

GUSTAV WEIGAND ȘI GEOGRAFIA LINGVISTICA

Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades
der Philosophischen Fakultät
der Christian – Albrechts – Universität
zu Kiel

vorgelegt von
Coroliuc Alina Loredana

Kiel
Juli 2013

Erstgutachter : Prof. Dr. em. Harald Thun
Zweitgutachter : Prof. Dr. Wolf Dietrich (Westfälische Wilhelms-
Universität Münster)
Tag der mündlichen Prüfung: 14.11.2013
Durch den zweiten Prodekan: Prof. Dr. Martin Krieger zum Druck
genehmigt am 17.12.2013

Motto:

"Cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sunt buni carii împlă în toate țările, așa și cuvintele acelea sunt bune carele le înțeleg toți".

(Simion Ștefan- *Noul Testament de la Bălgrad, Predoslovie, Alba Iulia, 1648,p.18*)

"Munții n-au împiedicat pe Români să comunice unii cu alții, deși pe crestele lor înalte trecea granița care despărțea în curs de veacuri pe Transilvăneni de Munteni, Moldoveni, Bănățeni și Ungureni.[...]Carpații n-au despărțit pe Români ci au format în toate vremurile șira spinării a neamului nostru".

(Gustav Weigand)

Cuprins

Introducere	8
1.Gustav Weigand – formare și debut profesional	10
1.1 <i>Începuturile lui Gustav Weigand în Peninsula Balcanică</i>	14
1.2 <i>Situația lingvisticii românești înainte de G.Weigand</i>	17
1.2.1 <i>Activitatea lingvistică din cadrul Școlii Ardelene</i>	21
1.2.2 <i>Drumul spre o lingvistică modernă</i>	27
1.2.2.1 <i>Ancheta prin corespondență din România</i>	29
2.Gustav Weigand în România	39
2.1 <i>O nouă dimensiune a cercetărilor dialectale</i>	39
2.2 <i>Activitatea institutului din Leipzig</i>	42
2.3 <i>Organizarea modului de desfășurare a cercetărilor dialectale</i>	47
2.3.1 <i>Alegerea cuvintelor destinate anchetei – întocmirea chestionarului</i>	47
2.3.2 <i>Durata interogatorului</i>	50
2.3.3 <i>Notarea răspunsurilor</i>	51
2.3.4 <i>De către cine va fi realizată ancheta</i>	52
2.3.5 <i>Principii referitoare la alegerea localităților destinate anchetei</i>	53
2.3.6 <i>Durata anchetelor lui Weigand care au dus la redactarea atlasului și a hărții rutiere</i>	56
2.3.7 <i>Modalități de alegere a informatorilor</i>	58
2.3.8 <i>Detalii privind vârsta informatorilor</i>	59
2.3.9 <i>Modalități de transcriere fonetică</i>	61
2.4 <i>Începutul călătoriei pentru realizarea cercetării dialectale</i>	63
3.Dialectul bănățean	66
3.1 <i>Din și despre conținutul anuarului numărul 3</i>	66
3.2 <i>Despre Banat și populația sa</i>	68
3.3 <i>Traseul lui Weigand prin Banat</i>	71
3.3.1 <i>Descrierea dialectului bănățean</i>	74
3.3.2 <i>Valoarea semnelor lingvistice</i>	74
3.3.2.1 <i>Vocalele</i>	74
3.3.2.2 <i>Consoanele</i>	76
3.3.2.3 <i>Rezultatele anchetei din Banat</i>	77
3.3.2.4 <i>Alte fenomene fonetice izolate</i>	94

3.3.2.5	<i>Descrierea comunității "s- Gemeinde "</i>	96
3.3.2.6	<i>Descrierea comunității "o- Gemeinde "</i>	.99
4.	Dialectele de pe cursurile râurilor Mureș și Criș	101
4.1	<i>Informări din călătorie</i>	102
4.2	<i>Descrierea dialectelor de pe cursul Crișului și al Mureșului</i>	106
4.2.1	<i>Valoarea semnelor lingvistice</i>	106
4.2.2	<i>Înregistrarea rezultatelor anchetei</i>	108
4.2.3	<i>Alte forme fonetice izolate întâlnite pe cursul Crișului și Mureșului...</i>	135
4.2.4	<i>Despre moți și mocani</i>	137
4.2.5	<i>Despre Băieși</i>	139
4.2.6	<i>Despre Pădureni</i>	140
5.	Importanța celui de-al cincilea anuar	141
5.1	<i>Despre megleni</i>	143
5.2	<i>Particularități ale vorbirii meglenilor</i>	144
5.2.1	<i>Vocalele</i>	144
5.2.2	<i>Consoanele</i>	145
5.2.3	<i>Problema flexiunii la megleni</i>	146
6.	Introducere în dialectul de pe valea superioară a Oltului	148
6.1	<i>Caracteristici fonetice generale ale dialectului văii superioare a Oltului</i>	150
6.2	<i>Concluzii</i>	163
7.	Dialectul de pe Someș și Tisa	164
7.1	<i>Preliminarii</i>	164
7.2	<i>Informări din călătorie</i>	164
7.3	<i>Descrierea dialectului</i>	173
7.3.1	<i>Prezentarea rezultatelor anchetei</i>	174
7.3.1.1	<i>Oșenii- așezare și limba vorbită</i>	191
7.3.1.2	<i>Particularități ale dialectului întâlnit pe Someș și Tisa</i>	193
8.	Dialectele românești din Oltenia, Serbia și Bulgaria	194
8.1	<i>Jurnal de călătorie</i>	194
8.2	<i>Granițele populației românești din Serbia și Bulgaria</i>	199
8.3	<i>Traseul lui Weigand prin Oltenia</i>	205
8.4	<i>Descrierea caracteristicilor dialectului oltenesc</i>	208
8.4.1	<i>Prezentarea rezultatelor anchetei din teren</i>	208
8.4.1.1	<i>Alte fenomene fonetice izolate din Oltenia</i>	225

9. Dialectul din Muntenia	227
9.1 Jurnal de călătorie.....	227
9.1.1 Descrierea așezărilor bulgărești de pe teritoriu românesc.....	232
9.1.2 Despre existența comunităților de români în Bulgaria.....	234
9.2 Descrierea caracteristicilor dialectului muntenesc.....	236
9.2.1 Prezentarea rezultatelor adunate pe teren.....	236
10. Dialectele din Moldova și Dobrogea	251
10.1 Jurnal de călătorie.....	251
10.1.1 Populația străină pe care Weigand a întâlnit-o în Moldova.....	258
10.1.2 Descrierea caracteristicilor dialectelor din Moldova și Dobrogea.....	260
10.1.2.1 Prezentarea rezultatelor anchetei din teren.....	260
11. Dialectele românești din Peninsula Balcanică	279
11.1 Călătoria lui Weigand la românii și aromânii din Bulgaria.....	280
11.1.1 Vizita făcută de Weigand aromânilor din Rilodagh.....	281
11.1.2 Traseul urmat de Weigand între Philippopol și Silistria.....	283
11.1.3 Despre aromânii din Bulgaria.....	285
11.1.4 Descrierea caracteristicilor dialectului aromân din Gopešeni și Grămușteani.....	287
11.1.5 Răspândirea românilor și a aromânilor în Bosnia.....	291
11.1.5.1 Românii numiți Karavlasii.....	292
11.1.5.2 Românii numiți și gunusari.....	293
11.1.5.3 Aromânii din Balije-Herțegovina.....	294
11.1.5.4 Existența aromânilor în Albania.....	295
11.1.5.4.1 Aromânii din Durazzo.....	296
11.1.5.4.2 Aromânii din Tirana.....	297
11.1.5.4.3 Aromânii din Elbassan.....	298
11.1.5.4.4 Aromânii din Kavaja.....	299
12. Scopurile urmărite de Weigand o dată cu întocmirea Atlasului	300
12.1 Componenta atlasului lingvistic realizat de Weigand.....	305
12.2 Conținutul hărților atlasului.....	307
12.3 Importanța hărții nr.65 – zonele dialectale.....	313
12.4 Prezentarea caracteristicilor dialectelor identificate de Weigand.....	316
12.4.1 Caracteristicile dialectului bănățean.....	316
12.4.2 Caracteristicile dialectului muntenesc.....	316
12.4.3 Caracteristicile dialectului moldovenesc.....	317

12.5 Harta numărul 66.....	319
12.6 Harta numărul 67.....	319
12.7 Noutatea cercetărilor lui Weigand.....	321
13.Weigand și geografia lingvistică.....	322
14.Weigand și păreriile colegilor de specialitate.....	325
14.1 Weigand în presa vremii.....	328
14.2 Trăsura în care își realiza Weigand deplasările.....	362
14.3 Românii și aromânii după port și datini.....	363
14.4 Din reprezentarea cartografică a lui Gustav Weigand.....	376
15.Dezvoltarea lingvisticii românești în timpul și după Weigand.....	383
15.1 Alte atlase lingvistice românești actuale.....	392
15.2 Noțiunea de dialect și repartițiile dialectale dacoromânești.....	394
16.Un alt fel de anchete.....	403
16.1 Studii de geografie lingvistică realizate de J.Gilliéron în Franța.....	403
16.1.1 Scurt istoric al lui Gilliéron și despre ALF.....	404
16.1.2 Principiile esențiale ale doctrinei lui Gilliéron.....	405
16.1.3 Studii pregătitoare ALF-ului.....	409
16.1.3.1 Întocmirea chestionarului.....	411
16.1.3.2 Alegerea localităților și durata anchetelor.....	414
16.1.3.3 Contribuția adusă de Edmond Edmont la realizarea ALF-ului.....	416
16.1.3.4 Criterii după care E.Edmont și-a ales subiecții.....	418
16.1.3.5 Redactarea ALF-ului, publicarea materialului.....	421
17.Începutul geografiei lingvistice în Germania – Georg Wenker.....	425
17.1 Crecetările prin corespondență ale lui G.Wenker.....	425
18.Concluzii.....	429
19.Bibliografie	431
20.Zusammenfassung der Disertation.....	440
21.Curriculum Vitae.....	464

INTRODUCERE

Lucrarea de față își propune să prezinte importanța cercetărilor lingvistice, începutul acestora și rezultatul final la care au dus ele, punând în centru munca de ani de zile a unui specialist, a unei echipe de specialiști sau a unor oameni dornici să aprofundeze tainele unei discipline noi, pe un câmp nedestelenit. Valoarea rezultată după o viață de muncă jertfită pe altarul cercetării, nu s-a bucurat de cele mai multe ori de rezultate imediate, deoarece au existat critici, reacții de moment care nu au corespuns totdeauna cu realitatea fiind impregnate foarte tare de subiectivitate. Abia după ce de obicei, autorul anchetelor a decedat, opera rămasă, creată prin condeiul unei minți agere, va ajunge să fie descoperită și apreciată la adevărata ei valoare, uneori apărând momente de regret că autorii lucrărilor au luat cu ei experiențele adunate de-a lungul timpului. Cei ce au muncit, au avut timp insuficient și poate prea multă reținere, nemărturisind, nepublicând toate experiențele prin care au trecut, toate temerile, toate greutățile cu care au trebuit să se confrunte pentru a-și pune în evidență rezultatele.

De aceea în momentul în care apare cineva care alocă mult timp înțelegerii metodei de lucru abordate de un lingvist într-o anumită perioadă de timp, ba mai mult, dacă se vrea a se înțelege în detaliu modul cum un cercetător a lucrat, există posibilitatea sigură, să ni se i-a această oportunitate de a ști toate detaliile, poate acest lucru fiind o pedeapsă a destinului că în momentul când cercetătorul și-a început munca, nu a fost susținut suficient financiar și moral, ba mai mult a fost deseori mai repede criticat decât apreciat, și de aceea nu a avut curajul, timpul necesar sau pur și simplu puterea de a "mărturisi" în scris, ceea ce trebuia noi să știm. Din proprie experiență știu ce ușor e de criticat munca de cercetare a unui om dedicat, astfel curajul său dărâmându-se ca un castel de nisip.

De fapt acești oameni care se dedică cercetării o fac nu pentru ei, pentru a-și dovedi calitățile pe care le dețin, ci de cele mai multe ori, munca se instalează deoarece sunt mânați de o neliniște sufletească. În cazul lingvisticii, a domeniului în discuție, cei trei titani despre a căror muncă mi-a fost îngăduit să scriu, au observat că, limba, graiul viu, vorbirea populară are o importanță foarte mare în păstrarea istoriei unui popor, și

ea, este supusă multor modificări de tot felul, ajungându-se până acolo încât ar putea muri sub influența limbii standard, literare.

Lucrarea de față scoate în lumină munca a trei lingviști care au lucrat aproximativ în aceeași perioadă de timp, dar în trei colțuri ale lumii diferite (România, Franța și Germania) folosindu-se de metode de lucru diferite dar ajungând să contureze ramele, punând bazele unei noi discipline, și anume- geografia lingvistică.

Așa se face că primul anchetator luat în discuție în lucrarea mea, care formează punctul central al expunerii este Gustav Weigand, un neamț care a fost atât de pasionat de limbile romanice încât imediat după încheierea studiilor universitare se dedică cu trup și suflet anchetelor pe teren, pe care le va face într-o țară unde se vorbea o limbă din categoria celor romanice - în România. Ajuns acolo, el începe o muncă grea pe care o va realiza singur, în cea mai mare parte, deoarece era de părere că ancheta trebuie să fie făcută doar de persoane avizate, de specialiști care au fost în prealabil instruiți. Ajutoarele lui vor fi persoane formate în școala de lingvistică pe care a înființat-o și a condus-o. Cercetările lui s-au finalizat cu împărțirea teritoriului României și a limbii române în trei dialecte, prima realizare de genul acesta, a cărei teorie este acceptată până în zilele noastre. Weigand a împărțit teritoriul dacoromânesc în trei dialecte: muntean, moldovean și bănățean, intuind că ar mai fi unul maramureșean despre a cărui existență nu era însă foarte sigur dar pe care l-au confirmat cercetătorii de mai târziu. Anchetatorul a făcut această împărțire plecând de la caracteristicile fonetice ale cuvintelor care făceau obiectul chestionarului său. Opera monumentală rămasă moștenire poporului român și lumii întregi, de la Weigand, poartă numele de *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebiets*, publicată în 1909. Pe lângă aceasta a mai avut numeroase studii de dialectologie și folclor. Weigand a fost susținut în totalitate financiar de statul român iar oamenii de rând în mijlocul cărora și-a realizat ancheta și care deseori i-au fost subiecți, i-au oferit sprijin primindu-l să înnopteze și arătându-i drumul pe care trebuia să-l urmeze.

Pentru a scoate în evidență valoarea studiilor dialectale realizate de Weigand cu ajutorul metodei sale de lucru căreia îi era fidel, l-am comparat cu alți doi colegi de breaslă și anume cu J. Gilliéron și G. Wenker. Cei doi au aplicat în realizarea anchetelor lor, metode total diferite de a lui Weigand, utilizate cu scopul de a redacta câte un atlas lingvistic.

Gilliéron, în Franța a aplicat o tehnică de lucru nouă fiind adeptul unei teorii diferite de a lui Weigand conform căreia persoana care realizează ancheta nu trebuie să fie un specialist din domeniu, deoarece dacă ar fi îndeplinit această cerință, atunci

rezultatele nu ar reflecta realitatea precizând că un anchetator specialist are mereu tendința să retușeze, să corecteze din cauza urechii sale formate, sau- formulat pe limba lui Gilliéron, deformată de bagheta instrucției. De aceea Gielléron l-a trimis pe Edmond Edmont să realizeze ancheta în teren, o persoană total neinstruită dar care avea din naștere o ureche foarte fină. Chestionarul după care lucra punea accent pe latura lexicalo-semantică a limbii iar rezultatul adunat a fost publicat în *L'Atlas linguistique de la France*. Materialul adunat de Edmont a fost trimis lui Gilliéron, care s-a apucat imediat de realizarea hărților. Cei doi au format o echipă bună, împărțindu-și sarcinile și completându-se de minune. Munca lor mergea ca o roată, ce termina Edmont era încredințat lui Gilliéron care definitiva munca.

A treia personalitate luată ca model cu scopul de a pune în lumină modalitatea după care s-a desfășurat ancheta lui Weigand și valoarea metodei aplicate de acesta, a fost Georg Wenker. Acesta și-a propus și el să facă o anchetă dar metoda gândită e una total diferită de a primilor doi anchetatori în discuție. Wenker este inițiatorul anchetelor prin corespondență din Germania, deoarece acest tip de anchete au fost inițiate pentru prima dată în istoria lingvisticii de B.P.Hașdeu, în România, cu mult înainte de anchetele realizate de Weigand la fața locului. După ce a întocmit un chestionar care cuprindea 40 de fraze care nu aveau nici o legătură semantică una cu cealaltă, Wenker ajutat de inspectoratele școlare, le trimite dascălilor cu rugămintea să le completeze în dialectul din zona lor și să le trimită imediat înapoi. Acest chestionar sintactic a stat la baza realizării primului atlas lingvistic german.

Trei personalități puternice, din trei țări diferite, au aplicat metode de lucru diferite, despre care erau convingeri că erau bune pentru a-și atinge un singur scop comun, realizarea câte unui atlas lingvistic, care să conserve vorbirea populară, graiul viu cu particularitățile lui singulare, care să-i definească existența.

1.Gustav Weigand

- formare și debut profesional -

Munca științifică de o viață a filologului din Leipzig s-a bazat pe studierea limbilor și plecând de la limba română și de la alte reprezentări ale romanității din Peninsula Balcanică, se va ocupa și cu limbile albaneză și bulgară .Rezultatul preocupării sale intensive cu aceste limbi balcanice nu s-a materializat numai în

numeroase lucrări științifice și în cursuri și dicționare pentru aceste limbi, care mai apoi le-a făcut cunoscute în Germania.

Nu numai în domeniul științific și în cel organizatoric, Weigand este deschizător de drumuri noi o dată cu înființarea institutelor de limbă română, bulgară și în final și de albaneză, din Leipzig, care au servit pentru o cercetare instituționalizată a limbilor din sud estul Europei. Din cauza preocupărilor sale variate și de succes, Weigand rămâne și astăzi cunoscut în țările din sud – estul Europei .

Gustav Ludwig Weigand, s-a născut la 1februarie 1860 in Duisburg, în Rheinpreußen, va avea o copilărie instabilă din cauză că tatăl său își va schimba des domiciliul deoarece era conductor de locomotivă. Între vârsta de 11 și 16 ani a urmat liceul din Gießen. Având o situație familiară precară, Weigand a trebuit să se întrețină singur, de aceea în vara anului 1876 va urma seminarul de profesori din Bensheim pe care îl va termina în 1878 ca apoi să ocupe un post la liceul de fete din Darmstadt, timp de doi ani și jumătate.

Pe toată această perioadă, Gustav Weigand a vizitat cursurile domnului profesor Roquette despre literatură și istoria culturii și s-a pregătit pentru examenul de stat, pe care l-a luat cu notă maximă după practica obligatorie de doi ani .După ce a predat o jumătate de an la școala de băieți din orașul Darmstadt, a fost transferat la liceul din Mainz unde a rămas trei ani. Printre altele, a fost preocupat și cu limbile moderne: spaniolă , franceză și engleză .În anul 1884 de Paști, a intrat la Universitatea din Leipzig dar pentru a-și câștiga existența a luat un post de profesor la școala privată “ Teichmann – Rothschen “ și a audiat în același timp pe profesorii Wülker, Ebert, Zarncke, Eckstein, Settegast, von Bahder, profesori care vor contribui la promovarea studiilor sale.

Perioadele petrecute în Franța și Turcia îi vor servi la îmbogățirea cunoștințelor despre aceste limbi.

În 1884 începe studiul de filologie romanică la Universitatea din Leipzig , pe care îl va încheia cu lucrarea doctoratului din 1889 care era intitulată *Die Sprache der Olympo–Walachen*, o teză despre limba aromânilor din regiunea muntelui Olimp , coordonată de doi lingvisti de renume și anume August Leskien și Karl Brugmann. Lucrarea aceasta a apărut în două părți: partea întâia *Fonologie* folosită de Weigand strict pentru obținerea titlului de doctorat, la Facultatea de Filologie din Leipzig , însă în același an,1889, a publicat conținutul complet al lucrării sub titlul: *Die Sprache der Olympo – Walachen. Nebst Einleitung über Land und Leute*. Această lucrare a fost evaluată de Adolf Ebert, romanist al Universității din Göttingen, Marburg și Leipzig, și de

August Leskien, slavist de la Universitatea din Jena și Leipzig. Studiul lui Weigand și activitatea lui didactică s-au desfășurat în timpul lui August Leskien (1840 – 1916), care a înființat în Leipzig filologia slavă și care mai înainte de toate a fost renumit datorită lucrărilor sale despre bulgara veche, respectiv slavona veche.

În anul 1891 a urmat habilitarea lui Weigand cu lucrarea apărută în 1892 în Leipzig cu titlul “*Vlacho – Meglen .Eine ethnographisch – philologische Untersuchung .*” Ca și la lucrarea de doctorat și de data aceasta August Leskien a fost unul dintre evaluatori. Acest eveniment a fost urmat în anul 1892 de acceptarea lui Weigand ca membru corespondent al Academiei Române, reușind să-l impresioneze pe președintele de atunci al acesteia, savantul și scriitorul B.P.Hașdeu cu ajutorul căruia Weigand obține din partea statului român o finanțare anuală de 6000 lei, care se va mări din 1895 când va primi 10000 de lei. Servindu-se de acești bani , Weigand a întemeiat în 1893 în Leipzig, *Institutul de limbă română* al cărui director a fost, un institut privat, primul de genul acesta din afara granițelor României, ocupându-se și de amenajarea sălii necesare desfășurării activității seminarului. Institutul se afla în apropierea Universității, *in der Querstrasse 5*. La început institutul a fost legat doar formal de universitate, dar apoi a fost preluat de aceasta în întregime în timpul primului război mondial, fiind chiar și finanțat de aceasta.

Acest institut a fost urmat mai târziu de înființarea unui institut de bulgară, urmat apoi de cel de albaneză. Astfel în 1907, a ieșit de sub lumina tiparului o gramatică a limbii bulgare, *Bulgarische Grammatik* și apoi un dicționar bilingv de limbă bulgară – germană , în 1913 *Bulgarisch- deutsches Wörterbuch*. Toate aceste instituții nu au avut doar scopul să se preocupe cu limbile română, bulgară sau albaneză ci au avut de la început privirea ațintită asupra limbilor balcanice cum a precizat și Weigand în cursurile sale de la Universitatea din Leipzig. În anul 1896, Weigand a fost numit profesor extraordinar de lingvistică romanică, de lingvistică balcanică și de etnografie. Propunerea a fost făcută tot de Leskien și semnată de acesta. Această funcție a exersat-o Weigand până în anul 1926, când a fost numit profesor emerit.

Dacă în 1892 Weigand a devenit membru corespondent al Academiei Române, în 1902 a ajuns membru corespondent al *Societății savanților bulgari*, societate care a devenit în 1911 *Academia cercetătorilor bulgari*.

Cât de răspândită a fost activitatea educațională a lui Weigand la Universitatea din Leipzig, evidențiază cursul ținut în 1894 despre greaca nouă și albaneză în legăturile lor cu limba română, iar în 1895 / 1896 cursul care trata gramatica bulgară și legăturile ei cu limba română. Bulgara nouă a fost în 1896 pentru prima dată tema unui

curs de o oră la Universitatea din Leipzig, urmată în 1897 de o prezentare a gramaticii practice a limbii grecești noi, iar în semestrul de iarnă 1899 / 1900 urmează o introducere în studiul gramaticii limbii albaneze și în 1900 va trata gramatica albaneză cu urmărirea legăturii ei cu limba română. În același timp, Weigand a avut în vedere nu numai să conducă niște studii introductive în diferite limbi balcanice, ci să stabilească legături între limbile din sud-estul Europei și să le studieze mai departe. O lucrare publicată în 1898, cu titlul *Die nationale Bestrebung der Balkanvölker (Străduința națională a popoarelor balcanice)*, a fost refuzată în România și a fost tradusă în bulgară și publicată în Bulgaria în anul 1898 și 1948.

În domeniul său restrâns de activitate, Weigand și-a dat silința să devină folositor culturii bulgarilor, care s-a materializat prin înființarea de către el a *Bibliotecii bulgare*, unde au apărut publicațiile lui Weigand între 1916 – 1919. Planul său din 1921 de a înființa o bibliotecă completă a autorilor bulgari moderni, nu a putut fi îndeplinit datorită greutăților economice din acea vreme.

Weigand a călătorit prin Bulgaria în anii 1897, 1898 și 1907. *Institutul de limbă bulgară* înființat în anul 1906, a trebuit să rămână închis din diferite motive, în perioada primului război mondial, iar propunerea lui Weigand de a înființa în Leipzig un institut de limbi balcanice, bazându-se pe institutele de română și bulgară, a fost refuzată categoric de Facultatea de Filozofie a Universității din Leipzig. Oficial, *Institutul de limbă bulgară*, a fost înființat pe lângă *Institutul de limbă slavă* căruia i se va alinia în același an *Institutul de limbi din sud – estul Europei și din Islam*, care a fost refuzat de Weigand din cauza țiilor sale științifice neclare pe care și le-a propus. Abia în anul 1922 a fost posibilă redeschiderea *Institutul de limbă bulgară* cu ajutorul ministerului educației. După multe întreruperi, în anul 1925, seminarul de limbă bulgară a fost amintit, în semestrul de vară a anului 1925, pentru ultima dată în lista de cursuri. Cu acordarea lui Weigand a titlului de emerit, a încetat definitiv să mai existe, însă în același an a înființat un *Seminar de limbă albaneză* de care s-a ocupat chiar el o scurtă perioadă de timp.

După moartea lui Weigand, în anul 1930, bibliotecile seminariilor de limbă bulgară și limbă albaneză au fost alinate bibliotecii Universității din Leipzig, în timp ce *Institutul de limba română*, a fost subordonat în 1929 de către Bern Lausanne la Leipzig, la propunerea romanistului Walther von Wartburg .

O însemnată parte a publicațiilor lui Weigand se găsește în anuarul scos de el , intitulat *Jahresberichte des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar)* a cărei primă apariție a avut loc în anul 1894, iar ultimul număr 26-29, a apărut în 1921.

Deoarece anuarul nu a mai fost finanțat de statul român și datorită finanțării insuficiente a *Ministerului Saxon*, Weigand a fost constrâns să oprească apariția anuarului și astfel în anul 1925 să înființeze un nou organ, care purta numele de *Balkan – Archiv*, (*Arhiva balcanică*) și cu susținerea financiară a *Notgemeinschaft der Deutschen Wissenschaft*, să răspundă nevoii tuturor limbilor balcanice și ținând de aceasta, tuturor întrebărilor referitoare la prezent. Încă de la numărul 4, *Arhiva balcanică* a trebuit să-și declare apariția încheiată. De amintit, ar mai fi manualele lui Weigand despre limba română, bulgară și albaneză, care au dus la popularizarea acestor limbi balcanice în toată Germania. Chiar și o gramatică spaniolă destinată școlilor de limbi latine pentru cursurile universitare și studiului individual i se atribuie lui Weigand.¹

1.1 Începuturile lui Gustav Weigand în Peninsula Balcanică

Influențele impresionante ale lui Weigand ca și romanist, balcanolog și bulgarist, la Universitatea din Leibzig, constau înainte de toate în faptul că trecând peste domeniul lui de cercetare, el nu numai că s-a preocupat științific de cercetarea limbilor bulgară și albaneză ci mai mult el a identificat legăturile lingvistice comune limbilor balcanice. Cu aceste remarci putem contura personalitatea lui Gustav Weigand care plecând de la romanistică și cu întrebarea răspândirii românei în Peninsula Balcanică, a pornit la începutul secolului al XX –lea pe teritoriul lingvistic albanez și bulgaresc, și acolo a condus cu mult succes acțiunea de popularizare a acestor limbi balcanice.

Prima călătorie a lui Weigand în Peninsula Balcanică a avut loc în 1888, pe când era încă tânăr profesor de liceu, după ce, prin intermediul unui elev de-al lui a descoperit o limbă romanică care se vorbea într-o zonă geografică greacă: e vorba de limba aromână. Ca și rezultat al acestei prime călătorii a apărut lucrarea: *Die Sprache der Olympo- Walachen* 1888, urmată mai târziu de lucrările despre meglenoromâni : *Wlacho – Meglen* 1892 și cele despre istoromâni: *Nouvelles recherches sur les roumains de l'Istrie* 1893 și *Istrisches*, 1894.

Între anii 1894-1895, Weigand a publicat lucrarea în două volume *Die Aromunen* după care mai târziu a publicat *Rumänen und Aromunen in Bulgarien*, 1907,

¹ Vezi, Helmut Wilhelm Schaller, *Gustav Weigand-sein Beitrag zur Balkanphilologie und zur Bulgaristik*, Hieronymus, München, 1992, p.1-5

și *Rumänen und Aromunen in Bosnien*, 1908, lucrări care au reprezentat cercetări de o însemnătate fundamentală pentru descrierea celor trei dialecte românești.

Cât privește deschiderea românilor, Gustav Weigand a putut să-și desfășoare activitatea plin de entuziasm, și munca sa în ceea ce privește dialectul dacoromân a fost primită cu un val mare de simpatie. Asta s-a întâmplat în special după 1895, pe când profesorul și-a început renumita călătorie de cercetare în Banat. Așa a sărbătorit ziarul de Timișoara intitulat *Dreptatea*, sosirea lui Weigand în Banat și i-a urmărit intensiv drumul său prin satele bănățene. Astfel, sub titlul *Călătoria profesorului Weigand*, găsim informații de prin locurile pe unde a trecut, din satele Boșneag, Oradina, Șipotu – nou, Prigor, Borloveniu – vechi, Rudăria, Bănia, Alibunar și multe altele.

Tot din presa locală aflăm detalii despre vizitele în școli și biserici ca și despre studierea cărților vechi, despre chestionarul dialectologic, realizat printre săteni și cu ajutorul lor, despre întâlnirile lui Weigand cu personalitățile locale, preoți, profesori și avocați. Informările despre vara anului 1895 se sfârșesc pe 16 octombrie cu un articol din presa locală despre șederea lui Weigand în Timișoara și pregătirile lui pentru întoarcerea în patria natală. Tot din presa locală din Timișoara, românii vor afla despre deschiderea seminarului român din Leipzig și pe 14 noiembrie, în același an, 1895, ziarul *Dreptatea* a tipărit o scrisoare a profesorului din Leipzig, o mulțumire deschisă, adresată românilor din Banat, care l-au primit pe Weigand cu o deosebită căldură sufletească.

Călătoria prin Peninsula Balcanică îl va determina pe Weigand să învețe limba română. Ajuns în redacția ziarului *Dreptatea*, Weigand l-a întâlnit pe doctorul Elie Dăianu care, fiind în căutarea unui subiect interesant, se hotărăște să-i închine un editorial domnului intrat la redacția ziarului său și care se prezenta ca *ein junger Mann von etwa 35 Jahren, von kräftiger Statur, blond, mit einem hellen Schnurrbart, lebhaften Augen –kurz, eine sympathische Erscheinung. Zu meiner eigenen Überraschung glaubte ich plötzlich zu wissen wer er war. Es war Weigand.*²

Apoi la o discuție amicală la masa de prânz, la ora 12, domnul Weigand a fost plăcut surprins de articolul apărut în ziarul *Dreptatea* și care îi era închinat, fiind un cuvânt de salut scris într-un mod omagial. Articolul a fost lăudat de profesorul Weigand care precizează că *so geschwind geht es ja nicht einmal in Leipzig mit dem Drucken*³.

² Vgl. Dr. Elie Dăianu, *Dr. Gustav Weigand*, in: *Transilvania*, XXVII, 1896, Nr. 1-2., S. 27 (*un bărbat tânăr, de aproximativ 35 de ani, cu o statură puternică, blond, cu o mustață deschisă, mai concis, o apariție simpatcă. Spre surprinderea mea, nu-mi venea să cred cine era. Era Weigand*)

³ Ibidem 1, (*așa de rapid nu merge nici măcar în Leipzig cu tipăritul*)

Mult mai mare îi fu mirarea profesorului când în jurul orei 15 *eine Luxusausgabe in Goldbuchstaben auf feinem Papier – überreicht mit dem Titel der Zeitung in unseren Nationalfarben sowie mit der deutschen schwarz – weiß – roten Trikolore.*⁴ Acest articol oferă multe informații despre începuturile activității lui Weigand pe teritoriul românesc . Tot cu ocazia mesei de prânz, o discuție între cei doi “prieteni” face lumină, oferindu-ne informații foarte interesante referitoare la alegerea limbii române ca domeniu de cercetare. Weigand mărturisește: *Als ich Student an der Universität war, befaßte ich mich mit der romanischen Philologie, vor allem mit dem Spanischen und dem Provenzalischen. Ich gab dann aber einem Student, einem Griechen aus Mazedonien , Unterricht. Beinahe täglich war ich bei der Familie, ich ging ins Theater oder bummeln – alles gemeinsam mit meinem „ griechischen” Freund und dabei habe ich auch das Neugriechische erlernt .*

Einmal fragte er mich , was ich studiere.

-Romanische Sprachen, antwortete ich.

- Romanische Sprachen? Meine Mutter spricht auch eine romanische Sprache.

- Was für eine? Sage mir doch mal ein paar Wörter in dieser Sprache.

Und mein griechischer Freund sagte einige Wörter, die sehr große Ähnlichkeit mit Latein und Italienisch hatten. Ich war erstaunt. Von der rumänischen Sprache wußte ich noch nichts, und noch weniger von der mazedonischen Sprache.

Mein Freund zeigte mir dann später auch ein Buch in der Sprache „ seiner Mutter “ , was mich in noch größeres Erstaunen versetzte. Eine neue Welt tat sich mir auf im Rahmen meines Studiums, ich stürzte mich förmlich auf diese neue „romanische “ Sprache, las Bücher, schließlich machte ich mich gemeinsam mit meinem Freund für einige Wochen auf in seine Heimat, nach Mazedonien. Am Ende reiste ich sechzehn Monate lang durch Mazedonien“.⁵

Intrând în contact cu această nouă limbă, un nou orizont de cercetare se deschide în fața lui Weigand , orizont pe care îl ia în serios și își propune să îl

⁴ Ibidem 1, (o ediție de lux , în litere de aur prezentată pe hârtie fină, cu titlul ziarului în culorile noastre naționale ca și cu tricolorul nemțesc negru – alb - roșu)

⁵ Ibidem 1 , (De când am fost student la universitate, am fost preocupat de filologia romană, în special de cea spaniolă și cea provensală. Însă dădeam meditații unui student, unui grec din Macedonia. Aproape zilnic eram la acea familie, mergeam la teatru sau la cumpărături – toate împreună cu “prietenu” meu grec – de la care am învățat și greaca nouă .Odată m-a întrebat, ce studiez. –Limbi romanice, i-am răspuns eu. – Limbi romanice? Și mama mea vorbește o limbă romanică . – Care? Spune – mi câteva cuvinte în această limbă. Și prietenul meu mi-a spus câteva cuvinte, care aveau foarte mari asemănări cu latina și italiana. Am rămas uimit. De limba română nu știam nimic și mai puțin de limba macedonă . Mai târziu prietenul meu mi-a arătat și o carte în limba “mamei sale “, care m –a uimit și mai tare. O nouă lume mi s-a deschis în domeniul meu de cercetare, m-am conformat acestei noi limbi “ romanice”, am citit cărți ,în sfârșit am călătorit împreună cu prietenul meu pentru câteva săptămâni în țara sa natală, în Macedonia. Într-un final, eu am călătorit șaisprezece luni prin Macedonia.)

exploateze pentru a-i dezlega tainele. Probabil că această primă călătorie a sa prin Macedonia l-a impresionat atât încât a vrut nu numai să facă o cercetare asupra limbii, a sunetelor ei, ci fascinat de un fel de a fi aparte a oamenilor de pe acele locuri, neatins de marea civilizație, a vrut să le cunoască trecutul și istoria, datinile și obiceiurile, felul de a mânca și de a reacționa în situații concrete de viață. De aceea drumul său spre cunoaștere a fost unul corect, căci cum poți să descoperi ca străin un popor mai bine decât cercetându-i asidu limba și originea ei. Astfel, Weigand a fost și primul lingvist care a cercetat, la fața locului, dialectele și graiurile limbii române, călătorind între 1887 și 1909 în toate ținuturile locuite de români. Această călătorie va fi încununată prin publicarea în 1909 a celui mai valoros material de cercetare al său și anume *Linguistischer Atlas des Dakorumänisches Sprachgebiets*.⁶

Pe lângă cercetările dialectale, Weigand a fost preocupat și de folclor adunând și publicând cântece și poezii populare de-ale românilor.

1.2 Situația lingvisticii românești înainte de Gustav Weigand

Interesul științific pentru poporul român și pentru limba sa se manifestă în Occident dar doar începând cu sfârșitul secolului al XVIII, prin opera lui J. Thunmann, *Untersuchungen zur Geschichte des östlichen europäischen Völker*,⁷ în care autorul atrage atenția asupra activității culturale a macedo-românilor dar și asupra raportului care există între aceștia și românii care locuiesc la nord de Dunăre.

Elvetianul Franz Schuler, ofițer în armata austriacă, bun cunoscător al poporului român grație unui sejur prelungit în Muntenia, a susținut originea latină a limbii și a obiceiurilor românilor în opera sa, *Geschichte des Transalpinischen Daciens*.⁸

Medicul german Andreas Wolf semnalează pentru prima oară, existența de divergențe lexicologice între dialectele din Moldova și cele din Muntenia în lucrarea sa intitulată *Beiträge zu einer statistisch – historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau*.⁹

Dar încă din vremurile străvechi, românii au fost preocupați și intens interesați de originea limbii lor materne. Limba a reprezentat pentru ei singura legătură nevăzută

⁶ Gustav Weigand, *Linguistischer Atlas des Dakorumänisches Sprachgebiets*, Leipzig 1909

⁷ J. Thunmann, *Untersuchungen zur Geschichte des östlichen europäischen Völker*, Leipzig, 1774

⁸ Franz Schuler, *Geschichte des Transalpinischen Daciens*, Wien, 1871, (două volume)

⁹ Andreas Wolf, *Beiträge zu einer statistisch – historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau*, Hermannstadt, 1805

care-i unea spiritual de-a lungul secolelor deși situația politică în care conviețuiau le-a pus granițe, împărțindu-le teritoriul în trei provincii. Ceea ce depășea orice graniță și îi făcea să fie o națiune reprezenta limba. Acest fapt a fost perceput prin ceea ce s-ar putea numi al șaselea simt.

Pentru studiile românești, o dată foarte importantă este cea a unirii unei părți a românilor din Transilvania cu sfântul scaun, cu Vaticanul, realizată la sfârșitul secolului al XVII-lea, mai exact în anul 1698. Prin urmare, începând cu această dată, tinerii cercetători români pot să învețe în școlile catolice din Viena și din Roma, și astfel ajung să recunoască și să aprofundeze mai bine apropiata înrudire a limbii române cu latina.

Începând cu secolul al XVII-lea au existat români, ce-i drept, foarte puțini, care s-au preocupat cu studierea limbii latine. Această preocupare a căpătat un caracter științific iar primii care s-au îndeletnicit cu originea limbii române au fost cronicarii care vor afirma că limba română descinde din limba latină.

Această dorință de a găsi originile limbii române și implicit a poporului român a dus la apariția unei discipline noi de studiu numită lingvistică. Astfel istoria lingvisticii românești a însemnat un proces continuu de studiere a faptelor petrecute deoarece a apărut ideea că orice limbă este nu numai purtătoare ci și creatoare de cultură. Apariția conștiinței valorii limbii cât și a disciplinei care o atestă, a determinat crearea unor instituții de cercetări lingvistice care se vor ocupa cu întocmirea și publicarea unor lucrări de specialitate, menite să prezinte unui public larg activitatea desfășurată de către români pentru cunoașterea științifică a limbii lor materne .

Nu putem vorbi cu adevărat de o activitate lingvistică românească decât începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII – lea. Cu toate acestea însă, au existat izolat, lucrări sau preocupări referitoare la limba română deoarece a existat printre oameni dorința de a-și afla originea propriului idiom matern.

Faptul că românii încă din evul mediu, au conștientizat că limba lor se trage din latină este notat în relatările istoricului Italian Flavio Biondo, care într-o însemnare din secolul al XV –lea (1453) declara că a stat de vorbă cu românii catolici din *Dacia ripensis*, adică din Banat , atunci când aceștia se aflau în pelerinaj la Roma¹⁰. Pelerinii erau mândri de faptul că aveau origine română, lucru care se putea vedea din vorbirea lor.¹¹

¹⁰ Vezi Iorgu Iordan, *Istoria lingvisticii românești*, București, 1978, p.13

¹¹*Et qui e regione Danubii item adiacent Ripenses Daci sive Valachi, originem, quam se decus prae se ferunt praedicantque Romanam, loquela ostendant, quos catolice christianos Romam, quotannis et Apostolorum limina invisentes, aliquando gavisum sumus ita loquentes audiri, ut, quae communique gentis suae more dicunt rusticam male gramaticam redoleant latinatatem*, vezi A.Marcu , *Riffessi di storia*

Tot în Banat, la românii care aparțin religiei calvine , apare după un secol un document, *Cartea de cântece*, la 1570, la Cluj , scrisă cu litere latine și orografie maghiară, lucru care întărește ideea că românii erau conștienți de faptul că limba lor avea origine latină. Deși în cuprinsul cărții se aplică predominant ortografia maghiară , există o serie de cuvinte a căror scriere evidențiază că autorii ei au avut înaintea ochilor etimoanele latinești corespunzătoare și astfel au reușit să stabilească etimologia termenilor în discuție: *campuluj* (=cîmpului), *hommul* (=omul), *sze laudem* (= să lăudăm), *mane* (= mînă), *pane* (=pîine), *peccate* (=păcate), *planczem* (= plîngem), *szuffletul* (= sufletul). Se observă că în ortografia curentă a textului **c** e redat prin **k**, **î(n)** prin **e(n)** , iar **ă** prin **e**; de exemplu *szaka*=seaca , *enperezzya* =împărăția , *redica ua* = rădica-va .¹² Plecând de la aceste exemple, nu ne surprinde faptul că acești români bănățeni, cunoscători ai limbii latine și dovenind preocupări etimologice, chiar fie ele și rudimentare, vor folosi pentru prima oară forma latinizată a cuvântului *rumân*. Însă prima atestare a lui *român* se găsește în *Palia de la Orăștie* (1582).¹³

Un secol mai târziu, cronicarii vor fi cei care se vor ocupa de originea limbii române.

În paginile cronicii lui Grigore Ureche, scrisă între 1642 și 1647, el afirmă că limba română provine din limba latină, deși ea este *din multe limbiadunată și ne este amestecat graiul nostrum cu al vecinilor de prin prejur*. Totodată cronicarul va da și exemple de cuvinte românești de origine latină numind etimonul : *pîine* – *panis*, *carne* – *caro*, *găină* – *galina*, *muiere* – *mulier*, *nostrum* – *noster*. Pe lângă aceste etimologii adevărate, cronicarul va face și niște greșeli precizând că *fămeie* derivă din *femina* iar *părinte* din *pater*.¹⁴

Miron Costin nu face progrese în studiile sale, îl va continua pe predecesorul său și va da etimonul mai multor cuvinte românești. Însă de multe ori acest etimon, nu există, fiind unul inventat sau imaginat : *Dumnedzău* – *deus*, *mieu* – *meus*, *ceriu* - *țelum*, *frunte* – *frons*, *barbă* – *barba*, *pîine* – *panis* etc.¹⁵

romana in opera italiane dei secolu XIV e XV, în *Ephemeris dacoromana*, I, 1923 , p.362 – 363 , Șt. Bîrsănescu, *Pagini nescrise din istoria culturii românești (sec. X- XV)*, București, 1971, p.80

¹² Textul cărții de cântece a fost reprodus de H. Sztripszky și G. Alexics , în lucrarea lor *Szegedi Gergely énekeskönyve XVI századbeli roman fordításban*, Budapesta,1911. Exemplele de mai sus citate se găsesc la p. 146, 148,150, 152; cf. în această privință p. 226. Vezi în legătură cu toate acestea Ion Gheție, *Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice*, București , 1974 , p.21-29.

¹³ Ibidem 10

¹⁴ Pasajul din *Cronica lui Ureche* în care se fac referiri la originea limbii române a fost reprodus de Bulgăr , în *Problema limbii literare*, p. 48-49

¹⁵ Vezi Bulgăr , *Problema limbii literare*, p. 49-50

Cel care va intra mai profund în miezul problemei va fi Dimitrie Cantemir, mare erudit moldovean, care în *Descrierea Moldovei* se va ocupa de originea limbii române. El a confruntat opiniile după care româna s-ar trage din latină "fără a primi ceva din alte limbi" sau ar fi urmașul unui "dialect italic", dar evită să se pronunțe pentru una din ele "de teamă ca nu cumva iubirea de patrie să nu ne întunece vederea și să ne facă să nu observăm unele lucruri care pentru alții ar fi clare". Astfel, D. Cantemir aduce în discuție și deosebiri de natură lexicală dintre limba română și italiană: *commincio* - încep, *tavola* – masă, *bianco* – alb, *testa* – cap, *signore* – domn etc., dar face o remarcă și despre poziția articolului în cele două limbi, precizând că în limba română articolul se adaugă la sfârșitul cuvintelor în timp ce în italiană el este antepus.¹⁶

Cantemir este cel dintâi care susține că în limba română se păstrează cuvintele de origine dacică precum: *stejar*, *pădure*, *hăleșteu*, *cărare*, *grai*, *privi* și *nemeri*. Domnul moldovean, tot în *Descriptio Moldaviae* (*Descrierea Moldovei*), remarcă o serie de deosebiri privind rostirea populară manifestată în vorbirea unor categorii sociale diferențiate în funcție de sex și anume: vorbirea femeilor e dominată după observațiile lui, de palatalizarea labialelor pe care o consideră un viciu care nu se întâlnește la bărbați, în timp ce în jurul lașului s-ar vorbi cea mai "curată" limbă, ca urmare a influenței curții domnești: "cea mai bună rostire este la lași, în jurul Moldovei, fiindcă oamenii din părțile acelea sunt mult mai învățați, din pricină că acolo se află curtea domnească."¹⁷ O altă serie de diferențieri le-a considerat ca fiind de proveniență străină, fiind cauzate de contactele vorbitorilor români cu alte popoare.

Primele încercări de a examina graiurile dacoromâne îi aparține tot lui D. Cantemir. El a stabilit și primele asemănări și deosebiri între ele precizând că "locuitorii din Valahia și Transilvania vorbesc aceeași limbă ca a moldovenilor, dar o pronunță mai aspru". Observația că există unele deosebiri la nivelul limbii vorbite, este întărită prin comparația a două particularități deosebit de interesante pe care le remarcă și anume: rostirea de tip *jur*, *Dumnezău*, în graiul muntenilor, comparată cu rostirea de tip *giur* (*gur*), *Dumnedzeu* (= *Dumnețeu*), în graiul moldovenilor.¹⁸

Cantemir observase în rostirea moldovenilor fonetismele etimologice *ĝ* (> *lit. j*) și *ğ* (> *lit. z*) ca și rostirea dură a consoanei (fricativei dentale sonoră) *z*, care implică velarizarea vocalei *e* > *ă*, pe care le compară cu pronunția muntenească caracterizată de muierea consoanelor.

¹⁶ I. Iordan, *Istoria lingvisticii românești*, editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p.14

¹⁷ Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, editura Academiei, 1714

¹⁸ Ștefan Giosu, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, în *An L.A. Lingvistică*, tom. XXXX, 1986 – 1987, p. 55 - 58

Primele remarci relative cu privire la existența unei limbi literare apar în secolul al XVII –lea și sunt consemnate de Simion Stefan în *Predoslovie la Noul Testament de la Bălgrad*¹⁹ care făcând aluzie la unificarea limbii a îndemnat oamenii să utilizeze în vorbire cuvintele cunoscute românilor din toate provinciile. Pentru a-și întări dorința face o comparație sugestivă a limbii, cu circulația banilor : “ *cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sînt buni carii împlă pe toate țările, așa și cuvintele acelea sunt bune carele le înțeleg toți*”. Tot el îndeamnă la îmbogățirea limbii române cu cuvinte din alte limbi, astfel sugerând adoptarea unor neologisme.²⁰

Pe lângă aceste preocupări teoretice , în provinciile românești încep să apară și lucrări practice dedicate limbii materne cum ar fi prima *Bucoavnă românească* (Bălgrad, 1699) cu caracter didactic, în care vor fi enumerate toate slovele și semnele diacritice folosite în scrierea chirilică românească, dându-se totodată indicații de ordin ortografic. Au apărut și alte bucoavne, în secolul următor la Cluj, 1744 , la Iași, 1755 , la Viena, 1771, 1777 și la Blaj, 1777 care s-au ocupat de aceleași probleme.²¹

Putem data în a doua jumătate a secolului al XVII –lea primele încercări de explicare a gramaticii slavone în limba română. E vorba de *Gramatica slavonă* a rusului Meletie Smotrițki, apărută la Evie, în 1619. Există alte două lucrări asemănătoare, una care-i aparține lui Stanciu cu titlul *Tîlcuirea sau arătarea gramaticii slavonești*, cealaltă anexată la lexiconul slavo-român al lui Mihai (1672 – 1673).²² Câteva decenii mai târziu, Dimitrie Eustatievici, autorul *Gramaticii rumânești* din 1757 se va baza tot pe Smotrițki dar va avea și alte două surse care își vor pune amprenta pe felul în care își va sistematiza el gramatica și anume surse grecești (Catiforo , Lascaris) și gramatica latină a lui Anton Molnar.

1.2.1 Activitatea lingvistică din cadrul Școlii Ardelene

Putem data însă în jurul anului 1780 începutul unui lung și ireversibil proces de modernizare al preocupărilor lingvistice românești, prin apariția Școlii Ardelene – reprezentată prin Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior. Pe vremea când și-au

¹⁹ Simion Ștefan, *Noul Testament de la Bălgrad, Predoslovie*, Alba Iulia, 1648, p.18

²⁰ Vezi Bulgăr, *Problema limbii literare*, București, Editura didactică și pedagogică, 1966, p.50 – 54

²¹ G. Mihăilă, *Sintagma (Pravila) lui Matei Vlastaris și începuturile lexicografiei românești (secolele XV – XVII)*, în StSI I, 1969, p. 9- 44

²² Vezi în această privință D. Strungaru, *Gramatica lui Smotrițki și prima gramatică românească*, în RS IV, 1960, p. 289- 307, Mihăilă, *Studii lexicale*, p.163

Început ei activitatea în Transilvania, poporul român era subjugat atât social cât și național, lucru care se petrecea deja de sute de ani. Românimea subjugată, deși s-a răsculat în repetate rânduri, părea că nu poate să se elibereze de clasa nobilă care-i îngădise drepturile și libertățile și care denigra poporul român, despre care afirmau cu tărie că ar fi venit în Transilvania dar și în țările române de la sudul Dunării. Această acțiune de emigrare a românilor s-ar fi petrecut după părerea nobilimii demult, în evul mediu. De aceea, nobilii au recurs la violență, și astfel și-au impus cu forța drepturile, pe teritoriul românesc, pe motiv că ar avea origine aleasă datorită vechimii lor pe acele meleaguri. În consecință, românii din Ardeal, erau considerați doar o națiune tolerată, fiind tratați ca atare.

Datorită existenței teoriei că românii provin din sudul Dunării, promovată în a doua jumătate a secolului al XVIII –lea de *Thunmann, Engel, Eder, Sulzer și Kopitar*, nobilimea din Transilvania vroia să păstreze exploatarea poporului român fiindcă ei aveau nevoie de brațe de muncă ieftine pe pământurile pe care și le-au însușit pe nedrept. Scopul acestei clase nobile era de a păstra Transilvania “*ca un hinterland agrar al imperiului habsburgic* “. ²³

Egalitatea românilor cu celelalte naționalități ale Transilvaniei și emanciparea iobăgiei însemna pentru nobilime un atac la drepturile ei de zeci de ani de subjugare a maselor.

Înființarea *Școlii Ardelene* are ca scop detronarea acestei nobilimi prin demonstrarea faptului că poporul român este cel mai vechi popor din Transilvania și că el are origine romană și se află pe aceste meleaguri din epoca romană și până astăzi. Această cauză va fi susținută de burghezia românească din Transilvania, care începea să se formeze ca și clasă socială și care încerca să lupte pentru cauza întregului popor român subjugat. Toți românii erau dornici să demonstreze asupra lor că nu sunt venetici ci sunt pământeni și că vorbesc o limbă care are capacitatea de a face cultură.

Înțelegându-și menirea, cei trei reprezentanți ai *Școlii ardelene*, încep lupta în vederea salvării națiunii române, luptă pe care o vor da folosindu-se de țărâmul cultural. Deși cei trei au fost călugări, ei vor renunța la această misiune, dedicându-se cauzei mult mai importante și anume luptei pentru obținerea de drepturi pentru poporul român, cauză susținută prin temele lor de bază pe care le dezvoltă în toate scrierile lor istorice și lingvistice. Aceste teme se referă la originea română a poporului și a limbii române și continuitatea neîntreruptă în Dacia a acestui popor.

Cea mai importantă operă cu caracter istoric a lui Samuel Micu este *Istoria, lucrurile și întâmplările românilor* care cuprinde patru părți: *I Colonizarea Daciei și viața românilor în evul mediu; II Istoria Munteniei până la 1724 ; III Istoria Moldovei până la*

²³ D. Macrea, *Lingviști și filologi români*, București, 1959, p.18

1759; *IV Istoria episcopiei românești din Transilvania*. Micu se va preocupa nu numai de demonstrarea prin dovezi istorice a drepturilor poporului român, ci el va recurge la dovezi lingvistice, susținând originea “*pur*” romană a limbii noastre. În acest scop, Micu publică la Viena împreună cu Gheorghe Șincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*²⁴, apărută în 1780 și care reprezintă prima gramatică tipărită a limbii române, în care autorul pentru a sublinia originea latină a limbii române, și proveniența directă din latină a cuvintelor ei, elaborează un sistem ortografic etimologist latinizant.

Această gramatică are patru părți: *I Ortografie, II Etimologie, III Sintaxă, IV Formarea cuvintelor*. Aceșora li se adaugă un mic vocabular român-latin și câteva dialoguri. Elaborarea sistemului ortografice etimologist, l-a condus pe Micu la descoperirea principalelor legi de evoluție fonetică ale limbii noastre și anume :

1. transformarea, în elementele latine a lui **a** accentuat urmat de poziție nazală în **i** (*panis* > *pîne*, *campus* > *cîmp*)

2. diftongarea lui **e** și **o** accentuați urmați în silaba următoare de un **a** sau **e** în **oa** (*porta* > *poartă* *mortem* > *moarte*)

3. transformarea lui **o** neaccentuat în **u** (*formica* > *furnică* , *dominica* > *duminică*)

4. transformarea lui **e** accentuat urmat de poziție nazală în **i** (*bene* > *bine* , *dentem* > *dinte*)

5. transformarea dentalelor **t**, **d** și **s** urmate de iot în **ț**, **z** și **ș** (*dies* > *zi* , *tibi* > *ție* , *resina* > *rășină*)

6. transformarea grupelor **ct** , **cs** și **ps** în **pt** , **gn** în **mn** (*lactem* > *lapte* , *coxas* > *coapsă* , *lignum* > *lemn*)

7. transformarea grupelor **cl** și **gl** în **k'** și **g'** (*clavem* > *cheie* , *glacies* > *gheață*).

Această scriere etimologistă nu a avut ca scop schimbarea pronunțării, ci demonstrarea, prin exemple date, a originii latine a cuvintelor și a structurii gramaticale a limbii noastre, lucru care a fost făcut cunoscut și celor de peste hotare, care negau în acea epocă originea latină a românilor sau cel puțin se îndoiau de ea. Pe lângă acest merit deosebit de a elabora primul sistem ortografic etimologist și elaborarea legilor fonetice, care s-au arătat a fi adevărate, pentru că parte din ele sunt regăsite la Weigand și la predecesorii lui, Micu se va afirma având meritul de a fi și cel dintâi lexicograf al nostru prin contribuirea la publicarea *Lexiconului de la Buda*, apărut în 1825.

Un alt membru al *Școlii ardelenne* și un continuator și un prieten al ideilor lui Samuil Micu a fost Gheorghe Șincai. Cei doi au colaborat și muncit împreună la apariția

²⁴ Samuel Micu, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, Vindobonae Vienne, 1780

în 1780 a publicației cu titlu *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* , care a reprezentat o dată importantă în istoria lingvisticii românești și romanice.

În 1805 Șincai a retipărit lucrarea amintită, de data aceasta eliminându-l pe Micu ca coautor și a adus câteva modificări ortografiei și anume a introdus semnul diacritic *î*, pe care l-a transcris în trei modalități diferite, astfel: *â* , *ê* și *î*. În ediția din 1780 diftongul *oa* este transcris *o*, în timp ce în ediția din 1805, Șincai l-a păstrat. Tot în această a doua ediție apar forme care sunt valabile și astăzi ca: *sînt*, *iești*, *e*, *sîntem*, *sînteți*, *sînt*, forme prezente și în anchetele lui Weigand, și nu apar formele *sent*, *sentem* etc. ca în 1780.

Dându-și seama că unul dintre motivele exploatării cu ușurință a poporului român este lipsa de cultură, nu stă nepăsător ci înființează în Transilvania trei sute de școli primare românești .Dar acțiunea lui nu se oprește aici, el a scris o serie de manuale școlare care nu existau până atunci, folosind o limbă simplă pentru a fi ușor înțeleasă de copiii țăranilor. Astfel, a tipărit și o *Gramatică a limbii latine*, prin care a încercat să pună bazele terminologiei noastre gramaticale. El a denumit vocalele “*versuitoare*”, consoanele “*împreună sunătoare*”, substantivul “*statornicul*”, adjectival “*adăugătorul*”, pronumele “*pentru nume*”, verbul “*vorba*”, declinarea “*plecare*”, singularul “*singuratecul*”, pluralul “*înmulțitorul*”, cazurile “*căderi*”.²⁵

Aflat la Budapesta între 1804 – 1807, Șincai a susținut continuitatea noastră în Dacia în lucrarea: *Hronicul românilor și a mai multor neamuri*, continuitate pe care o contestau atunci mulți istorici austrieci care serveau curții de la Viena. Această lucrare este cea mai importantă dintre operele lui Șincai, în primul rând prin faptul că ea a reprezentat o armă foarte puternică pentru apărarea drepturilor poporului român, prin militarea la egalitate cu celelalte naționalități aflate în Transilvania, prezentând în cuprinsul ei întâmplări trăite de românii din Muntenia, Moldova, Transilvania și din sudul Dunării între anii 86 și 1739. Gheorghe Șincai este catalogat , din acest motiv , de către Quinet ca fiind unul dintre “*cercetătorii marii școli istorice a secolului al XIX –lea*”.²⁶ Nicolae Iorga în 1901 va scrie despre Hronicul lui Șincai că “*e un admirabil repertoriu , o culegere de izvoare din cele mai îmbeșugate , la care se recurge încă astăzi și se va recurge încă multă vreme* .”²⁷

Un merit deosebit îl are Șincai prin susținerea tezei conform căreia românii s-ar fi format în Dacia dar și în sudul Dunării unde se mai găsesc și astăzi aromânii,

²⁵ Ibidem 23 , p. 37

²⁶ Edgar Quinet, *Les roumains*, 1856. Vezi *Analele Societății Academice Române*, tom III , p. 134-138.

²⁷ Vezi N.Iorga, *Istoria literaturii române din secolul al XVIII –lea*, vol. II , București, 1901, p. 224

meglenoromânii și istroromânii. Șincai susține că aceștia ar fi dintre locuitorii retrași de Aurelian din Dacia în sudul Dunării dar ei sunt tot români, “ *precum firea și virtutea îi mărturisește* “. ²⁸ Această proveniență a românilor a fost recunoscută de lingviștii de mai târziu, inclusiv de Weigand.

Preocupările în domeniul lingvistic ale lui Șincai s-au concretizat numai prin colaborarea cu Micu în *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, din 1780.

Un alt nume sonor al *Școlii ardelenice* a fost Petru Maior, continuator al luptei pentru demonstrarea originii poporului și al limbii române, confirmată în lucrarea *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, apărută în 1812 și care cuprinde două anexe : prima *Disertație pentru începutul limbii românești și Disertație pentru literatura cea veche a românilor*, apărute în 1813 iar a doua *Dialog pentru începutul limbii române între nepot și unchi*, publicată în fruntea *Dicționarului de la Buda* (1825).

Aceste opere ale lui Petru Maior reprezintă în cultura română începuturile lingvisticii și ale istoriografiei noastre moderne iar calitățile lui de scriitor, istoric și lingvist au contribuit la lupta poporului român pentru eliberarea socială din Transilvania, combătând ideile adversarilor români de pe atunci , ca Eder, Sulzer, Engel și alții care se opuneau realității că poporul român ar fi autohton în Transilvania, ei susținând că el ar fi venit aici din Peninsula Balcanică abia în secolul al XIII –lea și limba noastră nu ar avea origine latină. Apariția studiului cu caracter polemic *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, a fost o prezentare critică și polemică a problemelor esențiale ale istoriei poporului român: originea lui română, continuitatea lui în Dacia, descrierea vieții lui în evul mediu. Această istorie despre originea românilor din Dacia a lui Maior, a prezentat crezul său referitor la dispariția totală a dacilor și puritatea romană a poporului român, cât și supraviețuirea populației latine la nord de Dunăre, în ciuda numeroaselor invazii barbare. El s-a ocupat de asemenea, de demonstrarea originii latine a terminologiei fundamentale a creștinismului românesc.

Un fapt care a fost confirmat de cercetările arheologice ulterioare este realitatea pe care a arătat-o Maior despre faptul că cea mai intensă colonizare a avut loc în Oltenia și Transilvania. ²⁹

Opera lui Petru Maior în domeniul lingvistic, rămasă în mare parte și astăzi valabilă, se compune din *Disertație pentru începutul limbii românești*, care a fost publicată o dată cu *Disertație pentru literatura cea veche a românilor în Dacia*(1812), *Dialog pentru începutul limbii române între nepot și unchi*, *Ortographia romana sive*

²⁸ Vezi Gheorghe Șincai, *Hronicul românilor și a mai multor neamuri*, vol. I, 1904 , p. 270

²⁹ Vezi D.Macrea, *Lingviști și filologi români*, București, 1959, p. 55

latino- valachica una cum clavi qua penetralia originationis vocum reserantur, ultimile două publicate în prefața *Dicționarului de la Buda și Dicționarul de la Buda (1825) până la litera H*.

Petru Maior se numără printre primii lingviști europeni care au afirmat, plecând de la cercetările sale, că limba română ca și celelalte limbi romanice este continuatoarea latinei populare și nu a latinei clasice, făcând totodată pentru prima oară diferența între limba latină clasică “gramaticească” și limba latină populară prin observația pe care o face conform căreia “ *la români două limbi au fost: una care o grăia poporul, și aceasta o sugea cu laptele de la mamele sale adică o învățau pruncii din auzite; alta care o învățau la școală cu ajutorul gramaticii, și aceasta se zicea limba învățată, deoarece singuri învățații o pot scrie. Întru această limbă scriau latinii sau românii, cărțile sale, din care multe până la noi au ajuns să le cetim*”.³⁰

Observăm că Petru Maior face o deosebire valabilă și astăzi între limba populară și cea literară precizând că cea din urmă reprezintă forma cea mai îngrijită a întregului popor. Ocupându-se de vocabularul limbii române, Maior observă că limba română este cea mai săracă în elemente latine noi intrate pe cale literară, decât celelalte limbi romanice, astfel referindu-se la faptul că limba română e săracă în latinisme.

Proveniența graiurilor și dialectelor limbii române s-ar explica după P.Maior de la coloniștii romani: “*Din Italia dară au venit aici în Dacia mulțimea distinctelor dialecte în vorbă, măcar că în cărțile cele bisericesti numai o dialectă este la toți*.”³¹

Ocupându-se și de influența slavă asupra limbii române, Maior a făcut o comparație între declinarea slavă și cea românească și italiană, arătând cât de mult se aseamănă declinarea noastră cu cea latină și cât de tare se deosebește de cea slavă, așa dându-și seama de cum arată structura limbii noastre în realitate și cât este ea de rezistentă față de influențele străine.

Un domeniu l-a preocupat pe Maior destul de tare și anume neologismele. El și-a dat seama de necesitatea folosirii lor la începutul culturii noastre moderne însă militează pentru introducerea lor cu măsură în limba noastră pentru a putea fi asimilate. Această viziune de introducere a neologismelor în cultura noastră necesare pentru progresul ei, a reprezentat unul dintre meritele deosebite ale lingvistului.

³⁰ Petru Maior, *Dialog pentru începutul limbii române între nepot și unchi*, 1825, p. 55

³¹ Petru Maior, *Disertație pentru începutul limbii românești*, în *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, Buda, 1812, p. 307

Pe lângă calitățile lui de lingvist, P.Maior și-a câștigat un mare nume și în domeniul lexicografiei prin elaborarea *Lexiconului românesc-latinesc-unguresc-nemțesc, care de mai mulți autori în cursul a treizeci și mai multor ani s-au lucrat*, cunoscut sub numele de *Dicționarul de la Buda*, apărut în 1825. La redactarea acestei impresionante lucrări s-a muncit o perioadă de 45 de ani, între 1780 și 1825 și apariția ei a fost posibilă datorită muncii asidue a mai multor autori: Samuil Micu, I. Corneli, V. Coloși, P. Maior, A. Teodori și I. Teodorovici, lucrare care cuprindea aproape 10.000 de cuvinte și a fost redactată cu scopul de a avea, ca toate popoarele civilizate din vremea aceea, dicționarul limbii naționale și totodată de a da posibilitatea oamenilor de cultură străini să cunoască limba română și proveniența latină a ei. Aceste două opere impresionante au stat la baza întemeierii teoriei lui Friedrich Diez, care este și părintele lingvisticii romanice.

Sarcina lui P.Maior a fost să facă revizia finală a dicționarului și să stabilească etimologia cuvintelor până la litera H. Deși forțează uneori nota, editarea etimologiilor a făcut-o cu scopul dovedirii originii latine a unui număr cât mai mare de cuvinte.

Când a stabilit ortografia limbii române, P.Maior a adaptat, fiind convins că e bine, scrierea limbii noastre folosind caractere latine. Astfel, normele ortografice stabilite de Maior, vor fi expuse de acesta în prefața *Dicționarului de la Buda*. Scrierea literelor *s* și *t* cu semne diacritice adică *ș* și respectiv *ț* i se datorează acestei ortografii, precum și scrierea ocluzivelor palatale prin *che*, *chi* și *ghe*, *ghi*.

Fără nici o modestie, P.Maior poate fi considerat în cultura noastră un deschizător de drumuri atribuindu-i-se merite deosebite, deoarece s-a ocupat de soluționarea problemei legate de istoria și limba noastră dar totodată a fost cel care a introdus în istoriografia și lingvistica noastră principiul critic ca bază de cercetare.³²

1.2.2. Drumul spre o lingvistică modernă

Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, canonicul Timotei Cipariu, a fost lingvistul român, care a renunțat la curentul latinist, fiind un continuator al Școlii Ardelene, în ceea ce privește limba și istoria noastră, plecând în studiile lui de la principiul că există o legătură strânsă între limba și istoria poporului, fiind cel dintâi învățat român care a publicat documente și opere vechi importante din limbă, astfel câmpul lingvistic căpătând o nouă dimensiune, deoarece a fost cel care a pus bazele

³² Vezi D.Macrea, *Lingviști și filologi români*, București, 1959, p.65

filologiei românești și ale lingvisticii noastre istorice prin lucrările sale *Elemente de limbă română după dialecte și monumente vechi*, 1854³³, *Crestomația sau Analecte literare*, 1858³⁴, și *Principii de limbă și scriptura*, 1866³⁵, lucrări prin care autorul a pus în lumină și anumite particularități lingvistice ale unor texte vechi pentru a explica evoluția limbii române după epoca latină.

Militant al unificării limbii noastre pe toate ținuturile locuite de români, lucru pe care-l consideră fundamental pentru formarea unei literaturi, Cipariu a luptat cu toată convingerea în atingerea acestui scop. Astfel, a propus utilizarea unei limbi literare “*cu adevărat națională, corectă în expresii, corectă în forme, fără de care nici o literatură nu poate de a se chema literatură*”³⁶. Dar această unificare a limbii noastre literare putea fi realizată numai printr-o ortografie etimologică unitară. Ortografia impusă de Cipariu a fost una etimologică, deosebit de dificilă, și se adresa doar celor care cunoșteau limba latină, ea reprezentând un obstacol în scrierea oamenilor de rând. Ortografia lui Cipariu din 1869 nu a schimbat însă pronunțarea limbii române, dar elaborarea acestui sistem etimologic latinizant complicat a fost privită ca o cale care va aduce la recunoașterea prin intermediul scrisului a originii latine a cuvintelor românești. Deosebirea dintre modul cum se scrie și modul cum se pronunță cuvintele, a fost socotită normală, făcându-se astfel comparație cu limba franceză sau engleză unde se scrie într-un fel și se pronunță altfel.

Din încercarea de a scrie cuvintele românești ca etimonul lor latin, au fost descoperite principalele legi de evoluție fonetică a limbii române, Cipariu fiind totodată fondatorul foneticii descriptive a limbii române prin capitolul dedicat foneticii cuprins în *Gramatica limbii române*. În acest capitol a fost cuprinsă cea dintâi descriere științifică a sunetelor limbii noastre.³⁷

Cu toate că printre teoriile lingvistice ale acestor pionieri mai sunt multe de adăugat, nu putem totuși să negăm efectul binefăcător pe care l-au avut asupra începuturilor studiilor românești. Datorită activității lor, alfabetul latin ajunsese să fie admis oficial pe la 1860, înlocuind astfel alfabetul slavon care fusese utilizat timp de mai multe secole.

O persoană care a atras atenția, în mod deosebit a fost primarul orașului Pisino (din Istria) pe nume A. Covaz, care are marele merit de a fi atras pentru prima

³³ T. Cipariu, *Elemente de limbă română după dialecte și monumente vechi*, Blaj, 1854

³⁴ T. Cipariu, *Crestomația sau Analecte literare*, Blaj, 1858

³⁵ T. Cipariu, *Principii de limbă și scriptura*, Blaj, 1866

³⁶ T. Cipariu, *Elemente de limbă română după dialecte și monumente vechi*, Prefață, Blaj, 1854, p. V

³⁷ Vezi T. Cipariu, *Gramatica limbii române partea I, Analitica*, București, 1869, p.8 -168

oară un semnal de alarmă asupra românilor care se aflau în Istria, într-un articol cu numele *Dei Rimgliani o Valacchi d' Istria*, publicat în ziarul *Istria*, nr.1-2, din 1846, ziar care a apărut ca supliment al ziarului *Osservatore Triestino*. Mai mulți oameni de litere români, printre care G.Asachi, S.Barnuțiu, T. Cipariu dar și străini, printre care s-a găsit și Miklosich, au acordat o mare importanță acestei descoperiri. Aflând despre existența românilor din Istria din acest articol, Ion Maiorescu a fost primul român care a făcut, în 1857, o anchetă lingvistică în Istria, vizitând toate regiunile locuite de români, și de asemenea cele în care mai târziu, graiul românesc dispărea total. Rezultatele anchetei sale, care a durat doar o lună, au fost publicate după moartea sa, de către fiul său, în revista *Convorbiri literare* (t. II, 1868, t. VI, 1872-1873) și, într-un volum care poartă titlul *Itinerar în Istria și vocabular istroromân*, publicată de S.Pușcariu, în *Studii istroromâne*.³⁸

1.2.2.1 Anchetele prin corespondență din România

În România înainte de ancheta realizată de Weigand prin deplasarea sa în teren, înainte de așa numita anchetă la fața locului, a existat o mare anchetă lingvistică realizată prin corespondență și anume cea a lui Bogdan Petriceicu Hașdeu, ca mai apoi, după ancheta lui Weigand, să urmeze cea a Muzeului limbii române.

Personalitate cu un impact puternic asupra limbii române, care a dominat dezvoltarea lingvisticii românești din a doua jumătate a secolului al XIX –lea a fost Bogdan Petriceicu Hașdeu, care în numeroasele sale studii închinare limbii a considerat limba ca o creație istorică strâns legată de viața poporului afirmând că “ *nimic nu e mai social ca limba – nodul cel mai puternic dacă nu chiar temelie societății...Limba unui popor se confundă și se identifică cu naționalitatea lui, cu memoria părinților, cu leagănul cu mama.*”³⁹

Ceea ce-l deosebește radical de predecesorii lui este faptul că cunoștea multe limbi străine ceea ce-i da posibilitatea să facă o cercetare lingvistică mult mai aprofundată, și interpretarea faptelor de limbă capătă o nouă dimensiune. Stăpânea limbi clasice, limbi romanice, limbi slave, limbile germană, engleză, albaneză și sanscrită. Hașdeu a făcut precizarea că cunoașterea limbilor slave ca rusă, bulgară,

³⁸ S.Pușcariu, *Itinerar în Istria și vocabular istroromâne*, în *Studii istroromâne*, t.III, București, Cultura națională, 1929

³⁹ Ziarul, *Columna lui Traian*, I, 1870, nr. 7, p.1

sârbă și polonă dar și dintre limbile balcanice neslave a celei medio- și neogrecești, reprezintă o condiție obligatorie pentru studierea științifică a limbii române.

Pe lângă cunoștințele vaste asupra limbilor străine, Hașdeu a cunoscut și a utilizat îndeaproape toate lucrările slaviștilor din vremea lui, dar cu precădere ale lui Kopitar și Miklosich. Cultura lui vastă, la baza căreia stă o cunoaștere profundă a tot ceea ce este important a dus la o mare amploare a studiilor sale care sunt adevărate șantiere de erudiție, deoarece nu există nici un autor sau vreo carte importantă apărută în vreo țară și care să nu se afle în comentariile lui.⁴⁰

În momentul în care Hașdeu și-a început activitatea ca filolog și lingvist, lingvistica abia se impusese printre celelalte științe sociale fiind dominată pe plan European de curentele indo-europenist și neogramatic iar în țara noastră de curentul latinist. Aceste două curente l-au preocupat în mod deosebit pe Hașdeu, pentru că le considera utile în studierea limbii române. Apelând la studiile indo-europene, Hașdeu s-a ocupat de clasificarea celei mai înțelenite părți a istoriei limbii noastre și anume, epoca preromană și astfel folosind metoda comparativă între limbi, descoperită de indo-europeni, Hașdeu a stabilit rămășițele din traco-dacă din limba română, și astfel a dărâmat teza latiniștilor conform căreia limba română este formată numai din elemente latine și totodată a combătut teoria lui Rösler, conform căreia poporul român s-a format exclusive la sudul Dunării. Pentru a depista cuvinte și nume proprii românești care proveniau din traco-dacă, Hașdeu a recurs la limba albaneză. Etimologia cuvintelor *barză*, *viezure*, *mazăre*, *moș*, *mînz* și altele este recunoscută și astăzi ca aparținând substratului traco-dacic, ceea ce a demonstrat Hașdeu .

Contemporanii lui Hașdeu din străinătate, care se ocupau de studierea limbilor ca Miklosich sau Schuchardt, au făcut doar afirmații generale despre unitatea primitivă a popoarelor balcanice, neimplicându-se în cercetări aprofundate în acest domeniu, pe când Hașdeu a vrut să pătrundă în profunzimea acestei probleme folosindu-se de etimologiile date dar, și mai mult de corespondențele gramaticale, în special între limbile română, albaneză și bulgară.

Printre problemele de gramatică de care s-a ocupat în cele trei limbi, au fost poziția articolului și cazurile dativ și genitiv.

Problema existenței în limba română a elementelor vechi de origine germanică, pe care a susținut-o în mod științific, a fost încă o armă de care s-a folosit Hașdeu în lupta contra teoriei lui Rösler conform căreia poporul roman s-a format la sud de Dunăre. Cercetarea elementelor dacice și a celor vechi germanice, nu a putut fi dusă

⁴⁰ Vezi D.Macrea , *Lingviști și filologi români* , București , 1959, p.82-87

până la capăt de Hașdeu însă contribuția lui la cunoașterea modului de alcătuire și de dezvoltare a limbii române a fost foarte mare. Astfel studiile în domeniu l-au făcut pe Hașdeu să fie mare ajutor generației viitoare de cercetători care s-au ocupat de studierea limbii române, studiile sale fiind folosite de lingviști de renume ca Alexandru Philippide,⁴¹ O. Densușeanu⁴², Sextil Pușcariu⁴³ și Al. Rosetti⁴⁴.

Un alt merit deosebit care i se atribuie lui Hașdeu, ca și istoric al limbii române, a fost acela de a fi considerat ca primul slavist de la noi, deoarece el a punctat cu atenție despre rolul elementului slav în limba noastră datorită cunoștințelor lui temeinice despre această limbă dar și datorită modului cum raportează el limba română la limba slavă, astfel combătând încă o dată curentul latinist pur. În studiul său *Baudouin de Courtenay și dialectal slavo-turanic din Italia*, 1876, Hașdeu realizează o asemănare între cuvintele italiene pătrunse în limba slavilor de pe râul Reșia și între cele slave pătrunse în limba noastră, demonstrând că cel mai des împrumuturile de cuvinte au avut loc pe cale religioasă și datorită vecinătății populațiilor și nu printr-o amestecare fizică a lor.

Cel mai cunoscut s-a făcut Hașdeu prin lucrarea *Cuvente den bătrâni* care este o colecție de texte vechi cu caracter profan, din secolul al XVI –lea și prin care lui Hașdeu i se va oferi un orizont nou pentru a cerceta istoria limbii noastre. Prin această lucrare, Hașdeu a avut din nou meritul de a fi primul care s-a ocupat de fenomenul de rotacizare din limba română și albaneză. La moartea sa în 1907, G.Weigand afirma despre lucrarea *Cuvente den bătrâni* că “*toți cei care se vor ocupa cu istoria limbii române vor fi nevoiți să recurgă la această operă ca la mijlocul cel mai indispensabil și, chiar dacă n-ar mai fi publicat nimic afară de Cuvente, Hașdeu tot și-ar fi putut crea un nume nemuritor în istoria filologiei române și și-ar fi câștigat, pe drept, recunoștința noastră continuă*”⁴⁵.

Considerat părintele anchetelor lingvistice pe teren, Hașdeu a fost primul lingvist european, care întocmește un chestionar în 1884, pe care l-a trimis în toate ținuturile locuite de români⁴⁶, cu scopul de a afla formele și sensurile cuvintelor în diferite regiuni ale țării “*fiind convins că există o strânsă legătură între limbă și viața poporului*” s-a dedicat trup și suflet studierii ei considerând-o ca fiind “*manifestarea*

⁴¹ Al. Philippide, *Principii de istoria limbii*, Iași, 1894

Al. Philippide, *Originea românilor*, vol. I, Iași, 1923

⁴² O. Densușeanu, *Histoire de la langue roumaine*, tome premier : *Les origin*; Paris, Leroux, 1901; tome second *Le seizième siècle*, 1938

⁴³ Sextil Pușcariu, *Limba Română*, vol. I; *Privire generală*, București, 1940

⁴⁴ Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, vol. I – IV, București, 1938 - 1946

⁴⁵ G. Weigand, *Hașdeu ca filolog*, în „Convorbiri literare”, 1907, p. 1173

⁴⁶ B.P. Hașdeu, *Obiceiurile juridice ale poporului român*, București, 1882

istoriei și a psihologiei poporului care a creat-o și o vorbește “.⁴⁷ Pornind de la ideea chestionarului și de la dorința de a studia limba poporului său, Hașdeu a creat o operă monumentală *Etymologicum Magnum Romaniae*, care a fost concepută ca un dicționar etimologic complex, în care nu s-a mulțumit numai cu explicarea cuvintelor, ci el a urmărit toată istoria lor, din toate epocile în vorbirea populară dar și în cea cultă.

Ancheta lui B.P.Hașdeu, apare ca o consecință a faptului că la ședința din 23 martie 1884 a Academiei Române, regele Carol I, propusese redactarea unui *Etymologicum Magnum Romaniae* conținând ”toate cuvintele vechi care, fără acesta, ar fi pierdute pentru generațiile viitoare”. Regele a pus el însuși la dispoziția Academiei fonduri necesare acestei mari lucrări care, în ciuda acestei participări, rămâne neterminată după 65 de ani (1949).

Fiecare cuvânt este o adevărată monografie, de aceea dicționarul a fost considerat de oamenii de rând ca fiind complicat. Tot materialul strâns de Hașdeu prin intermediul chestionarului se păstrează astăzi în arhiva *Institutului de lingvistică din Cluj* și a fost întrebuințat mai târziu de Sextil Pușcariu în realizarea *Dicționarului limbii române* la literele A- C și F – L, dar a stat apoi și la baza *Dicționarului limbii române literare contemporane (1952 – 1957)*.

Prin intermediul chestionarului, Hașdeu a făcut ancheta nu numai cu scopul de a cunoaște sensul cuvintelor, ci de a descoperi cultura, obiceiurile și datinile vieții poporului său. Dicționarul nu a fost terminat de Hașdeu, căci cuvintele explicate de el se întindeau pe zeci de coloane .O astfel de operă complexă, ca să fie terminată, ar fi trebuit să fie o lucrare colectivă, la care să participe mai mulți autori, ea dacă ar fi fost terminată ar fi reprezentat sinteza complexă a istoriei și a culturii românești.

Un alt aspect de care a fost preocupat Hașdeu, a fost raportul dintre limba literară și dialecte, el constatând existența mai multor dialecte care se diferențiază geografic unul de altul, însă aceste diferențe se pierd la nivelul limbii literare care are rolul “de a unifica toate dialectele, de a șterge sau cel puțin de a slăbi provincialismele, de a sporii puterea graiului din statul întreg, printr-o centralizare cam analogă cu centralizarea cea menită a mări forța administrațiunii .”⁴⁸ Pentru a cunoaște arhaismele, formele regionale sau terminologia tehnică vulgară a istoriei naturale, Hașdeu a trebuit să se adreseze direct poporului.

Chestionarul pe care l-a întocmit Hașdeu se plasează, după mărturia autorului, la ”două puncte de vedere noi, impuse de starea actuală a lingvisticii și cu

⁴⁷ D.Macrea , *Lingviști și filologi români* , București , 1959 , p. 96.

⁴⁸ B.P. Hașdeu, *Principii de lingvistică*, în *Cuvente den bătrâni* , tom. III , 1881 ,Anexe , p.59

*totul necunoscută lexicografiei clasice:1. Fonetica populară, baza dialectologiei; 2.credințele cele mai intime ale poporului, moravurile și obiceiurile sale, bucuriile și durerile sale, tot ceea ce desemnăm astăzi, din lipsa unui termen mai exact, prin cuvântul englezesc folclor. Am încercat să cunosc românul așa cum este el în toate manifestările lui, așa cum l-a format o evoluție progresivă de optăsprezece secole, așa cum s-a conservat printre mii de influențe etnice, locale și civilizatoare.”*⁴⁹ Acest chestionar este format din 206 întrebări și a fost publicat integral în prefața primului volum al *Etymologicum Magnum Romaniae*⁵⁰. Primele 50 de întrebări sunt în special de ordin fonetic și privesc vocalismul și consonantismul limbii române, și câteodată morfologia și sintaxa. În general vorbind, se găsește intercalată la sfârșitul fiecărei serii de probleme, o întrebare de ordin general, legată de întrebările precedente. Astfel, la sfârșitul fiecărui set de întrebări referitoare la fenomenele vocalismului, întâlnim aceste frământări legate de: *”Care sunt celelalte particularități, străine limbii noastre literare din prezent, privind vocalele, remarcate în graiul popular al comunei voastre?”*(întrebarea 17), și după întrebările despre consonantism, găsim aceasta: *”Care sunt exemplele tuturor acestor alterații de consoane în graiul popular și celelalte schimbări de aceeași natură pe care le observăm?”*(întrebarea 45). Aceste întrebări sunt prea complexe, un învățător, oricare i-ar fi voința, nu poate să răspundă; nici chiar un dialectolog nu ar putea decât după un studiu foarte aprofundat. De la întrebarea 50 până la sfârșitul chestionarului, Hașdeu nu s-a ocupat decât de problemele legate de lexicografie sau de credințele și obiceiurile populare în diversele circumstanțe ale vieții, dar și de cele care sunt legate de diferite sărbători religioase.

Metoda lui Hașdeu, care constă în a pune doar o singură întrebare pentru fiecare domeniu al activității umane, ar fi trebuit să-i aducă o bogată recoltă lingvistică. Iată un exemplu al modului în care autorul încerca să culeagă o mulțime de informații: pentru a afla terminologia amplă și variată privind cuvântul “ca”, el formulează întrebarea în felul următor: *”care sunt la dumneavoastră cuvintele legate de cal, de rasele sale, de vârsta sa, de culoare? etc* “(întrebarea 67). Acest etc. pe care îl întâlnim frecvent în întrebările lui Hașdeu, lasă celui care dă răspunsul o întregă libertate, și provoacă adesea declarații de care autorul poate să profite.

Prin lungimea și varietatea problemelor pe care și le-a propus să le rezolve, chestionarul reflectă într-un mod evident concepția pe care Hașdeu o avea despre dicționar, concepție ce a fost prezentată în prefața de la *Etymologicum Magnum*

⁴⁹ B.P.Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, t.I, București, Socec, 1886, p.XVIII

⁵⁰ Ibidem 48, p.VIII - XVIII.

Romaniae: ” dicționarul unei limbi trebuie să fie enciclopedia întregului trai al unui popor, trecut și prezent. Prin intermediul limbii poporul urcă, traversând o lungă serie de tablouri, șterse de trecerea timpului sau de alte circumstanțe, curentul secolelor care l-au văzut născându-se, dezvoltându-se, evoluând și ajungând la viața sa națională”⁵¹. El este un optimist robust față de rezultatele chestionarului său “datorită chestionarului meu, tablourile vârstelor celor mai îndepărtate vor fi traversate de un curent de viață nouă; cele mai puțin vechi vor putea chiar să vorbească și noi vom distinge timbrul fiecărei voci. ”⁵²

Ancheta a început în mai 1885 și s-a extins deopotrivă în provinciile, în teritoriile și la românii care erau atunci sub dominație străină. Chestionarul fusese trimis prin intermediul inspectorilor școlari și ai protopopilor, la învățători și la preoți, sub titlul “*Donare Carol I. Chestionar pentru strângerea datelor privitoare la limba română.*”

Răspunsurile relativ numeroase, au fost furnizate în special de către Vechiul Regat și se datorează, în mare parte, probabil instanței oficiale. Cele din țările românești de sub dominație străină nu au fost multe ca număr. Cei care vor da dovadă de multă silință în îndeplinirea sarcinilor lor vor fi învățătorii, așa cum afirma însuși Hașdeu. Cât despre valoarea acestor răspunsuri, Hașdeu afirma: “ *sunt printre ele unele foarte prețioase, multe care sunt destul de bune, și aproape nici unul care să nu aibă nici o utilitate*”.⁵³ Când acestea erau neclare, se interogau din nou corespondenții și li se cereau explicații suplimentare .

Proiectul lui Hașdeu pentru redactarea dicționarului limbii istorice și populare a românilor, *Etymologicum Magnum Romaniae*, era mult prea vast, ceea ce a determinat o lentoare regretabilă în redactarea și publicarea acestei opere, fapt care a determinat Academia Română să redistribuie această sarcină în 1906, lui Sextil Pușcariu care a reușit să publice în 1913 primul volum, prima parte, literele A-B. În anul 1940 , ziarul *Universul* publică pe cheltuiala sa, litera C, redactată cu colaborarea mai multor profesori. A treia parte a acestui volum, a conținut cuvintele de la D la E. În volumul II, prima parte conține literele F până la I , din a doua parte literele de la J la L au fost publicate până la cuvântul *lepăda*. După ce S.Pușcariu a încetat să mai lucreze la acest dicționar, sarcina a fost preluată de Iorgu Iordan în 1946, și el membru al Academiei Române.

⁵¹,B.P.Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*,București, Socec, 1886, p.XVIII

⁵² Ibidem 50, p.XVIII

⁵³ Ibidem, 50, p.XVIII

Referindu-se tot la limba literară, Hașdeu afirma că “*acțiunea limbii literare, oricât de energică, va fi totdeauna numai o tendință nu fără efect, dar cu efect prea moale și prea împrăștiat*”.⁵⁴ Astfel Hașdeu atribuie limbii literare sarcina unificării limbii populare, dar pe lângă aceasta responsabilitatea în acest proces ar reveni și școlii dar și limbii poetice. Limba poetică are impact de unificare asupra limbii populare numai cu o singură condiție și anume “*numai...când o mânuiesc oameni de geniu de care se glorică națiunea întreagă*”.⁵⁵

Prin lucrările sale de specialitate în domeniul limbii, Hașdeu a reușit să stârneasce interesul specialiștilor contemporani de peste hotare, privind problemele limbii române. Până atunci doar studiile lui Diez au fost cele care au acordat limbii române locul meritat printre celelalte limbi romanice, în timp ce cercetările lui Miklosich și Schuchardt au abordat doar problema elementului slav în limba română. Aceste cercetări minore ale străinilor îndreptate asupra limbii române arată că limba noastră nu reprezenta un domeniu de cercetare atractiv pentru cercetătorii străini, aspect care s-a schimbat radical o dată cu activitatea de cercetare variată, desfășurată de Hașdeu și care a avut ca finalitate trezirea interesului străinilor pentru cercetarea limbii române, deoarece probleme legate de limba noastră vor apărea în publicațiile străine de specialitate ale vremii, din ce în ce mai des.

Problema cantității cuvintelor slave în limba română, a reprezentat o preocupare a cercetătorilor de-a lungul istoriei limbii române, însă primul care a luat-o în serios a fost A. de Cihac în lucrarea intitulată *Dictionnaire d' étimologie daco-romane* (vol.I, 1871, vol. II, 1878). Această lucrare a stârnit discuții aprinse, ceea ce a avut drept consecință trezirea interesului lingviștilor români de a se preocupa de această problemă.

Astfel, o contribuție decisivă asupra elementului slav a avut-o profesorul *Ioan Bogdan* (1864 – 1919), de la Universitatea din București, care și-a dedicat cariera activității de cercetare a acestei probleme, fiind susținut de faptul că cunoștea toate limbile slave, dar și istoria și cultura acestor popoare, cunoștințe dobândite prin formarea profesională pe care și-a dobândit-o la cei mai renumiți slaviști europeni contemporani lui.

În cercetările sale, Ioan Bogdan se bazează pe realitatea adevărului istoric conform căruia “*viața noastră din trecut a fost de prin veacul al VI –lea încoace într-o*

⁵⁴ Ibidem, 50 p.154

⁵⁵ Ibidem, p.154-155

nedespărțită legătură cu viața popoarelor slave care s-au așezat în mijlocul și în jurul nostru."⁵⁶

Pentru a dovedi influența limbii slave asupra limbii române, Ioan Bogdan a susținut o conferință publică pe tema *Însemnătatea studiilor slave pentru români*, în anul 1894, în care a pledat pentru ipoteza că limba slavă are pentru noi " o importanță mai mare decât celelate popoare neslave , deoarece noi , abstracție făcând de litvani , suntem singurul popor neslav din Europa care am suferit o înrâurire directă și statornică din partea slavilor , împrumutând și păstrând mai multe secole limba, literatura și cultura lor."⁵⁷

În timpul conferinței, Ioan Bogdan a mai precizat că "slavii ... ne-au găsit aici, s-au așezat între noi și au trăit cu noi la un loc până ce cu timpul ei au împrumutat limba noastră, dându-ne în schimb o parte din instituțiile lor sociale și politice."⁵⁸ În discursul său, Ioan Bogdan nu a ezitat să accentueze că "o cercetare serioasă și profundă a materialului lexical al limbii noastre este cu totul imposibilă fără cunoașterea limbilor slave. Romanistul care vrea să se ocupe cu limba română trebuie să fie până la un oarecare punct și slavist. În întrunirea acestor două calități constă meritul cel mai mare al d-lui Hașdeu " .⁵⁹

Pe lângă domeniul limbii în care s-a exercitat influența slavă, aceasta s-a manifestat și în tradițiile, obiceiurile, credințele și unele instituții care s-au păstrat și în zilele noastre. Prin intermediul acestei teze, Ioan Bogdan a combătut credința latiniștilor conform căreia toate cele enumerate mai sus ar fi de origine romană.

La baza afirmațiilor lui Ioan Bogdan despre importanța limbii slave pentru limba noastră stă descoperirea, traducerea, publicarea și comentarea unui număr mare de texte și documente slave, care fac referire la trecutul nostru. Astfel, dacă n-ar fi fost istoricul Ioan Bogdan , toată literatura istorică slavă, ar fi rămas necunoscută. De numele său se leagă descoperirea literaturii istorice slave dintre care amintesc și "Codicele miscelaneu de la Kiev", scris în secolul al XVI –lea și publicat de Ioan Bogdan în *Vechile cronici moldovenești până la Ureche*, 1881, urmată de *Codicele de la Tulcea* publicată în 1895, în *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, apoi a urmat descoperirea a celei de a treia colecție de cronici moldovenești, care se află în Biblioteca Imperială din Petersburg format din: *letopisețul lui Azarie*, *letopisețul lui*

⁵⁶ Ioan Bogdan , *Istoriografia română și problemele ei actuale*, Academia Română, *Discursuri de recepție* XVII, București 1905 , p.27-28

⁵⁷ Ioan Bogdan , *Însemnătatea studiilor slave pentru români*, București , 1894 , p.14

⁵⁸ Ibidem , p.15

⁵⁹ Ibidem , p.27-28

Macarie, o cronică universală însoțită de analele sârbești din 1355-1490 cu informații referitoare la țările românești, din secolul al XVIII-lea, publicate de Ioan Bogdan în *Letopisețul lui Azarie*.

Despre existența elementelor slavone în limba română s-au preocupat nu numai B.P.Hașeu, A. de Cihac și Ioan Bogdan, ci continuând studiul pe o notă mai riguroasă Ovid Densusșeanu, în lucrarea *Histoire de la langue roumaine*, a contribuit substanțial la elucidarea problemei, apoi Al. Rosetti s-a ocupat de relațiile slavo-române în volumul al III-lea al lucrării sale, *Istoria limbii române*.

Iorgu Iordan a tratat parțial problema influenței limbii rusești asupra limbii române, în lucrarea *Influențe rusești asupra limbii române* (București, 1949).

Cele mai roditoare contribuții la identificarea elementului slav din limba română le va face Emil Petrovici, cu ocazia anchetelor sale pentru *Atlasul lingvistic român*, din anul 1935, ocazie cu care s-a ocupat și de studiul toponimiei slave de pe teritoriul țării noastre.⁶⁰

Un alt savant, împătimit cercetător al limbii, a fost Mozes Gaster (1856 – 1939), care a deținut bogate cunoștințe despre cultura și limbile popoarelor antice și moderne fiind pasionat de tânăr de adunarea de manuscrise vechi românești, astfel ajungând să dețină o colecție impresionantă.

Activitatea lui asupra limbii s-a centralizat pe trei domenii principale și anume: fonetică, istoria limbii și editarea de texte vechi românești.

În teza sa de doctorat din 1877, Gaster a făcut un studiu asupra evoluției velarei **c/k** în limba română în toate categoriile de cuvinte: de origine latină, slavă, greacă, turcă, maghiară, în texte vechi și chiar în toate dialectele limbii noastre.⁶¹

Gaster și-a adus o contribuție remarcabilă și în domeniul ortografiei limbii române, problemă care a fost foarte dezbătută încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. El a pledat pentru ” a da *alfabetului rolul lui adevărat, a scrie numai câte un semn pentru fiecare sunet: a=a, b=b, ș=ș, totdeauna prin unul și același semn.*”⁶²

Fiind preocupat de cunoașterea evoluției istorice a limbii române, Gaster observă necesitatea studierii aprofundate a dialectelor din sudul Dunării din limba

⁶⁰E.Petrovici, *Note slavo-române*, în “*Dacoromânia*”, X, partea I, p.26-38; ibidem, partea a II-a, p.335-352; ibidem, XI, p.184-193; idem *Daco-slava*, în “*Dacoromânia*”, X, partea a II-a, p.233 – 277; idem *Adjective posesive slave ca toponimice pe teritoriul R.P.R.*, în “*Studii și cercetări lingvistice*”, tom. IV (1953), p. 63-87; idem, *Etimologia toponimicelor Doftana, Doftăna, Doftăneț, Doftănița și a cuvântului dohot*, în “*Studii și cercetări lingvistice*”, tom. V (1954), nr.1-2, p. 19-30.

⁶¹Vezi M. Gaster, *Zur rumänische Lautgeschichte*, I. *Die guturale Tenuis*, Inaugural – Dissertation, Halle, 1878

⁶²M. Gaster, *Originea alfabetului și ortografia română*, București, 1885, p.42

noastră .⁶³ Aceste studii pentru care pledează Gaster nu existau în vremea sa, cu excepția celor ale lui Franz Miklosich. Mai târziu aceste studii au fost realizate cu multă profunzime și rigoare științifică de Gustav Weigand , Pericle Papahagi , Sextil Pușcariu , Iosif Popovici și Theodor Capidan.

Gaster s-a impus în cultura română prin opera sa *Crestomație română*⁶⁴, care cuprinde texte vechi de limbă începând din secolul al XVI – lea până la 1830, tipărituri și manuscrise, prin care autorul a urmărit, după cum însuși mărturisește “ *mersul gradat al dezvoltării limbii românești cât și nașterea și propășirea literaturii noastre în decursul veacurilor* ”.⁶⁵ În această *Crestomație* autorul a reprodus nenumărate texte din cărți vechi populare, din dialectul aromân și istroromân, din graiurile regionale istroromâne, din literatura populară pe care Gaster o considera “ *oglindea neștirbită a graiului viu, neînsuflețită și neschimbată, care singură ne permite a urmări dezvoltarea adevărată a limbii românești.*”⁶⁶ Această lucrare a fost apreciată de mai mulți lingviști străini, printre care G. Weigand care preciza că “*pe lângă cunoașterea temeinică a întregului material, Gaster posedă simțul practic necesar lingvistului , reușind să realizeze o operă impunătoare, dovadă a unei minunate energii și perseverențe* ”.⁶⁷

⁶³ Vezi M.Gaster, Franz Miklosich, *Rumänische Untersuchungen*, vol. I .*Istro- und Mazedorumänische Sprachdenkmäler*, în „*Revista pentru istorie, arheologie și filologie* “, 1883 , p.236-238.

⁶⁴ M.Gaster, *Crestomație română. Texte tipărite și manuscrise (sec. XVI – XIX) dialectale și populare cu o introducere în gramatică și glosar româno-francez*, vol. I – II , Leipzig - București , 1891

⁶⁵ Ibidem , p. II (*Precuvântare*)

⁶⁶ Ibidem , p.IV (*Precuvântare*)

⁶⁷ Vezi G. Weigand, în “ *Zeitschrift für romanische Philologie*“, 1892, XVI Band ,1-2 Heft ,p. 165 – 168

2.GUSTAV WEIGAND ÎN ROMÂNIA

2.1 O nouă dimensiune a cercetărilor dialectale

Așa se prezenta situația lingvisticii românești la sosirea domnului Weigand pe teritoriul țării noastre. Filologii români, conștientizau necesitatea studierii aprofundate a dialectelor limbii noastre, dar probabil nu au găsit metoda de lucru adecvată și nici resursele necesare prin care să-și îndeplinească această nevoie. Astfel, Gustav Weigand a venit și s-a apucat de lucru într-un domeniu în care mulți se împotmoliseră.

El a fost deschizător de drumuri și prin metoda lui inovatoare, a deschis orizonturi noi, nebănuite, doritorilor de cercetare dialectală. Nu i-a fi nici prea greu dar nici prea ușor să găsească o metodă de lucru, să-și formeze un plan și o echipă pe care să o îndrume și să o conducă cu exactitate. A cules materiale valoroase, care vor fi adunate într-o bibliotecă ce a servit ca materie primă pentru cercetare și care fost bombardată și distrusă în totalitate în timpul războiului.

Studiile lui G. Weigand au fost cunoscute nu numai în țară, ele au devenit populare mai ales la catedra de romanistică a Universității din Leipzig unde spre deosebire de alte universități, limba română sub diferitele ei variante răspândite în Peninsula Balcanică, reprezenta punctul central al cercetărilor. Deși în Germania prin studiile lui Friedrich Christian Diez (1794 – 1876) romanistica s-a putut desfășura ca și o comparație istorico-filozofică deja în prima jumătate a secolului al XIX –lea, cercetarea limbilor romanice ca franceza, provensala, italiana și spaniola s-a făcut în măsură limitată, în timp ce limba română și limba portugheză au rămas mai departe neobservate.

Friedrich Ch. Diez a fost din 1823 profesor de filologie română la Universitatea din Bonn. La sugestia lui Johann Wolfgang von Goethe, Diez a început cercetarea literaturii vechi provensale. Astfel, Diez nu a fost numai fondatorul filologiei romanice în Germania, ci el a fost cel dintâi care a vorbit despre limba română în scrierile sale științifice. Sub conducerea lui Diez, a apărut o gramatică în trei volume a limbii române, urmată de un dicționar etimologic, în 1853.

Însă despre importanța lui Gustav Weigand la contribuția romanisticii , K.Bochmann a scris în “ *Zur Geschichte der Romanistik in Leipzig* “ : „*Gustav Weigand are un rol decisiv la dezvoltarea studierii sistematizate a limbii române pornind de la o*

bază de cercetare modernă. El a fost probabil lingvist german, care s-a concentrat exclusiv pe studierea limbii române deși avea înclinație spre lingvistica romană.”⁶⁸

O prezentare amănunțită a dialectelor limbii române, a fost făcută și de Franz Miklosich, care a publicat între 1881 – 1883 trei caiete sub titlul: “*Beiträge zur Lautlehre der rumänischen Dialekte*” (Contribuții la fonologia dialectelor românești).

În anul 1888, Gustav Weigand a vorbit pentru prima dată despre cercetarea limbii române și despre plecarea în Peninsula Balcanică , în prefața de la “ *Die Sprache der Olympo- Walachen* “. El a afirmat despre limba română că: “ *dintre toate limbile romanice ramura estică până acum este cea care a fost cel mai puțin prelucrată. Acest aspect se poate explica prin faptul că românii s-au format ca națiune de sine stătătoare abia în timpurile recente și literatura lor este relativ nouă. Probabil a fost și împrejurarea de vină, și anume, aceea că limba lor, ca nici o altă limbă romanică, este pătrunsă de elemente străine, de aceea studierea ei de către romaniști, este complicată, deși pe de altă parte în multe puncte, limba română este mult mai conservativă decât celelalte limbi romanice. În special ramura macedonă a românei prezintă multe forme vechi . Cu asta nu trebuie însă să se spună în nici un caz că macedo-română, cum s-a crezut, reprezintă cea mai veche formă .*”⁶⁹

O descoperire importantă din timpul călătoriei lui Weigand prin Peninsula Balcanică a fost limba macedo-românilor, în munții Karadschora, în Macedonia la o comunitate de români, care se deosebea total foarte clar prin port, obiceiuri, modul de trai, dar mai ales prin limbă, de celelalte popoare din acea regiune.

Așadar Weigand a călătorit prima dată în ținuturile unde locuiau români în 1887, după ce în prealabil a învățat suficient limbile română, greacă și turcă. Ajuns printre români, Weigand a fost mișcat de limba olimpo-valahilor și astfel se decide să o cerceteze. Rezultatul s-a materializat în publicarea, în 1888 în Leipzig, a lucrării de doctorat “ *Die Sprache der Olympo – Walachen nebst einer Einleitung über Land und*

⁶⁸ K.Bochmann : *Zur Geschichte der Romanistik in Leipzig*, in : *Linguistische Arbeitsberichte* 15 , Leipzig , 1976 , S. 47. „ *Gustav Weigand hat entscheidenden Anteil an der Entwicklung des systematischen Studiums der rumänischen Sprache auf moderne sprachwissenschaftlicher Grundlage. Er war wohl der erste deutsche Linguist, der sich , obwohl für romanische Sprachwissenschaft berufen, ausschließlich auf das Studium des Rumänischen konzentrierte.*“

⁶⁹ Gustav Weigand: *Die Sprache der Olympo-Walachen nebst einer Einleitung Land und Leute* .Leipzig , 1888 ., S.V „ *Unter allen romanischen Sprachen ist der östliche Zweig derjenige, der bis jetzt am wenigsten bearbeitet worden ist. Diese Erscheinung wird dadurch erklärlich, daß die Rumänen erst in neuer Zeit sich zu nationaler Selbständigkeit emporgeschwungen haben und ihre Literatur verhältnismäßig jung ist . Vielleicht mag aber auch der Umstand mit fremden Elementen durchsetzt ist , wodurch das Studium derselben für den Romanisten erschwert wird , obgleich andererseits die rumänische Sprache in vielen Punkten konservativer gewesen ist als die übrigen romanischen Sprachen. Besonders zeigt der makedonische Zweig des Rumänischen viele altertümliche Formen. Damit soll aber keineswegs gesagt sein , dass das Makedo-Rumänische , wie man behauptet hat , immer den ältesten Lautstand darstelle .“*

Leute , care a fost dedicată domnului profesor B. Petriceicu Hașdeu , pe atunci director general al arhivei de stat regești din București. La începutul lucrării Weigand a făcut o introducere prezentând țara, oamenii, îndeletnicirile lor și numărul de români repartizați pe zone, ocupându-se de macedo-români în general, și olimpo-valachi în special.

Tot în această lucrare vom afla legenda despre proveniența *olimpo-valahilor*, care spune că odată, a existat un țăran , în *Russa* , care avea o iapă pe care o bătea mult, deși o hrănea cu puțină mâncare. Odată, pe când iapa era gestantă, aceasta a primit din nou o bătaie zdravănă de la stăpân și astfel a fugit într-o pădure, unde stăpânul nu a mai putut-o găsi. După un an, țăranul a trebuit să facă o călătorie și s-a rătăcit în aceeași pădure mare în care fugise iapa. Dintr-o dată a observat un cal, după care se ținea un mânz. Bărbatul i-a urmărit până au ajuns la un izvor. Când s-a apropiat spre bucuria lui, a văzut că era iapa lui. Pentru că i-a plăcut locul, și-a construit acolo o colibă, și-a adus și familia, și după aceea încetul cu încetul au venit și alți oameni în acel loc, până ce acolo s-a format un sat mare. Așa spune legenda prezentată de Weigand în lucrarea sa.⁷⁰

În prima parte a lucrării, s-a ocupat de problemele de fonetică pe care le-a întâlnit în regiune, oprindu-se asupra vocalelor, diftongilor, consoanelor dar și asupra părților flexionare. Cea de-a doua parte a dedicat-o culturii populare, dar mai ales a cules și a publicat o serie de cântece populare specifice.

Între 30 aprilie 1889 și până în 24 mai 1890, G. Weigand a călătorit în sud-vestul Peninsulei Balcanice unde a găsit printre altele și o comunitate de români, pe care el îi va numi „*aromâni*“, nume care a rămas până astăzi în cultura română. Această călătorie s-a finalizat cu un volum publicat în 1895, la Leipzig intitulat *Die Aromunen – ethnographisch – philologisch – historische Untersuchung*. Autorul a descris în lucrarea sa, modul cum acești oameni trăiesc, ce mentalitate au, pentru ce luptă ei, ce religii au, a descris portul lor, modul lor de a se comporta dar a surprins și așezarea satelor și modul cum erau construite și așezate casele. Tot Weigand a făcut fotografii cu aromâni îmbrăcați în portul lor național, pe care le-a inclus în lucrarea sa.

Prin studiile sale făcute asupra limbii române, Gustav Weigand a primit admirație și sprijin din partea autorităților statului român pentru ca activitatea sa de cercetare, să se poată desfășura în bune condiții. Astfel, într-o primă fază a deschis pe 21 aprilie 1893 “ *Institutul de limba română* “, în *Leipzig*, pe strada “ *Querstrasse, Nr. 5* “, în imediata apropiere a Universității.

⁷⁰ Vezi G.Weigand , *Die Sprache der Olympo – Walachen, Nebst einer Einleitung über Land und Leute* , Leipzig , 1888., p. 11

2.2 Activitatea institutului din Leipzig

Toată activitatea seminarului a fost sistematizată și publicată într-un anuar intitulat "*Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache*", care a apărut începând cu anul 1894 și până în anul 1921, a avut 29 de numere și a fost publicată în Leipzig la editura Johann Ambrosius Barth, fiind finanțată în totalitate de Ministerul de Cultură român. Un număr mare de filologi români își încep ucenicia sub conducerea sa: Sextil Pușcariu, Th.Capidan, C.Lancea etc.

Aici au fost publicate activitățile membrilor institutului și inclusiv activitatea de cercetare a lui Gustav Weigand care ocupă un loc important în dezvoltarea studiilor de dialectologie românească. Încă de la primul anuar, Gustav Weigand își anunță scopul propus la seminar și anume: el își propune să inițieze în limba română, studenți fără însă să țină seama de naționalitatea acestora după care să-i trimită să rezolve singuri sarcini date de pe teritoriul unde se vorbea limba română.

Obiectul cercetărilor sale a fost, timp de ani buni, dialectul daco-român, adică cel vorbit de români în regiunea de nord a Dunării. Astfel, G.Weigand a fost și primul care a parcurs în toate sensurile România, pentru a învăța să cunoască graiurile vii ale țării.

Învățarea limbii române s-a făcut și prin intermediul unor cursuri, prin rezolvarea unor exerciții de către toți membrii seminarului dar și prin studiul individual. Seminaristii vor fi plătiți pentru munca lor care ar putea fi prezentată în prealabil ca și lucrare de disertație în funcție de estimarea directorului iar tipărirea lucrărilor s-a făcut pe cheltuiala seminarului.

Cărțile necesare studierii vor fi achiziționate tot pe cheltuiala seminarului iar mai apoi acestea vor rămâne în biblioteca institutului.

În prefața celui de-al zecelea anuar, Gustav Weigand a descris începuturile seminarului său de limba română, afirmând că după întoarcerea sa din călătorie din Peninsula Balcanică și după susținerea lucrării sale de habilitare din Leipzig, a constatat că în regiunile unde începuse să lucreze, ar exista un volum imens de muncă care ar trebui soluționată, de aceea este necesar să atragă colaboratori, atât nemți cât și români pentru a putea să facă față acelei munci imense, ce ar putea fi organizată prin înființarea unui seminar. Primul informat de acest plan a fost Hașdeu, care a răspuns prin "*votre idée est excellente*", în scrisoarea din 16 mai 1892, și i-a arătat drumul prin

care planul său a putut fi realizat. A câștigat de partea lui Academia Română ,apoi pe Titu Maiorescu rectorul Universității din București ca și pe fostul ministru al învățământului Tache Ionescu, care îl vor sprijini în ce și-a propus susținând ridicarea institutului printr-o sumă alocată anual de 6000 de lei (dar începând cu anul 1895 suma a fost majorată la 10000 de lei) și astfel pe 21 aprilie 1893 Gustav Weigand a putut ține prima întâlnire din cadrul seminarului care avea unsprezece membrii. Interesul pentru limba română a fost trezit la un cerc restrâns de studenți, de către Weigand prin cursurile pe care le ținea. Primii auditori, din semestru de vară 1892, cu un an înainte de deschiderea seminarului erau Paul Dachselt , Hermann Springer, Karl Kiesow, Gregor Patriciu, Nicolae Anastasiu, Nicolae Viskovski, Hugo Schlemüller și Dimitri Matoff † care au fost recrutați de pe scările seminarului.

Dintre aceștia, doar unul a rezolvat doar o singură sarcină în teritoriu românesc, în timp ce dintre ceilalți nouă auditori, care la deschiderea seminarului au vizionat primul curs și anume *Dachselt* , *Schladebach* , *Bachmeister*, *Byhan*, *Dunker*, *St. Nanu*, *v. Sanzewitsch* , *Schlemüller*, *Burkhardt*, cu excepția ultimilor doi, ceilalți s-au ocupat cu soluționarea tuturor celorlalte sarcini din domeniul filologiei românești .⁷¹

În aceste anuare, Weigand a descris cu regularitate sub forma unei introduceri, modul cum activitatea seminarului evolua, de aceea citindu-le astăzi ne putem face o imagine despre activitatea lor. În primele două semestre de activitate, Gustav Weigand a ținut cursuri de “ *Fonetică* “ dar și despre “*Formele flexionare ale limbii române*”, în timp ce în primul semestru vor fi organizate și exerciții de citire a textelor românești vechi din *Crestomația* lui Gaster. În semestru de vară din 1894, a urmat un curs de limba română pentru începători, apoi într-un curs Weigand a comparat limba română cu alte limbi balcanice, astfel încât tema dezbătută de el se numea : “*Greaca nouă și albaneza și legătura lor cu limba română* “. La acesta au participat mai mulți membrii, dacă în primul semestru erau doar unsprezece, acum avem cinsprezece participanți dintre care unsprezece erau nemți, unul român, un rus, un danez și un american. În semestrele următoare, numărul participanților a crescut mai departe până la șaptesprezece și chiar și până la douăzeci și unu, în semestru de iarnă din 1894-1895 și 1895- 1896.

Weigand a ținut pentru prima dată un curs pe tema: ” *Gramatica istorică a limbii române*” și în semestru de iarnă 1895-1896 a făcut referire pentru prima dată la gramatica bulgară, la cursurile sale, și anume într-un curs cu titlul “*Gramatica bulgară și*

⁷¹ Vezi *Zehnter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache(Rumänisches Seminar) zu Leipzig* , Leipzig , S. III - IV

legăturile ei cu cea română ", care s-a continuat și în 1896. Numărul participanților a urcat la douăzeci și trei, între ei vor apărea pentru prima dată și doi bulgari. În semestru de vară din 1896, G. Weigand a prelucrat și metoda cercetării dialectale, iar într-un curs următor a oferit din nou o introducere în studiul limbii române iar cea de-a treia întâlnire a fost precedată de o oră de bulgară nouă "*Neubulgarisch*". În semestrul următor tema orelor de curs a fost din nou limba română, mai precis, gramatica practică și gramatica istorică a limbii române, împărțită pe sunete și forme flexionare până în semestrul de iarnă 1897- 1898. Numărul participanților a oscilat în semestrele următoare, între douăzeci și patru, în semestru de vară și cel de iarnă din 1898-1899 și optăsprezece în semestrul de iarnă 1899-1900. În semestru de vară 1898, Weigand a tratat "*Gramatica neogreacă împreună cu exerciții*" ("*Neugriechische Grammatik nebst Übungen*"), apoi din nou gramatica română din perspectivă descriptivă și istorică, ca și pe cea albaneză în legăturile ei cu limbile romanice dar în special cu limba română. În anul 1899 apare pentru prima dată numele lui Sextil Pușariu printre participanți, în același timp cu numele unui bulgar: Kalpakčiev .

Cel mai important merit al anuarului este acela că în el Weigand a publicat toate rezultatele anchetelor sale dialectale, care apoi vor sta la baza întocmirii monumentalei sale opere și anume a *Atlasului lingvistic*.

Încă de la prima apariție, autorul anuarului își exprimă dorința ca acesta să fie cât mai voluminos, lucru care denotă țelurile spre care aspiră acesta și volumul imens de muncă care și-l propusese să-l realizeze. Tot planul anchetei dialectale, metodologia de lucru, cuvintele propuse pentru anchetă, formele fonetice cu toate variantele specifice zonei vor fi prezentate detaliat în anuare. Toate localitățile pe unde a trecut și și a făcut anchete sunt trecute în anuar în ordinea în care el le vizitează și deseori vor fi trecute și numele celor anchetați, alteleori ocupația și vârsta.

Dându-și seama că anchetele dialectale care erau făcute în Banat și Moldova nu sunt suficiente, și descoperindu-i pe aromâni, G. Weigand își propune să completeze golul care se află la nivelul istoriei dialectale și astfel anunță în primul anuar, din 1894 că în Leipzig vor veni un an mai târziu, în 1895 , doi aromâni care se vor ocupa în detaliu de studiul acestui dialect dar și de cel istric. E vorba de Arno Dunker și Perikle Papahagi .

Weigand și-a propus să formeze suficienți români, pe care să-i trimită să facă cercetări în teren pentru soluționarea problemelor dialectale. Materialul complet, adunat și publicat în anuare, a fost în măsură să contribuie la întocmirea unei gramatici istorice. Weigand preciza că încadrarea limbii române în categoria limbilor romanice se

făcea din motive practice, bine întemeiate, însă elementul roman în limba română reprezintă numai o parte a acesteia, dar în ce măsură acesta ajută la formarea limbii nu se cunoaște suficient. Pe lângă elementele romanice, Weigand observă importanța și preponderența elementelor slave în limba română, lucru care i-a deschis din nou un orizont de cercetare, el mărturisindu-și crezul conform căruia în momentul în care există o clară cunoaștere a istoriei unei limbi, aceasta va determina și descoperirea istoriei poporului, acest lucru reprezentând și unul dintre scopurile supreme pe care Weigand le-a avut în vedere.

Pentru a fi la curent și a se informa din și despre toate publicațiile noi care s-ar referi la filologia română, Weigand s-a adresat tuturor autorilor cu rugămintea să-i trimită câte un exemplar din publicațiile lor, iar în schimb lingvistul le va trimite regulat câte un exemplar din anuar. Schimbul de material didactic a funcționat cu succes.

Introducerea fiecărui anuar va conține și precizări exacte despre conținutul celui viitor. De exemplu, în cel de-al doilea anuar, aflăm în prefață că Artur Byhan va publica în cel de-al treilea articolul cu titlul :“ *Die Behandlung des e vor Nasalen in den lateinischen Elementen des Rumänischen*“(*Tratamentul lui e înainte de sunetul nazal în elementele latine din limba română*) iar Kurt Schladebach urmează să publice „*Charakteristik des Stils der aromunischen Volkspoesie*“(*Caracteristicile stilului poeziei populare aromâne*)⁷².

În cel de-al doilea anuar, din 1895, G.Weigand a precizat, tot în prefață, că are de gând ca să-și înceapă în același an, anchetele dialectale, în Banat , precizând că speră ca între 1 august și până în 1 noiembrie să reușească, să termine ancheta în acea zonă iar rezultatele anchetei, ca și tot planul de lucru și-a propus să le publice în următorul număr al anuarului.⁷³

Ca și director al institutului , lui G.Weigand i-au revenit și sarcini organizatorice ca de exemplu, cele de cazare a membrilor seminarului astfel reușește să achiziționeze în anul 1895, două locuri libere în seminar , iar pentru persoanele ce le vor obține li se va asigura scutiri precum plata luminii, căldurii și mic dejun inclus. Celor care ar aspira la un astfel de loc, li se cerea de la directorul seminarului ca să preia cel puțin o muncă pe teritoriul filologiei românești, pe care să o publice în anuar, după ce în prealabil o pot susține ca și lucrare de dizertație.

⁷² Vezi G.Weigand , *Zweiter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänische Seminar) zu Leipzig* , Leipzig , 1895 ,S. IV

⁷³ Ibidem 60 , p.IV

Studentii nemți erau remunerați de directorul seminarului în funcție de volumul de muncă cu sume cuprinse între 50 de mărci și 150 de mărci, însă studenților a căror lucrare depășea niște limite care presupuneau costuri prea mari pentru tipărire, li se cerea să renunțe la onoruri.

Weigand locuia în cadrul seminarului condus de el și nu se sfia să confecționeze “în atelierul de tâmplărie în care chiar el lucra mobilele pentru seminar”⁷⁴.

Tot ceea ce a publicat Weigand în anuare, din munca studenților lui, a fost citit, studiat și apreciat în cuvintele din prefața anuarelor.

Tot ceea ce ține de anchetele dialectale realizate pe teren, în teritoriul românesc, și care au ca scop final realizarea atlasului lingvistic, vor fi făcute aproape integral de G. Weigand cu foarte mici excepții. Chiar și acolo unde anchetele vor fi făcute de studenții pe care Weigand îi pregătește în prealabil, acestea au fost reluate prin sondaj aleatoriu, de către profesor, probabil pentru că ținea mult ca ele să exprime cu cât mai mult posibil realitățile fonetice ale zonei, Weigand neacceptând o eroare în munca sa.

Articolele publicate de marea majoritate a studenților săi în anuare și care erau susținute în prealabil de ei ca și lucrări de dizertație se refereau la părți din gramatică, ca de exemplu articolul publicat de Arno Dunker “*Der Grammatiker Bojadži*” din cel de-al doilea anuar și care se întinde de la pagina 1 până la 146 și care cuprinde printre altele subcapitole care tratează noțiuni de gramatică, de flexiune, de sintaxă, de pronunție despre formarea cuvintelor etc. Despre articolul lui Dunker, Weigand a făcut mai multe comentarii, printre care afirmă că autorul articolului este foarte conservativ la modul cum scrie, ceea ce denotă că el cunoaște aromâna (limba despre care scrie) din cărți și constată preferința acestuia pentru a scrie ca “*n*” consoanele nazale înainte de labiale și că se străduiește să redea pe cât posibil forma etimologică când este vorba de prefixele latinești *con* și *in*, ca de exemplu *kunpoř* în loc de *kumpoř*, *inpartu* în loc de *mpartu*, însă acest mod de a scrie, l-a păstrat chiar și în cuvintele de origine slavă ca de exemplu *skunpu* în loc de *skumpu*.

Tot în anuarul al doilea a publicat și Perikle Papahagi articolul intitulat : “*Sammlung aromunischer Sprichwörter und Rätsel*” (Colecție de proverbe și ghicitori din aromână). Și despre acest articol, Weigand a avut ceva de spus și anume că din punct de vedere al consistenței dar și al limbii, articolul este foarte interesant. Despre proverbele din aromână culese și publicate de domnul Papahagi, Weigand a afirmat că, cele care ne prezintă modul de a fi al oamenilor în forma lor originală sunt cu totul

⁷⁴ Sextil Pușcariu, *Călare pe două veacuri, Amintiri din tinerețe*, București, 1968, p.30

speciale. Preferatele lui Weigand ar fi, după cum el și afirmă, cele care fac referire la vecini ca albanezi, turci, greci și chiar la aromâni însăși. Colecția capătă o deosebită valoare datorită capacității autorului ei de a utiliza scrierea fonetică : există însă în acest mod de a scrie unele inconsecvențe care pot fi puse pe seama faptului că autorul a cules materialul în diferite zone și câteodată acesta nu a mai putut înțelege corecturile pe care le-a făcut în caietul său de notițe, deoarece se găsea mereu pe drumuri, în călătorie, pentru a aduna material.

Și despre articolul lui C. von Sanzewitsch intitulat: "*Die russischen Elemente, romanischen und germanischen Ursprungs im Rumänischen*", (Originea romanică și germanică a elementelor rusești din română), Weigand a avut ceva de spus și anume observă că autorul articolului prezintă alte explicații despre originea multor cuvinte, origine pe care Weigand o credea din altă parte. Weigand speră că Sanzewitsch va reveni curând asupra temei propuse spre dezbateră, și va identifica elementele cu adevărat de origine rusească, și apoi va identifica și perioada de timp , căile de acces, prin ce pături sociale și în ce mod elemental rusesc a intrat în limba română.⁷⁵ Autorul pare dezamăgit de activitatea de cercetare pe care o depune studentul lui, dar îi mai dă o șansă, are răbdare să aștepte.

2.3 Organizarea modului de desfășurare a cercetărilor dialectale

2.3.1 .Alegerea cuvintelor destinate anchetei - întocmirea chestionarului

Alegerea cuvintelor s-a realizat, de către Weigand, ținând cont de faptul că pentru istoria fonologiei, cel mai important lucru este modul cum se realizează pronunția diferitelor sunete și a grupurilor de sunete.

Așa cum Weigand ne-a obișnuit, înainte de a-și publica rezultatele anchetelor sale dialectale, va argumenta alegerea cuvintelor destinate anchetei, afirmând că a optat pentru această serie de cuvinte dintr-un motiv simplu, și anume ele erau ușor de pronunțat de toți oamenii, pe care lingvistul i-a intervievat în scop dialectal; chiar și cei mai puțin școliți se vor descurca să răspundă. Chestionarul cuprindea probleme pe care lingvistul își propusese să le rezolve, acesta fiind în permanență preocupat de metoda ce trebuia urmărită pe parcursul anchetei sale, fiind convins că valoarea materialelor este în funcție de metoda folosită. Pentru a stabili pronunțarea

⁷⁵Vezi Gustav Weigand , *Zweiter Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänische Seminar) zu Leipzig* , Leipzig , 1895, p.VI-VIII

diferitelor sunete sau grupuri de sunete, G.Weigand a ales 114 cuvinte(103 la începutul anchetei, restul a fost adăugat pe măsură ce anchetele avansau). Poziția vocalelor varia în cuvintele alese, deoarece acestea erau din domenii destul de diverse. Anchetatorul nota pronunția acestor cuvinte după conversația liberă realizată între el și țărani. Ordinea cuvintelor, care fac obiectul anchetelor, nu este una întâmplătoare, ea a fost gândită de Weigand în așa fel încât între ele să existe o legătură logică pe baza căreia anchetatorul să poată dirija o discuție care să-l determine pe anchetat să vorbească liber, degajat, să nu-și conștientizeze prea bine momentul deși poate de multe ori vor sesiza minuțiozitatea cu care învățatul va face notițe în caietul său. Așa se face că una dintre metodele aplicate de savant este întrebarea indirect ; spre exemplu pentru a auzi pronunția cuvintelor care denumesc alimentele de bază, Weigand a întrebat țărani , din ce trăiesc ei, conducând discuția spre baza alimentară a acestora sau le-a cerut să descrie procesul de preparare al pâinii, cu toate etapele pregătitoare, inclusiv produsul final, legând conversații despre mediu sau recoltă, a întrebat de diferitele specii de cereale, de arbori fructiferi, de fructe și de culoarea lor, de lemnele de foc și așa mai departe până la finalul listei de cuvinte. Despre acest fenomen vorbește cu o oarecare demnitate afirmând că subiectul anchetei nu a conștientizat despre ce ar fi vorba „ *so ging es weiter bis sämtliche Wörter erfragt waren, ohne dass der Betreffende eigentlich recht wusste worum es sich handelte* ”⁷⁶. Răspunsurile îl vor impresiona pe anchetator, dar uneori a avut parte și de surprize, deoarece în loc de un răspuns, pe care acesta l-a așteptat, a primit un altul, și astfel Weigand a fost pus în situații dificile. Un bun exemplu în acest sens este cuvântul *pâine*, despre care Weigand precizează că în Banat nu ar exista deloc, și că în loc de acesta, băcășii folosesc un alt cuvânt și anume *pită*. Răspunsul așteptat de Weigand a fost *pâne*, dar acesta nu s-a concretizat și pentru a-și atinge scopul propus, adică pentru a urma evoluția grupului de sunete existent în acest cuvânt, Weigand găsește imediat o soluție practică, înlocuind cuvântul cu un altul și anume cu *câine / câne*. Cum o dovedește și alegerea cuvintelor, chestionarul său avea rolul doar de a clarifica aspectul fonetic al limbii române, lucru care s-a realizat după finalizarea anchetei, acesta a neglijat însă în totalitate partea morfologică, sintactică și lexicală a limbii române. Pentru studiul flexiunii și al sintaxei, autorul recunoaște că ar fi trebuit să se oprească mai mult într-un sat, în special seara,

⁷⁶ G.Weigand, *Welchen Zwecken dient der linguistische Atlas des dacorumänische Sprachgebietes*, in *Fünfzehnter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig* , Leipzig , 1909, p.13

când oamenii ar fi liberi de ocupațiile lor, și să găsească naratori buni care din păcate, după cum Weigand declară, sunt greu de găsit.

Referindu-se tot la alegerea cuvintelor sale, Weigand a precizat că acestea au fost alese în așa fel încât toate combinațiile de sunete posibile să apară în majoritatea cazurilor de două ori. Pentru a-și atinge scopul, Weigand a vizitat în Banat șizeci de localități și cuvintele vor primi astfel, numere între 1 și 60, care corespund cu zona în care s-a întâlnit varianta dialectală. Listele care cuprind localitățile sunt prezentate integral la finalul anuarelor în care se vor publica anchetele. În momentul în care Weigand a întâlnit în timpul anchetelor sale fenomene dialectale deosebite, acesta nu s-a oprit numai la lista de cuvinte alcătuită inițial, ci pentru a lămurii fenomenul lingvistic nou apărut, a căutat o serie de alte cuvinte pe care le-a folosit în investigațiile sale și care au avut rolul de a explica fenomenul lingvistic.

Vorbind despre modul cum și-a notat cuvintele destinate anchetei, Weigand pretinde că le-a notat ca și cum ar fi luate dintr-o conversație normală, fără ca subiectul care vorbește să-și dea seama de ceea ce se întâmplă:” *Die Normalwörter sind deshalb so aufgenommen worden, wie sie in affektloser Rede innerhalb des Satzes gesprochen werden, ohne dass die Aufmerksamkeit des Sprechenden darauf gelenkt war*“.⁷⁷ Punându-mă în pielea unei persoane care ar fi fost supusă unui interogatoriu, și observând că cel care îmi adresează întrebări ia în timp ce vorbește cu mine notițe, aș intra în panică, deoarece nu aș ști cum să interpretez acțiunea. De aceea, mă îndoiesc că această regulă a fost aplicată tuturor cu succes și înclin să cred că mai degrabă vestea că există un cercetător din Germania se răspândise așa repede în România, încât în momentul în care îmi făcea treaba oamenii știau scopul notărilor sale, mai ales înclin să cred că până și modul cum era Weigand îmbrăcat, gesturile lui, accentul și modul cum vorbea, erau lucruri care spuneau totul despre intenția cercetătorului căci până și în piețele unde îmi realiza cel mai adesea ancheta, se distingea inevitabil total de restul lumii.

Weigand mărturisea la un moment dat și spunea că i-a fost greu să obțină pluralul unor cuvinte sau a formelor verbale, însă acest lucru putea fi realizat prin intermediul anchetelor preliminare și prin intermediul întrebărilor indirecte. Dar pentru a-și îmbogății și completa anchetele prin alte materiale didactice, Weigand a cules în aproape fiecare localitate studiată, un important număr de poezii populare importante și reprezentative pentru folclorul românesc, colecție care nu s-a realizat cu dificultate

⁷⁷ Ibidem 74, p.136-137

deoarece românilor le plăcea să ofere astfel de lucruri din abundență, chiar și la spectacolele realizate în cinstea lui.

Rezultatele anchetelor au fost inițial publicate în anuare după care o parte din acestea au fost publicate sub formă cartografică.

Dar să aruncăm o privire asupra numelor de arbori incluse în chestionar. Există în România regiuni unde stejarul nu crește, altele unde nu se găsește carpenul, nici jneapănul; altele în care salcia și răchita se confundă. În aceste locuri, realizarea anchetei doar prin conversație nu este suficientă, deoarece țăranul nu va vorbi niciodată liber despre carpen. Numai cu ajutorul întrebării indirecte de genul: "care este după frasin și stejar, lemnul cel mai solid?", el nu va ezita să răspundă carpenul. În localitatea mea, de exemplu și chiar în împrejurimi, stejarul este destul de rar, cuvântul fiind pronunțat tot destul de rar, numai indirect, atunci când circumstanțele o cer. Lemnul folosit la mine, în zonă este bradul. Țăranii nu cunoșteau nici termenul de salcie, ei întrebându-se pentru acest copac numele de răchită. Nu vor vorbi deloc de pin, care figurează în chestionarul lui Weigand la final și credem că anchetatorul a folosit acest termen, doar pentru a studia influența lui *i* asupra consoanei *p* în acest cuvânt; arborele există în România dar nu are o răspândire așa mare. Oare cum a fost reacția subiectului când a constatat că anchetatorul ezită și el e nevoit să răspundă pe bâjbâite? Weigand nota: „Așa, cuvintele au fost pronunțate liber în interiorul propozițiilor și au fost transcrise imediat fonetic.”⁷⁸ Domnul Weigand a notat un număr mare de cuvinte, din fraze pronunțate de țărani, atunci când sensul nu i-a scăpat. Dar oare cum a procedat anchetatorul pentru a obține, printr-o întrebare repetată, un cuvânt pe care fraza nu-l conținea?

2.3.2. Durata interogatorului

După cum ne informează Weigand, la început, ancheta dura mai mult, ajungând chiar și la patru ore, însă pe măsură ce înregistrările avansau, durata se micșora, el reușind să termine ancheta în două ore și chiar să parcurgă două localități pe zi⁷⁹.

Atunci când are de a face cu oameni, cu subiecți inteligenți, Weigand precizează că durata era și mai scurtă. Nu știm cum reușea Weigand să pună în

⁷⁸ G. Weigand, *Methode beim Sammeln*, în *Linguistische Atlas des dakorumänischen Sprachgebietes*, Leipzig, 1909, p.13 "So kamen die Wörter unbefangen und in Satzzusammenhänge heraus und wurden sofort phonetisch niedergeschrieben"

⁷⁹ Vezi ibidem 86, p.13

discuție peste o sută de cuvinte în doar două ore și să realizeze și transcrierea lor fonetică, ținând cont că între doi parteneri ai unei discuții trebuie să existe o perioadă de acomodare, mai ales dacă aceștia se văd pentru prima oară.

Nu știm nimic -și cred că ar fi fost interesant dacă am fi știut- dacă Weigand în aceste două ore trebuia să-și caute și subiecții, dar de un lucru suntem foarte siguri și anume, în acest registru el nu a fost deloc exigent.

2.3.3. Notarea răspunsurilor

Weigand a acordat o atenție deosebit de importantă modului în care și-a notat răspunsurile adunate de la subiecții lui. Anchetatorul deținea un caiet pe care își făcea notițe; pe fiecare pagină a acestuia, era trecut doar un singur cuvânt “ das Normalwort “. Dacă apărea o pronunțare nouă, aceasta era imediat notată fonetic în caiet, lângă care se trecea numărul localității în care apărea. Existau situații când pronunția se repeta, de aceea Weigand trecea numai numele satului în care se petrecea acest fapt fonetic, ceea ce se putea realiza rapid și putea trece aproape neobservat. În primele pagini ale carnetului unde erau trecute rezultatele, erau scrise și numele localităților respectându-se ordinea în care Weigand le-a vizitat cu scopul de a-și realiza ancheta, dar și numele și vârsta subiecților aleși pentru anchetă, și uneori chiar anumite particularități care apăreau în pronunțarea sunetelor, date despre ritmul vorbirii, accent, sonoritate și alte detalii care pe hartă au rămas nenotate.

Atunci când vorbește de modul cum subiecții răspund sau vorbesc, Weigand precizează că în exprimarea lor sunt prezente fluctuații, care sunt determinate de diferite cauze cum ar fi starea de spirit, anturajul, locul de unde vine și încotro se îndreaptă etc. Când un subiect vorbește cu pasiune, timbrul vocii crește, în timp ce pronunțarea devine mai accelerată din cauza articulării mai energice.

Anturajul are, de asemenea, un rol foarte important în modul cum va vorbi informatorul. Spre exemplu, un țăran, în prezența unui străin, va încerca să vorbească într-o manieră mai inteligibilă, mai clară decât cu un cunoscut care cunoaște toate defectele propriei pronunțări.

Aplicând unele întrebări de două ori, autorul a constatat că, din păcate răspunsurile, dar și pronunțarea, nu corespund „*nicht einmal, sondern oft genug habe*

*ich feststellen können, dass bei einer zweiten Frage, die Aussprache merklich geändert wurde“*⁸⁰.

Din această cauză, nu de puține ori cred că lui Weigand nu i-a fost ușor, să se decidă asupra a ceea ce ar trebui să ia în considerare.

2.3.4 .De către cine va fi realizată ancheta

Cel care a realizat cea mai mare parte a anchetei, a fost Weigand însuși, deși zona lingvistică românească era foarte întinsă, el trebuind să suporte aproape integral oboseala care era inevitabilă și se instalează în timpul acestui gen de cercetare.

Pentru că s-a apucat de o asemenea muncă, și a definitivat-o lăsându-ne o zestre științifică de mare valoare, trebuie să îl stimăm și să apreciem munca depusă, la adevărata ei valoare deși probabil, pentru mulți, această muncă nu are o valoare completă, atunci când cei din jur se uită doar la neajunsurile anchetei.

Dacă urmărim itinerarurile parcurse de el, la început pe un cal, ca mai apoi să beneficieze de o trăsură cu doi cai (a cărui fotografie este reprodusă pe prima pagina de titlu a Atlasului), pusă la dispoziția sa de către Academia Română, ne putem da seama de ce eforturi a fost nevoit să facă, pentru ca să adune materialul bogat necesar realizării unui atlas fonetic al graiurilor românești.

În prefața atlasului lingvistic, Weigand ne familiarizează cu greutatea impusă de cercetarea lingvistică, precizându-ne câteva detalii emoționante referitoare la obstacolele întâlnite în drumul său, subliniind totuși bunăvoința și ospitalitatea mare și cordială a unui număr mare de persoane care au conștientizat importanța anchetelor sale dialectale, ajutându-l.

Weigand militează pentru existența unui singur anchetator, căci după cum însuși mărturisește și crede cu tărie, după părerea lui, munca în echipă, duce la rezultate foarte discutabile, în cazul în care anchetatorii sunt lipsiți de o educație fonetică satisfăcătoare sau când anchetatorii sunt formați la școli fonetice diferite. Această convingere a lui Weigand are avantaje dar și dezavantaje.

”Avantajul” ar fi că nu există posibilitatea să intervină suspiciunea, odată ce ancheta e realizată de un singur individ, deoarece s-ar putea, (dacă ar exista mai multe persoane care ar merge în aceeași regiune, cu același chestionar conținând aceleași întrebări), să existe la finalul activității tot atâtea rezultate diferite înregistrate, câte persoane au participat la realizarea anchetei.

⁸⁰ Ibidem, p.136

“Dezavantajul” ar fi că, dacă există doar un singur anchetator, lipsește posibilitatea comparației și totodată nu există competiție iar povara muncii nu este împărțită la mai multe persoane. Prezența mai multor anchetatori poate spori într-o oarecare măsură și simțul de răspundere.

Pentru un număr de 47 de comune, Weigand a însărcinat trei membrii ai Institutului din Leipzig, care au fost în prealabil, în mod special pregătiți, pentru aceasta. Astfel, Ernst Bacmeister a anchetat 27 de localități (punctele 150-177), Sextil Pușcariu 18 (punctele 242-260) și Arthur Byhan localitățile 352 și 353.⁸¹ Pentru a avea liniște sufletească, Weigand a controlat totuși, deși parțial, materialul lingvistic cules de aceștia.

2.3.5. Principii referitoare la alegerea localităților destinate anchetei

Referindu-se la alegerea localităților, Weigand precizează că ele sunt astfel răspândite încât să permită explorarea unui cuvânt la cât mai multe puncte posibil, astfel menținându-se unitatea muncii .

Ancheta trebuia realizată atât în orașe cât și la țară, iar anchetatorul trebuia să îndeplinească anumite condiții, mai precis, să fie eliberat de orice altă preocupare, să-l înregistreze după ce l-a ascultat cu atenție pe subiect și atât.

Așa cum constatăm din publicațiile sale, Weigand nu a fost ghidat de nici un principiu atunci când și-a ales localitățile unde să-și facă anchetele, mulțumindu-se să urmeze văile și liniile de cale ferată. Această metodă a stârnit multe discuții. Unul care a condamnat acțiunea lui Weigand a fost M.Roques care afirma într-un articol dur *“suntem uimiți să vedem întinzându-se regiuni considerabile despre care el nu ne mai oferă nici o indicație. Weigand a traversat țara în diverse sensuri, el este departe de a-și fi condus peste tot ancheta; nu s-a îndepărtat deloc de marile văi pe unde trec străzile și chiar și pe drumul său, pare că el a neglijat destul de multe aglomerații românești, de nume și de populație. Nimic nu pare să justifice aceste omisiuni sau dacă Weigand a trebuit să aleagă, regretăm că nu ne-a împărtășit motivele alegerii sale”*.⁸²

Aceste lucruri nu ar fi, după părerea mea așa de tare de condamnat ținând cont că Weigand nu și-a propus să urmărească ancheta la toate nivelurile limbii, lexical,

⁸¹ Ibidem, p.138

⁸² M.Roques, în *Romania*, XXVIII, 1899, p.310

gramatical, semantic, ci numai la nivel fonetic. La acest nivel, era suficient să viziteze anumite părți dintr-o regiune pentru a constata și consemna un fenomen prezent în întreaga zonă. Sigur că în interiorul aceleiași regiuni ar putea să coexiste mai multe fenomene fonetice, iar cercetătorul care interogază în scop dialectal, doar anumite părți din acea zonă, să omită cu bună știință sau nu, multe fenomene de o reală importanță. Dar o anchetă completă și complexă așa cum este cerută de mulți critici, aproape că nu este posibilă deoarece aceasta necesită un interval mare de timp care, după părerea mea, nu se poate cuprinde într-o singură viață de om. În plus, ținând cont că fiecare persoană este diferită, trebuie să acceptăm modul și metoda de lucru a fiecăruia. La urma urmei, probabil așa și-a calculat Weigand timpul și traseul de lucru, și ar fi indicat să nu ne scape din vedere faptul că Weigand a lucrat în cea mai mare parte a timpului singur, deci cum era posibil să cuprindă toate zonele din țară.

Referitor la faptul că Weigand a urmat văile și liniile de cale ferată, nu este nimic de condamnat în această alegere. Mai întâi, el a trebuit să se păzească și să evite o posibilă rătăcire ținând cont că în România existau zone foarte dens împădurite. Apoi se știe că Weigand nu a avut deseori însoțitori care să joace rol de ghid, el circulând singur (o avea și pe soția lui cu sine dar ea era tot atât de străină în România ca și soțul ei, poate mai străină ținând cont de faptul că Weigand mai fusese în țară înainte de a se porni în această călătorie cu scop de cercetare a dialectului daco-român) prin zonele propuse pentru cercetare.

În timpul anchetelor sale Weigand nu a vizitat un număr destul de mare de localități din Atlasul său, el justificându-și acest procedeu pe motiv că mai multe comune sunt situate destul de departe de marile căi de comunicație: "*manche Orte freilich liegen abseits der Route*"⁸³. Foarte des el s-a mulțumit să își interogheze subiecții la piață, la târg sau cu ocazia serbărilor populare: "*ich manchmal Gelegenheit hatte an Markt- oder Festtagen- Leute aus der weiteren Umgegend in Bezug auf Ihren Dialekt zu untersuchen*".⁸⁴ Este destul de evident că informatorii, aflați în aceste circumstanțe, erau la fel de presați ca anchetatorul însuși, deoarece probabil mulți erau de departe, aveau de rezolvat multe sarcini și trebuiau să se întoarcă și acasă.

Nu cred că exactitatea cerută de aceste înregistrări lingvistice este în acord cu acest "*manchmal Gelegenheit*", pe care Weigand îl invocă atât de des și care are ca rezultat materialele dialectale care formează obiectul Atlasului. Sentimentul care se

⁸³ G.Weigand, *Routenkarten*, în *Lingvistische Atlas des dakorumänischen Sprachgebietes*, Leipzig, 1909, p.12

⁸⁴ Ibidem 81 ,p.12

resimte, în modul de a acționa a lui Weigand, este unul de grabă permanentă. Weigand chestiona în astfel de iarmaroace subiecți din localități diferite, lucru care pe de o parte reprezintă o ocazie și o strategie de lucru foarte bună, pentru că-l scutește pe lingvist de a se deplasa în teritoriul, dar acest moment poate crea erori, deoarece oamenii fiind adunați toți la un loc, într-un spațiu aglomerat, se pot influența în multe feluri chiar și în modul de a vorbi, ei pot împrumuta unii de la alții obiceiuri de pronunție chiar și temporale. Cei veniți din alte localități, în iarmaroace pentru a căpăta acceptul localnicilor în comunitate sau pentru a avea succes în negocierile mărfurilor pe care le comercializau, trebuiau de multe ori să folosească elemente împrumutate de la acea comunitate care să zugrăvească culoarea locală. În plus, momentul anchetei trebuie să fi fost pentru oamenii simpli un „spectacol“, chiar prezența lui Weigand printre ei care se cunoștea că era străin, și astfel în jurul anchetatorului și a subiectului se va fi adunat mulțime de oameni mai ales că acesta deschidea un caiet în care nota „ceva“. Desigur că au existat în mulțime și curioși care bineînțeles că au tras cu ochiul în caiet la notițele savantului.

M.Roques, vorbind despre lipsa unității la Weigand, se miră că acesta a trecut sub tăcere unele comune precum pe cele situate între Albac și Gilău, unde după părerea autorului studiul acestor comune ar fi prezentat un interes real deoarece Albac aparține unei regiuni din Abrud, în timp ce Gilău, aparține Clujului. M.Roques se întrebă: *„nu există români în valea dublă a Someșului? De ce nu s-a oprit de la Alba-Iulia la Abrud decât la Meteș și Zlatna, în timp ce alte sate sau târguri i-au ieșit în cale: Șard, Galați, Crișcior etc.? Iar chiar după harta lui Weigand, în această zonă se amestecă multe varietăți dialectale și noi am fi avut nevoie de indicații mai numeroase și mai precise acolo decât în alte locuri“*.⁸⁵ La această întrebare, Weigand a dat un răspuns elegant afirmând că a încercat să evite pe cât posibil zonele cu un dialect mozaicat sau prea greu de evidențiat.

Cu toate neajunsurile impuse de diferite situații care ar fi putut fi evitate sau nu, rezultatele anchetelor fonetice ale lui Weigand nu-și pierd deloc din valoare, din contra ele au fost luate ca punct de reper și ca sursă de inspirație, de ghidare și de comparație de către toți lingviștii români sau de altă naționalitate care au lucrat pe teren dialectologic. Chiar și în ziua de astăzi, metoda de lucru și forma de transcriere este uimitoare și constituie o operă monumentală și o sursă vie de inspirație. Prin ea, spiritul și sufletul lui Weigand rămâne pururi printre noi, fără să-l auzim ci ne dirijează și îndrumă munca de cercetare către un făgaș mai bun.

⁸⁵ M. Roques, *Despre G. Weigand*, în *Romania*, XXVIII, 1899, P.310

Cei care au îndrăznit să critice o asemenea muncă imensă ar fi trebuit să audă proverbul care spune că *după război mulți viteji se-arată*. Nu trebuie să uităm nici faptul că Atlasul lui Weigand este prima opera terminată care a existat pe teritoriul României până în 1909. Au existat și la noi lucrări începute, care recurgeau la ancheta dialectală pe baza chestionarului întocmit (de exemplu cea a lui Hașdeu, realizată prin corespondență), dar care s-au definitivat după publicarea în formă finală a Atlasului lui Weigand pe care o consider o onoare deosebită, de care s-a bucurat poporul și națiunea română aflată în mare parte sub dominație străină.

2.3.6. Durata anchetelor lui Weigand care au dus la redactarea atlasului și a hărții rutieră

Ancheta lui Weigand a avut o durată relativ scurtă dar bine structurată, dacă privim rezultatul final. Aceasta este descrisă detaliat în harta rutieră plasată în Atlas și care are numărul 66. Această hartă a fost realizată de Weigand cu scopul ca ea să ofere o imagine a locurilor prin care anchetatorul a trecut pentru a studia dialectele și totodată aceste hărți, oferă posibilitatea găsirii rapide a locului unde se află o localitate.

Rar s-a întâmplat ca Weigand să cerceteze dialectal mai mult de două localități pe zi, pentru că la început, a avut nevoie de patru ore pentru a-și finaliza munca, apoi după ce și-a imprimat un ritm de lucru, a avut nevoie doar de două ore, cel mai puțin timp fiind alocat anchetării oamenilor educați.

Deoarece unele locuri pe care anchetatorul ar fi vrut să le cerceteze, se aflau în afara traseului pe care și l-a propus să-l urmeze, Weigand a recurs la anchetarea subiecților în piețe.

Punctul de plecare și de sosire al fiecărei călătorii pe care a realizat-o Weigand a fost totdeauna același, adică din localitatea din care și-a început călătoria, în aceeași localitate a și sfârșit-o. Pe harta 66 a Atlasului, punctul de plecare și cel de sfârșit al fiecărei călătorii, a fost marcat printr-un cerc colorat.

Prima călătorie a făcut-o Weigand în Banat în anul 1895 și zona este marcată pe harta 66 cu o linie de culoare roșie. Această călătorie a început și s-a sfârșit în Timișoara și a fost realizată cu ajutorul a trei mijloace de transport și anume a trenului, a căruței dar și pe jos la fel cum cea de a doua călătorie din 1896 în regiunile Crișului și Mureșului, a fost marcată pe hartă prin culoarea verde, și a pornit din Arad și s-a sfârșit tot în același loc.

Cea de-a treia călătorie, a vizat regiunea delimitată de Someș și de Tisa, în anul 1897, fiind marcată pe hartă prin culoarea carmin. Această călătorie a fost realizată călare pe un cal, și a început din satul maghiar Megyaszó de la Miskólcz, localități care nu sunt vizibile pe hartă. Punctul final, care a încununat călătoria a fost orașul Sighet din Maramureș.

A patra călătorie în care și-a continuat ancheta, a fost realizată în Oltenia în 1898 și a fost marcată de Weigand pe hartă prin culoarea albastră. În timpul acestei călătorii, a mers pe cal din Turnu-Severin până la Piatra. Numai distanța din Serbia a realizat-o mergând pe jos ori cu căruța, însă distanța dintre Vidin spre Turnu-Severin a făcut-o cu trenul cu abur.

Cea de-a cincea călătorie, realizată în 1899, marcată pe hartă cu maro, a avut loc în Muntenia. Despre modul cum a călătorit Weigand de această dată, este interesant și totodată amuzant de știut. Anchetatorul sublinia faptul că o călătorie prin România călare pe un cal ar fi fost o adevărată aventură din cauza drumurilor neasfaltate, aceasta aducând cu sine multe zdrumcinături. Din cauză că uneori era o problemă să găsească un adăpost sau mâncare, Weigand a solicitat să i se pregătească o căruță amenajată astfel încât aceasta să-i servească drept loc de locuit, de dormit și de lucru. Această dorință și necesitate i-a fost îndeplinită de Ministerul Învățământului, care a înțeles în totalitate nevoia anchetatorului. Datorită acestei noi achiziții, Weigand a putut să viziteze mai multe comunități, deoarece cu ajutorul căruței a înaintat mai repede și în afară de aceasta, putea călătorii și noapte, ajungând la destinație, uneori în zori de zi, când aerul era încă curat în anumite locuri. Punctul de plecare al acestei călătorii, a fost Sibiul iar cel de final, Tarlau lângă Sibiu.

Moldova și Dobrogea a reprezentat scopul celei de a șasea călătorii realizate de Weigand din 1900, marcată pe hartă prin culoarea albastru deschis .

Bucovina și Basarabia, au fost vizitate în scop dialectal în cea de-a șaptea călătorie, din anul 1901, fiind reprezentată pe hartă prin culoarea verde închis .Punctul de pornire al anchetei a fost Fălticeniul, iar punctual de întoarcere, Czernowitz, localitate unde Weigand se decide să vândă caii, cu care a călătorit peste cinci mii de kilometrii, considerându-i prea obosiți.

Ultima călătorie, din anul 1905 în Ungaria, marcată pe hartă prin culoarea violet, a început în Nagy Léta la Debrețin, în Ungaria, a trecut prin România, Bulgaria și până la granița turcească, apoi înapoi spre Dunăre și s-a sfârșit în București de unde el a plecat, pe jos, călare, în căruță, cu vaporul, cu barca sau cu trenul.

Numărul kilomerilor parcurși se ridică la 30.000, împărțiți în opt călătorii.⁸⁶

Dacă privim cu atenție anchetele făcute de Weigand și modul cum acestea au fost împărțite pe regiuni, observăm că de fapt el a studiat în fiecare an unul dintre dialectele regionale considerate de către filologii români ca subdialect al dialectului daco-român.

Sever Pop a criticat linia dreaptă pe care Weigand a urmat-o în drumul său prin zonele locuite de români, fiind de părere că anchetatorul a fost expus în mod inevitabil să audă un pic peste tot o pronunțare uniformă, el militând pentru o anchetă făcută în zigzag, astfel anchetatorul fiind scutit de influența reminiscentelor pronunției dintr-o regiune limitrofă, ar sesiza totodată detaliile graiului local într-o manieră mai precisă.⁸⁷

Dacă anchetatorul este o persoană formată ca în cazul lui Weigand, cred că această precizare a lui Sever Pop, nu este total valabilă deoarece realizatorul anchetei, avea urechea bine formată și urmărirea unei linii drepte, nu-i crea probleme reale în acest sens. Chiar și în cazul anchetelor în zigzag, există riscul ca uneori să întâlnești persoane din localitatea pe care tocmai ai părăsit-o, deoarece ai încheiat ancheta, pentru că oamenii circulau destul de liber și uneori mergeu cu treburi în localități vecine care puteau fi așezate de ce nu, chiar în zigzag.

Între 1895 până în 1905, Weigand a anchetat 752 de localități, înregistrând în jur de 100.000 de răspunsuri.

2.3.7. Modalități de alegere a informatorilor

Se pare că Weigand a avut pentru fiecare localitate doar un subiect pe care l-a ales fie întâmplător în piețe sau târguri, fie a avut uneori subiecti stabiliți, găsiți prin intermediul unei persoane adjuvante, cum ar fi preotul sau autoritățile satului.

De multe ori însă, selecția informatorilor a fost făcută, într-un număr mare de cazuri, la întâmplare fără ca anchetatorul să se gândească prea mult. Era suficient, de exemplu, ca un tânăr oarecare, întâlnit la o zi de piață în oraș, să fi spus că era dintr-o anumită comună și să se fi supus întrebărilor anchetatorului, pentru ca el să fie, fără a medita prea mult, declarat "subiect bun". Weigand pare că nu a acordat decât o importanță infimă anumitor detalii necesare unei anchete mai bune, evitând detalii cum

⁸⁶ Vezi, Ibidem, p.46

⁸⁷ Vezi Sever Pop, *La dialectologie*, 1950, p.703.

ar fi: locul nașterii subiectului, locul de origine al părinților săi, localitățile în care el a locuit cel mai mult, etc.

Vorbind despre acest subiect, Mario Roques scria: *”Este foarte îndoielnic, prin urmare, ca pentru o anchetă asupra unui dialect al unui sat, cei care au cele mai multe relații cu târgurile, cu satele vecine, sunt cei mai buni subiecți de studiu”*.⁸⁸

Weigand ne oferă câteva indicații foarte sumare privind alegerea subiecților săi. El ne mărturisește că a întâmpinat anumite dificultăți în descoperirea unor subiecți buni *“geeignete Gewährsleute”*, însă nu știm ce înseamnă pentru el această noțiune pentru că n-o explică nicăieri.

Ceea ce știm cu exactitate însă este faptul că Weigand se adresează exclusiv analfabeților, probabil din cauza numărului lor mare *“kein Mangel herrschte”*.⁸⁹ Pe lângă aceștia, Weigand a mai apelat la interogarea persoanelor care se găseau la fața locului în timpul muncilor de vară și care nu au părăsit comuna. Mulți dintre subiecții interogați erau tineri și tinere, a căror timiditate naturală este descrisă de Weigand cu mirare. Weigand a interogat uneori fete tinere care au stat mereu acasă, și n-au ieșit din sat, preferându-le din cauza sincerității de care dădeau dovadă, în timp ce femeile bătrâne care erau trecute prin viață erau considerate de anchetator bune mânătoare ale artei de a vorbi, pe acestea din urmă evitându-le din cauza aspectului lor neîngrijit.

Un izvor nesecat de particularități dialectale locale se găseau în cântecele populare pe care Weigand le-a cules și publicat nu însă fără dificultate pentru că era foarte greu de găsit un povestitor bun, care să dețină poate și o înclinație muzicală.

Ca un fel de concluzie, Weigand recunoaște cu tristețe că *“jedenfalls war es schwieriger eine geeignete Person zu finden als die Fragen zu stellen”*, *“în orice caz a fost mai greu de găsit o persoană potrivită, decât să se pună întrebările”*.⁹⁰

2.3.8. Detalii privind vârsta informatorilor

Dacă anchetatorul pare să nu fi acordat o importanță deosebită persoanei anchetate, nu tot același lucru se va întâmpla și cu vârsta acesteia, detaliu asupra căruia Weigand pare să fi acordat o atenție specială. Astfel, vârsta subiecților interogați variază de la 15 la 80 de ani, pentru cei din Moldova și Dobrogea. Ceea ce miră este

⁸⁸ Mario Roques, *Despre Gustav Weigand*, în , *Romania*, XVIII, 1899, p. 312

⁸⁹ G.Weigand, *Methode beim Sammeln*, în *Lingvistische Atlas des dakorumänischen Sprachgebietes*, Leipzig, 1909, p.14

⁹⁰ Ibidem 96, p. 14

faptul că printre informatori se află și copiii cu vârsta de sub 15 ani. Iată numele și vârsta câtorva subiecți interogați în aceste două zone: Gh. Huștiu, 14 ani (comuna Galbeni, nr.555), Profira Filon, 14 ani(Cordeni, nr.627), Stoiană Căliniță, 12 ani(Dănuleși, nr.570), Voicu Jena, 10 ani(Luciu, nr.599), Măriuța Dragomir,10 ani (Jazu, nr.607). O explicație la un astfel de gest, ar putea fi faptul că Weigand vroia să cunoască pronunția copiilor care și-au terminat anumite studii. Această pronunție a copiilor nu a fost comparată însă în aceeași zonă cu pronunția oamenilor mai în vârstă, lucru care s-ar putea considera un minus al anchetelor lui Weigand. La punctul 573, Weigand notează răspunsurile date de un copil de doar nouă ani, Neaga Vlas, din Puieștii-de-Jos.⁹¹

În elaborarea acestor răspunsuri un factor foarte important ar fi timiditatea copiilor în fața unui străin. S-ar putea ca Weigand să fi ales și astfel de subiecți din două motive astfel, dacă copilul nu a fost trimis la școală, deci nu a avut contact în mod repetat cu limba îngrijită sau dacă nu a ieșit din sat decât rar sau chiar deloc, el a putut răspunde în limba dialectală pe care o vorbeau părinții și rudele în casă, fără să se cenzureze sau să recurgă la un limbaj îngrijit din cauza „domnului“ care se afla acolo. Dar acest subiect poate avea și neajunsuri. Nu știm în ce măsură copilul a putut să participe la o conversație despre recoltă sau despre pomi fructiferi, astfel încât pronunția lui să fie suficientă pentru a fi notată și consemnată ca rezultat al anchetei dialectale.

Weigand a interogat și persoanele în vârstă, la aceștia fiind preocupat și urmărind mai ales pronunțarea veche a cuvintelor amenințate de dispariție; în timp ce la copiii care mergeau la școală trebuia să obțină pronunțarea cuvintelor intrate în limbaj prin intermediul școlii. Nu știm în ce măsură acest obiectiv a putut fi realizabil, deoarece nu orice persoana vârstnică este neapărat purtătoare a formelor vechi, însă este probabil ca totuși să le dețină în registrul său lexical, de asemenea cum nici formele noi sunt în mod inevitabil acceptate și utilizate de tineri, însă din punct de vedere logic, acestea ar trebui să se găsească în registrul de vorbire specific noii generații.

Factorii care pot influența limbajul unei persoane și care nu pot fi neglijați sunt foarte mulți, și pe lângă cei menționați mai pot fi adăugați și alții precum călătoriile, serviciul militar, fabricile, pe care le-a frecventat subiectul anchetei, apoi coloniile recente sau vechi, graiurile de origine străină, sub care anchetatul a trăit.

⁹¹ Vezi G.Weigand, *Neunter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache(Rumänisches Seminar) zu Leipzig, Leipzig, p.231-236*

O modalitate clară a modului cum Weigand și-a făcut ancheta ne este dată de câteva indicații oferite de anchetaror însuși: „*câțiva copii la fântână*”(punctual 569); „*oameni care erau la fântâna satului*”(punctul 602); „*câțiva copiii de ciobeni*”(punctul 668), (cf.jahresb.IX, 1902,p.234-235). În cel mai mare număr de cazuri, autorul nu indică decât numele subiecților (punctele 500, 501, 502, 504 etc., Jahresb.IX,1909, P.231).

Un minus al modalității de notare a lui Weigand este faptul că acesta nu notează totdeauna vârsta și numele celor pe care îi anchetează.

2.3.9 Modalități de transcriere fonetică

În timpul și pe parcursul întregii sale anchete, Weigand s-a confruntat cu dificultăți serioase privind notarea sunetelor, ceea ce este destul de explicabil. Cel mai mult a avut de luptat Weigand cu notarea nuanțelor fine, afirmând cu regret „*es ist unmöglich, alle feinen Nüancen der Laute durch die Schrift wiederzugeben*”, „*este imposibil, să se redea toate nuanțele fine ale sunetelor prin scris*”⁹².

Referindu-se la diferențierea prin semne a tuturor vocalelor percepute de ureche, Weigand crede că ne-ar trebui un număr de zece ori mai mare decât cel de care s-a folosit el. Acest lucru este foarte dificil de aplicat deoarece numărul mare de semne complică transcrierea dar poate crea și mari confuzii de interpretare, pentru că se pot strecura greșeli de notare, pentru că e foarte greu să se stabilească o diferență clară între diferite variații ale aceluiași sunet. De aceea, el preciza că un semn nu trebuie să fie decât „*ein Symbol für eine Reihe von Lauten*”, „*un simbol pentru o serie de sunete*”⁹³.

Vorbind deschis despre modul după care s-a ghidat în realizarea transcrierii fonetice, Weigand nota: „*Am în auz pentru sunetul liber E (ɛ, e, ɛ) pronunția din nord-vestul Franței a lui UN ESPRIT AILÉ și după aceasta îmi ordonez sunetul E; dar nu mă îndoiesc că în călătoria mea în Moldova de la sud la nord firește că aș avea alte semne decât în cea de la nord la sud; deoarece atunci când o perioadă lungă de timp auzi*

⁹² G.Weigand, *Welchen Zwecken dient der linguistische Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*, in *Fünfzehnter Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache(Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1909, p.137

⁹³ Ibidem 90

sunetul *Ě*, se va opta pentru scrierea unui *E* sau *Ě* numai atunci când voi fi sigur că aud sunetul acesta. Dar invers va apărea pericolul să se scrie *Ě* în loc de *E*, când vin din partea de nord, unde permanent se aude sunetul deschis.”⁹⁴ Weigand a recunoscut că de fiecare dată când vroia să transcrie un sunet întâmpina probleme deoarece avea în memorie imaginea acustică a sunetului identic sau aproape identic auzit într-o comună sau într-o regiune apropiată. Acest fenomen poate fi dăunător la un moment dat și poate scădea valoarea anchetelor dialectale. Probabil că toți cei care au făcut anchete și au mers în linie dreaptă, nu în zigzag, metodă care presupune deplasarea cât mai departe de punctul situat în jur, s-au găsit în aceiași situație ca a lui Weigand. Această dificultate, greu de înlăturat complet, se întâlnește cu siguranță, în orice transcriere fonetică într-un grad mai ridicat sau mai scăzut în funcție de anchetator.

Pentru mulți cercetători sistemul de transcriere a lui Weigand este fie prea complicat, fie incomplet, de aceea vor renunța la el.

Sever Pop, vorbind despre metoda de lucru aplicată de Weigand, credea că anchetatorul a sporit dificultatea prin intermediul ei, în loc să o reducă deoarece cuvintele sale erau înscrise într-un caiet, în care fiecare cuvânt avea pagina sa, iar răspunsurile erau înregistrate unul după celălalt, urmate de numărul dat localității studiate. În momentul realizării unei anchete noi, autorul privea mai întâi răspunsul primit în localitatea precedentă și înregistra noul răspuns doar în cazul în care era diferit de cel anterior. Dacă acesta nu era diferit, Weigand se mulțumea să indice numărul localității. Având în fața ochilor pronunțarea sau pronunțările precedente ale unui cuvânt oarecare, el nu era în măsură să sesizeze nuanțele, ci, dimpotrivă, era gata să le supprime pentru a munci mai repede.⁹⁵

Această observație a fost făcută de Sever Pop, plecând probabil de la cuvintele lui Weigand, care spunea: *”Acolo unde pronunția se repeata foarte des, ajungea de obicei să scriu numai numărul satului, ceea ce se putea întâmpla repede și nu bătea la ochi”*.⁹⁶ Prin exprimarea *„se întâmpla repede și nu bătea la ochi”*, Weigand

⁹⁴ Ibidem 99 ” *”Ich habe für die frei E-Laut (e, e, ɛ) die nordwestfranzösische Aussprache von: UN ESPRIT AILÉ fest im Gehöre und danach ordne ich die E-Laute ein; aber ich zweifle nicht, dass ich auf der Reise in der Moldau von Süden nach Norden wandernd gewiss manches anders bezeichnet habe als von Norden nach Süden; denn wenn man längere Zeit lauter Ě hört, so wird man sich erst dann entschliessen, E oder Ě zu schreiben, wenn man ganz zweifellos diese Laute hört. Umgekehrt wird man in Gefahr kommen zu lange Ě statt E zu schreiben, wenn man vom Norden kommt, wo mann beständig die offenen Laute hört“*.

⁹⁵ Vezi Sever Pop, *La dialectologie*, p.706

⁹⁶ G.Weigand, *Methode beim Sammeln*, în *Lingvistische Atlas des dakorumänischen Sprachgebietes*, Leipzig, 1909, p.13-14, *„Da sich die Aussprachen sehr oft wiederholten, genügte es also meist, nur die Nummer des Dorfes zu schreiben, was rasch und unauffällig geschehen konnte“*.

avea cu siguranță în vedere faptul că subiecții nu observau așa de bine ce se întâmplă, anchetatorul nepierzând timp cu notarea în caietul său.

Weigand precizează că în caietul său figura de asemenea numele subiectului dar și vârsta(când nu uita să le ceară pentru că existau și situații de genul acesta), dar și particularități asupra articulării sunetelor, accentul muzical prezent în graiul informatorilor, cât și termenii dialectali întâlniți în conversație. Spre marele nostru regret, majoritatea acestor particularități, foarte interesante din punct de vedere lingvistic, nu apar pe hărțile Atlasului.⁹⁷

O altă problemă de care s-a izbit Weigand este următoarea: atunci când un țăran era interogat a doua oară, acesta va pronunța același cuvânt într-o manieră diferită. Pentru a exemplifica această problemă, Weigand amintește una din experiențele avute de el odată, pe când vroia să înregistreze un cântec popular. *“Am rugat odată pe cineva să-mi zică un cântec, drept pentru care răspunsul suna: “dănăkūn”, ceea ce eu nu am înțeles; de aceea mi-am repetat rugămintea, numai că înapoi a răsunat :“dako nam kūn(dacă n-am când). Apoi am priceput despre ce era vorba“⁹⁸.Atunci ce-i de făcut după ce criteriu a trebuit să aleagă Weigand răspunsul, pe care să-l consemneze ca transcriere fonetică purtătoare a caracteristicilor regionale?*

Dorind să-și îmbunătățească calitatea muncii, Weigand a apelat în cea de a șaptea călătorie(în 1901) la un fonograf, deoarece cu rezultatele privind accentul muzical și dinamic, ritmul, rapiditatea și debitul îi păreau satisfăcătoare, însă cele cu privire la consoane, lăsa de dorit. Weigand considera fonograful ca un mijloc eficace pentru stabilirea particularităților comune dialectelor dar inutil examenului precis al sunetelor. În plus, cu ajutorul fonografului ar fi putut să culeagă melodii populare mult mai ușor.

2.4. Începutul călătoriei pentru realizarea cercetării dialectale

Gustav Weigand și-a început cercetarea graiurilor dacoromâne, în 1895 în Banat, o regiune a României, situată în sud-vestul Transilvaniei (în nordul Belgradului), având ca centru principal orașul Timișoara. Nu știm cu exactitate de ce Weigand a optat

⁹⁷ Vezi Ibidem, p.14

⁹⁸ G.Weigand, *Fünfzehnter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache(Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1909,p.136 *“ich bat einmal jemanden mir ein Lied zu sagen,worauf die Antwort lautete: dănăkūn, was ich nicht verstand:worauf ich meine Bitte wiederholte, nun erschalte zurück: dako nam kūn(dacă n-am când). Nun wusste ich Bescheid.“*

să înceapă în Banat, însă societatea civilă a românilor de atunci formată din preoți, învățători, avocați și comercianți, au văzut și l-au considerat pe Weigand ca fiind un mare iubitor al românilor și chiar au nădăjduit, că el ar putea deveni un sprijinitor al cauzei naționale a românilor din acea regiune, lucru realizabil prin însăși scopul pentru care Weigand a venit în România și anume prin cercetările sale făcute asupra limbii române. Bănățenii sperau că o dată cu apariția publicațiilor lui Weigand, în limba germană, soarta lor va putea fi cunoscută și marilor puteri europene și astfel situația lor se va rezolva.

Această luptă a fost începută de bănățeni, prin intermediul revistei politico-literare, publicată în germană, *Rumänische Revue*, a lui Corneliu Diaconovici prin intermediul căreia se urmărea informarea și “*lămurirea opiniei publice și a cercurilor conducătoare din Germania și țările apusene despre soarta tragică a românilor (...) contribuind la crearea unui curent de opinie favorabil poporului român în cercurile politice și culturale din Germania și Austria* “. ⁹⁹

La venirea lui Weigand în Banat, acesta a luat cunoștință că ar exista unele cercetări de istorie, folclor și lingvistică ale lui Simeon Mangiuca care era membru al Academiei Române. Weigand a citit lucrările autorului, apoi la Bocșa a făcut cunoștință cu arhitectul Adrian Diaconu (Diaconovici), care încă de pe vremea studenției, i-a vizitat de trei ori cu scopul să-i cerceteze pe românii din Istria, ajungând la concluzia că “*românii din Istria, carii având limba ca și a noastră, se cred asemenea imigranți acolo*”¹⁰⁰. Preocupat de limba românilor din Banat, Adrian Diaconu a publicat în “*Fóia diecesană (32 și 33 / 1889)*” și a vorbit despre limba românilor din Banat că este “*mai fin nuanțată decât aceea a multor români de prin alte părți; ei nu au cuvântul turcesc cioban, pe care*” unii psseudoliterati “*voescu din răspuțeri să-l introducă și prin Banat*”, în loc să “*generalizeze la toți românii* “.Clasicul cuvânt bănățean *păcurari* a amintit și despre *frătuți*, care au obiceiul de a spune *bat* în loc de *beat* și *măsa* în loc de *măsea*, spre deosebire de *țărani* și *bufenii* veniți din România .

Atunci când a vorbit despre formele bănățene *nis*, *mis* despre care afirmă că sunt și la venețieni, parmigiani care au fost aduse în Dacia de coloniștii lui Traian, amintește cuvintele *cioară* și *cucă* “*vârf*”, afirmând că sunt dacice; iar discutând despre cuvântul *codru*, aflăm că în Banat are și înțeles de “munte” la fel ca la românii din *Istria*.¹⁰¹

⁹⁹Rada Constantin, *Cornel Diaconovici – un om, un destin, o vocație*, Oradea, editura Anotimp, 1999, p.62

¹⁰⁰ Neumann Victor, *Vasile Maniu - corespondență inedită*, în *Mitropolia Banatului*, nr.4-6/1980, p.356

¹⁰¹ Vezi, Marcu Mihai Deleanu, *Gustav Weigand și bănățenii*, editura Tim Reșița, 2005, p. 26-27

Probabil că Weigand a început călătoria de cercetare a dialectelor dacoromâne în Banat și datorită faptului că el considera acest loc ca o punte spre românii din sudul Dunării, urmași ai românei străvechi “*urumänisch*”, cum o numea Weigand în 1908. Tot aici, în această zonă exista o cale ferată, vapor și rețea de drumuri de atunci era bine structurată, de aceea Weigand a putut beneficia din plin de aceste privilegii și a mers pentru anchetele sale, rareori pe jos. Aici, în această regiune nu a avut nevoie nici de căruța cu care a călătorit în alte regiuni, și care în caz de necesitate i-a servit cercetătorului ca și loc de locuit și de dormit.

Un alt motiv al opțiunii lui Weigand pentru Banatul, ar putea fi faptul că de aici au existat în a doua jumătate a secolului al XIX –lea români, care au studiat la Universitatea din Leipzig. Printre ei se aflau: Ioan Nemoianu, Petru Popovici, Filaret Musta, Filip Adam, Andrei Ghidiu, Nicolae (Nichi) Popovici, Ioan Pinciu, Iuliu Olariu. Aceasta ne duce cu gândul la faptul că bănățenii cunoșteau *Lipsca* și erau cunoscuți acolo.¹⁰²

Probabil și datorită faptului că în lingvistica vremii apăruse o cercetare importantă a graiurilor bănățene, făcută de Emil Picot : *Documents pour servir à l'étude des dialects roumains*, (Paris, 1873), în revista de lingvistică și de filologie comparată, în care autorul articolului, viceconsul al Franței la Timișoara între 1869-1872, s-a ocupat de graiurile românești din Banat, transcriind fonetic observațiile sale, a fost un alt motiv al alegerii lui Weigand pentru începuturile cercetărilor sale, a acestui ținut. Printre altele, Picot este preocupat de regionalismele limbii române, el criticând și “*studierea nediferențiată și unilaterală a influențelor asupra limbii române, fără a ține seama mai ales de răspândirea cuvintelor*”.¹⁰³ Viceconsulul a revenit în Banat în lunile, în care *Weigand* era pe acolo: în august și septembrie 1895.

¹⁰² Ibidem , p. 28-29

¹⁰³ Todoran Romulus , *Schiță a istoriei dialectologiei române* , în tratatul de *Dialectologie română*, redactat de Matilda Caragiu - Marioțeanu, Stefan Giosu, Liliana Ionescu Ruxăndroiu și Romulus Todoran, EDP , 1977 ,P.43

3. Dialectul Bănăţean

Aşa cum Weigand a anunţat în prefaţa celui de-al doilea anuar, şi anume, că în cel de-al treilea va publica rezultatele anchetelor sale dialectale din Banat, aşa s-a şi întâmplat.

În cel de-al treilea anuar şi-a publicat Weigand munca de teren, din Banat, muncă căreia cercetătorul i-a acordat cea mai mare atenţie şi cel mai mare spaţiu. Anuarul a apărut în 1896, dar va conţine informaţii despre munca de cercetare din semestrul de vară din 1894 şi semestru de iarnă 1895/ 1896.

3.1. Din şi despre conţinutul anuarului numărul 3.

Autorul anuarului anunţa cu satisfacţie în prefaţă, că, de la Paşti din 1895 şi până la Paşti în 1896, numărul celor care vizitează institutul este de douăzeci şi unu de domni dintre care 9 nemţi, 6 români, 1 aromân, 2 danezi, 1 american şi un rus dar că dintre aceştia 4 vor părăsi seminarul, din diferite motive. Domnii Schadebach, Byhan şi Bacmeister vor absolvi cu succes examenul de doctorat iar lucrările primilor doi, vor fi publicate în numărul acesta al anuarului, în timp ce lucrarea celui de-al treilea va fi publicată în următorul număr.

Dintre cei trei doctoranzi amintiţi, domnul Bacmeister l-a însoţit pe Weigand la cercetările dialectale din Transilvania. Autorul şi-a exprimat bucuria, ce i-a fost făcută de doi dintre români şi anume de domnul Papp şi Stinghe, care vor publica pentru prima dată articole de dimensiuni reduse. Primul a apărut cu articolul *Beiträge zum Studium des Altrumänischen*¹⁰⁴ (*Contribuţie la studierea limbii române vechi*), în timp ce cel de-al doilea a publicat *Die Anwendung von pre als Akkusativzeichen*¹⁰⁵ (*Întrebuinţrea lui pre ca indiciu al acuzativului*).

Tot în prefaţa anuarului, Weigand a apreciat şi munca domnului doctor Schladebach despre caracterul literaturii populare aromâne, în timp ce domnul Şăiakdži a publicat texte în dialectul de la Monastir, texte care vor apărea după indicaţiile şi controlul lui Weigand, deoarece autorul articolului nu stăpânea arta de a vorbi a

¹⁰⁴ Jon Papp, *Beiträge zum Studium des Altrumänischen* in *Dritter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1896, p.170-182

¹⁰⁵ St. Stinghe, *Die Anwendung von pre als Akkusativzeichen*, in *Ibidem* 68, p.183-197

dialectului despre care a scris, așa cum s-a întâmplat cu domnul Papahagi, singurul aromân pe care l-a cunoscut Weigand, despre care scria că stăpânește limba maternă.

Ajuns în Banat, Weigand a făcut cunoștință cu cele două comunicate despre dialectul bănățian și anume cel al domnului Picot, a cărui material este după Weigand incomplet și cel al domnului Hodoș din Caransebeș, care are avantajul că materialul prezentat a fost cules din multe locuri și dezavantajul că oamenii pe care i-a ales domnul Hodoș pentru anchetele sale erau prea educați ca să vorbească dezinhibați.

În plus, Weigand nu este de acord cu faptul că domnul Hodoș nu are *formarea fonetică făcută*, ceea ce l-ar fi împiedicat să facă transcrierea destul de corect. Astfel, aflăm că Weigand pledează pentru inițierea și formarea celor care se ocupă de transcrierea variantelor fonetice. Referindu-se tot la comunicatele lui Hodoș, Weigand preciza că autorul, de fapt nu a intenționat să ne facă o prezentare exactă a dialectului bănățean, ci a vrut doar să ne ofere o colecție a celor mai frumoase cântece populare din Banat, lucru care i-a reușit.

Vorbind despre cercetările sale din Banat, Weigand a precizat că ele nu sunt fără nici o greșeală și nici complete, ele vor lăsa și de dorit, lucru experimentat în multe dintre cercetările dialectale pe care le-a făcut. Totuși, cercetările sale în domeniu s-au extins la șaiszeci de localități pe teritoriul Banatului, așa că nu au existat teritorii mari neanchetate. Atunci când vorbește despre transcrierea fonetică, Weigand menționa că și-a făcut munca cu multă atenție și devotament.

Cum a decurs munca lui Weigand, aflăm tot din prefața anuarului, unde își anunță intenția ca în 1896, să-și continue cercetările dialectale în Transilvania, în zona care se află la granița cu Banatul, zone delimitate de Mureș și Criș. Pentru următorii șase până la șapte ani, Weigand își propune un volum de muncă mare, care să cuprindă tot teritoriul dacoromân, începând cu nordul Transilvaniei, apoi cu Bucovina, Basarabia, Moldova, dar și Muntenia.

Părerea răspândită în România conform căreia limba daco-românească nu ar avea dialecte, a fost infirmată de Weigand încă de la primele cercetări dialectale, această părere a fost răspândită numai datorită necunoașterii dialectelor. Weigand a anunțat că în același an, 1896, Sextil Pușcariu a fost trimis de el, să cerceteze Valea Oltului de la Brașov până la Sibiu, în timp ce domnul Stinghe a fost însărcinat să prelucreze dialectul său natal " *der Trokaren*" din Brașov, în timp ce doctorul Bacmeister a fost sponsorizat de seminar și a plecat pentru cercetare dialectală, prin văile străbătute de Crișul Negru și de Crișul Alb.

Tot în prefața anuarului numărul trei, din 1896, Weigand a amintit, pentru prima dată intenția lui de a realiza un atlas lingvistic, pornind de la baza materială dialectală culeasă pe teren de el și ai săi. Pentru realizarea acestui obiectiv măreț, Weigand și-a dorit să fie susținut în continuare de clasa erudită, așa cum s-a întâmplat și până acum.¹⁰⁶

3.2 Despre Banat și populația sa

Weigand și-a început prezentarea rezultatelor cercetării sale dialectale într-un mod deosebit. Nu descrie direct particularitățile fonetice și caracteristicile de limbă întâlnite în regiune, fără să facă o introducere în care să ne descrie așezarea geografică a Banatului, populația, locurile prin care a trecut în drumul său, urmând traseul celor mai importante râuri din zonă.

Prezentat ca parte de sud est a Ungariei, lângă Regatul României, Banatul cuprinde județele Torontal, Timiș și Krassó-Szöreny și are capitala la Timișoara, cel mai important oraș la sud de Ungaria care s-a dezvoltat datorită comerțului și capacității de producție. Delimitat în nord de Mureș, în vest de Tisa, la sud de Dunăre iar la est se află munți înalți care despart Banatul de România și Transilvania. Cel mai important fluviu care curge în această regiune este Timișul, a cărui izvor se află în apropierea graniței românești și care curge prin văi largi, prin Caransebeș și până la Lugoj înspre nord, apoi își schimbă cursul spre Câmpia de vest până în apropierea Timișoarei și apoi traversează câmpia mănoasă a Banatului spre sud vest, către Dunăre.

Nu putem cerceta limba fără a avea o imagine de ansamblu a celor care locuiau în regiune. Astfel, descrierea populațiilor care conviețuiau în zonă, este pe cât de exactă pe atât de valoroasă. Populația țării era pe atunci, în special în zonele de câmpie, foarte amestecată, pentru acest fenomen Weigand a găsit o explicație istorică afirmând că după retragerea turcilor în regiunile de câmpie au venit țărani de pretutindeni ca să poată intra în posesia pământurilor mănoase.

Weigand a făcut o trecere în revistă, a populațiilor care locuiau împreună cu românii în Banat, în momentul începerii anchetei sale dialectale.

1. Primii despre care va vorbi vor fi nemții, în special șvabii, dar și cei din Sachsen care au emigrat în unele sate din Transilvania, așezându-se în nord vestul țării, în interiorul Depresiunii Hațegului și formând elementul preponderent, al orașelor Timișoara, Lugoj, Caransebeș, Orșova, Weißkirchen și Vâset. Elementul german a jucat

¹⁰⁶ Vezi, G. Weigand, *Dritter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1896, p. III – XI.

un rol principal și în zonele industriale și în bazinele de minereu din Reșița, Bocșa și Anina. Prezența elementului german printre românii din Banat a influențat mult vocabularul din această zonă, și astfel în multe cuvinte și expresii din domenii ca industrie, comerț, minerit dar și în cel militar au apărut aceste elemente. În regiune, limba germană, era cunoscută și de cei învățați dar și de cei cu mai puțină școală, mulți dintre români fiind nevoiți să urmeze școlile germane, vor ajunge să cunoască limba germană mai bine decât limba maternă.

Dar un fenomen cu care s-au confruntat nemții din Banat, a fost acela de deznaționalizare în prezența maghiarilor; de aceea transformarea școlilor nemțești în școli de stat maghiare, a determinat, pe viitor renunțarea la influența germană în favoarea celei maghiare.

2. Sârbii .Fiind atent la multe detalii, Weigand a constatat ponderea elementului sârbesc în partea de nord-vest a Banatului, de-a lungul Dunării și în special în apropiere de Panșova, unde aceștia au fost împământeniți încă din 1688 sub conducerea lui Georg Brankowitsch. Scăderea populației sârbești este puțin probabilă deoarece printre ei există împământenit fenomenul de a avea minim doi copii. Fenomenul de romanizare se întâlnește în locurile unde românii și serbii trăiesc la un loc, datorită numărului mare de copii pe care românii îi aveau. Dar în orașele unde românii sunt în minoritate, vor fi asimilați de sârbi (de exemplu în Pancsova și Werschetz). Există și unele cazuri speciale cum ar fi comunitățile Jassenova și Oreschats, în care românii și serbii au devenit un tot unitar, din cauză că românii frecventaseră bisericile sârbești și astfel în sud vestul Banatului, limba română a fost invadată de cuvinte sârbești.

3. Maghiarii. Weigand a observat că maghiarii sunt răspândiți la periferia părții de nord-vest a Banatului, dar și în unele localități izolate. Numărul lor nu este mare la fel și influența lor asupra elementelor populare rămâne scăzută, însă prezența lor se face simțită în domeniile administrative și cele juridice și datorită școlilor limba maghiară a crescut treptat în importanță. Ceea ce l-a uimit pe Weigand este faptul că în acest teritoriu numele localităților, a podișurilor și a râurilor nu duc cu gândul la limba comunității lor, și aici în această zonă pur românească din sud-estul Banatului, mai demult, pe vremuri, înainte de dominația turcească, ar fi existat o comunitate de maghiari, care la venirea lingvistului a ajuns în stadiul în care s-a romanizat integral.

Weigand este surprins oarecum de fenomenul de romanizare care se întâmpla în Banat, notând printre altele și o încercare care a eșuat și anume, regimul maghiar a încercat să trimită colonii de țărani ungurești care să facă o breșă în

elementul românesc. Rezultatul a fost nu cel așteptat, ci contrariul adică țărani maghiari vor fi în foarte scurt timp romanizați.

4. Alte populații pe care le-a întâlnit Weigand, în Banat au fost bulgarii și „kraschowener“ (crașovenii), pe cei din urmă i-a trecut pe harta etnografică ca și bulgari, deși cele două populații ar fi, după părerea cercetătorului total diferite. Aceștia au fost și ei romanizați treptat, însă în Krașova s-a mai păstrat bine limba bulgară. Limba română ar fi împrumutat și multe elemente populare de origine sârbă de la Crașoveni (Kraschowenern) deoarece în unele școli și biserici se exersează de mult timp limba sârbocroată și astfel ea a avut influență asupra limbajului familiar.

În aceste zone sârbești, dialectele din sate erau foarte diferite, de aceea Weigand sugerează că o anchetă exactă ar fi pentru un slavist o sarcină ideală, aceasta trebuind să compare limba din Rekasch cu cea din Svinjitsa de la Dunăre, unde se vorbește un dialect amestecat sârbo-bulgar.

5. Pentru ca toți cei care locuiau în Banat să fie descriși, Weigand îi amintește și pe albanezii din Kovatschitza (Covășița), mai mult, pe lângă aceștia au fost descoperite și comunități de cehi („böhmische Gemeinden”), dar numărul lor este nesemnificativ. Elementul turcesc a dispărut însă nu fără a lăsa urme în nume de familie și de locuri, lucru bine evidențiat în satul Furling.

Însă marea masă a populației din Banat este formată din români, care s-au așezat în partea de est, dar în număr mare sunt răspândiți și în vest. Acești români au venit din Transilvania și din Țara Românească, de aceea ei pot fi împărțiți în funcție de modul cum vorbesc în mai multe categorii. Weigand a numit „fratuts” pe cea mai veche populație din zonă, apoi a vorbit și despre „Bufanen” și „Tseranen” (Bufani și Țărani) care au venit în zonă, în perioada modernă sub Carol al VI-lea dar și mai târziu. De unde-și trag aceștia numele este pentru Weigand neclar dar își propune ca în viitor să descopere, dar ce observă Weigand este că aceștia din urmă se deosebesc prin port și prin vorbă de „Fratuts”.

Totuși Weigand remarcă că numele de Tseranen (Tșoran pluralul Tșoreń) a fost dat după numele locului de proveniență adică de la „Tsara” (rumânească), și că „tseranii” din Satu Nou, St. Mihai, Oftcea, Borcea, Glogoni, Văliug provin o parte din România iar altă parte din Transilvania. Numele lor „tserani” desemnează, după cum Weigand bine observa, meseria pe care o practicau, adică „agricultori” și este în opoziție cu ocupația de „Granițșer” (grănicer) persoană care trebuie să slujească ca și soldat. Acest termen de „țăran”, s-a răspândit astăzi în toată România și ea are două conotații: prima, desemnează omul de la sat, care are ca ocupație principală munca

agricolă cu tot ce înseamnă ea, iar a doua conotație este una peiorativă și înseamnă, om prost, fără maniere care are un comportament neadecvat situației.

Referindu-se la limba “tserani”-lor, și “bufani”-lor, Weigand observă că cele două se aseamănă, însă niciuna din ele nu are caracteristica specifică “fratuts”-ilor și anume “ń” (n muiat), lucru care îl determină pe Weigand să creadă că primele două categorii de români specificate, au emigrat într-un timp în care în locul lor natal, acest fenomen, “ń” muiat nu mai exista.

Concluzionând, Weigand amintește că în Banat există multe naționalități care conviețuiesc și care se influențează reciproc, împrumutând una de la alta elemente de limbă, obiceiuri și chiar elemente culturale; în plus națiunea care reprezintă centrul cercetărilor sale dialectale, prezintă atâtea aspecte lingvistice diferite de la un loc la altul încât există unele locuri, ca de exemplu în Banat-Komlosch, unde limba este atât de amestecată, încât după părerea cercetătorului, o analiză dialectală reușită nu poate intra în discuție. Din această cauză, luând contact cu astfel de comunități, Weigand ia o decizie importantă și anume să evite să viziteze în scop de anchetă, locurile românești cu o populație și limbă amestecată din partea de vest.¹⁰⁷

3.3. Traseul lui Weigand prin Banat

Motivul pentru care Weigand a ales Banatul pentru începerea anchetelor sale dialectale, a fost precizat într-un capitol anterior.

Punctul de plecare al călătoriei lui Weigand îl constituie Timișoara, unde o dată ajuns a rămas paisprezece zile pentru a-și obișnui urechea cu pronunția Bănățenilor, iar traseul urmat de cercetător a fost prezentat în detaliu. Astfel, după cum mărturisește din Timișoara a plecat spre satele Beregseu, Remete, Topolovets (Topolovăț) și Liget care se află grupate în aceiași zonă. Apoi a plecat spre Lugoj, capitala comitatului Krasso-Szörenyer. Onorând invitația domnului avocat Hazeg, a pornit într-o plimbare prin munți, unde a avut ocazia să facă cunoștință cu dialectele din “Surduk-Mik, Zolt și Zsidovar”. În afară de aceasta, în drum s-a abătut pe la satul maghiar, Sakosch unde contrar numelui, acesta era locuit de români. Numele de Sakosch provine după cum Weigand nota, de la faptul că înainte, acolo a fost o garnizoană ungurească.

¹⁰⁷ Vezi Gustav Weigand, *Dritter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1896, p.198-203.

Folosindu-se de tren, Weigand a plecat de la Lugoj spre Caransebeș, de unde a vizitat apoi cel mai adesea pe jos localitățile Glâmboca, Ruj, Poiana, Zăguieni, Sacu, Borlova, Slagna și Prissian; pe lângă care a avut ocazia să audă vorbind și oameni din Îlova și Bolvaschnitsa. În număr mare, au urcat înainte pe Valea Timișului la Teregova și Ruska, apoi au plecat mai departe cu trenul la Mehadia, de unde Weigand și-a continuat călătoria cu căruța și pe jos spre localitățile Plugova, Valea Bolvașnița, Korniareva, Globurău, Mehadika și Jablanița. S-a îndreptat apoi spre Orșova, iar pe partea cealaltă a Dunării în Tekia, i-a auzit vorbind pe românii sârbi, apoi a vizitat Zsupanek, iar însoțit de mai mulți bărbați din Orșova a vizitat trecătoarea mare a Kazanului, iar cu ocazia aceasta a făcut cercetări dialectale asupra dialectelor din Ogradina și Plavișevița (Plavischevitsa). Și în Orșova a luat contact și a auzit vorbindu-se dialectul din Topleț (Toplets), apoi urmând o călătorie mai îndelungată de-a lungul Dunării l-a adus în Bersaska, apoi în următoarele zile la Moldova Nouă, unde a intrat pentru prima dată în contact cu bufanii, după care i-a cunoscut mai bine în localitatea situată la nord, numită Saska –Bania, în care a ajuns după o călătorie care a durat mai mult timp și a fost făcută cu căruța prin zona frumos împădurită.

De acolo, a plecat spre est, spre zona împădurită numită Almaș, o zonă muntoasă, bine populată și cu un pământ mănos, care are o populație românească neomogenă.

Baza etnografică a populației vorbitoare de limbă română, din acel moment și din acea zonă era alcătuită, după cum Weigand bine observă, din slavi și "Fratutsen" (fratuți) în proporții egale, dar și de maghiari, preponderenți în Bania. Regiunea era foarte închisă: spre sud se întind zone împădurite, nelocuite, pe distanța dintre Orșova până la Moldova, în lățime până la Valea Dunării, unde se află Klisura.

În partea de est, se alătură Almașului ținutul Kraina, spre care duce numai o stradă, la fel se va întâmpla către nord și vest. În acest teritoriu închis, în special în părțile de est a acestuia, se vorbește un dialect românesc foarte vechi. Aici se întâlnesc și formele tari aoriste ale verbului, și viitorul imperfect și-a păstrat formele vechi, dar există și alte fenomene lingvistice vechi care formează caracteristicile dialectului bănățean. Aceste forme le-a tratat Weigand într-o parte separată, care nu a fost trecută pe hârtia atlasului, dar care s-a regăsit în cuprinsul lucrărilor adresate formelor flexionare gramaticale, parte care de asemenea, l-a interesat pe cercetător și l-a ajutat să înțeleagă structura gramaticală și sintactică a vorbirii românilor și implicit coordonatele gândirii acestora.

În drumul său, a vizitat și locurile Bozowitsch, Dalboschets, Alt Schopot (Șopotul Vechi), Prigor, Alt Borlovean (Borloveanul Vechi), apoi a urmat Rudenia și Bania. La formarea denumirilor de Alt Borlovean și Alt Schopot, Weigand a remarcat că adjectival “alt” nu a fost tradus prin “vechi” ci oamenii locurilor au păstrat forma arhaică de bătrân .

După părăsirea Almașului, Weigand s-a îndreptat spre orașele miniere locuite preponderent de nemți, Anina-Steierdorf, într-o călătorie cu căruța, după care a luat trenul și s-a îndrepta către Oravița (Oravitza) unde a avut ocazia să-i audă pe frați dar și pe bufani, pe cei din urmă întâlnindu-i și în localitatea vecină Ciclova. Apoi drumul lui s-a îndreptat spre vest, la Kakova de unde s-a abătut la Tikfan și Goruia, dar în Kakova unde era organizată piața, a ascultat vorbind oameni din diferite comunități vecine, și apoi trecând prin Kudritz, s-a îndreptat prin Câmpia de Vest a Banatului către Werschetz unde populația română a dispărut printre populația nemțească și cea sârbească. Din Werschetz a vizitat localitățile Kustely, Alibunar și Petrovoselo și apoi a urcat în munți unde se afla Bokschan.

Mergând pe jos sau cu căruța, Weigand s-a îndreptat apoi către Vaskö (Fier) și Roman-Bokschan, apoi la Bărbosu, Ramna, Furlug și Ezerisch (Ezeriș). Weigand a fost surprins de armonia pe care a găsit-o în regiunea formată de locurile Oravița, Ciclova și Bokschan, zonă formată din două părți și anume: cea locuită de Frații și așezată pe partea vestică a cursului râului, de acolo și numele de “Roman” Oravica, Csiklova și Boksan și cea așezată în partea de sus și locuită inițial de nemți printre care s-au instalat mai târziu “Bufanii”. Apoi a cercetat dialectele din Tirnova, Tserova și Kîlnik chiar în aceste zone, în timp ce dialectul din localitatea Kuptoare l-a cercetat în Reșița. În plus, Weigand a profitat de ocazie și a ascultat dialectul interesant, slav, al Crașovenilor , care, după cum era de așteptat, se vorbea în șapte sate așezate la sud de Reșița. Ultimul loc din Banat, pe care Weigand l-a vizitat în scop dialectal a fost Petromani, la sud de Timișoara, așa încât după o călătorie de douăsprezece săptămâni în jurul, de-a lungul și de-a latul Banatului românesc, s-a reîntors la punctul din care a plecat în călătorie, încărcat cu un bogat material lingvistic foarte interesant, care a fost publicat în articolul “ Der Banater Dialekt” , inclus în cel de-al treilea număr al anuarului.¹⁰⁸

Informațiile referitoare la etnografie, pe care Weigand le-a cules din zonele vizitate în Banat, vor fi publicate de lingvist într-un final, după ce a vizitat tot teritoriul dacoromânesc. Weigand este impresionat de modul de trai, de port, chiar de

¹⁰⁸ Ibidem ,p.203-206

așezarea caselor românilor, de aceea a acordat o atenție acestor detalii și le-a descris într-un articol ulterior.

3.3.1 Descrierea dialectului bănățean

În realizarea anchetelor sale lingvistice, Weigand s-a ghidat după un plan, pe care acesta, în prealabil l-a întocmit. Din planul său, face parte și un chestionar care a cuprins o sută trei cuvinte anchetate în toate zonele dedicate acestei munci. Uneori numărul acestora a crescut, în funcție de grupul de sunete pe care Weigand l-a adus în discuție.

Vor exista grupuri consonantice care se vor comporta lingvistic diferit, în funcție de vocalele cu care formează silabă și de aceea, Weigand a ales și alte cuvinte care să ajute exemplificarea acestora.

3.3.2 Valoarea semnelor lingvistice

3.3.2.1. Vocalele

Înainte de a-și prezenta rezultatele anchetei, Weigand face o clasificare a sunetelor în funcție de variantele lor, și astfel vorbind despre vocale el le-a clasificat în orale, nazale, sunete guturale acoperite, diftongi și vocale șoptite.

a) *Vocale orale*: i (e), e, ɛ, a, ɔ, o, (o), u

Despre vocalele **i** și **u** Weigand face precizarea că acestea sunt preponderent închise, însă în silabe neaccentuate sunt deschise și se schimbă cu **e(ɛ)**, **o(o)** exemplu: omurȃt- omorît

Cât despre vocalele închise **ɛ** și **ɔ** nu se deosebesc de cele cu deschidere mijlocie **e** și **o**, însă **ɛ** și **ɔ** se pronunță foarte deschis, în timp ce **a** se pronunță ca și în italiană adică **a**, dar în unele regiuni se pronunță închis iar în trei comunități se pronunță aproape de **ɔ**.

Această variantă a lui **a** care se închide și tinde spre **o**, pe care Weigand o descoperă este legată de sunetele **ă** și **î** care pentru un străin sunt mai greu de diferențiat, sunete care se pronunță pe paleta sonoră așezată între **a** și **o**.

b) Sunete nazale

Weigand a notat nazalitatea prin semnul ~ așezat deasupra vocalelor, dar acest fenomen a rămas nemarcat, atunci când o vocală este urmată de consoana n, și astfel primește o sonoritate nazală. Faptul că **o** (**ă**), **u** (**î**, **â**) stau adesea înaintea de **n** și astfel primesc o nuanță nazală, a determinat numirea acestora ca vocale nazale, ceea ce nu este adevărat. Weigand numește vocalele **î**, **u** ca fiind pur nazale, pentru că acestea sunt urmate frecvent de **n**, însă și datorită faptului că la pronunțarea lor, pe fundal, tendința este de a se auzi **n**.

c) Sunete guturale acoperite

Din teritoriu, Weigand remarcă că numărul sunetelor guturale care pot fi formate teoretic este foarte mare. În dialectul bănățean, Weigand a întâlnit cinci tipuri, pe care el le-a reprezentat prin patru, astfel: **ę**, **ą**, **o**, **u** dintre care **ę** poate apărea în formă deschisă sau închisă, ultima formă, cea închisă, intrând în componența silabelor neaccentuate. Încercarea de a asocia sunetele guturale cu palatalizarea vocalică, și să asociezi de acest fenomen, unde articulația buzelor sunetelor deschise se leagă de articulația limbii vocalelor închise, este nedurabilă, cu atât mai mult cu cât, sunetul gutural a lui **i**, pe care Weigand nu l-a întâlnit nici la aromâni și nici în Banat, a fost constatat la doi domni care proveneau din Brașov și astfel, seria vocalelor este completă.

Weigand vorbește de apariția unui nou registru fonetic care se va atinge prin scăderea laringelui și probabil prin modificarea articulației corzilor vocale. Articulația buzelor este pasivă, unghiul maxilarului variind puțin, el rămâne la fel la **u** și **i** și devine ceva mai mare la **o**, **ę**, (**ę**), iar cel mai mare la **ą**, **ę**, (**ę**). Vălul palatin stă fix, însă el poate să scadă, acolo unde apare sunetul nazal [**ũ**] de exemplu: [**ũ**rođosińedz = înrădăcinez] ; la fel se petrecea și la aromâni în aceeași legătură **ũ**rođotsinedzũ sau la cei din Istria: **ũ**r-o oštarije-, în oštarije.

d). Diftongii

Cu ajutorul unui semicerc așezat sub diftong, Weigand a marcat care componentă a diftongului este neaccentuat **au**, **ei** etc., sau care joacă rolul de semivocală: **ię**, **uo** etc. Acest mod de a marca semivocalele pe care Weigand l-a utilizat se utilizează și astăzi tot în același scop. Cu semnele **ę**, **o**, Weigand a notat componenții care sunt foarte apropiați unul de altul de exemplu **ę** = **ę** + **a** (foarte deschis), **o** = **o** + **a** (închis) și la acestea accentul se răsfrânge în egalitate pe amândoi. În timp ce Weigand îl aude foarte des pe **ę**, pe **o** l-a auzit rar. Legătura **oa**, a fost auzită

de Weigand ca pronunțându-se **uo̩a**; uneori însă acestuia i se pare că cel care poartă accentul e **o** ca de exemplu în *nóaptșe* sau *noptșe*, în loc de *noapte*.

Dar vocala accentuată a fost foarte greu de descoperit de Weigand, de aceea referindu-se la acest detaliu, atunci când are de a face cu grupul de sunete **oa**, preferă să-l noteze fără a preciza locul accentului. Între timp, astăzi s-a descoperit, că într-o astfel de combinație de vocale, care formează diftongul **oa**, întotdeauna **a** este purtătoare de accent.

e). *Vocalele șoptite.*

Weigand a optat pentru notarea vocalelor pronunțate în șoaptă printr-un semicerc, de data aceasta așezat deasupra lor, însă a acordat o atenție deosebită sunetelor finale **ŭ, ȳ** pe care le aude total diferit de sunetele **ŭ** și **ȳ** din *aĩ*, *boŭ* cuvinte care se transcriu fonetic în mod normal prin [*aj*, *boɥ*].

3.3.2.2. Consoanele

Realizând o clasificare a consoanelor, Weigand a făcut precizări referitoare la utilizarea acestora, observând printre altele că acele consoane care se află la finalul unui cuvânt nu se aud, de exemplu **ș** din cuvântul *leneș*; și pentru că regula a fost amintită, Weigand nu simte nevoia să inventeze un semn care să marcheze lipsa de sonoritate.

v și **f** sunt sunete labiodentale, iar **w** dimpotrivă se pronunță labial, și apare rar. Cele mai dezvoltate sunt sunetele palatale: **ǵ, k, r, l, n** sunt sunetele moi cele mai cunoscute; iar **ž, ś** dimpotrivă sunt aceleași cu cele identificate de Weigand în *Olimp și Istria*.

Weigand a făcut o descriere a unor consoane astfel încât chiar și un nespecialist, dacă ar citi-o, ar înțelege modalitatea de pronunție. Un exemplu bun în acest sens este descrierea consoanelor **ś** și **ž**, el precizând că pentru articularea lor marginea limbii se sprijină de partea de sus a dinților de jos, întreaga lamă anterioară a limbii se ridică spre alveole și în fața palatului, numai pe mijloc rămâne un canal îngust care se nivelează după marginea limbii. Pentru pronunțarea lui **ž**, se poate auzi în același timp sunetul [**z+y**], dar acest **z** este puțin mai larg decât **z**, dar mult mai îngust decât **ž**, iar sunetul surd corespunzător **ś**, are asupra auzului un impact unitar și de aceea probabil a fost confundat de românii din Transilvania cu **ș**. Sunetele africcate **dž** și **tś** sunt formate din **d' +ž** și respectiv **t' + ś** și se pot compara cu cele din sârbo-croată **ć**,

đ, cu care corespund în partea de sud-vest a Banatului, în timp ce în nord-est elementul care conține s, adică ts, se află în retragere. Ultima observație l-a determinat pe Weigand să concluzioneze că palatalele din Banat provin din maghiară, ceea ce dacă facem abstracție de alte cauze, este de neconceput, deoarece sunetele maghiare gy și ty sunt sunetele moi d', t' care sunt total diferite de dz, ts prezente în Banat.

Concluzionând Weigand susținea că, în general modul de a vorbi al bănățenilor este elaborat și muzical, în comparație cu cel al muntenilor, în vorbirea cărora nu apar diferențe mari nici în lungirea cuvintelor, nici în scurtarea lor, dar nici în variații ale timbrului vocal. Utilizarea vocalelor se face printr-o suflare ușoară înainte de i, u, ȳ; dar când în sunetul inițial stă un e sau o accentuat, acestora li se alătură totdeauna o semivocală j sau ȳ și înainte de a(ȳ) va avea loc o expirație ușoară sau pe o întindere mare în regiune se va auzi o expirație puternică ca la nemțesescul ha, pusă sub semnul "spiritus asper", ca în cuvintele: ' arku – arcu, ' ȳla – ȳla etc.¹⁰⁹

3.3.2.3. Rezultatele anchetei din Banat

În continuare voi prezenta cuvintele care formează chestionarul lui Weigand cu variantele pe care acesta le-a întâlnit în localitățile vizitate în Banat. Chestionarul său a fost publicat integral în anuare.

1. *cîne*, kuŋe, 1-60. Acest cuvânt nu prezintă variante pe teritoriul Banatului, el se pronunță la fel în cele 60 de localități vizitate, astfel án > ȳn; -ne > ne. Această variantă a fost păstrată și se întâlnește și astăzi în această regiune. În Banat, după labială apare sunetul final e, dar acest fenomen nu este prezent peste tot. Fiecare alt sunet se va palataliza, iar e se va transforma într-un sunet gutural, închis e. Varianta muntenească kuŋine nu-i este dată lui Weigand să o audă pe parcursul vizitelor sale prin Banat.

Forma articulată prezentă în zonă este kuŋel'e pe care Weigand o aude ca kuŋil'e.

2. *făină*. Pentru acest cuvânt Weigand a auzit numai două variante și anume:

2.1 foŋiŋo prezente în localitățile 1,2,6,7,8,9,11,16,17,22,23,28,29,31,34,35,42,44,50

2.2 foŋiŋo în 3,4,5,10,12,13,15,21,24,25,26,27,33,36,37,38,41, 45, 46, 47, 51,54, 55, 56, 60.

3. *grîu*. Pentru acest cuvânt Weigand a descoperit tot două variante și anume:

3.1 gruȳ 1-60 cu pluralul gruŋe

3.2 greȳ

¹⁰⁹ Ibidem, p.206-209

Faptul că *n* muiat nu dispăre este pus de Weigand pe seama fenomenului de nazalizare care în româna veche a fost foarte răspândit; încă de-a lungul timpului acest fenomen a dispărut chiar și în limbile bulgară și sârbă, unde din diferite motive *n* a dispărut, dar nu integral, el s-a mai păstrat izolat, în unele forme de plural cum ar fi *grîne*. Acest fenomen l-a întâlnit Weigand și la cuvintele *anima* > *ūnimo* din care au rezultat două variante și anume : *inimă*, format prin armonie vocalică sau *ūrimo* > *irimō*, întâlnit în Istria la moți și în Bihor. *r* nu este altceva decât un rest al unui *n* dispărut între două vocale nazale. Ocupându-se de modul de pronunție a lui *n*, Weigand îl aseamănă cu cel al lui *r* și îl descrie ca fiind unul ușor de articulat lucru care se efectuează prin împingerea limbii spre alveoli care se aseamănă cu pregătirea pentru pronunțarea lui *r*. Totodată, lingvistul prevede pentru această situație două posibilități astfel acest *r* să fie perceput și păstrat de noua generație în continuare așa cum este ori să dispară total.

Weigand își propune să studieze cu atenție fenomenul de nazalizare așa de prezent în dialectele dacoromânești, fenomen care, după părerea lui a lăsat multe urme în limbă.

4. *orz*

Și pentru acest cuvânt, Weigand va găsi doar o singură variantă în cele 60 de localități vizitate și anume *ordz*. Preferința localnicilor de a pronunța *dz* în loc de *z*, este pusă de cercetător pe seama unui fapt practic și anume după *r, n* (*l*) înainte de următorul *z, d* se așează singur foarte ușor. Acest fenomen va fi comparat cu pronunțarea germană a cuvintelor *Gans* și *ganz*.

5. *secară*.

Și pentru acest substantiv Weigand va găsi tot o singură variantă în cele 60 de localități vizitate. Aceasta e *șokaro*.

6. *mînc*

Tot o singură variantă *mūñk*, întâlnită în cele 60 de localități, reprezintă forma prescurtată a verbului *măncînc*; acesta în varianta *mōnuñk* apare în unele localități și anume în Mehadia, Topleți, Jupanec, Alibunar și Rama. Deși *u* în acest cuvânt are nuanță nazală, deoarece stă între două consoane nazale, a rămas nemarcat datorită acestui fenomen care este evident.

7. *pasere*

Din nou apare doar o singură variantă, în cele 60 de localități și anume *pásorę* fapt care ne dă deja un indiciu, ținând cont de cele prezentate anterior, asupra faptului că deoarece variațiile nu se întâlnesc decât izolat, limba română este foarte unitară și conservatoare, poate chiar cea mai unitară dintre limbile romanice. Acest lucru poate fi

infirmitate sau confirmat după o analiză integrală a materialului lingvistic cules de Weigand și după ce vom analiza întocmirea hărților lingvistice cu repartiția și distribuția de culori care prezintă variantele formelor dialectale repartizate pe regiuni.

8. *sboară*

Tendința se păstrează mai departe adică o singură variantă în toate cele 60 de localități și anume *zboară*. Observația pe care o face Weigand este legată de fenomenul de transformare a lui *sb* în *zb*, pe care se așteaptă să-l întâlnească și în celelalte dialecte destinate cercetării.

9. *rîndunea*

De data aceasta, pentru acest substantiv Weigand a identificat trei variante și anume:

9.1 *runduńa*- pe care ar dori să-l scrie sub forma *runduńea*, pentru a fi mai exactă transcrierea, deoarece după precizarea lui Weigand trecerea unei consoane moi spre *a* se realizează totdeauna prin intermediul lui *ę* deschis. Pluralul acestui substantiv se termină în - *ńeļe*. Această primă formă a fost înregistrată în localitățile cu numerele 2,5,8,9,10,15,27,38,50,51,52,54,55 .

9.2 *runduńeųo* prezentă în localitățile 1,3,4,6,7,21,26,34,36,37,41,42,43,47,48,57,58,59

9.3 *runduńiko*, întâlnit în celelalte locuri care nu au fost amintite în 9.1 și 9.2

10. *vrabie*

Pentru acest substantiv, Weigand a identificat mai multe variante care se deosebesc substanțial de forma cuvântului luat în discuție astfel:

10.1 *võrobõts* 52, 55

10.2 *vrebęśe* 6

10.3 *bribęśe* 45

10.4 *bribęśe* 9,12,35,46

10.5 *brõbęśe* 22, 23, 29, 31, 38, 42, 50

10.6 *brõbets* 41

10.7 *bribets* 58

Putem observa cât de diferite sunt formele pe care Weigand le notează ca variante ale substantivului *vrabie*. Aceste forme le explică ca provenind din forma *vrobets*, însă Weigand nu era chiar convins că așa stau lucrurile.

11. *aripă*

Acest substantiv a fost identificat cu cinci forme astfel:

11.1 *áripõ* cu pluralul *õriph'* în 1,2,3,4,16,17,21,27,28,36,37,38,41,42,44,47,48,51,56,60.

11.2 *áripõ* cu pluralul *áripje* în 5,9,12,13,43,45

11.3 'áripo cu pluralul óriph' în 29,33,34,35,50

11.4 'arpo cu pluralul 'oroph' în 6,7,8,10,11,14,15,31

11.5 áripo cu pluralul óriph' în 22,23,25,55.

Referindu-se la aceste variante, Weigand preciza că formele puternic aspirante și cele sincope sunt răspândite preponderant în partea de est a Banatului și sunt într-o relație strânsă cu formele aspirante astfel încât aspirația împreună cu un ton înalt ar provoca dispariția lui *i* următor neaccentuat.

Pe lângă aceste remarci, Weigand a observat la diferitele forme de plural că se pronunță altfel în funcție de zonă: astfel *o* accentuat se pronunță ca un *ę* în jurul Timișoarei, pe când în zona Caransebeșului se pronunță ca un *a*; în rest Weigand l-a perceput ca o articulație a lui *o*.

Ceea ce aude Weigand este într-adevăr adevărat. Pentru a pronunța forma de plural aripi, maxilarul se pregătește să se închidă treptat pentru a pronunța finalul *i*, de aceea *a* se pronunță nu larg, cu gura foarte deschisă ca la forma de singular, ci maxilarul se va pregăti să-și modifice forma până la închidere, fenomen produs șoptit.

Făcând referire tot la forma de plural, Weigand observă că *h'* din *óriph'* se pronunță redus însă el se aude din plin în momentul în care se realizează articulația *óripi'ę*.

Atenția lui Weigand era distributivă atunci când făcea cercetarea, de aceea a constatat și că formele sincope sunt rar întâlnite în arta de a vorbi a bănățenilor. Totuși Weigand a observat izolat, în unele sate din Banat (10, 11, 14) tendința spre sincopă, deoarece a întâlnit forme de genul *rint* în loc de *venit*, *voșt-văzut* etc. Această tendință de folosire a sincopei s-a păstrat până în zilele noastre izolat în Banat .

12. *pană*

În cazul acestui substantiv, Weigand a identificat două forme de plural și anume *peñe* sau *piñe* (1-60), dar în localitățile 7 și 8, apare la singular și forma *peño*.

13. *ușă*. *ușo* cu pluralul *uș* iar forma articulată *ușul'ę* prezentă în toată zona Banatului de la 1-60.

De la această regulă fac excepție comunele Poiana 13, Ilova 19, Tserova 57 și Kuptoare 58, unde nu există în vorbire *ș*, de aceea aceste comune au fost discutate separate și au fost incluse de Weigand în așa numitele "s Gemeinde". În Banat anchetatorul a întâlnit răspândită forma de plural articulată *ușeul'ę*, în loc de *ușile* .

14. *chee* . *keje* cu pluralul *kei* 1-60

Această formă a întâlnit-o Weigand prin toate zonele pe care le-a vizitat în Banat. El presupune că ar fi posibil să existe și alte variante în locurile pe care nu le-a vizitat,

forme care ar semăna cu tșeje întâlnită de Weigand în localitatea numărul 8. Ceea ce i-a atras atenția în mod deosebit cercetătorului în Banat, este că vechiul ea care apare în româna veche s-a păstrat ca ɛ, nu l-a auzit ca pe ɛ din Transilvania ci ca un ɛ închis regăsit în Moldova.

15. *fer*. fer, fier 1-60.

Weigand a observat că în Banat seria labialelor s-a păstrat neschimbată, și de asemenea nu apare *je* pentru *e*, ci acolo unde la origine ar trebui să fie *je* acesta a dispărut în cea mai mare parte a Banatului.

Această caracteristică pe care Weigand a observat-o foarte bine, se regăsește și astăzi în zona Banatului, după mai bine de o sută de ani.

16. *cuiū*. Kuñ pl. kuñe 1-60.

Pentru acest substantiv, Weigand face precizarea că doar în comunitățile unde se află „Tseranen”, a întâlnit forma kuñ, în rest a întâlnit conservat *n* care provine dintr-o tendință de nazalizare și nu de înmuiere.

17. *scaun* . skamn cu pl. skamne 1-60.

Weigand a observat că forma skaun este obișnuită numai în zonele locuite de „Bufani” și „Tserani”, în rest a întâlnit răspândită variantă cu *m* care este veche și se întâlnește la aromâni.

18. *masă*. maso pl. meșo, mjeșo 1-60.

Această formă a fost notată de cercetător în toate zonele cu excepția comunelor Mehadika, Verendin, Krania, Bania și Almaș unde fiecare a accentuat se pronunță o, ca de exemplu moșo. Aceste comune formează o regiune aparte pe care Weigand a numit-o „s –Gemeinde”, iar acestei zone Weigand i-a alocat un spațiu de cercetare deosebit.

19. *biserică*.

Acest substantiv este identificat de Weigand cu două variante și anume:

19.1 *biseriko* cu pl. *biseris*, forma cea mai răspândită. Weigand face precizarea că la forma de singular ɛ se pronunță foarte deschis ca un (ɛ + ɶ), pe când aceeași vocală la plural e mai închisă în timpul pronunțării, însă totuși rămâne destul de deschisă.

19.2 *boșeriko* pe care le-a auzit în 7, 24. Aceasta este forma veche, care prin procedeul numit armonie vocalică, care este foarte des întâlnit, în limba română, a generat prima formă.

20. *peatră* .

Cu două variante identificate și anume *pięatɔ* cu pluralul, *piętrę*, *piętrfi* 1-60 . Nicăieri în Banat, Weigand nu va întâlni forma *katɔ*.

21. *casă*

Au fost tot două variante identificate:

21.1 *kaşo* cu pluralul *kuşoş* întâlnit mai mult în Câmpia Banatului, dar apare și *kuş* și *koş* în 3,9,10,27.

21.2 *koşo* și *koş* în “o –Gemeinde”.

22. *pept*

Cuvânt cu o răspândire unitară și anume *pept*, *piept* 1-60.

23. *sîn* .

Weigand a precizat doar varianta de singular *sun* pe care a găsit-o răspândită în cele 60 de localități, însă pentru acest substantiv a omis precizarea formei de plural.

24. *dinte*

Din nou au fost identificate două variante și anume:

24.1 cea mai răspândită dintre forme este *gintse*

24.2 *dzintse* în 8,33,36,37,41,43,45,46,47

Chiar și la “Bufanen” și “Tseranen”, Weigand a observat transformarea lui *di>gi*, în timp ce într-o mică parte a zonei s-a întâlnit cu un fenomen pe care îl prevedea, că există, și anume prezența lui *dž*.

25. *deget* .

De data aceasta, acest substantiv a fost identificat cu șapte variante astfel:

25.1 *geţot* pl. *geţotse* în 4,6,7,9,11,14,15,16,17,18.

25.2 *džedžot*, pl. *džedžetse* în 44, 55.

25.3 *džedžište* pl. - *itse*

25.4 *džeţot*, pl. -*etse* 5,8,12,21,22,25,26,27,28,39,34,35,36,37,38,43,46,48,50,56

25.5 *džešt* 13

25.6 *žeţot* 1,2,3,23,24,29,32,51,52,53,60.

25.7 *žešt* 10

Forma cea mai des întâlnită a fost *džeţot* dar aceasta a fost răspândită și în alte regiuni după cum anchetatorul a constatat.

26. *geană*

Referindu-se la acest substantiv, anchetatorul precizează că ar exista două variante :

26.1 *žano* pl. *žeņe* 1-60

26.2 dar în “o Gemeinde” a întâlnit forma *žono*; *žeņo* (în 7,8), regiune în care sunetul *g=dž* a fost redat fonetic peste tot prin *ž*.

27. *sprinceană* ,cu doar două forme identificate și anume:

27.1 sprunśano cu pluralul sprunśeņę .Aceasta este forma obișnuită în regiune, cu ʋ în poziție nazală, dar nu în momentul vorbirii.

27.2 sprũśano 6-12, 22, 23, 26, 29-35, 41, 56.

În această a doua formă *n* a dispărut total, fapt foarte bine surprins de anchetator, în timp ce ʋ este nazalizat total.

28. *vĩnă*. Substantiv care a fost înregistrat cu o singură variantă doar, și anume vũno, cu pluralul vũń 1-60.

29. *picĩor* cu forma piśor cu două variante de plural : piśoaro dar și piśoafe.

Peste tot în Banat se întâlnește fenomenul prin care tś (c) devine în pronunție ś. Acest fenomen dialectal, a fost identificat chiar și la “Bufani” și “Tserani”, unde a fost reperat de Weigand ca o obișnuință.

30. *călcĩũ*, cu trei forme identificate:

30.1 kolkũņę cu pluralul în - ĭ , aceasta e forma obișnuită pe lângă care apare și:

30.2 kolkũńũ cu pluralul în -ņę în 25, 27, 32, 33, 36, 37, 38, 45, 46, 48, 51.

30.3 kolkũĭũ cu pluralul - ĭę în 28, 29, 31, 34, 35, 42, 44, 50.

Forma a treia a fost identificată pe lângă “Bufani” și “Tserani” chiar și în satele din jurul Orșovei, unde, după părerea anchetatorului, acest fenomen s-a răspândit începând cu granița română.

31. *genunchĩũ*

Referindu-se la acest substantiv, Weigand a făcut următoarele precizări:

31.1 Vorbește de existența formei źenuńķę cu pluralul źenuńk care ar fi de genul masculin;

31.2 și varianta źenuńkũ cu pluralul źenuńķę ca și formă de neutru.

Aceste forme descoperite de Weigand sunt foarte interesante dacă ne oprim la genul substantivului “genunchi”. Forma literară corectă încadrează acest substantiv în categoria celor masculine. Dar Weigand identifică foarte bine, o forma neutră a acestui substantiv, lucru care se poate constata și azi în Banat dar și în alte regiuni.

Pe lângă aceste variante, a mai întâlnit în localitatea cu numărul 8 și forma źenuntśe .

32. *grădină*

O singură variantă a fost descoperită în toată regiunea Banatului și anume grōđziņo 1-60, însă există și două cazuri izolate pe care anchetatorul le notează: e vorba de localitățile Kraina unde se pronunța mai mult grăđziņo și în afară de aceasta mai este localitatea Mehadika unde apare și varianta gradđziņo.

33. *lemn* l'emn cu pluralul l'emńę 1-60.

34. *măr*

Substantiv identificat cu trei variante și anume:

34.1 m̃or pl. m̃eřo sau m̃eřo în 8,22-29,33,38,48,50,52,60

34.2 m̃or pl. m̃eřo sau m̃eře în celelalte locuri.

34.3 maro-m̃eřo. Despre această formă Weigand face precizarea că e analoagă cu pară, substantiv pe care l-a analizat mai apoi.

35. pară, identificat cu o singură variantă și anume paro pl. peře și peřo. Despre acest substantiv, Weigand precizează doar că este răspândit ca și sustantivul “măr”.

36. roșie

Acestui substantiv, anchetatorul îi identifică patru forme diferite:

36.1 roșuī , roșuīe aceasta e forma obișnuită.

36.2 roșū , roșie 8,9,10

36.3 rošu , roșie 31,34,36,37,39,45,46,50,51,60

36.4 roșiū , roșie 13, 19, 57, 58.

Anchetatorul optează să precizeze și genul acestui substantiv, trecându-l în categoria celor feminine, ceea ce este și corect. Apoi, vorbește despre sunetul ș care se păstrează și se întâlnește în cuvântul roșie mai mult decât ž, însă Weigand a întâlnit și destule comunități unde într-un număr mare de cuvinte ș, ž au trecut spre ś, ź, iar pentru a explica acest fenomen, Weigand dă un exemplu și compară variantele fonetice ale cuvântului *joi*, despre care spune că în timpul pronunțării acesta se aude mult mai des ca *žoi* decât ca *žoi*. Despre cazul inversat adică cel în care ś se pronunță ca ș, anchetatorul face precizarea că l-a întâlnit numai în cuvântul *nici*, iar această pronunție este preponderentă în special la “Bufani”, unde apare în pronunție ca *niš* în loc de *niś*, exact ca la cei din Istria, unde se poate întâlni și un *ni+ši*.

37. alb.

Ocupându-se de acest cuvânt anchetatorul face cel puțin două lucruri destul de ciudate și anume: mai întâi prezintă o singură variantă, alby alb, albī adăugând că în Zagujeni apar formele albu, albi cu *u*, *i* pronunțați complet. Apoi precizând această variantă dar numai cu o formă flexionară, și evită să noteze complet forma acestui adjectiv în timpul flexiunii. Dacă ar fi menționat formă flexionară, ar fi trebuit să se ocupe și de celelalte sau să evite evidențierea flexiunii.

38. galben

Și de data aceasta întâlnim la Weigand o situație neașteptată. El nu a precizat un detaliu foarte important și anume: urmărește evoluția fonetică a substantivului galben(monedă, ban) sau pe cea a adjectivului care marchează variația de culoare,

deoarece în ambele cazuri cuvintele, indiferent de variantele lor gramaticale erau cunoscute și totodată întrebuințate în vorbire.

Fără a avea certitudine clară însă, cred că Weigand a notat adjectivul precizând două forme ale sale:

38.1 galbin în localitățile 22, 25, 26, 29, 31, 33, 34, 36

38.2 galbon sau galbun în celelalte localități.

Din seria de cuvinte și din modul cum sunt ele grupate, se poate deduce că anchetatorul a avut în vedere adjectivele care evidențiază culorile, deoarece după acest cuvânt a notat formele fonetice ale adjectivului “verde” iar înainte a fost vorba de “alb”. Totuși în cazul cuvântului “galben”, Weigand ar fi trebuit să fie mai atent la detalii și să noteze măcar pentru străinii care se ocupă de cercetarea limbii române că el poate fi fie adjectiv, fie substantiv și are sensuri și forme diferite.

39. *verde*. *verdže*, *vjerdže*

Weigand aude în Banat Ț atunci când apare e înaintea lui e, și așa a realizat și notarea fonetică.

Ca variantă fonetică a lui verde, anchetatorul a așteptat să întâlnească frecvent *verdže*, dar acest fapt se întâlnește doar rar, mai ales în jurul Caransebeșului, în rest apare un e de deschidere mijlocie sau unul foarte deschis ca în *verdže*(7,8). Grupele de sunete *rd*, *rl*, (*mjerlȚ* sau chiar *mirlȚ*), *rȚ*(*mȚrȚe*) se pronunță închis sau altfel spus au evitat refracția, ceea ce se trage din aromână *nerlȚ*, *ńirlȚ*.

40. *vĭnet*, *vunȚt*, 1-60

41. *cireașă*

Substantiv identificat cu trei variante fonetice astfel:

41.1 Cea mai răspândită formă este *śirȚșȚ*. În anuar, Weigand dă pentru această formă una identică din punct de vedere fonetic care reprezintă pluralul și anume *śirȚșȚ*. Aici s-a strecurat o greșeală fie de transcriere, fie de tipar deoarece forma de plural întâlnită în Banat este *śirȚș*.

41.2 *śirȚșȚ* în 47, 48, 49

41.3 *șurȚșȚ* în 21, 22, 23, 24, 25, 27, 50

Weigand face observația că la toate cele trei forme s-a confruntat cu un fenomen fonetic constant și anume pluralul este complet identic acolo unde – șe se transformă în -șȚ. Nu știu dacă constatarea este obiectivă, și chiar nu există variații fonetice între forma de singular și cea de plural dacă ne gândim că forma literară cunoaște variații care cu siguranță trebuia să se întâlnească și în vorbirea oamenilor simpli.

42. *stejar*

Tot două variante identificate și anume:

42.1 anchetatorul a prezentat formele *stožár* sau *stožár* ca fiind cele mai răspândite

42.2 *stunžar* în localitatea cu numărul 5, fenomen pe care l-a pune pe seama influenței cuvântului *stínjen*.

43. *frasen*

Acestui substantiv anchetatorul îi identifică mai multe variante fonetice:

43.1 cea mai întâlnită formă este *frasun* în 8, 11, 21, 23, 25, 26, 27, 29, 31, 33, 34, 36-39, 41, 50.

43.2 următoarea formă fonetică este *frapsun* 12, 13, 42, 43, 45, 46, 47.

43.3 *fraksun* 2, 6, 7, 9, 15

43.4 *frapsuńe* cu pluralul *frapsuń* 51, 52, 56

43.5 *fraptsun* 55, 60 dar și în Panciova

43.6 *frasnik* 3, 5, 10

44. *teǐǔ* cu doar două variante identificate:

44.1 *tsejǔ* cea mai răspândită formă

44.2 *keǐǔ* 1, 3, 6, 11

Această variantă surprinde prin forma ei, de aceea Weigand a încercat să dea o explicație pentru scrierea cu k. Anchetatorul preciza că avem de a face cu următorul fenomen *té* > *tse*, dar *te* neaccentuat > *tse*, iar în astfel de condiții numai în unele locuri izolate se instalează *k*.

45. *pin*

Weigand a făcut o remarcă importantă referitor la acest nume și anume, anchetatorul a descoperit că acest substantiv era prea puțin cunoscut în zonă deoarece lipsea realitatea pe care o desemna, pinul necrescând în aria anchetată de el. Totuși au existat persoane cărora cuvântul nu le-a fost străin, de aceea anchetatorul a avut o variantă pe care a notat-o și anume *pin*.

46. *jneapăn*

Și cu acest substantiv, anchetatorul a avut aceeași problemă ca și cu cel precedent. Totuși a identificat 5 variante:

46.1 *žnepon* 1

46.2 *žnepun* 12, 16

46.3 *žnepoř* 2

46.4 *žirëpon* 6,7,8

46.5 *žirëpińe* 9. După același model apare și *carpińe* și *frapsuńe* în alte locuri.

47. *cămașă*, substantiv cu o răspândire generală și cu 4 variante întâlnite:

47.1 *ķimeșo* cu pl. *ķimeš* 1-7, 10-14, 16-29, 31,32,33, 36-41, 43, 45-49, 51-54, 56, 59, 60.

47.2 *ķomașo* cu pl. *ķomoš* 30, 34, 35, 42, 44, 50

47.3 *ķomeșo* pl. *ķimeš* 8, 9, 15, 55.

47.4 *ķimeșo* pl. *ķimeš* 13, 19, 57, 58 dar și în “s Gemeinde”.

Despre forma a doua, anchetatorul precizează că este intrată în uz prin intermediul “bufanilor”, iar varianta întâi a format pluralul prin armonie vocalică, lucru evidențiat de varianta 3, iar ea a fost generată la singular prin compararea rădăcinii.

48. *cuțit*. *kutsut* 1-60

49. *țin*, *tsyn* 1-60

50. *cer*

La singular, acest substantiv a fost trecut cu o singură variant fonetică și anume *șef* însă cu două forme de plural : *șefuț* și *șeriuț* 1-60.

51. *nor*

Mulțimea variantelor fonetice a acestui substantiv este foarte mare, fiind reprezentat în număr de 12 variante, astfel:

51.1 *nor* pl. *Nór* 1-5, 7, 8, 11, 48, 49, 51-55, 60

51.2 *nór* pl. *nořf* 6

51.3 *noř* cu aceeași formă de plural *noř* 10, 16-18

51.4 *nor* pl. *nouř* 24, 29, 47

51.5 *nour* pl. *nouř* 12, 13, 26, 28, 30, 31, 42, 44, 50, 56, 59

51.6 *nour* pl. *nouř* 30

51.7 *nouře* pl. *nouř* 9, 43, 45, 46, 57, 58

51.8 *noře* pl. *nooř* 14, 15

51.9 *noor* pl. *nooř* 34, 35

51.10 *nuwor*, *nuvor* pl. *nuvif*, *nuveř* 22, 27, 32, 36-41 (masculin)

Pentru această variantă, anchetatorul face o precizare interesantă și adevărată și anume acest substantiv cu această formă fonetică are genul masculin. Pentru a-și completa paleta, a precizat și forma neutră, care există în limba română în special în vorbirea orală dar mai ales la nivel stilistic, poetic.

51.11 *nuwor* pl. *nuvifere*, (23, 33) neutru .

51.12 *nu'or* pl. *nu'oř* 21, 25

Weigand a precizat că pe lângă aceste forme a mai întâlnit încă multe altele pe care nu le-a notat. Cele care i s-au părut deosebit de interesante au fost formele 10, 11

și 12 în care hiatul între o(u) - օ este despărțit de sunetul aspirant w. Pentru a fi mai concludent, Weigand dă exemplul două cuvinte din româna scrisă în care se petrece acest fenomen și anume în cuvintele măduvă și văduvă (de unde se formează masculinul văduv). Sunetul original w se poate transforma în labiodentală v, mai întâi la forma de plural înainte de e sau i.

52. *umblu*

Notat cu o singură variantă, օmblu 1-60, Weigand mai adaugă în repertoriul pe օnflu, օmplu despre care a notat că și aceste forme sunt frecvent întâlnite.

Care a fost logica anchetatorului atunci când a optat pentru introducerea unui verb printre substantive în chestionarul său și încă doar cu o singură formă, nu știm deoarece nu a explicat nicăieri. Singura explicație logică care îmi vine în minte este faptul că acest verb descrie o acțiune esențială, vitală de aceea anchetatorul a optat pentru alegerea lui.

53. *seară* sarօ 1-60

54. *soare* soarօ 1-60

55. *vînt* vunt 1-60

56. *vînd* vind 1-60

57. *stea*

Și pentru acest substantiv, au fost identificate mai multe variante fonetice:

57.1 stea pl.steօ'օ 2, 5, 8-10, 14, 27, 30, 51-54, această formă este foarte răsândită și astăzi nu numai în Banat dar în mai toate regiunile țării.

57.2 sta 12, 16, 17, 20, 38, 39, 40, 45, 46, 50, 56

57.3 sto

57.4 ste 11, 13, 22-25, 55

57.5 steօօ 1, 4, 6, 21, 29, 37, 60

57.6 steօ 3, 7

Această formă fonetică identificată doar în două localități este atipică.

57.7 staօօ pl.steօ'օ 32, 34, 35, 36, 41-44, 47-49, 57-59

57.8 steօօ pl.steօ'օ 31, 33

Păcat că anchetatorul nu a dat peste tot formele de plural. Pentru acest substantiv ar fi fost foarte interesante aceste forme, dar metoda lui de interogare nu a putut fi aplicată peste tot cu succes deoarece nu toți subiecții au putut fi determinați să precizeze forma de plural.

Formele întregi dar și cele prescurtate sunt răspândite aproape în egală măsură peste tot. Anchetatorul face remarcă că la notarea acestor forme a întâmpinat mai multe

greutăți de exemplu, în pronunțarea diftongului plutitor format cu ajutorul lui ɛ în steu̯o, ar fi ɛ+ a și nu ɛ+ a, de aceea este probabil ca să se pronunțe stea dar și stea. Weigand nu era total convins însă care era varianta fonetică pe care o auzea, deoarece durată sunetului în timpul pronunțării este prea scurtă apoi el auzea în timpul anchetelor sale un t curat, pur și nu ts, ca în stea.

58. *șea*, din nou apar variante fonetice:

58.1 *ša* pl. *šel'ɛ* (*šej*)

58.2 *șe* pl. *šej*

58.3 *șauo* 13, 19, 57, 58

Nu se oprește la aceste forme, anchetatorul presupune că ar mai exista pe lângă acestea încă o formă și anume *șeuo* pe care nu a notat-o. Cum ajunge la concluzia că ar mai exista și această formă nu putem să ne dăm seama. Pentru primele trei variante fonetice, Weigand nu precizează în care localități anchetate au fost identificate, însă de data aceasta reușește să precizeze forma de plural .

59. *vițel*, *vițel* pl. *vitsej* este forma cea mai răspândită în Banat, pe lângă această formă apare și *vitsot* în localitățile 33, 34, 35, 42, 52.

60. *vițea*, *vitsa*, *vitse*, *vitsauo*

Interesant este faptul că anchetatorul precizează și forma de feminin a acestui substantiv despre care a notat că formele fonetice precizate sunt răspândite în teritoriu la fel ca *ša*, *șe*, *șauo*, dar pe lângă aceste forme a întâlnit și una [*vitseu̯o*] în 31, 33, ce corespunde pronunțării *steu̯o*.

61. *bărbat*

Forma pe care anchetatorul o notează ca fiind cea mai răspândită este :

61.1 *bɔrbat*

61.2 *barbát* sau chiar *barbát* de la Krania până la Mehadia dar și în nord, izolat în 10

61.3 *barbot* 26

61.4 *barbot* 41

62. *bătrîn* , prezentat cu două variante:

62.1 *bɔtrun*

62.2 *bațrun* în 10 dar și în Kraina; anchetatorul face o precizare foarte interesantă și anume *a* pur (în afară de Mehadika) nu apare; apare numai ca *a* pur doar în legătură cu următorul *a*, ca în *barbát* dar acest lucru nu este real.

64. *june* , identificat doar cu două variante interesante:

64.1 *žuńe*

64.2 *žuńe*

Weigand a urmărit pronunțarea lui *ž* ca *j* despre care vorbește că a întâlnit-o la “Bufani” dar și în Klisura din Mehadia, în rest răspândită e forma cu *ž* în special în elementele latine, *ž* în cele slave, dar nu peste tot.

Anchetatorul a constatat că există o tendință ca indiferent de proveniență cuvintele să se pronunțe cu *ž*, însă acest fenomen se întâlnește nu răspândit la fel peste tot. Această tendință anchetatorul o pune pe seama vechii influențe latine, lucru întărit prin prezența în “s Gemeinde” dar și în alte locuri a pronunțării [žoj] dar și pe cea [žok], în timp ce în elementele slavone este prezent *z* plin corespunzător lui *ž*.

65. *tînăr*, cu trei variante fonetice:

65.1 *tşinor* forma cea mai răspândită

65.2 *kınor*,6

65.3 *tunor* 3, 23, 55

Weigand bănuiește că registru de forme fonetice existente pentru acest cuvânt ar fi mult mai bogat decât cel pe care l-a înregistrat el, deoarece numărul localităților unde a realizat ancheta acestui cuvânt, este prea mic, de aceea și formele erau așa de puține.

66. *rîd* *rud* 1-60, *d* nu se aude.

67. *zic*, cu două variante fonetice:

67.1 *dzuk* cea mai răspândită;

67.2 *zuk*

68. *dumnezeu* cu două forme:

68.1 *dumńędzou*, *dumńidzou*

68.2 *dumńizou*

69. *ştiu*, cu trei variante fonetice:

69.1 *ştşiu* cea mai obișnuită formă

69.2 *ştşju* 3, 21, 22, 23

69.3 *ştşiu* 13, 19, 57, 58

În “s Gemeinde”, a fost notat pentru *ś* nu *s*, ci *ś* pentru *š*.

70. *peşte*, *peştşe* pl. *peştś* 1-60

În “s Gemeinde” au fost identificate alte forme și anume *peştşe*, *peştś*.

71. *aud*, *aúd* 1-60

Weigand a ținut să precizeze că accentul se află peste tot pe *u*, însă există situații când accentul se mută pe *a* și anume atunci când *audzi* este folosit ca și întrebare, situație în care datorită ridicării tonalității, *u* este pronunțat cu un ton mai înalt, însă tot joacă rol de purtător de accent.

72. *caut* cu două variante:

72.1 *kaŭt* cea mai des auzită formă;

72.2 *kaptŭ* 41, 53, 54, 56, 57, 58, 60

După ce a notat a doua variantă, anchetatorului i se pare surprinzătoare, de aceea a încercat să dea o explicație jocului de sunete. Această pronunție a auzit-o anchetatorul prima dată în Almasch în Bania, dar ea era răspândită peste tot în Câmpia Banatului, dar pe lângă satele care au fost indicate a apărut și în vorbirea celor din Jidovin, Biniș Doclen până la Becicherech. Weigand a afirmat că *p* provine din bilabiala *w*, lucru care nu are de a face deloc cu situația în discuție. Anchetatorul spune că *w* vine din Istria (ex. *kŏwtu*) dar e prezent și în aromână deoarece în cuvintele *kaftu*, *alavdu*, *v* și respectiv *f* au provenit din *w*, în timp ce în zonele anchetate din Banat, *w* urmat de *t, d* asociate caracterului exploziv al sunetelor se transformă în *p, b*, dar numai prin influența maghiară, iar acest fenomen a fost asimilat și conservat de elementul popular.

Oprindu-se și în localitatea 58, dificultatea se amplifică deoarece anchetatorul ajunge în situația în care nu știe ce aude *pt*, *wd* sau poate *bd*.

Dându-și seama că explicația referitoare la acest fenomen nu este destul de clară și științifică, Weigand completează că nu este necesar să credem că ar exista o legătură directă între formele întâlnite în Banat și cele care provin din Istria, punctând că aceste forme au putut la fel de bine să se dezvolte individual. Această idee a fost susținută de situația în care în dialectul din Istria și în aromână *ŏwdu*, se pronunță *avdu*, dar în Banat peste tot se pronunță *aúd*, și nicăieri nu întâlnim *abdu*, dar trecerea de la *ud* > *wd* > *bd* a avut loc mai întâi după mutarea accentului de pe *áud* pe *aúd*, fenomen care este caracteristic în dacoromână. Această explicație a anchetatorului este mai realistă decât prima.

73-79. zilele săptămânii:

Luń, marts, mŭjjerkuř, joi care are două variante 1. *žoj* 22-32, 34, 35, 42, 44, 50; 2. *žoj* formă după care se pronunță *vińeř, șumbořo, dumíńiko*.

80-84 numerele

1. *unu, una*. Despre aceste numere Weigand a constatat că ele atunci când însoțesc un substantiv devin forme ale articolului nehotărât și vor apărea sub forma: *ũ om, ũ ak* etc. Forma de feminin a articolului nehotărât *o*, provine din *ună* > *ũ[n]o* > *ũo* > *o*. Anchetatorul a auzit *u* nazal în poziție finală în Tîrnova în cuvântul *aknũ* = acum.

2. *doj* cu femininul *doauo* sau *dauo*. Numai la "Bufani" anchetatorul a întâlnit forma scrisă *doouo*

3. *trej* cu două variante fonetice:

3.1 tri, tŕi cele mai frecvente forme

3.2 tŕej 12, 23, 25, 26, 33, 34, 36, 37, 38, 41, 51, 52 .

4. *patru* aceasta este forma obișnuită, pōtru 26, 41, un a puțin mai închis se putea auzi în localitățile 7, 8, dar și la o comunitate restrânsă de „Bufani”, în mod izbitor în 42.

5. cinci identificat și acesta cu două variante fonetice:

5.1 șîns , care se poate scrie și ca și sínś, și reprezintă forma cea mai des auzită.

5.2 șîś 6-12, 22, 23, 26, 29-35, 41, 42, 44, 48, 56. Această formă fonetică nu este așa de răspândită dar anchetatorul a întâlnit-o acolo unde apărea și forma *ŭspr[ōdz] eś[e]* – *unsprezece*. Acolo unde s-a pronunțat *șîś*, se aude bineînțeles și *opińk* cu pluralul *opīs* dar și alte cuvinte asemănătoare. În general răspândită este pronunțarea *ŭr-* pentru *în-* ca de exemplu *ŭrōđōśîńedz*, *ŭrŭurire* etc la fel cu siguranță și la aromâni, peste tot din motive general-fonetice.

Foarte exacte și explicite sunt aceste variante fonetice identificate de anchetator .

85. șase, care are trei modalități diferite de pronunțare:

85.1 șas[ō] cea mai des întâlnită

85.2 șoșo

85.3 sasō auzit în pronunția celor din „s Gemeinde” .

86. șapte, șaptșe la fel ca la șase.

87. opt cel mai des auzit este uopt dar și opt.

88. nouă care se auzea pronunțat aproape peste tot noauō sau chiar și nauō, însă la „Bufani“ nouō.

89. zece dześ[e] asta este pronunția obișnuită chiar și la „Bufani”, numai în localitățile 22, 28 se pronunța ześe, în timp ce pronunțarea *dumńizōu* s-a răspândit mult mai mult, probabil prin influența limbii bisericești, de asemenea și pronunțarea *zŭk* apărea mult mai frecvent decât *ześe*. Înlocuirea lui *dz* prin *z* a început în Mehadia, deci în apropierea graniței românești și trece prin Orșova, prin Klisura în sus până la Bersaska, unde din nou vor apărea cuvinte care se vor pronunța cu *dz*.

Weigand simte nevoia să facă o delimitare exactă a localităților în care se spune *dz* dar și a celor în care se pronunță frecvent *z*. Acest fenomen fonetic nu a avut aceeași răspândire. De aceea, a întocmit un tabel pe care l-a publicat integral în cel de-al treilea anuar, la pagina 225, acolo unde a discutat detaliat și despre originea acestor fonemene.

90-98 *unsprezece* , numeral cu două variante fonetice răspândite:

1. *unsprodześ[e]* sau *unspreśe* sau *unspreśe* forma obișnuită.

2. ūsprę[ę 6-12, 22, 23, 26, 29-35, 41, 42, 44, 48, 56.

Pronunțarea obișnuită a următoarelor cifre a fost notată de anchetator astfel: *doisprę[ę*, *tris-*, *patrus- śĩ[n]-*, *šajs-*, *šaps-*, *opts-*, *nous- sau naos-*.

99. *douăzecĩ*, a fost identificat cu trei forme:

1. *doauõdzõś* sau *daodzõś*.
2. *douzõś* în 22, 28, 29, 31 .
3. *doudzõś* la "Bufani".

Anchetatorul preciza că răspunsurile erau însoțite de prepoziții, care au atras atenția asupra faptului că populația erau foarte amestecate.

100. *de*, această prepoziție a fost identificată cu două variante fonetice:

1. *dže* 8, 11, 14, 20-32, 34, 35, 38, 39, 40, 42, 44.
2. *dõ* 1-7, 9, 10, 12, 13, 15-19, 33, 36, 37, 41, 43, 45-60 .

Referindu-se la modul cum aceste forme flexionare ale prepozițiilor erau răspândite în Banat, anchetatorul a consemnat faptul că în partea de nord-vest apare mai des *dõ*, în timp ce în sud-est este mai frecventă forma *dže*, iar pe lângă aceste regiuni avem de a face cu o situație instabilă adică cele două forme fonetice se schimbă de la un sat la altul, ca în jurul Caransebeșului sau pe lângă Almaș.

101. *din*, tot cu două variante fonetice:

1. *džin* răspândit peste tot unde se întâlnește și *dže*
2. *dyn* întâlnit acolo unde apare și *dõ*.

102. *pe*, prepoziție prezentă cu mai multe forme flexionare și anume:

1. *pe*, *pi*, *pje*. Între aceste două variabile, anchetatorul s-a decis foarte greu reușind să le diferențieze doar acolo unde componentele unei propoziții erau pronunțate fără nici o intonație.

2. *pri*, *pre*, *pře* 7, 22, 30, 32
3. *põ* 1, 4, 6-9, 11, 14, 16-18, 21.
4. *pro* 1-3, 5, 8, 10-13, 15, 19, 33, 36-41.

Despre prepoziția *peste*, anchetatorul amintește că aceasta se pronunță peste tot *poșto* sau *proșto* .

103. *pentru*, prepoziție la care există mai multe forme flexionare astfel:

1. *pentru*, *pintru* 22, 23, 26, 29, 34, 42, 44, 50 .
2. *põntru*, *pyntru*, 1, 4-10, 12-21, 36, 37, 39, 40, 49, 52, 54, 60.
3. *prõntu*, *pruntu* 2, 3, 10, 11, 45-48, 51.
4. *pruntru* 41, 59.

În concluzie, anchetatorul sistematizează încă o dată susținând că de cele mai multe ori răspândirea prepozițiilor *dže(de) pe, pentru* dar și a celor *dø, pø, pøntru* se face peste tot în mod uniform, dând ca exemplu localitatea Ruska care face excepție de la această regulă deoarece *dže, pø* dar și *dže* sunt inegal întâlnite în vorbire.¹¹⁰

3.3.2.4. Alte fenomene fonetice izolate din Banat

Anchetatorul trece în revistă câteva caracteristici ale dialectului bănățean cum ar fi: păstrarea lui *e* urmat de un alt *e* ca în exemplu *džeșe* sau a lui *ń* ca în *cuńŭ*, fără însă a insista asupra lor, deoarece ele au fost analizate în momentul în care s-a efectuat ancheta, însă Weigand a vrut să atragă atenția asupra caracteristicilor pe care le-a considerat cele mai importante. Ceea ce i-a atras în mod deosebit atenția a fost schimbarea seriei de sunete dentale atunci când după ele, urmează una din vocalele palatale *e* sau *i*, fenomen care l-a constatat doar în anumite locuri și în câteva cuvinte care se schimbă fonetic și la care în mod obișnuit se întâlnește fenomenul opus.

În general au fost întâlnite următoarele fapte fonetice: *d>dz, t>tś, n>ń, r>ř, l>l', tś(c)>ś, dž(g)>ž, ž(j)>ž*.

Referindu-se la forma veche a lui *l'*, anchetatorul a spus că acesta se păstrează numai în cântecele populare "l'in" formând rima cu "pelin" și aproape peste tot apare gurgul'ŭ= gurgul'ŭ. Africatele *tś, dž* s-au transformat astfel simplu în sunete spirante. În plus, Weigand a notat faptul că apare *ć* pentru *tś*, respectiv forma veche *t'* care s-a păstrat în vorbire, mai mult a identificat sunetul *ǵ* pentru *dz* respectiv pentru *d'*. Acest fenomen a fost întâlnit în următoarele cuvinte, în localitățile 1, 3, 6, 11: *ćimișoara* - Timișoara; *ćemeš* - Timiș; *ćemeńe* - teme; *ćíkesk* – chitesc, *šíńćitsø*-cinstită; *ćindo-tindă*; *ćeju*-tei; *ćinø*- ginere în 6.

În unele regiuni ale Banatului, Weigand a notat fenomenul prin care *ć > tś* ceea ce nu reprezintă altceva decât forma inversată a fenomenului fonetic descris anterior, deși acesta are loc aproape în aceleași localități. Acest fenomen lingvistic a fost identificat în cuvinte de felul: *chee>ćeje* dar în localitatea cu numărul 8 apare *tśeje*; *chem.>ćem* dar *tśem* în 1,3,5,6,8,9,10; *ženuntśe=genunche* care a fost auzit de Weigand numai în 8. Fenomene fonetice au fost înregistrate de anchetator și în cuvinte

¹¹⁰ Vezi G.Weigand, *Dritter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig, Leipzig, 1896, p.210-226*

de origine străină în *roṣṣito*= *răchită* 8; *tšilim*=*chilim* 3; *tšimiš* (Pfeifenspitze), în loc de *kimiš* care provine din turcescul *kamiš* și s-a format prin armonie vocalică.

Numărul comunelor unde au fost întâlnite aceste fenomene nu este prea mare dacă comparăm cu celelalte localități anchetate în care se pot contura caracteristicile generale ale dialectului bănățean. Weigand explică aceste fenomene fonetice rare și izolate prin influența elementelor populare străine care au determinat schimbări fonetice deosebite. Din Lugoj se știe că acolo, spre exemplu se aflau bulgari care s-au stabilit în localitate și care s-au romanizat în timp, din cauză că nu au mai plecat din zonă. De aceea în dialectul orașului Lugoj, anchetatorul a găsit cuvinte ca *bobrik*=*blg. băbrik*, *serb.bubreg*; *boṛoḃan*, *boṛoḃoḃeṣk* =*echilibru*(adică să se echilibreze balanța) sau *blg.serb.borba*. Acest cuvânt a fost întâlnit doar în Lugoj, în afara orașului se folosește pentru primul cuvânt *rărunķŭ*, iar cel de-al doilea este necunoscut.

Încercând să dea o explicație pentru trecerea lui *ķ* la *tš*, Weigand a specificat că acest fenomen este specific sârbesc și nu bulgăresc: *ćibrit* 'kibrit', *ćilim* 'kilim' etc, în timp ce transformarea *t'>ķ* este observabilă în macedo-bulgară: *kuķa* 'casă', *ķerka* 'fiică', *ķe* 'vreau' etc. Cu toate acestea, Weigand atrage atenția asupra faptului că deși a întâlnit acolo cuvinte de origine macedoneană nu se poate afirma că în zonă avem de a face cu o influență masivă de acest gen dar nici nu putem de acum să adoptăm o posibilă ipoteză conform căreia "Kraschovenii" ar proveni din Macedonia. Cazurile prezentate sunt de fapt singularități și nu se pot generaliza. Totuși, anchetatorul a mai observat că acea influență sârbească care produce transformare lui *ķ* în *tš* nu este caracteristică numai pentru partea de sud-vest a Banatului ci apare și în partea de nord de data aceasta în imediata apropiere a românilor, care fără să vrea au asimilat elemente sârbești.

Pe lângă aceste caracteristici pe care le-am amintit, Weigand a trecut în revistă și altele care nu se regăsesc în lista de cuvinte întocmită inițial dar pe care anchetatorul le-a întâlnit pe parcursul călătoriei sale.

Acolo unde era de așteptat de exemplu, sunetul *f* în poziție finală, apare în unele cuvinte în partea de sud-vest a Banatului *ŭ* după vocală, sau sunetul a dispărut după consoană, așa ca și în *vîrh*>*vîrf* de unde s-a format forma articulată *vîrvu*, *vîrwu*, *vîru* și de aici forma nearticulată *vîr*; la fel aceeași explicație a dat-o anchetatorul și următoarelor fenomene fonetice prezente în cuvintele *pilaf*>*pilafŭ*; *prah*>*praf-prafŭ*; *vrah*>*vraf-vrafŭ*; *blech*>*blef-bleŭ*, *pleŭ*, *beṭif*, *beṭiv-b ṭsŭŭ*.

În unele locuri, a auzit *a* în loc de *ja* la începutul cuvântului fenomen care s-a putut înregistra în : ' *atagan* în loc de *ĭatagan*, *agód* în loc de *ĭagod*.

Un alt fenomen care s-a înregistrat, a fost metateza în cuvinte ca *krapo*=capră, *boțurn*=bătrîn (în aromână *bitorn*), *untumplat* = *întimplat* (schimbarea acestei forme cu *întimplat* nu poate avea loc, pentru că acest cuvânt se pronunță *untšimpinat*). Apoi pronunțarea *sunutatășe*, *funtune*, *pun-la*, a fost mai des auzită de anchetator decât cea cu *o*: *șoțotate* etc.

Weigand a vorbit și de înmuierea sunetelor surde de la începutul cuvintelor, fenomen care se petrece atunci când în silaba ce urmează după astfel de sunete se găsește unul care se aude, de exemplu: *șumziano* pe lângă *zumziano*, *șugubino* pe lângă *žugubino*, *šumar* pe lângă *žumar*.

Scăderea energiei articulației sunetelor surde, aflate la începutul cuvintelor, care atunci când întâlnesc o silabă care se pronunță sonor, primesc și ele sonoritate, este frecvent întâlnită la elementele străine. De exemplu: *Almas*>*Almaž-Almažan*, *Lugos*>*Logož*>*Lugožan*, *bálmos* > *balmož*>*boľmožesk* etc .

Aceste caracteristici fonetice pe care Weigand le adaugă, pleacă de la fapte de limbă reale întâlnite în timpul călătoriei dialectale și se pot identifica și astăzi prin Banat dar există răsfirate prin toată țara în proporții diferite.Cea mai răspândită dintre caracteristici cu care ne putem întâlni în toate regiunile este fenomenul de metateză, utilizat probabil dintr-o neglijență la care este supus actul vorbirii dar și din dorința vorbitorilor, de cele mai multe ori oameni simpli, care au tendința de a deforma vorbirea gândindu-se că astfel pot părea mai interesați.¹¹¹

3.3.2.5 Descrierea comunității "s-Gemeinde"

De multe ori în timpul notării rezultatelor anchetei sale dialectale, Weigand a făcut referire la această comunitate pe care el o numește atipic "s Gemeinde". Păstrând linia obișuită a stilului său, autorul a început prezentarea comunității cu nimic altceva decât cu poziționarea geografică. Astfel, așa a fost numită o comunitate mică, situată între Caransebeș și Reșița, zonă în care au fost identificate câteva caracteristici fonetice dominante dintre care amintesc: sunetele *š*, *ž* au fost înlocuite în vorbire de *s*, *z* în timp ce sunetele *ś(s+h')* există. Aceste locuri unde au fost notate aceste fenomene fonetice sunt Ilova, Pojana, Tserova și Kuptoare. Hodoș, unul dintre autorii care au cules unele opera populare pe care Weigand le-a publicat, dedicându-le studiului și cunoașterii folclorului românesc, conține date conform cărora, aceste fenomene

¹¹¹ Vezi ibidem 226-229

fonetice ar fi existat și în localitățile Slagna, Prisian și Visag. Weigand a infirmat această presupuziție, mergând în teren și încercând să le găsească, fapt care nu s-a întâmplat. Totuși Weigand a menționat că în Prisian există câteva femei care provin din Pojana și care și-au păstrat pronunția natală și în momentul când acestea veneau la piață în Caransebeș și se întâmpla să fie întrebate de unde vin, ele răspundeau cu siguranță Prisaca, de aceea se iveau neconcordanțe între modul cum vorbeau și locul unde locuiau. Acest eveniment putea duce ușor în eroare un cercetător neatenț la detalii. Același lucru a fost identificat de autor și în Slagna sau în Doman de lângă Reșița, locuri în care au venit o dată cu căsătoria fete din Kuptoare și Tserova. Particularitățile vorbirii sunt atât de pronunțate încât fetele devin uneori motiv de batjocoră. Nu știm în ce măsură Weigand era informat de motivul pe care oamenii îl găseau pentru ca să râdă de aceste fete. Există o explicație și o tradiție împământenită la poporul român care se păstrează și astăzi, conform căreia orice fată dar și orice vacă care sunt bune nu pleacă din sat, cu alte cuvinte fetele care sunt harnice, gospodine și “cuminți” se vor căsătorii în sat, în schimb cele leneșe și “ușuraticile” trebuie să-și caute norocul cât mai departe de casă, unde nu le știe nimeni lipsurile. La fel se credea despre vacile de lapte. Atunci când acestea erau scoase spre vânzare, cele care erau productive și sănătoase se vindeau rapid în sat, nu aveau nevoie de prea multă reclamă, în timp ce cele sterpe sau bolnave trebuiau duse în satele îndepărtate pentru a li se masca lipsurile.

De aceea, Weigand a observat că atunci când unul dintre acești locuitori nefericiți veneau într-un sat vecin, ei încercau pe cât posibil să-și ascundă locul de proveniență, originile, lucru care le iese nu totdeauna cum trebuie deoarece aceștia erau lipsiți de exercițiu și vor amesteca lucrurile astfel; vorbesc uneori numai cu *ś* și îl vor omite pe *š*, iar în locurile unde ar trebui să pronunțe *s* îl introduc pe *ś* sau *š*. Dar mai grav este că apar momente când astfel de personaje habar nu au și vor pronunța cuvintele întâmplător de exemplu *šare* în loc de *sare*, ceea ce atrage după sine batjocura, căci cei din sat își dau seama că au de a face cu un concetățean vopsit, neautentic. Weigand presupune că această caracteristică mai demult, cuprindea o rază mare de acțiune, de aceea se limitează la cele patru localități ca fiind cele care formează “*s* Gemeinde”. Chiar și în aceste localități Weigand menționează că cei mai mulți din Tserova pronunță *š*, iar în Poiana acest fonetism este prezent la puține persoane, pe când în Kuptoare, într-o discuție pe care anchetatorul a purtat-o cu un tânăr de douăzeci de ani, deși Weigand a folosit în introducere în vorbire a un *š*, acesta nu a fost auzit deloc în pronunția tânărului.

Anchetatorul dă câteva exemple de cuvinte din această comunitate în care se pronunță s în loc de ș: *saso, uso, asa, sū (și), rosiu, rusuñe, serpię, kimeșo*, etc. Dar există și situația contrară când nu se pronunță s ci ș înaintea de sunete palatale care ar urma: *škop, aštserg, štšiu, aštšern* etc.

În această regiune anchetatorul a auzit și la cuvinte de origine germană pronunțarea cu s în loc de ș : *slingeraę=Schlingerei*, cuvânt format după modelul *Häkelei* sau z în loc de ž: *zok(žok), zuñe, mizlok, kozok, zidov, grizo, zelujesk* etc.

În loc de *zoi* așa cum era de așteptat, se pronunță *žoj* deoarece și la cei care locuiau în jurul Banatului se aude pronunțarea *žoi* și nu *žoj* și acest fenomen se întâlnește și la alte cuvinte în care ž s-a transformat în ž. În rest dialectul nu prezintă alte abateri, în afară de faptul că în Pojana *u* se aude așa de deschis, că sună aproape ca un *o*.

Weigand a notat faptul că el nu își poate explica de unde au apărut aceste caracteristici la această comunitate mică . Însă pentru aceste patru sate, care în plus nici nu sunt situate la o distanță prea mare unul de altul, însă sunt despărțite doar de câteva comunități de români și câteva comunități de nemți, e evident că au avut aceeași origine, și a existat un element popular care nu cunoaștea sunetul ș dar care a ajutat la formarea acestei comunități. O altă presupusă explicație ar fi că probabil oamenii au locuit cândva în trecut împreună într-un loc x și în acest loc s-a pronunțat s, z în loc de ș, ž, dar în acest caz ar fi trebuit să avem pronunțarea *zoi*, care din păcate nu există. Această comunitate și-ar fi însușit dialectul bănățean într-un timp în care acesta era aproape format și au înlocuit acest ș,ž existent în s,z însăpe ș,ž le-a păstrat neschimbate. Autorul a precizat și faptul că în sud-estul Europei există, după cum era informat, doar o limbă care nu cunoaște sunetul ș , e vorba de greaca nouă. Se fi putut ca o mână de greci să se fi pierdut prin acea regiune, aceasta ar fi probabil neadevărat dar nu imposibil. Se știe însă că în zonă, relativ aproape, locuia o comunitate de albanezi, care și-au păstrat limba și o comunitate de "Kraschoveni" slavi, care au emigrat din Bulgaria la începutul secolului al XIV-lea, atunci de ce nu ar fi posibil ca probabil să fi venit în regiune și o comunitate de greci din sudul Macedoniei.

Pentru soluționarea problemei Weigand recomandă ca în regiune să se intensifice cercetările istorice deoarece lui, timpul nu i-a permis asemenea lux .

În timpul anchetelor sale, Weigand a cunoscut două familii (Miklosina și Pena) care aveau ca sfinți în casele lor pe Kosma și Damian, care provin din Bulgaria.

Dacă s-ar descoperi într-o cercetare mai amănunțită că pe teritoriul dacoromân ar exista și alte comunități asemeni celor “s Gemeinde”, atunci cercetarea ar putea lua o altă întorsătură, după cum însuși anchetatorul afirma.

Weigand a ținut neapărat să mai amintească faptul că particularitatea dialectului din Istria, care înlocuiește adesea sunetul ș printr-un s palatal, nu are nimic de a face cu deprinderea de a vorbi a celor din “s Gemeinde”, deoarece acolo sunetul ș se reproduce prin ś sau ŝ, dar în nici un caz acest fenomen nu este prezent în toate cuvintele, aici însă începând cu s care corespunde sunetelor care se aud. ¹¹²

3.3.2.6 Descrierea comunității “o Gemeinde”

După ce ne-a explicat ce însemna pentru anchetator “s Gemeinde”, Weigand a continuat pe același ton cu “o Gemeinde”, care a fost reprezentată de acea comunitate în care fiecare a accentuat se pronunța printr-un ȝ deschis, sunet care îl echivala în totalitate pe a din maghiară, pe care îl întrecea însă în durată atunci când era pronunțat. Prezentând-o ca o completare, anchetatorul anunță o greșeală și anume susține că e incorect de descris a din maghiară ca fiind un sunet adânc. Acest fenomen a dus la depășirea graniței sunetului a, astfel fiecare persoană care nu era atentă l-ar percepe ca pe un ȝ.

Comunitățile care aparțin acestei categorii sunt doar trei și anume: Mehádika (Meedzíkȝ) și Verendin în Krania și Bania din Almaș. În timp ce modul de a vorbi a celor din “s Gemeinde” este aproape peste tot la fel, în interiorul celor trei comune care formează “o Gemeinde” există diferențe majore.

Caracteristicile de bază sunt redată prin faptul că în toate cele trei comunități se pronunță ȝpo =apă, kȝșȝ=casă, ȝripȝ=aripă, žȝȝȝ=geană, stȝ=stea, urȝș=oraș etc.

Alte două caracteristici sunt formate din faptul că fiecare ȝ neaccentuat, indiferent dacă provine din a sau e devine a plin, de exemplu: *barȝȝ*= bărbat, *batut*=bătut, *saptamȝȝ*= săptămână, *vadzut*=văzut etc. Dar în Bania dimpotrivă a nu este curat, ci se aude ca un sunet gutural închis, cum s-a auzit în Krania și într-o parte din Klisura. Această particularitate dar și pronunțare lentă și muzicală în corelație cu preferința spre o pronunțare însoțită de o puternică rotunjire a buzelor, prin care fiecare e capătă o nuanță a unui fel de ö ,iar fiecare i sună ca un fel de ü, ceea ce se întâlnește în special în Bania, acest fenomen a atras după sine bațjocora vecinilor, în timp ce

¹¹² Vezi Ibidem, p.229-231

tânăra generație în Bania a început să pronunțe un *a* ceva mai închis în loc de *o*, care se aude cel mai bine în vorbirea celor care lucrează pe munți ca oieri sau ca pădurari.

Dacă pentru modul cum vorbesc cei din comunitatea "s Gemeinde", Weigand nu are nici o explicație mulțumitoare, aici lucrurile stau cu totul altfel. Din unele nume de locuri din interiorul regiunii se poate deduce că între Bache Hideg de lângă Rusca și în Almaș și orașelul Mehadia, cele trei nume date au fără nici o îndoială origine maghiară ceea ce dovedește că în acele locuri au locuit și maghiari pe lângă slavi și români, dar care acum au dispărut total. În cele trei regiuni enumerate numărul maghiarilor a fost foarte mare, de aceea au lăsat mai multe urme acolo. În această regiune Weigand a mai identificat un "do" (care era o prepoziție sau un prefix care însemna *eu vin, merg până acolo*), care corespunde participiului, și care în germană descrie cuvintele "deja(schon)" sau "tot(ganz)" ceea ce corespunde exact termenului "meg" din maghiară. Spre a fi mai relevant, anchetatorul dă și un exemplu : "după ce au do plekat=minekutánna ók megtértek volna." Mai mult Weigand a constatat că toate modurile de a vorbi, pe care le-a întâlnit la sârbi dar și la nemți, care aveau obișnuința să vorbească frecvent maghiară, sunt imprimate de această limbă.¹¹³

Observațiile pe care Weigand le-a făcut referitoare la "s Gemeinde" dar și la "o Gemeinde" sunt pertinente și scot în evidență un lucru foarte important care poate fi urmărit și întâlnit la cercetător pe parcursul întregii sale anchete și anume atenția deosebită pe care anchetatorul o dă detaliului. Amănuntele nu reprezintă pentru Weigand un factor de stres ci dimpotrivă, citindu-i rezultatele anchetelor, am senzația că autorul lor se oprește cu o deosebită plăcere asupra acestora. El ar fi putut opta pentru evitarea acestora deoarece ultimile două comunități descrise erau în minoritate și chiar dacă nu ar fi amintit nimic despre ele, nu cred că ar fi existat multi cercetători care să-i impute lui Weigand neglijența. Acest detaliu, aparent minor, pune în lumină încă o dată faptul că ceea ce a făcut Weigand a fost făcut cu simț de răspundere dar și dăruire. De apreciat este și faptul că anchetatorul își cunoștea bine limitele și puterile fizice, lucru dovedit atunci când a afirmat că locurile unde exista un dialect prea mozaicat a evitat să le viziteze.

¹¹³ Vezi Ibidem p.231-232

4. Dialectele de pe cursul râurilor Mureș și Criș

După ce a încheiat călătoria pentru cercetarea dialectului bănățean, Weigand a făcut în anul 1896 o călătorie pe văile râurilor Mureș și Criș iar rezultatele acestei călătorii au fost publicate în anuarul cu numărul 4, apărut în anul 1897, cu un an mai târziu după realizarea anchetei. Acest mod de a lucra ține tot de strategia riguroasă din tiparele căreia nu vrea să iasă.

În prefața celui de-al patrulea anuar, Weigand a amintit faptul că numărul sarcinilor pe care și le-a propus să le rezolve a crescut, ocazie cu care a trebuit să redistribuie munca și să-și ia câteva ajutoare. Tot aici amintește cursurile pe care le-a ținut în vara anului 1896 dar precizează și faptul că materialul adunat pentru bibliotecă s-a înmulțit, printre cărțile de valoare se numără lucrările cele mai importante ale filologiei române, dar exista și mult material ajutător științific în special pentru limbile balcanice. Materialul românesc cuprindea 395 de exemplare, care se împărțeau astfel: 70 de gramatici, 47 de dialectologie, 48 de literatură populară, 16 dicționare, culegeri de texte vechi românești 24, și pe alte teme 100. Mai mult, existau și 46 de lucrări despre geografie balcanică și etnografie, de albaneză 25, ungurești și turcești 15, de slavonă 70, latinești 19, de greacă nouă 40, despre fonetică și științe lingvistice generale 47, despre limbi romanice aproximativ 400, dintre care cea mai mare parte despre limba franceză. Numărul total de cărți din bibliotecă se ridică la aproximativ 1050 de exemplare.

Pe lângă cărți, biblioteca avea și o colecție valoroasă de reviste: "Revista de filologie romană", "Foaia literară a filologiei germane și române", "Arhiva slavă", "Arhiva pentru lexicografie latină", "Cercetări indogermane", "Anuar critic despre progresele filologiei romanice", "Convorbiri literare", "Arhiva din Iași", "Revista lui Densușeanu", "Șezătoarea". Unele dintre aceste reviste le primea gratuit, pentru altele trebuia să plătească. Weigand a ținut să treacă în revistă și ziarele care i-au fost trimise gratuit: 1. Dreptatea din Timișoara, 2. Tribuna din Sibiu, 3. Gazeta Transilvaniei din Brașov, 4. Telegraful și Foaia pedagogică din Sibiu, 5. Tribuna poporului din Arad, 6. Familia din Oradea, 7. Liga din București, 8. Gazeta Macedoniei din București, 9. L'Estafette din Paris, 11. Și un ziar din Sofia. Acestor redacții care au fost așa de generoase, Weigand le-a transmis mulțumiri.

Tot în prefața anuarului, Weigand amintește numele celor ce au donat cărți valoroase pentru seminar dar a povestit și de încăpățânarea unora de a ține cărți

valoroase în mănăstiri sau în locuri umede sau mâncate de șoareci, decât să le încredințeze lor spre cercetare¹¹⁴.

4.1 Informări din călătorie

Weigand și-a început prezentarea rezultatelor cu delimitarea zonei unde a avut loc ancheta. Astfel, pentru a realiza ancheta, Weigand a călătorit de această dată în câmpia Ungariei care se afla la granița cu Banatul, dar s-a ocupat și de partea vestică a Transilvaniei. Deoarece această regiune nu avea un nume, iar o parte aparținea de Banat, mai exact cea care se afla la sud de râul Mureș, și se întindea din Arad până la satul Tisa și respectiv până la satul situat pe înălțimi, "Koschovitz"(nr.79), anchetatorul a decis să numească zona după numele râurilor principale care treceau prin zonă și o delimitau, e vorba de Mureș și de cele trei Crișuri și anume cel repede, cel negru și cel alb.

Analizând ideea la care a ajuns Weigand de a-și numi zona după numele celor trei râuri, putem observa inovația pe care anchetatorul o promovează dar și dorința lui ca ceea ce face să nu fie neclar sau ambiguu pentru cei care vor să se informeze din rezultatele studiilor sale dialectale. În plus, a popularizat printre specialiști nu numai cunoștințele de fonetică, ci indirect s-a ocupat totodată și de descrierea geografică detaliată a țării în care și-a desfășurat activitatea timp de mai mulți ani, lucru care a dus la cunoașterea României peste hotarele țării dar chiar și în interiorul ei. Deci, Weigand a realizat foarte bine și a îmbinat armonios pe toată lungimea descrierii rezultatelor anchetelor sale dialectale, două lucruri foarte valoroase atât pentru lingviști dar și pentru geografi și anume a făcut cercetare dialectală dar și prezentarea reliefului și descrierea zonelor principale ale țării pe care la un moment dat a considerat-o ca o a doua patrie. Nu putem să nu apreciem foarte mult și să nu amintim că pe lângă aceste două lucruri, Weigand a dat o importanță mare și folclorului românesc pe care l-a cules în fiecare regiune prin care a trecut de cele mai multe ori o dată cu realizarea anchetelor sale, și l-a publica tot în anuare lângă caracteristicile dialectale descoperite. Câtă atenție pentru detaliu din partea unui străin, care realizează o așa muncă, nu poate fi cu ușurință mulțumirea descrisă în cuvinte. Dar nu numai folclorul, ci și modul cum trăiesc, așezarea caselor și descrierea fizică a țăranilor români a intrat în sfera de atenție a savantului. Descrierii acestor preocupări ale lui Weigand voi aloca mai târziu

¹¹⁴ Vezi G.Weigand, *Vierter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1897, p.III-VI.

un spațiu special, deoarece găsesc în prezentările savantului din Leipzig nimic altceva decât adevărul pur, nedeformat al unui om dedicat trup și suflet nu altui scop decât descoperirii realităților dialectale dar și a poporului român.

În prefața celui de-al patrulea anuar, Weigand a precizat că pentru anul următor, adică în 1898, el și-a propus să-și continue călătoria dialectală în zonele unde curg râurile Tisa și Someș, astfel terminând o etapă din cercetarea sa și anume el va termina ancheta în regiunea unde se aflau românii care traiau la țară în Ungaria. Weigand a mai precizat că dialectul de pe cursul superior al Oltului, care curge tot prin acea regiune, intră în sarcina de lucru a domnului Pușcariu, care a început cercetarea acestui dialect câțiva ani mai devreme, iar domnul Stinghe a fost însărcinat să realizeze o monografie despre “*Die trokaren in Kronstadt*” (Trocarii din Brașov).

Începutul călătoriei lui Weigand a avut loc în Arad, și aceasta a cuprins un număr de 61 de localități. De aici, a plecat spre comunele Micălacă, Seciani lângă Vinga, Monoștor și Pecica (Pécska). Părăsind Aradul, s-a întors pe Mureș în sus în Cuvin călătorind cu trenul, apoi cu căruța s-a îndreptat spre Lipova, de unde a făcut o abatere scurtă către Șiștaroveți, apoi folosind tot căruța s-a îndreptat către Ususău (Hosszúszó), Zăbalți, Batta, Czella, Birchiș, de unde anchetatorul a făcut o excursie în Sovîrșin, care se afla pe partea nordică a malului Mureșului. Din Birchiș, unde a avut onoarea să fie musafirul domnului Mocsony cu care a petrecut o zi de neuitat la castelul său, anchetatorul a plecat mai departe îndreptându-se spre sud, către Făget și astfel a ajuns în imediata apropiere a satului Zolt pe care l-a vizitat cu un an în urmă. Ajuns în Făget, a dat de o piață și așa folosindu-se de această ocazie, a putut auzi vorbind oameni din Zoranî, Susanî și Temereșți. De acolo s-a îndreptat din nou spre Mureș pe care l-a trecut ajungând în Koschowitza care era fosta graniță politică a Transilvaniei, și ajuns în Dobra unde din nou era târg, a profitat de ocazie și anchetează oameni din Briznik și Lăpuji de sus, apoi traverând din nou Mureșul în Gura Sadului, a anchetat oameni din Câmpenî-Surduc și din Boi de sus. Folosind trenul, Weigand și-a continuat călătoria către Deva, unde a cercetat numai vorbirea oamenilor și dialectul din Peștișul din sus, apoi a plecat în Hațeg deoarece auzise că acolo ar fi din nou o piață mare unde ar avea minunata ocazie să audă vorbind oameni din Dînșuș, Șchiei (Densus), Nădejdea, Dăbâca, Meria, Fizeși și Sălașu de jos. Cu această ocazie, anchetatorul a avut foarte mult de lucru, sacrificând o zi de dimineață până seara. Aici în această localitate, în aceeași piață, a căutat și oameni din alte sate decât cele enumerate, pentru a ancheta câteva cuvinte cu scopul de a identifica un fenomen fonetic și anume granița care delimitează trecerea lui $\acute{s} \sqrt{c} > t\acute{s}$. Apoi luând din nou

trenul a urcat Depresiunea Hațegului până la Petroșeni, unde a vorbit cu un băiețuș din apropierea localității Livezeni și apoi s-a îndreptat spre Lupeni unde a avut parte de o primire călduroasă a directorului fabricii franțuzești de prelucrare a cărbunelui. De aici, luând trenul s-a întors în Bad Kalan, de unde a mers mai departe pe jos către Stă. Maria de Peatră, loc în care a fost ajutat de preotul satului să intre în contact cu oameni din Petreny și Săcel; apoi în ziua următoare, într-o duminică de dimineața devreme s-a îndreptat către Măgură, trecând munții, apoi în jurul amiezii a plecat mai departe către Mărtinești și a ajuns chiar până la Orăștie în jurul orei cinci, loc în care nu s-a odihnit ci până în jurul orei 8 a anchetat oameni din Pricaz și Cigmău, iar apoi deși era foarte oboisit Weigand a participat la un spectacol de dans popular românesc, susținut de un grup de tineri taletați îmbrăcați în costume naționale. Din nou cu trenul, a plecat spre a face anchete în Șibot(Alkenyér), și mai departe spre Bălgrad(Karlsburg), unde a avut ocazia să audă vorbirea oamenilor din Daia și Totoi, apoi a plecat mai departe la Teiu(Tóvis), unde în aceeași perioadă de timp a studiat și dialectul din apropierea Stremț(Diód), apoi a plecat spre Blaj (Blasendorf), locul în care a avut parte de o primire călduroasă și de ajutor și îndrumare de la însăși eminența sa, șeful mitropoliei, care i-a pus la dispoziție un echipaj de călătorie. Așa a vizitat locurile Sîmcel și Spin. În ziua următoare a fost din nou zi de piață, ceea ce a dus la adunarea în același loc a multor oameni din localități diferite și anume: Cergău mare(Nagy Cserged), Cîufud, Roșia, Făget(Olah Bükkös, în direcția dinspre Mediaș), Alecuș(Elekes) și Mihaltți(Mihalczfalva). Din Micăsasa a plecat mai departe pe jos la Șeica Mică, un sat cu 1200 de sași, care avea și un număr mare de români în interiorul lui(700) , apoi a fost în Groß Schelken, de unde cu trenul a plecat spre Sibiu, unde a făcut un popas de trei zile.

Însoțit fiind de un tânăr francez pe nume von M.Duchesne-Fournet, care se afla în Sibiu pentru a învăța limba română, a plecat pe jos mai departe trecând prin Reșița în Rășinar, apoi în zilele următoare și-a continuat călătoria spre Poplaca, unde a fost așteptat de o delegație a comunei Seliște, care l-a însoțit într-acolo, unde Weigand a avut parte de încă o petrecere dată în cinstea lui ca la Lipova, eveniment la care nu s-a așteptat și care l-a luat prin surprindere. Apoi drumul său s-a îndreptat spre Rodu, până unde a fost însoțit de d-l Duchesne-Fournet și care a decis să se întoarcă, apoi spre Poiana, Reußmarkt (Mercurea), apoi fără oprire a trecut prin Mühlbach și s-a oprit în Karlsburg(Bălgrad). Apoi, folosindu-se de tren până la Meteș și mai departe la Zlatna(Schlatten), de unde din nou cu căruța prin zone de pădure ajunge în Bucium, Abrud, Câmpeni unde era zi de târg și unde Weigand a avut din nou ocazia să-i cunoască pe moșii din Sohodol, Ponorel, Lupșa și Albac. Urcând pe Aranjosch a

coborât în Ofenbaia, Sălciua, Buru, Turda, unde a făcut cercetări asupra dialectului din Copan, de unde din nou cu ajutorul trenului a ajuns în Cluj, apoi prin valea Crișului Repede a plecat spre Ciucia de unde a făcut o excursie în Fechetău, apoi din nou cu trenul a plecat mai departe spre Vad (Rév) și Oradea mare. Weigand , urmărindu-și teritoriul vizitat și delimitat de Crișul Negru își apreciază munca afirmând că efortul a meritat. O parte cu căruța o alta cu trenul, Weigand a vizitat și locurile Hajo, Topa de sus, Nimuiești de la Beiuș, Vașcău. Și aici a dat de târg, astfel că a notat vorbirea oamenilor din Seliște și Călugări. De aici, nu a plecat singur ci a fost însoțit de profesorul Sala care l-a dus cu căruța peste zona muntoasă până în valea Crișului Alb, trecând prin Lazuri unde au și înnoptat, apoi s-au continuat drumul spre Ciuci. Cu trenul a plecat spre Buteni, apoi a trecut prin Arad, care era punctul final al călătoriei sale în scop dialectal, către Curtici localitatea cu numărul 89, în timp ce pe durata celor șase săptămâni de călătorie, a trebuit să facă anchetă aproximativ în două localități pe zi. Ceea ce l-a ajutat să ajungă la rezultatul dorit, a fost și faptul că în unele zile prin localitățile prin care a trecut era târg, dar și datorită faptului că nu și-a permis nicăieri să poposească mai mult de o noapte. Așa s-a făcut că Weigand a traversat toată regiunea, și numai porțiunea dintre Deva către Ciuci, deci partea superioară a Crișului Alb, a rămas nevizitată dar cercetarea dialectală s-a făcut în acea zonă.

Pentru a-și ușura munca, Weigand l-a trimis în Transilvania, pe cheltuiala seminarului, după ce l-a pregătit în prealabil printr-un curs special, pe d-l dr. Bacmeister, care a fost trimis la fel ca ceilalți doi dintre elevii săi și anume pe d-l Stinghe și d-l Pușcariu, să-l sprijinească în activitatea de cercetare. În decurs de aproximativ zece săptămâni, din care el a petrecut o bună parte în Brașov și București, a anchetat dialectal 32 de puncte, dintre care Weigand nu a trecut patru în lista sa, deoarece erau aceleași, pe care el însuși le-a anchetat, și care i-au servit acestuia doar ca modalitate de control. (Oradea mare 140, Topa 142, Nimuiești 143, Abrud 126), astfel 28 de localități (150-177), au fost anchetate de d-l dr. Bacmeister. D-l Bacmeister a vizitat apoi localitățile Gyula, Micherchi, Cefa, pe porțiunea între Arad și Oradea Mare, apoi valea Crișului Negru (Tășad, Drăgești, Topa de sus, Căpâlna, Ceche, Popmezău, Roșia, Dameș, Gurbești, Beiuș, Petroasă, Vașcău, Crișciori), apoi trecând munții Bihorului a ajuns în Țara Moților (Vidra de sus, Scărișoara, Câmpeni), apoi a trecut prin Abrud în Bălgrad. La întoarcerea sa din Brașov, și-a început călătoria în Deva, a mers pe jos până la Fornădie, Vălișoară până în Valea Crișului Alb (Brad, Junen, Cebe, Tîrnava, Hălmași), apoi a plecat cu trenul spre Arad, de unde a vizitat locurile Cenad și Nadlac.

Weigand a apreciat mult și i-a mulțumit d-lui Bacmeister, pentru munca grea pe care, deși începător, a dus-o cu bine la capăt.

Fiind satisfăcut de realizări, Weigand se adresează mulțumindu-le tuturor celor care i-au fost de ajutor și l-au însoțit, susținut sau încurajat în drumul său dedicat muncii de cercetare.¹¹⁵

Uitându-ne cu luare aminte la opera monumentală pe care Weigand ne-a lăsat-o, noi nu putem decât să facem același lucru: să-i mulțumim că a ales să-și desfășoare activitatea de cercetare pe teritoriul românesc, fapt care ne-a onorat și ne va onora atât timp cât această națiune va continua să existe ca și popor.

4.2. Descrierea dialectelor de pe cursul Crișului și al Mureșului

4.2.1 Valoarea semnelor lingvistice

După ce Weigand ne-a prezentat localitățile pe care le-a vizitat în scopul anchetelor sale dialectale, el și-a concentrat caracteristicile de bază a zonei pe care a cercetat-o, precizând că la caracteristicile identificate în dialectal bănățean se mai adaugă nou sunetul *j* care descrie sunetele guturale acoperite cu caracter de *i* care se întâlnesc des în această regiune.

Diftongii plutitori *ę*, *ɔ* sunt prezenți destul de des în regiune, așa reiese din rezultatele înregistrate de anchetator, dar ei se transformă adesea în monoftong *ę*, *ɔ*, ceea ce pare o caracteristică întâlnită și în Banat, lucrul de care nu este foarte sigur.

Deși Weigand a întâlnit și seria de vocale șoptite din care făceau parte *ɔ*, *ę*, el ar fi trebuit să le treacă pe acestea în seria formată din *e*, *i*, *u*, însă deși ele apar numai în anumite condiții, anchetatorul a optat pentru trecera lor numai la categoria "Zusätze".

Din categoria consoane, numai cele palatale au reușit să-i atragă atenția anchetatorului. Sunetele din Banat se pot auzi și în partea de sud-vest a regiunii dar ele s-au transformat în altceva ca de exemplu: *tś>t'* sau *k'*, *dź>d'* sau *ǰ* (sunetul *k',ǰ* se întâlneau și în unele cuvinte în Banat), ca de exemplu *fratśę>frat'ę*, *frake* și numai sus de tot în nordul regiunii se aude curat cuvântul frate.

Weigand a găsit pentru sunetele *t'*, *d'*, echivalente ungurești și anume *ty*, *gy*. Însă și în această regiune, Weigand s-a confruntat cu o problemă pe care nu a reușit să o rezolve și anume el a auzit printre românii cu studii, o categorie care nu a fost în

¹¹⁵ Vezi ibidem, p.250-254

stare ca în timpul actului vorbirii să facă o deosebire între *t'* și *k'*; mai mult anchetatorul a găsit o comunitate în Valea Bihorului, care folosea o astfel de pronunțare complicată a sunetelor *t'*, *k'* încât acești vorbitori puteau duce pe culmile disperării chiar și pe cel ce avea urechea formată deoarece sunetele respective nu puteau fi delimitate, Weigand nu putea să spună spre exemplu acu s-a vorbit cu *t'* sau acu cu *k'*.

Weigand a constatat că sunetele din Banat *ś*, *ź* (provenite din *c*, *g*) se transformau în *š*, *ž* apoi mai departe în *tš*, *dž* sau în *tś*, *dź*, iar *tš*, *dž* au apărut numai în partea de nord-est a regiunii. În timpul anchetelor, Weigand a mai observat printre altele că tratamentul sunetelor sonore diferă de cel al celor surde, spre exemplu sunetele africane sunt răspândite altfel, atunci când sunt însoțite de sunete surde. Un exemplu în acest sens este pronunțarea în multe dintre regiuni a cuvântului *žană* în loc de *geană*. Această nouă regiune cercetată se deosebește de dialectul bănățean și prin caracterul pe care îl au sunetele *š*, *ž* care sunt întâlnite acolo sub forma *ś*, *ź*. Senzația pe care sunetele *š*, *ž* o lasă asupra auzului este una de sunete neclare, pronunțate mai deschis ca *s*, *z* dar asemănătoare cu *ś*, *ź* ele sunt ușor de înlocuit cu sunetele surde *ś*, *ź* atunci când ochiul, nu-i vine în timpul anchetei, în ajutor urechii. Afirmând aceste detalii, lingvistul atrage atenția asupra complexității actului anchetei, care de multe ori pentru a-și spori eficiența se folosește nu numai de ureche ca organ principal însărcinat cu deslușirea tainelor limbii vorbite, ci recurge la adjuvanți, ca de exemplu ochii. Schimbarea sunetelor *ž* cu *ź* este mai puțin posibilă, deoarece acest sunet se aude mai mult *ź*.

O altă problemă pe care anchetatorul o întâlnește este diferențierea sunetelor *tš* și *tś*. Weigand a recurs la această marcă a diferențelor dintre cele două sunete palatale numai pentru ca să arate că articulația limbii în Banat este cea mai profundă și se realizează, în partea din față a limbii, în timp ce în partea de nord, respectiv în partea de nord-est, ea se realizează ajutându-se de partea din față a limbii, astfel sunetele *ś(c)*, *ź(g)*, *tś(t)*, *dź(d)* se transformă în *tš*, *dž*, *t'*, *k'*, *d'*, *g'*. Palatalizarea seriei dentalelor a fost înlocuită de palatalizarea seriei de labiale. Toate aceste caracteristici vor fi notate de Weigand cu foarte mare precizie pe hărțile din atlasul său lingvistic.

Weigand a descoperit în această regiune și o tendință de utilizare a așa numitului "spiritus asper", care se întrebuința în unele cazuri pentru a da sonoritate începutului unor cuvinte ca de exemplu: *kap'* – *kapŭ*

Și despre alte particularități ale acestui dialect, Weigand a vorbit într-un alt capitol.¹¹⁶

4.2.2 Înregistrarea rezultatelor anchetei

Așa cum ne-a obișnuit deja, Weigand a urmat o metodă de lucru pe tot parcursul anchetei. Astfel, toate rezultatele erau trecute în caietul său de lucru, care cuprindea și descrierea traseului pe care l-a urmat, iar aceste informații valoroase nu le-a păstrat numai pentru el, ci le-a făcut publice de aceea, oricine e curios să afle detalii despre munca lui nu are decât să consulte toate anuarele și să tragă concluzii. Pentru a ușura munca celor care nu stăpânesc limba germană, în care au fost publicate materialele, dar și pentru a urmări evoluția anchetei la nivel fonetic în toate cuvintele care se aflau pe chestionarul de studiu al marelui cercetător, voi prezenta rezultatele înscrise în dreptul fiecărui cuvânt transcris fonetic.

De data aceasta, Weigand a fost nevoit să-și mărească numărul cuvintelor înscrise pe chestionar cu încă 5, pentru a aduce mai multă lumină la nivelul unor grupuri de sunete care se comportă fonetic altfel în vorbirea oamenilor de aici. Astfel, la cuvântul *23b inimă*, a trebuit să facă adăugiri din cauza lui *n* care se aude în vorbire ca *r*; apoi la *22b pepten*, *43b vin*, *43c merlă*, pentru o mai bună ilustrare a schimbării labialelor, *60b vulpe*, *65b slab*, din cauză că *sl>skl*. Au existat și cuvinte care au avut o foarte mare varietate fonetică pe care anchetatorul a trecut-o în revistă recurgând la subclasificări de genul *a*, *b* etc. Acolo unde ancheta a fost realizată de d-l dr. Bacmeister, localitățile au fost trecute între paranteze:

1. *cîne* pentru acest substantiv, au fost identificate 5 variante fonetice, fie de Weigand însuși, fie de d-l Bacmeister(cele trecute între paranteze)

1.1a). *kũñe* uneori *kĩñe*, acestea sunt formele obișnuite în pronunțare [150, 157, 160, 161,163, 164,168-177]

b). *kũñe* [152-156, 158, 159, 162, 165, 166, 167]

1.2. *kũñe* 118, 120, 121

1.3 *kũne* 106, 107, 113, 115-117

1.4 *kũjne* 109-111

1.5 *keñe* 82

2. *făină* cu trei variante fonetice identificate:

¹¹⁶ Vezi ibidem, p.254-256

2.1 Țoino 61-64, 66-75, 77-121, 148 [150, 167, 168, 171, 174, 175]

2.2 Țoñino 76, 146, 147

2.3 Țorino 65, 122-145, 149[151-166, 169,170,172,173,176,177] .

3. *griu* cu cinci variante identificat astfel:

3.1 gruu aceasta e forma obișnuită, cu toate că d-l Bacmeister nu a notat-o, doar Weigand

3.2 greu la fel ca și în dialectul bănațean [probabil găsit de d-l Bacmeister și în localitățile 153, 154, 156] .Întrebarea este, dacă d-l Bacmeister a identificat această formă și în alte localități, iar distinsul Weigand le-a trecut cu inima îndoită după cum se vede în caiet, de ce maestrul nu are totală încredere în însemnările ucenicului său?La această întrebare nu prea găsesc din păcate un răspuns concludent, doar unul presupus, pe care conjunctura nu-mi permite să-l numesc. Las loc ca fiecare să creadă ce vrea sau ce poate.

3.3 griu 111, 119 [150, 151, 152, 155, 157, 160-164, 166-177] .

3.4 grou 140,141,143 [153, 154, 156, 158, 159, 165]

3.5 griu 76, 77

Weigand a presupus că în această zonă va întâlni următorul fenomen: că *u* va fi înlocuit prin *i* plin, acest lucru l-a spus și l-a publicat în cel de-al treilea anuar al său la pagina 211, fapt care într-adevăr s-a și adevărit, spre totala bucurie a cercetătorului. Mai există și alte cuvinte în care acest fenomen este prezent și anume *briū*, *riū*, *rid*, *rimă*, unde *ri* se transformă în *ri*. În localitatea 82 se spune *rid*, *urit*, *dar gruu*, *bruu*.

4. *orz* cuvânt identificat cu 6 variante fonetice astfel:

4.1 ordz 63, 64, 71, 72, 75-79, 82-84, 89, 90, 127

4.2ordzū 120, 128, 130

4.3 uordz 67, 118, 146, 147

4.4 orz 66, 68, 69, 70, 74, 80, 81, 86, 88, 91-118, 122, 123 [161, 166-168, 169]

4.5 uorz- despre acest substantiv, Weigand precizează că este bisilabic 61, 62, 65, 73, 85, 87, 121, 124-126, 129, 143-148 [150, 159, 163-165, 169, 171, 174, 175] uoz [153]

4.6 a) uorz 131-142, 149[151, 152, 162, 176]

b) uorzū [154, 156-158]

5. *secară*

5.1 șokaro 61-67, 71, 74-82, 86, 93-129, 131-140, 142, 144, 145, 148, 149[150-153, 156, 161-163, 167-177]

5.2 a) *șakarō*. Pentru această formă, Weigand precizează că ar mai fi o variantă, pe care el a notat-o doar o dată în 143, însă la d-l Bacmeister apare de 8 ori; e vorba de *sakarō*, 68, 72, 73, 83-85, 87-92, 130, 141, 143, 146, 147

b) *sakarō* [154, 155, 157-160, 164]

5.3 *șekarō* 69, 70 [165, 166]

6. *mînc* doar trei variante fonetice identificate:

6.1 *muñk* 61-149,[150-177]

6.2 *muñkŭ* [151, 153, 154, 156-158].

6.3 *monŭnk* 117, 136

7. *pasere* cu cinci variante :

7.1 *páseře* pl. *póseř* 61-94, 98-105,110,117,119-127,134,141,147.

7.2 *páseře* / *pásere* pl. *paseř* 128-132 [168-172, 175, 176].

7.3 *pořáře* pl. *pořěř* 95-97

7.4 *pásore* pl.*páseř* 106-109, 111-116, 118, 133, 135-140, 142-146, 148

7.5 *pasoro* [150-167] variantă pe care Weigand ar fi încadrat-o la IV.

8. *sboară*, doar două variante identificate:

8.1 *zbōarō* sau *zborō* 61-149 [150-156, 160-163, 166, 167, 169, 171]

8.2 *zborō* [151-154, 157-159, 164-165, 168, 170, 172-177]

9. *rîndunea*, substantiv identificat cu cinci variante fonetice:

9.1 *ruñduñeá* pl. *ruñduñeře* 62, 63, 66, 68-71, 75-77, 82, 86-89, 91-97, 99-104, 108, 119, 120,125,134

9.2 *ruñduñeuo*, pl. *ruñduñeře* 61, 64, 65, 78-81, 83, 84, 124, 126, 127, 133, 135, 136, 138-146, 149 [150-177]

9.3 *runduñeuo*, pl.*ruñduñeře* 67, 73, 74, 90

9.4 *ruñdunęa*, pl.*ruñdunęe* 107, 113, 115-118, 121-124, 128-132, 147, 148

9.5 *ruñduñe*, pl.*ruñduñeře* 72, 85, 105, 106, 112, 114, 137

Weigan adaugă că există multe locuri unde apare și varianta *ruñduñiko*, formă pe care a identificat-o și Bacmeister în [167, 170]

10. *vrabie*

La acest substantiv apar formele din Banat I-VII, de aceea Weigand nu le mai amintește dar lângă acestea se adaugă și:

10.8 a) *vrabie* pl. *vrobi* 66, 67, 69, 71-81, 86, 93, 98, 115, 142[150-157, 159, 160, 162-165, 167-169, 173, 174, 176, 177 .

b).*vrabie* 158

10.9 *vrabgie* pl. *vrabgi* 118, 120, 122(o), 123, 124, 128, 130, 139, 144, 145

- 10.10 vrabǵe pl. vřobǵi 99, 125, 126, 127, 129, 131, 132
- 10.11 vřabd'e pl. vřabd'i 134-138, 147[161, 166, 170-172,175]
- 10.12 vřaǵie pl. vřoǵiı 101-104, 106, 111, 116, 117, 121
- 10.13 vřad'e - vřod'i 105, 110
- 10.14 vřabdǵe, pl. vřobdǵi 83, 84
- 10.15 brabię, 141
- 10.16 vřobeǵe, pl. vřobets 61, 62
- 10.17 vřobeǵse pl.vřobets 63, 64, 82
- 10.18 vřobeǵse, pl.vřobets 87-90
- 10.19 hřobeǵ'e 91, 94
- 10.20 břobeǵse 92, 96
- 10.21 vřobeǵso 68, 70

Referindu-se la acest substantiv, Weigand a precizat că în ciuda multitudinii și varietății de forme, explicarea lor nu a impus probleme, chiar dacă în unele locuri acest cuvânt nu este cunoscut și se întrebuițează în locul acestuia substantivul *pasăre*.

11. *aripă*

Și de data aceasta Weigand a identificat o gamă variată de forme, astfel:

- 11.1 a) ářipø-pl. řriph' 63, 64, 70, 73, 83, 86-89, 91-98
 - b) ářipø-pl.řrip 66, 75, 79, 82 apare și forma řripo 90
 - c) árpię-pl. řripi 68, 71, 72
 - d) árpo-pl. řripi 80, 81, 84
 - e) ářipø-pl. řripiKi 122
 - f) ářipø-pl. řriKi 100
 - g) ářipø-pl řripi'ti 138, 147
 - h) ářipø [155, 157, 159-162, 164-170, 172-175, 177]
- 11.2 a) ářipø-pl.ářip' 74, 85, 139, 140, iar pl. ářih', 141, 143, 148
 - b) ářipø-pl. ářipKi 99, 123-125, 127-130, 146
- 11.3 'ářipø-pl. řriph' 77, 78
- 11.4 'arpo-pl.'orpih' 67, 69
- 11.5 ca în dialectal bănățean
- 11.6 a) aripø -pl. arip' 61, 65, 115, 126, 142, 144, 145, 149[150-154, 156, 158, 163, 171, 176 acest substantiv ar avea plural diferit pe care Weigand nu-l notează, nu se știe de ce poate notarea d-lui Bacmeister nu a fost în concordanță cu ceea ce a identificat Weigand sau poate variantele notate de elevul său, erau prea numeroase. De data aceasta, Weigand se rezumă numai la precizarea "plural diferit"].

b) arípo -pl. aríph' 62; sau pl. arípK 131, 132, 133, 136; pl. aript' 134, 135 sau aripiK 101[167]

11.7 a) arépo- pl.aréK 102-114, 116, 121 sau pl. arép' 106

b) arépo -pl. arépKi 118

c) arápo-pl. aróph' 119

d) arápo-pl. arépKi 120

Weigand a adăugat la această ultimă formă și una care provine din aromână și anume *aręápito* dar și varianta fonetică *árpito*, despre care afirmă numai că a întâlnit-o în timpul anchetelor sale.

12. pană

12.1 pano pl. peñe 61-70, 76, 80, 86, 126, 135-148[150-166, 172-177]

12.2 peano-pl. peñe (peñee) 71-75, 77-79, 81-85, 87-105, 108, 118-125, 127-134, 149[167-171]

12.3 peano-pl. peñe, peñe 106, 107, 109-111, 113, 115-117

12.4 pono-pl peñe 90

13. ușă

13.1 ušo-pl. uš, ušul'e dar și ušule ; aceste sunt formele cele mai frecvent întâlnite

13.2 uso

13.3 uše-pl. uš 128-132[162,166]

14. chee

14.1 Kęe- pl. Kęi 61-65, 68, 70, 76, 86, 88, 91, 92, 98-104, 107, 108, 112, 114, 122, 124-127, 131, 132, 139-143, 149[150-167, 169-173, 176, 177]

14.2 a) tseje -pl. tsei 66, 67, 69, 71-75, 77-85, 87, 89, 90, 121, 123, 133, 146-148 [168, 174, 175]

b) th'eje 119

14.3 t'eje - pl. t'ej 93-97, 105, 129, 134-138

14.4 Kęe 106, 109-111, 117, 118, 120, 129, 130

14.5 t'eje 128, 144, 145

14.6 Kęe 113, 115, 116

Pentru ca să fie sigur de răspândirea grupului de sunete *tś, t'*, Weigand a recurs la interogarea în această zonă a încă două noi cuvinte care conțin aceste sunete; e vorba de *chiamă* și *răchită*, care nu s-au comportat peste tot la fel dar concluzia la care a ajuns anchetatorul, a fost că niciodată în regiune nu apare *K* în loc de *tś, t'* ci a constatat o tendință și o preferință generală pentru utilizarea în vorbire a sunetelor *tś, t'*.

15. fer

Și de această dată, diversitatea de forme este impresionantă.

15.1 fēr –pl. fērō 61, 62, 66, 67, 69, 70, 73-76, 78, 80, 81, 84-88, 91, 92, 95-98, 106, 139-144, 149[150, 152-156, 158-160, 162, 168-173, 176, 177].

15.2 fjer –pl. fjarō 63-65, 68, 71, 72, 77, 79, 82, 83, 89, 90, 94, 115, 148[151, 157]

15.3 fher 119

15.4 her 93, 99-103, 109-111, 114, 116-118, 120-124, 126-130, 133, 136-138, 145, 146[161, 163-167, 174, 175]

15.5 ser 107, 108, 112, 113, 125, 134

15.6 šer sau šer 104, 105, 131, 132, 135, 137, 147

Weigand a observat că în pronunțarea acestui cuvânt se auzeau mai multe forme de s. De aceea a încercat să evite eventualele concluzii astfel optând pentru mai multe modalități de notare a acestui sunet : ś, š și ŝ. Anchetatorul preciza că pentru o notare cât mai exactă a acestui sunet a avut nevoie ca uneori vorbitorul să-i vorbească direct în ureche sau a trebuit să urmărească cu atenție modulațiile limbii pentru a decide dacă s-a pronunțat un ś pur palatal sau a fost un s deschis sau s-a auzit un š închis care s-a marca printr-un ŝ. Anchetatorul a spus că același sunet, l-a întâlnit la Olimpovalachi dar și la cei din Istria, însă și la grecii din Macedonia.

16. *cui*

16.1 kuh[ũ 63, 64, 68, 70-73, 75-79, 82, 86-94

16.2 kuj[ũ , această variantă a fost notată de Weigand ca identificată în toate celelate localități chiar și acolo unde a fost și d-l Bacmeister.

Fiind interesat de evoluția grupului de sunete prezent în cuvântul *cui*, Weigand a ales și alte cuvinte unde apare această combinație de sunete pentru a vedea dacă și în alte cuvinte sunetele evoluează exact ca în cuvântul *cui*. Nu s-a mirat deloc să constate că sunetele au avut o altă evoluție normală. Printre cuvintele alese ca adjuvante s-a aflat și cuvântul *călcîi*.

17. *scaun*

17.1 skamn 63, 68, 70, 76, 87, 89, 90, 91, 92

17.2 skaun sau chiar skaon, în celelalte comune chiar și acolo unde d-l Bacmeister și-a desfășurat anchetele .

17.3 skaund[ũ 143 [158, 161, 162]

18. *masă*

18.1 meșo-pl. meșo 91-93, 146

18.2 a) maso- meșo 68-72, 74-89, 94-103, 106-118, 121, 123, 127, 134 dar moșo pl meșo în 90.

b) maso -pl. meșie 124, 128, 137, 138 apre încă un pl. meșe în Câmpeni, [174,175]

18.3 a) maso-pl. moș 61-67, 142, 143, 148 [155-157, 161, 163, 177]

b) maso-pl.meș 73, 105, 122, 125, 140, 144, 145, 147 [158, 176]

c) maso-pl. meș 119, 126, 129, 130, 132, 133, 139, 141 [172]

d) maso-pl. moș 131, 149[153]

18.4 maso-pl. meșo 104, 120, 135, meși 136, meșo[153, 159, 162, 164, 167-171]

19. *biserică* și de data aceasta avem de a face cu o gamă variată de forme fonetice :

19.1 bi(e)șeriko-pl. biseriș 63, 64, 66-85, 87, 89, 90, 105, 107, 112, 113, 119, 133, 146-148 [formele de plural nu au fost înregistrate în localitățile 151, 162, 167, 175].

19.2 boșeriko , ca în dialectul bănățean [din nou înregistrat fără plural în 150, 152, 161, 174]

19.3 bi(e, ę)șeri(e)ko- pl. biseritș 61, 62, 65, 86, 88, 91-104, 109

19.4 a) beșeri(e)ko-pl. beșeri(e)tș(ș) 106, 108, 110, 111, 114, 117, 118, 120-122, 125-132, 135-142, 144, 145, 149

b) biseriko-pl.biseritș 115, 116, 123, 124, 134, 143

c) beșeriko trecut fără formă de plural [154, 155-160, 163-166, 168-173, 176, 177]

20. *peatră*

20.1 peatro-pl. pețri, dar apare și un caz singular pjețri 63, 64, 66-83, 85-87, 89,(90 peotro) 106, 119[150, 168,169, 170, 173-176]

20.2 pKatro 88, 98, 115, 118, 120, 122-125, 127, 131, 133, 141[161-166, 171, 172]

20.3 pt'atro 91-97, 99, 126, 128-130, 132, 134-139, 144, 145[158, 159]

20.4 ptsatro 84, 146, 147

20.5 Katro 61, 62, 65, 100-105, 107-114, 116, 117, 121,140, 142, 143[151-157, 160, 167,177]

20.6 t'atro 149

20.7 tsatro 148

21. *casă*, de data aceasta avem doar câteva variante fonetice:

21.1 kaso-pl. koș 61-84, 87, 88, 142-145, 148, 149[150, 176]

21.2 koșo-pl. koș 90

21.3 kaso-pl. koș 85, 89, 92-141, 146, 147[la fel și pentru celelalte, identificate probabil de d-l Bacmeister, deoarece notarea s-a făcut conform convenției folosindu-se paranteze]

21.4 kaso-kus 91

22 a. *pept*

22.a1.a) pept 63, 64, 69, 70, 75, 76, 78

b) p̄iept 68, 71, 77, 79, 82, 86, 87, 89, 90

22.a2 p̄Ķept 115, 120, 123, 131, 133

22.a3 pt'ept 126, 129, 132, 134, 138

22.a4 pt̄sept. Weigand a făcut o precizare și anume el presupune că o parte din variantele trecute la numărul 7, ar fi trebuit să aparțină tot în această categorie, deoarece a constatat că *p* înainte de *t* nu se aude așa bine. 73, 84

22.a5 Ķept 61, 62, 65, 88, 98, 100-109, 111-114, 116-118, 121, 122, 124, 125, 127, 130, 131, 140-143, 145[150-167, 170-172, 176, 177]

22.a6 a) t'ept 91-97, 99, 110, 128, 130, 135-139, 144, 149

b) th̄ept 119

22.a7 t̄sept 66, 67, 72, 74, 80, 81, 83-85, 146, 147, 148[168, 169, 173-175]

22. b *pepten*

Acest substantiv a fost introdus de Weigand în lista sa de anchetă din localitatea 72 (Zella), deoarece anchetatorul a remarcat că substantivele *peatră* și *pept* nu se comportă peste tot la fel. Introducând acest cuvânt, Weigand are ocazia să urmărească evoluția grupului *p̄* urmat de *u*, *a*, *e*.

22.b1 a) pept̄sen 75, 78, 86, 87, 89, 90

b) peap̄t̄on 77, 79, 82

22b2 p̄Ķeptin 115, 120, 143

22b3, 4 pt' dar și pts̄ ,nu l-a auzit Weigand nicăieri de aceea nu l-a notat

22b5 a) Ķepten 100-106, 111, 114, 121, 122

b) Ķeptin 116-118

c) Ķeptene la fel și oderin̄e 107-109, 112, 113, 132, 142

d) Ķep̄Ķen 98, Ķep̄Ķin̄e 141

e) Ķapt̄on 122-125, 131, 139, 145

22b6 a) t'ept'in 91-97, 99

b) t'ep̄tin̄e 129, 130, 133, 136, 144

c) t'ap̄t̄on 110, 128, 134, 138, 149

22b7 a) t̄sept̄sen 85

b) t̄sap̄t̄on 72, 73, 74, 80, 81, 83, 84, 146, 147

22b8 th'ap̄ten 119

23a. *sin*

23a1 s̄un –formă răspândită aproape peste tot așa

23a2 s̄in 83, 84, 117, 118 [158, 159, 164-166, 168-171, 176]

23b *inimă*

23b1 *ínimõ* 101-104, 106-117[167]

23b2 *ínimõ* 61-100, 105, 118-135, 137, 141, 145-149[150, 155-157, 163, 165, 166, 168-177]

23b3 *írimõ* 136, 138-140, 142, 143, 144(formele acestea au fost înregistrate de-a lungul Crișului Repede) [151-154, 158-162, 164]

23b4 *ermõ* 128

24. *dinte*

24.1 a) *gintse-gints* 63, 64, 66-73, 75-79, 85, 88

b) *gint'e și gintie* 98, 105, 139-143, 145

c) *gĩnk'e* 61, 62, 65, 122-125, 127(135 nu este sigur că a auzit) [150-158, 161-166, 172, 176, 177]

24.2 a) *dzintse* 74, 80-84, 86, 87, 89, 90, 146, 147, 148[169]

b) *d'int'e* 91-97, 99, 126, 128-138, 144, 149[168, 170, 171, 173-175]

c) *dyinth'e* 119

d) *d'ĩnk'e* 159

24.3 a) *dinte* 106, 107, 109-111, 115-117

b) *dint'e* 100-104, 108, 112-114[167]

c) *dint'e* 118, 120, 121

25. *deget*, din nou avem de a face cu o varietate de forme:

25.1 a) *g'ezo(e)t -pl. g'ezo't'e dar și g'ezo'k'e* 65, 76, 122-125[166]

b) *g'est' -pl. g'estse* 88, 98

25.2 *dzędzot*, 25.3 *dzędzítse* la fel ca și în dialectul bănățean

25.4 *dzezo't -pl. dzezetse* 71-75, 77-84, 89, 90

25.5 a) *dzeštũ -pl. dzeštse* 85

b) *d'ešt' 95-100[168]*

c) *d'eze(e)t[ũ* 119, 126, 128-135, 137, 145

25.6 (*z*)*ze(z)zet -pl. -t'e, -tse, -k'e* 61, 63, 64, 67-70, 87, 127, 136, 138-144, 146-149[150-164, 169-177].

25.7 *zest și zest* 62, 66, 91-94

25.8 a) *dest' pl. dest'e* 101-114[167]

b) *dest' -pl. deste* 115-118, 120, 121

Weigand atrage atenția asupra formelor 1b, Vb, VIII despre care spune că la aceste cuvinte se aude *t'* ca sunet final, ceea ce este și corect. Aceste forme pot fi identificate și astăzi încă în regiunea unde le-a auzit Weigand acum mult timp în urmă.

26. *geană*

26.1 a) žano pl. žeņe 61-89, 91,(-ne) 107, 119[169-177]

b) žono 90.

26.2 žano-pl. žeņe 92-105, 112-114, 133, 136, 146-148

26.3 žano-pl. že(ę)ne și že(ę)ņe în unele 106, 108-111,122-132, 134, 135, 137-145, 149[150-168]

26.4 a) džano-džene 115, 116, 117

džano - džene 118, 120,121

27. *sprinceană*

27.1a) sprunșano, pl. sprunșeņe 63, 64, 66, 67, 69-73, 75, 77, 82-85, 88, 107

b) sprunșono 90

27.2 sprũșano 76, 78-80, 112, 113

27.3 a) sprinșano 68, 74, 81, 87, 89, 119, 133, 146-148[168-177]

b) sprintșano 123-126, 128-132, 135, 137-145[151-167]

c) spriñkșano 127

27.4 a) sprunțșano-pl. sprunțșene 115-117, 122, 134; Alt pl.sprunțșene 106, 108-111, 118, 120, 121,[150]

b) sprunțșano -pl. sprunțșeņe 61, 62, 65, 86, 91-103, 114, 136, 149

c) sprunșano 104, 105

28. *vînă*

28.1 vuno-pl. vuń 63, 64, 67, 68, 70, 71, 73-82, 142, 144, 147 [169, 170, 175, 176]

28.2 vuno -pl. vuņe 61, 62, 65, 66, 69, 72, 83-85, 141, 143, 145, 146, 148, 149[151, 152, 171, 172, 173]

28.3 vuno-pl. viń[e 86-105, 112, 114, 119, 122-140

28.4 vuno-pl. vine 107, 113, 115-117, sau vine 106, 108-111, 118, 120, 121

29. *picior*, pentru acest substantiv Weigand identifică o serie întregă de variante ale aceleiași forme:

29.1 a) piśór-pl. piśoaro 63, 64(Weigand notează faptul că Bacmeister a identificat în două localități 150 și 151 pluralul piśoaro în rest, în piśoare)

b) piśór-pl. piśoafe sau forma articulată (nu se știe de ce Weigand a trecut de data aceasta forma articulată în chestionar, probabil pronunția i-a atras atenția din cauza muzicalității excessive) piśoaril'e , 66-85, 87, 89, 90, 119, 146-148[168-171, 174, 175]

c) pitśór-pl. pitśófe 61, 62, 65, 86, 88, 91-98[163]

d) pitśór-pl.pitśoro dar și pitśófe 106, 115, 138-145, 149[150-162, 176, 177]

29.2 a) p'kítš(š)ór-pl. p'kítš(š)óře 99, 118, 120, 122-126, 131[164]

b) p'kišor[172]

29.3 a) pt'itšór -pl.pt'itšóře 110, 128-130, 132, 134-137

b) pt'isor-pl. pt'isoře 133

29.4 a) kíšór –pl. kíšóře 107, 112, 113

b) kíšór 104, 105

c) kíšór 108, 109, 111, 114, 116, 117, 121, 127[167]

d) kíšor 100-103

30. *călcîŭ*

30.1 a) kolkunę pl. kolkun pentru masculin dar Weigand mai identifică o variantă și anume kolkunę pentru genul neutru

b) kalkiņe-pl.kalkiń 77

30.2 a) ka(ɔ)lkun[ŭ, neutru ka(ɔ)lkunę 63, 64, 85, 86, 88-92, 94

b) kal'kín, cu aceeași formă și la plural 73

30.3 a) kolkujŭ-pl. kolkuję neutru 95-106, 110, 112, 113-115, 118-120, 122-125, 132

b) kulkuj 116, 117, 121

c) kalkujŭ 69, 107-109, 111

d) kolkoi 131

30.4 a) kal'kii[ŭ 61, 62, 65-67, 74, 80, 81, 83, 84, 126-130, 133-139, 141-147, 149[150-169, 171, 172-174, 176, 177]

b) kal'kii[ŭ 148[170, 172, 175]

c) kolt'ii[ŭ 140

31. *genunchîŭ*; și de data aceasta Weigand a notat o diversitate mare de variante fonetice:

31.1 a) ženuňķę. Pentru acest substantiv, Weigand a notat două forme de plural și anume una pentru masculin *ženuňķ* iar cealaltă pentru neutru *ženuňķę* .

b) ženuňķę cu pl. masculin terminat în –ts 61-64, 74, 86, 91[171, 175]

c) ženuntše cu pl. masculin terminat tot în -ts adică ženunts, iar pl.neutru ženuntše 66-73, 75, 77-85, 87-90[169]

d) ženuth'e pl. ženunuts 119, 126

31.2 a) žnunt'e-pl.žnunts 92-99, 146-148[177]

b) ženuňķę- pl. ženuňķ 100-105, 112-114

31.3 a) ženuňķę-pl. ženuňķ pentru masculin iar ženuňķę cea de neutru 106, 108-111, 142, 144, 145[150, 152-153, 155, 157, 160-167, 170]

b) ženuňķę- pl. ženuňts 124, 125, 127-129

- c) ženunt'e-pl. ženuntsu 134, 149
- 31.4 a) ž(ž)eruňĶe-pl. ž(ž)eruňĶ, ž(ž)eruňts 117, 121-123, 130, 131, 133, 136[151, 158, 159]
- b) žeruňĶ- pl. žerunts 139, 141
- c) žerunt'e- din nou această formă e trecută la plural neutru, žerunt'e 140 dar și la masculin žerunts 132, 135, 137, 138, 143
- 31.5 a) ġeruňĶe-pl. ġeruňĶ 118,120
- b) ġenuňĶe 115, 116
- 31.6 a) ĵenuňĶe[172]
- b) ĵenunt'e [173-175]

32. *grădină*

- 32.1a) grōdźino 63, 64, 66-85, 89 (Weigand a remarcat că d-l Bacmeister a notat numai formele grōd'ino și gred'ino fără a preciza accentual) .
- b) grō(ǎ)d'ino 86, 91-99, 126, 129-131, 144, 146, 147, 149
- c) grōdyino 119
- 32.2 grōdino 100-103, 106-118, 120, 121
- 32.3 grōgino 87, 88, 122-125, 127
- 32.4 a) grégino 61, 65
- b) gréd'ino 104, 105, 133, grōd'ino 132, 135-138, 140, 142, 143, 145
- c) grōdžino 90
- 32.5 a) grędo 62
- b) ogrędo 148
- 32.6 a) gard 128, 134
- b) ograd 139, 141

Weigand face un lucru puțin așteptat și anume adaugă în lista sa de anchetă două cuvinte care formează același câmp lexical; el a optat pentru introducerea cuvintelor ogradă și gard pe care nu le anchetează în toate localitățile ci doar izolat.

33. *lemn*

- 33.1 l'emn-pl. l'ēmņe aceasta este forma pe care Weigand o trece ca fiind obișnuită în partea de vest
- 33.2 lemn-pl. l'ēmne 106, 107, 109-111, 113-118, 120, 121 (lemn[ü – lēmne 150-177)

34. *măr*

- 34.1 a) mōr-pl. męro 66, 78, 79, 80, 85-90, 92-94, 149
- b) mōr-pl. mįęro 63,64

34.2 m̃r-pl. m̃r(̃)ř̃ 61, 62, 65, 67-77, 81, 83, 84, 95-100, 107, 114, 119, 122-128, 133, 134

34.3 m̃r-pl.m̃re sau m̃r̃ř̃ 101-106, 108-113, 115-118, 120, 121, 129-132, 135-148[150-177]

34.4 a) m̃r-pl.m̃r̃ 91

b) mer-pl. m̃ř̃ 82

35. *pară*

35.1 a) par̃. La acest substantiv, Weigand nu mai notează toate formele, el s-a rezumat doar la precizarea că acesta formează pluralul în -ř̃, -r̃ exact ca în cazul cuvântului *măr*. 61-70, 74, 76, 80-89, 95-100, 106, 115-121, 126-128, 130, 135-149[150-153, 155, 158, 161-164, 166, 172-176].

b) p̃r̃-pl. p̃r̃ 90

35.2 p̃r̃ 71-73, 75, 77-79, 91-94, 101-105, 107-114, 122-125, 129-134[167-171]. Weigand a observat că la dr. Bacmeister nu a amintit un plural de genul *m̃r̃*, la acesta se găsește pluralul *p̃r̃* în 158, 169-172, 175

Vorbind despre răspândirea formelor *pană*, *pară* și *peară*, *peară*, Weigand a observat că aceasta nu este uniformă. Pe când *peară* se întâlnește în localitatea cu numărul 34, *peană* dimpotrivă apare în 60. Făcând din nou comparație cu dialectul bănățean, Weigand constată că acolo a întâlnit cuvântul *peană* de trei ori, în timp ce *peară* nu l-a auzit. Dar anchetatorul punctează un detaliu semnificativ și anume că cu toate neajunsurile există multe locuri unde există pronunțarea *peană* dar și *pară*.

36. *roșiū*

Dacă nu am ști din ancheta realizată în Banat că Weigand a urmărit evoluția substantivului și nu a adjectivului *roșu*, am putea fi pe moment dezorientați când am vedea forma fonetică sub care este trecut cuvântul anchetat. Și acum anchetatorul a prezentat formele fonetice variate în funcție de gen, un detaliu care are un rol important deoarece la nivel fonetic, diferențele de pronunțare pot prezenta variații semnificative, pe care Weigand le-a urmărit uneori pe timpul anchetei sale.

36.1 a) roș̃ - pl. fem. roș̃ř̃ 63, 64, 76-78

b) roș̃-pl. fem. roș̃ř̃ 65-75, 80-85, 87-95, 98, 99, 107, 108, 119, 121, 144, 145, 148

36.2 ca în dialectul bănățean

36.3 roșu f. roș̃ř̃ 100, 102-106, 109-118, 120, 122-134, 136-143, 147, 149, roș̃-pl.roș̃ř̃[150-177]

36.4 Weigand a identificat aceeași variantă ca în Banat

36.5 roș fem. roșje 61, 62, 86, 96, 97, 135

36.6 roșu fem. roșo 79, 101, 146 [175]

37. *alb*

Cu acest cuvânt a început seria adjectivelor.

37.1 alb 61-82, 85-89, 91, 92, 98, 99, 114-117, 119, 121-123, 125-128, 135, 146-148 [150-177]

37.2 albă 83, 84, 93-97, 100-113, 124, 129-134, 136, 137, 140, 144, 145

37.3 albu 118, 120, 138, 139, 141-143, 149

37.4 oalbă 90

38. *galben*

38.1 galben, galbin 85-124, 131-133 [167, 170]

38.2 a) galbon 61-84, 125 comună în care nu e sigur că aceasta e varianta fonetică auzită, 126-130, 134-149, [150-166, 168, 173, 174, 176, 177]

b) galben [169, 171, 172, 175]

39. *verde*

39.1 verdze 63, 64, 66-90, 146-148

39.2 a) verd'e 91-105, 108, 112-114, 126, 128-145, 149 [150-154, 156, 159, 161-165, 167-177]

b) verdye 119

39.3 verge 61, 62, 65, 122-125, 127 [155, 157, 158, 160, 166]

39.4 a) verde(j) 106, 107, 109-111, 115-117

b) verde 118, 120, 121

40. *vînet*

40.1 vunoț 61-149 [150-177]

40.2 vûnet [159, 161, 162]

41. *cireașă*

41.1a) șireșo pl.- șireșo 63, 64, 66-77, 79-85, 87, 89, 90, 107, 112, 113, 133, 148 [168, 169, 174, 175]

b) șureșo 78

c) șireșo 146, 147

d) șirașo 171

41.2 șireșo 104, 105

41.3 a) tș/tșireșo 88, 91-102

b) tșireșo 61, 62, 65, 103 [161-164, 166]

c) tșireșo pl. tșireș 86 [176-177]

- 41.4 a) tširešo cu plural identic, 108-111, 114, 122-132, 134, 139 [153,154]
 b) tširešo plural identic, 135, 136, 141-143, 149 [155, 162, 167]
 c) tširešo-pl.tširešie 137, 138, 144, 145
 d) tširešo-pl.tširešo 115
 e) tširasø-pl. tširešo 140[150]
 f) tšurešo-pl. tšurešo 106, 116-118, 120, 121

41.5 fh'irešo, cu aceeași formă de plural, 119

42. *stejar*

42.1 a) strižár 76

b) strežan 83

c) strežer 113

42.2 stunžér 106, 117

42.3 a) stožer 63, 64, 86, 88, 92, 95-100, 107, 110-112, 114, 116, 118, 120

b) štežár 115, 119, 121[126]

c) stežár 77, 124 [150,162,163,166,168]

În multe dintre locuri, acest copac nu era cunoscut, de aceea Weigand a înlocuit cuvântul cu gorún 79, 80, care se pronunța góron în 61,62,65,104,123,132-134, 138, 139,142,143,146,147 și górun în 69, 135, 136.

43. *frasen*

43.1 a) frasun 63, 64, 74, 79, 80, 83, 84, 87-94, 101-113, 115-121, 125, 126, 135-137 [163,170,172]

b) frasøn 65, 81, 82, 85, 86, 95-99, 122-124,128-131,134 frasøn [168, 169, 171, 173-175]

c) frasin 127, 132, 133[164-166].

d) frasum 100

43.2 a) frapsun 66, 138, 139, 140 [155, 156, 157]

b) frapson 142

43.3 a) fraksun 67, 69-73, 75, 77, 78

b) fraksin 68

43.4 a) frasunę 145-147

b) fraksunę 76

c) fraptsunę 144, 148, [161, 162]

43.5 fraptsun 61, 62, 141, 143 [159, 176, 177]

Au existat unele sate unde acest cuvânt nu era cunoscut, deoarece copacul nu creștea în regiune, de aceea întrebarea nu avea răspuns.

44. *teiŭ*

44.1 a) tseiŭ 66, 67, 69, 71-75, 77-82, 85, 87, 89, 90, 119, 133, 146-148 [169]

b) tsij 83, 84

44.2 keiŭ 61-65, 68, 70, 76, 86, 88, 91, 98, 104, 105, 122-127, 129, 132, 139, 141-143, 145 [153, 155-157, 161-166, 170-172, 174, 177]

44.3 a) t'ej 92-97, 99, 128, 130, 131, 134, 135, 137, 138, 140, 144, 149 [175]

b) t'ej' 136

44.4 teijŭ 100-103, 106-118, 120, 121 [167]

45.a) *pin*

Acest cuvânt a fost aproape necunoscut vorbitorilor, de aceea Weigand l-a înlocuit cu *vin* începând cu localitatea 79. Dr. Bacmeister a făcut o singură notație, e vorba de *pkin* în comuna 166.

45. b) *vin* 1a). vin 79-92, 94-98, 106, 115, 126, 139-144, 148, 149

b). vyin 119

2. yin 93, 101-103, 109-111, 114, 116-118, 120-124, 127, 128, 130;

Weigand a notat că în comuna 129, faptul că se aude un *ž* fin în pronunție.

3.a) *žin* 99, 107, 108, 113. Aici anchetatorul a precizat că *ž* este aproape ca cel din dialectul bănățean *ž* dar nu e identic însă cele două sunete au asemănări mari.

b) *žin* 104, 105, 112, 125, 133, 146, 147

c) *žin* 131, 132, 134, 135, 137

4. *ğin* 100, 136, 137

5. 'in 145

45. c) *merlă* – acest cuvânt era puțin cunoscut și așa a rămas și astăzi deși a trecut atâta vreme de atunci, de aceea prinderea lui într-un chestionar de anchetă nu a fost cea mai bună idee. Totuși munca nu a rămas total nerăsplătită, câteva variante fonetice izolate ale acestui cuvânt avem:

1. *mērlo* 75, 78-81, 86

2.a) *mjerlo* 76, 82, 89, 90

b) *mirlo* 106, 115, 119

3.a) *mñerlo* 61, 69, 70, 72-74, 83, 84, 85, 88, 95, 96, 99, 118, 124, 127-130, 135, 137, 143, 148, 149

b) *mñirlo* 91, 92, 94, 97, 120, 122, 146

4. *ñirlo* (formă prezentă și în aromână lângă *nerlo*) 100-105, 107-109, 116, 117

46. *jneapăn*

Din nou Weigand a dat de un cuvânt rar întâlnit în vorbirea țăranilor, însă de data aceasta află că în locul acestui cuvânt oamenii folosesc pe cel de fińór (61, 64, 69, 74).

46.1 a) žņępon 116 [169-172]

b)žnapon 119 [155]

46.2 žņępun 106, 117, 118, 120

46.3 žņępor 136,149

46.4 a) žirepon 123,137 [159,165]

b) žurepe(i)n 72-85

46.5 la fel ca în dialectul bănăţean

46.6 a) ž(ž)ineapon 124, 126, 128-130, 132, 138, 144, 145[163, 166, 175, 176]

b) žinapon [161]

46.7 a) žunapon 93, 94

b) ž(ž)unęapon 131, 146, 147[162]

47. cămaşă

Acest substantiv a fost notat de Weigand ca având multe variante fonetice:

47.1a) kimeşo-pl. kimeš 63-65, 101-106, 109, 111, 113, 114, 122, 123(şi kọ) 126, 127, 130, 133, 136-139, 141, 149[150-153, 155, 157, 167, 176, 177]

b) kimaşo-pl. kimeš 107, 108, 110, 112

47.2 a) komaşo, komoš 115, 140 pl. komęš 119

47.3 a) komęşo 62, 66, 67, 116-118, 120, 121, 124, 125, 129, 131, 132, 134, 142, 143[154, 156, 162-166, 168, 169, 170-174]

b) komęšie 135, 144 (aici apare şi cuvântul motuşie)

47.4 la fel ca în dialectal bănăţean

47.5 ke- sau kameşo 61, 68-71, 73-99, 128, 145-147[159]

47.6 a) kameşo 72, 148

b) kamešie 100

48. cuţit

48.1 kutsut, aceasta e forma cea mai răspândită

48.2 kutsit 83, 128-132

48.3 kutsit[164, 165]

Pentru acest substantiv, Weigand se decide să dea pluralul nu pentru fiecare formă în parte ci se mulţumeşte să afirme concis că în comunele 106, 107, 109-111, 115-117 pluralul se termină în *-te*; în 61, 62, 65, 88, 104, 122-125, 127, 135, 139-147, 149 în *ké*, iar în celelalte regiuni pluralul se formează în *-t'e*, *-t'ie*, *-t'se*.

49. *țin*

49.1 tsun cea mai răspândită formă chiar și la dr. Bacmeister

49.2 tsin 83-85, 105, 106

49.3 a)tsju 128, 130, 131

b) tsujǔ 118, 120, 123-126, 129, 135, 137, 142, 143[157, 161, 166]

c)tsujǐ 101, 106, 111, 115, 117, 134[167]

50. *cer*

50.1 șef 63, 64, 66-85, 87, 89, 90, 107, 112, 113, 119, 133, 146, 147, 148[169-175]

50.2 tș(tș)ef 61, 62, 65, 86, 88, 91-103 [155, 159-164, 166-168, 176, 177]

50.3 șef 104, 105

50.4 tșer(ř) 106, 108-111, 114-118, 120-132, 134-145, 149 [150-153]

51. *nor*

51.1 nor pl.nof 61-85, 89, 90, 92, 101, 104-115, 121-127, 129-133, 136-139, 141-145, 147-149 [nor[ǔ150-177 pl. nof a apărut numai în trei comune probabil la dr.Bacmeister deoarece rezultatul a fost trecut între paranteze]

51.4 nor pl.nouř 93, 94, 98, 99, 100, 134, 135, 140

51.5 nour-pl.nouř 97, 102, 103, 116-120, 128, 146

51.7 noře-pl.nouř 91

51.8 noře-pl.nof 86-88, 95, 96

Raportând totul la dialectul bănățean, Weigand a observat și notat că în timp ce în Banat erau 12 forme utilizate în vorbire, de data aceasta avem de a face doar cu 5. Ceea ce a ținut neapărat să precizeze este faptul că “am Himmel” se utilizează cu prepoziția “pe”, “la” sau “în” în funcție de necesități.

52. *umblu*

52.1 umblu 63, 64, 75-78 [164]

52.2 umblu în celelalte comune rămase neamintite, în timp ce în Banat forma care domină vorbirea este umblu

53. *seară*, sarø 61-149[150-177]

54. *soare*

54.1 soaře sau soře dar forma articulată [este soaril'e 61-102, 104, 108, 112, 114, 115, 118-127, 129, 130, 133, 134, 140, 149

54.2 a) soare 115 [153, 159, 161-163, 171, 174-176]

b) soře 103, 106, 107, 109-111, 113, 116, 117, 128, 131, 132, 135-139, 141-148(se pronunță la fel ca nopt'e) [150-152, 154-158, 164, 166-170, 172, 177]

55. *vînt*

55.1 vunt aceasta este forma pe care Weigand a găsit-o răspândită în această regiune.

56. vînd

Weigand găsește interesant acest verb pe care îl dă cu doar câteva forme la conjunctiv:

56.1 vind conj. vindo 63, 64, 66-83, 87

56.2 vund conj. vundo 61, 62, 65, 81-86, 88-110, 122-149 [150-163, 165-176]

56.3 vunz conj. vunzo 111-121[164]

57. stea

57.1 a). stea sau stea-pl.stel'e (unele fac pl. în stele) 62, 68, 69, 70, 75-77, 82, 85-87, 89-91, 99, 114, 122-125, 128-132, 147[172]

b) štea-štele(le)100-103, 105, 109, 110, 118, 120, 121

c) sth'ea-pl. sth'eal'e 119

57.2 sta și 57.3 sto la fel ca în dialectul bănățean

57.4 a) ste-pl. stel'e, stele 72, 92-97, 104, 107, 108, 111,115, 134

b) šte-pl. štele 106, 112, 113, 116, 117

57.5 steauo-pl. stel'e(stele) 61, 63-67, 71, 73, 74, 78-81, 83, 84, 98, 124, 126, 127, 133, 135-137, 139, 141, 143-146, 148, 149[150-152, 155-157, 159, 161-177]

57.6 steje la fel ca în dialectal bănățean

57.7 stauo-pl.stel'e 88, 138, 140, 142

Tot în această categorie, în paralel cu cuvântul *stea*, Weigand a interogat și cuvintele *măsauă* care se aude în vorbirea celor din localitățile 62, 69, 97, 123 la fel ca și *vițeauă* (acesta se poate vedea sub nr. 60), dar și *cățauă*.

58.șea

58.1a) ša-pl.šel'e 100, 114, 120, 121[150, 152 fără pl.]

b) ša-pl.šej 105, 124

58.2a)še-pl.șele 115, 117

b) še-pl.šej 69, 70, 76, 93, 94, 99, 107, 108, 111-113

58.3 a) šauo-pl. šel'e(șele) 63, 64, 66, 67, 71, 72, 74, 77, 78, 84, 88, 98, 102, 103, 104, 106, 109, 110, 116, 118, 131, 132, 134 [150-152, 155, 159, 161-163, 166, 167, 169, 171, cel mai adesea înregistrate fără pl.]

b) šauo- pl.šej 61,62,73,75,(78), 80-82, 86, 87, 89, 90-92, 95, 97, 123, 126, 127, 133, 135-148 [170, 172, 175, 176]

c) šauo-pl.šauo 79, 83, 85, 101, 149

58.4 au fost identificate aceleași forme fonetice ca în dialectal bănățean.

58.5 šeuo-pl.šel'e 68, 96

Weigand a identificat un alt cuvânt în locul acestuia și anume târnitso 128, 129, 130

59. *vițel*

59.1 vitsel-pl.vitsoj 61-82, 85, 92, 93, 126, 139, 148[155, 159, 161, 169]

59.2a) vitsoț 83, 84, 86-91, 94-99, 106, 115, 140-144, 149[150-152, 162, 168, 170, 171-176]

b) vyitsot 119

59.3 yitsot 114, 116-118, 120, 121, 127, 128, 130

59.4 ž sau žitsot 105, 125, 131-135, 146, 147

59.5 ġitsot 100-104, 107-113, 122-124, 129, 136-138

59.6 'itsol 145[163, 164].

60. *vițea*

60.1a) vitsauo-pl. vitsel'e 61-67, 69, 73, 74, 77-81, 83, 84, 88, 97, 98, 126, 139-143, 148, 149 [159, 161, 162, 166, 168-172, 175, 176]

b) vitseuo 68

60.2a) vitse[a-pl.vitsel'e sau vitsele 70-72, 75, 76, 82, 85-87, 89-96, 99, 106, 115[150, 152, 155]

b) vyitseu 119

60.3a) yitsauo 127

b) yitse[a 114, 116, 117, 118, 120, 121, 128, 130

60.4 a)ž sau žitsauo 131, 135, 146

b)ž sau žitse[ă 105, 125, 132, 133, 134, 147

60.5 a)ġitsauo 101, 123, 136, 137, 138 [167]

b) ġitse[a, ġitsa 100, 102-104, 107-113, 122, 124, 129

60.6 'itsauo 145[163, 164]

60.b *vulpe*

Weigand a adăugat acest cuvânt în lista sa, deoarece a vrut să urmărească evoluția lui *v* spre un "spiritus asper". După părerea specialistului, scrierea cu *h* a cuvântului vulpe "hulpe" este greșită, deoarece acest sunet nu e unul gutural ca în cuvântul "hrană". Această pronunțare cu *h*, a fost întâlnită de Weigand prima dată în Valea Hațegului în localitățile 91, 94, 96, 97 apoi din zona satului Blasendorf a apărut cu puține excepții (de exemplu 128) până în valea Crișului Alb, deci din 109-145.

Mergând din localitate în localitate și urmărind fenomenul trecerii lui *v* spre "spiritus asper", Weigand a observat că acest lucru se întâmplă în mod normal, înaintea vocalelor închise așa cum el exemplifică de exemplu, prin cuvintele 'olburō, 'orbō,

'*orovosk(vorbesc)*, '*orobet'e(vrabie)*, '*ultur*, întâlnite în localitățile din apropierea Vașcăului, în Bihor, mai exact în Călugări, Sohodol, Câmp, Colești dar și în cele găsite de dr.Bacmeister adică Crișcior și Vidra localități în care fenomenul adus în discuție s-ar produce și înaintea vocalelor deschise.

Weigand a făcut următoarele notații fonetice '*in*, '*itsot*, '*itsaot* iar dr.Bacmeister a mai notat la Vidra: '*erme=verme*, '*inars*, '*ine*, '*idra= Vidra*

61. *bărbat*

61.1 *borbat*, forma cea mai des auzită în vorbire.

61.2 *ba(a)rbat* 69-74,79-81,83-85,87,88[159, 163]

61.3, 61.4 la fel ca în dialectal bănățean

61.5 *borbot* 90

62. *nevastă*

62.1 *nevesto-pl. neve(e)ste* sau *neve(e)sto* cea mai auzită formă

62.2a) *nevasto-neve(e)ste* 100-111, 113, 117, 118, 120, 121

b) *nevasto- neveste* 115, 116

63. *bătrîn*

63.1 *botrun* 61-68, 75, 91-93, 98-102, 104, 107,108, 112, 113, 115-127, 131, 132, 134-142, 144-146, 149 [150-177]

63.2 *batrun* 69-71, 73, 86-90, 96

63.3 *batri(i)n* 72, 76, 77, 79-85, 94, 95, 97, 103, 105, 106, 109-111, 114, 129, 133, 143, 147, 148

63.4 *batren* 74, 78, 82, 128, 130

64. *june*

64.1 *zune* 114, 123, 124, 127-132, 135, 137-143, 145, 149[150-155, 162, 163, 166, 169, 170, 175, 176]

64.2 *z, zune* 61-105, 108, 112, 119, 122, 125, 126, 133, 134, 136, 144, 146-148 [167, 168, 171, 172]

64.3a) *zune* 106, 107, 109-111, 113, 115-117

b) *zune* 121

64.4 *dzune* 118, 120. Weigand a auzit numai acest cuvânt împreună cu *dzunišan*, care se pronunță cu sunetele *dž*, în rest *j* se aude ca un *z, ž*, chiar și cuvântul *joi*, care în satele 128, 145 se aud pronunțate *džoi*, deși în aceste locuri se aude pronunțarea *zune*.

65a). *tinăr*

65.1 *tsinor* 63, 64, 75-79,82, 85, 87, 89, 90, 133[168]

65.2 *kinor* 86, 88, 91, 98, 104, 105, 122, 123

65.3 t'inor 92-97, 99, 112, 113, 121, 131, 132

65.4 tinorŭ 100-103, 106-111, 114-118, 120[167]

65.5 a) tuŋor 61, 62, 65-73, 80, 81, 83, 84, 119, 124-127, 129, 134-144, 146-149[150-153, 155-166, 169-177]

b) teŋor 74, 128, 130, 145[154]

65b). *slab*

Despre acest cuvânt, Weigand precizează că la nivel fonetic avem de-a face cu transformarea lui *sl>skl*, ceea ce a auzit începând cu localitatea 117, unde a auzit pentru prima dată această pronunțare, apoi este prezentă și la Moți în 127,128 dar și mai departe în 132, după care fenomenul capătă aspect general în regiunea Crișului Negru și al celui Alb. Ceea ce întărește prezența acestui fenomen sunt rezultatele anchetelor d-lui Bacmeister, care notează și el ca prezent fenomenul în comunele 151, 153 dar și în Bihor la Moți. Din categoria cuvintelor care în vorbire se aud cu această modificare fonetică și pe care Weigand le notează sunt *sclugă (slugă)*, *sclobod(slobod)*, *sclănină(slănină*, cuvânt care apare înlocuit prin clisă) dar și în cuvântul *odrasclă(odraslă)*.

66.*rîd*

66.1a) ruđ 61-71, 73-75, 78, 79, 86-94, 96, 98-105, 107, 108, 112-114, 119, 121-127, 131-149, cea mai auzită formă

b) riđ 72, 80, 81, 83-85, 95, 97, 106, 109, 110[155, 160-164]

66.2 rid 76, 77, 82 comparabil cu grîŭ

66.3 a) ruź 106, 111, 115-117, 129

b) ruďz 118, 120, 128, 130

67. *zic*

67.1 dzuk(dzik) 63, 64, 71, 72, 74-79, 82, 83, 89, 90, 118, 120, 128, 145, 146, 147, 148, 149 [172]

67.2 zuk(zik) 61, 63, 65-70, 73, 80, 81, 84-88, 91-117, 119, 121-127, 129-144, aceasta este forma pe care Weigand a auzit-o cel mai frecvent în vorbire.

Pe lângă aceste forme, exista comuna 148, despre care Weigand spune că aici persoanele în vârstă pronunță *dz* .

68. *dumnezeu*

68.1 dumńędzou 63, 83, 90, 118, 120[172]

68.2 dumńęzou (dumnezou) în celelalte locuri .

69. *știu*

69.1 štsiu 63, 64, 66-90

69.2 štšju ca în dialectul bănăţean [171-173, 175]

69.3 ca în dialectul bănăţean

69.4 št'iu 61, 62, 65, 91-99. Weigand crede că mai bine ar fi ca 61, 62, 65 să aparţină de 69.5.[153, 161, 169, 176]

69.5 škiju 122-127 [150, 151, 155, 159, 162, 164, 166]

69.6 štiju 100-103, 106-118, 120, 121, 128-149 [152, 167, 170]

70. *peşte*

70.1a) peştşe -pl. peştš 63, 64, 66, 67, 69-85, 87, 89, 90, 146-148

b) pięştşe-pl. pięştš 68

c) pešt'h'e-pl. pešt'h'

70.2 a) pešt'e-pl. pešt' 91-105, 108, 112-114, 128-145, 149[159, 161-164, 166, 167, 169-176]

b) peštęę-pl. pešt' 118, 120, 121

70.3 peške-pl. pešk 61, 62, 65, 122-127[151-153]

70.4 peşte-pl. pešt' 106, 107, 109-111, 115-117[152]

70.5 pošk [150] această formă corespunde aromânului pesku

71. *aud*, o singură variantă prezentă în vorbire şi anume *aúd*

72. *caut*

72.1a) kaųt 62-64, 67, 73, 75, 81, 82, 85-87, 89, 91-94, 99, 102, 103, 106, 109, 110, 112, 113, 115-121[150, 164, 168, 170]

b) kaot 101[167, 169]

72.2 kapt ca în dialectal bănăţean

72.3 a) koť 61, 65, 66, 104, 105, 107, 108, 111, 114, 122-139, 141-149[152-163, 165, 166, 171-177]

b) koųt 88, 90, 95, 96-100, 140

72.4 a) koť 74, 83, 84[151]

b) koųt 80

72.5 kaft 68-72, 76-79

73. *luńi*, *luń* 61-149[150-177]

74. *maři* *marts* 61-149[150-177]

75. *mercuř*

75.1a) meřkuř 66, 75, 77-81, 86 [155, 156?]

b) miękuř 63, 64, 68, 76, 82, 87, 89, 90, 106, 115 [150-154, 157, 168-171, 173-177]

c) myerkuri 119

75.2 mńerkuř 61, 62, 65, 67, 69-74, 83-85, 88, 91-99, 112, 113, 118, 120, 122-149 [158-166, 172]

75.3 ńerkuř 100-105, 107-111, 114, 116, 117, 121 [167]

76. *joi*

76.1 (ż)żoj 61-105, 108, 112, 118-122, 125, 126, 133, 134, 136, 144, 146-148 [168-170, 173]

76.2 žoj 106-107, 109-111, 113-117, 123, 124, 127, 129-132, 135, 137-143, 149 [aici intră restul care au rămas, printre care se găsesc câteva cu ž, pe care d-l Bacmeister nu le-a putut deosebi]

76.3 dżoj 128, 145

77. *vinerř*

77.1 vińerř forma cea mai auzită

77.2 vineř 106, 107, 109-111, 113, 115-118, 120, 121

78. *sĕmbătă*

78.1 sũbboťo, forma cea mai auzită

78.2 sĩmboťo 72, 77, 79-85, 94, 95, 101-111, 128, 131

78.3 sęmboťo 74, 78, 82, 130

79. *duminică*

79.1 dumińiko, forma cea mai auzită

79.2 dumineko 106, 107, 110, 111, 115, 116

80. *un*

80.1 un, înainte de vocală devine ũ, forma cea mai auzită, iar *un* se aude destul de rar

80.2 on, înainte de vocală devine õ, 61, 65, 73, 74, 98, 100, 149 [166, 168], dar atunci când apare articulat apare totdeauna *unu*. Pentru forma de feminin, Weigand precizează că apare și forma care pentru el este foarte interesantă și anume *oõ* în 118. La această categorie, Weigand adaugă și cuvintele *mult*, *dus* care după cum el le aude, pot fi pronunțate cu *o* sau chiar cu un *u* foarte deschis.

81. *doi* m.doj forma răspândită peste tot

a) f. doõo, forma răspândită aproape peste tot

b) f. daõo 139, 140, 141

c) doõo 123, 124, 135, 149 [152, 153, 155, 157, 158, 169, 172, 175, 176]

d) doo 115, 121, 122

e) doõo 100, 142, 147

82. *trei* tri sau trij

83. *patru*

83.1 patru, care se pronunță cu un a foarte lung

83.2 p̄tru 90 (în 88 se pronunță cu un a foarte închis apropiat de ɔ)

84. *cinci*

84.1 șĩnș(ș ĩ[n]ș) 63, 64, 66-85, 87, 89, 90, 104, 105, 107, 112, 113, 119, 133, 146-148[168-175]

84.2 tș, tșinș 61, 62, 65, 86, 88, 91-103[55-167, 176]

84.3 tșintș 106, 108-111, 114-118, 120-132, 134-145, 149[150-153]

85. *șase*

85.1 șas̄o, forma obișnuită

85.2 șase 128-132

85.3 ș̄os̄o 90

85.5 șas̄o [155, 156, 161]

85.6 ș̄es̄o [164]

86. *șapte*

86.1a) șaptș̄e 63, 64, 66-84, 146-148

b) șapt'̄e 139-145, 149 [150-154, 158, 160, 162, 163, 176]

c) șap̄k̄e 61, 62, 65

86.2 a) șeptș̄e 85-90

b) șept'̄e 91-105, 108, 112-114, 119(-th'e), 126, 128, 129, 131, 133-138[164-175]

c) șep̄k̄e 122-125, 127, 130, 132

d) șepte 106, 107, 109-111, 115-117

e) șept̄e 118, 120, 121

86.3 șapt'e [155-157, 159, 161]

87. *opt*

87.1 opt 61-66, 72, 73, 75-84, 87, 97-145, forma obișnuită

87.2 ɔopt 67-71, 74, 85, 86, 88-96, 146-149[169, 172]

88. *nouă*

88.1 noūo sau noūaɔ, aceasta e forma obișnuită

88.2 naūo 130, 136, 139, 140, 141(în 130 apare pluralul feminin al lui *nou* sub forma noūo.[165])

88.3 noūo 123, 124, 135, 139, 141-144, 149[157, 158, 169, 172, 175, 176]

88.4 nou 115

88.5 noūo 106, 142, 146, 147

Weigand își exprimă în mod deschis ceea ce simte în unele momente, de disperare care îi crează incertitudine din cauza modurilor diferite de a pronunța al

subiecților, astfel el marturisește că a fost pus în situația în care nu a știut ce să noteze nouo sau nouo.

89. zece

89.1 a) dzeșe 63, 71, 72, 74-79, 82, 84, 89, 90

b) dzeș[ę 146, 147][172, 173]

c) dzetše 128, 145

89.2 a) zeșe 64, 66-70, 73, 80, 81, 83, 85, 87, 107, 112, 113, 119, 133, 148 [168-171, 174, 175]

b) zeșe 104, 105

c) ze(ę)tš(tš)ę 61, 62, 65, 86, 88, 91-103[153, 155-167, 176, 177]

d) ze(ę)tš[e 106, 108-111, 114-118, 120-127, 129-132, 134-144, 149 [150, 152, 154]

Weigand a făcut precizarea că în cuvinte ca *kredz*, *vedz*, *dz* este păstrat în multe locuri, acolo unde la început sau în interior *dz* înainte de accent a dispărut, ca de exemplu în comunele 67, 70, 118, 119, 120, 130. De exemplu în 147 se pronunța foarte clar *dzua*, ca la aromâni, și nu apărea în vorbire *dzuua*. Dar vechea generație pronunță în unele locuri *dz*, în timp ce în aceleași locuri tânăra generație are *z* de exemplu în 76, 118, 120.

90. unsprezece

90.1 ũsproę[d]zeșe forma cea mai auzită în vorbire.

90.2 ũsproętše, ũspreșe 62, 63, 73, 77, 79, 80, 85

91-94 doisproęșe, trispreșe, patruspreșe, șinspreșe, sunt cele mai des auzite forme așa cum le notează Weigand

95.1 șasproę(t)șe sau șaspreșe aceasta e forma cea mai des auzită în vorbire.

95.2 șaisproę(t)še 86, 91-94, 98-103

95.3 šeįsproęetše 115, 116, 117, 118, 120

96. șaptše-, șapke-, șept'esproęe etc

97. optusproęe și opspreșe etc

98. nousproęe și nouspreșe etc

99. 1a) doęo(d)zoš 63, 64, 66, 67, 69-85

b) daoęotš 139-141[151, 152]

99.2a) doęo, doę(d)zoš 87, 89, 90, 104, 105, 107, 112, 113, 119, 133, 146-148

b) doęotš 88, 91-103, 149

99.3 doęoș

99.4a) doęoęetš 61, 62, 65, 86

b) d̥oꝛoꝛeś 68

c) doꝛoꝛetš 106, 108-111, 114-118, 120-132, 134-138, 142-145

100. *de*

100.1 d̥žę (d̥ži) 66, 67, 69, 71-75, 78-85, 87, 89, 90, 146-148

100.2 d̥o 62-65, 68, 70, 76, 139-144[154-158, 160]

100.3 de(di) 100-103, 106, 107, 109-111, 114-118, 120, 121 [150, 151, 161, 175]

100.4 ġe(ġi) 61, 88, 122-125, 127, 131(?)[159]

100.5 a) d'e (d'i) 77, 86, 91-99, 104, 105, 108, 112, 113, 126, 128-138, 145-149[164-172, 174, 175]

b) dye 119

101. *din*

101.1 d̥žin 66, 67, 69, 71-75, 78-85, 87, 89, 90, 146-148

101.2a)d̥yn 62-65, 68, 70, 76, 142-144[150, 151, 153-158, 176, 177]

b)d̥on 139-141

101.3 *din* 100-103, 106, 107, 109-118, 120, 121[152, 167]

101.4 ġin 61, 88, 122-125, 127, 131[159, 164]

101.5a) d'in 77, 86, 91-99, 104, 105, 108, 126, 128-130, 132-138, 145, 149[161, 163, 165, 166, 168-175]

b) dyin 119

102.1a) *pe* 91-93, 98, 100-113, 115-118, 120-121, 128, 130[164, 165, 167]

b) p̥je 63, 114, 122

102.2 pri la fel ca în dialectul bănăţean (în 71 prepoziţia p̥re se aude mai rar decât p̥o)

102.3 a)p̥o 61-71, 74-82, 85-90, (92, 93), 94-97, 99, 123-127, 129, 131-149[150-157, 160-163, 166, 168-177]

b) p̥a 72, 73, 83, 84, 119[pa 158, 159]

102.4 p̥o la fel ca în dialectul bănăţean (la fel se aude şi în Zsadany în Arad)

103. *pentru*

103.1a) pentru 82, 96, 97, 100, 128 [153, 164-166, 170, 171, 176]

b) pintru 75, 79, 86, 89, 90, 92, 95, 98, 101, 104, 105, 109, 110, 112, 115, 117, 118, 130[167]

c) pintu 80, 81, 85, 87, 88, 102, 103, 106-108, 111, 113, 114, 116, 120-122

103.2 a) p̥ontru 61-66, 68, 76, 91, 99, 123, 125-127, 131, 138, 140-143, 146-149 [150, 155-159, 161, 162, 169, 172, 176]

b) p̥untru 67, 74, 83, 84, 93, 94, 129, 144, 145[154]

103.3 p̥ontru, la fel ca în dialectul bănăţean

103.4 la fel ca în dialectul bănăţean

103.5 a) pŃntu 119, 124, 132-136, 139

b) pŃntu 69-74, 77, 78, 137 .¹¹⁷

4.2.3 Alte fenomene fonetice izolate Ńntâlnite pe cursul Crişului Ńi al Mureşului

Ca să poti vorbi despre ceva trebuie, să-ţi iei un punct de referinţă, ca să spui despre un lucru că e bun sau rău, trebuie să-l compari cu un altul care e definit sau să-i găseşti unele caracteristici definitorii. Weigand a lucrat foarte sistematic. Când spun asta, mă gândesc la un lucru Ńi anume , el a sistematizat foarte clar caracteristicile dialectului bănăţean, apoi tot ceea ce lucrează el, în orice regiune pe care o anchetează Ńi fiecare caracteristică pe care a numit-o ca fiind definitorie pentru o regiune a raportat-o la acest dialect iniţial cu linii definitorii foarte clar trasate, care nu permit interpretare sau comentarii. Aşa se face că încercând să sistematizeze Ńi de data aceasta caracteristicile dialectului din această regiune străbătută de râuri, Weigand a notat în cel de-al treilea anuar la pagina 283 că trecerea lui *f* la *w* în formele articulate, identificată în vorbirea bănăţenilor, a putut fi auzită Ńi în această regiune. Aici se vede foarte clar tehnica de lucru a marelui savant care Ńntâi îşi formează un reper bine conturat, cu linii drepte, dar cu multe semne de Ńntrebare, la care se va raporta pe tot parcursul muncii sale dar care totodată reprezintă un punct de echilibru Ńi de sprijin, un centru de greutate în care îşi va cântării munca iar momentele de slăbiciune Ńi ezitare vor căpăta greutate. Nimic nu este mai liniştitor pe terenul nedestelenit al anchetelor dialectale care pot crea confuzii datorită pământurilor mişcătoare pe care calcă muncind din greu anchetatorul, decât liniştea sufletească dată de ideea că ai la ce te raporta, ai cu ce te compara, sau există un punct de pornire.

Rămânând mereu preocupat de structurarea caracteristicilor, anchetatorul a observant că în vorbirea oamenilor din această regiune, apare un *d* în cuvintele cântecelor care încep cu vocale în hiat, iar rolul acestei consoane este de a evita hiatul, dar Ńi de a câştiga o silabă. Pentru a-şi justifica această caracteristică, Weigand dă câteva exemple extrase din cântecele populare, precizând că fenomenul se Ńntâlneşte la substantive, adjective, verbe Ńi pronume de exemplu: *dinimă*, *durăsc*, *durît*, *dîmpupit*, *don=d=un* etc. Cu părerea lui Weigand referitoare la faptul că acest *d* se foloseşte cu

¹¹⁷ Vezi, *Vierter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1897, p.256-283

scopul de a evita un hiat nu sunt de acord; în cântecele populare românești există o tehnică de construcție a elementelor de versificație, având caracter oral și liber, cântecele populare au nevoie de un anumit ritm, de aceea oamenii simpli inventează tot felul de metode de construcție a acestora până chiar și introducerea uneia sau mai multor litere, în cazul nostru consoane, chiar și cu scop muzical. E de apreciat faptul că Weigand i-a găsit o altă explicație acestui fenomen, explicație care nu e neapărat rea sau neadevărată, ci mai degrabă logică.

Ceea ce i-a atras atenția lui Weigand foarte tare sunt sunetele *o, e, e* care devin în poziție finală surde (în timp ce *ü* și *ĩ* sunt în poziție finală surde destul de des), lucru care se întâmplă acolo unde inițial sunetele finale *u, i* sunt păstrate ca și sunete șoptite, fenomen auzit în jurul Crișului Repede unde se vorbea cu *o, e* șoptit, astfel : *nevast[o, biseric[ă, Kimeș[ă, cas[ă, fraK[e sau frat'[e, verd'[e* etc. Cât despre numerele *șas, șapt, zețș*, Weigand a pus utilizarea lor ca forme scurte, care era foarte răspândită, pe seama utilizării excesive, concluzie reală la care a ajuns. Acest fenomen s-a păstrat chiar și în zilele noastre, auzim frecvent astfel de forme în vorbire, în timp ce acest fenomen nu a fost și nici nu este întâlnit la substantivele enumerate mai sus. De această dată, Weigand a vorbit că avem de a face cu o particularitate dialectală locală și anume fiecare vocală va fi pronunțată șoptit, dacă se face o pauză de povestire sau va dispărea în mod obișnuit în timpul vorbirii cursive, după una dintre vocalele explozive aflate în poziție finală (*u, i, ă, e*). Această caracteristică a fost auzită de anchetator în mod obișnuit în localitățile 67, 136, 138, 139, 140, 141. Dar în satul 79 a întâlnit și a notat mai mult pronunțare de genul *galb[oŋ, zurep[oŋ, nu-št'ju*.

Cântecele populare pe care Weigand le-a adunat și publicat în fiecare regiune după anchetele sale, i-au ajutat ca și control a particularităților pe care el le-a regăsit în vorbirea de zi cu zi, obișnuită. De aceea, pentru a-și întări spusele, el a făcut mereu trimitere la versurile lor de exemplu, la cuvântul cu numărul 80, el a pomenit că *u* se pronunță din când în când ca și *o* închis în cuvinte ca *on, dos, molt*, la fel se pronunță și *i* ca *e* în cuvinte ca *tșeņe(tine), meņe (mine), veň, plęo*; pentru o mai bună exemplificare face trimitere la cântecul nr. XII din Zella. Aceste exemple nu au fost enumerate de anchetator pentru a vorbi de vocala veche *e*, ci pentru a urmări evoluția lui *e* care provine din *i* deschis, care în româna veche a evoluat dintr-un *i* primar, la fel cum s-a întâmplat cu trecerea lui *u* la *o*.

Ocupându-se de grupurile de sunete *kn, km* Weigand a constatat că în vorbire acestea trec în *mn*: *vrankitsø* (inițial pronunțat ca *vratnisø*) > *vramnitsø*; *tpkma* > *tomno*, *tumno*; *tokmesk* > *tumnesk*. Această transformare sonoră modernă duce cu gândul la

trecerea veche a lui *gn >mn lignum>lemnu*, care s-a păstrat având un aer de modernitate.

Pentru cuvinte care se pronunțau cu ajutorul unei respirații putrelnice, Weigand a găsit în vorbire destule exemple cum ar fi *'arcu, 'ăsta, 'ăla, 'odaie* etc. dar acest fenomen a putut fi auzit și în interiorul aceluiași cuvânt cum ar fi în: *zadar > zɔ' ɔdar*.

Cuvintele care încep cu *sf* se auzeau pronunțate cu bilabiala surdă *w*: *sfînt>swunt, sfadă> swadɔ* etc. care dă impresia la Moți, că ar fi aproape un sunet ocluziv.

De câteva ori, în cazurile în care anchetatorul a putut să fie atent la pronunțarea singulară a unui sunet, acesta a fost interesat de modul cum s-a transformat sunetul gutural acoperit. Astfel, el constată că *ɔ* trece spre *ɛ* sau spre un *ɛ* pur, în timp ce *u > a, j > i* ca *bătrîn>bețrən, cane>kine*. Cu cât tonul pronunțării era mai înalt, cu atât mai clar se auzeau sunetele orale pure.¹¹⁸

4.2.4 Despre moți și mocani

Weigand era la curent cu scrierile din secolul al XIX-lea lucru demonstrat atunci când încercând să scrie despre moți și mocani, a afirmat că exista deja o scriere despre locuitorii transilvaniei, o monografie a lui Teofil Frâncu și George Candrea *Români din munții apuseni*, București, 1888 în care este descris modul de viață, portul, obiceiurile, nevoile și limba acestor locuitori. Această monografie cuprinde și o colecție de colinde, balade și povestiri. Cei care cercetează limba se pot informa din această carte, deoarece ea conține o multitudine de cuvinte dar descrierea limbii este din punct de vedere filologic nesatisfăcătoare. Autorul a insistat doar pe trecerea lui *n* la *r*. Weigand încearcă să vadă dacă fenomenul este într-adevăr răspândit așa cum autorii menționau, adică în cinci localități fenomenul se regăsește doar la bătrâni, iar în altele opt fenomenul se regăsește în vorbirea tuturor oamenilor, Weigand întâlnește fenomenul în încă trei localități și anume în Gura Rezii(care ține de Vidra), Lăpuș și Scărișoara unde *n* intervocalic de obicei trecea la *r*. Dar cum reiese din lista lui Weigand există cuvinte izolate pe un teritoriu foarte răspândit care se pronunțau cu *r* în loc de *n*; ca de exemplu inimă 23b, *jneapăn*46, *genunchi* 31, *junincă*. Dar aceste apariții dispar foarte repede, la fel ca și numele dat izolat, și care este Țopchi(poreclă pentru oamenii

¹¹⁸ Vezi ibidem p.283-285

din Vidra și Scărișoara).Weigand a avut ocazia să vadă la o piață în Câmpeni numai doi bărbați în vârstă care purtau câte o coadă groasă prinsă și legată lateral. De aici, a explicat el numele de “Moț”, de la acest obicei care mai demult era foarte răspândit printre bărbați și anume cel de a purta părul legat într-o coadă laterală îndreptată în față. Vrând să aducă și o explicație cuvântului “mocan”, Weigand spune că acesta avea origine magiară și înseamnă “mitocănesc/țărănesc, nerod”. Ca exemplu pentru vorbirea moților și mocanilor, se pot vedea localitățile Sohodol 127, Ponorel 128, Lupșa 129, Albac 130, Vidra de sus 164, Scărișoara 165, Câmpeni 166 .

Originea moților și a mocanilor a reprezentat o problemă căreia Weigand a trebuit să-i găsească o explicație științifică. Astfel el și-a format propria teorie despre moți și mocani, teorie întărită în mintea lui de ceea ce scriau ziarele, conform căreia printre populația muntoasă a moților și a mocanilor ar fi trebuit să existe și o populație românească de bază. Dar Weigand ajunge să constate că moții nu erau altceva decât români. Totul ar fi fost normal dacă și portretul lor fizic ar fi fost în concordanță cu originea lor. Dar văzând portretul fizic de care se bucurau moții, adică păr blond până la blond închis, ochii albaștrii până la albastru marin, nasul subțire și drept, la fel ca populația din Fizeș, din Valea Hațegului, Weigand a afirmat imediat că acest portret nu este caracteristic românului, altfel spus moții nu pot fi români sunt altceva, dar ce anume rămânea de văzut. Ocupându-se tot de portretul fizic, el spune că l-a întâlnit frecvent la maghiarii care locuiau în partea de nord a Ungariei și nu la români. Încercând să găsească o explicație acestei apariții fizice, Weigand a spus că printre moți s-ar fi răspândit un număr mare de maghiari sau mai bine zis de maghiari slavi, deoarece după părerea lui, tipul maghiarului blond avea origine slavă. Faptul că moții se trag din maghiarii de origine slavă este întărit după lingvist și de elementele de vocabular.

Pe ce se bazează această teorie a lui Weigand nu este foarte clar, dar cert e că el a dat o listă de cuvinte despre care zice că de la prima apariție demonstrează că sunt de origine maghiară. Dintre ele Weigand amintește:

abărlăü-abárló-vas

almar – almáron – dulap

butăü – buta Dummkopf – prostănac

cohe – konyha Küche – cuină (cuhne, bucătărie)

iosag - jószág Habe –avere

măndulă – mandola – Mandel – migdală¹¹⁹

Lista continuă cu multe alte exemple, în timp ce Weigand făcea remarca că pentru o cunoaștere mai bună a limbii maghiare, în special a formelor dialectale ar fi trebuit să se ocupe să găsească mult mai multe cuvinte. Weigand a găsit în această zonă și printre numele de familie unele care aveau origine maghiară, de aceea a optat pentru a enumera câteva care și-au modificat forma puțin sau chiar deloc: Andreș, Andru, Barna, Buda, Boca, Ciorga, Condor, Fărcaș, Gabor, Ghiurca, Ghiulai, Gombos, Grof, Hădărugă, Hărăguș, Lăslău, Rigău, Șipoș, Tisău.

Elemente maghiare amestecate cu elemente românești, au fost descoperite de Weigand și în alte regiuni cum ar fi în Valea Hațegului, la Mureș și în Bihor, dar nicăieri nu s-au păstrat urmele așa de bine, nici chiar acolo unde romanizarea populației a avut loc de timpuriu.

4.2.5 Despre Băieși

După ce trasează câteva repere despre moți și mocani, așa încât să nu facă prea multă lumină dar fără însă a ne lăsa total în ceață, Weigand a încercat să descrie un alt grup de oameni care formează o altă comunitate de români și anume “băieșii” despre care spune că ar exista două tipologii și anume:

1. Cei care munceau la mină, oameni ai muntelui din zona Abrudului și Ofenbaia, care au fost recrutați dintre români de diferite proveniențe dar și dintre străini, în special dintre nemți. Aici Weigand precizează numele subiectului pe care l-a interogat în comuna 126, Abrud care se numea “Jegher”(Jäger) și care avea origine clară nemțească reliefată în primul rând prin nume, dar care nu înțelegea deloc nemțește. În aceiași situație se găsesc și numele: Rot, Gruber, Meier, Lessing, Zipser, Hocman, Feier, Winzeler (care ar putea fi de origine ungurească vinczellér). Despre limba “Băieșilor”, Weigand a spus că este la fel de puțin unitară ca a celorlalți locuitori din munți; dar expresiile tehnice din industria mineritului sunt în mare parte, după cum Weigand a constatat de origine germană, dar ele nu sunt cantitativ atât de numeroase ca cele a bufanilor din Reșița sau din Oravița în Banat.

2. Cealaltă formă de concretizare a Băieșilor este reprezentată după descrierea făcută de Weigand, de cei care lucrau ca împletitorii de cosărci din localitatea Poldu Mare, Apolda, comunitate formată din circa douăzeci de familii dar și de cei din Cîrlic, Gîrbova, Rodu, Jîna care se ocupau cu prelucrarea lemnului făcând troci, lopeți, molde. Cei care

¹¹⁹ Vezi ibidem p.286-287

împleteau coșarci își numeau produsul finit *th'elth'eaṽo= keltej -Handkorb*. Făcând referire la limba lor, Weigand a precizat că aceasta este mai înmuată așa cum se poate auzi în 119(Apolda de sus), dar chiar modul lor de a vorbi era total diferit de restul românilor. Ei aveau obiceiul de a vorbi foarte tare, accentuau fiecare silabă și o pronunțau clar, iar palatalele *d', t', n* se transformă în *dy, th', ny*. Despre aceștia Weigand a menționat că sunt țigani romanizați, lucru care este evidențiat de însuși modul cum arată ei fizic și anume, mulți dintre ei își poartă părul lor lucios, lung și ondulat ca și când ei singuri ar vrea să-și spună istoria conform căreia strămoșii lor ar fi fost spălători de aur(aurari, băieși), strămoși de la care și-au moștenit și numele. Weigand a constatat că meseria lor de spălători de aur din nisipurile râurilor nu mai era rentabilă, deoarece din ea țigani nu reușeau nici măcar să se hrănească, așa explicându-se orientarea lor spre o altă îndeletnicire. În satele așezate de-a lungul Aranjosului, țigani s-au așezat printre români și astfel s-au amestecat cu aceștia prin căsătorii, în mod izbitor acest fenomen s-a întâmplat în Sălciua, unde Weigand a avut ocazia să ancheteze un țigan pur pe numele lui Gavrilă Gligan. Weigand a constatat că Băieșii nu vor să audă de faptul că ei se trag din țigani .¹²⁰

4.2.6 Despre Pădurenii

După ce a terminat cu descrierea "Băieșilor", Weigand a creionat o altă comunitate așezată între munți în jurul cărora se află văile Hațegului, Mureșului și a Timișului, zonă cu păduri dese unde se adăpostea un sat sărăcăcios, a cărui locuitori se îndeletniceau cu creșterea animalelor, prelucrarea manuală a lemnului și puțină agricultură. Weigand a notat despre această populație care locuia la cea mai înaltă altitudine în partea de vest a Hațegului și la sud de Dobra, că se numeau Pădurenii (Waldbewohner). Această comunitate, pentru care nr.90, Meria, este un exemplu, i-a amintit cercetătorului de "o Gemeinde" din dialectul bănățean, în care pe lângă multe caracteristici exista și una mai deosebită și anume fiecare *a* (primar sau secundar) accentuat se transformă în *o*. Această caracteristică a fost auzită și în vorbirea oamenilor de aici: *košo- casă, poṽo-pană* etc. Mergând mai departe și urmărindu-și mereu ținta, ancheta dialectală, Weigand a auzit în pronunția oamenilor de la Lăpujul de sus, nr.82, la Dobra, că *a* nu se auzea pronunțat ca *o* ci numai puțin mai închis, ca în franțuzescul *pâte*. Ceea ce l-a impresionat cel mai tare în vorbirea oamenilor din aceste

¹²⁰ Vezi ibidem p.288-289

locuri a fost o apariție misterioasă și anume, de obicei e se pronunța după labiale în poziție tare ca un *ă*, iar în poziție moale rămâne e, aici însă Weigand l-a auzit aproape mereu ca un e : *meru*(der Apfelbaum, Apfel), *per*-(Birnbaum , Haar), Petru-Peter, *ver-Vetter*, *oves*- Hafen etc. dar se pronunță *mō*-mich (mă), *pō*-auf (pe), *parō*-Birne(pară). Referindu-se la acest fenomen, Weigand spune că se poate crede că în acest caz, e se așează în mod analog la plural ca de exemplu, în limba română scrisă sau ca în multe dialecte unde *merg* e corect în loc de *mărg* dar în contradictoriu vin substantivele defective de plural ca *Petru*, *oves*. Weigand a trecut în categoria excepțiilor cuvinte ca *riu* în loc de *rîū*, *rid*, *urit* în timp ce cuvinte ca *grîū*, *brîū* sunt cele care arată pronunțarea obișnuită.¹²¹

Descoperind anumite particularități asupra cărora nu insistă, Weigand se rezumă la precizarea că ar fi interesant de aprofundat vorbirea băștinașilor însă se îndreaptă fără prea mari ezitări spre alte regiuni.

5. Importanța celui de-al cincilea anuar

Fiecare anuar a jucat în activitatea lingvistică desfășurată de Weigand un rol foarte important deoarece prin intermediul lui oamenii de știință, specialiștii erau ținuti mereu la curent cu stadiul în care se afla munca de teren a marelui savant. Aici el publica regulat nu numai chestionarul său cu rezultatele structurate pe caracteristici dialectale, ci tot aici Weigand avea grijă să de-a o dare de seamă amănunțită, deși nimeni nu-i pretindea așa ceva, asupra întregii activități a membrilor echipei sale pe care o coordona, îndruma și finanța cu dibăcia unui mare maestru de activități. Pe lângă acestea, tot în anuar era prezentată în permanență situația bibliotecii pe care a deschis-o el, ce cărți rare noi mai achiziționa, din ce loc și cu ce costuri sau chiar și problemele care apăreau din cauza comunicației. De exemplu, Weigand a povestit în prefața anuarului cu numărul 5 cum el și-a propus ca în timpul călătoriilor sale să-și însușească unele cărți din secolul al XVII –lea care ar reprezenta o bază de cercetare solidă pentru activitățile desfășurate în seminar. În Brașov, a discutat despre această nevoie cu anumiți fețe bisericești care s-au angajat să-l trimită savantului prin poștă o astfel de carte, lucru care nu s-a mai întâmplat, deși Weigand și-a susținut dorința trimițându-le scrisori prin care să le reamintească de promisiune, scrisori care au rămas însă fără nici un răspuns. Această întâmplare i-a stârnit tristețea savantului, totuși el nu

¹²¹ Vezi ibidem p.289-290.

uită să precizeze că în călătoria sa a întâlnit și altfel de oameni, cum ar fi domnul protopop Macavei care i-a pus la dispoziție un Molitvelnic din anul 1698, din care spre înfrustrarea savantului lipsea pagina de titlu, dar care în rest era completă conținând 210 pagini în care erau redată diferite rugăciuni destinate unor ocazii speciale și unele liturgii pentru tot pentru ocazii speciale.

Dar cea mai importantă știre pe care Weigand a adus-o vreodată, se va publica abia acum în această prefață și anume lingvistul mărturisește public și oficial că rezultatele anchetelor sale dialectale are de gând să le materializeze într-un atlas lingvistic iar costurile de tipărire vor fi suportate de Academia Română din București , atlas ce va cuprinde rezultatele studiilor sale dialectale structurate pe hărți, care vor căpăta valoare științifică prin notarea în interiorul lor a particularităților dialectale. Probabil că savantul își propusese să realizeze acest atlas fonetic încă de când și-a început munca de teren, dar nu și-a dezvăluit intenția decât în momentul în care a fost sigur că acest lucru este posibil, deoarece dispunea de susținere financiară din partea Statului Român, lucru foarte important pentru un cercetător.

Mergând mai departe, Weigand face o primă descriere a modului cum a fost structurat atlasul, astfel el a vorbit despre prima secțiune a acestuia care conținea 8 coli și care era deja tipărită în momentul apariției articolului din prefața anuarului, iar costul pentru această secțiune era de 4 mărci. Fiecare foaie în format 48:52 cm, pe o scară de 1:600000, cuprindea patru cuvinte care erau tratate doar din punct de vedere fonetic, iar pentru a ilustra variațiile fonetice identificate în vorbire, Weigand a utilizat între două și nouă culori diferite și contrastante, cu ajutorul cărora autorul vrea să scoată în evidență mai multe lucruri printre care comportamentul unui dialect nou sau excepțiile întâlnite în locuri diferite sau amestecul dialectal iar uneori ele au rolul de a evidenția chiar și proveniența populațiilor migratoare noi. Weigand era de părere că atlasul va putea pune în valoare cu adevărat munca sa. Harta a IV-a, care tratează comportamentul dentalelor, a fost tipărită în 800 de exemplare din care autorul va trimite 500 dintre ele la biblioteci și librării pentru ca cei care sunt interesați să poată să le studieze.

Autorul și-a anunțat intenția de a publica atlasul în formă finală în 300 de exemplare. Următoarele șase secțiuni vor cuprinde fiecare câte 8 hărți, printre care se vor afla un număr mare de hărți generale, care conțineau toată zona dialectală redată nu prin cuvinte izolate, ci prin apariții fonetice care erau prezentate sumar și publicate. Utilitatea metodei folosite de Weigand se poate pune în valoare numai în momentul în care o astfel de hartă se află în fața ochilor.

Pe tot cuprinsul prefaței acestui anuar, Weigand aduce mulțumiri celor care l-au ajutat financiar la publicarea atlasului adică Academiei Române, însă nu uită să precizeze faptul că apariția atlasului va fi o mare realizare și un câștig la nivelul lingvisticii în general și limbii române în special. Autorul aduce mulțumiri și celorlalte asociații care l-au sprijinit financiar, de aici făcând parte și “Albrechtsstiftung”, care avea menirea de a-l finanța pe lingvist anual cu o sumă de 900 de mărci, necesară cercetării dialectale în teren.¹²²

Tot în cuprinsul acestui număr al anuarului, au apărut două lucrări importante una dirijată și publicată de însuși Weigand cu titlu *Beitrag zur Kenntnis des Meglen* iar cealaltă a lui Sextil Pușcariu intitulată *Der Dialekt des oberen Olthales*.

5.1. Despre megleni

Pentru a putea studia vorbirea meglenilor, pe care o considera deosebit de interesată, Weigand a făcut o colecție de texte pe care o considera ca fiind singura de acest gen și care reprezintă punctul de plecare al anchetelor lui. Weigand a găsit totuși și un articol, în numărul 21 al “Gazetei Macedoniei”, care apărea în București și care era destinată scopurilor luptei aromânilor, care conținea o informație conform căreia se deschidea o școală românească în Oșin în zona vlaho-meglenilor, ocazie la care învățătorul de acolo, pe numele său Gușu Gaga a ținut o cuvântare care a fost publicată în paginile gazetei.

Weigand a redat textul așa cum era el publicat în gazetă, în anuarul său fără a-i aduce inițial nici o modificare, după care el a rescris textul folosind transcrierea fonetică, ca mai apoi să-l traducă în limba germană.

În timpul discursului său scurt, învățătorul Gușu Gaga a amintit cât de importantă era pentru megleni acea zi în care se deschidea o școală unde ei puteau să învețe. Acest lucru a fost posibil prin ajutorul Sultanului Abdul Hadin, care a făcut posibilă deschiderea unei școli cu predare în limba română. Învățătorul a recurs în discursul său la mijloace de sensibilizare a auditorului dorind prin aceasta să evidențieze importanța mare a școlii în evoluția științei, el enumerând invențiile de care s-a bucurat omenirea ca vaporul, trenul, mașina și altele, îndemnându-i astfel indirect pe compatrioții săi, să aprecieze școala la adevărata ei valoare.

¹²² Vezi G.Weigand, *Fünfter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1898, p.III-VI

Revenind la textul învățătorului, Weigand a făcut anumite precizări care făceau referire la vocabularul utilizat de acesta, cu alte cuvinte anchetatorul a încercat să identifice proveniența fiecărui cuvânt utilizat de orator. Spre a fi mai explicită expunerea mea, redau comentariul lui Weigand asupra grupului de cuvinte "mare sărbătoare", în care după părerea lingvistului, ar fi trebuit ca adjectivul *mare* să se termine în *i* sau cuvântul cu numărul 18 *viki* îl explică ca provenind din macedo-bulgara *veke*=bulgarescul *vetše*, iar în aromână forma e *vetše* ; prezența lui *i* final o pune pe seama faptului că propoziția în care este pronunțat cuvântul nu este accentuată. După acest model a urmărit Weigand etimologia mai multor cuvinte din discursul oratorului.

Nu numai că a urmărit etimologia cuvintelor dar a și identificat în articolul de ziar greșelile de tipar: astfel a notat că apare la 13 *cïocï* în loc de *cïoc*, la 17 *ia* în loc de *iă* sau *ie*, la 25 *fătsim* în loc de *fătsim*, la 39 *lo* în loc de *la*, la 42 *imo* în loc de *cmo*, la 42 *teaști* în loc de *țeaști*, la 49 *iîmpiratu* în loc de *împiratu*, la 22 *romînii* în loc de *romînii*. Despre aceste "greșeli", Weigand a precizat că au apărut, probabil din cauza nebăgării de seamă a autorului articolului, deoarece existau în discurs cuvinte care nu erau pronunțate în totalitate în meglenă iar autorul le-a notat ca atare.

5.2. Particularități ale vorbirii meglenilor

Weigand a alocat un loc important meglenilor și vorbirii acestora, atunci când a publicat în 1892 lucrarea sa de habilitare cu titlul *Vlaho-Meglen. Eine ethnographisch philologische Untersuchung*, în care s-a ocupat de structurarea particularităților fonetice a vorbirii meglenilor după ce va începe cu prezentarea așezării geografice, portului și obiceiurile lor.

Luându-și ca reper textul învățătorului publicat în gazetă, Weigand a găsit în el caracteristici ale vorbirii meglenilor, care se găseau deja structurate în lucrarea care i-a servit ca teză de habilitare.

Weigand le-a structurat pe caracteristici care sunt produse prin modificări ale vocalelor, ale consoanelor și cele datorate flexiunii. În continuare vom prezenta câteva din particularitățile vorbirii meglenilor așa cum se regăsesc ele în vorbirea învățătorului .

5.2.1 Vocalele

1. *o* și *u* accentuat a fost înlocuit de *o* (o deschis). Cel ce a scris textul, a tipărit sunetul acesta în două moduri astfel:

a). *óa* : *móanți* 6.

b). ó(prin care de fapt se dorea a spune că se are în vedere oa de ex. p^oți 18) :
învi^om 10, c^ontă 13, c^ot 21, c^on 27, m^onci^om 36 .

c). oa : ulitoam 32, învi^oam 34, 43, sfăr^osoari 40, farcloac 42, purtoam 45, țoanem 44.

d). oà: coat 42 .

Referindu-se la modul cum autorul face notarea, Weigand a precizat că acestuia nu i-a fost clar cum să noteze cu ajutorul alfabetului dacoromân sunetul *o*, de aceea a avut momente de ezitare. De aceea, *o* s-a folosit în exemplele date atât pentru *o* , *u* din *a* dar și pentru *u* din *i* după vocale spirante: *sfăr^osoari=sfăr^ușire*, *țoanem=ț^uinem*.

2.Sunetele finale *je*> *j^o* .

3. Sunetul inițial neaccentuat *a* cade: *cmo* 14(*acmu*), *dunats* 24(*adunats*) etc.

4. Sunetul *e* în poziție finală sau neaccentuată devine *i* : *multi* 6, *greali* 6, *pri* 8 etc.

5. *e* și respectiv *i* după labiale în poziție tare se păstrează: *împirat* 8, *învi^oam* 34, *mi* 36

6. *e* accentuat aflat înaintea unui *e* următor (sec. *i*) este *ę* această înseamnă că diftongul urcător *ę+a* este foarte deschis dar nu așa de deschis ca cel modern din dacoromână *e*. Dar autorul articolului a scris cu *ea*: *peadiți* 6, *greale* 6, *slăgăeași*15, *trebueaști* 26.

7. *a* epitetiv la pronume și adverbe: *l^{ia}* 10 = ar.*lⁱ* = dr. *îi* Ac.pl.; *sfaca* 20, 26; cu *c^ota* 22; *oà* 24;

8. cel care a scris articolul a optat pentru scrierea cu “*în-*” la începutul cuvintelor de exemplu *învi^oare* 10, 34, 43, *împirat* 8, 49, ceea ce nu era în concordanță cu caracteristicile pe care Weigand le sistematizează în dreptul meglenilor, lingvistul notând “*in-*” la începutul acestor cuvintelor. Încercând să dea o explicație acestei neconcordanțe, Weigand credea că ar fi posibil ca acestea să reprezinte doar deviații dialectale, deoarece în localitățile Borislaftsi și Lunzi, localități aflate foarte aproape de punctul Oșin, se pronunța *anvitsare*; ceea ce s-ar putea explica mai degrabă prin influența ortografiei obișnuite.

5.2.2 Consoanele

1. *d* cade la final de cuvânt după *n* : *k^on* = cînd 16, 27

2. Tratamentul labialelor. Weigand a constatat că în dialectul meglen *p^l* , *b^l* s-au păstrat dar în acest articol publicat pe care l-a luat ca model nu există nici un exemplu. Dar *v^l* s-a păstrat și apar exemple pe text ca: *vine* 27, dar există și situații când *v^l* > *ğ* : *ghiață* 7, *ghiu* 48.

Aceste observații ale lui Weigand sunt într-adevăr pertinente și pleacă de la cuvinte culese din teritoriu .

Apoi fi->hi > i, im= fim 24, 45; ie 48; ier = fier 30; m>n în exemplu: tińisită 1.

3.-/ final ca semn al articulării dispăre ca de altfel și în dacorom. cătunu 2; scuľou 16, 28; ĩnvițămintu 29; ĩmpiratu 49.

4. / s-a păstrat : zauľită 5; deajilĭ 12; ficiorilĭ 13; hilĭa 46; ĩľ 27

5. dz>z :zuă 2, 27; zic 19, zișĭ 27.

6. dź> ž junsim 9= ar. adžunsim. jută 41 = ar. adžuto

7. c(tș)> ts tsi 3; peđits 6; fatsiri 18 etc.

5.2.3 Problema flexiunii la megleni

Weigand s-a oprit sumar și asupra elementelor flexionare, dar de data aceasta s-a raportat doar la textul publicat. Astfel :

1.Despre formarea cazurilor, lingvistul precizează că se ĩntâmplă ca ĩn dialectul istic, dar și ca ĩn dacoromână, prin intermediul lui *lu* , ceea ce ĩn aromână nu se ĩntâmplă. Există ĩn text și două exemple: *pri ghiața lu prinaltu nostru ĩmpirat 7; hiliă lu latineasca 46.*

Ceea ce impresionează ĩn modul de lucru al lui Weigand este cum ĩn momentul ĩn care acesta aduce ĩn discuție o caracteristică dintr-o anumită regiune, el face referire deseori la mai multe dialecte și astfel dă dovadă de o stăpânire foarte mare a sistemului său de lucru dar și de faptul că știe să-și sistematizeze munca, astfel ĩncât totul să fie foarte clar pentru toată lumea interesată chiar și pentru cei mai puțin avizați, dar care din curiozitate vor să-și lărgescă sfera de cunoștințe. Acest mod de lucru a dialectologului este vizibilă chiar din cele prezentate anterior când, pe lângă dialectul istic, face referire la dacoromână și aromână.

2.Weigand vorbește de un mod de articulare la fel ca ĩn aromână ficiorilĭ = fitșorilĭ 10, 13, dežilĭ 12, grekomanilĭ 23. Sunetul final *-/*, care ar trebui să marcheze prezența articolului la singular, nu numai că nu se auzea ĩn vorbire, dar nici ĩn scris nu apare: cătunu 2, etc.

3.Vorbind de verb, a vorbit de timpul prezent, menționând că s-au păstrat formele accentuate ĩn rădăcină: fátsim 26, dešklĭdem 9, žúnzim 33, tsónem 44 iar formele aoristice tari, apar ĩn varianta lor veche: ziș 27, žunsim 9 dar și žunš, feasirō 29, 32 dar și feš. Apare și aorostul slab, dar numai ĩn forma *avum*. Perfectul se forma cu ajutorul verbului ajutător postpus: prikožit-au, 12 iar viitorul cu *va să* + conjunctivul : *va sō ie* 17,

va s-si fakø 17. Astăzi avem o denumire specială pentru această formă de viitor pe care Weigand o sesiza deja în 1898 și anume viitorul popular. Infinitivul a apărut într-o formă pe care Weigand o numește completă: *nu si poati fatsiri* 18, *el la poati sforșori* 39 dar pentru aceste forme în Ljumnitsa se observă preferința pentru *să + conj.* în locul acestui mod verbal dar chiar și în această localitate se folosește și așa numitul infinitiv plin .

4. Weigand a observat și notat și formele pronominale. Pentru pronumele personal, a identificat câteva forme pe text *la=ihn* 26, *la =sie* ac. Pl. 10; *u=sie* f. ac. Sg 12; *îl'* 27 (*î* are rolul de a marca doar sonoritatea dată de întâlnirea sunetelor *n-l'* ca în *çon-l' vine*), *l'* 41; *nø* marchează ac.pl 36, dat. pl. 9, 10, 44, 48. Pronumele reflexive au forma *si* 17, 18, 32, dar și forma *se* 15, 22, 23, cea corectă fiind de fapt *si*. Formele pronomelui demonstrativ, care apar în text corespund în totalitate cu cele pe care Weigand le-a notat în lucrarea sa de habilitare. Acestea sunt *tsista* 25, 33 masc.sg; *tșesta* 2, 14 fem. sg.; *tșești* două 42 f.pl; *tșeli* 29 f. pl. Dintre pronumele posesive, a apărut în text numai unul și anume *noștri* 13, iar dintre relative și interogative tot unu *tsi* 3, 30, 36. Textul reprodus în gazetă conținea și o formă a pronomelui indefinit *sfaka* 20, 26 și *erī-carī* 3(*heri-cón* 16)-(ultimul neapărând în lucrarea de habilitare a lingvistului), *care>cari>carī* cu *i* șoptit, dar există posibilitatea ca acest *i* să cadă total ca în dialectul aromân.

5. Și din categoria adverbului au fost găsite câteva exemple precum: *çota* 22; *oa* 24; *kmo* 14, 42.

6. Dintre prepoziții, întâlnite au fost numai: *dintru* 24 dar și *între* 42.

7. Dintre conjuncții apar: *aku=cînd* cond. 37; *çon=cînd* temp. 27, *sø=că* 32; *ca să*, *pentru ca să* 34; *kø=apoi* 33, *ka-sø=ca să* 37-39; *ama-dar* 32; nou apărută în repertoriul format de Weigand este *dintru kø=deoarece, fiindcă* 5, 20, 41, *deoarece* 28, 35; *dintru sø= pentru ca să* 25, 33.

Comentând articolul redat în gazetă, Weigand spunea că textul lui Gușu Gaga din Oschin, nu a fost redactat de un specialist, deoarece scrisul nu conține decât parțial caracteristicile dialectului local cu toate că există un număr de cuvinte care redau caracteristicile vorbirii meglene, așa cum au fost ele sistematizate în "Vlacho- Meglen". Dacă există abateri de la ceea ce a consemnat lingvistul ca fenomen fonetic regional, acestea sunt nesemnificative și sunt puse pe seama modului cum a scris autorul articolului care nu pare a fi un specialist în dialectologie dar cu toate acestea este impresionant cât de unitară este limba meglenilor din est și din vest.¹²³

În anuarul al V-lea Weigand a publicat ancheta pe care a făcut-o Sextil Pușcariu pe vale superioară a Oltului. Pușcariu a urmat întocmai modelul de lucru al dascălului

¹²³ Vezi ibidem p.145-157

său, începând cu descrierea zonei pe care urma să o viziteze în scop dialectal. Rezultatele investigațiilor așa cum sunt ele prezentate de Pușcariu, au fost trecute în cuprinsul atlasului lingvistic alături de cele ale marelui savant. Pușcariu și-a publicat articolul tot în limba germană, limbă în care se publica materialul întreg cuprins în anuar.

6. Introducere în dialectul de pe valea superioară a Oltului

Sextil Pușcariu, și-a început descrierea dialectului prin prezentarea zonei geografice a Țării Oltului, care era delimitată la nord și vest de însuși râul Olt, iar la sud și est de munții Carpați sau de versanții acestora, valea fiind descrisă ca având cea mai largă și mai mănoasă câmpie. Onorând propunerea d-lui Weigand, Pușcariu a mers să cerceteze vorbirea celor de pe Valea Oltului în vara lui 1896. În teren, a descoperit că populația județului Făgăraș este formată numai din români care erau răspândiți în mase compacte în toată regiunea. Totuși printre ei, Pușcariu a constatat că aproximativ unu la sută din populație, erau șasi din Sachsen, care s-au instalat pentru a locui în Șercaia și Făgăraș, iar aproximati 0,5 procente erau unguri (dar și iudei) care se ocupau de birocrație. Lui Pușcariu i se pare de o importanță majoră să precizeze faptul că românii aveau religie greco-orientală sau greco-catolică, detaliu care nu intră deloc în sfera de atenție a lui Weigand, care era atras în cercetările sale de alte amănunte. Notarea religiei românilor reprezintă un punct de diferență în modul de a lucra al celor doi savanti. Pușcariu a observat că religia, în diferitele ei forme și cu diferențele care le aduce în plan religios, a exercitat o influență minimală asupra vorbirii dar și a obiceiurilor populației regionale. Permițându-mi să aduc o completare, voi preciza o realitate care este și astăzi de actualitate și anume faptul că religia, sub diferitele ei variabile, a avut și are o influență decisivă mai ales în obiceiurile și modul de viață al oamenilor, ea punându-și amprenta pe modul cum se îmbracă oamenii, ceea ce mănâncă și chiar vocabularul lor este presărat de cuvinte religioase pronunțate de multe ori cu un așa numit accent religios.

Pușcariu și-a început călătoria, de data aceasta fiind însoțit de d-l dr. Bacmeister, care l-a îndrumat cu ajutorul notițelor sale. Călătoria și-au început-o din Cohalm (Reps), care poate fi considerat ca și punctul de nord a văii, mergând pe jos prin Valea Oltului până în Făgăraș, unde a avut ocazia să interogeze în scop dialectal țărani din Voila, Sîmbăta de jos și Dejenii care se aflau în partea de sud-vest. Apoi drumul

continuă către Mărgineni și apoi pe la poalele Carpaților spre Perșani, care se afla la partea cea mai de est a regiunii. Satul Poiana Mărului nu se afla în Valea Oltului ci circa 30 km. la sud, în munți dar cu toate acestea dialectul din acest loc era așa de asemănător cu cel de pe Valea Oltului, încât anchetatorul a simțit la un moment dat nevoia să-l includă în acela al celor de pe această vale.

Înainte de a-și prezenta rezultatele anchetelor sale, Pușcariu a ținut să aducă mulțumiri în scris celor care l-au ajutat donându-i cărți valoroase sau arătându-i traseul pe care trebuia să-l urmeze. Unul dintre ei a fost preotul și profesorul de școală E.Crișan, profesor în Șinca veche, care a donat și sume de bani care au ajutat la îmbogățirea bibliotecii seminarului. Mulțumiri a adresat Pușcariu și d-lui Bacmeister, care l-a ajutat foarte mult pe anchetator prin notițele acestuia, care i-au servit ca și control. Se pare că Bacmeister și Pușcariu au călătorit împreună în această regiune, ba chiar mai mult au făcut transcrieri fonetice în paralel după care au comparat rezultatele obținute. Nu de puține ori s-a întâmplat ca transcrierile fonetice ale celor doi să nu corespundă în totalitate, ca de exemplu: Pușcariu aude *lɛmn* în timp ce Bacmeister auzea *lɛmn*. Pușcariu a optat pentru înregistrarea variantei fonetice pe care a auzit-o el. Dar în cele mai multe cazuri, diferențele de notare a celor doi au fost atât de neînsemnate încât, nu au meritat luate în considerare, fiind aproape nesensibile, ceea ce denotă faptul că cei doi au învățat lecția bine, dar mai mult decât aceasta, de aici putem observa un lucru extrem de important și anume se vede influența unui singur formator, modelator.¹²⁴

Dacă cei doi ar fi fost formați sub îndrumarea a doi profesori diferiți, cu siguranță în perceperea sunetelor ar fi putut exista diferențe majore. De aceea sunt adepta trimiterii în teren a oamenilor instruiți în prealabil, mai mult decât atât, a oamenilor instruiți de o singură persoană. Nu cred că există nici o altă metodă de lucru mai bună decât cea aplicată aici și anume: un dascăl (în cazul nostru Weigand) școalește mai mulți elevi, apoi îi trimite în teren dar nu numai atât, îi trimite el sau se duc ei câte doi(e vorba de Bacmeister și Pușcariu) mânați de un ideal înalt și anume să lucreze în paralel și să consemneze comparând rezultatele, ceea ce este un model care se poate regăsi în metoda de lucru a profesioniștilor, a oamenilor cu mult simț de răspundere, care nu lucrează de dragul de a lucra, ci își dau seama de valoarea chemării lor.

¹²⁴ Vezi, Sextil Pușcariu, în *Fünfter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache(Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1898, p.158-159

Notarea fonetică pe care a utilizat-o Pușcariu, a fost preluată de la Weigand însă Pușcariu a introdus un semn nou împrumutat din scrierea croatică, e vorba de sunetul *ć* care trebuia să redea un sunet intermediar între *t'* și *ć*. Pușcariu nu era mulțumit nici cu redarea diftongului *-je* pe care l-a utilizat destul de des, precizând că acesta nu este întotdeauna imaginea clară a pronunției, iar pentru a reda toate nuanțele fine ar fi necesară introducerea unor noi semne. În cele mai multe situații se auzea un *ee*, al cărui *e* inițial este pronunțat așa de închis încât era greu de diferențiat de un *j*.

6.1. Caracteristicile fonetice generale ale dialectului văii superioare a Oltului.

Pușcariu a observat că acest dialect se subordonează modului de a vorbi caracteristic al dacoromânilor dar și limbii literare. Diferența dintre ele este dată în principal de excesiva pronunțare a sunetului *e* închis, în tratarea labialelor dar și în păstrarea sunetului final *u* ca și sunet șoptit.

Ceea ce se petrece în primul rând, este faptul că Pușcariu sesizează că sunetul *e* se pronunță așa de închis încât s-ar putea să evolueze către un *je* sau un *ej*. Pentru primul caz de evoluție, Pușcariu a găsit exemple în chestionarul deja întocmit, în timp ce pentru a demonstra apariția celui de-al doilea fenomen, Pușcariu a adăugat la lista de cuvinte încă câteva și anume cuvintele *ureche*, *vechiu* și *păreche*, cuvinte pe care le-a discutat la cuvântul "*chee*".

Despre modul cum se comportă labialele în vorbire, Pușcariu observa că acestea înainte de *j* se transformă în sunete palatale corespunzătoare, fenomen întâlnit cu o așa consecvență încât într-o localitate numită Vineția, Pușcariu a auzit în vorbirea unei femei, cunoscutul strigăt al găinilor "*piri-piri*" sub forma "*kiri-kiri*". Cu toate acestea, acest fenomen, nu are caracter permanent, mai ales în flexiune. Grupul de sunete [*yi* < *v + j*] ar avea într-o viitoare evoluție două posibilități de concretizare: fie să se reducă la *i* sau să devină un *gi* intensiv. La fel s-a întâmplat și cu *ć*, *g* care au devenit dentalele *t'*, *d'*, trecând printr-un stadiu intermediar *ć* descoperit în timpul anchetei de Pușcariu. Pe lângă formele *ć, g, h* apar și *pk, bg, mh* și anume cele două forme se aud în unul și același loc, ba mai mult în vorbirea uneia și aceleiași persoane.

Acțiunea labialelor asupra lui *e* următor nu este una consecventă. Se pronunță *măr* dar *merg*, *trimets*.

Sunetul final *u*, nu a mai fost auzit de Pușcariu în 242, 243, 244, 245 și nu se mai formează prin rotunjirea buzelor și deoarece nu mai este perceput de ureche, anchetatorul a optat pentru lăsarea lui nemarcată. Acest fenomen se modifică însă începând cu localitatea 246, unde se aude pronunțat din ce în ce mai des dar ca sunet șoptit *u*, după care va dispărea din nou, de obicei după sunetele lichide. Pușcariu a observat că începând cu localitatea 260 sunetul *u* nu se mai aude din nou deloc. Un fenomen care i-a atras atenția lui Pușcariu este faptul că acest *u* dispare și acolo unde ar trebui să rămână, și anume după consoană dublă în interiorul propozițiilor ca în exemplul: *patrū* și la fel în *unu*, poziție în care *u* final joacă rolul de articol. Acest fenomen este perceput și explicat de anchetator ca o fază de evoluție a lui *u* : la început se făcea auzit total, apoi se va percepe ca un sunet șoptit ca în fază finală să nu se mai audă deloc.

În continuare voi prezenta rezultatele anchetei lui Pușcariu, așa cum au fost ele notate pe chestionar, însă și acest anchetator a urmat modelul de lucru al mentorului său raportându-se tot la dialectul bănățean și la rezultatele găsite în această regiune. Acolo unde Pușcariu a început notarea cu numărul III de exemplu, aceasta înseamnă că numerele I și II sunt identice cu rezultatele obținute în Banat, de aceea nu are rost să repete transcrierea. Foarte interesant este modul său de lucru .

1. *cîne*

1.3 *kune* 244-246, 248-253, 255-260

Această variantă fonetică a fost identificată cu două variante de plural:

Pl.1 *kunī* 246, 248-250, 252, 258, 259

Pl.2 *kun* 253

1.4 *kūine* 242, 243

1.6 *kīne* 247

2. *făină*

2.1 *foină* 242-260

3. *grîu*

3.3 *grīu* 242-260

Pluralul acestui substantiv se realizează după modelul *grîne*, *brîne*, *frîne* și a fost alăturat localității 245 .

4. *orz*

4.4 b) *orzū* 259

uorzū 247-250, 252, 254, 255, 258

uors 242-244, 251, 253, 257, 260

uorsű 246

Pușcariu dă o explicație pentru alegerea modului diferit de scriere a acestui substantiv, o dată cu s altă dată cu z. El spune că acolo unde a optat pentru notarea cu s acest sunet se auzea în pronunție ca în cuvântul *Fortis*, adică surd. Acolo unde a utilizat z, l-a notat pentru locurile unde a auzit tot un s dar pronunțat ca în *Lenis*. Anchetatorul a adăugat că un z pur nu a auzit nicăieri la final de cuvânt.

5. săcară

5.1 șkaro 243-245, 247, 250, 251, 254-259

5.3 șkaro 242, 248, 249, 252

5.4 sekaro 246, 253, 260

6. mînc

6.1 muńk 242-245, 251, 255-257, 260

6.2 muńkű 246-249, 252-254, 258

- muńko (pronunțat de 3 persoane) 250, 259

7. pasăre

7.4a) pásore(-e) 243, 247-249, 252, 258 pl. pasorű 258

pasore 247-249

b) pásere(-e) 244-246, 256, 257, 259, 260 pl. poșerű 242, 245, 246, 260

8. sboară

8.1 zboro sau zboáro 242, 245, 247, 248, 251, 254, 257-259

8.3 zbuoro sau zbuáro 243, 244, 246, 249, 252, 256, 260

Pușcariu a precizat că după modelul primului exemplu se pronunță și substantivele nopte(oá) 251, 253, 254, 257, 259 dar și morțe 257, iar după modelul celui de-al doilea substantiv, se pronunță nuopte(uoá) și muorte(uoá) 246, 256 .

9. rîndunea

9.1 b) rűnduniko pl. rűndunitș 245, 246, 251-253, 257, 258, 260

9.6 b) rűnduriko pl. rűnduritș 242-244, 247-250, 254-256, 259

10. vrabie

10.9 vrábgie(-e) 248, 249, 252-254, 258, 260 pl. vrobgű 248, 258, 260 .

10.11 a) vrábd'e (-e) 243-247, 250, 251, 255, 259 pl. vrobd'ű 247, 259

b) vrábd'ie pl. vrobd'l 256

10.12 vrađe pl. vrođi 242, 257

11. aripă

11.1 áripo pl. arípt' 247, 249

11.3 b)'arípko pl. ' arípk 243

11.6 arípø 242, 244-246, 248, 250-260 pl. 'arík 257, arípík 253, 254, 258, 259, arípt' 244-246, 250, 251, 255-258

11.7 areápø(aici are sems de aripă prăjită de pui) 257, 258

12. *pană*

12.3 pęáno (pęno, pıáno) 242-260

a). pl. pęne 244, 248, 250, 251, 254

b). pl. pęne 242, 243, 253, 256, 258-260

c). pl. pıene 246, 249, 252, 255, 257

13. *ușă*

13.1 ușø 244, 248, 249, 253, 254 pl. uș

13.3 uše(-e) 242, 243, 245-247, 250-252, 255-260,

14. *chee*

14.4 kéje(-e) 242-244, 245, 248-252, 254, 255 pl. kéj 245, 251

14.6 a) kéje(-e) pl. kéj 257-260

b) kıjeje pl. kıej 246, 247, 253

14.7 ceje pl. cej 247

Pronunțarea închisă a lui *e*, care determină apariția diftongului, apare după cum Pușcariu observase nu numai în acest caz ci și în cazul formării pluralului *pâine*. Aici se poate vorbi chiar mai mult, de trecerea lui *a>e* : pıano - pıene, la fel se întâmplă la *chee* unde primul *e* este unul foarte deschis. Pușcariu prezintă și o altă modalitate de formare a diftongului tot cu *e* închis, în cuvintele *ureche*, *vechiu* și *păreche* care apar în vorbire alături de formele urejke (255, 256, 258, 260), ureke(242, 257, 259), vejık(e) (256, 258), vek(e) (257) porjike și lângă porke.

15. *fer*

15.4 a) her sau her 242-245, 251, 255, 260

b) heru sau heru 246-250, 252-254, 256-259.

16. *cuiu*

16.2 a) kuj 242-245, 251, 255, 260

b) kuiu 246-250, 252-254, 256-259 pl. kuj(-e)

17. *scaun*

17.2 a) skau 242, 244, 250, 251, 255, 257, 260

b) skau 246, 248

c) skou 247, 252

d) skon (bisilabic) 243, 245

skou (bisilabic) 249, 256, 258, 259

skáxon (bisilabic) 253

18. *masă*

18.2 *maso* 242-260

c) pl. mese 242, 244, 260

d) pl. meșe(-e) 243, 248, 250, 251, 253-255

e) pl. meșe 257-259

f) pl. mișe 246

Pușcariu face niște completări și spune că dacă în acest exemplu *m+ e>ma*, nicăieri nu a întâlnit pronunțarea *pomanø* iar forma *pomeánø* poate fi trecută ca auzindu-se în localitățile 245, 247, 249, 258 .

19. *biserică*

19.4 b) *bisereko* sau *biseriko* (e, e) 243-248, 250-260

c) *besereko* 242, 249

20. *peatră*

20.5 *katro* 243-246, 248-255, 257-260

a) pl. *ketri(e)* 243, 244, 248-254, 258, 260 *ketri* 257, 259

b) pl. *ketre* 246

20.8 *catro* pl. *cețre* 247

Pușcariu dă și câteva exemple care să susțină regula după care *p +j > k* sau *pk*. Mai întâi a exemplificat cuvintele care se pronunțau cu *k*:

1. *kele* pl. *kei* 258, *kočil* 242, *kitulikø* 243, *kitø* 245, 246, 248-251, 255-259, *'ulák(=vulpă)* 246, *skinare(-e)* 245, 246, 250, 251, 256 *kert[ü* 248-251, 254, 256-259,

Din cuvintele care le auzea pronunțate cu *pk(pt')* anchetatorul a amintit:

2. *lupk* 243-245, 251, 254 *tsapk* 243, *kopkil* 245, 254-256, *pkert[ü* 254, *pkitø* 244, 245, 249, 254-256 .

Ambele forme se găsesc în 243, 245, 249, 251, 254-256. Pentru *ć* în 247, a mai auzit și *ćitø*, *ćertü* și *kočil*.

21. *casă*

21.3 *kasø* pl. *kos[i* 242, 243, 245-259

21.4 *kasø* pl. *kase* 244, 260, dar și în 242 lângă forma *kos* .

22. *pept*

22.5 a) *kept* 242-245, 260 pl. *kepturi* 244, 245, *keptur* 243

b) *keptü* (e) 246, 248, 259 pl. *kepturi* 248, 254

22.8 *ceptü* 247

23 a. *sin*

la) s̄un 243, 244, 257, 260

lb) s̄un̄ 246, 250-255

lla) s̄in 242, 256

llb) s̄in̄ 247-249, 259

23b. *inimă*

la) inim̄o 242-251, 253-260

b) inem̄o 252

Pușcariu nota că forma *im̄eṇo* care se auzea pronunțat în aceeași localitate, cu *inim̄o* în 259, nu este după părerea sa o formă obișnuită.

24. *dinte*

24.3a) dinte 242-259 pl. dints în 246, 247 dints̄i

b) dintje 260.

25. *deget*

25.5 d) d̄iedžet 244

25.9 a) dešt 242, 243, 260 pl. dește

b) dešt̄u 254, 257, 258 .

c) d̄iešt̄u 245, 248, 249, 253, 256, 259 pl. diește 253, 259

25.10 a) dežd[ũ 250, 251, 255 pl. dežde 255, dežde 251

b) d̄iežd[ũ 246, 247 pl. diežde 246

26. *geană*

26.4 džano 243-247, 251, 253, 255-260

a) pl. džene 250,251

b) pl. dzene 246

c) pl. džene 243, 244, džene 253, 255, 256, 259

d) pl. dženĩ 258

26.5 džeano 242, 248, 249 pl. džene 249, džene 242

Pușcariu face o remarcă foarte interesantă și anume a din interiorul cuvintelor džano și spruntșano, se aude în momentul pronunțării mai închis și seamănă cu *â* din limba franceză.

27. *sprinceană*

27.2 b) sprūtșano, pl. sprūtșene 242, 244, 258, 259

27.3 b) sprintșano 247

27.4 a) spruntșano 245, 252-254,256, 260

d) spruntșeano 248, 249

27.5 a) sprintșano 251, 255, 257

b) sprintseano 246

28. *vîñă*

28.4 vuno pl. vine 242-260

29. *picior*

29.2 pkitșor pl. pkitșore 255, 260

29.3 a) pt'itșor pl. pt'itșore 252

29.4 c) kitșor[ũ 242-246, 248-251, 253, 254, 256-259 pl. kitșore(-e) sau kitșoare(-e)
245, 246, 249, 250, 253, 254, 256-259

29.5 citșor 247

30. *călcîiũ*

30.3 a) kolkujũ 244, 246, 252, 254, 256, 258 pl. kolkuje (-e) 246, 254, 258

d) kolkoi 243, 260

30.5 a) kolkij 242, 245

b) kolkijũ pl. kolkije 247-251, 255, 257, 259

31. *genunche*

31.5 b) genuñke 242-244, 247-254, 256-260

c) genuñke 245, 246

b+c pl. genuñk 246, 247, 250, genuñke 254 .

32. *grădină*

32.2 grđino 242-260, pl. grđin 251, grđin 251, grđini 244-249, 254, 259 .

33. *lemn*

33.1 a) ľemnũ 243, 255, 256

b) ľ emnũ pl. ľ emne 246

33.2 ľemnũ 242, 244, 245, 247-254, 257-260

Pușcariu amintește că / palatal, a fost auzit pronunțat în localitatea 255 în cuvântul feľũ .

34. *măr*

34.3 a) mōr (pom și fruct) 244, 245, 250, 251, 256-258, 260

b) mōrũ (pom și fruct) 246-249, 252-255, 259

a + b pl. mēre 248, 250-252, 254, mere 242, 245, mēre 246, 255-260, mīere 247, 253

35. *pară*

35.2 pēarō(iá) 244-260 pl. pēre 250, 252, 254, pere 242, 244, 245, pēre 246, 255-260,
pīere 247, 249

36. *roșu*

36.3 roșu 242, 248-254, 256, 258-260, fem.roșie(-e) 242, 250-253, 256, 259, 260 roșje
254, 256

36.5 roš 243, 257 fem. rošie 257

36.6 rošŭ(o) 244-247, fem. rošie 245, rošie 246, rošu 244

37. *alb*

37.1 alb 242-245, 255, 257, 260

37.2 albŭ 246-254, 256, 258, 259

38. *galbin*

38.1 a) galbin 242, 244, 246

b) galben 243, 252, 254, 260

c) galbinŭ 247-249, 256, 259

38.2 b) galben 245, 250, 251, 253, 257, 258

39. *verde*

39.4 verde 252

39.5 verde 242, 250, 251, 253-255, 257-260

39.6 vierde 243-249, 256

40. *vînăt*

40.1 a) vunoť 242-245, 248, 249, 260

b)vunoťŭ 252-254, 256, 258

40.2 a) vuneť 250, 251, 257

b) vuneťŭ 246, 247, 259

41. *cereașă*

41.4 e) tșerașo 242, 249-251, 253, 255, 257

tșeřașe 246

tșeřaso 243, 244 pl. tșeřașo

41.5 tșeraše(-e) 245, 247, 248, 252, 256, 258-260

42. *stejar*

42.3 b) štežar[ŭ 253, 257, 260

c) stežar 243, 251

d) stežar[ŭ 255, 259

42.4 a) štežar[ŭ 242, 244-250, 254, 256, 258

43. *frasin*

43.1 c) frasin[ŭ 244-250, 253-255, 257, 259 pl. frasinŭ 245, 256, 260 fraseniŭ 253, 254

e) frasen 258, frasen 243

43.6 frašin 242

44. *teiŭ*

44.4 tei[ŭ 242-245, 248-251, 254-260, tjei[ŭ 246

- b) țejerű 247.
45. *pin* (cuvânt aproape necunoscut)
45.2 kın[ű 245, 253, 255
46. *jneapen* (cuvânt aproape necunoscut)
46.1 žneápon 253, 255
 žneáp 244
47. *cămașă*
47.2 a) komașo 242, 244, 249, 250, 252, 257-259 pl. komaș 249, 250, 252, 257-259
 c) kamașo 254
47.7 komaše(-e) 243, 245-248, 253, 256, 260 pl. komaș 246, 256, 260, komeș 247, 253
48. *cuțit*
48.1 a) kutsut 242, 244, 246, 259, 260
 b) kutsutű 252
48.2 a) kutsit 243, 245, 247, 250, 254, 257
 b) kutsitű 253, 255, 258
49. *țin*
49.3 a) tsiju 255-257
 b) tsujű 250
 d) tsij 253, 254, 258
49.4 tsuju 244, 246, 248, 249, 251, 252, 260
49.5 tsúju 242, tsu 243, 245
50. *cer*
50.4 a) tșer 243
 b) tșer 260
 c) tșerű 242, 244-259
51. *nor*
51.1 nor[ű 242-253, 255, 257-260, pl. nof 244, nori(o) 242, 245-253, 258, 259
 nofű pl. norh 256
 nor pl. nori 254
52. *umblu*
 umblu 242-249, 251, 252, 255, 258-260 .
 Pușcariu a notat și alte forme care se pronunță după modelul acesta: *unge(e)* 242-260. Trecerea lui *în<in* se produce, după cum anchetatorul observa, acolo unde urmează o vocală deschisă *untratű* 247, *untro* 253, dar și în cazul substantivului *inel* .
53. *seară*

sarø 242-260

54. soare

54.2 a) soáre 247, 250, 252, suáre 260, suoáre 243, 244, 249

d) soře 242, 245, 248, 251, 254-259

54.3 sóare 246

Pușcariu a notat că în localitatea 246, diftongul *oa* are accentul pe *o*, de aceea se auzea o pronunțare de genul *sóare*, dar și *stéa*, *vitséa*. Dar în cazul cuvintelor *peanø* și *pearø*, nu se întâmplă acest fenomen fonetic .

55. vînt

55.1 vunt 242-245, 251, 255, 257

55.2 vuntŭ 246-250, 252-254, 258-260 .

56. vînd

56.3 vunzŭ 244-251, 254, 255, 257-260, vunns 242

57. stea

57.1 ste (eá, já) 242-245, 247-260 pl. stele 248, 250, 251, 252, 254 stele 244, stele 242, 258-260, stiele 243, 246, 247, 249, 250, 253, 256, 257

57.9 stéa 246

58. șea

58.1 a) ša 242-248, 250, 252-254, 256-259

58.2 a) šaø 249, 251, 255, 260 .

Pușcariu a observat că acest substantiv are foarte multe forme de plural, dintre care a amintit câteva: šeuø 246, šaue 256, 260, šej 251, 253, šej 248, šej 250, šoj 249, 254, 259, šol 244, šale 244, 245, šole 252, šele 258, 259, šele 243, 246, 255, šiele 247, 257

59. vițel

59.3 yitsø 242-247, 249-251, pl. yitsøj 244, 246, 249, 250, yitsej 245, 251

59.5 ġitsø 255, 256, ġitsej 248, 253, 254, 257-259, ġitsel 252, pl. ġitsej (ej) 248, 252-254, 256-259

59.6 b) itsø 260

Pușcariu a dat mai multe exemple de cuvinte în care a auzit pronunțarea însoțită de transformarea lui *vj* > *y*: yine 242, 243, 245, 249, 250, yite 242, 245, 249, 250, láyitsø 251 dar și alte exemple pentru transformarea lui *vj* > *g*: ġišin 253, 255, 258, ġine 255, 256, loġit 256, a lui *vj* > *i* : în 260. Pentru localitatea 258, Pușcariu a notat trei forme diferite de pronunțare: ġitsej, yin (băutura), vin (a merge), vint, isproyit. În localitatea 259, apar

formele *gin* dar și *vin*, ambele cu același sens de băutură, pe când în localitatea Șinca Nouă, se spune și *gitsol*.

Anchetatorul a notat că în unele localități –*ŭ* urmat de –*l* nu se mai aude în timpul pronunțării deși a întâlnit și unele excepții.

60. *vițea*

60.3 yitseá(ę) 242-247, 249-251 pl. yitsele 244, 251,

yitsiele 246, 247, 249, 250

60.5 a) gitsjá(ę) 255, 256, 258, 259

b) gitsá 252-254

a+b pl. gitsęle 252, 254, 258, gitsiele 253

61. *bărbat*

61.1 a) boțbat 242-245, 250-252, 255-260

b) boțbatŭ 246-249, 253, 254

62. *nevasta*

62.1 nęvasto 252

62.2 nevasto 242-251, 253-260, pl. neveste 248, 251 neveste 256, neveste 253, 254, 259,260 neveste 246, 247, 249, 257, 258 .

Dar, veadro 255

63. *bătrîn*

63.1 boțrun[ŭ 244, 245, 247, 249, 251, 256, 258-260

63.3 boțriņ[ŭ 242, 243, 248, 252, 252, 254, 255, 257

64. *june*

64.3 žune 242-260

65. *tînăr*

65.5 c) tinor[ŭ (-er[ŭ) 242-249, 252, 258-260

65.6 tiner[ŭ 250, 251, 253, 255-257

66. *rid*

66. 1 b) rıd 243

66.3 a) ruız[ŭ 253-256

66.4 a) riș 242, 258

b) riız[ŭ 244-250, 260

67. *zic*

67.2 a) zŭk 256, 260

b) zŭkŭ 254, 255, 258

c) zŭkŭ 253, 257

67.3 a) zik 242-245

b) zikŭ 246-249, 252, 259

68. *dumnezeu*

68.2 dumnezeŭ(-oŭ) 245, 247, 249, 252, 254, 255

68.3 dumnezeŭ(-oŭ) 242, 243, 248, 250, 251, 253, 256, 257, 260.

68.4 dumnezo 244, 258, 259

68.5 dumnezijŭ 246

69. *știu*

69.2 b) ștjŭ 243, 249, 258, 259

69.6 ștjŭ 242, 244-248, 250, 252-257, 260

70. *pește*

70.4 a) pește pl. pešt 256

b) pește , pl. pešt 242, 245, 250, 253, 254, 258-260

c) pjește 243, 244, 246-249, 251, 252, 257 pl. pešt[ŭ 243, 244, 251, 257, pješt[ŭ
246-249

71. *aud*

71.1 aud? 256

71.3 a) aus 242

b) auz[ŭ 243-255, 257-259

72. *caut*

72.1 a) káuť[ŭ 244-246, 250, 251, 253-255, 257, 260, káuť (pronunțat bisilabic) 252

b) káuť[ŭ 247-249, 256, 258, káuť (pronunțat bisilabic) 243

72.3 kōť 242

Pentru aceste forme anchetatorul a auzit și o formă, care împingea accentual pe terminația verbului și care suferea următoarea modificare fonetică *au > o*: kotát în localitățile 250, 254-256

73. *lunŭ*

73.1 lunŭ 244-246, 248-250, 252, 253, 255-257, 259, 260 lunja 258

73.2 lun 242, 243, 247, 251, 254

74. *marťŭ*

74.1 marts 242-245, 247, 250-258, 260

74.2 martsŭ 246, 248, 249, 259

75. *mercurŭ*

75.1 mjerkurŭ 245

75.2 mnerkurŭ 250

75.3 *nerkur*[ĩ 242-244, 246-249, 252-260 .

Pușcariu dă și alte exemple pentru a exemplifica trecerea lui *m* înainte de *j* la *n*:
ńik(*uts*)242, 243, 255, 256, *ńírose* 243, *ńie* 243, *kořońido* 250, *poń*, *multsońim* 259;
pomń 259, *mńik* 260, *multsońnesk* 260 .

76. *joĩ*

70.3 *žoĩ* (*žoĩ*) 242-260

77. *vinerĩ*

77.2 *viner*[ĩ 242-260

78. *sĩmbătă*

78.1 *sũboto* 242-246, 248, 249, 251, 252, 254, 257-260

78.2 *sĩboto* 247, 250, 253

79. *duminecă*

79.2 *duminekø* 242, 244-253, 258-260

79.3 *duminikø* 243

80. *unu*

80.1 *unu* 242-246, 252, 258, 260, *unũ* 247-251, 253, 254, 257

81. *doi*

81.1 a) *doi* 242-251, 253-255, 257, 258

d) *fem doo* 243, 254, 255, 260

f) *fem duoo*

81.1 b) *duoi* 252

82. *treĩ*

82.1 *tri* 257, 258

82.2 *trej* 242, 244, 250-254, 259, 260

82.3 *triej* 243, 245-249, 252, 256

83. *patru*

83.1 *patru* 242-246, 248, 249, 251, 252, 254, 256-260

83.3 *patrũ* 247, 250, 253

84. *cincĩ*

84.3 *tshintš* 242- 260

85. *șase*

85.2 a) *șase* 242, 244, 246, 251-254, 256-260

b) *șase* 243, 245, 247-250

86. *șapte*

86.1 d) *șapte*(-e) 242-254, 256-260 .

87. *opt*

87.1 opt[ũ 254, 257-260

87.2 ɔopt[ũ 242-253, 255, 256

88. *nouă*

88.1 nouo 246, 248, 249, 256

88.3 nouo(-e) 242, 243, 245, 250-252, 254, 257

88.4 no 244, 247, 260

88.5 nouo 253, 259

89. *zece*

89.2 d) zețse 251

89.3 a) zețse 242, 250, 253, 254, 256-260

b) zjetș[e 243-247, 252

90-99. *unspre-*, *dojspre-* acestea au fost identificate ca forme obișnuite pe lângă care apar și *unsprietșe*, *dojsprietșe* 247-249, 258, 259. Anchetatorul a observat că se folosește pentru *patrusprezece* forma care începe cu *paisprezece* și care reprezintă forma prescurtată auzită și astăzi în vorbire și care între timp a devenit și formă scrisă acceptată, cazul în care apare rar se întâmplă să fie trecută la categoria "greșeli". La fel s-a întâmplat și cu formele *șai-*.

100. *de*

100.3 a) de 242(apare pe lângă de și do), 244-248, 253-255, 257-259

b) di (ditșé = de ce) 256

c) do 245, 250, 260

101. *din*

101.2 dɔn 260

101. 3 din 242, 244-248, 250, 252-259

102. *pe*

102.1 pe(-e) 242, 244, 246, 249, 254, 255, 258

102.3 po(sau pe) 243, 245-248, 250, 251, 253,256, 257, 259, 260

103. *pentru*

103.1 a) pentru (e, e, e) 244, 246, 247, 250, 251, 253-255, 257-260

b) pintru 242, 245, 249

c) pintu 248.¹²⁵

¹²⁵ Vezi S.Pușcariu, în *Fünfter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache(Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1898, p.158-174

6.2 Concluzii

Ducându-și munca la bun sfârșit, cu precizia învățată de la mentorul lui, Pușcariu a contribuit la realizarea structurării caracteristicilor dialectului de pe valea superioară a Oltului. Totuși deși a fost format și instruit de Weigand, Pușcariu nu a adoptat integral metoda de lucru a mentorului său. După ce a făcut o introducere scurtă în dialectul pe care urma să-l descrie, Pușcariu trece la descrierea caracteristicilor fonetice generale fără să facă o descriere a zonei și a populației interogate sau să dea detalii cu privire la traseul pe care l-a urmat și oamenii pe care i-a abordat pentru realizarea chestionarului. Anchetatorul nu a realizat nici o descriere prealabilă a semnelor și a fenomenelor lingvistice întâlnite.

După încheierea acestei misiuni, Weigand a preluat din nou conducerea anchetelor dialectale în cea de-a treia călătorie pe care a făcut-o în scop dialectal începută pe 2 august 1893.

7. Dialectele de pe Someș și Tisa

7.1 Preliminarii

Preluând din nou conducerea anchetei, Weigand a publicat în cel de-al șaselea anuar rezultatele celei de a treia călătorii care s-a desfășurat în jurul râurilor Someș și Tisa. În prefața anuarului, Weigand a amintit din nou stadiul în care se afla redactarea atlasului lingvistic și anume faptul că au fost publicate părțile care formau partea a doua și care cuprindeau anchetele din sud-vest, adică Banatul, Oltenia, Serbia și județul Vidin. Weigand anunță deja că în anul următor va apărea secțiunea a treia din Atlas, care va cuprinde rezultatele obținute în partea de sud, din Muntenia și Țara Făgărașului, zone pe care le-a anchetat în anul 1899.

Și în această călătorie a fost susținut financiar de către Ministerul de Cultură Român, care i-a pus la dispoziție suma de 1200 de mărci, o sumă destul de consistentă pentru vremea aceea, dar și de fundația Albrecht care i-a oferit 1000 de mărci. Weigand nu a uitat să mulțumească celor care l-au susținut financiar în prefața celui de-al șaselea anuar. Tot Ministerul de Cultură Român l-a ajutat să-și achiziționeze o căruță cu cai (despre numărul lor nu știm exact) și un servitor, căruță adaptată în așa fel încât, să-i servească pentru a călătorii într-un mod foarte plăcut, care l-a protejat pe anchetator de ploi și vânturi, și care la nevoie i-a servit și ca locuință.

7.2 Informări din călătorie

Weigand și-a început cea de-a treia călătorie pe data de 2 august 1897. Până la această dată, lingvistul și-a încheiat ancheta în partea de sud și cea de sud-vest, în timp ce partea de sud-est a fost anchetată de Sextil Pușcariu, iar de la acest stadiu, Weigand mai urma să-și facă anchetele în partea de nord și în centru, cu alte cuvinte zona pe unde curgeau râurile Someș și Tisa dar și partea superioară a Mureșului. Weigand cunoștea zona pe care urma să o ancheteze, deoarece a trecut prin regiune de două ori prin partea de sud, și de două ori în cea din nord.

Punctul de plecare al călătoriei lui Weigand a fost satul maghiar Megyazó în apropiere de Miskolcz în partea de sus a Ungariei, loc unde s-a bucurat mai multe zile de ospitalitatea preotului Zombori. Weigand a spus că a avut mai multe motive pentru care a innoptat într-un sat maghiar. Un motiv a fost acela că a vrut să-și întărească imaginea legată de tipologia maghiarului analizând modul de construcție și aranjare a caselor acestora, dar și modul lor de trai, obiceiurile și portul. Mai mult Weigand a intenționat să-și lărgască cunoștințele teoretice prin cele practice și în cele din urmă și-a propus să fie independent în călătoria sa de tren sau de mâncare și să plece fără să fie însoțit de cunoscuți. Pe timpul călătoriei sale, Weigand a fost nevoit să se trezească foarte devreme, pentru a-și îngriji calul pregătindu-l de drum, lucru destul de obositor pentru anchetator. După ce mergea o porțiune de 15 până la 20 de km., Weigand făcea o oprire, moment în care își realiza ancheta, apoi după-amiază în jurul orei trei se pornea din nou, parcurgea aceeași distanță, după care la lăsarea serii își realiza a doua anchetă într-un alt sat. Anchetatorul amintește un lucru foarte interesant și anume a spus că au existat sate mici unde a fost primit cu ospitalitate mare de către preoți români, chiar și în locurile unde nu era cunoscut ca și cercetător, unde oamenii nu știau de ce umbla el prin regiune.

După modul și strategia de lucru pe care și-a însușit-o Weigand, acesta dă dovadă că avea cunoștințe foarte profunde în domeniul istoriei limbii și a poporului român și asupra modului cum acesta era răspândit. În punctul în care Weigand și-a început ancheta, a descoperit o populație de origine română care datorită condițiilor socio-politice din acea vreme, purta nume ungurești, vorbea ungurește pentru ca să nu fie asuprită de clasa conducătoare din teritoriu care avea origine ungurească. De cele mai multe ori sub un nume unguresc, se ascundea o identitate românească, de aceea anchetatorul a ales punctul de plecare al călătoriei sale o localitate de pe lângă Miskolcz pentru a studia modul cum elementul(istratul) românesc s-a întărit în cadrul

populației maghiare. Mai mult, Weigand a vrut să studieze modul cum limba maghiară a influențat vorbirea și vocabularul românilor (chiar și datinile și obiceiurile acestora) care trăiau deghizați sub o identitate maghiară.

Din cele mărturisite de Weigand, aflăm că în călătoria lui prin toată regiunea a fost primit cu multă căldură și ospitalitate dar de trei ori s-a confruntat cu oameni care i-au răspuns cu răceală, însă amintirile bune au fost cele care au sters din memorie întâmplările nefericite. Din Megyaszó a plecat spre Tokaj, regiune care era încă de pe atunci cunoscută pentru vinurile sale, apoi a plecat spre Nyiregyháza, Nagy Kalló, Balkány fiind însoțit în călătorie de o ploaie puternică, apoi a plecat spre Nyir-Adóny unde a întâlnit multă populație română (1500 români, 500 maghiari, 200 iudei), apoi în Nyir-Acsád (1200 de rutenii, 500 maghiari, 150 iudei), Ér- Mihályfalva (3500 maghiari, 800 iudei, 500 români), Ér- Tarcsa (450 români, 400 maghiari, 80 iudei), Ottomány și Margitta în Berettyó-Thale. Vorbind despre infrastructură, Weigand amintește că toată zona pe care a parcurs-o se afla în câmpie, iar în unele părți a întâlnit și pământuri mlăștinoase sau nisipoase. Zona de câmpie avea însă un pământ roditor. Această regiune avea populație majoritară maghiară, însă faptul că apăreau și persoane care aveau părul blond, ochii albastru deschis și corp zvelt îl determină pe cercetător să ajungă la concluzia că, în regiune, ar fi existat cândva și populație slovacă care între timp s-a maghiarizat. Weigand a precizat că în jurul Nyiregyházei s-au așezat mai târziu și rutenii, care erau pe drumul maghiarizării, la fel ca și coloniile românești care se aflau în zonele de câmpie și care au fost asimilate de masa maghiară. Majoritatea populației locale era vorbitoare a două limbi străine, iar în zonele împădurite apărea tipologia românului brunet, chiar și acolo unde ar fi trebuit să fie numai maghiari puri apărea totuși și tipul blondului care era mai numeros prin zonele așezate de-a lungul cursului râului chiar și în locurile cu populație pur românească, în timp ce acest tip blond dispărea pe măsură ce muntele urca. Weigand a întâlnit o populație amestecată în văile Beretty, Kraszna-, Someșului și Mureșului însă în aceste locuri, elementul maghiar domina pe cel românesc în timp ce în munți, situația era inversată. Weigand a amintit că element românesc preponderant se afla în Transilvania, zonă în care limba română era limba oficială, cu excepția zonei Secuiești. În această zonă, limba română era înțeleasă și vorbită chiar și de sași și maghiari. Traseul lui Weigand a continuat din Marghita, în localitatea nordică Genyete pe care a vizitat-o înainte de amiază și după amiază a vizitat localitatea așezată la sud, Terje. A doua zi, a părăsit Margitta pentru a se îndrepta spre est prin localitatea Porți spre Szilágy-Somlyó, unde populația era formată din 3000 de maghiari, 1000 români și 1000 de iudei, de unde însoțit de d-l Vicar

Barbolovicî a vizitat localitatea Cehi, după care a urcat valea Kraszna înspre nord prin Hidvég (unde erau 800 de români), de unde a trebuit să-și continue drumul fără a realiza ancheta, spre Szatmár (Satu Mare), trecând prin Bobota mare (Nagy Derzsida 1300 de români, 70 de maghiari, 60 iudei), Soporu de jos (1200 de români, 100 iudei, 150 de maghiari), Juncî (Gyöngy=Giungiu 600 români, 100 maghiari, 50 iudei), Madarász (1400 de români, 300 șvabi, 30 iudei). În Szatmár a rămas două nopți pentru a se odihni, deoarece erau slăbit din cauza căldurii foarte mari din timpul verii. Ancheta i-a fost imposibilă în această localitate deoarece preotul român local l-a abandonat, iar populația română (2300 de persoane) aproape maghiarizată, locuia printre 14000 de maghiari și nemți maghiarizați; despre acest oraș Weigand menționează că era la origini nemțesc, fiind înființat în secolul al XI –lea. Limba germană în Satu Mare se auzea din păcate numai din gurile iudeilor aflați într-un număr de 3500. În nord-vestul acestui oraș, se mai aflau numai trei sate românești și anume :Atya, Puszta Dorolcz și Pette, primele două erau deja maghiarizate, în timp ce ultimul era pe drumul maghiarizării. Din acest loc a plecat pe partea de sud a Someșului prin Lippó, Pomî, a trecut Someșul spre nord în Țara Oașului situată între Tisa și Someș, apoi a mers numai până în Szinyér-Váralja (2600 de români, 1500 de maghiari, 550 de iudei) unde era piață, și unde a avut ocazia să ancheteze oameni din Tartolcz și Rákssa, apoi a plecat spre Cicărlău unde a și înnoptat (Nagy –Sikárló), apoi la Nagy-Bánya (Baia mare 2900 de români, 5600 de nemți și maghiari și 500 de iudei), apoi la Felső-Bánya(Baiasprie 1200 de români, 3500 de maghiari și nemți, 120 de iudei) până la Șișești (Laczfalu 1028 români) locul unde se afla cunoscutul preot român dr. Lucaci; după care a doua zi a plecat spre sud spre Coruia, a traversat Valea Lapoșului trecând prin Șomcuta Mare unde, sosirea lingvistului a fost înștiințată printr-o telegramă de părintele Lucaci. Pe drum, a trimis un bărbat spre satele învecinate care să-i anunțe sosirea de aceea anchetatorul a fost întâmpinat de patru trăsuri cu cai care l-au și însoțit. Ajuns în Șomcuta-Mare, unde a și înnoptat, a petrecut după cum a și mărturisit o seară frumoasă printre localnici (1300 de români, 200 maghiari, 500 iudei), de unde în ziua următoare a trecut muntele în Valea Someșului și urmând Valea Almașului înspre sud peste Chendrea(Kendermezö) la Vajdaháza, unde a și înnoptat (900 de români) apoi a plecat înspre mănăstirea situată în inima munților, Strâmba, unde se serba sărbătoarea sfintei Marii, ocazie cu care se adunaseră multi oamenii acolo, fapt care l-a ajutat pe profesor să-și realizeze ancheta dialectală pe un număr mare de oameni veniți din diferite localități. Cu această ocazie, la acest eveniment Weigand a avut parte de o experiență nu tocmai plăcută și anume, pe când își încheiase ancheta pe un subiect din

Aștilău, a fost arestat de jandarmi, pe motiv că nu ar avea pașaport, deși anchetatorul știa că pentru a călători în Ungaria nu era necesar să dețină acest document. În plus, Weigand putea să se legitimeze prin însăși prezența preotului. În realitate se intenționa întreruperea călătoriei lui Weigand, eveniment care, după părerea anchetatorului era plănuțit de ceva timp, deoarece aceasta avea ca scop și apărarea românilor asupriți. Weigand a fost dus de jandarmi în jurul seriei circa 7 km pe jos în Csaki-Gorbó de unde a doua zi, a fost eliberat fără prea multe explicații. După ce ancheta dialectală a fost dusă la capăt, era prea târziu pentru a-și continua călătoria de aceea a înnoptat la preotul Jovian Andreiu care l-a făcut să uite repede perioada arestării. Pe 29 august dimineața devreme, a plecat mai departe trecând călare zona împădurită spre Panticeu(Pánczél – Cseh unde erau 900 de români, 300 maghiari, 100 iudei), localitate unde a strâns din folclorul popular român, deoarece o țărancă i-a recitat balada lui Griua despre fiul lui Novac, care era lungă de aproximativ 300 de versuri, apoi a plecat spre Magyar-Derzse (unde a și înnoptat) și Kendi-Lona, unde a întâlnit din nou valea Someșului Mic, de unde a urcat în susul văii spre Gherla-Szamos Ujvár, unde se afla scaunul episcopului greco-catolic. Aici Weigand vorbește despre faptul că aproape un sfert din populație (1250 de persoane) din 5300 din oamenii înscriși erau armeni, care între timp s-au maghiarizat, 2000 erau români, 250 erau iudei, care la fel s-au maghiarizat, lucru care s-a petrecut și cu o parte din români. O nouă situație neplăcută care a implicat din nou poliția, s-a ivit în drumul profesorului cerându-i-se de data aceasta să meargă la primărie, unde să consemne într-un registru numele său și scopul călătoriei. Weigand a refuzat să se supună unei astfel de cerințe deoarece nu exista nici o lege care să pretindă așa ceva străinilor, situația rezolvându-se cu o vizită privată făcută de profesor primarului orașului. În ziua următoare, a făcut o plimbare în comuna Mintiul-Gherlei (unde trăiau 1200 români) îndreptându-se apoi spre sud, prin localitatea Câmpeni numită în limba maghiară Mezöség. Drumul nu a fost unul de șes ci unul muntos, greu de străbătut, iar din cauză că nu exista suficient pământ arabil, zona se ara până la poalele munților, așa explică Weigand și numele zonei (Câmpie). În văile care se întindeau din nord spre sud erau porțiuni mari de lacuri dar și mlaștini, și apa fântânilor avea gust de mîl, iar în această zonă lipsea apa potabilă și lemnul. Populația pe care Weigand a întâlnit-o în această zonă i-a atras atenția în mod deosebit prin sărăcia lucie cu care se confrunța, fapt care a atras după sine și rămânerea lor în urmă din punct de vedere cultural. Chiar modul de comportament al localnicilor era ciudat, deoarece la apariția profesorului femeile și copiii au fugit din calea lui, iar bărbații păreau neîncrezători. După ce a părăsit Valea Someșului Weigand a întâlnit un nou

mod de pronunțare. A urmat vizita în localitățile Santioană (Vasas Szent Ivan), Sucutard (Szent-Gothárd), Geaca(Gyeke) unde a și înnoptat, Cămărașul deșert (Puszta Komorás), Csehtelke, Czikud unde a înnoptat, apoi a ajuns în Maros-Ludos(unde a găsit 1050 români, 750 maghiari, 300 iudei), o regiune plină de viață și mișcare din Valea Mureșului.

Pe înserate a plecat călare spre Lechință(Maros Lekencz), unde a și rămas peste noapte iar în ziua următoare a trecut munții la Săn Martin, unde a înnoptat din nou (Dicső-Szt-Márton unde erau 750 români, 1500 maghiari și 120 iudei) în valea unde se afla Târnava Mică, apoi a trecut prin Blășel (Balázstelke, Klein Blasendorf 1200 români, 300 de sași), primul loc situat pe pământ vechi sacson, apoi a plecat spre Mediaș, un orașel vechi înconjurat de ziduri și turnuri, situat pe cursul râului Târnava Mare, unde a și înnoptat. Aici s-a simțit acasă iar bucuria lui i-a fost nespus de mare mai ales că a auzit vorbindu-se nemțește, iar casele erau amenajate după același model și a descoperit localuri mici și supraaglomerate unde se putea bea bere spumoasă, obicei tipic nemțesc păstrat și în zilele noastre ca un timbru care se poate aplica tuturor celor care provin din Germania. Mai puțin de jumătate din populația locală erau nemți, un sfert erau români iar restul era format din maghiari și iudei, toți ajungând la 7000 de locuitori. Urcând valea largă și bine construită a Târnavei Mari, a ajuns în Scharosch(1000 sași, 450 români), apoi la Erzsébetváros, unde a întâlnit o populație foarte amestecată printre care românii formau majoritatea, iar armenii și sașii erau aproape maghiarizați, apoi a înaintat prin Dunnesdorf (Daneș, 1300 români, 350 sași) spre Schäßburg Sighișoara, așezată într-o zonă deosebit de frumoasă unde a și înnoptat. Aici românii care s-au așezat în teritoriu la sfârșitul secolului al XVIII-lea și care erau aproximativ 50 de familii, în momentul în care Weigand își realiza ancheta ajunseseră la 3200 de suflete. Raportul dintre natalitate-mortalitate la români era de 5:9, iar sașii s-au înmulțit și ei de la 3662 suflete câte erau înregistrate în anul 1765, la 4956 de suflete în 1890. Totuși s-a putut observa că românii s-au înmulțit într-o sută de ani mult mai mult decât sașii.

Acest fenomen de înmulțire a sașilor pe care Weigand l-a constatat și notat a fost descoperit de el și în statistica populară a sașilor din Transilvania, pe care a consultat-o, și în care profesorul Fr.Schuller, Stuttgart, consemnase fenomenul în 1895. Populația sașă, a cunoscut o creștere numerică semnificativă, dar dacă numărul lor se raportează la întreaga populație, se va constata că acesta s-a redus semnificativ. Maghiarii s-au înmulțit la orașe, în timp ce numărul românilor a crescut la sate. Cu oarecare tristețe, Weigand a constatat în teren că nu mai există aproape de loc

comunități pure sășești, iar așa numitele pământuri sășești au fost străpunse de elementele românești, care în multe localități au devenit și elementul preponderant. Conviețuirea cu sașii, a avut o influență educativă asupra românilor. Casele acestora erau terminate, locuințele curate și ornate, câmpurile erau cultivate cu chibzuință, oamenii erau harnici și și-au ridicat poziția socială și politică, lucru care l-a remarcat Weigand imediat ce a părăsit localitatea Câmpeni și a intrat pe așa numitele pământuri sășești.

Sighișoara a fost punctul situat cel mai la sud-est, pe care Weigand l-a atins în timpul călătoriei sale, care se afla în apropierea părții de sus a văii Oltului, care a fost anchetată de Sextil Pușcariu. Călătoria sa a continuat din nou spre nord prin Marienburg, Nadesch (unde erau 850 de sași și 350 de români) în Zuckmantel, unde a înnoptat. Și aici legăturile erau didactice. La începutul sec. al XIX-lea locul era populat doar de sași având în mijlocul lor doar trei familii de maghiari. Atunci când murea o familie de sași, bărbații din familiile maghiare aduceau în loc alte familii de români ca și iobagi, forță de muncă ieftină, și așa în momentul în care Weigand își realiza anchetele dialectale în acea localitate populația română ocupa aproape un sfert din totalul nașunilor care trăiau acolo (dacă mureau 10 sași se nășteau între 17-18 români) însă și aici sașii se înmulțeau într-un mod mulțumitor. În această localitate, ca și în celelalte sate vecine, care formau o comunitate de 13 comune, oamenii erau foarte săraci ca și străbunii lor care lucrau ca iobagi, și de aceea aveau o natalitate bună, lucru care nu s-a regăsit în comunitățile sășești, unde domnea bunăstarea și era încetățenită ideea de a avea doi copii și nu mai mulți. Străbătând apoi valea Târnavei Mici, Weigand a constatat că elementul maghiar și respectiv cel odorheian-secuiesc, amenință să-l absoarbă pe cel românesc. Apoi a trecut prin Vásárhely (unde a înnoptat), localitatea cea mai importantă din Țara Secuilor din Valea Mureșului, apoi a parcurs rapid 32 de km. pentru a ajunge în localitatea Sächsisch Reen (Szász Régen) cu dorința de a ancheta oamenii care erau adunați la târg, lucru de care a avut și parte, astfel încât Weigand a reușit să ancheteze oameni din trei localități diferite și anume :din Görgy Evegcsűri Ide la sf.Imre, din Băiță și din Solovăstru. Weigand a descoperit că comunitatea de sași care era odată în localitatea Repa=Rîpa situată la nord de Reen a fost romanizată în totalitate, în timp ce în Reen chiar și populația sășească a fost amenințată de maghiarizare.

După ce a părăsit Valea Mureșului a trecut prin munți în Monor, Șeuți (Kis-Sajó, Klein Schogen) unde a și înnoptat, localitate romanizată în totalitate, apoi a ajuns în Groß Schogen (678 de sași și 460 de români, 260 maghiari, 40 de iudei), apoi a ajuns

în Bistrița, oraș vechi sășesc, unde a rămas timp de trei nopți; de aici a mai făcut două excursii în scopul realizării anchetei dialectale una cu căruța, în partea de nord-est în localitatea Borgó, iar cealaltă cu trenul spre vest în localitatea Retteg situată în Valea Someșului, unde află de existența cunoscutului scriitor Pop Retegan. De asemenea, cu această ocazie a cercetat și dialectele din Buduș, Sebeșu din Sus, și din Kentelke. Din nou are de lucru cu poliția, fiind urmărit permanent, deoarece era acuzat de spionaj, de un polițai deghezizat, trimis din ordinul regelui. Sașii din Bistrița țineau tare la naționalitatea lor, dar din păcate în această comunitate înstărită lipsea foarte tare natalitatea.

Weigand a părăsit Bistrița în compania unui prieten localnic, traversând repede munții până la Mettersdorf trecând prin satul pur evreiesc Entredam, în drumul său spre Năsăud (Naszód 2200 de români, 300 maghiari, 300 iudei), un orașel drăguț situat în Valea Someșului, locul unde s-a aflat odată cel de-al doilea regiment vamal românesc. Acolo a dat și de un liceu românesc dar și de administrația mării averi a grănicerilor pe care regimul unguresc ar fi vrut să-l stăpânească, lucru care după părerea lui Weigand, era posibil de realizat. După ce a vizitat casa profesorului dr. Vicars Joan Pop, unde a fost bine venit, a plecat a doua zi din această locație spre a face anchetă dialectală în Poiana St. Josif lângă Alt Rodna, apoi mai departe, trecând Valea Salva a ajuns în Telcs unde a și înnoptat (aici aflându-se 2400 români și 84 iudei, de unde însoțit de un preot a anchetat înainte de amiază apropierea Sennerei, cu scopul de a cunoaște cuvintele pe care localnicii le folosesc pentru aparatele utilizate la muls laptele. Spre seară a plecat spre Strîmba=Romuli (600 români, 250 de iudei) localitate situată sus în munți, iar în ziua următoare a mers prin trecătoarea dintre Someș și Tisa, respectiv Iza, care era și granița politică dintre Transilvania și Maramureș. A urcat călare Valea Izei trecând prin Săcel (unde erau 2170 români, 300 iudei), Seliștea (2300 de români, 410 iudei), Dragomirești (1500 români, 250 iudei), Konyha (1330 români, 250 iudei), Rozavlea (1600 români, 660 iudei), Strîmtura (2550 români, 270 iudei) a ajuns în Bărsana, unde a și înnoptat (și unde erau 2350 români și 360 iudei), de unde a părăsit Valea Iza, care era considerată de iudei pur românească, spre a se îndrepta spre Călinești (cu 1520 români și 130 iudei) și Falu-Sugatag de unde s-a întors în Valea Mara, cu localitatea de graniță Vicar, unde începea regiunea Maramureșului. În Vad (Farkasrév 1500 români, 60 iudei) a dat din nou de Valea Iza, iar după-masă a venit în Sighet, la Tisa care era și ultima stație a călătoriei sale, loc unde și-a vândut calul, pe care îl considera prea obosit și uzat din cauza kilometrilor parcurși. În casa profesorului dr. Joan Mihaly, a avut ocazia să studieze dialectele din Apșa, Eapa, Sapînța de pe

Valea Tisei și pe cel din Borșabaia, din zona de unde izvorăște fluviul Vissó. Despre Valea Vissó, Weigand a precizat că a fost aproape în întregime romanizată cu excepția localității Felső-Vissó unde trăiau 2650 de nemți și 2000 de români, în timp ce părțile nordice ale văilor dar și depresiunea Tisa erau rutenizate. Elementul maghiar apărea numai în Sziget și în zonele miniere Szlatina, Akna-Sugatag și Ronaszék. Totuși o maghiarizare a acestei zone era, după părerea lui Weigand în această regiune imposibilă, deși unii bărbați români care lucrau în mine au renunțat la vorbirea în limba lor maternă, din motive de securitate, iar preotul satului își trimitea copiii să urmeze o școală maghiară în Sighet, în loc să-i trimită în apropiere în Nasăud la o școală românească, pentru a avea un viitor mai bun, ba mai mult profesorul cercetător, a auzit că preotul vorbea acasă cu copiii săi limba maghiară, fenomen pe care anchetatorul ori nu-l înțelegea, ceea ce nu prea cred, ori nu avea voie să-l explice. Acest comportament al preotului este foarte ușor explicabil: dacă își trimitea copiii la o școală cu predare în limba română, viitorul pruncilor săi era compromis, aceștia neputând niciodată să ocupe funcții de conducere importante în comunitate, deoarece conducerea era fie pe mâna maghiarilor, fie a nemților, românii fiind națiune tolerată în țara lor, utilizați pentru muncile cele mai josnice, cele mai grele și ca sclavi, neavând dreptul la replică și neputând să-și ceară drepturile pentru că puțini mergeu la școală din cauză că erau foarte săraci și nu aveau posibilități financiare minime.

Motivul pentru care a fost arestat Weigand de câteva ori este datorat anchetelor sale dialectale, pe care clasa conducătoare le vedea ca un mijloc de luptă pentru drepturile românilor asupriți și nu ca având un caracter științific. Nu știm dacă de la început au avut această intenție, dar pe parcurs într-un mod indirect și neașteptat, parcă ca o forță a destinului, anchetele lui Weigand au ajutat luptei pentru sprijinirea clasei asuprite, prin publicarea articolelor lingvistului într-o limbă de circulație internațională, înțeleasă de mulți din lumea mare. Weigand pe parcursul anchetelor sale dialectale a reconstituit într-un mod inedit situația istorică și politică a țării în care locuiau românii, făcând cunoscută în întreaga lume starea de sărăcie și dispreț în care erau obligați să trăiască acestia în propria lor țară; mai mult tipologia românului cu port, datini și obiceiuri a fost scoasă foarte bine în lumina reflectoarelor ca o calitate incomparabilă a acestora, pe care Weigand o descoperă și o tot amintește de câte ori o întâlnește și anume românii par a renaște mereu neobosiți, din propria cenușă, cu alte cuvinte; cu cât erau mai munciți și mai săraci, se înmulțeau tot mai mult astfel declanșându-se parcă un fenomen de romanizare forțată, care doborârea dorința conducătorilor de a-i îngenunchia cu forța.

Luând contact cu țăranii de pe văile Iza și Vissó, Weigand a observat că aceștia erau mai puțin amenințați în existența lor națională deoarece nu aveau contact cu maghiarii și nici nu-și permiteau să-și construiască singuri școli. Chiar și iudeii pe care i-a întâlnit Weigand în Maramureș, și care erau într-un număr destul de mare, vorbeau pe lângă limba germană, și limba română, pe care o stăpâneau destul de bine deoarece erau stabiliți de multă vreme în regiune și emigraseră din Rusia și Galizia; așa se face că în Bărsana în anul 1827 pe lângă 1064 români; trăiau și 112 iudei, care în anii '70 s-au triplat, în timp ce românii s-au dublat numai; același fenomen a avut loc și în localitatea Dragomirești: de la 845 de români, aceștia s-au înmulțit la 1500, iar de la 82 de iudei s-a ajuns la 250.

În orice caz, există destule localități în care numărul iudeilor s-a mărit de zece ori, număr la care s-a adăugat și emigrările care s-au alipit nu de români sau ruteni care erau săraci, ci de maghiarii care locuiau în zone bune de câmpie, și astfel s-au crezut stăpâni în acele locuri pe care le-au ocupat târându-i în sărăcie pe țărani. Deci iudeii s-au așezat, după cum observa Weigand, printre maghiarii care, și ei venetici pe pământurile românești, ajunseseră stăpâni, chiar mai mult decât atât, îi obligau pe români să lucreze pentru bunăstarea lor. De aceea, faptul că iudeii s-au așezat printre maghiari a fost văzută de Weigand ca o pedeapsă divină a acelora din urmă, deoarece aceștia ajung până la urmă în ruină economică, pedeapsă pe care anchetatorul o credea drept bine meritată deoarece sistemul maghiar de administrație era corupt iar poliția lor exercita o brutalitate de nedescris asupra națiunii tolerate.¹²⁶

7.3 Descrierea dialectului

Zona de cercetare dialectală pe care Weigand urma să o descrie, se întindea pe o porțiune destul de mare, deoarece zonele împădurite, munții, trecătorile, căderile de apă, creau hotare care au determinat apariția multor deosebiri dialectale; cu toate acestea limba care se vorbea în interiorul regiunii înconjurată de văile fluviilor sau la câmpii, era, după cum cercetătorul a remarcat, mult mai unitară decât limba vorbită în Banat care prezenta pronunțări diferite de la un sat la altul sau mai mult, chiar în interiorul aceleiași localități, fenomen datorat emigrării diferitelor popoare din diferite locuri în perioade de timp diferite, în timp ce în regiunea formată de dialectele vorbite în

¹²⁶ Vezi G.Weigand, *Sechster Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1899, p.1-11

jurul râurilor Someș și Tisa, Weigand a întâlnit zone întregi care aveau același mod de pronunțare. Regiunea cea mai conservatoare a valorilor lingvistice vechi era notată de Weigand ca fiind zona Maramureșului, care a păstrat în vorbire *dz* din *d*, *dž* din *j*, pe lângă care apar și multe noutăți, pe care anchetatorul nu a avut ocazia să le mai audă nicăieri, ca : *i* > *ɥ* ; *e* > *ø* după palatale: *cină*>*tșuŋø*; *cer*>*tșø*; mai mult *vi* >*zi*, *fi* > *si*, *vin*>*zin*, *fer*> *ser* etc.

Despre dialectele din regiunea Someșului, Weigand a precizat că sunt relativ uniforme, excepție făcând regiunea Oașului, care se apropie mai mult de dialectul din zona Maramureșului, chiar și în imediata apropiere a Someșului Mic. Aceste râuri care curg în paralel de pe crestele munților, formau granițe dialectale, de exemplu ce se auzea pronunțat ca *tșe* iar în est ca *še*. Delimitările pe care le formau râurile erau în mod obișnuit și granițe dialectale, chiar și atunci când nu sunt atât de mari încât să îngreuneze circulația.

Pentru dialectul întâlnit în această regiune, Weigand nu a introdus semne fonetice noi pentru că nu a simțit nevoia dar a introdus în schemă câteva cuvinte noi cum ar fi: 24b *mășea* din cauza grupului *auă*, 28b *unghie* din cauza lui *g*, 31b *junică* din cauză că *n* > *r*, 45d *corb* din cauza lui *b* la plural, 54b *noapte* din cauza lui *oa* înainte de *e* pentru controlul lui *soare*, 60c *lup* din cauza pluralului *pî*, 67b *văd* din cauza formei *văz* pentru a controla pe *rîd*, 68b *jur* din cauza lui *dž* și *o*, 104 și din cauza lui *șɥ*, 105 *mă chiamă* pentru a controla *chee*, și astfel numărul total al cuvintelor anchetate a urcat la 118.

7.3.1 Prezentarea rezultatelor anchetei

1. *cîne*

1.1 *kuŋe(e)* 178-188, 190-207, 218-241

1.3 *kuŋe* 189, 208-217

2. *făină*

2.1 *fɔiŋø* 208-218, 231, 241

2.3 *fɔriŋø* 178-207, 219-230, 232-240

3. *grîu*

3.1 *grɥu* 188-193, 199-241

3.2 *greɥ* 181, 182, 186

3.4 *grɥu* 178-180, 183-185, 187, 194-198

4. *orz*

4.1 a) *ordz* 221-223, 225-241

b) *urdz* 189

4.4 *orz* 181, 184, 190-193, 212-216

4.5 *urorz* 188, 202, 211, 218

4.6 *urorz* 178-180, 182, 183, 185-187, 194-201, 203-210, 217, 219, 220, 224. Weigand a făcut o precizare interesantă și anume că, în aceleași locuri se pronunța și *uom(om)*, *uorb*, *uos* dar nu se pronunța *uopt*, *uoku*; *o* ține de durata pronunțării

5. *săcară*

5.1 *sokaro* 178-241

6. *minc*

6.1 *mũnk* 204-220, 224-227

6.2 *mõnk* 178-203, 221-223, 228-241, *ũ* șoptit în poziție finală, a fost auzit de Weigand în localitățile 182, 184 foarte clar.

7. *pasere*

7.2 *pășere* pl. *pășer* 178-188, 190-215, 218-241

7.4 *pășere* pl. *pășer* 189

7.6 *pășere* pl. *pșer* 216, 217

Pentru acest substantiv, Weigand a precizat că nu a găsit o formă cu accentul schimbat de genul: *pșere*

8. *sboară*

8.1 *zboro* 231, 233-235, 240

8.2 *zboro* 178-230, 232, 236-239, 241

Acest substantiv a atras atenția lui Weigand mai ales datorită monoftongului *o* care în cazul de față este cel mai utilizat în vorbire, și era de părere că multe din formele din dialectele de pe Mureș și Criș, care au fost transcrise cu *o* ar fi fost mai corecte dacă se alăturau la cele cu *o*. Despre granița dintre *o* și *o*, Weigand a afirmat că e foarte greu de trasat în vorbire, la fel ca cea între *o* și *oa*.

9. *rîndunea*

9.1 *rũndũeá* 178, 179

9.2 *rũndũeũo* 180-182

9.4 a) *rũndũeá* pl. *rũndũe* 214, 215, 216

b) *rũndũe* pl. *rũndũe* 208-213, 217

9.5 *rũndũe(ę)* pl. *rũndũel'ę* 183-188, 190-207, 218-241

9.6 *rũndũeá* pl. *rũndũe* 189

10. *vrabie*

10.8 c) *vrabie* pl. *vrabij* 178-180, 189

10.9 *vrabǐe* pl. *vrabǐj* 175-187, 215, 233

10.10 *vrabǐe* pl. *vrǒbǐj* 210, 211

10.11 a) *vrabd'e* 181-183, 188, 190-194, 224, 225, 232, 240

b) *vrabd'ie* 195-208, 221, 235-239

10.14 b) *vrabdzie* pl. *vrabdzij* 218, 222, 223, 228, 229, 230

Pentru localitățile pe care nu le-a trecut în registru, Weigand a precizat că a auzit pronunțându-se următoarele forme: ungurescul *vereb* sau *pasere țigănească* sau *țigăncuș*.

11. *aripă*

11.2 b) *áripo* pl. *áripk* 187, 188, 190, 192, 194, 224, 233

c) *áripo* - pl. *áripǐ* 179-181, 189

d) *áripo*- pl. *áript'* 191, 193, 195-201, 231, 232, 234-241

e) *áripo* pl. *áriptś* 228-230

11.3 ' *aripō* -pl. *áripk* 185, 186

11.6 c) *arípo*-pl. *aríptś* 218-223, 225-227

d) *arípo*-pl. *arípt'* 182, 202-207

e) *arípo* -pl. *aríp k* 183, 184, 217

11.7 a) *arépo* -pl. *arék* 208-216

e) *arépo*-pl. *arépǐ* 178

12. *pană*

12.1 *pano* -pl. *peņe* (*peņe*) 178-205, 222-225, 227, 229-241

12.3 *peano* -pl. *peņe* (*peņe*) 206-221, 226, 228

13. *ușă*

13.1 *ușo* -pl. *uș*, *ușul'e*, *ușule* 189, 193, 197-199, 204-223, 225-241

13.3 a) *uše(i)*-*uș*, *ușile* 180, 184, 185, 224

b) *ușe* 178, 179, 181-183, 186-188, 190-192, 194, 196, 200-203, 224

14. *chee*

14.1 *ke(e)ie* -pl. *kej* 182, 183, 185-187, 190, 208-220, 224, 233

14.2 a) *tšeie* 206, 207, 221-223, 225-230

14.3 a) *t'e(e)ie*- pl. *t'ej* 178-181, 184, 188, 189, 191-205, 231, 232, 234-245. În 189 se pronunța cu *e* nazal .

15. *fer*

15.1 *fer* 178-180

15.4 h̄er 181-200, 204-209, 211-216, 218-223, 228-231, 238-240

15.5 șer(sau șer) 201-203

15.6 șer(sau șer) 210, 217, 224-227

15.7 ser 232-237, 241, în 135 se auzea pronunțat *șjer*. Acest sunet s se pronunță în acest caz pur, astfel încât “fîră- wildes Tier” se pronunță ca “seară- Abend”, cuvânt care se pronunță și sară .

16. *cuiŭ*

16.2 kuiŭ 178-241, numai în 189 se aude pronunțat cu *u* nazal, deci kŭiŭ .

17. *scaun*

17.2 skaun 178-241 , în timp ce în localitățile 112, 113, se aude mai mult ca *skaon*, iar în 189 se pronunță folosind nazalitatea: skăŭn .

18. *masă*

18.2 maso - pl. meșo 233-241

18.3 c) maso - pl. meș 208, meș 180

d) maso - pl. moș 217

18.4 maso- pl. meșo(e) 178, 179, 181-207, 209-216, 218-232 .

19. *biserică*

19.1 a) biseriko-pl. biseris 208, 209, 218-220, 226, 228, 229

b). beșoriko - pl. beșeris 204-207, 221-225, 227, 230

19.4 b) biseriko-pl. biseritș 181, 212-217

c) beșeriko-pl. beșeritș 187-180, 182-203, 210, 211, 231-241

20. *peatră*

20.1 peatro- pl. pjetri 189

20.2 pkatro 165-187

20.3 pt'atro - pl. pt'etri 178, 180-184, 188, 190-205, 224, 231-241

20.4 ptsatro 206, 218-223, 225-230

20.5 katro 208-217

20.6 t'atro 179

20.7 tsatro 207

Weigand a observant că din când în când în vorbirea oamenilor apar și cuvinte foarte moderne, care chiar și în silabele neaccentuate suferă aceiași schimbare ca și cuvintele autohtone ca de exemplu kopt'itan –kapitan 237

21. *casă*

21.1 kaso- pl. koș 178-180, 187

21.3 kaso- koş 181-186, 188-241. În unele locuri Weigand a întâlnit pluralul kuş , pronunţat monosilabic, deseori şi forma kuş, pe care a auzit-o şi notat-o la dialectele de pe Mureş şi Criş , la nr.IV.

22.1.a) *pept*

b) p̄ieptŭ 189

2.,3.,4., p̄kept : această formă nu a fost auzită de Weigand cu toate că a existat forma p̄katro după modelul căreia ar fi trebuit să apară p̄kept; la fel nu apare pt'ept (pt̄sept)cu toate că forma pt'atro (pt̄satro) apare destul de des.

22.5 képt 185-187, 208-217, 220

22.6 t'ept 178-184, 188, 190-205, 224, 231-241

22.7 t̄sept 206, 207, 218, 219, 221-223, 225-230

22.b *pepten*

22.1 c) p̄ieptine 189

22.5 c) képti(e)ń(n) ę(e) 185-187, 208-211, 214-217, 220

k̄epton 212, 213

22.6 b) t'ę(e)ptiń(n)ę(e) 178-180, 182-184, 188, 190-205, 224

c) t'ępton 181, 231-241

22.7 a) t̄septen 230

c)t̄septsińę(ne) 206, 207, 218, 219, 221-223, 225-229

23.a) *sin*

23a1. suń 178-241 excepţie a găsit în seń 202, şi soń 234

23b). *inimă*

23b.1 ínimo 191, 192, 208-223

2ínimo 194-207, 224-241

3 a) írimo 178-187, 189, 193

b) irmo 188, 190

24.a *dinte* 1b) ḡint'ę 182, 183, 185, 218-220

2a) d̄zint̄şe 206, 207

b) d'int'ę 178-181, 184, 187, 188, 190-192, 194-200, 203-205, 227, 229, 221-233, 235-241

3a) dinte 189, 210-217

b) dint'e 186, 193, 201, 202, 221-226, 228, 230, 234

c) dint̄ęę 208, 209

24 b. *măsea* 1. moşauo 178-182

2.moşé articulat moşaua 183-190, 208-213, 217-227, 235, 236

3. moşó 191-207, 228-234, 237-241

4. moşeá 214-216

25. *deget* 1c). gężet- pl. gężet'e 184, 219, 220

4. dżężet 206, 207

5.c). d'ę(ę)żet 178-180, 182, 183, 202-205, 221, 227

d). d'ędżet 240, 241

6. b) żężet 181, 185, 187, 188, 190, 192-201, 224

8. a) dešt' 208, 209

b) dešt' 210-217

c) dedżet 186, 189

d) deżet 218, 222, 223, 225, 226, 228-230

9.a) dżedit 231-235

b) dżed'et 236-239

c) żedit 191

26. *geană*

26.1 žano-pl. żeńe 204-209, 218-223, 225-230

26.3 žano-pl. że(ę)ńe(ne) 178-188, 190-203, 217, 224

26.4 džano-pl. dżene 189, 210-216, 231-241

27. *sprinceană*

27.1 sprunśano-pl. sprunśeńe 204-207, 209, 218-220, 223, 225-230

27.3 a) sprinśano 208, 221, 222

b) sprintśano 183, 21

27.4 spruntśano 178-181, 189-192, 203, 210, 212-217, 224, 231-241

27.5 spruntśano 182, 184-188, 193-202

28. *vînă*

28.1 vuno-pl. vuń 178-183

28.3 a) vuno - pl. vińe 184-188, 190-207, 218-233, 237

b) vuno - pl. viń 189, 234-236, 238-241

28.4 vuno-pl. vine 208-217

28b. *unghie* 1 a) uńge-pl. uńgi 178, 179

b) uńgie -pl. uńgij 184, 185, 208-217 (pronunţat în trei silabe)

2 a). und'e -pl. und' 180, 181, 187-193, 224, 232, 233, 239-241

b). und'ie-pl. und'ij 182, 183, 186, 194-205, 218-220, 231, 234-238

3 a) undze 223, 225-230

b) undzie 206, 207, 221, 222

29. *picior* 1 d) pitšór- pl. pitšorę 178-183, 189
 a) pkitšór-pl. pkitšori 184, 185, 187, 233
- 29.3 a) pt'itšór 188, 190-203, 224, 234-241
 b) pt'isor 204, 205
 c) ptšís(š)or 206, 218-220, 222, 223, 225-230
 d) ptšitšor 231
- 29.4 a) kíšor 208, 209
 c)kítšor 186, 210-216
- 29.5 tšíšor 207, 221
- 29.6 tšitšor 217, 232
30. *călcîiŭ*
- 30.3a) kołkuj[ŭ 189-192, 204, 205, 207-225, 228-241
 c) kałkujŭ 226, 227
- 30.4d) kołkíj[ŭ 181-183, 187, 188, 193-203, 206
 e) kełkíj[ŭ 174-186
 f) kołkíjŭ 178-180
31. *genunchiŭ*
- 31.1 a) ženuńķę -pl. ženuńk 208, 209, 219
 b) ženunt'e –pl. ženunts 204, 205, 218
 c) ženuntše –pl. ženunts 206, 207, 221-223, 225-227
- 31.3 a) ženuńķę 212, 216, 217
 c) ženunt'e 191, 192, 201-203, 220, 224
- 31.4 a) žeruńķę-pl. žeruńts 181, 182, 184, 185
 b) žerunt'-pl. žerunts 180
 c) žerunt'ę-pl. žerunts 178, 179, 183, 186-188, 190, 193-200
- 31.5 c) ğerunt'e 240
 d) ğenuntše 213-215
- 31.7 a) džerunķę 210, 233
 b) džerunt'e 231, 232, 234-237, 239
 c) dženuńķę 211
- 31.8 d'erunt'ę 189, 238, 241
- 31.9 dženuntše 228, 229, 230
- 31 b. *junică* 1. džurińko 189, 231-241
 2.a) žunińko 210-217
 b) žuńińko 191,192, 195, 196, 198-203, 224

c) žuriňko 178-188, 190, 193, 194, 197

3. žuniňko 204-209, 218-223, 225-230

32. *grădină*

32.2 grōdino 211-216, 226, 230

32.4 b) grēd'ino 178, 179, 201, 202, 204-207, 224, 237

d) grōd'ino 183-188, 190-193, 195-200, 219, 220, 228, 229, 231-236, 238-240

e) grōdino 208-210, 217, 218, 221-223, 225, 227

f) grēdino 189

32.6 c) pe lângă aceste variante, Weigand a mai găsit un cuvânt care are o altă formă dar același înțeles; e vorba de *ogradō*, formă care se păstrează și astăzi, pe care anchetatorul a auzit-o în următoarele localități: 180-182, 194, 203. Tot pentru substantivul *grădină*, anchetatorul a auzit în unele locuri forma ungurească *kert* care astăzi nu s-a mai păstrat nici măcar izolat.

33. *lemn*

33.1 l'ēm-n-pl. l'ēmņe(i) 231, 240

33.2 a) lemn –pl. lemne 208-217

b) lemn-pl. lemņe(e) 178-207, 218-230, 232-239, 241

34. *măr*

34.2 mōr-pl. meře 178-188, 190-209, 221

34.3 mōr- pl. meře(i) 189, 210-220, 222-241

35. *pară*

35.1 parō 178-205, 222-225, 227-239, 241

35.2 pęarō 206-221, 226, 240

36. *roșiu*

36.3 a) rošu-rošie 182-185, 188, 189, 191-195, 198-202, 204-227, 231-241

36.5 roš[ũ –pl. rošie 178-181, 186, 187, 190, 196, 197, 203

36.6 roš-pl. rošo 228-230

37. *alb*

37.1 alb 178-180, 184, 186, 187, 189, 192, 194-200, 202, 203, 205-208, 210-213, 215-241

37.2 albũ 181, 183, 185, 191, 193, 201, 204, 209, 214

37.3 albu 182, 188, 190

38. *galben*

38.1 galbe(i)n 208-221

38.2 galboŋ 178-207, 222-236, 238-241

38.3 galbun 237

39. verde

39.1 verdže 206, 207

39.2 verd'ę 178-185, 187, 188, 190-205, 208, 209, 218-241

39.4 verde(i) 186, 189, 210-217

40. vînăt

40.1 vunoť 180, 182, 183, 190, 193, 194, 197, 199, 200, 205, 209, 212-216, 228-241

Acest adjectiv era destul de puțin cunoscut și utilizat în vorbire, în locul lui Weigand, a auzit o altă formă, e vorba de *meru* care apărea astfel pronunțat : *mńeru*, *ńeru*, *mńeriu*, *mńeruj*, *mńerou*, *mńeruų*. Weigand a precizat că *albastru* este foarte utilizat în vorbirea maramureșenilor.

41. cereașă

41.1 síreșo, cu aceeași formă de plural 204-209, 218-223, 225-230, dar apare uneori și forma sűreșo.

41.2 a) tși(ų)reșo, cu aceeași formă de plural 199-203, 217, 231-235, 237, 241

b) tšireșo, cu același plural 178-183, 185-190, 198, 236

d) tšireșo pl. tšireșo, tšireși 184, 191-197, 238-240

e) tširașo,- pl. tšireš 210-212, 213-216

42. stejar

42.1 d) strožár 230 strožér 207

42.2 a) stűnžér 201

b) stűnžár 183, 185, 188, 190-194, 196, 197, 200

42.3 a) ste(ó)žér 208, 209, 217-221, 226

b) štežér 210-213, štežár 214-216, 224

c) ste(ó)žar 182, 186, 187, 189, 195, 199, 203-206, 222, 223, 225, 227-241

Pentru toate formele Weigand a găsit doar un plural care se termina în *-žer*. Substantivul era cunoscut destul de puțin în zonă, de aceea în localitățile pe care Weigand nu le-a trecut pe listă, a întâlnit pronunțarea *górun*, *góron* sau *tšer*, *tšir*

43. frasen

43.1 a) frasun 191, 196-198, 202, 203, 205, 206, 212, 218-241

b) frason 179, 180, 192, 193, 195, 199-201, 204, 207-211, 213-217

e) frašin 194

43.2 frapsun 182, 183

43.3 c)frakson 178, 181, 185-190

43.5 fraptsun 184

44. *teiŭ*

44.1 *tsej* 206, 207

44.2 *kejŭ* 182, 185, 219

44.3 *t'ej[u]* 178-181, 183, 184, 186, 188, 190-205, 221-241

44.4 *tej* 189, 208-217, 220

Pentru localitatea 187 a notat forma *t'ejuš*

45a *pin*, cuvânt total necunoscut , de aceea a fost înlocuit de 45b.

45b *vin* 1 vin 178-182

2 *yin* 197-200, 211-216, 239

3 a) *žin* 189, 204-209, 218-231

b) *žin* 201-203, 210

c) *žin* 217

4.a) *gin* 183-186

b) *d'in* 187, 188, 190-196

5.b) *in* 238, 240

6. *zin* 232-237, 241 (*ziin* 235, la fel apare și forma *zierme –verme*)

Dacă privim formele de mai sus, observăm că cuvintele *vin*(Wein), *vis*(Traum) și *vin* (komme) nu au parte de același tratament, cum reiese și din exemplele 201, 202 *žin*, *žis*, *víu*; 197, 198 *yin*, *d'is*, *víu*, 186 *gin*, *gis*, *víu*, 188 *d'in*, *d'is*, *d'iu*, 220 *žin*, *d'is*, *víu*. Weigand a explicat pronunțarea cuvântului *venio*, cu *v* sonor , datorită accentului, care în acest caz, cădea pe finalul cuvântului.

45c. 3 a) *mńerlŭ* 178-186, 198-206, 219-237

b) *mńirlŭ* 187-197, 218, 238-241

4. *ńirlŭ* 207-217

45d.1. *korbŭ-pl. korbĭ* 278-282

2. *korb –pl. korby* 189

3. *korb- pl. kor(b)g* 183-186, 208-217

4. *korb-pl. kor(b)d'* 187, 188, 190-205, 207, 224, 231-241

5. *korb- korbdz* 206, 218-223, 225-230

46. *jneapń*

46.1 *žnepon* 218, 221, 223, 228, 229, 231, 232, 341

46.4 *žirepo(y)n* 191, 235-240

47. *cńmašń*

47.1 c) *ńemeše -pl. ńemeš* 178-181, 187, 196

d) *kemeše(i) –pl. kemeš* 182-186, 190-192, 194, 200-202

- e) kemeşo -pl. kemeş 204-206, 218, 219, 234-237, 239
- 47.2 a) komaşo-pl. komeş 210-217, 220
- b) komaşo-pl. komeş 209
- 47.3 a) komeşo-pl. komeş 228-233, 238, 240, 241
- b) komeşi-pl. komeş 188, 195, 203, 224
- c) kemeşo-pl. kemeş 189, 193, 197-199, 207, 208, 221-227
48. *cuțit* kutsut 178-241
49. *țin*
- 49.1 tsun 228, 234, 237-241
- 49.3 b) tsuiũ 178-181
- c) tsuj 182-227, 229, 230, 235, 236
- 49.4 tsuu 231-233
50. *cer*
- 50.1 șef 204-209, 218-223, 225-230
- 50.4 tșef 178-203, 210-217, 224, 238, 239
- 50.5 tșoř 231-237, 240, 241, în aceste localități se spunea și *tșuno*=cină, *tșuntș*=cinci
51. *nor*
- 51.1 nor-pl. noř 178-188, 190-209, 211-241
- 51.12 núoř-pl. núoř 189, 210. Această formă poate fi alăturată dialectului bănățean lângă formele: nu' oř și nuwoř.
52. *umblu*
- 52.1 umblu 189, 190, 193-195, 222, 223, 228, 231, 234-241
- 52.2 umblu 178-188, 191, 192, 196-221, 224-227
- 52.3 omblu 229, 230, 232, 233
53. *seară*, saro 178-241
54. *soare*
- 54.1 a) soře, sořil'e 231-234
- b) soře 178-185, 190-196, 204-207, 218-223, 225-230, 235-241
- 54.2 b) soře, sořile 186-189, 197-203, 208-217, 224
- 54.b *noapte* 1a) nopt'e(i) 231-234, 240
- b) nopt'(ș)e 178-188, 190-209, 218-230, 235-239, 241
- 2b) nopte 189, 210-217
55. *vînt* vunt 178-241
56. *vînd*
- 56.1 vind conj. vindo

56.2 vund conj. vundo 178-210, 217-241

56.3 vunz conj. vunzu 211-216

Weigand a întâlnit o curiozitate gramaticală în localitățile 178-188; aici în loc de conjuncția să se utiliza pentru formarea conjunctivului și pe post de conjuncție.

57. *stea*

57.1 stea-pl. stele 214, 215

57.4 a) ste-pl. stel'e 183-203, 208-213, 216-218

b) st' e-pl. st'el'e 204-207, 219-241

57.5 steu 178-182

58. *șea*

58.1 șea-pl. șele 214, 215

58.2 a) şe-pl. șel'e(le) 183-185, 190-213, 216-227, 230, 231, 236-240

58.3 a) šau 186, 188

b) šau-pl. šej 178-181, 187

c) šau- šau 182

Pe lângă acest substantiv, Weigand întâlnește încă un nume utilizat frecvent în vorbirea localnicilor, e vorba de *tarnitșo*, prezent în restul localităților rămase neconsemnate.

59. *vițel*

59.2 vitsot-pl. vitsoi 178-182

59.3 yitsot 189, 208, 211-216, 218

59.4 a) žitsot 217

b) žitsot 201, 202

c) žitsot 204-207, 209, 219-223, 225-230, 235

d) zitsot 237, 241

e) zutsot 203 (întâlnit și în Săplac), 224, 233, 234, 236

59.5 a) ġitsot 183-186, 210

b) d'itsot 187, 188, 190-200, 231, 232

59.6 b) itsot 238-240

60. *vițea*

60.1 vitsau 178-180, 182

60.2 vitsé(ę) 181

60.3 b) yitsé 189, 208, 211-213, 216, 218

c) yitseá 214, 215

60.4 a) žitsé 217

b) žitsé 201, 202

c) žitsé 204-207, 209, 219, 220, žitsuko 221-223, 225, žitsé 226-230, 235

d) zitsé 237, 241

e) zutsé 203, 224, 233, 234, 236

60.5 úitsé 183-186, 210

d'itsé 187, 188, 190-195, d'itsó 196-200, d'itsé 231, 232

60.6 itsé 238-240

60b. *vulpe*

Pentru acest substantiv, Weigand a întâlnit un fenomen care avea caracter general și anume în toată zona 178-241 sunetul inițial *v* era înlocuit în timpul pronunțării de o expirație puternică care determină ca acest sunet să nu se audă, fenomen care a fost transcris fonetic astfel: '*ulpe sau 'ulpe 189, dar și 'ulp̥e 197-203, 'ulpo 238. Remarca pe care anchetatorul a făcut-o asupra dialectelor de pe Mureș și Criș, care se referă la faptul că *v* ar fi trecut spre *Spiritus asper* în unele comunități chiar și înainte de vocale deschise, în zona de față nu are nici o legătură, ci s-a transformat într-o etapă secundă în *y*. Cuvintele enumerate *'in, 'itsot, 'erme, 'ine, 'idra* s-au format după modelul *yin, yitsol* etc, în timp ce *'ulpe, 'orbó, 'olburó* etc., provin direct din *vulpe, vorbă, volbură*.*

60.c *lup* 1 lup –pl. lupi (i pronunțat șoptit) 178-180

2. lup-pl. lup?(h') 189(h') se auzea pronunțat redus ca intensitate.

3. lup-lupk 181-186, 208- 217

4. lup-lupt' 187, 188, 190-207, 224, 231-241

5. lup-lupts 218-223, 225-230

61. *bărbat*

61.1 bōrbat 178-192, 194-241

61.2 barbat 193

62. *nevasta*

62.1 a)ne(ę)vastó -pl. neve(ę)ste(ó) 181-188, 190-195, 220

b) nevastó-pl. nevest' ę 178-180, 196-207, 218, 219, 221-241

62.2 b) nevastó-pl. neveste(i) 211-217, nevastó-pl. nevestó 189, 208-210

63. *bătrîn*

63.1 bōtrun 180, 185-199, 201-210, 212-214, 216-220, 224-230, 232-241

63.3 bōtrin 178, 179, 181-183, 200, 211, 215, 221-223, 231

Weigand a făcut o precizare referindu-se la aceste forme și anume a spus că pronunțarea cu *i* pur nu a auzit-o.

63.5 bōtrōn 184

Din nou Weigand a venit cu o precizare foarte interesantă din punct de vedere semantic și anume faptul că a auzit în Maramureș, în multe locuri utilizat mult mai frecvent cuvântul *vij* în loc de *bătrîn* .

64. *june*

64.1 *žuńe* 178-184

64.3 a) *žune* 211-217

Despre acest cuvânt Weigand a precizat că era necunoscut.

65.a *tînăr* 4.tinor 208-220

5 a) *tunor* pl. *tuńef* 178-207, 221-241

65.b *slab* 1.slab 184-196, 198-241

2.sklab 178-181, 183, 197. Despre localitatea 182, Weigand a menționat că aici se utilizau atât formele *slab* dar și *sklab* .

66. *rîd*

66.1 *ruđ* 178-210, 217-241

66.3 *ruž* 211-216

67. *a zic* 1.dzük 189, 221-223, 225-241

2.zük 178-188, 190-220, 224

67.b *văđ* 1 a) *vođ* , tu vez 178-188, 190-210, 217-220, 224

b) *vođ*, tu vedz 189, 221-223, 225-241

2 *vož* 211-216

68. dumnezeu 1. *dumńędzou* 221-223, 228-241

2.a) *dumnezou* 189, 208-217

b) *dumńezou* 180, 182, 183, 185-188, 190-207, 218-220, 224-227

3. *dumńezou* (cu o curat) 178, 179, 181, 184 .

Weigand a observat cum se păstrează răspândirea sunetului *dz-* la începutul dar și la sfârșitul cuvintelor dar și cât de uniform este distribuit acest fenomen. Mai mult atunci când *dz* apare intervocalic, dar și înainte de accent în unele comunități cum ar fi în 189, 225, 226, 227, acesta se transformă în *z*, în rest s-a păstrat *dz*. Pentru acest substantiv Weigand a mai auzit o formă pronunțată fără *u* final, în localitatea 181: *dumnizó*, lucru care i-a atras atenția anchetatorului foarte mult, deoarece această formă apărea foarte des în aromână.

68b.jur 1 *žur* nu apărea nicăieri

2 *džor* 189, 231-241

3 *žor* 178-188, 190-203, 210-218, 224

4 *žor* 204-209, 219-223, 225-230 .

69. știu

69.4 știu 178-241. Weigand a trecut în revistă și forma negativă a verbului : nușt'ŭ .

70. pește

70.1 a) peštse-pl. peštš 206, 207

70.2 a) pešt'e(ę)-pl. pešt'(tī) 178-181, 183-188, 190-205, 208, 221-241

b) peštęe –pl. pešt' 218-220

70.3 peške-pl. pešt' 182

70.4 pešte-pl. pešt'(tī) 189, 209-217

71. aud

71.1 áud asta este forma obișnuită care folosită cu negație se pronunța n-áud .

71.2 áud 181-184, 186, 187, 190, 194, 195

72. caut

72.1 kaųt 213-215

72.3 koť 178-203, 208, 210-212, 216, 236, 239, 240

72.6 kat 204-207, 209, 217-235, 237, 238, 241

Weigand a făcut o remarcă despre cele două forme *cat* și *caut* notând că nu există nicio deosebire semantic între cele două forme, ci numai una fonetică având sensul de necesitatea găsirii unui obiect sau lucru.

73. luni

73.1 luń 178-241

73.2 łuń 189

74. *marťi* marts 178-241

75. mercuri

75.2 mńękuř 178-206, 218-241

75.3 ńękuř 207-217

76. joi

76.1 źoĵ 204-209, 218-223, 225-230

76.2 žoĵ 178-188, 190-203, 210-217, 224

76.3 džoĵ 189, 231-241

77. vineri

77.1 vińeř 178-188, 190-207, 218-241

77.2 vineř 189, 208-217

78. sâmbătă

78.1 sũbotoĵ 180-210, 212-241

78.2 sĵbotoĵ 178, 179, 211

79. *duminică*

79.1 *dumiñiko* 178-188, 190-207, 218-241

79.2 *dumineko* 189, 208-217

80. *un*

80.1 *un*, o vocală urmată de un *n*, se nazalizează devine *ũ*, *õ* 178-201, 204-206, 212-222, 224-227, 230-241

80.2 *on* (forma articulată se pronunța întotdeauna unu) 202, 203, 207-211, 223, 228, 229

81. *doi* masc. *doi* 178-241; fem. c) *doȳo* 178-241

Forma *doȳo* nu a fost auzită nicăieri de Weigand în vorbirea oamenilor din această regiune .

82. *treĩ* *trij* 178-241

83. *patru* 178-241

84. *cinci*

84.1a) *şíns* 204, 206, 208, 218, 225

b) *şíš* 205, 207, 209, 219-223, 226-230

84.3 *tşintş* 178-203, 210-217, 224, 238, 239

84.4 *tşuntş* 231-237, 240, 241

85. *şase*

85.1 *şaso* 178-188, 190, 194-220

85.5 *şe(ę)so* 180, 191-193, 221-241

86. *şapte*

86.1 b) *şapt'e* 180

d) *şapte* 210-216

86.2 a) *şeptşe* 206, 207

b) *şe(ę)pt' ę* 178, 179, 181-205, 218-241

d) *şept(ę)e* 208, 209, 217

87. *opt*

87.1 *opt* 178, 179, 181, 182, 184-187, 190-196, 199-210, 212, 213, 218-220, 222-229, 231-241

87.2 *uopt* 180, 183, 197, 198, 211, 214-217, 221, 230

87.3 *uoptu* 188, 189

88. *nouă*

88.3 *nouo* 178-241

89. *zece*

89.1 b) dzeș[e 221-223, 225-230

c) dzetș[e, 189, 231-241

89.2 a) zeșe 204-209, 218-220

d) zetș[e 178-188, 190-203, 210-217, 224

90. *unsprezece*

90.1 unspro(ę)zeș(tș)e 178-188, 190-193, 195-206, 208-213, 216-220, 224, 226, 227, 231, 232, 234, 236-241

90.2 üsprozetș(ș)e 189, 194, 207, 214, 215, 221-223, 225, 228-230, 233, 235

91-94. *döisprozetșe, trisprozetșe, patrusprozetșe, tșinsprozetșe* –acestea sunt formele obișnuite.

95. 1 șasproze(ę)tș(ș)e 178-188, 190, 194-212, 217-220

95.2 șajspözetșe 213-216

95.3 șeșosprozetșe 189, 191-193, 221-241

96.1 șapt(t')esprozetș(ș)e 180,210-216

96.2 șept'(tș)esprozetșe 178, 179, 181-188, 190-209, 218-241

96.3 șeptosprozetșe 189, 218

97.1 *optusprozetșe* 187-190

97.2 optspözetșe 178-181, 203, 207, 210, 213-230, 232, 234-241

97.3 uoptspözetșe 182-186, 191-202, 204-206, 208, 209, 211, 212, 231, 233

98. *no(ę)spözetș(ș)e* 178-241

99.1a) döuözoș 205-209, 219, 220, 225-227

b) deüozotș 178-188, 190-204, 210-213, 217, 224

c) dö(ü)ödzoș 189, 231-241

d) döodzöș 221-223, 228-230

99.4 a) döuzetș 214-216

b) döozeș 218

100. *de*

100.2 dö 178-180, 182-184

100.3 de(di) 189, 208-218, 221-223, 225, 226, 228, 230

100.5 d'e(i) 181, 185-188, 190-207, 219-220, 224, 227, 229, 231-241

101. *din*, 2 dün, 3 din, 5d'in răspândit la fel ca dö, de, d'e

102. *pe* 1. pe 189, 207-223, 225-229

3.pö 178-188, 190-206, 224, 230-241

103. *pentru*

103.1 a) pentru 208, 218

b)pintru 207, 210-212, 216, 217, 219-221

c)pi(e)ntu 189, 209, 213-215, 223, 225-227

103.2 a) pōntru 186, 203, 205, 206, 230, 232-241

103.5 a) pōntu 180, 181, 183, 187, 188, 190-202, 204, 206, 222, 224, 228, 229, 231

b) pūntu 178, 179, 182, 184, 185, 190

Weigand a consemnat o variantă interesantă a întrebării "de ce?" care în localitățile 178, 184, 185, 190 are forma *pūntše = pūntu tše = pentru ce*, formă ascunsă în context dar care pentru cercetător este o adevărată uimire.

104. *și*

104.1 *și* 178-188, 190-196, 200-203, 209, 210, 217, 224

104.2 *șu* 189, 197-199, 204-208, 211-216, 218-223, 225-241

105. *ma chiamă*

105.1 *mō kamo* 182-187, 208-220, 224, 233

105.2 *mō t'amō* 178-181, 188-205, 231, 232, 234-241

105.3 *mō tšamō* 206, 207, 221-223, 225-230

După ce a realizat ancheta, Weigand a ținut neapărat să facă o prezentare destul de detaliată a unor oameni adunați la un loc, sub același nume, dat comunei în care trăiau și își desfășurau viața.

7.3.1.1 Oșenii- așezare și limba vorbită

Așezată la nord de Satu Mare, între Tisa și Someș, se contura o zonă împădurită cu deschidere spre sud, a cărei întindere era locuită de "oșeni", care după cum Weigand a putut constata vorbeau o limbă, un dialect aparte, care se distingea imediat de dialectul celor veniți din partea de sud, dar care ar fi prezentat unele asemănări cu dialectele care se vorbeau în partea de nord, dar mai ales cu dialectul maramureșean. Weigand a încercat să se apropie mai mult de această comunitate care forma "Țara Oașului" alcătuită din 14 comune, zonă care și-a primit numele după un voievod numit "Oaș". Prezentând aceste detalii, Weigand dă dovadă nu numai de abilități fonetice, ci și de data aceasta iese în evidență caracterul complex al personalității lui, dar și al activității pe care o desfășura pe teren. Nu se poate să faci studiu dialectal fără o cunoaștere a istoriei și a originii unui popor. De unde își trăgeau "oșenii" numele, poate semnifica o banalitate lipsită de valoare, într-un studiu lingvistic dar totdeauna detaliile mici dau complexitate și valoare unei lucrări atât de vaste. Dacă

am fi avut de a face cu un lingvist care încerca să-și definitiveze cât mai repede lucrarea pentru a fi remunerat sau pentru a scăpa de povara muncii, un astfel de detaliu, nu ar fi apărut cu siguranță într-o astfel de lucrare cu caracter fonetic. Tocmai lucrurile mici de acest gen, trag un semnal de alarmă clar asupra sârguinței cu care omul de știință își ia în serios menirea.

Intrând în contact direct nu numai cu vorbirea oamenilor ci și cu modul lor de trai, Weigand a observat imediat că “oșenii” erau foarte săraci și pentru sărăcia lor găsește și o explicație fizică și anume, pământul pe care trăiau oamenii aceia nu era bun pentru agricultură. Sursa de hrană era asigurată de creșterea animalelor și din pomii fructiferi (nuci, mere etc), iar mâncarea principală era formată din lapte cu mămligă. Anchetatorul notează și un obicei nu așa plăcut al localnicilor și anume, aceștia erau obișnuiți să bea multă tărie (schnaps). Oamenii erau bruneți și înalți, iar părul acestora era lung și ondulat lăsat în valuri pe spate, numai în partea din față aveau breton. Despre îmbrăcămintea localnicilor, Weigand amintește că aceasta era foarte simplă: în picioare purtau *opintš* și *obęele*, pantalonii denumiți *gats* erau dintr-o lână de oaie neprelucrată, largi și ornați cu franjuri. Bondița de *lână* (újoš=magy.újas) era așa de scurtă încât trunchiul rămânea neacoperit cam o palmă. Cine își permitea, purta un brâu de piele foarte lat, pe care Weigand l-a văzut și în portul maramureșenilor, și care astăzi este tipic îmbrăcăminții bărbaților de la sat din toată țara. Pălăria (Klop) era văzută ca un obiect de lux de foarte mulți. Iarnă oșenii purtau o căciulă de piele de oaie numită *cușmă*, astăzi prezentă în garderoba unui țăran indiferent de zona de proveniență, dar și un *suman* o jachetă făcută din blană de oaie care era foarte călduroasă, purtată și astăzi cu cinste de țăranii de pretutindeni.

Ca și particularitate a vorbirii oșenilor, Weigand a notat că / înaintea unei vocale închise se aude *t* și faptul că în multe comune aproape toate vocalele se pronunțau cu nazalitate sau aveau o nuanță nazală. Aceste două caracteristici fac ca dialectul să se diferențieze de cel maramureșean, cu care avea câteva asemănări ca de ex .în ambele zone dialectale se zicea *zic=dzúk*, *jur=džor*, *geană=džano*, *junică=džurinlko* etc.

Weigand a întâlnit în vorbirea localnicilor fenomenul care atesta trecerea lui *n* la *r* chiar și în cuvintele *rundurea*, *irimó*, în timp ce în unele sate a întâlnit un fenomen izbitor și anume păstrarea labialelor explozive *pieptu*, *piepten*, *picior*, *lup* pl. *luph* dar și forme precum *vin>žin*, *merlă>mnirlo*, *vitsel>yitsot*, *fer>her* etc.

Un alt fenomen fonetic identificat aici de Weigand a fost prezența în vorbirea locală a formelor din româna veche de genul: *džitše* pentru *zice*, formă care provine din forma scurtă foarte răspândită *itše ko*, *tšiko*.

Anchetatorul se oprește doar la enumerarea acestor câteva caracteristici fonetice cu precizarea că dacă s-ar fi ocupat mai intens cu studierea vorbirii oșenilor, cu siguranță ar fi descoperit mult mai multe caracteristici fonetice demne de notat .

7.3.1.2 Particularități ale dialectului întâlnit pe Someș și Tisa

Făcând o sinteză a tot ceea ce putea nota din vorbirea localnicilor, Weigand a sistematizat totul la nu mai mult de patru caracteristici:

1). *u* înainte de *a* devine *o*: cu apă>*koṑo*, cu aripă> *koṑipṑ*, cu a lui> *koṑlui* (din Lied XXIV, 5)

2). Forma întâlnită la oșeni *Soḡmare* = *Satmare* i-a dat ocazia să demonstreze că și următoarele cuvinte au suferit următoarele transformări fonetice:

vragmitsṑ> *vrañmitsṑ*> *vramnitsṑ*>*vratniță*; *Slatina*>*Slagna*, *jitniță*> *jigniță* , toate acestea s-au oprit pe drumul transformării în grupa celor cu *mn*, *tocma* a evoluat mai departe spre *togma*, *tomna*, exact ca mai demult cuvintele de origine latină, cum ar fi *legnu*>*leñnu*>*lemnu*, unde labiala nazală a trebuit să i-a locul vocalei postpalatale.

3). Weigand a întâlnit la sud de Mureș-Ludoș, în localitățile Maros-Bogat, St. Jakob, Czintos, Lándor, Csekalaka cuvinte care se pronunțau ca și în dialectul aromân, e vorba de *cer-tser*, *cerb-tserb*, *cină-tsinṑ* etc. Despre grupul de sunete *ts* anchetatorul a observat că acesta s-a transformat prima dată în *tś*, ca și *zin*<*zin*<*žin* din *yin*=*vin* în vorbirea maramureșenilor, dar în finalul cuvintelor, sunetele *ts* nu se auzeau pur, ci sunau asemănător cu *tś* dar pronunțate mai ascuțit. Sunetul corespunzător sonor era *dž*, în timp ce *dz* pur, nu apărea deloc: *gem* –*džem*, *geană-džanṑ* ; *j>ž*: *joi*>*žoj*, *junică-žuniñṑ* etc. Aceste caracteristici, pe care Weigand le-a notat ca definatorii pentru zonă, au fost extrase din felul de a vorbi a două personalități care au iesit în calea anchetatorului și care întruchipau modul de a vorbi al zonei lor, e vorba de domnul episcop Solomon din Maros-Ludos, dar și de domnul episcop Moldovan din Mediasch.

4). Sunetul final *ă* l-a auzit pronunțat ca un *e* șoptit, fenomen fonetic întâlnit și cu alte ocazii, și anume în timpul anchetelor de pe Valea Berettyo, dar și în dialectul vorbit pe

valea Crișului Repede. Mai mult, fenomenul a fost întâlnit în Berszana 234, în Maramureș, unde uneori datorită rapidității vorbirii sunetul poate să nici nu se audă.¹²⁷

După ce și-a încheiat misiune în zona străbătută de râurile Tisa și Someș, Weigand a continuat neobosit să studieze dialectele românești din Oltenia (kleinen Walachei), Serbia și Bulgaria.

8.Dialectele românești din Oltenia, Serbia și Bulgaria

8.1 Jurnal de călătorie

De data aceasta, Weigand a insistat ca pentru zona adusă în discuție, să vină cu mai multe detalii, deoarece a observat că în ceea ce privește Serbia și Bulgaria, nimeni nu s-a ocupat de populația românească care trăia acolo.

Între timp, în viața profesorului a mai apărut un membru, un copil care îl va însoți alături de soție în această călătorie începută pe 3.august. Toți trei au călătorit până în Turnu-Severin , unde l-au întâlnit câteva zile pe d-l Byhan, care l-a însoțit apoi pe Weigand în călătoria sa prin Serbia și Bulgaria, deoarece țările respective se aflau în zone muntoase, dens împădurite, care erau destul de nesigure, și care aduceau cu sine zone care trebuiau străbătute pe jos. Așa se făcea că pe data de 9 august, distinsul profesor însoțit de soție, copil și d-l Byhan au traversat cu vaporul râul care despărțea malul românesc de cel sârbesc, ajungând la Kladova, o zonă care ducea cu gândul la Orient. Locul era cunoscut din cauza apropierii sale de localitatea Citadelle, care a fost ocupată până în 1867 de turci iar în momentul anchetei lui Weigand locul servea ca și cazarmă în jurul căreia erau grădini de zarzavaturi. Kladova singură, nu avea nici o însemnătate, până și drumul principal care lega Serbia de România trecea prin Negotin-Radujevac.Totuși, piața era utilizată de românii care locuiau în satele învecinate. Populația era românească, în afară de administrație, profesori, preot și unii oameni de afaceri. Este uimitor cum Weigand surprinde astfel de elemente esențiale care, de fapt, nu ar trebui să fie în aria lui de cercetare, dar ca un lingvist desăvârșit ce era, și-a dat seama că nu poate studia limba unui popor fără să-i cunoască foarte bine istoria, originile și răspândirea teritorială. Weigand a dat dovadă de un curaj cu totul deosebit. El a făcut ceva ce nu a mai făcut nimeni până la el, adică a spus adevărul foarte clar fără să se teamă de nimeni și de nimic, deși știa foarte bine poziția socială și chinul în care trăiau românii, luptând deschis sau poate indirect, fără să-și fi dat seama pentru

¹²⁷ Vezi G.Weigand, *Sechster Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache(Rumänische Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1899, p.11-31

eliberarea românilor asupriți. Weigand a dat dovadă că era foarte bine informat, deoarece știa cu exactitate toate regiunile unde locuia populație românească.

Lingvistul a găsit printre aceștia și aromâni, care erau veniți de multă vreme în teritoriu, fapt care a determinat uitarea limbii lor materne într-o proporție foarte mare. Datorită faptului că a trebuit să-și achiziționeze o trăsură, a mai zăbovit prin zonă. Pentru a scăpa de eventualele probleme ce-ar putea interveni, deoarece se afla într-o țară străină, anchetatorul și-a aranjat o întâlnire cu un profesor de liceu din Belgrad, care urma să-l însoțească în călătorie, profesor pe care l-a întâlnit abia când s-a întors din călătorie, în Turn-Severin. Din cauză că a fost însoțit peste tot de un profesor sârbesc, a fost primit peste tot cu mare cinste, având intrare ușoară chiar și la românii de acolo. Așa s-a întâmplat că a întâlnit un bărbat din apropierea localității Podvrška și astfel, a cunoscut dialectul zonei. Cu ajutorul unei trăsură, s-au deplasat a doua zi printr-o pădure deasă, până la localitatea așezată lângă Dunăre, Brza-Palanka, care i-a făcut anchetatorului o impresie mai bună decât Kladova. Aici exista din nou populație românească cu aceleași excepții- administrația- dar elementul surpriză a fost asigurat de circa 10 familii de aromâni, care erau la bază negustori și erau stabiliți acolo. De acolo, la îndemnul primarului au făcut o călătorie prin pădure spre a vedea natura minunată dar și pentru a vizita mănăstirea Vratna. Weigand a făcut pe tot parcursul traseului remarci prețioase la adresa naturii, care l-a încântat prin frumusețe dar, i-a fost și o sursă de putere atunci când îi scotea în cale izvoarele cu ape limpezi din care profesorul aduna puterea de a merge mai departe. Continuându-și drumul prin pădure, a ajuns în satul Urovica care era jumătate sârbesc, jumătate românesc iar din cauza vremii ploioase cu tunete și fulgere au fost nevoiți să înnopteze la un han în Vratna, deoarece mănăstirea spre care porniseră era destul de departe. Gazdele au fost primitive dar somnul le-a fost neliniștit din cauza furtunii cumplite. Cu toate că încă ploua, Weigand a decis a doua zi dimineață să-și continue drumul spre mănăstire pe care a descoperit-o imediat. Igumenul i-a primit cu mare ospitalitate, după care le-a arătat colecția lui valoroasă de cărți, cele mai multe fiind cărți bisericești în limba română, printre care se afla și una din secolul al XVII-lea. Cărțile bisericești din limba slavonă erau mai vechi dar nu foarte vechi.

După încetarea ploii, Weigand a urmat niște poteci înguste, dintr-o râpă, care duceau la mănăstire, și dintr-o dată a văzut în fața lui niște porți de stâncă impresionate care i-au tăiat răsuflarea pentru un moment. Ceea ce urmează este un pastel de o frumusețe dureroasă. Iată că maestru dă dovadă încă o dată de complexitate, lingvistului i s-a alăturat la drum literatul, care ține o cronică de călătorie

care nu numai că trezește în cititor sentimente mărețe, ci are capacitatea de a-l determina pe receptorul mesajului să-și dorescă să ajungă să vadă cu ochi proprii spectacolul grandios oferit de natură, într-un cadru perfect. Citind acest pasaj descriptiv, mă întreb retoric, lăsând la o parte seriozitatea pe care o impune rigoarea textului științific, oare de câte "surprise" voi mai avea parte pe parcursul descoperirii personalității complexe a celui care a fost marele savant Weigand. Așa arăta mănăstirea pe care Weigand a contemplat-o cu uimire. Porțile mănăstirii, două la număr, stăteau la o depărtare de aproximativ 60 de m una de alta. Cea de sus, înaltă de 30 de m, lăsa să pătrundă lumina printr-o deschizătură de 25 de m și avea grosimea pereților de aproximativ 8 m. Dimensiunile porților de dedesubt erau ceva mai reduse. În mijloc, printre porți curgea o cascadă. Roca din care erau făcute porțile era calcar cu nenumărate găuri. Panorama era așa de grandioasă încât cercetătorul a categorisit-o ca fiind cel mai frumos joc, pe care l-a văzut vreodată făcut de natură. Drumul parcurs până la această minunăție s-a meritat din plin. După ce au avut parte de un prânz delicios, drumul a continuat în jurul orei 2, îndreptându-se prin pădure spre Topolnica. Deși vremea se răzbunase, drumul era greu din cauza noroiului. Locurile pe unde mergeau prin pădure, nu erau așa de pustii cum și-a închipuit el, prin luminișuri își făceau apariția uneori câmpurile de porumb ale țăranilor români, la casa cărora au oprit odată, pe când ploaia stătuse, apoi au plecat spre o potecă prin Valea Porečka în sus. Aici i-a părăsit călăuza sîrbească, însă drumul lor a continuat pe poteci înguste și abrubte, iar uneori au trebuit să treacă diferite ape, peste punți plutitoare care i-au dat destule emoții din cauza faptului că-i creiau nesiguranță. Weigand a făcut o precizare referitoare la nivelul de trai al localnicilor, astfel el a afirmat că în momentul în care întâlnea o familie de aromâni avea siguranța unei primiri bune cu mâncare și băutură suficientă și cu o casă așezată în ordine, dar la români, acestea lipseau cu desăvârșire din cauza sărăciei în care erau nevoiți să trăiască, iar mizeria era de nedescris. Despre paturi nici nu putea fi vorba în familiile românilor, iar la vederea cutiilor de lemn destinate somnului, însoțitorul profesorului a fost foarte dezamăgit mai ales că trebuiau să doarmă îmbrăcați. Cam așa arătau uneori condițiile de lucru în care trebuiau să trăiască și mai mult să facă știință și să o facă cu conștiinciozitate, oamenii care au pus temelile științifice în domeniul lingvisticii; cu această ocazie, cu marele profesor s-a împlinit zicala conform căreia orice diamant strălucește și-n noroi. La lăsarea dimineții, drumul a continuat pe vale în sus, făcând un scurt popas în satul Mosna la o gazdă albaneză, unde după ce a mâncat și a băut, a plătit foarte puțin în comparație cu România, unde deși produsele la piață aveau prețuri foarte mici, când mânca pe la

vreun han, trebuia să plătească mult mai mult (lucru care se întâmplă și astăzi, prețurile sunt foarte mari în comparație cu celelalte țări europene). În Milanovac, un sătuc drăguț de lângă Dunăre, cu populație românească și sârbească, Weigand a închiriat doi cai și astfel în aceeași zi, a reușit să ajungă în localitatea așezată sus în munți, Majdanpek. Proprietarul cailor, a luat-o înaintea zicându-le celor doi călători (Weigand și Byhan) că are să-i ajungă din urmă. Dar la un moment dat, caili nu au mai vrut să înainteze, de aceea au fost nevoiți să coboare de pe ei și să-i determine să meargă trăgându-i de funie. Astfel seara i-a prins pe drum, prin păduri fără să ajungă la destinație. Totuși în cale le-a ieșit localitatea Rajkovo, un loc părăsit în care au fost odată locuințele celor care lucrau în mine. Din cauza pustietății pe care au întâlnit-o, cei doi decid să continue drumul cu toate că condițiile erau total neprielnice, caili nu mai vroiau să-i ducă în spate, iar întunericul era așa de adânc că nu se vedea nimic nici la un metru depărtare. Ținându-se la braț și lăsând caili să-i conducă înspre casa celui de la care îi închiriasse, au ajuns la ora 23 seara în curtea gospodarului fiind primiți cu ospitalitate. Buna dispoziție le-a revenit imediat, deoarece au avut parte de o masă pe cinste și de o cameră drăguță cu paturi.

Ziua de 13 august au petrecut-o în Majdanpek, deoarece era zi de târg, ocazie cu care țărani români veneau de departe, din zonele de câmpie, cu produse agricole cu care aprovizionau pe munteni. Așa i s-a ivit lui Weigand ocazia să cerceteze dialectele din Leskovo, Jasikovo, Vlaole, Voluja și Majdanpek și s-a informat totodată asupra populației din împrejurimi, lucru care l-a scutit de umblatul pe drumuri fără rost.

Localitatea Majdanpek avea o populație preponderent românească, care venise în acea zona muntoasă, în urmă cu aproximativ 50 de ani ca și minieri, unii din Moldova, alții din Banat iar alții din Saska. Aceștia au păstrat în vorbirea lor dialectul bufanilor din Banat, în timp ce ceilalți români din regiune vorbeau dialectul bănățenilor "frătuți". Dar în zonă s-au mai așezat și nemți și slovaci minieri veniți din Ungaria. Minele de cupru din zonă, nu mai erau rentabile, în plus infrastructura era neadecvată, de aceea această meserie nu era foarte profitabilă .

A doua zi și-au continuat drumul urcând prin munți și ajungând în Valea Schaschka, unde se practica mai demult tot minieritul, ca mai apoi să poposească la un han în Rudna Glava, la un gospodar aromân, care provenea din Beala din apropierea lacului Ochrida. În zonă plouase așa de intens încât apele ieșiseră din matcă, prilej cu care unele poduri fuseseră rupte. Plecând mai departe pe jos au trebuit de multe ori să se întoarcă din drum pentru a ocoli zona sau să ocolească unele porțiuni inundate sau să găsească alte treceri, deoarece unele punți erau distruse de apele învolburate. Cu

ajutorul unui localnic care le-a închiriat un cal, cei doi ajung într-un sat mare Cernajka, unde au găsit adăpost din nou la un aromân, care vorbea ca în localitatea Rudna-Glava, și de la care a avut ocazia să audă și să transcrie o serie de cântece populare. Gazda le-a oferit și posibilitatea să înnopteze în bune condiții. În drumul lor, cei doi lingvisti au fost adesea luați în derâdere din cauza faptului că mergeau pe jos fiind asemănați chiar și cu vagabonzi. De multe ori au fost hărțuiți și de poliție, singurul lucru care îi scăpa era scrisoarea care-i recomanda. În drumul lor, reperul cel mai clar după care se ghidau era malul râurilor, pe care trebuiau uneori să le treacă descălțându-se și dându-și ciorapii jos. Începând cu localitatea Tanda unde au avut parte de un mic dejun delicios și ieftin, au pornit mai departe pe un drum din ce în ce mai bun, iar ajunși în apropierea localității Luke au întâlnit o problemă, deoarece apa se revărsase în vale, de aceea au avut nevoie de o călăuză care știa drumul ocolitor și care i-a traversat muntele la Glogovica, unde au fost cazați bine din nou la un aromân din Gopesch. Călăuzei i se făcuse rău din cauza oboselii, dar peste noapte își revenise iar a doua zi, spre bucuria lingvistului, și-au putut continua călătoria în siguranță.

Au ajuns în Glogovica unde au găsit și un număr de nemți care lucrau într-o mină de aur, populația majoritară fiind formată din români, dar în partea de sud în satele Belareka, Răgotina, Vražogărnac, Zajčar trăiau bulgari deși politic, ei aparțineau de Serbia. Apoi s-au îndreptat spre nord ajungând în Salasch, comunitate cu populație sârbească, au închiriat o căruță, care i-a dus până la Negotin, localitate în jurul căreia se găseau sate tot cu populație sârbească. Strada pe care călătoreau, era una principală și de legătură între Macedonia, Albania și partea de vest a României. Drumul către Negotin a fost relativ plictisitor, și numai ultima porțiune trecea prin pădure ceea ce i-a încântat privirea, iar la ieșire au dat de o câmpie deschisă. Negotin era un orașel de țară în care se practica un comerț înfloritor, unde se afla scaunul autorităților pentru partea de nord a Serbiei. Populația era preponderant sârbească, dar se aflau și suficienți români, iar satele următoare de la nord (Samarinovac), la est (Bukovča) și la sud (Mokranja) erau românești. Numai în partea de vest și sud-vest se aflau sate sârbești, care erau înconjurate în partea de sud de sate românești. Weigand nu era convins că locuitorii acelor ținuturi erau cu adevărat sârbi, dar de un lucru era sigur și anume limba vorbită de țărani din Negotin era cu adevărat limba sîrbă, în timp ce cea vorbită în regiunea de sud, unde locuiau românii, cu alte cuvinte zona din jurul Zajčar, era limba bulgară. O dată, un țaran i-a spus pe când stăteau de vorbă, că în Krajna existau patru limbi: sârbească, apoi o altfel de sârbească, care de fapt ar fi fost bulgară, de la Zajčar spre Nisch și Pirot, apoi românește și ungurește. Prin ungurește el

înțelegea de fapt, românește cu accent bănățean, care presupunea palatalizarea dentalelor, care se întâlnea de la Dunăre în partea de nord până în localitatea Luke, în timp ce în partea de est a zonei Beli Jovan se vorbea mai mult oltenește, la fel ca în satele bulgărești.

În Negotin, au înnoptat numai o seară la un hotel bulgăresc administrat de un roman, unde au fost foarte mulțumiți de prețuri și îngrijirea acordată. Din Negotin căruța i-a purtat prin satele mari românești Bukovča și Kobišnica la granița cu râul Timokului. Problemele de viză au fost rezolvate rapid, apoi după ce au băut un vin bun, au plecat mai departe trecând pe pământ bulgăresc, au fost nevoiți să treacă printr-un lan de porumb, înalt de 3 metri după care au ajuns într-un punct de frontieră păzit de niște soldați, care i-au dus în cel mai apropiat sat românesc, Bregovo, unde și-a realizat ancheta dialectală într-un han, fiind înconjurat de câțiva curioși, după care, trecând peste câmpuri, au ajuns în satul Vărf, de lângă Dunăre, unde au și înnoptat, de unde a doua zi au plecat, trecând prin Novoselo- sat care era locuit de români și de sârbi care veniseră mai recent- la Florentin sat, situat la Dunăre, apoi pe o arșiță cumplită au ajuns în Widdin, pe la ora 2. Aici, vestea sosirii profesorului a circulat foarte repede de aceea, a fost întâmpinat de autorități, care l-au familiarizat cu zona, după care le-au oferit o invitație la o sărbătoare în casa unui turc, unde au avut parte de o petrecere pe cinste. Spre seară au fost invitați la o paradă militară, care s-a sfârșit cu un foc de artificii peste Dunăre, astfel cei doi având ocazia să îmbine utilul cu plăcutul. Dimineața în jurul orei 5 au fost treziți de un eveniment neașteptat: afară în jurul capelei militare unde au înnoptat musafirii, erau adunate 100 de persoane în cinea lor, care i-au condus la ora 6 cu vaporul care trecea prin Turn-Severin până la Kalafat. Așa au sărbătorit bulgarii, un călător neamț, care nu a făcut altceva decât să consemne adevărul referitor la populația macedonă.

8.2 Granițele populației românești din Serbia și Bulgaria

Vârful de nord-est al Serbiei, prin care curgea Dunărea despărțindu-se în mai multe brațe, se numea Kraina, mai exact Krajina ceea ce înseamnă hotar, un nume dat zonei din Banat, aflată în imediata apropiere a malului Dunării, și care cuprindea regiunea formată din satele care alcătuiau zona alăturată la est de Almaș, cu satele Globukraiova, Mehadika și Jablanitza. Populația din Kraina sârbescă dar și din cea ungurească, era de origine română. Weigand a notat că începând cu a doua jumătate a sec. al XIX-lea, granița zonei unde se vorbea limba română s-a mutat așa cum și-au

dorit sârbii. Kanitz (cercetător sârb, Leipzig, 1868), a notat satul din valea Mlava situată la sud-est de Petrovac, Ždrelo, ca fiind primul sat românesc. Mai mult de atât el a amintit în cartea sa, că românii erau răspândiți până la Cupria și Alexinac la sud de Zajčar. Români existau în localitățile amintite și pe vremea anchetelor coordonate de Weigand, dar mulți dintre ei erau emigranți, în timp ce cei care erau împământeniți de prea mult timp acolo s-au slavizat. În unele comunități, ca de exemplu în Požarevac, Petrovac, Žagubica și în Kruševica au existat mai multe colonii de români, care s-au asimilat, iar noua generație nu vorbea românește ci înțelegea numai. În Valea Mlava se mai găsea numai un sat pur românesc, și anume Lasnica, situat la nord de Žagubica în județul Homolja, zonă care forma și granița dialectală. Zona care se situa în partea de sud și vest de această regiune, deci cu alte cuvinte în zona unde se putea practica agricultura, era pierdută de români, în timp ce partea de nord, care cuprindea zona de pădure a fost scutită de slavizare, aici existând o populație majoritară românească formată prin selecție naturală și care a avut tăria, să asimileze toate elementele slave ale Krainei cu excepția Negotinului și a satelor sârbești din imediata apropiere. Weigand a descoperit doar un singur sat sârbesc izolat în Kraina, și anume Petrovoselo, la sud de Tekija în munți, și acesta era ocupat mai nou de Montengrineri. În Valea Pek erau sârbi până la Zelenik, apoi de la Vukovic până la Kruševica era o populație amestecată, mai departe, mai sus populația era una românească și asta ținea până în est până în apropiere de Widdin în Bulgaria. Spre sud nu exista o graniță naturală, iar satele de pe cursul superior al Belarekii și afluenții săi erau românești, în timp ce cele așezate în partea de jos erau bulgărești. Românii au pătruns pe Dunăre și s-au îndreptat spre sud, ocupând teritoriul slav, pe care l-au întâlnit în calea lor, iar cei care au călcat pe pământ bulgăresc au fost numeroși și au reușit să fie asimilați. Weigand a observat că dacă s-ar fi ținut o linie dreaptă din Golubac de la Dunăre peste Petrovac în Valea Mlava, spre Zajčar la Timok și apoi spre Widdin, teritoriul acesta, împreună cu Dunărea, cuprindea în partea de nord, toată zona unde se vorbea limba română din Serbia și Bulgaria, în interiorul căreia existau nu mai puține alte sate în care se vorbeau alte limbi. Granița exactă a zonei vorbitoare de română cuprindea următorul traseu: Dobra la Dunăre, de acolo trecea peste zona împădurită din partea de sud, apoi urcă Valea Pekt, prin Vukovic, Srbce, Lješnica, Sena, Kaona, Majdan-kučajna, unde se aflau preponderent români minieri, dar și nemți și sloveni din Ungaria, apoi localitatea din apropierea Kučajna, numită Kruševica era sârbească, Cerovica era românească iar localitatea aflată la sud, Čermosnik avea o populație amestecată, iar celelalte sate rămase neamintite din Valea Pek erau pur românești. Merând spre sud-vest, granița e formată

de Homoljaplanina, apoi pe o porțiune de 1200 de m până la Crna Gora nu exista graniță, dar începând de acolo, văile următoare dinspre partea de sud erau locuite parțial de români, ca de exemplu Jasikovo, Vlaole spre vest, Krivelj, Bor, Oštrelj și Brestovac spre sud, iar în ultimile trei localități amintite elementul românesc s-a împuținat. Locurile din parte așezată cel mai la nord se numeau Dubočane, Jasikovo mic și cel mare, și Tabakovac, la Timok care despărțea, în interiorul insulei lingvistice a zonei Negotiner porțiunea vorbitoare de limbă sârbească, de partea de sud bulgărească, din zona Zajčar. Pe pământurile bulgărești, granița lingvistică era Jasenovac, vis-a-vis de Tabakovac, Mahala, Sipikova, Borilovac, Perilovac, Kalenik, Prekudere, Ginzova, Halvadži(amestecat), Kapitanovci, Kerunbek situate în fața porților Widdin-ului. În partea de nord a acestei linii, până la Dunăre, localitățile nevorbitoare de limbă română erau numai Petrovoselo, insula lingvistică a Negotinului cu 18 sate și câteva sate în care se vorbeau mai multe limbi străine ca Miroč (format nou), Urovica și orașele care aveau personalul administrativ care nu era de origine română; pe teritoriul bulgăresc –Novoselo-de la Dunăre era o comunitate nou formată care avea populație sârbească și românească.

Weigand a ținut neapărat să facă o delimitare cât mai clară a populațiilor după limba pe care o vorbeau, mai ales a zonelor unde se afla populație vorbitoare de română deoarece această limbă reprezenta obiectul lui de studiu și numai delimitând și identificând zonele unde trăiau aceștia, munca lui atingea cote maxime de calitate. Din păcate, lingvistul nu a putut preciza cu exactitate numărul de români din comunitățile unde trăiau ei, lucru pe care îl regreta chiar el însuși. Totuși Weigand, a făcut o trecere în revistă a acestora, începând cu partea de vest: 1. Dobra de la Dunăre (aici Weigand a identificat și un număr de locuitori sârbi printre români, localitate situată în Valea Pek; 2. Vukovic; 3. Srbce, 4. Lješnica, 5. Sena, 6. Kaona, 7. Majdan-Kučajna (unde trăiau și sârbi și români), 8. Cerovica, 9. Čermosnik, 10. Nerešnica 11. Bukovska 12. Voluja 13. Duboka (Dîlboca) 14. Debeli Lug 15. Majdanpek (unde trăiau și sârbi printre români) 16. Leskovo 17. Jasikovo 18. Vlaole din Valea Mlava 19. Lasnica din Valea Porečka 20. Milanovac (unde populația era preponderent sârbească), 21. Mosna 22. Topolnica 23. Klokočevac 24. Rudna-Glava 25. Cernajka 26. Tanda din susul Văii Dunării 27. Golubinje 28. Miroč (unde trăiau și sârbi printre români) 29. Tekija (unde trăiau și sârbi printre români) 30. Sir 31. Cecerac 32. Kladušnica 33. Manastirica 34. Kladovo (unde trăiau și sârbi printre români) 35. Kostol(Cuștei), 36. M. Vrbica 37. V. Vrbica 38. Retkovo 39. Korbovo 40. Vajuga 41. Brloga 42. Podvrška 43. Rečica 44. Velesnica 45. V. Kamenica 46. Bordelj 47. Grabovica 48. Reka 49. Brza Palanka (unde trăiau și sârbi printre români) 50. Kupusište 51. Slatina

52.Urovica (unde trăiau și sârbi printre români) 53.Vratna 54.Mihailovae 55.M.Kamenica 56.Jabukovac 57.Malajnica 58.Plavna(aici în partea de sud existau comunități sârbești ca Stubik, Popovica etc) 59.Kusjak 60.Džanjevo 61.Dupljani 62.Praovo 63.Samarinovac 64.Radujevac (unde trăiau și sârbi printre români) 65.Negotin (românii erau aici în minoritate) 66.Srbovlah(unde trăiau și sârbi printre români) 67.Bukovča 68.Kobišnica din Valea Timokului 69.Mokranja 70.Tabakovac 71.Vel.Jasikovo 72. M.Jasikovo 73. Dubočane 74.Glogovica în Valea Belarekii lângă afluenți, 75.Luke 76.Topla 77. Buče 78. Krivelj 79. Bor 80.Brestovac 81.Oštrej 82.M.Gorniani 83. Vel.Gorniani. Pe teritoriul Bulgariei, românii, se aflau începând din vest în următoarele sate: 84. Jasenovac, 85.Mahala, 86.Šipikova, 87.Borilovac, 88.Perilovac 89.Rabovo 90.Funden 91.Černomasnica 92. Zlokuča 93. Kojplovo 94.Kosovo 95.Delena 96. Kalenik 97.Pre kudere 98.Tejanovo 99.Rakitnica 100.Bregovo 101.Balevo 102. Rakovica 103. Vîrf 104. Novoselo (unde trăiau preponderent sârbi) 105. Ginzovo 106.Čungruš 107.Florentin 108. Jasen 109. Gomotar 110. Košava 111.Slanotern 112. Kutovo 113. Negovanica 114. Alvadži, 115.Kapitanovc 116. Kerunbek.

Cu aceste localități, Weigand a putut să traseze granița lingvistică românească cu aproximație, neputând întocmi o statistică care să arate exact situația legată de numărul de români, din două motive: mai întâi lingvistul a vizitat doar aproximativ jumătate din localitățile enumerate, apoi în cele în care a fost i-ar fi fost imposibil să înceapă să numere casele unde locuiau românii, deoarece acestea erau răsfirate și deși satele păreau mici, ele se întindeau pe suprafețe mari, casele fiind la distanțe considerabile una de cealaltă. Weigand a observat că, comunitățile aflate în munți, care se ocupau în principal cu creșterea animalelor erau mici, în timp ce cele situate în depresiuni, care se ocupau cu creșterea animalelor dar și cu agricultura, ca cele din Salasch, erau mijlocii (având între 500-1500 de locuitori), iar cele situate în câmpii sau în văi, a căror ocupație principală era agricultura, industria vinurilor și creșterea porcilor, erau comunități mari cu mai mult de 5000 de locuitori și astfel de cazuri nu erau rarități. Pentru a afla numărul persoanelor de origine română, lingvistul s-a adresat autorităților, de unde a obținut o cifră totală de 150000 până la 180000 de persoane. Kanitz avea trecute 123000 de suflete în registrele sale. Weigand nu a avut acces însă și la o statistică sârbească, care să fi precizat și naționalitatea, deși și-ar fi dorit.

Numărul românilor care locuiau în județul Widdin pe teritoriul celor 30 de sate bulgărești se ridică, după cum lingvistul a estimat, la aproximativ 50000 de suflete, deoarece numărul comunităților era mare. Așa se explica faptul că, numărul tuturor dacoromânilor care locuiau la sud de Dunăre, s-a mărit datorită celor care locuiau în

orașele de pe lângă Dunăre și a celor din județul Vraču, în timp ce numărul tuturor aromânilor, la care au fost incluși și meglenii, însumau în cel mai bun caz 200000 de suflete, formând românii transdanubieni. Guvernul sârb vroia cu tot dinadinsul ca românii să fie asimilați de sârbi, dar ceea ce s-a întâmplat nu a avut rezultatul dorit. Se acționa pe toate căile: biserică, școală și administrație. Toți preoții erau de origine sârbească, slujba în biserici era în limba sârbă dar ceea ce a observat Weigand este faptul că țărani nu mergeau la biserică, de aceea propaganda prin intermediul bisericii era una iluzorie. Dar o mare influență era exercitată prin intermediul școlilor, cel puțin în comunitățile mai mari de țărani agricultori din câmpii, în timp ce în satele muntoase, a căror populație locuia foarte răsfirat, nu erau influențați de școală. Cel mai mult însă limba sârbească își manifesta influența în procesul de asimilare prin limbajul administrativ, care era o tehnică puternică prin care lucra guvernul. În acest domeniu, se observa faptul că cei mai mulți români stăpâneau limba sârbească dar fenomenul era și invers adică mulți din cei din administrație cunoșteau românește. O scădere considerabilă a românilor a avut loc la vest și sud-vest deci în județul Požarevac, în rest asimilarea românilor de către sârbi mai avea de așteptat.

În Bulgaria, situația era alta, deoarece acolo guvernul nu încerca să găsească o cale de asimilare a populației românești; spre exemplu în biserici se ținea liturgie în limba română, preoții erau români, iar în școli cursurile erau ținute în limba română dar aveau ore, în care puteau învăța, dacă doreau, și bulgara. Dar administrația era bulgară, iar răspândirea cunoașterii limbii bulgare printre români nu se făcea forțat. Românii se simțeau bine tratați în Bulgaria, chiar și din punct de vedere financiar erau aranjați. Ei aveau prioritate, și ceea ce era esențial, aveau teritoriul lor ba mai mult, nu trebuiau să lucreze conștrânși de situație, cum se întâmpla cu conașionalii lor de la nord de Dunăre, care trebuiau să lucreze pentru binele marilor proprietari de pământuri. În orice caz, Weigand a observat că acești români nu aveau nici un motiv să tânjească după locul lor natal, Oltenia, și nici nu aveau de ce să se întoarcă acolo. Concluzia că românii în discuție proveneau din Oltenia, s-a tras după ce s-a făcut o comparație între modul cum vorbeau ei și celelalte dialecte, iar pentru o detaliere mai riguroasă se recomandă să se arunce numai o privire pe secțiunea a doua a atlasului lingvistic al lui Weigand, de unde reiese foarte clar concordanța dialectului din Banat cu cel din Kraina până la Luke în partea de sus și până la Vratna în partea de est. Zona adiacentă estului și sudului Mehedințului și Gorjului, s-a alăturat zonei de vest a Bulgariei, care a fost ocupată parțial de sârbii veniți în zonă, pe când regiunea din est și-a păstrat populația din Dolj, astfel s-a putut presupune cu toată siguranța despre Florentin că aici au venit

locuitorii din zona Hunia, Moțaței, deoarece altfel nu ar exista concordanța dintre *sker=fer*, care în rest nu apare.

Totuși Weigand nu a găsit un răspuns la întrebarea referitoare la perioada când s-a realizat imigrarea, deoarece existau doar câteva date, stabilite istoric, ele făcând referire doar la timpurile noi și cu siguranță imigrările au avut loc într-o perioadă mai îndepărtată. Acest fenomen era demonstrat de registrele din Serbia, iar pentru românii bulgari, el era întărit cel puțin de un cuvânt *Vd'ie* pentru Widdin. Forma obișnuită întâlnită la românii bulgari *Vd'ie*, la fel ca și forma modernă bulgărească *Vidin* nu poate fi urmărită ca având etimonul în bulgara veche, ci în bulgara modernă, ea se bazează pe greacă, care se pronunța *Βιδύη* și care provenea din bulgara veche. Forma românească *Vd'ie* provine tot din forma grecească *Vidini+e*, în orice caz înainte de dispariția lui *ν*, de unde a rezultat mai întâi *Vd'ine* apoi *Vd'ie*, care reprezintă și forma finală corectă. În partea de est și de sud, românii din Serbia proveneau din Oltenia, în timp ce partea de vest, care purta numele de Ungurenii erau români veniți din Banat, care în orice caz ar fi trebuit să fi imigrat cu mult timp în urmă, în timp ce în secolul al XVIII-lea și al XIX-lea a mai venit multă astfel de populație; bufanii au imigrat în Majdanpek și Majdan-Kučajna cam în jurul anului 1850, dar o imigrare lentă a românilor din Banat a avut loc mereu și fenomenul continua să aibă loc și în momentul când Weigand își realiza ancheta. Lingvistul a făcut o remarcă folosindu-se de memoria sa, și anume el și-a amintit că a întâlnit în Tekija destui oameni, care erau născuți în Banat, mai mult, el a auzit în Klisura și în Krajna bănățeană, că oamenii cochetau cu ideea să emigreze în Serbia. Multe nume de locuri demonstau că acolo ar fi trebuit să fi existat demult români care au imigrat, deoarece ele aveau o formă bulgărească și nu una sârbească, mai mult se știa din istorie, că nu numai Krajna a aparținut de bulgari ci chiar țara până la Morava. Ceea ce era sigur, era faptul că primii români imigrați au dat numele locurilor în limba bulgară, de exemplu: Dîlboca, sârb.Duboka, blg.Doľboka; Topolnița, sârb.Toponica, blg.Topolnica etc. Deoarece o mare parte din sate erau formate noi, nu trebuia să mire faptul că ele purtau nume specific sârbești iar uneori chiar românești. Harta generală sârbească a modificat numele bulgărești în sârbești; în timp ce cele românești au fost parțial păstrate: Crac lung, Cornet, unele păstrând chiar pronunțarea bănățeană Kornjet, Curmătură, La mormunt (mormînt) etc., iar o parte dintre ele au fost chiar traduse: Crna ruka(Hand)=Tîlva neagră etc. Foarte frecvent apărea forma *Culmea al Milku* în loc de *li* sau *luī Milku*. *Al Milku* ar fi după părerea lui Weigand o formă provenită din aromână, la care *u* se evită în pronunțare. Faptul că sunetele *ă-* și *î-* s-au redat prin *a* și *u*, nu este de mirare. Numele românești sau

caracteristicile românești amintite se întâlneau și în apropiere de Zajčar: Kulme la Kule, Vlaški Dolina, Vlaško Brdo etc, dar și la mici comunități românești, întinzându-se după părerea profesorului până în sud, în apropierea Nisch-ului. Dar până acolo, mai exact până la Suha Planina, vara, migrau ciobanii aromâni cu turmele lor de oi, astfel încât într-adevăr ar fi fost posibilă o legătură directă între daco-români și aromâni fără intermediul altor popoare, dar acest fenomen nu a avut o valoare prea mare.

Apoi nu trebuie pierdut din vedere faptul că, mai mult de jumătate din toți românii sârbi nu au imigrat din România ci din Banat, ceea ce s-a evidențiat prin modul cum ei vorbeau. Weigand a studiat o hartă din Lejean (*Ethnographie de la Turquie d'Europe, Gotha 1861*) care cuprindea erori majore, atunci când se referea la românii din Serbia, deoarece prezenta toată partea superioară a Timok-ului ca având o populație pur românească, iar Weigand a întâlnit în această zonă numai sporadic populație românească. Tot după această hartă, populația din Zajčar și Veliki Izvor, era românească, ceea ce nu se dovedește a fi real prin studiile realizate de Weigand. Părerile celor doi nu corespund nici atunci când se refereau la numărul românilor aflați în acele zone.

Adevărurile pe care le-a descoperit Weigand în timpul cercetărilor sale, referitoare la răspândirea românilor în Serbia și Bulgaria, au fost ulterior confirmate iar cercetările istoricilor au continuat de cele mai multe ori, din punctul pe care Weigand l-a lăsat iar alte ori aceștia au venit cu completări semnificative dar nu pentru perioada și în zonele unde profesorul a făcut lumină, ci acolo unde acesta, din diferite motive nu a reușit să pătrundă. La datele înregistrate, nu cunosc să existe scrieri care să infirme adevărurile istorice clarificate de marele savant. Astfel, pe lângă multele calități didactice și științifice de care a dat dovadă Weigand ca și cercetător lingvistic, apare conturată și latura istorică de care era atât de preocupat.

8.3 Traseul lui Weigand prin Oltenia

După ce și-a clarificat notițele adunate în Bulgaria, a plecat din Turnu-Severin cu scopul de a-și continua cercetările dialectale. D-l Byhan s-a îndreptat în Banat spre Viszág și spre cei din Pădurenii, în timp ce traseul lui Weigand s-a îndreptat spre partea de nord în Valea Topolnița apoi s-a îndreptat prin Izvoru Bîrzei, Păunești, Baltă spre Baia de aramă, unde a întâlnit spre marea sa uimire o serie de localități care însumau caracteristicile întâlnite în "s-Gemeinde". Însoțindu-l pe d-l protopop din Severin, a ajuns într-o zi de sărbătoare de sfânta Marie, la mănăstirea Tismana unde a avut ocazia să

studieze dialectele câtorva sate din preajmă. Apoi, trecând prin Bredicenă, un fost sat bulgăresc care s-a romanizat între timp, a ajuns în Tîrgu-Jiu, localitatea principală a Gorjului, care i-a făcut o părere bună, s-a îndreptat apoi spre Petrești din Valea Gilort, apoi spre Negreni și Căpreni din Valea Amaradia, apoi a trecut prin Țințăreni spre Butoești la Motru, întorcându-se din nou în Turnu-Severin prin Străhaia și Prunișor. Weigand și-a luat un răgaz pentru a sta câteva zile cu copilul și soția la pensiunea nemțească la care aceștia erau cazați, apoi a plecat spre sud în Hinova, unde în hanul unui aromân s-a ocupat cu ancheta dialectală, ajutat de un neamț din Craiova, care era stabilit de 30 de ani în România, care l-a luat în Ragova unde a făcut din nou anchete. Între timp, Weigand și-a mutat familia în Rîmnicu-Vîlcea unde au fost cazați într-o pensiune a unei familii de sași, care vor avea mare grijă de musafiri. Din Craiova, drumul său s-a îndreptat înspre nord trecând prin Motoci, Bulzești din Valea Olteț spre Bălcești, Zătreni, Grădiște, Slăvești, Mateești, apoi la mănăstirea Horezu l-a întâlnit pe d-l Bișof din Rîmnic, cu ajutorul căruia și-a făcut ancheta dialectală pentru localitățile Vaideni și Bărbătești. În Horezu, Weigand a descoperit mulți aromâni, care nici nu se gândesc să se întoarcă în locul lor natal. Din Horezu drumul lui a trecut prin Bîrzești, unde a găsit cu greu un loc de înnopțat, dar apoi în ziua următoare a trecut prin Titireci și Ocna și a ajuns în Rîmnic, unde se va odihni timp de două zile.

Urcând prin Valea Oltului s-a îndreptat din Călimănești, circulând cu trenul și trecând prin trecătoarea Roten-Turm spre Sibiu, zona de unde străinii italieni și bulgari lucrau exploatând minele și luându-le românilor averea, lăsându-i săraci. După ce a înnopțat în Brezoi în Valea Lotrului, a plecat a doua zi prin Olt spre Titești. În ziua următoare, pe 24 septembrie s-a îndreptat trecând munți prin Sălătruc spre Șuici, de unde a plecat însoțit de un țaran spre Valea Danului, unde după ce și-a realizat ancheta a avut parte din nou de o neplăcere, fiind bănuit de spionaj dar a reușit să-și dovedească nevinovăția. Weigand a notat cu nostalgie parcă, faptul că pentru un anchetator ar fi fost mai utilă deplasarea pe jos, deoarece în acest mod ar avea contact mult mai apropiat cu țărani, dar el s-a luptat cu o idee preconcepută, conform căreia cei care mergeau pe jos erau vagabonzi, așa creându-se ocazia să fie atacat. Weigand a notat că cei care mergeau pe jos și cei care munceau fizic- așa cum s-a întâmpla spre exemplu cu profesorul, care era văzut îngrijindu-și singur calul, mai exact, perindu-l - decădeau în ochii românilor. În drumul său a întâlnit mănăstirea Argeșului, care era de o frumusețe și de un lux interior, care au reușit să-i taie răsuflarea profesorului, care nu a înțeles cum niște simpli țărani care trăiau într-o sărăcie bolnăvicioasă, au fost în stare să construiască, să doteze și să îngrijească un astfel de monument. Acest fapt, precum și

mersul pe jos, dar și munca fizică, care era percepută ca jignitoare, erau câteva lucruri pe care Weigand le-a trecut în categoria curiozităților la români. Aici în mănăstirea Argeșului, Weigand a găsit adăpost, fiind foarte bine primit de episcopie, care văzând că plouă, i-a oferit o trăsură ca să-i asigure transportul până la Tigveni, unde a înoptat ca mai apoi, a doua zi, să plece spre Râmnic trecând peste piscuri înalte, de unde deși era 26 septembrie, a avut ocazia să vadă prima zăpadă din Carpați, care s-a topit în aceeași zi, deoarece s-a încălzit binișor. Din Râmnic a vizitat Bojurenii, apoi călare a suit Valea Oltului trecând prin Fișcălia, Strejești, Balșu înspre Craiova, ocazie cu care a vizitat câmpia Doljului. Apoi a plecat spre Giormani, a trecut prin Jîul din apropierea Bîrzei unde a fost cazar la d-l Zell, care l-a dus cu trăsura personală la Gîngiova, Măceșu și Bîrca, de unde după ce a închiriat o trăsură, a plecat spre Băilești, un sat mare și înstărit, unde aproximativ jumătate dintre localnici erau bulgari, fenomen care nu era trecut în "Dicționarul geografic al României", spre uimirea lingvistului. Acolo existau mai multe sate unde locuiau mulți bulgari, ca de exemplu în: Băilești, Perișor, Urzicuță, Urzica mare, Smîrdan în apropiere de Calafat, Desa și Poiana mare. În ultimile două localități existau foarte mulți români, în timp ce în celelalte sate se vorbea bulgărește. Românii îi numeau pe slavii din zonă sârbi, deoarece ei au fost trecuți ca sârbi, de familia lui Constantin Brâncoveanu și de Obrenovici, care erau din Poiana. Weigand a mai găsit sate de slavi și în Romanai, dar și în apropierea Bucureștiului, asupra cărora va insista în anuarul numărul 8.

Caracteristicile zonei pe care a anchetat-o ultima dată, au fost total diferite de cele din Vîlcî sau Mehedinți. Au urmat zone cu câmpii întinse și bine cultivate și delimitate, patronate de moșieri vestiți cu care țărani, erau aici în relații mai bune cu stăpânii lor decât cei din zonele muntoase. Casele din multe astfel de sate, se numeau bordeie și erau construite pe jumătate băgate în pământ și acoperite tot cu pământ, a căror interioare nu demascau nici pe departe sărăcia celor din zonele muntoase. Dar aceste bordeie aveau un aer irespirabil, puțină lumină iar umiditatea era mare. De aceea, tendința era de a renunța la ele, în favoarea caselor noi, construite pe pământ și acoperite cu tablă.

De la Băilești drumul i-a continuat prin câmpiile fără sfârșit până la Rast, Piscu, Poiana Mare unde a fost primit și găzduit de d-l Marinca, în conăcelul lui foarte elegant; de unde a doua zi s-a îndreptat spre Măglăvit, unde acest domn deținea o moșioară, de unde cu ajutorul unui tren s-a îndreptat spre Craiova, unde și-a vândut calul obosit, apoi a plecat spre Piatra, unde a găsit cam mulți bulgari, și unde s-a întâlnit cu o familie cu care s-a îndreptat spre București, unde a petrecut două zile, la fel

și în Sinaia, unde a avut deosebita onoare să fie invitat la masă de însăși majestatea sa regele Carol, ocazie cu care i-a arătat și atlasul la care muncea, apoi a făcut ultima oprire în Brașov pentru a auzi vorbirea “trokarilor”, având parte de o primire deosebită de la prietenii și elevii săi din zonă.

Pe data de 23 octombrie a ajuns din nou în Leipzig.

8.4 Descrierea caracteristicilor dialectului oltenesc

8.4.1 Prezentarea rezultatelor anchetei din teren

Weigand nu s-a depărtat aproape deloc de lista de cuvinte creată inițial, adăugând doar un singur substantiv, *șarpe* pe care l-a comparat cu *șapte*, dar la care a urmărit și formarea pluralului; spre surprinderea lui, nu a auzit nici o diferență fonetică între cele două cuvinte doar că între sunetele *o* și *u* ar mai fi existat un sunet, pe care Weigand l-a remarcat la cuvântul *galben*. Mai des acest sunet a fost auzit de cercetător în vorbirea “Trokarilor” din Brașov.

1. *cîne*

1.1 a) *kuṇe*, *kuṇi* 261, 264-267, 269-273, 276-289, 297-301, 317, 352, 353

b) *kujîni* 262, 263, 268

1.2 *kuṇee* 303-305

1.4 *kuṇe* 274, 275, 290-296, 302, 306-316, 318-351

2. *făină*

2.1 a) *foino* 261-265, 268, 271-276, 281-286, 288, 290-308, 311-314, 316-322, 325-351, 353

b) *foino* 309, 310

2.2 *foino* 266, 267, 269, 270, 352

2.4 *faino* 277-280, 287, 289

2.5 *foino* 315, 323, 324

3. *grîu*

3.1 *gru* 261, 263-277, 279-325, 328-359

3.2 *greu* 262, 278

3.3 *griu* 326, 327

4. *orz*

4.1 ordz 262-270, 352

4.4 orz 261, 273-280, 282-285, 286-288, 290-293, 297-299, 301-329, 333-351

4.5 uorz 271, 272, 281, 286, 289, 294-296, 300, 330-332, 353

5. *săcară*

5.1 sōkarō 261-276, 279, 281-352

5.2 s̄akarō 277, 278, 280, 353

6. *mînc*

6.1 m̄uñk 317, 318, 327, 328, 330, 352, 353

6.2 m̄oñuñk 261-276, 279-316, 319-326, 329, 331

6.3 m̄añuñk 277, 278

7. *pasere*

7.1 a) páseře pl. p̄oseř 261, 271, 273-285, 287, 289-292, 298, 352, 353

7.2 páseře[pásere] pl. páseř 272, 286, 288, 293-297

7.4 páse[ō]re pl. páserī 302, 307, 308

7.6 páse[ō]re pl. p̄oserī 299-301, 303-306, 309-351

8. *sboară*

8.1 zbōrō 261-353

9. *rîndunea*

9.1 a) r̄unduñeá 276, 281-284, 288-290, 352

b) r̄unduneē 278, 279, 285, 287

9.2 r̄unduñeáuō 267, 268, 353

9.3 a) r̄unduñíko 261

b) r̄unduríko 262-264, 270, 272-275, 340-351

9.4 r̄unduneá –pl.r̄undunele, această formă literară nu mai apare în restul regiunii, dar formele cu *r* sunt foarte răspândite

9.6a) r̄undureá 291-339, pe lângă care mai apărea forma deschisă r̄unduríko

b) r̄undureáuō 265, 266, 269

c) r̄unduré 271, 277, 280, 286

10. *vrabie*

Pentru acest substantiv, Weigand a dat și forma populară (*vrabete/ brobete*), care reprezenta *pasărea de casă* denumită științific, după latinescu *passer domesticus*.

10.4a) brebețse 266-269

b) brebetee 298

10.5a) brobețse 264, 265, 270, 277, 279

b) brabete 308-316, 318-321, 333-341, 351

- c) brabețee 342-345, 347-350
 - d) brobețee 289, 294-297, 299-307, 346
 - e) brobețe 274, 275, 286, 290-293
 - f) brobeț'e 261, 262, 271-273, 280-284
- 10.8a) vrabie-pl.vrōbi 324-332
- 10.17b) vrōbeț'e 263, 276, 278
- c) vrabețee 346
 - d) vrabețe 322, 323
- 10.18 a) vōrōbețse 352, 353
- b) vōrōbeț'e 287, 288
- 10.20b) bōrōbețee 285
- c) barabețe 317
11. *aripă*
- 11.1a)áripō-pl.óripī, óripí 261, 265-267, 269-277, 279, 284-286, 290, 293, 295, 296, 298-301, 303-305, 308-314, 316, 321-329, 333-338, 340, 341, 346, 353 .
- b)áripō-pl. órip' 262-264
 - d)árpō- pl.óрпи 289, 291
- 11.2 áripō-pl.áripī 278, 280-283, 287, 288, 292, 294, 297, 302, 306
- 11.3 'áripō-pl.'óripí 315, 318-320, 330-332
- 11.4 'árpō-pl.'órpí 268, 'óрпи 307
- 11.6 b)arípo-pl. arípí 339, 342-345, 347-350
- 11.7 arépo-pl. arépe 317
12. *pană*
- 12.1 a) paņo-pl. peņ[e 261-273, 276-289, 297-305, 352
- b) paņo-pl. pe[e]ne 274, 275, 290-296, 306-351
- Weigand a făcut o remarcă și anume forma *peaņo* (353) nu s-a auzit niciodată; forma de plural *peņe* se auzea în pronunția celor din văile Gilort- și Almaradia.
13. *ușă*
- 13.1 ușo-pl. uš 261-273, 275-277, 279-283, 285-291, 293, 295-353
- 13.2 usō-pl.us 278-284
- 13.3 uše-pl. uš 274, 292, 294
14. *chee*
- 14.1 kéje-pl. kéj 262-270, 277-297, 314-321, 352
- 14.2 tseje-pl. tsej 353
- 14.4 kéje 261, 271-273, 276, 298-305, 309-313, 322, 323, 333-344, 346, 351

14.6 *ķeje* 274, 275, 306-308, 324-332, 345, 347-350

15. *fier*

15.1 *fer* 261-266, 269, 270, 272, 277-282, 284, 285, 287, 289, 296-301, 316, 317, 352

15.2 *fjer* 267, 268, 271, 276, 283, 286, 288, 290-295, 309-315, 318-326, 329, 333-338, 353

15.3 *fher* 302, 306-308, 327, 328, 330-332, 339-349, 351

15.8 a) *fter* 274, 303-305

b) *ft'er* 273

15.9 *sker* 275, 350 Această formă surprinzătoare a auzit-o Weigand prima dată în Florentin la Widdin în Bulgaria, apoi câteva săptămâni mai târziu, a auzit-o pe partea cealaltă a Dunării, în România, și mai ales în satele Cetate, Hunia, Măglăvită, Moțaței, Fîntîna și probabil apărea și în alte părți. În acele locuri, *ferb* se auzea *skerb*, *fîre-skere*, dar înaintea unui *i* lung, *f* rămânea neschimbat: *fir*, *a fi* etc. Cum s-a observat, această apariție fonetică nu a putut fi explicată de Weigand, deoarece situația s-a schimbat odată cu auzirea în Romaniți a formelor: *sfier*, *sfiert*, *sfiere*.

16. *cuŭ*

16.1 *kuŭ* 265-267, 269, 352, 353

16.2 *kuj* 261-264, 268, 270-351

17. *scaun*

17.1 *skamn* 262, 264-271, 276-279, 281, 283, 352, 353

17.2 *skaun* 261, 263, 272-275, 280, 282, 284-351

18. *masă*

18.2 *maso-pl. meșo* 262-273, 276-297, 318-321, 352, 353

18.4 *maso-pl. meșo* 261, 274-275, 298-317, 322-326, 333-351

18.5 *maso-pl. meșe* 327-332

19. *biserică*

19.1 *bi[e]șeriko-pl. bi[e]șeriš* 261, 264-270, 276-279, 281, 283, 284, 352, 353

19.3 *biserico-pl. biseritš* 285, 287-296

19.4b) *biseriko-pl. biseritš* 306-313, 327-332, 338, 339, 342-351

c) *biserico-pl. biseritš* 262, 263, 271-275, 280, 282, 286, 297-305, 314-326, 333-337, 340, 341

20. *peatră*

20.1 a) *peatro* 261-273, 276-301, 303-305, 315, 316, 352, 353

b) *piatro* 274, 309-314, 318-338, 351

20.2 *pkatro* 307, 308, 340, 341

20.5 katro 275, 302, 306, 317(327, 328 unde se pronunța și piatro de către o parte de populație) 339, 342-350

21. casă

21.1 kaso-pl. koš 261-277, 279-283, 285-293, 296-308, 314-316, 318, 334-336, 339-350, 352, 353

Sunetul o de la plural se apropie foarte tare de sunetul u .

21.3 kaso-pl.koš (278, 284 care sunt s-Gemeinde)317, 324-326, 328

21.5 kaso-pl.kaso 294, 295, 309-313, 319-323, 337, 338, 351

21.6 kaso-pl. kase 327, 329-333

22 a.pept 1a)pept 261, 263, 265, 277, 279-284, 289, 296, 301, 316

b)piępt sau mai des chiar peępt 262, 264, 266-272, 276, 278, 285-288, 290-295, 297-300,

303-305, 309-315, 318-338, 352, 353

2.pkept 340, 341

5.kept 275,, 302, 306-308, 317(327-329) 339, 342-350

6.a) t'ept 273

c) tept 274

22b. pepten 1a) peptsin 264-270, 277, 279, 352, 353

b) piępton 319-321, piępton 322-325, 332, 338, 351

c) pięptene 326-331, 335-337

d) pe[e]pt[t', tę]en 261, 263, 280-284, 289, 296, 316

e) pię[e]pt[t', tę]en 262, 271, 272, 276, 278, 285-288, 290-295, 297-301, 303-305, 309-315, 318, 333, 334

2a) pkeptin 308

b) pkepkin 306, 340, 341

5b) keptin 275, 302, 317, 339, 342-346, 348, 349

c) kepkin 307, 347, 350

6a) t'ept'in 273

b) tept'en 274

23a.sin sün 261-353

23b.inimă 1a)inimo 290-292, 295-351

b) įinimo 274, 275, 293, 294

2a)inimo 261-273, 276, 277, 279-289, 352, 353

b)ėnimo 278

24.a *dinte* 1a) ġintse 268, 277, 279, 352

b) ġint'e 261-263, 276, 278, 281-284

d) ġintex 285, 298

2a) džintse 264-267, 269, 270, 353

b) d'int'e 271, 272

3a) dinte 286, 290-293, 308-341, 351

b) dint'e 273-275, 280

d) dintex 287-289, 294-297, 299-307, 242-350

24.b *măsea* 1. moşaŋ 265-270, 353

2. moşé, maşé 276-279, 285

3. moşó 288

4. moşəá 292

5. moşá 261-264, 271-275, 280-284, 286, 287, 289-291, 293-352

25. *deget* 2b) džédžet 289, 298

c) džédžit 271

4b) džezet 261, 262, 266, 267, 276-279, 281, 353

5a) džešt' 263, 272, 285, 303, 304

6a) žežet 264, 265, 268-270, 352

7b) žešt' 287

8b) dešt'[ti] pl. dešte 273-275, 280, 286, 288, 290-293, 295-297, 299-302,

305-351

c) dežet pl. dešt' 294

d) dežet 282-284

26. *geană*

26.1a) žaŋ 261, 264-270, 276-279, 281, 283, 284, 317, 353

26.4 a) džano 262, 263, 271-275, 280, 282, 286, 297-302, 304-316, 318-351

b) dž[ž]ano 285, 288-296

c) džəano 303

27. *sprinceană*

27.1 sprunšano 261, 264, 267-270, 276-279, 281, 283, 284, 352, 353

27.2 spró(n)šano 265, 266

27.3b) sprintšano 303, 309, 316, 318, 319, 322, 323, 330, 331

d) sprintšano 294-296

27.4 a) spru[o]ntšano 262, 263, 271-275, 280, 282, 286, 297-302, 304-308, 310-315, 317, 320, 321, 324-329, 332-351

- b) spruntś[š]no 285, 287-293
- 28a. *vîñă* 1vuno-pl.vuñ 261-272, 353
 2vuno-pl.vuñe 276-285, 297, 298, 352
 3vuno-pl.viñe 273-275, 286-289, 299-301, 303-305
 5.vuno-pl. vine 290-296, 302, 306-351
- 28b. *unghie* 1a) uñge-uñg 266-270, 280, 283-286, 288, 289, 327, 328, 352
 b) ungie-pl. uñgij 261-265, 271-279, 281, 282, 287, 290-326, 329-351
 2a) und'e-pl. und' 353
29. *picior* 1a) piśor-pl.piśoṛo 264, 265
 b) piśor-pl.piśoṛe 261, 266-270, 276-279, 281, 283, 284, 352, 353
 c) pitś[š]or-pl.pitś[š]oṛe 285, 287-296, 317
 d)pitśor –pl. pitśoṛe 271-273
 e) pitśor-pl. pitśoṛ[e]e 262, 263, 274, 275, 280, 282, 286, 297-335, 339, 343-350
 f) pitśor-pitśeṛe 336-338, 340-342, 351
- Weigand a auzit această pronunțare pentru prima dată în Valea Amaradia de la un țaran, care vroia să vorbească ”îngrijit”, și a încercat să-l convingă că ar fi o particularitate a vorbirii lui, dar făcând în continuare cercetare lingvistică, Weigand a concluzionat că de fapt, aceasta ar fi o particularitate a vorbirii celor din zona Craiovei.
30. *călcîi* 1a)kołkuñ[e 265-267, 269, 352, 353
 3a) kołkuj[ű]264, 271-275, 281, 285, 292, 308-316, 318, 321-327, 333-337, 339, 345-351
 c) ka[a][lkuj 262, 268, 276, 277, 280, 282, 284, 286-291, 293-296, 298-307, 317, 319, 320, 328-332, 338, 340-344
 d) ko[a]lkoj 261, 263, 270, 278, 279, 283, 297
31. *genunchi*
- 31.1a) ženuñke 261, 264-270, 276-279, 281, 283, 284, 317, 352
 c) ženuntse 353
- 31.5b) ġenuñke 319, 322-328, 330, 331
 c) ġenuñkű 318
- 31.7c)dženuñke 262, 263, 271-275, 280, 282, 286, 297-316, 320, 321, 329, 332-351
- 31.11b) dženuñke 258, 287-296
- 31b. *junică* 2a)ž[ž]uniñko 274-277, 279-283, 285-351
 b) ž[ž]uñiñko 261-263, 271-273
 3a) žuñiñko 264-270, 352, 353

- 4.zuńińko 278, 284
- 32.*grădină* 1a)grōdźino 264-270, 252-253 gradźino 277, 279
 b)grōd'ino 261-263, 271-273, 276, 278, 280-284
 2.grōdino 274, 275, 285-351
- 33.*lemn* 1.l'ęmn-pl. l'ęmńe 264-273, 276-285, 352, 353
 2a) lęmn-pl.lęmne 274, 275, 286, 289-296, 314-317, 326, 330-351
 b) lęmn-pl.lęmńe[nęe] 261-263, 287, 288, 297-305
 c)lęmn-pl. lęmne 306-313, 327-329
 d) lęmn-pl. lęmne 318-325
34. *măr* 1a) mōr-pl. mę[e]rō 261-264, 270-272, 276-278, 296-298, 303, 353
 b) mōr-pl. mjęrō 265-269, 352
 2a) mōr-pl. mjęře 273, 279
 b) mōr-pl. męře 280-289, 299-302, 304, 305
 3a) mōr-pl. męre 274, 275, 290-294, mjęre 295, 306-317, 326-351
 b) mōr-pl. męre 318-325
35. *pară* 1a) parō-pl. pę[e]rō, pjęrō 261-263, 266-270, 272, 276-278, 296, 298, 303, 352, 353
 b) parō-pl.p[i]jęře 273, 279-289, 299-302, 304, 305
 c) parō-pl. pęre, pęre 274, 275, 290-294, 306-351, pjęre 295
 2a) pęarō-pl. pjęrō 264, 271, 297
 b) pęarō-pl. pęrō 265
- 36.*roșiu* 3.roșu- rošie[ō] 261-277, 279-283, 288-293, 331.
 4 b) ros- rosiō 278, 284
 5.roș[ũ-rošie 285-287, 294-322, 324, 325, 327-330, 332-353
 6.roș-roșō
- 37.*alb* 1a)alb 261-273, 275-284, 286-304, 306-311, 313-352
 b) alb 353
 2.albũ 285, 305, 312
 3.albu 274
38. *galben* 1.galbin 261-321, 329, 332-351
 2. galbon 322-328, 330, 331,352, 353
 Sunetul ȝ se apropie mai mult de ȝ, cu toate acestea Weigand nu a găsit
 necesar să folosească o nouă modalitate de notare a acestuia.
39. *verde* 1.verdže 264-270, 277, 279, 352, 353
 2.verd'e 261-263, 271-273, 276, 278, 280-284

4.a) verde 274, 275, 286, 290-293, 308-341, 351

b) verde 285, 287-289, 294-307, 342-350

40. *vînat* 1. vunoț 261-353

41. *cireașă* 1a) *șireșo* pl. *șireș* 261, 276, *șireșo* 264-270, 277, 352, 353

b) *șureșo* 279, 281, 283

c) *șureșo* -pl. *șureșo* 278, 284

3.a) *tșireșo* 287-296

d) *tșureșo* 285

4.a) *tșireșo*-pl. *tșireșo* 263, 271, 272, 280, 282, 286, 297-300, 302, 304, 305, 307-331, 333-351 pl. *tșireș* 273-275, 301, 303, 332

d) *tșireaso*-pl. *tșireș* 306

f) *tșureșo* -pl. *tșureș* 262

42. *stejar*

42.1a) *strežar* 298, 302, 303, 305, 347-350

d) *strožer* 265 *strožar* 346

e) *stresar* 278, 284

f) *strožar* 352

42.3 a) *stežar* 263, 293, 299-301, 309, 318

b) *stožar* 279, 281-283, 289, 294, 295

c) *ste[ɔ]žer* 262, 267, 276, 280, 285-288, 297, 353

42.4 a) *štežar[ī]* 261, 290-292, 307, 308, 310-317, 319-345, 351 pl. cel mai frecvent *štežarī*, rar apare și forma *štežerī*.

b) *štežer* 296, 306

43. *frasen*

43.1a) *frasun* 262, 263, 265-297, 299-311, 313-353

b). *frasun* 264, 298

c). *frasen* 261, *frasin* 312

Forma *frapsun*, frecventă în Banat, nu a fost auzită în vorbirea ungurenilor din Kraina, în Serbia.

44.a *teïŭ* 1. *tšeï[ŭ]* 264-270, 277, 279, 352, 353

3. *t'ei* 261-263, 271-273, 276, 278, 280-284, 287, 288, 297

4. *teï* 274, 275, 285, 286, 289-296, 298-351

44. *brăchită* 1. *ro[ɔ]kito* 261-267, 270-279, 283-286, 289-321, 340-350, 352; *roțsito* 353

2. *rokito* 268, 269, 280-282, 287, 288 . *k* nu se auzea ca un sunet gutural pur, dar ca unul postpalatal.

3.rikító 322-339, 351

45a. *pin*, frecvent necunoscut, dar atunci când apărea se pronunța *pin* în : 261-263, 298-302, 314, 317, 318, 322, 328.

45.b *vin* 1a) *vin* 261-316, 318-326, 332-353

b) *vyin* 327-331

2. *yin* 328

4. *ğin* 317

45.c *merlă* 1. *męrlö* 261-263, 265, 266, 269, 270, 282, 285, 296, 298-301, 352

2a) *mjęrlö* 264, 267, 268, 271, 272, 286, 288-297, 309-322, 327-338, 347, 348, 351, 353

b) *mirlö* 323-326

3a) *mńerlö* 273, 276-281, 283, 284, 287, 302-308, 339-346, 349, *mnerlö* 274, 275, 350 .

45.d *korb* pl. *korbī*, cu *i* șoptit, chiar pronunțat redus ca o spirantă palatală, o graniță clară nu poate fi trasată, deoarece și atunci când *i* este pronunțat șoptit, se ia în calcul o ușoară fricțiune produsă în timpul pronunțării. În afară de aceasta, Weigand nu a mai remarcat alte modificări fonetice în regiunea formată de localitățile 261-353. În 265-270 forma obișnuită și cunoscută era *korkán* ,nu *korb*.

46. *jneapăn*

Cuvântul era destul de puțin cunoscut, iar acolo unde se cunoaștea, se pronunța *žnepon* sau *zųrepon* 353

47. *cămașă*

47.1.a) *kımeşö-pl kımeš* 266, 267, 269, 352

47.2 a) *kömaşö-pl. kömoš*(câteodată *kömuš* sau *kömuoš*) 261-265, 268, 270-276, 280-283, 285-318, 320, 321, 324, 325, 327-329, 332-351

b) *kömaşö -pl. kömeš* 322, 323, 326, 330, 331

c) *kamaşö-pl. kamoš* 277, 279, 289, 319

d) *kamasö-pl. kamoš* 278, 284

47.3 *kömeaşö* 353

48. *cuțit* *kutsut* 261-353

49. *țin*

49.1 *tsun* 261-291, 296, 298-308, 352, 353

49.4 *tsuŋ* 292-295, 297, 309-351

50. *cer*

50.1 *šef[rř]* 261, 264-270, 276-279, 281, 283, 284, 352

50.2 ts[š]eř[rĭ] 285, 287-296, 317

50.4 a) tšeř[rĭ] 272-275, 280, 282, 297-316, 318-331, 333-351

b) tšer 262, 263, 271, 286, 332

51. *nor*

51.1 nor-pl. noř, norĭ 262, 264, 270, 273, 276, 309-315, 317-351, 353

51.4a) nor-nouř[rĭ] 263, 306-308, 316

b) nor-nooř 261

51.5 nour-nouř[rĭ] 268, 271, 272, 274, 275, 277-291, 293-305

51.8 noře-noř 352

51.9 noor-pl.nooř 292

51.11a) nuwōr-nuveře 265

52. *umblu*

52.1 umblu 266, 267, 352

52.2 umblu 261-265, 268-351, 353

53. *seară*, sarō 261-353

54a. *soare* 1a) sōře 261-273, 276-285, 287-289, 297-304, 352, 353

2a) sōare 305-313

c) sōre 274, 275, 286, 290-296, 314-351

54b. *noapte* 1a) nopt'e 261-263, 271-273, 276, 278, 280-284

2a) nopte 274, 275, 286, 290-293, 314-325, 328-341, 351

b) noapte 308-313, 326, 327

3. noptše 264-270, 277, 279, 352, 353

4.a) noptęe 285, 287-289, 294-304, 342-346

b) noptęe 305-307, 347-350

55. *vĭnt* vunt 261-353

56. *vĭnd* 1. vind conj. vindo 261-272, 276-280, 282, 283, 285, 291, 298

2. vund conj. vundo 273-275, 281, 284, 286-290, 292-297, 299-311, 313-315, 336-339, 342-353

3. vuz conj. v unzo 312, 316-319, 321-337, 340, 341

4. vinz conj. vinzō 320

În localitățile 337, 338 se foloseau în vorbire atât formele cu *z* cât și cele cu *d*.

57. *stea*

57.1a) stea-pl. steļ'e, stele, stele 261, 271-275, 280, 282, 285-293, 297-316, 318-351

b) štea-pl. štele 317

57.2. sta-pl. steļ'e 262-264, 278, 281, 283, 284

57.4.a) st̥-pl. st̥l'e, st̥le 276, 294-296

c) st̥-pl. st̥l'e 277, 279

57.5. st̥au̯-pl. st̥l'e 352, 353

57.7. sta̯-pl. st̥l'e 265-270

58. *șea*

58.1 a) ša-pl. š̥l'e dar cel mai des š̥le 261-264, 272, 276, 286, 314-316, 318-325, 332, 334, 336, 337, 339-340, 343-351

b) ša-š̥ej, š̥ej, š̥ej, š̥oj (ultimile exemple nu se diferențiază substanțial) 280-282, 284, 285, 289-291, 293-313, 317, 333, 335, 338

c) š̥ea-pl. š̥ej 287, 288, 292

d) ša-pl. š̥ole 326-331, 341, 342

58.2 š̥o-pl. š̥ej 277, 279

58.3 š̥au̯-pl. š̥l'e, š̥le 265-271, 273-275, 352, 353

58.4 sa-sej 278, 283

59. *vițel*

59.1 vits̥-pl. vits̥oj 261-265, 267, 268, 274-286, 288-327, 329, 332-352

59.2 a) vits̥ –pl.vits̥oj 266, 269-273, 287, 353

b) vyits̥oj 327, 328, 330, 331

60.a *vițea* 1. vits̥au̯ 265-270

2.a) vits̥á 261-264, 271-275, 280-284, 286-326, 332-352 / vits̥é 353

b) vyits̥á 327, 328, 330, 331

c) vits̥ó 276-279, 285

60.b *vulpe* 1.vulpe 267, 282, 285, 286, 288-294, 302, 308-344, 351, 353

2.vulp̥je, vulp̥ee sau apare și forma din trei silabe vulpie 261-266, 268-281, 283-284, 287, 295-301, 303-307, 345-350, 352

60.c *lup* 1a) lup-pl. lup̥i 261-265, 274-286, 288-326, 329, 332-353

b) lup-lup' 266, 269

2. lup-pl. lup(h̥) 267, 268, 270-273, 287, 330, 331

3. lup-pl.lupk̥ 327, 328

61.*bărbat* 1a) b̥orbat 261-265, 269-276, 281-290, 292-315, 322-331, 333-353

2a) b̥arbat 266-268, 277-280, 291

b) barbat 316-321, 332

62. *nevastă*

62. 1a)ńevast̥o- ńev̥e(̥)st̥o 261-270, 281-284

b) ńevast̥o-pl. ńev̥est̥ee,-t'e, 271-273, 276-280, 285, 287-289, 297-301, 352, 353

62.2a) nevastō-pl. neveștee 305

b) nevastō-pl. neveste 274, 275, 286, 290-293, 308-335, 339-341, 351

c) nevastō-pl. nevestee 294-296, 302-304, 306, 307, 342-350

62.3 nevestō-pl. neveste 336

63. *bătrîn*

63.1 bōtrun 261-265, 269-276, 280-288, 290-295, 297-315, 317-331, 333-346, 353

63.2 bātrun 266-268, 277-279, 316, 332

63.3 bōtrîn 289, 296

63.5 bōturn 347-350. Această formă amintește de forma din aromână bitorn .

64. *june*

64.1 žuńe 261, 286, 298-301

64.2 žuńe 266-270, 280, 352, 353

64.3 a)žune 308-351

b)žunee 303-305

65a. *tînăr*, 1. t̃sinor 264-270, 277, 279, 352, 353

3. t̃inor 261-263, 271-273, 276, 278, 281, 283, 284

4.a) tinor 274, 275, 280, 282, 285-328, 331-351

b) tiner 329, 330

65b. *slab* 1. slab 261-313, 318-353

2. sklab 314-317

66. *rîd*

66.1 a) r̃ud, pers. II r̃udz 261-270, 298, 352, 353

b) r̃ud, pers. II r̃uz 271-297, 299-311, 313-315, 317, 338, 339, 342-350.

66.3 r̃uz 312, 316, 318-337, 340, 341, 351

67a. *zic* 1. dzuk 264-270, 352

2. zuk 261-263, 271-351, 353

67b. *văd* 1a) ṽod, tu vez 271-297, 299-311, 313-315, 317, 338, 339, 342-350

b) ṽod, tu vedz 261-270, 298, 352, 353

2. ṽoz 312, 316, 318-337, 340, 341, 351

68a. *dumnezeu* 1. dumńedzou 265-267, 269, 270, 352

2a) dumnezou 274, 275, 290-296, 299-351

b) dumńezou 261-264, 268, 271-273, 276-289, 297, 298, 353

68b. *jur* 1a) žur 261-263, 271-277, 279-283, 286, 312-351

b) žur sau Ńi žur 264, 285, 287-311, 352

4. žor 265-270, 353

5.zur 278, 284

69. *știu*

69.1 *štšiu* - Weigand s-a așteptat să întâlnească această formă în satele din Serbia, în care erau întâlnite caracteristicile dialectului bănățean, însă acest lucru nu s-a adevărit, spre uimirea lingvistului.

69.4 *št'iu* 277-279, 284

69.6 *štíu* 261-276, 280-283, 285-351

70. *pește*

70.1a) *peštše*-pl. *peštš* 264-270, 277, 279, 352, 353

70.2a) *pešt'e* –pl. *pešt'* 261-263, 271-273, 276, 278, 280-284

b) *peštše*-pl. *peštš* 285, 287-289, 296-307

c) *pještše* –pl. *pještš* 294, 295

70.4 a) *pește*-pl. *peštš* 274, 275, 286, 290-293, 308-313, 317, 321, 327-351

b) *pește* 314-316, 318-320, 322-326

71. *aud*

71.1 *aúd* 261-311, 313-315, 317, 338, 339, 342-350, 352, 353

71.3 *aúz* 312, 316, 318-337, 340, 341, 351

72. *caut*

72.1 *kaút*, adesea pronunțat și bisilabic *kaut* 261, 262, 268, 279-281, 283-296, 298-314, 317-346, 350-353

72.6 *kat* 263-267, 269-278, 282, 297, 315, 316, 347-349

În 301, 310, 332 în vorbire, se foloseau frecvent ambele forme *kaút* și *kat* fără ca între cele două să existe diferențe de sens.

73. *luní*

73.1 *luń* 261-308, 317, 352, 353

73.2 *luní* care se aude în interiorul unui enunț în permanență *lun*, 309-316, 318-351

74. *marți* marts 261-353

75. *mercurí*

75.1a) *męrkuf*, *męrkurí* 261-263, 282, 285, 289, 296, 298-301, 316, 317, 352, 353

b) *mjęrkuf*, *mjęrkurí* 264, 265, 267, 268, 272, 286, 287, 290-295, 297, 309-315, 318-338, 347, 348, 351

75.2 a) *mńęrkuf*, *mńęrkurí* 266, 269-271, 273, 276-281, 283, 284, 288, 302-308, 339-346, 349, 350

b) *mńęrkurí* 274, 275

76. *joi*.

76.1 žoĭ , žoĭ 264-270, 285, 287-311, 314, 315, 318, 352, 353

76.2 žoĭ 261-263, 271-277, 279-283, 286, 312, 313, 316, 317, 319-351

76.4 zoĭ 278, 284

77. *vinerĭ*

77.1 viĕrĕ, viĕrĭ 264-273, 276-279, 281, 283, 284, 287-289, 297-299, 301, 317, 352, 353

77.2 vineĕ, vinerĭ 261-263, 274, 275, 280,282, 285, 286, 290-296, 300, 302-316, 318-351

78. *sĭmbĕtĕ*

78.1 sũbboĭo=forma obișnuită; apare și forma sũbbaĭa în 330, 332-335

78.2 sũbboĭo 276, 281, 282, 289, 296, 300, 320, 331,342

79. *duminicĕ*

79.1dumiĕne[i]kø 264-273, 277-279, 281, 283, 284, 287-289, 297-299, 301, 317, 352, 353

79.2 dumini[e]kø 261-263, 274-276, 280, 282, 285, 286, 290-296, 300, 302-315, 326, 327, 329-333, 336-351

79.3 domineko 316, 318-325, 328, 334, 335

80. *un*

80.1 *un* așa obișnuit, dar în multe locuri se auzea *ũ* după o vocală următoare: 262, 265, 276, 278-281, 285, 287, 288, 298, 299, 303-312, 314, 319, 322, 324, 326, 329, 333, 337-339, 342, 343, 349, 351-353

81. *doi* doĭ așa pronunțat peste tot

fem.a)doĭo 262-270, 277, 279, 303-305, 352, 353

c) doĭo 261, 271-273, 276, 278, 280-302, 306-326, 331-351

e) doĭo 274, 275, 327-330

82. *trei*

82.1 treĭ 262, 263, 265-269, 271, 275, 276, 281-303, 305, 306, 308-316, 318-348, 350-352

82.2 tri[i] 261, 264, 270, 272-274, 277-280, 304, 307, 317, 349, 353

83. *patru* patru 261-353

84. *cinci*

84.1a)șinś 261, 264-270, 276-279, 281, 283, 284, 352, 353

84.2 ts[ŝ]intś 285, 287-296, 317

84.3 tșintș 262, 263, 271-275, 280, 282,286, 297-316, 318-351

85. *șase*

85.1 šaso 261-277, 279-283, 285-328, 332-353

85.2 šase 329-331

85.3 sasø 278, 284

86. šapte

86.1a) šaptše 264-270, 277, 279, 352, 353

b) šapt'e 261-263, 271-273, 276, 278, 280-285

d) šapte 274, 275, 286, 290-293, 308-341, 351

e) šaptę 287-289, 294-307, 342-350

87. opt

87.1 opt 261, 263, 266, 267, 269, 271-277, 279-289, 292-294, 296-308, 310, 311, 313, 314, 316-318, 322-328, 336-340, 350-353

87.2 uopt 262, 264, 265, 268, 270, 278, 290, 291, 295, 309, 312, 315, 319-321, 329-335, 341-349

88. nouă

88.1 nouø 277, 279, 287, 288, 303-305, 352, 353

88.3 nouø 261-276, 278, 280-286, 289-302, 306-326, 331-351

88.5 nouø 327-330

89. zece

89.1 a) dzeše 267

b) dzeš[e, i]ę 265, 266, 268-270, 352

c) dzęšę 262

89.2 a) zeše[ę] 277-279, 353

b) zeše 261, 276, 281, 283

c) zęšę 285, 289-296, 317

d)1 zęšę 316, 318-323

d)2 zęšę 263, 271-273, 280, 282, 286, 297-315, 324-326, 331-351

d)3 zęšę 274, 275, 327-330

89.3 zoš[e] 264, 284

90.-92 unsprezece 1. unspro(zece 261-264, 271-275, 277-310, 312-353

2. ũspro(zece 265-270, 276, 311

93. patrusprezece

93.1 patruspro(zece, patrusprešę 262-279, 281-287, 289-292, 294-302, 304, 306-307, 309-312, 314-316, 323-327, 334-337, 339, 341-345, 347-350, 352, 353

93.2 paispro(zece, paisprešę 261, 280, 288, 293, 303, 305, 308, 313, 317-322, 328-333, 338, 340, 346, 351

94. *cincisprezece* tşinsprøzetşe etc

95. *şasesprezece*

95.1 Weigand a amintit că a auzit în zonă numai forme cu *şaj-*, dar niciodată cu *şasø*

95.2a). *şajsprø*(zece 261-290, 293-304, 306-315, 319-322, 324-328

b) *şajsprøtşe* 323, 329-331, 333-351

95.3 a) *şęisprøtşe* 291, 292

b) *şęisprø*(zece 305, 316-318, 332

96-98 *şaptesprøzetşe* sau *şaptsprøtşe*, *optsprøzetşe* sau *optsprøtşe*, *noşsprøzetşe* sau *noşsprøtşe* sunt formele cele mai răspândite.

99. *douăzeci* 1a). *døuzøş* 264, 277-279, 283, 352, 353

c). *døuzøtş* 274, 275, 280, 297-316, 318-326, 332-351

d). *døuzøtş* 285, 287-289, 291-296, 317

2.a) *døuzøş* 261, 284

b) *døuzøtş* 263, 271

3. *døuødzøş* 265-270, *døuødzøtş* 262

4. a) *døuzetş* 272, 273, 282, 227-231

b) *døuzetş* 286, 290

c) *døuzeş* 276, 281

100. *de*

100.1 *dze* 265, 266, 268-270, 277, 279, 352, 353

100.2 *dø* 267, 327-339, 351

100.3 *de* 274, 275, 280, 282, 286, 290-296, 308-326, 340-350

100.5 *d'e*, *dęe*, forme pe care Weigand le-a diferențiat destul de greu în vorbire. 261-264, 271-273, 276, 278, 281, 283-285, 287-289, 297-307

101. *din*

101.1 *džin* 265, 266, 268-270, 277, 279, 352, 353

101.2 *dün* 267, 327-339, 351

101.3 *din* 274, 275, 280-282, 285-296, 298-326, 340-350

101.5 *d'in* 261-264, 271-273, 276, 278, 283, 284, 297

102. *pe*

102.1a) *pe* 261-266, 268, 270-287, 289-296, 298-314, 339-350

b) *pje* 269, 297

102.3 *pø* 288, 315-338, 351, 353

102.4 *prø* 267, 352 dar această formă a fost auzită și în satele din Serbia, așezate foarte sus în munți.

103 *pentru*

103.1 a) pentru 261, 262, 268, 269, 272, 275, 277, 279-288, 290-296, 303-311, 317-335, 338-351

b) pintru 263, 274, 297-302, 312-316, 336, 337, 353

c) pintru 276

d)pentru 278, 289

103.2 a) pöntru 264, 265, 270, 271, 273

b) püntru 267

104. *și*

104.1 ši 261-263, 272-275, 287, 288, 290-322, 332-340, 346-351

104.2 šų 264-271, 276, 277, 279-283, 285, 289, 323-331, 341-345, 352, 353

104.3 sų 278, 284

105. *mă chîmă* mọ kámọ 261-352

mọ t'amọ 353

106. *șarpe*

106.1a) șarpe-șerpî 318-321

b) șarpe-șęrpî 322-338, 351

c) șarpe- șęrpî 309-313, 316, 322-331, 339-346

8.4.1.1 Alte fenomene fonetice izolate din Oltenia

Weigand nu s-a mulțumit cu detalierea efectivă a ceea ce a găsit în teren, ci după ce a structurat caracteristicile zonei, a venit cu completări care aveau rolul de a sistematiza aceste caracteristici. Astfel, a prezentat un număr de nouă însușiri care s-au alăturat celor anterioare și care au meritul de a întregi paleta .

1.prima remarcă scoasă în evidență de Weigand era legată de faptul că partea de vest a dialectului Olteniei păstra caracteristicile dialectului bănățian: palatalizarea seriei dentalelor, păstrarea seriei de labiale, trecerea lui *dz*>*z*. Granița dintre *ś* din *tś* (*șer=cer*) se formează din partea superioară a Văii Tismana (din Topești) spre Merișu în Valea Motru, apoi urmează drumul către Turn-Severin, astfel încât aceasta cuprinde partea nordică a Mehedințiului, dar și o porțiune din Gorj. O teritorie mai restrânsă a fost întâlnită pentru fenomenele *dž*<*d*, *tś*<*t* dar *tś* nu trece direct spre *t*, ci între aceste două există o serie de sunete intermediare, care au fost notate de Weigand prin sunetele *tśe*, *t'e* ,*tęe*, *te*. Weigand a mai observat că, cu cât se apropia mai de est cu atât mai clar se auzeau pronunțate seria dentalelor.

2.pronunțarea lui *r* uvular, l-a întâlnit în partea de sus a Oltețului și a Văii Târșia, mai mult la sud de Kraiova în Malu Mare, unde această particularitate se întâlnește la o masă mare de oameni. Acest fenomen nu este asimilat cu influența exercitată de limba germană sau de cea franceză asupra vorbirii oamenilor, fenomenul fiind asociat cu o evoluție particulară apărută în vreo familie și extinsă asupra celor apropiați.

3.sunetele *e* și *o* așezate la finalul cuvintelor, se auzeau șoptit sau dispăreau în timpul vorbirii, fenomen înregistrat în special în Valea Oltului în localitățile 286, 292, 294, 332-337, 342, 343, 345

4.Weigand a întâlnit într-o regiune mare a Mehedințului și a Gorjului cuvântul *deal* pronunțat ca *gal* deși cuvântul *deasă* rămâne neschimbat în timpul pronunțării, cuvânt care în Banat se pronunța *gaso*.

5. *ă* așezat înainte de accent devine *a*, indiferent dacă provine din *e* sau *a*, sau dacă era urmat de *a*, ultima condiție fiind definitorie pentru această trecere, cum ar fi de exemplu *barbat* care se pronunța mai des așa decât *batrun* sau *vazu* 277, 278

6. pe valea superioară a Oltului, ca și pe văile Gilort - și Almaradia a auzit pronunțându-se *tșeas=ceas*, *džeabo=geabă* etc., dezvoltarea unui sunet intermediar *ɛ* > *tș*, *dž* înainte de *a*, deoarece *ɛ* nu este îndreptățit etimologic ca în cuvântul *ceapă*, care trebuia să apară în mod normal sub forma *tșapă*, dar care în situația de față apare ca *tșeapo*.

7.Weigand a întâlnit ca foarte răspândite formele *itșeko*, *tșiko=să zică că*; *tșeanko=ziceam că*; *mɔ-uk=mă duk*, în Gorj; *fraj-miɔu=frate mieu* 323, ambele cu dispariția dentalelor intervocalice.*douo-sto =două sute* (foarte des utilizat) nu este slavul *sto*, ci a apărut ca toate formele scurte din forma *două sute*, cum se întâmpla și cu forma din aromână *sîntă Marie* > *stă Marie* sau cum s-a întâmplat cu aromânescu sau dacoromânul *săptămînă* care a devenit în vorbire *stămînă*. La fel se întâmplă și în enunțul: *nu stom Ungurenî* unde "*stom*="sîntem". Silaba accentuată a cuvântului pronunțat izolat poate să dispară simplu, atunci când acesta nu este purtător de accent în interiorul propoziției.

8. particula *do*, la verb, Weigand a auzit-o și notat-o în Oltenia în localitatea Godeanu 277, (să do isprăvesc), dar aceasta ar fi putut fi răspândită mai departe.

9.aspirarea sunetului inițial nu a fost întâlnit așa de frecvent ca în Banat (*’osta*, *’ola*) dar totuși fenomenul apare fiind chiar cunoscut la substantive : *’armăsar*, *’arcu*, *’odaie* etc.

10. *dz* apărea acolo unde inițial ar fi trebuit să fie *z* : *dzyk<zic<dico*, *rydz<rîz<ridi* dar și în *podzesk<păzesc<paziti*.

Weigand după ce și-a publicat rezultatele anchetelor sale în teren, a fost foarte atent la tot ceea ce se scria în presa timpului, încercând totodată astfel să se informeze, dar și să se corecteze acolo unde era cazul, nefiind genul de cercetător care să riposteze fără să se asigure dacă acuzatorul are sau nu dreptate. Așa se face că în revista *Convorbiri literare* XXXI, p. 289 a fost scris într-un articol, că Weigand ar fi greșit atunci când a afirmat că localitatea Viszág nu trebuia inclusă în categoria "s-Gemeinde". La auzul acestor acuzații, Weigand a rămas calm, însă nu nepăsător luând măsuri concrete. Astfel l-a trimis pe d-l Byhan să mai cerceteze o dată toate localitățile care formau "s- Gemeinde". După ce reia toate localitățile și reface ancheta, Byhan ajunge la concluzia că într-adevăr cel care a publicat în *Convorbiri literare* avea dreptate; localitatea numită nu însuma caracteristicile celor care formau "s-Gemeinde".¹²⁸

9. Dialectul din Muntenia

9.1 Jurnal de călătorie

Cea de a cincea călătorie în scopul cercetării dialectului daco-român, a început pe data de 29 iulie 1899, când Weigand s-a pornit din Leipzig pentru a ajunge pe 31 iulie în Brașov, punctul care a reprezentat și finalul călătoriei în discuție.

Weigand a pornit la drum în această nouă călătorie ajutat, încurajat și susținut de Ministerul de Interne, care i-a pus la dispoziție finanțarea necesară achiziționării unei noi trăsură care să-i ușureze deplasarea, și care să-i servească și ca loc de adăpost atunci când condițiile o cereau. Suma pe care a primit-o Weigand pentru această necesitate era de 1200 de mărci.

Până la începerea anchetei propriu-zise, Weigand a făcut câteva călătorii, prima în comunitatea Săcele-Hosszufalu, formată din șapte sate, unde trăiau împreună români cu ceangăi, o ramură populară interesantă, după care a plecat spre Țara Făgărașului, pe care Pușcariu, elevul lui Weigand, o vizitase deja în mare parte dar pe care lingvistul dorea să o cunoască, atât din punct de vedere lingvistic, cât și din cel al circumstanțelor, deoarece era zona de origine a multor români din Transilvania dar și a celor din Muntenia.

Drumul se continuă apoi prin câmpia mănoasă a Țării Bârsei trecând prin Weidenbach (rom. Gimbaș) spre Zeiden (rum. Codlea, 2900 sași 1200 români, și 100

¹²⁸ Vezi G. Weigand, *Siebenter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig 1900, p.1-52

țigani), de la poalele muntelui Zeidener. De acolo, a urcat și coborât munții, până în Vlădeni unde a înnoptat, la casa preotului Zorca. Deoarece drumul era stricat, Weigand a fost pus în situația de a ocolii, urmând o potecă și îndreptându-se spre Persiani, care a fost cercetat de Pușcariu, loc unde Weigand a făcut o probă pentru a vedea exactitatea cu care elevul său și-a făcut ancheta, apoi a trecut prin Scharkani, o ocupație veche sășească, produsă în secolul al XIII-lea, și care avea o populație formată din români și sași, apoi servindu-se de trăsură, s-a îndreptat spre Făgăraș, localitatea principală a câmpiei Țării Oltului, care se întindea din Veneția până la Rakovița pe o suprafață de 70 de km., și care era locuită aproape în întregime de români. Sașii din Besembak și Betlen au dispărut aproape în întregime, dar și din Freck (unde locuiau doar 35 de familii de sași printre 2400 de locuitori), în timp ce în Scharkani și Făgărași numărul a rămas același. După părerea lui Weigand, maghiarii erau răspândiți în regiune de multă vreme, dar au fost romanizați între timp, dar în Făgăraș au rămas în același număr în principal datorită imigrării. Peste 20 din cele 90 de comunități din Muntenia, aveau populație amestecată, iar oamenii erau nobili. Noaptea a petrecut-o în Viștea, de unde a doua zi dimineața a plecat cu trenul spre Porumbac, apoi spre Freck, Racovița, Purcești, apoi spre Boița la intrarea trecătorii Turnu Roșu, de unde însoțit de mai mulți bărbați a făcut o ieșire în Valea Oltului până la granița română. Spre seară a plecat spre Sibiu, de unde a doua zi a plecat spre Brașov. Duminică, pe 6 august Weigand s-a pornit spre Tartlau unde era piață de cai, de unde și-a achiziționat o pereche de cai dar și o slugă care vorbea germană, saxonă, maghiară și română. Dimineață și-a petrecut-o în Brașov, unde s-a aprovizionat cu mâncare conserve, slănină, cârnați etc. pregătindu-și trăsura pentru călătoria cu care a ajuns în Roseanu. Încercând să găsească adăpost într-un han, întâlnește prieteni vechi care îi vor ține companie. Să doarmă, apucă abia după miezul nopții. A doua zi, a plecat spre Bran, unde era zi de târg, de aceea Weigand a poposit acolo, până seara făcând anchete. Miercuri, pe 9 august a ajuns după o călătorie în care a avut de a face cu granița ungurească și românească, pe Rucăr unde a realizat prima anchetă din Muntenia, apoi spre seară a ajuns la Nămuiești unde a înnoptat în curtea unui țăran în trăsură, deoarece acesta nu avea loc în casa lui. A doua zi a plecat spre Lerești, ajunge la amiază în Cîmpulung Muscel, de unde după-masă s-a îndreptat pe jos spre Albești, de unde a doua zi și-a continuat drumul spre parte de vest. A avut câteva probleme cu trăsura din cauza drumului rău, pe când străbătea, văile apelor dinspre nord spre sud, fiind nevoit să treacă peste denivelări masive, pe când se îndrepta spre est sau vest. Regiunea era una muntoasă începând de la granița estică până la Pitești, Târgoviște,

Ploiești ; o porțiune de mai bine de 70 de km în lățime, și peste 200 km în lungime care se remarcă foarte bine când se mergea în câmpia din Țara Oltului sau când se traversau dealurile ce țineau de Muntenia veche, unde Cîmpulungul și mai târziu Tîrgoviște erau orașele principale. Numele de Muntenia, altfel spus țara muntoasă, a fost dată zonei care se întindea până la sud, până la Dunăre și cuprindea și o parte din câmpie; mai bine zis erau numiți munteni, cei care locuiau în câmpia Făgărașului , deși aceasta era situată în Sibiu, dar oltenii erau locuitorii din Oltenia, în timp ce ardelenii erau considerați cei care locuiau în Ardeal, regiune așezată la nord de râul Olt.

Trecând prin Godeni, Slănic, Domești, Weigand s-a îndreptat spre Corbi, localitate așezată în Valea Doamna, a cărui dialect era foarte interesant: locuitorii erau numiți ungureni ca cei din Poenari și Albești, astfel aceștia erau românii imigrați din nord. Oamenii din Corbi erau veniți în această localitate de cca. 150 de ani, din Zina un oraș din apropierea Sibiului. Cei din Domnești proveneau din Breaza, de la sud de Făgăraș.

La Flămînzești , pe care-l vizitase și cu un an în urmă, a dat de Valea Argeșului, ajungând din nou la mănăstirea Argeș unde a înnoptat ca mai apoi a doua zi să meargă în sus pe vale, trecând prin Bunești, iar apoi prin Drogobost unde a fost reținut de poliție de data aceasta nu ca și spion, ci ca și socialist, problemă din care odată scăpat, ajunge la Pitești unde, după ce a înnoptat a plecat prin Piscani, Bălilești, Mihăiești spre Cîmpulung unde a rămas două zile, la un vechi prieten, ocazie cu care și-a odihnit caii. Drumul l-a urmat prin Mățoi, localitate a cărei populație provenea din Sibiu, și care ar fi trecut prin Sinaia în timpul imigrării; apoi trăsura a trecut prin valea Argișel. Apoi a mers mai departe prin Ștefănești, fără să treacă prin Pitești, spre Priboieni, Găiești, Picior de Munte, Ghiboieni din Valea Dîmboviței, localitate în care și-a mai luat la trăsură doi cai astfel ajungând la patru, având ca scop să treacă în siguranță văile Dîmbovița și Ialomița, apoi urcând valea, a ajuns la Tîrgoviște, localitatea principală a Dîmboviței, unde a rămas timp de câteva ore după care a plecat spre Adâncata unde a și înnoptat.

A plecat apoi prin Valea Krikova spre nord prin Ghirdeni, în Edera, de unde trecând printr-o zonă frumos împădurită, a ajuns în Măgureni în Valea Prahovei, unde a înnoptat în trăsură deși ploua foarte tare. Dimineața a plecat spre sud prin Filipești de Tîrg, Mănești unde a admirat jachetele roșii purtate de bărbați, apoi prin Tîriceni, unde a trebuit să facă un ocol datorită unor inundații și să ajungă la strada principală care ducea din București spre Ploiești. Deoarece a fost impresionat de frumusețea caselor, Weigand a zăbovit timp de câteva ore în Pucheni, după care a ajuns în Ploiești, unde a fost invitat în casa scriitorului d-l Gherea –Dobrugean, de unde a făcut două călătorii cu

trenul, prima prin Slănic către Poiana, unde se găsea punctul central al dialectului vorbit în Valea Teleajenului, după care a urmat Valea Prahovei, unde a făcut ancheta pentru dialectul din satul Cornu de jos, de unde spre seară a plecat spre Sinaia. A doua zi a plecat spre Poiana Țapului, apoi după-masă spre Comarnica, de unde urma ca seara să se întoarcă din nou în Ploiești. Din Ploiești s-a îndreptat spre nord-est, mai întâi spre Plop, apoi a trecut prin Vorbilă spre Urlați, unde a ajuns pe întuneric. De acolo, părăsind zona muntoasă a călătorit timp de mai multe săptămâni numai prin câmpie. A trecut apoi prin Loloiască, Magula, Parepa, Gura Vadului la Mizil, Ulmeni, de unde a ajuns în Lipia, la Buzău localitatea cea mai importantă a județului. Apoi a trecut prin Costești, Seliștea Cotorci, spre Urziceni, mic oraș de provincie, apoi s-a îndreptat spre est către Broșteni, reședința milionarului albanez decedat Zappa, apoi trecând prin Ialomița, în a cărei vale se aflau o serie de sate frumoase, a reluat direcția sud-vest, ajungând în Afumați (unde trăiau 300 de familii de bulgari și 25 de români) de unde spre seară a ajuns în București. Traseul dintre Ploiești și București l-a făcut în numai 6 zile, loc în care a rămas doar patru zile pentru a se odihni. O zi a utilizat-o pentru a face o călătorie cu trenul în Buftea și la Ghergani, moșia fostului academician Ghica, apoi și-a vizitat prietenii și cunoscuții din minister, după care s-a oprit la mitropolie, pentru restul timpului rămas. Dotat cu roți noi și mâncare pentru cai, Weigand a plecat spre sud, spre Jilava unde a vrut să se oprească dar a fost nevoit să-și continue drumul deoarece acolo erau bulgari, spre Copăcenii de sus, Călugăreni, apoi s-a îndreptat spre nord-vest spre satul bulgăresc Bila, apoi spre Ghimpați, Rușii lui Aslan, Gratia, s-a întors spre sud-vest prin Seliștea ajungând în Valea Teleorman, pe care a urcat-o până în Reca de sus, unde a fost din nou oprit și controlat de autorități. Deoarece a întâlnit trenul în Costești, în apropierea Piteștiului a plecat în lungul și latul județului Olt, până la Slatina trecând prin Colonești, Mărgineni, Prisac, Beria, Teslui.

Deoarece cu un an în urmă nu a putut să viziteze județul "Romanatz" din Oltenia, a trebuit să realizeze acest lucru cu această ocazie. A trecut Oltul pe o punte de fier, până la Slatina, a plecat până la Vlădueni unde a cercetat dialectul din Osîca, unde a observat că femeile purtau fața acoperită cu un batic turcesc. În Caracal, orașul principal al județului Romanatz, l-a revăzut întâmplător pe d-l Dimonie din Ochrida în Macedonia, care i-a trimis Codexul lui Dimonie. Trecând prin zone de șes, Weigand a observat că satele erau răsfirate, în cătune. Bordeiele, casele construite în pământ, se întâlneau din ce în ce mai des pe măsură ce se apropia de linia sudică. Trecând apoi prin Redea, Zvorsca, Lăcușteni a dat de strada care ducea spre Toceni, care ducea la Bichet la Dunăre, localitate pe care Weigand împreună cu

servitorul au atins-o într-o stare de oboseală critică. Apoi s-a îndreptat din nou la est de Dunăre, trecând prin Dibuleni, spre Potel, unde se afla o pescărie foarte cunoscută.

S-a dus prin Orlea Mare către orașele noi înființate și înfloritoare, spre Corabia, care era punctul final al căii ferate din Valea Oltului, de la Dunăre. Deoarece Oltul ieșise din nou din matcă, Weigand l-a traversat cu un vaporeș, ajungând în orașelul Turnu-Măgurele, orașul principal al județului Teleorman, din Muntenia care avea o infrastructură bună.

Luând trenul, a vizitat Balaci, așezat foarte la nord de Teleorman, a înnoptat în orașelul Rușii de Vede, unde era zi de târg, astfel dându-i-se posibilitatea să facă anchetă dialectală a mai multor sate. Chiar și portul național diferit din Teleorman, l-a văzut cu această ocazie.

A urmat străzi lungi, interminabile până la Furculești, apoi a mers spre sud până în satul Lissa, din vecinătatea Vlașca și în Ilfov. Apoi a ajuns în Alexandria, un oraș format de Alexandru Ghica prin împământarea bulgarilor în acele zone. Zona din jur avea multe locuri ocupate de bulgari. De acolo, a plecat spre sud spre Șoim, din Valea Vede, apoi a trecut prin Starobăneasa spre Putenic, unde a luat prânzul. Pe o distanță de 25 de km., nu se vedea nici un sat, iar pământurile din zonă erau construite. Spre seară a ajuns în Giurgiu la Dunăre, apoi s-a îndreptat spre nord la Daia, părăsind drumul înspre partea de est, a aterizat trecând prin drumurile de țară rele din Băneasa, dar în loc să ajungă în Poieni a ajuns în Prundu după ce s-a rătăcit. Cu ajutorul d-lui Vican Sachelarie din Valea Dragului, un sat aproape complet bulgăresc, a aflat date exacte despre năvăliri numeroase bulgărești de la sud de Ilfov. A doua zi, a ajuns în Budești, o comunitate mare și frumoasă, a cărei populație, era formată din țigani, apoi în Luica care se afla lângă un lac frumos, a întâlnit o comisie de la București care împărțea pământ oamenilor care vroiau să formeze o nouă comunitate acolo.

Așezându-se pe un vaporeș al unui turc a trecut din nou Argeșul, vizitând comunitatea mare și frumoasă Chirnogi înnoptând în orașul Oltenița, de la Dunăre unde domina elementul străin, care avea o mare însemnătate. Cele mai multe magazine, cafenele, hoteluri erau în mâinile grecilor, pe lângă care se mai aflau și mulți bulgari, armeni, iudei și albanezi. Nemții nu erau numeroși în regiune, dar se aflau peste tot un număr de nemți meseriași ca fierari, tâmplari, mecanici etc. Farmaciile erau cele mai multe a sașilor din Sibiu.

Din Oltenița, drumul i s-a îndreptat spre est prin Ulmeni prin satele cele mai multe bulgărești, spre Mînăstire, localitate care era aproape jumătate bulgărească. Părăsind județul Vlașca a ajuns în Vărăiești în Ialomița, unde se vorbea altfel și se purta

altă îmbrăcăminte, iar elementul bulgăresc dispăruse aproape în întregime. Din Călărași a plecat spre nord-vest trecând prin Câmpia Bărăganului, în Obilești, unde veneau să locuiască mulți din Mostiști. Apoi s-a îndreptat spre nord spre Lehliu, Piersica, Ciochina, de unde a plecat spre nord la Padina, Pogoanele până la Mînzău, din apropierea fluviului Buzău, de unde o stradă asfaltată ducea spre Buzău. În toată lalomița drumurile erau bune, așa că situația nu i-a fost îngreunată, neavând parte de prea multă oboseală. A făcut o călătorie cu trenul, la Costieni Mare, pentru a-și lăsa caii să se odihnească, apoi la Sihlele însoțit și de d-l Ionel Grădișteanu, a făcut anchetă dialectală în localitatea Dumitrești. A vizitat apoi singur Focșaniul și Odobeștiul, unde a făcut anchetă dialectală pentru dialectul moldovenesc din Nereș și din Movilița din apropiere de Panciu.

Întors la Buzău, a vizitat și Valea Buzăului ajungând apoi până la Nehoiăș. S-a oprit în Măgura apoi în Cislău, unde a avut un conflict cu primarul deoarece a fost din nou confundat cu un spion, prilej cu care i-a fost interzis aparatul de fotografiat și harta după care se ghida. Scăpat cu bine, a ajuns în Negoiaș unde a fost întâmpinat foarte bine de un profesor local, iar spre seară a ajuns lângă granița cu Austria, în localitatea Crasna, unde cei doi au fost bine cazați într-un han a unui saș.

Găsind o stradă bună, cei doi s-au îndreptat a doua zi spre Tartlau, după o scurtă oprire în Vama Buzăului. După zece săptămâni de călătorie, pe data de 6 octombrie a ajuns din nou în Leipzig dar caii nu i-a vândut, ci i-a încredințat unui profesor, deoarece urma să-i utilizeze în călătoria din anul următor.

9.1.1 Descrierea așezărilor bulgărești de pe teritoriul românesc

Weigand a întâlnit în timpul călătoriei sale prin Oltenia, din anul 1898, mai multe sate bulgărești în Dolj, și a fost foarte uimit, deoarece despre existența lor nu a fost auzit niciodată în România. În timpul ultimei sale călătorii în vara lui 1899 prin Muntenia, a întâlnit numai o serie de sate bulgărești, mai mult acestea erau situate în imediata apropiere a capitalei, la sud de Ilfov, de-a lungul Dunării și în Teleorman, altele erau mai departe în Oltenia, în Romanați. De aceea, a fost curios să cerceteze și să descopere caracteristicile acelor bulgari împământeniți în acele regiuni. Weigand a făcut și o trecere în revistă a locurilor unde erau ei așezați.

În județul Dolj: 1. Smărdan lângă Calafat, unde aproximativ o treime erau bulgari.
2. Desa din Balta neagră, tot o treime erau bulgari. Acolo se afla moșia conducătorului

Miloș Orendovici din Sârbia. 3.Poiana Mare, o comunitate foarte mare unde existau 60 de familii bulgărești, printre care cel mai bogat localnic, Marinca, tot bulgar era. 4.Băilești, o localitate cu tren, care avea o comunitate de oameni înstăriți cu 6500 de locuitori, dintre care 3000 de bulgari. Moșia aparținea conducătorului C-tin Brâncoveanu, dar apoi a intrat în posesia familiei Știrbei. 5.Urzicuța, care ar fi în întregime bulgărească, pe când 6.Urzica Mare și 7.Perișor numai porțiuni mici erau bulgărești.

În județul Romanați: 8.Piatra, stație de tren cu mai bine de o treime bulgari. 9. Frăsinet, care ținea de Cezieni, de la nord de Caracal, care era în întregime bulgăresc 10.Frăsinet la sud de Caracal are numai o jumătate din populație bulgari 11.Stoianești la est de Caracal la Olt , cu două treimi bulgari.12. Seliștioara la Corabia, în întregime bulgăresc.

În Muntenia, în județul Olt: 13.Coteana la sud de Slatina cu peste 2000 de bulgari, care trăiau în relații bune cu românii, deoarece aici dispun de suficient teritoriu propriu. Mai mult locuitorii acestui sat au luptat în primă linie în timpul ultimei răscoale țărănești și cei mai mulți țărani uciși în gara din Slatina erau bulgari 14. Brebeni Sîrbi aproximativ 1000 de locuitori, dintre care aproape toți erau bulgari.

În Teleorman: 15.orașul Alexandria avea 12000 de locuitori, dintre care 7000 erau bulgari, orașul a fost înființat în 1834 de Alexandru Ghica iar un mare număr de bulgari proveneau aici din Sistovo, iar în 1875 și-au construit și un liceu dar cu predare în limba română.16.Calomfirești 800 de locuitori bulgari 17.Găurică cu 1300 de bulgari din 1822. 18.Spătărei cu aproximativ 800 de locuitori bulgari.19. Licurici

În Vlașca: 20.Bila, unde bulgarii din zonă erau o parte imigranți, dar s-au înmulțit prin copiii născuți din bulgarii reîntorși din Basarabia. 21.Copaciu din Ghimpați. 22. Epureți, la nord de Ghimpați 23.Gratia, un orașel de provincie cu o treime bulgari. Localitatea din imediata apropiere, Sîrbi era în întregime populată de bulgari 24.Sîrbenii de sus și 25.Sîrbenii de jos.26.Puntea de Greci, din județul Dâmbovița.

În Ilfov locuiau cei mai mulți bulgari. Apoi în jurul Bucureștiului : 27.Afumați, la nord de București cu 1500 de bulgari și 150 de români. Dar în învecinatul Boltași, erau de asemenea Bulgari 28.Găneasă 29.Brănești, la est de București 30. Leordeni Sîrbi 31.Popești cu bulgari catolici 32.Jiliani la sud de București, 33.Asan la sud-vest de București, cu 500 de locuitori. 34.Sîrbi Domneștila vest de București 35.Băneasa la nord de București. 36.Chiajna, la nord-vest de București, cu peste 1000 de bulgari. 37.Dobroești și 38.Cioplea. Weigand a constatat că elementul bulgăresc din București și din jurul lui, era mai numeros decât ceea ce a găsit el în documente. 39.Vîrești, la

sud-vest de București, cu o treime din locuitori bulgari 40. Valea Dragului, aproape în întregime bulgăresc. 41. Frumușani, cu jumătate populație bulgară 42. Herăști, cu jumătate populație bulgară 43. Ulmeni, cu peste o treime bulgară 44. Valea Lușior, cu jumătate populație bulgară 45. Spanțov, sat în totalitate bulgăresc. 46. Surlari, în totalitate bulgăresc. 47. Chiselet Sîrbi în totalitate bulgăresc. 48. Mânăstirea, o jumătate de populație erau bulgari.

În Ialomița: 49. Mărgineni Sîrbi, satul era în totalitate bulgăresc, la fel și în 50. Ceacu. Începând din Călărași, nu mai existau sate bulgărești.

În partea de nord a Munteniei, Weigand nu a întâlnit așezăminte bulgărești, de amintit ar fi totuși trei orașe care aveau un procentaj destul de mare de populație bulgărească: 51. Buzău cu aproximativ 20000 de locuitori dintre care erau un număr de 3000 de bulgari care s-au așezat atât la estul cât și la vestul părții vechi a orașului, primii în 1806, apoi ultimii în 1828. 52. Ploieștiul care număra printre cei 40000 de locuitori, aproximativ 7000 de bulgari, care au imigrat în același timp ca și cei din Buzău. 53. Brăila care avea foarte mulți bulgari, o cifră exactă nu a fost precizată de cercetător.

Numărul bulgarilor din România era destul de mare pe vremea când Weigand și-a făcut ancheta. Aceștia și-au păstrat limba, dar toți puteau vorbi și românește chiar foarte bine, dar acest fenomen nu se va putea menține pe o perioadă lungă, lucru care s-a și demonstrat. Astăzi în România, nu mai există comunități care să vorbească limba bulgară.

Weigand s-a ocupat de delimitarea teritorială a zonei unde se vorbea limba bulgară din două motive: mai întâi, a urmărit modul cum bulgara a fost influențată de limba română dispărând treptat, deoarece a fost asimilată de aceasta din urmă, dar lingvistul a încercat să observe dacă limba bulgară a avut influențe asupra limbii române și dacă acest lucru s-a întâmplat, la ce nivel au avut loc transformările. Aflând despre toate aceste fenomene lingvistice pe care le-a pus în corelație, Weigand a putut să dea o explicație unor fenomene fonetice apărute la nivel lexical.

9.1.2 Despre existența comunităților de români în Bulgaria

Weigand a fost preocupat și de existența comunităților de români din Bulgaria, descoperind în timpul celei de a patra călătorii că partea de nord-est a Bulgariei era locuită de români, găsind și 33 de sate românești. Despre existența altor sate românești nu a putut să vorbească, decât după ceea ce a auzit vorbindu-se atunci când a vizitat

toată partea stângă a malului Dunării. Anchetatorul presupunea doar că în interiorul țării ar fi existat sate românești ca de exemplu la Vrața, dar și în Balcani satele de aromâni care se ocupau de creșterea oilor.

Totuși zona lingvistică românească din Bulgaria se întindea până în apropierea Widdin-ului dar pe o porțiune de 75 de km în direcția de curgere a Dunării. Între Widdin și Cibar Palanka, ar fi trebuit să nu existe așezăminte românești. Dar Weigand a consultat un atlas austriac, unde a descoperit un sat între Akčar și Lom-Palanka, pe care profesorul îl considera a fi satul românesc Ursoaia. Apoi orașele Cibar, Palanka ar fi trebuit să aibă jumătate de populație românească, apoi urmau: Jiul-Mündung vis-à-vis de Codoșlui cu trei pătrimi români, Rahova o treime români, Leskovec jumătate români, Ostrovo jumătate români, Vadinul mare și mic, cu populația toată românească, Bešli cu populația toată românească, Mahala Bucovani cu trei pătrimi români, Gigeni jumătate de populație românească, Măgura, erau toți români, Mokrișani erau toți români, iar în susul Văii Vidin mai existau două sate: Golenți cu o treime populație românească și Găureni unde erau toți români. În Sistov exista un procent mare de români, Vardin erau toți români, Krivina cu trei pătrimi români, Rustschuk avea puțină populație românească iar în Martin, Karasul, Breșnan, Kolimok aveau o populație preponderant românească, la fel și în Turtukai unde se aflau în schimb și mulți turci, în Kosui erau toți români, Rahova jumătate erau români, Popina, Vetrina, Tatarica aveau puțini români, dar comuna Vaidomir era în totalitate românească. Silistria ar fi trebuit după părerea lingvistului să aibă mulți români, iar zona din apropierea Silistriei aparținea de fapt, din punct de vedere politic României; în zona Dobrogei care avea o populație amestecată, românii dețineau procentul cel mai mare.

Weigand nu deținea o cifră exactă prin care să precizeze câți români erau stabiliți pe teritoriul Bulgariei. După statistica oficială din 1893 ar fi trăit în județul Widdin 30550 de români asta însemna un sfert din populația totală. Iar despre regiunea din Vrața, Weigand presupunea că acolo, ar fi trăit 9702 suflete românești, dar în localitățile din apropiere nu apar cu cifre, apoi în Siștov erau 8206, în Lom 2648, per total românii erau trecuți în număr de 62628, o cifră care lingvistului îi părea mult prea mică, deoarece numai în județul Widdin, pe care l-a vizitat ar fi existat aproximativ 50000 de români după percepția anchetatorului, din ceea ce a găsit practic pe teren.

Această muncă statistică de delimitare a granițelor unde erau răspândiți românii, dar și a zonelor românești unde s-au așezat bulgarii are o importanță mare nu numai în cunoașterea istoriei acestor popoare și evoluția lor, ci ajută la depistarea caracteristicilor fonetice de la nivel lexical dar și de la celelalte niveluri ale limbii. Istoria

unui popor nu poate fi studiată în afara granițelor sale de evoluție lingvistică, astfel Weigand prin extinderea ariei sale de cercetare de la nivel fonetic la cel al istoriei și a geografiei a ușurat munca de cercetare a celor din celelalte domenii de analiză care s-au extins mai apoi la nivel politico-administrativo-teritorial, deși Weigand nu a prevăzut, se pare, acest lucru.

9.2 Descrierea caracteristicilor dialectului muntenesc

9.2.1 Prezentarea rezultatelor adunate pe teren

Lista cuvintelor cu care deja ne-a obișnuit, chestionarul lui Weigand s-a lărgit deoarece au mai fost adăugate cuvintele *ceapă, albină, copil, deal, ovăz, carpăn, salcie, anin*, a căror formă fonetică era definitorie pentru stabilirea locului de proveniență al unor persoane. Uneori la aceste cuvinte se adăugau unele verbe, pentru ca anchetatorul să vadă comportamentul lor în timpul flexiunii.

De această dată, Weigand a observat că vorbirea nu prezenta foarte multe variații, lucru posibil datorită faptului că din dialectul muntenesc, a fost formată limba literară, standard. Dar de multe ori lingvistul a fost foarte dezamăgit de vorbirea în special a oamenilor cu carte, una dintre curiozități a fost întâlnită în vorbirea unui director de școală din Urziceni care credea că *chisăliță* se folosea pentru *pisăliță*. Sau că se pronunța *pieltuială* în loc de *cheltuială*, ceea ce era un fapt obișnuit. Întâinzând aceste particularități neașteptate, Weigand a trebuit să aibă mare grijă în alegerea subiecților, totuși a reușit să găsească aproape de fiecare dată oameni simpli, neșcoliți care să nu fi ieșit din sat și care să păstreze în vorbire, particularitățile dialectale specifice zonei, și care să spună: *noi spunem pe mocănie=noi vorbim pe țărănește*. Weigand a optat pentru alegerea ca subiecți a țăranilor, deoarece aceștia nu exercitau în vorbirea lor limba din școli, fiind totodată convinși că există *câte sate atâtea vorbe*, și deși nu puteau să definească științific fenomenul, ei își dădeau seama că existau diferențe în vorbire, între oamenii de la un sat la altul, remarcă ce probabil pe Weigand ca și lingvist, l-a impresionat.

1. *cîne*

1.1 b.kujîne 373, 374, 433, 443

1.3a)kune 355, 66, 70, 71, 465, 6, 82, 5,6

1.4a) kujine 367, 8, 9, 80, 4, 410, 16, 35-42, 44-6, 57-9, 71, 87

b)kujinile 372, 75-9, 85-7, 449-51

c) kujinili 388-403, 5-9, 11-5, 17-32, 47, 8, 52-6, 60-4, 67-70, 72-78, 83, 4.

În partea vestică a Munteniei, în special în nordul Ialomiței, și mai mult în Buzău, lui Weigand i s-a părut că accentul s-a mutat pe *i*, deci se pronunța , dar acest lucru se pronunța așa sigur numai în 741, în celelalte localități accentul oscila.

2. făină

2.1a) foino 354-59, 61-76, 78, 9, 81, 84-90, 420-75, 78-81, 85, 86, 7

b) foino 391-419, 76, 7, 82,4

2.5foino 360, 77, 80, 2, 3

3. grîu

3.1 gruu 354-487

După părerea lui Pușcariu în Țara Făgărașului se pronunța grîu; se poate ca acest fel de pronunțare, să se potrivească pentru cele mai multe locuri, dar anchetatorul era sigur că în locurile unde își făcea el ancheta se pronunța gruu.

4. orz

4.4 orz 354, 5, 8, 65-9, 74, 7, 8, 82, 6, 8, 98, 9, 400-4, 19-29, 34-42

4.5 uorz 356, 7, 59-64, 70-3, 5, 6, 79-81, 83-5, 7, 89-97, 405-18, 30-3, 43-87

5. secară

5.1 sokaro 355-62, 64, 70-3, 426-8, 31-46, 85, 6, 7

5.2 b) sakaro 479-81

5.4 sekaro 354, 63, 65-9, 74-425, 29, 30, 47-78, 82-4

6. mînc

6.1 a) muñk 355, 57-60, 7, 70, 1, 3, 85, 7, 487

b) moñk 391

6.3 a) moñuñk 354, 61, 4, 5, 6, 8, 9, 72, 74-83, 6, 89, 90, 5, 97, 99-487

b) moñoñk 362, 3, 84, 8, 93, 4, 6, 8

6.6 mañk 356. Această formă era folosită de generația bătrână provenind din vlachoklisura care era un dialect din aromână, care se apropia de forma mañuñk .

7. pasere

7.4 c) pásore-pósoři 357, 59, 72, 3, 426-47, 85-7

d) pásore-póseri 354, 5, 8, 60

7.6 pasere-póseri 356, 61-71, 74-425, 48-84

8. sboară

8.1b).zbořo 354-487

9. rîndunea

9.3 b) rûnduriko 354-6, 61-4, 66-8, 71, 2, 77-86, 88-404, 17-28, 34-62, 4, 5, 86, 7(dar și rûnduliko în 487)

- c) r̥unduniko 405-16, 63, 66-85
- d) r̥undurujiko 369
- 9.4 a) r̥undun̥ea 358, 9, 65, 70, 478
- 9.6 a) r̥undur̥ea 357, 60, 73-76, 87, 429-33
10. *vrabie*
- 10.5b) brab̥ete-pl. brabets 431-47, 49-56
- 10.8a)vrabie-pl.vro̥b[ij]l 360, 8, 73-401, 3-10, 16-30, 57-62, 4
- 10.10b)vrab̥gie-pl.vro̥gi 402, 11-5, 61, 63-83
- 10.12 vrḁgie-pl. vro̥gi 402, 11-5, 61, 63-83
- 10.15b). brab̥gie-pl.br̥ob̥gi 359
- d) brabi̥o-pl.br̥obi 448
11. *arip̥a*
- 11.1a)árip̥o-pl. ̥orip̥i 364, 8, 71, 7,97, 404,6,7,16-34,46-65
- e) árip̥o-pl. ̥orip̥k̥ 362,3,5,6,402
- f)̥orik̥ 415,66,70-2
- 11.2a)árip̥o-pl.áripe 360
- d) árip̥o-pl.árip̥i408
- g). árip̥o-pl.árop̥i 373
- 11.3a)árip̥o-pl.'̥orip̥i 374-6, 78-82,84-96, 98-401,3,5
- b) árip̥o-pl.'̥orip̥i 369
- d).árip̥o-pl.'árip̥i 383
- e) árip̥o-pl.' ̥orip̥k̥ 367, 70
- 11.4b)arip̥o-pl.arip̥i 409,10, 35-45
- c). arip̥o-pl.arip̥k̥ 467, 82, 5,6
- e). arip̥o-pl.arik̥ 413, 68, 9, 73-81,3,4
- 11.5 b) ar̥ep̥o-pl.arep̥ki 359
- c) arap̥o-pl.arop̥k̥ 487
- h)ar̥ep̥o-pl.'arop̥k̥ 370
- 11.6 ar̥u'p̥o-pl.arip̥ki 354-58, 61, 411, 12
12. *pean̥a*
- 12.1 pan̥o 354, 62-69, 72-487
- 12.2 a)pe̥n̥o 355-61, 70, 1
13. *uṣ̥a*
- 13.1uṣ̥o 355-60, 70-9, 83, 4, 86, 91, 94-401,4-59,61-81, 4
- 13.3a)uṣ̥e 354, 61-9, 80-2,85,92,487

- b)uşe 393,402,3,60,82,3,5,6
14. *chee*
- 14.4 a)ķeje 357-60, 70, 4,6,434
- b)ķeļ 476-81
- 14.6ķeje[ē] 354-6, 61-69, 71-3,5,77-95,485-7
- 14.8 ķeļo 396, 8, 401-5, 9-15, 19-20, 22-5,27-8,30-3, 35-52, 54, 56-9, 61, 2, 68-71, 73, 75
- 14.9 ķio 397, 9, 400, 6-8, 16-8, 21,6,9,53,5,60,3,5,6,7,72,4,82,3,4
15. *fīer*
- 15.2 fīer 374-376,78,9, 84-9, 94, 418,20-4,6, 34-7,43-5
- 15.3 fīer 425, 27-33,46,60
- 15.4 hīer 354-73, 77, 80-3, 90-3,95-417, 19, 61,63-87
- 15.8 c)fkēr 438, 9(40-42)
- 15.9 skēr (439)440-42
16. *cuīŭ*
- 16.2 kuj 354-487
17. *scaun*
- 17.2 a)skaun 355,56,59-486
- b)skaon 354, 7,8,487
18. *masă*
- 18.2a)maso -pl.męso 358, 59, 70, 479-81
- 18.5a)maso-pl. męse 354-7,60-69, 71-91,93-99,401-27,34-6,43-6,48-78,82-87
- b) maso-pl.mesi 392,400, 28-33, 37-42,7
19. *biserică*
- 19.4b)biseriko 354-6, 9, 61,8,9,71-3,75-89, 83-97, 400-26, 30-3,37-58,64-78,82-7
- e) biseriko 357, 8, 60, 62-7, 70,4,82,98-9, 427-9,34-6, 59-63,79-81
20. *pīatro* 360, 4, 68-401, 3-10, 16, 17, 31-7, 43-60, 2
- 20.2 pkatro 355-8, 65, 467, 85
- 20.5 katro 354, 9, 61-3,65-7, 402, 11-15, 38-42, 61, 63-6, 68-84, 86-7
21. *casă*
- 21.1kaso-pl.koš 434, 8, 43-5, 7
- 21.3a)kaso-pl.kos 356, 73
- b). kaso-pl.kus 358-60
- 21.4kaso-kase 354, 5, 57, 61-72, 74-433, 39-42,6, 48-78, 82-7
- 21.5 kaso-pl.kaso 479-81.

22. *pĕpt*

22.1b) pĕpt 360, 69, 72-9, 83-9, 91-6, 98-401, 5, 18-35(36, 37)44,46-60, 62

22.5 kĕpt 354-9, 61-8, 70, 1, 80-2, 90, 7,402-4,6-17, 36-43, 5,61,63-87

22.b.pĕpten 1c) pĕpti[e]ne 369, 74, 5,7,8,9,84-9, 91-6, 99-401,5,18-33,46,48-50,52-60,62

e) pĕpti[e]n 376, 83, 435-7, 44, 7, 51

f) pĕptone 372, 3

3b) kĕpte[i]n 357-60, 70-3, 434,39, 41-3, 5

c). kĕpte[i]ne 354, 5, 61-5, 7,8,80-2,90,7,8,402-4, 6-17,61,63-87

d) kĕpkin 438, 40

e) kĕpton 356, 66

23. *sin*

23.1 sĕn 354-487

23b. *inimă* 1.inimō 354-487

24.a *dinte* 3a).dinte[i] 354-487

24.b *măsea* 4a).mōsĕá 354-7, 61-73, 76-9, 81-6, 88-433, 47-9, 52-79, 82-7

b) masĕa 380, 7

5a) mōsá 358-60, 434-46,50,1

b) masá 480,1

6.mesĕá 374, 5

25. *deget*

25.8 b) dešt' 357-60, 3,7,69-90, 2,3,4

c) dedžet 354, 5,61, 2,486,7

e) dešt[ŭ 356, 64-6, 8,91, 95-421,60-78,81-4

f) deštĭ 422-59, 85

g) dežet 479, 80

26. *geană*

26.1 žanō 479, 80

26.4a) džanō 354-70, 3, 79-81,83-89, 91-6,8,9,401,3,4,6,12-7, 25-8, 32-45,48-53,57, 8,61,3,4,66-70,73,81,3,5,6,7

26.5a) džĕanō 371, 2, 74-7,82,90,7,400,2,5,7-11,18-24,29-31,46,7,54-6,9,60 ,2,5, 71,2,74-8,82,4

27. *sprinceană* 3a).sprinsánō 479, 80

b) sprintšanō 388, 91-404,7,12,4,6,7,26,7,9,30,1,46,7,8,60,7,9,81

e). sprintšĕanō 390, 405, 9,10,11,18-24,75-8

4.a) spruntšana 354-71, 3,78-87,9,406,8,13,5,25,28,32-45,49-53,7,8,61-6,68,70,83,5,6,7

6.a) spruntšana 372,74-7,454-6,59,71-4,82,4

28.a. *vīnā* 2b) vūno-pl.vūne 365

4a) vūno-pl.vine 354-64,66-487

28.b. *unghie* 1b).uņģie[ē] 354-95, 479,85,6,7

c).uņģio 396-466, 68-78, 80-4

29. *picior*

29.1e).pitšor-pl.pitšoare 360, 4, 68-72,77-80,91,3,4,6,400,1,3,4,7,11,20,1,5,6,34

f).pitšor-pl.pitšere 418, 19, 35-60,62

29.2a).pkitšor 358,63,6,7,482,5

29.4a) kíšor-pl. kíšoare 479,80,1

c). kíšor-pl. kíšoare 354-7,9,61,2,5,402,61,63-78,83,4,6,7 ; kíšere 413, 4,5

29.7piitšor-pl. piitšoare, dar frecvent apare forma piitšere 373-6, 81-90, 2,5,97-9, 405, 6,8,9,10,2,6,7,22-4,27-33

30. *cālcīŭ* 30.3 a) kolkuj 354-6,8,61-81,6,88-408,10,11,13-15,17-59, 61-75,85,6,7

c)kalkuj 357,9,60,82-5,7,460,83

d)kolkoj 409, 12,16,76-82,4

31. *genunchiŭ*

31.1b)ženuńk 479,80

31.5b) ģenuńke 355-64, 70,72-4, 7,485,6,7

e)ģenuńk 354,66,408, 77

f)ģenunk 365,67-9,71,75,6,78-407,9-19,26,60-2,64-71,82-4

31.7 c)dženuńke 435-42

d) dženuńk 431-4,49, 50, 3,81

e) dženuk 420-25, 27-30, 46,7,54-9,63,72-6,8

f)dženuke 443-5,48,51,2

31.b *junicā* 2a)žuniņko 355, 6,9,70,3,434-42,7,9,53,85,7

3c) žuņko 479,80,1

5a)žunitše 365,7-9,75-406,11-31,60,2,73,4

b) žunitše 365, 7-975-406,11-31,60,2,73,4

6.žuniko 443-6,8,50,1,2,6,63,5,70,1,2,83

7. žuņko 354,466

32. *grādinā*

32.2 grōdino 354-487

33. *lemn*

33.2b) *lemn-pl. lemne* 357, 59-67, 70, 3,4,5,85-9,92-9,415-39,43,8,57-60,5,81-4

d) *lemn-pl. lemne* 358,479,80

e) *lemn-pl. lemne* 354-6,68,9,71,2,76-84,90,1,400-14,40,1,2,44-7,49-56,61-4,66-78,85,6,7

34. *măr* 3a) *mor-pl. mere* 356,7,59-70,73-5,77,82-99,401,9-45,8,50-69,76,82-4,6

b) *mor-pl. mere* 485,7

d) *mor-pl. mere* 354,5,71,2,6,78-81,400,2-8,46,7,9,70-5,7,8

e) *mor-pl. mere* 358,479,80,1

35. *pară*

35.1 *paro* 354, 8, 60-70, 72-487

35.2b) *pero* 355-7,9,71

36. *roș*

36.3 *roșu-pl. roșie[o]* 354-84,469-71,85,6,7

36.5a) *roș-pl. roșie* 419,20

b) *roșu-pl. roșie[o]* 385-418,21-68,72-84

37. *alb*

37.1 *alb* 354-69, 72-465, 72-87

37.2 *albū* 370,71,466-72

38. *galbin*

38.1a) *galbin* 354, 6,9,400,9,10,13-8,33-45,7,49-51,55-64,66-78,85,6

b) *galben* 357,8,60,70,74-9,83-99,401-8,11, 2,19-32,46, 8,52-4,65,82,3,4

38.2a) *galbon* 355,61-9, 71-3, 80, 1,2,479,80,1,87(între o și u)

39. *verde*

39.4 a) *verde[i]* 357-61,5,7,8,70,73-5,82-99,403,12-45, 57-69, 79-84

c) *verde* 354-6,62-4,6,9,71,2,76-81,400-2,4,5,8,48,85,7

e) *verde* 406,7,9-11,46,7,49-56,70-78,86

40. *vînăt*

40.1 *vunot* 354-487

41. *cireașă*

41.1 *șireșo* 479,80

41.4a) *șireșo* 359-69,72,74-88,90,92-9,401,3-13,23-9,40-2,62,73,75-8,81-5

b) *șireșo-pl. țireș* 389, 91,400,2,14-22,30-9,43-61,63-72,74,81

g) *șirașo*, 354-8,71 ; *țerașe* 486,7

h) *șureșo-pl. țureșe* 370,73

42. *stejar*

42.1g) štrežari 374,435-7,43

42.3a) stežar 365,6,70,5,94,8,474,77,8

d) štežar 354, 5, 57-9,61-4,7,8,71-3,6,7,85,403-24,59-73,6,79-83,6,7

42.4b) štežari[ũ 356,60,9,78-84,86-402,25-34,38-42,44-58

43. *frasin*

43.1a) frasun 362,437-45,7,87

b) frason 358-60,4,70,72-4,431-6, 49-51,79,80,1

c) frasi[e]n 354-7,61,3,65-9,71,75-430,48,52-78,82-6

43.3b) fraksin 365

44a. *teũ* 4. teĩ[ũ 354-487

44b. *răchită* 1a) roķitō 355-61,70,3,408-17,36-44,6,63-87

3. riķitō 354, 62-69,71,2,74-407,18-35,45,47-62

45a. *pin* aproape total necunoscut ķin 364,7

45.b *vin* 1.a) vin 354,5,79,417,34-43

b) vyin 368,72-8,82-9,92,3,402,3,10,18-33,44-60,62,(63)

2.a) yin 356, 71,80,1,90,404,6,11-15,17,61,63-82,84-6

b) in 487

4a) ģin 372,85,91,94-401,5,7-9,16,83

45c. *mīerlă* 1, merlō 417

2a) mīerlō 368-71,74-9,81-401,5-10,16,18-38,43-8,50-61,65,7

c) mīirlō 364,7,72,3,80,3,4

3a) mīerlō 411,12,39,49,82

b) mīirlō 355,57-60,2,3,5

4a) ĳerlō 354,402,13-15, 40-2,63,6,8,71,77-81,83-6

b) ĳirlō 356,61,469,70,72-6,87

45d. *corb* 1. korb-pl. korbĩ 360,4,8,70,1,73-401,3,5-10,16-65,7

3a) korb-pl. korbġ 355-9,62,3,5,7,9,72,404,82

46. *jneapăn* 1a) žņepon 358,9,64,5,70-4

2b) žnepen 354,7

c) žnėpine 363

3b) žnėpere 403

46.8 žņep 360

47. *cămașă* 2a) kōmașō[e]-pl. kōmoș 354-7,60,71,75-478,82-4,6,7

b) kōmașō -pl. kōmeș 358,72-4

c) kamašo-pl. komašo 485

3b)komešo-pl. komeš 359,70,479-81

7a)kamaše-pl. kamašo 361-69

48.cuřit

48.1kutsuř 355-60, 62-76,78-87,426-53,79-81,7

48.2 kutsiř 354,61

48.3 kutsit 377,88-425,54-78,82-6

49.řin 3a).tsiu 390-3,95-423,25,54-78,82-5,

b).tsui 357-60,479-81

4a) tsuř 354-6,61-89,94,424,26-53,86-7

50.cer

50.1 řeř 479,80

50.4a) řeř[ř] 354-94, 403, 24-58, 81,5,6,7

b)řer 395-402,404-23,59-78,82-4

51.nor

51.1nor-pl.nori 354-6, 61-487

51.4nour-nouri 357-60

52.umblu

52.2umblu 354-487

53.searř

53.1sarø 354-88,91,403,26-53,79-81,85,6,7

53.2searø 389, 90, 92-402,4-25,54-78,82-4

54a.soare

54.2c).sore,355-60,62-5,67,70-3,75-83,6,7,90,1,94-7,407-10,13-19,34,5,39-45, 47, 9, 50,1,73,87

d)sorili,sorili,354,61,6,8,9,74,84,5,8,9,92,3,98-406,11,2,20-33,36-8,46,48,52-72,74-86

54b.noapte 2a)nopte 354-487

55.vint

55.1vunt 354-487

56.vind

56.2 vund 479, 81

56.3 vunz 354-433,35-78,82-87.

56.4 vinz 434

57.stea

57.1a)stęa pl. stele, cu articol stelili 354-64,66-9,73,77-411,13-65,73-81,3,85-7

57.4 stę 365,70-2,74—6,412,66-72,82,4

58.șea

58.1a)șă-șele,șęle,șęle,355,58-88,91-4,6,7,401-4,17,20,22-5,27-9,31-9,48-50,2,3,56-62,66-72,77,80,5,6,7

b)șă-pl.șej 356,89,421,șej 357,95,98,șoj 399,400,5,7,12-16,20,6,30,46, 7,51,4,5, 63,73-6,78,9,81-4

c) șęa –pl.șele 354,90,418,9

e)șă-pl.șale 406,8,9,10,11,40-5,65

59.vițel

59.2a)vitsól 375,9,86,7,418,34-47,49-52

c)vyitsę'[o]l 374,6,7,8,80,3,4,8,9,402,20-33,48,53-9,62

59.3a)yitsól 355-60,62-71,3,81,2,90,5,415,77,8,80,5,6

b)yitsę'[e]l 354, 61,72,403,4,6,84

59.5a)ğitsó'[e]l 385,91-4,96-401,5,7-14,16,7,9,60,1,63-76,9,81-3

59.6b)itsól 487

60.vițea

60.2a)vitsá 434-47,49-52

c)vyitsęá 374,76-8,80,3,4,8,9,402,20-27,54-9,62

d)vyitsá 428-33,48,53

e)vitseá 375,9,86,7,418

60.3c)yitsęá 354-57,61-71,81,2,90,5,403,4,6,15,84,5,6

d)yitsá 359,60,72,3,477,8,80

60.4b)žitsá 358

60.5c)ğitsá 479,81

d)ğitsęá 385,91-4,96-401,5,7-14,16,7,9,60,1,63-76,82,3

60.1b)itseá 487

60.b vulpe¹.vulpe[i] 354-6,61-9,71-475,82-7

2.'ulpe[i] 357-60,70,476-81

60c. lup¹a)lup-pl.lupř 360,4,8,70,72-401,4-8,10,16-65

3.lup-pl.lupќ 354-59,61-3,65-7,69,402,3,9,11,12,71,80-6

6.lup-pl.luk 413-15,66-70,72-9,87

61.bărbat

61.1 bōrbat 354-71,73-478,82-7

61.2b)barbat 372,479,80,1

62. *nevastă*

62.2b) *nevastă-pl.neveste* 357-60,70,72-445,48-87

e) *nevastă-pl.neveste* 354-6,61-69,71,446,7

63. *bătrîn*

63.1 *botrîn* 354,6,7,60-84,87-409,11-87

63.3b) *botrîn* 355,8,9,85,6,410

64. *june*

64.3 *žune* 354-487 (cuvântul apare rar în vorbire)

65a. *tînăr* 4a) *tinor* 357-60,71,4,434-45

5a) *tunor* 354-6,61-70,2,3,75-89,92-409,11-18,21-33,47-75,77-81,83-7

b) *teņor* 390,410,19,20

c) *toņor* 391,446,76,82

65.b *slab* 1. *slab* 354-69,71-433,35-41,46-87

2. *sklab* 370

3. *zlab* 434,42-5

66. *rîd*

66.1a) *ruđ* 479,81

66.3a) *ruž* 354-478,80,82-87

67.a *zic* 1. *dzuk* 479

2. *zük* 354-87,426-78,80-87

3. *zik* 388-425

67.b *văđ* 1b) *vođ,vedz* 479,81

2. *voz* 354-478,80,82-7

68a. *dumnezeŭ* 2a) *dumnezou* 363-91,426-53,79-81,86,7

b) *dumnezou* 355-62

4. *dumnezeu* 354,90,92-425,54-78,82-5

68b. *jur* 1. *žur* 354-478,82-7

5. *žur* 479-81

69. *știu*

69.6 *știu* 354-487

70. *pește*

70.4a) *pește-pl.pešti* 354-487

71. *aud*

71.1a *úđ* 479,81

71.3a) *aúz* 354-412,17-9,21-34,44-59,80,82-6

b) aó 487
71.4 áuz 413-16,20,35-43,60-78
72. *caut*
72.1a).kaųt 354-66,69-74,76-428,31-8,40-3,46-55,60-86
b)kaot487
72.6 kat 367,8,75,429,30,9,44,5,56-9
73. *lunĭ* 1a)luń 354-97,99-403,5,6,40-87
b)lunĭ 426-39
74. *marĭĭ, marts* 354-487
75. *mĭercurĭ*
75.1merkurĭ 417
75.2 mĭerkur[ĭ 360,4,67-401,3-10,16,18-38,43-60,2
75.3a)mńerkur[ĭ 355-9, 61-3,5
74.4 ħerkur[ĭ 354,66,402,11-15,39-42,61,63-87
76. *joi*
76.1 ųoi 479-81
76.2 ųoi 354-478,82-7
77. *viner[ĭ* 354-487
78. *sĭmbăĭă*
78.1 sųmboto 354-99,401-78,80,82-4,6,7
78.3 sųmboto 400,79,81,5
79. *duminică*
79.2a)dumĭni[e]ko 354-81,5,6,90-7,9,402-5,11-13,16-75,77-80,83-7
b)dumĕniko 382-4,87-9,98,400,1,6-10,14,15,76,81,2
80. *un*
80.1 ũ, 354-486,487
81. *doi*, așā se pronunĭă ĩn general doĭ fem.a)douo 423-5,30-2,8,49,79
c)douo 358-60,64, 70,87-9,426-9,33-7,39-48,54,9
e) douo 354-7,61-3,65-9,71-86,90-422,50-3,55-8, 60-78,80-7
82. *trei*
82.1treĭ 354-7,61-9, 71-478,84-7
82.2 tri 358-60,479-83
82.4 truj 370
83. *patru* 354-487
84. *cincĭ*

- 84.1 *şinş* 479,80
- 84.2 *tşintş* 354-478,81-7
85. *şase*
- 85.1 *şaso* 358,9,64,70,90,434-49,79,80, 1
- 85.2a) *şase[i]* 354-7, 60-3,65-69,71-89, 487
- b) *şas[e]* 450-78,82-6
86. *şapte*
- 86.1d) *şapte[i]* 354-487
87. *opt*
- 87.1 *opt* 354-61,63,4,73-5,438-45,60
- 87.2 *uopt* 362,65-72,76-437,46-59,61-87
88. *nouă*
- 88.1 *noūo* 423-5,30-2,38,49,79
- 88.3 *noūo* 358-60,64,67-80,86-9,91,5,8,412-22,50-4,56-61
- 88.5 *noūo*, *noo* 354-7,61-3, 5,6,81-5,90,2,3,4,6,7,99-411,26-9,33-7,39-48,55,62-78,80-7.
89. *zece*
- 89.2b) *zeşe* 479,80
- zeţşe* 358,95
- zeţşe* 357,59-67,416-28,34-43,57-60,77,81-4,6
- ze[e]tşe* 354-56,68-94,96-415,29-33,44-56,61-76,78,85,7
90. *unsprezece*
- 90.1 *unspreţşe*, *des scurtat la unspretşe* ,354-6,58-61,63-8,70-2,76-90,2,94-487
- 90.2 *ūspretşe*(*adesea ūsptşě* 357,62,9,73,5,91,3
91. *doisprezece* cel mai frecvent *douspreţşe*
92. *treisprezece* cel mai frecvent *treispreţşe* (*trujspretşe* 370)
93. *patrusprezece*
- 93.1 *patruspreţşe*, *patruspretşe* 356-63,435-8,85,6
- 93.2 *paispretşe*, *paisptşě* 354,5,64-434,39-84,7
94. *cincşprezece*, *tşinspreţşe*, *tşinspretşe*, *tşinsptşě*
95. *şasesprezece*
- 95.2 *şaispreţşe* 354-425,7,8,30,32-78,80-7
- 95.3 *şojspreţşe* 426,29,31,79
96. *şaptesprezece* *şaptespreţşe* etc, dar *nicăieri* nu apărea forma *şeptespreţşe*

97. *optsprezece*, forma obișnuită era *u]opspretše* ; dar apărea și *uospretše* 368,70, 78, 86,96; *optusptšë* 366,69,81-4,91,2,8,9,410,18,20,1,46,66,7,75

98. *nouășprezece*, *noūosprozetše* etc.

99. *douăzeci*

99.2a) *douzoś* 479,80

b) *douzoťš* 358-60,87,420,7,8,32-53,81,6

99.4a) *douzozetš* 354-7,61-86,88-419,21-6,29-31,54-78,83-5,7

100. *de*

100.2d) 354,5,62-70,72-408,11-34,43-73,82-6,

100.3de[i] 356-61,71,409,10,35-42,74-81,7

101. *din*

101.2a) *dun* 354,5,61-70,72-408,18-34,43-57,66-71

b) *dōn* 411-17, 58-65,72,3,82,6

101.3 *din* 356-60,71,409,10, 35-42,74-81,7

102. *pe*

102.1 *pe[i]* 357-9,70,436-40, 79, 80,1

102.3a) *pō* 354-6,60-69,71-435,41-78,82-7

103. *pentru*

103.1a) *pentru* 357, 60,63,65-419,22,3,7,8,31,33,38-41,5,68,77,8

b) *pintru* 355, 6,8,9,435-7, 76,9,80,1(87)

d) *pentu* 371

103.2a) *pōntru* 354,61,2,4,7,420,21,24-34,46,8,51-3,6,9,60-4,72-4,82-6

b) *puntru* 466-70, 75,87

103.6 *puntru* 442-4, 7,9,50,4,5,7,58,65

104. *și*

104.1 *și* 354-425, 27-31,34-41,85,6,7

104.2 *șu* 426,32,3,42-84

105. *chiamă*

105.1 *kamō* 354-487

106. *șarpe*

106.1a) *șarpe-pl.șerpī,(-k)* 354-6,61-74,78-83,5,6,88-90,2,95-99,402-7,9-10,5,8,9,21,2, 85-7

c) *șarpe-pl.șorpi(k)* 357-60,75-7,84,7,91,3,4,400,1,8,11-14,6,7,20,23-84

107. *ceapă*

107.1a) *tšapo* 354-70,78-407,12-17,27-42,4,5,54-9,66-70,8,81,3,5,6,7

- b)șapo 479,80
- 107.2 tșeșo 371-7,408-11,18-26,43,46-53,60-65,71-7,82,4
- 108.*albină*
- 108.1 albiŋo 360,4,5,7,8,70,73,9,87-94,96-8,400,1,17,8,20,34-47,49-52
- 108.2 albjiŋo 371,2,74-8,80-6,95,9,405-8,16,9,21-33,48,53-60,62
- 108.3 albđiŋo 355,7,8,66,9,411,12,67,87
- 108.4 alđiŋo 354,6,9,61-3,402-4,9,10,13-15,61,63-6,68-86
- 109.*copil*
- 109.1 kopil 360,4,68-70,3,9,87,8,92-4,96-8,417,8,20,34-47,49-52
- 109.2 kopjil 371, 72,74-8, 80-6,89-91,5,99-401,5-8,16,9,48,53-60,2
- 109.3 kopkil 354-9,61-3,65-7,402-4,11,12,13,21-33,61,3,4,7,74-87
- 109.4 kokil 409,10,14, 15,65,6,68-73
- 110.*deal deș* 354-487
- 111.*ovăș*
- 111.1 ovos 354-64,70-406,40-53,71,85,6,7
- 111.2 ovoz 65-9, 407-39, 54-70,72-84
- 112.*carpăn*
- 112.1 karpon 362-8,72,3,80,479-81,87(o se auzea pronuțat între o și u)
- 112.2a)karpen 357-60,71,74-9,81-402,4-10,12-6,18-32,48,52-75,82-4
- b) karpin 354,69, 70,403,11,17,33-47,49-51,76-8,85,6
- 112.3 karpene 355,6,61
- 113.*salcie*
- 113.1 saltșio[e]pl. soltși 354-478,81-87
- 113.2 salșio 479, 80
- 114.*anin*
- 114.1a)anin 376,86-90,92-407,9-76,82-4
- b)anine 354,61-5,74,485,6
- c) aĩine și aĩine 367-9,72,5,77-85,91,408
- 114.2a)arin 370,477-81,87
- b)arine 355-60,71,3

Acestea au fost fenomenele fonetice pe care Weigand le-a înregistrat în timpul anchetei sale, însumând caracteristicile dialectului muntenesc. Totuși pe lângă acestea, lingvistul a mai adus câteva lămuriri cu privire la teritoriul de răspândire a caracteristicilor dialectale.

Weigand a vorbit în cel de-al șaselea anuar al său de existența unei comunități în care ce se pronunță ca *tse*, ca la aromâni. Acestei comunități i se mai adaugă o localitate, unde apare din nou această pronunțare și anume, în Tecuș în apropierea Oltului. Dar același fenomen apărea și în Lerești în Mușcel, dar numai la câteva persoane, fenomenul nefiind generalizat, dar în zona Avrig, Racovița în Valea Oltului, Weigand a auzit acest *tse* pronunțat deschis atât la persoane cultivate cât și la cele mai puțin școlite.

Mergând mai departe anchetatorul a auzit în Muscel pronunțări precum: 'arc, 'aripo, 'armuro, 'argat, 'arkonesk dar și 'odaijo, etc.

În categoria cuvintelor interesante, Weigand le-a trecut pe următoarele: *ice=aici*, *nice=nici*, pe care le-a auzit în Valea Argeșului, în Muscel dar care mai există și astăzi răspândite la nivelul tuturor dialectelor, mai bine zis ele reprezintă vorbirea orală, populară.

În Muscel dar și în Brăila, Weigand a întâlnit parte din caracteristicile pe care Stinghe le-a notat ca și particularități ale "Trokarilor", e vorba de fenomenul de atracție întâlnit la cuvinte ca de ex. oĩk=ochiũ, pođuike=păduche.¹²⁹

Urmărind rezultatele anchetei din Muntenia, se observă că limba era mult mai compactă decât în celelalte zone, lucru care probabil a influențat alegerea acestui dialect ca reprezentare a limbii literare standard.

10.Dialectele din Moldova și Dobrogea

10.1 Jurnal de călătorie

Așa cum ne-a obișnuit înainte de a-și prezenta rezultatele anchetei, Weigand a avut grijă să facă o trecere în revistă a localităților pe unde a trecut, descriind uneori locurile unde a înnoptat, oamenii pe care i-a întâlnit, modul lor de trai dar nu rămâne indiferent la natura care îl însoțește pe tot parcursul călătoriei sale creându-i un cadru, de cele mai multe ori cu un decor de pădure, care i-a conferit anchetatorului liniștea și siguranța de care de atâtea ori avea nevoie.

Pentru această călătorie pleacă din Leipzig pe data de 28 iulie 1901, însoțit și de data aceasta de d-l Byhan, și a ajuns în Brașov de unde după ce și-a făcut provizii

¹²⁹ Vezi G.Weigand, *Achter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1902, p.234-273

pentru drum și și-a luat caii și trăsura, lăsate în seama unui profesor local, pornește pe data de 1 august în călătoria destinată anchetelor dialectale pe care le conducea. Înainte de a se duce în Moldova, Weigand a vizitat Țara Bârsei, special pentru a ajunge în localitățile Feldioară (1100 de sași și 1200 de români) și Măiăruș(1000 de sași și 500 români).Trecând prin Brașov, s-a îndreptat spre nord în ținutul secuiesc, unde în câmpiile acestei zone trăiau numai maghiari, deoarece românii nu au rezistat între ei. Weigand a notat faptul că localitățile Kókós, Al Doboly și Markus au fost locuite de români dar în momentul în care realiza el ancheta, erau deja maghiarizate în totalitate; aceiași soartă îi amenința și pe românii din Sepsi Szt.György. A înnoptat în Csernát la un țăran ce vorbea muntenește, apoi a plecat a doua zi trecând prin Kézdi-Vásárhely la Brețco. Ținutul Secuiesc avea 120000 de maghiari și 30000 de români, dintre care din ultimii 5000 au fost maghiarizați, dar ei își păstraseră religia ortodoxă, ceea ce le descoperea de fapt originile. Drumul l-a condus în Poiana Sărată, a cărei vale ținea în trecut de Moldova. Pe 6 august, a trecut granița prin Valea Oituzului, urcând la Grozești unde erau 3000 de locuitori dintre care mai bine de jumătate erau secui. Ajuns în Okna , a urcat pe poteci de munte destul de abrupte, deoarece a vrut să ajungă la satele locuite de secuii catolici: Băhana, Nicurești, Satu-nou, Pârgărești, Tuta. În Valea Trotușului, Weigand a găsit mai bine de jumătate din populație maghiară, iar restul români. Fără să zăbovească în Tîrgu-Ocna, a ajuns în Valea Slănic unde era o populație majoritară maghiară chiar și în jurul zonei și pe lângă Păcurele. Apoi a ajuns chiar până la băile Slănic, unde a fost impresionat de luxul de acolo, de vilele, de hotelurile de promenadele etc, care făceau un contrast puternic dacă erau comparate cu sărăcia lucie, mizeria, grijile și neajunsurile în care trăiau țăranii locali. Apoi a ajuns în orașelul Tîrgu-Ocna, apoi spre seară în Dofteana unde l-a refuzat pe primar care i-a oferit cazare și a dormit în trăsură. Locuitorii de aici erau un sfert dintre ei secui. Pe 8 august a fost în Comănești anchetând un bărbat din Loloia, a părăsit Valea Trotușului și s-a îndreptat spre Moinești, localitate locuită în proporție de trei pătrimi de iudei, apoi spre Măgirești , de unde spre seară a ajuns în Tețcani unde a fost primit de cunoscuta familie Rosetti. Deoarece a doua zi era târg, a profitat de ocazie, pentru a-și realiza ancheta cu ajutorul mai multor țărani. Apoi s-a pornit spre sud trecând prin orașul aproape întreg ocupat de iudei Orășana-Mare și a ajuns spre seară, pe Valea Trotușului locuită aproape jumătate de secui, în Onești, fiind cazat în casa primarului Popea. A urmat o zi de pauză pentru ca să se odihnescă caii, după care a plecat urcând valea și trecând prin Coțofăiești –unde a luat prânzul din nou în compania primarului, după care a cercetat vorbirea localnicilor, fiind preocupat de originea lor, apoi s-a dus spre orașul

Adjud, unde a înnoptat , după care pe 12august, deoarece a fost o zi de târg, și deoarece a primit ajutor de la subprefect, care a adus oameni din regiune, Weigand și-a realizat ancheta . După-masă a plecat spre Sascut, unde a fost cazat la un neamț care se ocupa de vânzări imobiliare, fiind stabilit de mulți ani în România, după ce a stat o perioadă de șapte ani în Bulgaria. Weigand a fost impresionat de părerea pe care și-o formase neamțul la care a fost cazat despre caracterul țăranilor români și bulgari, primii ar fi muncitori buni și conștiincioși, în timp ce ceilalți din contra, deși lucrează, erau mereu mânioși și agresivi. Apoi a ajuns și în satele ceangăilor de lângă Bacău, apoi la Cleja și împreună cu preotul catolic local a plecat în Valea Sacă, pentru două zile cu scopul de a avea posibilitatea de a-i cunoaște mai bine pe ceangăi. Apoi trecând prin Bacău, s-a îndreptat spre Valea Bistriței, fără a trece prin Fîntenele unde era moșia Grafului von Waldenburg-Schönburg cu coloniile germane și școlile lor, ajungând în cinci zile până la Broșteni. Urcând valea, a plecat din Borca spre Călugăreni pe un râu, de unde a cules expresii care erau în legătură cu râul. Plecând din Călugăreni care avea o natură încântătoare, a ajuns în Valea Bistriței , apoi mergând pe străzi foarte bune, trecând muntele Pătru Voda a ajuns la lăsarea serii în Pipirig, de unde a doua zi a vizitat mănăstirile Neamțu și Agapia. A luat-o înspre sud-est prin Bălțățești, o zonă balneară, apoi prin Budești către Cîrligi, apoi îndreptându-se spre nord a ajuns în Verșeni în Valea Moldovei unde erau 34 de grade la umbră pe perioada amiezii. Duminică și luni 26 și 27 august, a rămas în Fălticeni îndreptându-se spre casa lui Gorovei; cunoscutul autor al revistei de folclor Șezătoarea. Pe 28 august însoțit, de Gorovei a ajuns în Dolhasca și Rătunda ; după care a plecat singur mai departe trecând prin Siret și ajungând în Botoșani, avînd parte doar de zone, muntoase cu excepția Dorohoiului. Drumul care a urmat a fost unul foarte greu de parcurs, deoarece era mereu de urcat munte sau de coborât, adesea cu o înclinație foarte mare, dar au existat și porțiuni de drum unde acesta era la aceiași înălțime cu nivelul apelor. A urmat drumul spre sud, a vizitat localitatea Copălău locuită de ruteni, apoi Frumușica unde două treimi din populație erau iudei, Hîrlău unde se întâmpla același lucru, apoi localitatea foarte cunoscută Cotnari, unde se făceau vinuri bune, care au avut odată populație nemțească și deținea o școală importantă. Nemții s-au retras sau au fost asimilați în totalitate. A intrat apoi în orașul Tîrgu Frumos, unde trăiau pe lângă iudei și români, o colonie de lipoveni ruși, dar nu de ruteni ortodoxi. Acești lipoveni se găseau și în Brătești, lângă Pașcani.

Urcând drumul, a ajuns la băile de sulf din Strunga și mai departe la Miclăușeni. În toată zona Butea locuiau ceangăi români, dar dintre aceștia mulți erau în

jurul orașului Roman, unde au ajuns urcând în susul apei prin Valea Siretului. Urmând să călătorească pe drumuri de câmpie, a trecut prin Valea Ursului până la Bârlad, apoi a ajuns la Podu Turcului, apoi spre sud, trecând prin Tecuci a ajuns în Drăgănești, apoi luând-o spre vest prin Panciu apoi prin Valea Sușița, a continuat drumul până în ultimul sat Soveja. În această vale erau multe persoane în vârstă, care își tundeau și rădeau părul pe frunte lăsându-l doar de 2-3 cm, aceasta fiind moda timpului și locului.

Ajuns în Vidra, locul principal din Vrancea, a anchetat oameni din Negrilești și Năruja, pe care i-a adus judecătorul ținutului, la care a fost și găzduit. Urcând Valea Putnei a ajuns în Focșani, o localitate pe care o vizitase deja, dar care era foarte importantă din cauza faptului că era granița dintre Moldova și Țara Românească. Apoi s-a îndreptat spre sud până la Oratie, în Rîmnicu Sărat, de unde a început să apară un drum foarte abrupt care ducea în Valea Rîmnicu, drum pe care l-a urmat până în Dănulești traversând munții până a ajuns în Topliceni lângă Rîmnic, apoi traversând Grăbeniul a ajuns în Murgești din Valea Călnău, vale pe care a urmat-o până în Fundeni. Părăsind munții și urmând să meargă pe drumuri de țară care treceau prin Rîmnicu Sărat, Măicănești Weigand a ajuns și în Galați.

Drumul peste Dunăre s-a meritat, pentru ca să ajungă în Dobrogea, iar trecând peste apă a ajuns în Zalău, unde nu ar fi putut intra dacă nu ar fi fost ajutat de poliție. Trecând pe lângă un sir muntos, apoi prin Isaccea (care avea o populație formată din turci, ruși, bulgari, greci și români) apoi printr-o câmpie mănoasă cu sate îngrijite, ajunse la Tulcea, de lângă Dunăre, pe data de 25 august, pe seară, fiind cazați la un hotel unde au auzit vorbindu-se nemțește în dialectul șvăbesc. Erau colonii de nemți, care veniseră în Dobrogea din sudul Rusiei.

A doua zi spre prânz au pornit ajungând în Catalui, localitate aflată nu chiar în direcția de mers a anchetatorului dar care era interesantă, deoarece avea o populație formată din nemți, bulgari, români și italieni, fiind primit de către preotul german cu toate formalitățile care țineau de acest popor, cu unt proaspăt etc, după care seara a ajuns în Babadag localitate așezată la poalele munților, unde a înnoptat. Românii de acolo, puțini la număr, care s-au așezat în zonă de pe vremea turcilor, vorbeau muntenește, în timp ce spre nord se vorbea moldovenește. Mergând pe o stradă cu o textură bună a ajuns la prânz în Tariverdi și Cogealac, localități situate aproape una de alta, a căror populație provenea din sudul Rusiei venind în zonă în timpul ocupației turcești, în timp ce în Catalui și Atmagea erau venite colonii de nemți încă de pe vremea turcilor. Pentru a cunoaște mai de aproape viața și modul de trai al localnicilor a rămas peste noapte la profesorul Fischer. Din cauză că timpul nu i-a permis, a plecat a doua zi prin Cicricci,

care are o populație amestecată formată din nemți și români, la fel ca și Caramurat, localitatea din apropiere, iar mergând spre satul Cogealia a trebuit să urmeze un drum plin de praf, aici locuind nemți, români, turci și tătari. Spre seara au ajuns în Constanța, de unde a doua zi a traversat Dobrogea până la Cernavodă, unde era zi de târg ocazie cu care a petrecut o jumătate de zi în zonă. Între Babadag și Constanța și de acolo până la Cernavodă, nu a avut nimic de anchetat deoarece populația românească era așa de amestecată, încât o anchetă dialectală nu ar fi fost posibilă. Dar de-a lungul Dunării, drum pe care l-a suit pe jos, erau numai sate cu populații vechi românești, cele mai multe foarte sărace, însă care au reușit să ajungă la un nivel de trai mulțumitor, care pe vremea turcilor trăiau în bordeie, locuințe care între timp au ajuns cazuri izolate.

Trecând prin Topal, Hîrșova, Ostrov, Turcoaia, sate extrem de sărace, a ajuns în orașelul Măcin, după care trecând Dunărea a ajuns în Brăila, unde s-a odihnit o zi primind toate cele necesare îngrijirii corporale în casa avocatului Cociaș, lucru care i-a permis să uite căldurile și drumurile prăfuite din Dobrogea. Cu puteri noi cei doi au pornit spre Brăila pe 5 octombrie, apoi de acolo au plecat spre sud, pentru a cerceta partea de est a Ialomiței. Trecând prin Chiscani și Gropeni spre Stăncuța, unde a înnoptat, a întâlnit mulți mocani din Siliștea, care erau numiți “țuțuieni”, în timp ce cei din împrejurimile Branului se numeau “Moroieni”.

Trecând prin Luciu, au plecat către Țândărei de lângă Ialomița, apoi spre Vlădeni. Weigand a constatat că în toate satele începând din Brăila existau elemente bulgărești destul de multe, dar acestea au fost romanizate între timp, numai fizionomia oamenilor și numele acestora mai dezvăluie acest lucru. Dar în Brăila s-au păstrat multe dintre ele. A urmat drumul de-a lungul Dunării și a urcat prin Borcea-Arme, de-a lungul căreia se aflau sate frumoase ca Găiță, Făcăieni, Lateni, Bordușani, Cegani, Fetești (un orașel frumușel de provincie), Budești, Găderea, Șocarici, unde l-a cunoscut pe proprietarul Apostol, un neamț care a arendat 35000 de hectare de pământ de la localnici, la care anchetatorul a fost găzduit foarte bine. La curtea acestui moșier trăiau în deplină armonie un lup cu niște câinii, fără să existe vreo problemă, lucru care l-a impresionat pe Weigand.

În Cioroi, a avut ocazia să învețe uneltele de pescuit, pe care le-a trecut în glosar. Pescarii erau cei mai mulți de origine rusă. La Toeni, a părăsit strada care ducea spre Călărași și s-a îndreptat spre nord, spre Gambetta, o așezare nouă, la fel ca și Radu Negru și Stoienești, cu o populație românească amestecată, a traversat pentru a doua oară Bărăganul și s-a oprit spre a înnopta în Slobozia. Despre Câmpia Bărăganului, Weigand a notat printre altele, că era foarte mănoasă și mult mai evoluată

chiar mai construită, dacă se raporta la celelalte zone ale țării, iar aici nu existau deloc păduri.

La nord de Ialomița, terenul era mai neted, întâlnindu-se pe alocuri zone mlăștinoase și multe iazuri. A trecut prin Jazu, Smyrna, apoi prin apropiere de Cioara unde a întâlnit moșia d-lui Simon Cociaș, pe care erau plantați salcâmi, care într-o zonă unde nu se găseau păduri, erau o minune și datorită faptului că se dezvoltau foarte repede. Ținând drumul spre nord până la Șutești la râul Buzăului, a dat de moșia familiei Șuțu. Populația era formată aproape jumătate din țigani, care erau recunoscuți ca și muzicieni și care trăiau în relații pașnice. Dar și în Slobozia și Țândărei, țiganii erau în procent mare. A mers în direcția opusă curgerii râului Buzău, trecând prin Gurgueși către Cotulung, sătuc așezat pe lângă Siret . Mergând mai departe pe o vreme cețoasă, a ajuns în Vădeni, apoi trecând podul în apropierea Galațiului, au intrat pe drumul ce ducea spre Pechea, dar s-au întors spre nord îndreptându-se spre Cismele, unde au luat prânzul. Trecând apoi prin Valea Mălinului, au ajuns spre seară în Scînteiești, unde au rămas până a doua zi în familia preotului local, unde nu a avut altceva de făcut decât să-și continue transcrierea dialectului moldovean. La ora 2, s-a îndreptat spre Foltești unde a fost primit foarte frumos de profesorul satului cu care a făcut o plimbare cu trenul până la stațiunea Goloșei, numită și Lascăr Catargiu unde a vizitat spitalul, unde veneau să se trateze oameni din toată zona. Cu această ocazie, a putut să facă anchetă dialectală pe subiecți care proveneau de la distanțe mai mari. Această acțiune, a ținut până la amiază când Weigand după ce și-a recuperat trăsura a ajuns în aceiași zi, pe înserate la Oancia. Urcând Valea Prutului spre Rogojeni, Cîrja, Fălciu a văzut în port vapoare răsturnate care nu au mai putut pleca de săptămâni întregi din cauză că secase apa. Spre dimineață începuse o ploaie torențială spre bucuria localnicilor, fenomen care l-a împins pe Weigand să oprească în Berezeni, unde în casa primarului, a putut ancheta oameni din Tupilați, sat așezat la vest de localitatea unde se afla profesorul, în munți, fiind singurul sat în România, făcând excepție de Dobrogea , cu o populație ce vorbea limba turcă. Oamenii erau numiți "Găgăuți", ceea ce însemna creștini vorbitori de limba turcă, care ar fi putut avea origini diferite. Oamenii păreau a fi bulgari dar acest lucru nu se putea constata cu exactitate însă erau cu siguranță veniți din Dobrogea. Deși căsătoriile se făceau adesea cu parteneri români, își păstrau limba turcă, limba pe care partenerii români trebuiau să o învețe într-un interval de unu până la doi ani. După o călătorie unde nu au văzut timp îndelungat nici un sat, au dat într-un sfârșit de Păhnești, așezat la nord de Huși, unde au poposit timp de o oră. Au plecat mai departe ajungând în Stălinești, unde deoarece nu a găsit loc de

poposire, a plecat spre Huși, localitate așezată într-o vale, înconjurată de păduri, unde a dat de un hotel bun având ocazia să facă anchetă dialectală unei țărănci din Șășcani și unei fetițe din Cordeni. Ziua următoare a plecat în călătorie spre Dolhești, de unde în compania profesorului în casa căruia a fost primit, a plecat în localitatea din apropiere, numită Pietriș a cărei populație e formată din 180 de familii de țigani și 30 de lingurari, care sunt de fapt aceiași, adică tot țigani, ca și locuitorii din Băieși, din Ardeal. Țigani de aici erau agricultori, dar existau și muzicanți printre ei.

A doua zi a fost așteptat în Iași, dar a fost ademenit de primirea frumoasă a unui neamț din Poieni, care i-a aranjat o întâlnire în care a făcut și anchetă dialectală. Localitatea era populată de români dar și de iudei, și de țigani lingurari. Dis de dimineață, a pornit la drum ajungând cum și-a propus în Iași, oraș care se răspândea, prin turnurile sale, pe mai multe coline, în care existau bulevarde asfaltate și o biserică cunoscută "Trei Ierarhi". Capitala Moldovei i-a uimit pe Weigand și pe Byhan, mai ales în momentul când a trecut prin fața universității, a fost străpuns de dorința de a intra și de a vizita biblioteca impunătoare a acesteia. Era exact pe data de 20 august iar Weigand ar fi trebuit să se grăbească, dacă vroia să ajungă să viziteze și Dorohoiul. În momentul în care a trecut prin fața seminarului de profesori, aflat la ieșirea din oraș, nu se prea știe din ce motiv, căruța s-a aprins, fapt ce a determinat întârzierea cu o oră, datorită timpului alocat reparării trăsorii, plecând apoi mai departe, deși se lăsase întunericul spre satul Rădiul lui Tătar, unde a oprit, fiind găzduit de un profesor local. Din cauză că în ziua următoare ploua foarte tare, drumul spre Dorohoi prin locuri neasfaltate îi era practic imposibil, de aceea s-au reorientat spre sud, dând de o șosea asfaltată pe care au ajuns la Tîrgu-Frumos pe la 6 seara, unde au găsit găzduire într-un hotel mizerabil al unui iudeu. A plecat mai apoi spre Miclăușeni, după care a urmat Mirceștiul, locul de naștere al lui Alecsandri, apoi Hălăuceștiul, unde după ce au luat prânzul au poposit la moșia lui Miclescu din Stolnice, fiind primiți foarte bine. Spre Pașcani au urmat drumul prin Valea Siretului, de unde traversând un munte spre vest, au ajuns în Valea Moldovei, pe care deja o vizitase, ca mai pe urmă să ajungă în Fălticeni, unde Weigand și-a lăsat trăsura peste iarnă la prietenul lui Gorovei. După acest moment, a urmat încă o vizită la București și Sinaia, pentru a-și rezolva unele probleme, iar pe 1 noiembrie se aflau din nou în Germania, având nevoie de o perioadă în care să se refacă. Călătoria i-a durat mai mult de trei luni, timp în care a vizitat 147 de sate cu scopul de a face anchetă dialectală. Din cauză că sosirile lui în teritoriu au fost anunțate mereu, a fost scutit de neplăcerile produse de confundarea lui cu un spion sau cu un socialist. Deoarece peste tot a fost primit cu o foarte mare ospitalitate

indiferent dacă acest fapt se întâmpla la curtea unui moșier sau la cea a unui simplu țăran, Weigand a păstrat aceste momente în memoria sa, ca fiind frumoase, ele însoțindu-l pe tot parcursul vieții.

10.1.1 Populația străină pe care Weigand a întâlnit-o în Moldova

Pe lângă meritul deosebit pe care Weigand l-a avut, acela de a face anchetă dialectală, el a onorat poporul român făcând încă un lucru demn de istorie și anume a făcut ceea ce am putea numi, recesământul populației, uneori structurat pe clase sociale. Ceea ce impresionează foarte mult, sunt cifrele pe care le dă și care erau în concordanță cu realitățile vremii.

Traversând Moldova în toate direcțiile, Weigand a intrat în contact direct cu populațiile conviețuitoare din această zonă, iar după cum nota aici locuiau:

1. Iudei- după cum cifrele o arătau se pare că dețineau cel mai mare procent, fiind așezați nu numai în orașe ci și în sate, iar în Moldova ei reprezentau aproximativ jumătate din populația totală dacă nu cumva mai mult de atât. Spre exemplu, Iașul, capitala Moldovei, avea 32000 de iudei și 25000 de români (date luate de Weigand din Marele Dicționar Geografic), în Dorohoi 4300 iudei și 4150 români, în Botoșani 14400 de iudei și 13400 de români, Fălticeniul 5100 de iudei și 3000 români, în Bacău 6100 iudei și 5100 români, ceea ce denotă că în orașele principale din nordul Moldovei, iudeii erau preponderenți, în timp ce în sud lucrurile se schimbau puțin în favoarea românilor dar numărul lor rămânea mare; Focșaniul avea 4260 iudei și 11500 de români, în Galați existau 13000 de iudei și 34000 români, dar existau și orașe de provincie în care elementul iudaic era preponderant. Nu exista amestecare între populația iudaică și cea românească, nici de o naționalizare nu putea fi vorba, și deși iudeii puteau vorbi toți românește, ei se comportau ca și când ar fi iudei-nemți, împrumutând totuși din lexicul românesc prin această filieră. Dar fenomenul invers nu a fost întâlnit de Weigand, adică nu cunoaște nici măcar un cuvânt nemțesc care prin intermediul limbii ebraice să fi pătruns în limba română, deși în ziarele evreilor existau destule cuvinte nemțești, ceea ce ar fi putut determina modificarea sintaxei și a stilului limbii române din ce în ce mai mult, determinând distanțarea limbii populare de cea literară.

2. Maghiarii. Moldova avea numeroși maghiari, dar aceștia s-au romanizat în mare parte, însă existau printre ei unii care nu vroiau să renunțe la limba maternă, în special cei care erau catolici. După statistica din 1899 a preotului Malinowsky din Iași, pe care Weigand a consultat-o în Moldova, ar fi existat peste 70000 de credincioși

catolici, dintre care 10000 erau nemți, poleci, italieni etc., iar 58000 proveneau dintre secui și ceangăi, și 2100 din huși (mai exact din Răducăneni) care nu erau nici secui dar nici ceangăi. Dintre cei 58000 se numărau aproximativ 13000 de maghiari din ținutul secuiesc, care după statistica preotului numit, nu ar fi fost trecuți în statistică, deși trăiau răspândiți prin diferite localități, care aparțineau de regiunea Troțuși.

Weigand în călătoria lui dialectală prin Moldova a întâlnit numeroase sate în care existau maghiari, iar numele acestora este publicat în anuarul numărul nouă, la p.155-156.

Anchetatorul a urmărit și fenomenul de asimilare al populației maghiare, de către români despre care se spunea că a avut loc în special în satele izolate sau în locurile unde populația maghiară era redusă numeric și trăia printre români ca de exemplu în Adjud, Bălcuța, și în multe sate care purtau numele de Secuiești și care se aflau în Valea Siretului. Pe deasupra, mulți secui catolici, stabiliți printre românii din zonele muntoase erau reformați, locuiau la orașe și lucrau pe pământuri sau în fabrici după care se întorceau în ținuturile natale. Se știa că în Valea Troțușului dar și pe văile alăturate existau tot secui, acolo aflându-se centru unde locuiau ei. Dar în Valea Siretului, Weigand a descoperit o populație care era diferită de secui dar era tot vorbitoare de limba maghiară, e vorba de ceangăi, care și ei erau catolici, dar care între timp s-au romanizat în cea mai mare parte. În Roman existau multe parohii catolice; numele lor este amintit de Weigand în anuarul al nouălea la p.156-157.

Weigand a prezentat ca existând un total de 45000 de ceangăi catolici dintre care cea mai mare parte au fost romanizați, dar cel mult 18000 care erau răspândiți în zece comunități, mai folosesc limba maghiară în principal ca limbă de exprimare, astfel dacă se socotesc secuii vorbitori de limbă maghiară, ar rezulta 30000 de locuitori români, vorbitori și de limbă maghiară.

3.Rușii. Dintre rușii care s-au așezat în Moldova, trebuie amintiți lipovenii dar și rutenii care au ajuns în Bucovina. Pe vremea când se strângea recolta veneau în țară și ruteni din Galiția în număr foarte mare, rămânând să muncească chiar după ce le expira viza. Cele mai multe comunități rusești, se aflau aproape de graniță, deci în județele Dorohoi, Botoșani, Iași, Suceava, Vaslui. Fiind foarte religioși, aceștia își construiau și bisericile lor. Rușii vorbeau între ei limba rusă dar cunoșteau bine și românește; au existat și cazuri când au fost romanizați, ca de exemplu în Slobozia din Bîrlad. Cei mai mulți dintre ei au venit în țară târziu abia în secolul al XVIII-lea când Bucovina a trecut de partea austrieșilor, cei mai mulți lipoveni venind în acele timpuri.

4. Bulgarii. Nu îi era cunoscut lui Weigand ca în Moldova să fi existat comunități de bulgari. În cel mai bun caz s-ar putea aminti totuși satul Tupilați din Fălciu, unde chiar aici locuitorii deși aveau origine bulgară vorbeau turcește, fiind numiți "Găgăuți". Totuși numărul bulgarilor din Moldova nu era mic deoarece în orașele Huși, Vaslui, Bîrlad și Tecuci, numărul bulgarilor care dețineau cetățenia română era însemnat, chiar în Valea Bîrladului se întâlneau cultivatori de legume bulgari, chiar și portul țăranilor români din Vaslui de pe Valea Bîrladului era influențat de portul bulgăresc.

Moldova avea o populație destul de variată: orașele și piețele erau invadate de iudei, populația regiunii fiind în cea mai mare parte totuși moldovenească, dar în nord existau și ruși, în timp ce în vest pe Valea Siretului și cea a Troțușului erau secui vorbitori de maghiară și ceangăi, iar în centru în Valea Bîrladului existau bulgari. În timp ce rușii și ceangăii se înmulțeau rapid, secuii și bulgarii erau asimilați încet dar sigur, numai iudeii rămâneau iudei.

În Dobrogea, zonă cu o mulțime de naționalități, relațiile etnografice s-au schimbat foarte mult mai ales de când zona a fost încorporată în România, mai întâi prin emigrările turcești, apoi prin imigrările din partea românilor care au format până la urmă populația majoritară.

10.1.2 Descrierea caracteristicilor dialectelor din Moldova și Dobrogea

10.1.2.1 Prezentarea rezultatelor anchetei din teren

1. cîne

1.1a) kuņi 513

1.3a) kuņe 488

b) kuņi 493-512, 514-565, 567, 575-578, 584, 614-634

c) kuņeli 490

1.4a) kuņine 489, 492

b) kuņinile 579-583, 585-613

c) kuņinili 491, 566, 568-574

2. făină

2.1a) foino 488-511, 516-524, 526-568, 573-620, 623-634

b) foino 569-572, 621, 622

2.3 forino 512-515, 525

5.3 grîu

3.1gruḡ 488, 489, 491-505, 507, 509-535, 537-628, 631-634

3.2greḡ 490

3.4 gru 506, 508, 536, 629, 630

4.orz

4.1ordz 496-497, 507-549, 552-556, 615-634

4.4orz 488-495,498-506,550, 551,557-614

5.secară

5.1 soḡaro 489,492,499,501,505-509,511,515-517,519,522-527,530-533,536-539,541-559,561-563,565,567,575-579,584,594,614-633

5.2b)sakarḡ 488,493-498,500,502-504,510,512-514,518,520,521,528, 529,534,535, 540,560,564,634

5.4 se[ij]karḡ 490,491,566,568-574,580-583,585-593,595-613

6.mănînc

6.1muḡnk 488-490,501

6.3a)moḡuḡnk 491-500,502-634

7.pasere

7.4c)pásore-pl.pḡsorî 492-565,567,575-579,584,594,614-634

7.6pásere-pl.pḡserî 488-491,566,568-574,580-583,585-593,595-613

8.zboară

8.1b)zboḡoḡu 488-634

9.rîndunea

9.3b) ruḡduriko 488

c)ruḡduniko pl. ruḡdunele 489-555,567,574-584,590,595,597,613-634; ruḡdunitş 566,568-573,585-589,591-594,596,598-612

10.vrabie

10.10b)vrábġie-pl.vroḡġi 488-490,514,515

10.12 vrágio sau vragiġ pl.vroḡi 491-512,516-518,520,521,523,525-527,529-634

10.13b)vrád'io-pl.vroḡd'i 519,522,524,528

10.14b)vrabdziḡ pl.vroḡbdzi 513

11.aripă

11.4c)aripo -pl.aripk 488-490,494,514,515

d)aripo-pl.ari[p]t' 519,522,524,528

e) aripo-pl.arik 491-493,495-511,516-518,520,521,523,525-527,529-634

f)aripo-pl.aripts 513

g)'aripo-pl.'arik 512

12. *pană*

12.1 pan_o[u] 490-634

12.2 pe_o 488,489

13. *ușă*

13.1 uš_o[u] 490,492-505,510-518,520-535,538-584,587-634

13.2 uš_o 506,507,508,519,536,537

13.3 uše 488,489,491,585,586

14. *chee*

14.1.b) k_ei_o 494-496,498,508-512,514-518,520,521,523,525-527,529-531,536,554

14.2d) t_ei_o 513

14.3b) t' _ei_o 519,522,524,528

14.4b) k_ei_i 542-553,555-560,562-565,574

14.6 k_ei_i 561,566-573,575-606,608-634

14.8 k_ei_o 488-493,497,499-507,532-535,537-541

14.9 k_io 607

15. *fier*

15.4 h_er 488-491,493-506,509,510,512,516,518-527,529-539,543-593,595-629

15.5 ș_er 507,508,511,513-515,517,528,540-542,594,630-634

15.10 k_er 492

15.11 ts_er 506-formă întâlnită la ceangăii din Bacău

16. *cuiu*

16.2 ku_i 488-634

17. *scaun*

17.2 ska_un 488-634

18. *masă*

18.2 a) mas_o[u]-pl.meș_o[u] 494-496,512-535,540-550,553-554,557,559,560,562-565

c) mas[u] -pl.meș[u] 536-538,551,552,561,576,577,578

18.4 mas_o[u]-pl.meș_o[u] 497,499,503-511,539,555,556,558,567,575,579,584,594,614-634

18.5a) mas_o-pl.meșe 488-493,500-502,572-574,580-583,585-586,588-593,595-613

b) mas_o -pl.meși 566,568,571

18.6 mas_o-pl.mas_o 498,587

19. *biserică*

19.1 bișe_ri_o, 494-499,503-505,508,509,515,536,538-540,544-550,552-560,562-565,567,575-579,584,614-634

19.4b) biseriko 488-493,500-502,506,507,537,551,561,566,568-572,580-583,585-595,
598-609,611-613

e) biseriko 510-514,516-535,541-543,573,574,596,597,610

20. *piatră*

20.2 p'katro 488,489,514,515

20.3 pt'atro 519,528

20.4 ptsatro 513

20.5 katro[u] 490-512,516-518,520,521,523,525-527,529-634

20.6 t'atro 522,524

21. *casă*

21.1 kasu -pl. kuş 562,563

21.3 a) kasu-pl. kuş 497; pl. kuş 507,508,513-515,525

b) kasu-pl. kuş 522,524,543,552

21.4 kase[u]-pl. kase[i] 488-492,501,566,568-574,580-583,585-593,595-613

21.5 kasu[u]-pl. kasu[u] 493-496,498-500,502-506,509-512,516-521,526-542,544-551,
553-561,564,565,567,575-579,584,594,614-634

22. *piept*

22.5a) kept, 488-512,514-518,520,521,523,525-527,529-547,549-556,558-563,566-575,
577-615,618-621,624-626,629,631-634

b) kept 622,623,627,628,630

c) kopt 548,557,564,565,576,616,617

22.6 a) t'ept 519,522,524,528

22.7 tsept 513

22.b piepten 3c) keptene, keptene, keptini 488-512,514-518,520,521,523,525-527,529-
634

4a) t'ept'ine 519,522,524,528

5c) tseptsiŋe 513

23a. *sin* suŋ 488-634

23b. *inimă* 1. inimu[u] 488-634

2. inimu 513

24a. *dinte* 1c) ġiŋke 529 ġint'e 506

2a) dzintse 513

b) d'int'e 522,28

3a) dinte[i] 488-505,509-512,516,517,520,521,526,527,530-535,538,542-
634

b)dint'e 507,508,514,515,519,536,537

c)dintęe 518,523-525,539-541

24b.măsea 2a)moşé 521,523,552

b)moşé 508,509,510,607

3.moşó 495-497,505,507-518,520,524-549,553-555,557,559,575, 779,
584, 594,615-634pl.moşoli sau moşoeli

4a)moşéá 488-491,498,501,561,566,568-574,580-583,585-593,595-613

5a)moşá,492,493,494,499,500,506,550,551,558,562,563,565,567,576-
578,614

b)masá 502-504,519,522,556,560,564

25.deget

25.1a)gęzet 529

25.4a)dęzet 506, 507,508,513,519

25.5c)d'ęzet 522, 528,536,537

25.8c)dedzet 490,491,494,495,585,586

d)dęzet-pl.dešt' 493,498

e)dešt,488,489,492,496-497,499-503,509,550,556,558,559,560,565-570,572-583,
587-613

f) dešt' 551,561,571

g)de[ę]zet,504,505,510-512,514-518,520,521,523-527,530-535,538-549,552-
555, 557-562,563,564,584,614-634

26.geană

26.1a)żanó 503-505,507-550,552-560,562-565,567,575-578,584,594,614-634

c)żęno 498

26.4a)dżano,488,489,492-497,500-502,551,561,566,568,572-574,579-583,585-593,
595-603,608-610

b)dżano 499,501,506

26.5a) dżęno 490,491,569-571,604-607,611-613

27.sprinceană

27.3a)sprinsano[u] 498,503-550,552-560,562-565,575-578,584,594,614-629,631-634

b)sprintşano[u]492,495-497,499,500,502,551,566-568,572-574,579-
583,585,593,595,601-603

e)sprintşęno 571,599,607,611-613

27.4spruntşano[u] 488,489,493,494,501,561,586-592,596-598,600,608-610

27.6a)spruntşęno[u]490,491,569,570,604,606

b) sprunšęny 630

28.a *vîňă* 3.vųny -pl.viňi 513

4a)vųno[u]-pl.vine 488-505,507-512,514-634

5.in-pl.ine 506

28b.*unghie* 1b)uňgie 586-589

c)uňgiø,488-505,507-512,514-518,520,521,523,525,526,527,529-542,
553 -558,562-564,596-613

2c)und'io 506,519,522,524,528,529

3c)undziø 513

5.uňgiĭ 543-552,559-561,565-585,590-595,614-634

29.*picior*

29.2c)pkíšor 514,515

29.3b)pt'íšor 519,528

29.4a)kíšor 498,503,505,507-512,516,518-520,521,523,525-527,529-550,552-560,562-
565,575-578,584,594,614-634

c)kítšor-pl.kítšøre,488-492,494-497,499-502,504,506,551,561,566-574,579-583,
585-593, 595,596,602,609-613; kítšor-pl.kítšøre 597-601,603-608

29.5 tšíšor 513,522,524

29.6 tšitšor 493

30.*căcîiu*

30.3a)kølkųĭ,489-491,502,512,514-516,518-520,524-526,529,540-544,546-549,552,
561, 563,572,578,580-609,611-613,620,621,623,624,627,628

c)kalkųĭ 488,513,634

d) kølkøĭ 492-501,503-511,517,521-523,527-528,530-539,545,550,551,553-560,
562,564-571,573-577,579,610,614-619,622,625,626,629-633

31.*genunchiũ*

31.1a)ženuňke 498,504,508,509,536

b)ženuňk 505-507,510-518,520-521,523,525-527,529-535,537-550,552-560,562-
565, 567,575-578,584,594,614-634

f)ženunt'e 519,522,524,528

31.5b) ğenuňke 488,489,490

e) ğenuňk 491,492,501

f) ğenuk 561,571,572

31.6 c) ĩenuňk 503

31.7c)dženuňke 493-495,499,500,551,582,583,585,589

- d) dženuňk 496,497,502,566,568,579,580,581
- e) dženuněk 569,570,573,574,586-588,590-593,595-613
- 31.b *junică* 1b) džuňkõ 493-499,502; džuňkũ 506
- 2a) žuniňkõ 488,489
- 3c) žuňkũ 503,505,507-515,517-560,562-564,566,567,575-578,584, 594, 614-634
6. žuniko 600-607
7. žuňko, [ũ] 490-492,500,501,504,561,566,568-574,579-583,585-593,595, 613
32. *grădină*
- 32.1a) grõdžino 513
- b) grõd'inũ 524,525,528
- 32.2 grõdino [ũ] 488-512,514-523,526,527,529-634
33. *lemn*
- 33.1a) l'emn-pl. l'ẽmne 513
- 33.2b) lem̃n-pl. lem̃ni 515
- c) lem̃n-pl. lem̃ne [i], 551,552,556,561,566,568-572,575-577,579-582,584,586-595, 600-609,611-613
- f) lem̃n-pl. l'em̃ne [i], 488-512,514,516-550,553-555,557-560,562-565,567,573, 574, 578, 583,585, 596-599,610,614-634
34. *măř*
- 34.2 a) mõř-pl. meře 513
- 34.3a) mõř-pl. meře 488-493,497-505,515,553-560,562-565,567-574,578-580,583-609
- b) mõř-pl. meře [i] 551,552,561,566,575-577,581,582,611-613
- e) mõř-pl. meře 494-496,515
- f) mõř-pl. meři 507-512,514,516-550,610,614-634
- 34.4b) mer-pl. mere 506
35. *pară*
- 35.1a) parõ [ũ] 490-634
- 35.2b) peřõ 488,489
36. *roș*
- 36.1b) roșf. roșũio, 494,499,501-505,509-512,519-52` ,527,529,534,540,543,546-554, 557-568
- c) roș f. roșũi 575-577,579,614,616-630
- 36.3 roșu f. roșie 488-492,586-589

36.4b) ros f.rosiø 506,507,508

c)f.rosujø 536

d)f. rosø 537

36.5a)roš f.rošij 569-574,580-585,590-595,615

b)roš f.rošø 495-498,596-613

36.6roš,f.rošø[u]493,500,513-518,522-526,528,530-533,535,538,539, 541,542,545, 555, 556, 578,631-634

37.*alb*

37.1alb 488-549,551,553-555,561-564,597-603,605-613,619-622,624-627,629-634

37.2albũ 550,552,556-560,565-596,604,614-618,623,628

38.*galben*

38.1a) galbin 488-491,566,568-574,580-583,585-593,595-613

38.2a) galbøn 492-555,557-565,567,575-579,584,594,614,615,617-634

38.3galbun 556,616

39.*verde*

39.1verdže 513

39.2verd'e 514,515,528

39.3verge 529

39.4a)verde[i],488-498,500-512,516-527,530-537,539-551,553-555,557-560,562,563, 565,573,574,578-580,583-587,589-592,596-599,614-617,619-623

c)verde,499,verdi,538,552,556,561,564,566-572,575-577,581,582,588,593-595, 600- 613,618

e)verdi 624-634

40.*vînăt*

40.1vunot 488-634

41.*cireașă*

41.1a)šire[ee]šø[u]=pl. 498,509-535,539-545,547-549,553-555,557,559,562, 564, 565, 594,622,628, 632,šireșø pl.šireš 503-505,538,546,550,552,556,558,560,563,575-578 , 584,614-619,623-627,629-631,633

c)šireșø pl.šireš 506-508,536,537,620,621,634

41.4a) tširešø =pl. 490-497,499,501,572,609,610 tširešø pl.tšireš 500,502,551,561,566- 571,573,574,579,582,583,585,592,596-603,605-608,611-613

b)tšireșø -pl.tšireš 606

h)tšureșø pl.tšureš 580,581,586-591,593,595,604

41.6b)tšerašø=pl.488,489

42. *stejar*

42.1h) šteržar 590,591

42.3a) stežar[i] 488,489,492,518,520,521,527,533,535,538,539,541,542,562,563,566,568
569,570,573,574,625,630-632,

b) stožar 494,495,497,498,511,516,517,519,522,523,525,526,561

d) štežar 490,491,493,499,500-505,509,510,528,530-532,534,540,543-560,564,
565,567,571, 572,575-589,592-624,626-629,633,634

e) st'ežar 529

f) stažar 496,512-515,524

42.5 stezar 508, št'ezár 506,507,536,537

43. *frasin*

43.1a) frasun 520-526,528,529,532-543,546-558,562-564,567,576,578,579,594,616-
624, 627-632

b) frason 492-519,527,530,531,544,545,559,560,565,575,584,614,615,625,626,
633, 634

c) frasin 488-491,461,466,469-474,480,483,485-493,595-613

44.a *teiu* 1a) tšej 513

2. keĭ 506,529

3. t'ei 507,508,519,536,537

4. teĭ[ũ] 488-505,509-512,514,516,517,520,521,526,527,530-535,538,542-548,
550-555,557-613, 619,621,623,630,634

5. tēĭ[ũ] 515,518,522-525,528,536-541,549,556,614,618,620,622,625-629,631-
633

44b. *răchită* 1a) rokitō[ŷ] 488-512,514-518,520,521,523,525,527-579,582-634

b) rotsitō 513

c) ro'titō 519,522,524,526

3. rikitō 580,581

45a. *pin* 2. k'ín 490-496,500-504,512,513,518,527,561

3. p'kin 514-516

45b. *vin* 1a).vin 502,503

2a) yin 488-492,494-501,504,505,507,509,512,516,518,519,521,524,536,
544-583,585-588,590-593,595-629

3a) žin, 508,510,511,513-515,517,520,522,523,525-535,537-543,584,594,
630-634

4a) ġin 493

c) džin 506

5b) in 589

45c. *mīerlǎ* 3a) mńerlǫ 514,515

4a)ńerlǫ[ǫ] 492-498,500-512,516-585,591,594,623-634

b)ńirǫ[ǫ] 488-491,499,513,586-590,592,593,595-622

45d. *corb* 3. korb pl. korǫ 488-512,514-518,520,521,523,525-527,529-634

4. korb pl. kord' 519, 522, 524, 528

5.b) korb-pl. kordź 513

46. *jneapǎn*

46.1a) žnepǫn 513-515

46.4d) žǫrapǫn 494

47. *cǎmaşǎ*

47.2 a) kǫmaşǫ[ǫ] pl. kǫmǫş 490,501,561,566,572,574,580-583,585,590-593,595-613

b) kamaşǫ-pl. kameş 492,500

47.3 b) kǫmeşşǫ[ǫ]- pl. kǫmeş 493-499,502-505,509-511,514,516-522,524-530,535,538-551,553-556,562-565,567,575-579,584,594,614-634 pl. kǫmeşşǫ 531-534

e) kameşşǫ pl. kameş 512,513,523,552,557-560

44.4a) kímęşǫ-pl. kímęş 536,537

b) kǫmeşǫ -pl. kǫmeşǫ -pl. kǫmes 506,507,508

44.7a) kǫmaşe-pl. kǫmǫş 489,573; kamaşe-pl. kamǫş/- ǫǫş 488,491,568-571,586-589

48. *cuţit*

48.1 kutsǫt 488,489,493-505,507-560,562-565,567,575-579,584,594,614-634

48.3 kutsit 490-492,506,561,566,568-574,580-583,585-593,595-613

49. *ţin*

49.1 tsǫn 522-535,541, 542,549,553,584,594,625-634

49.3 a) tsiu 490, 491, 506,568-574,580-583,585-593,595-613

b) tsǫj[ǔ] 494-500,502-505,507-521,536,538-540,543-548,550-552,554-560,562-567,575-579,614-629

49.4 a) tsǫǫ 488,489,492,493,501,537,561

50. *cer*

50.1a) šeř 498,503-505,507-550,552-560,562-565,575-578,584,594,631-634

b) šer 614-630

50.2 tšeř 506

50.4 b) tšer[ř] 488-497,499-502,551,561,566-574,579-583,585-593,595-613

51. *nor*

51.1 nor-pl.norī 488-504,511,512,519,523,524,551,558-576,578,579,586-593,595-613

51.4 nor-pl.nourī 505-510

51.5 nour-pl.nourī 513-518,520-522,525-550, 552-557,577,580,581,584,594,614-634

51.6 n̄ur-pl.n̄urī 582,583,585

52.*umblu*

52.1 ȳumblu 513-517,519,522,523,531-534,575,630

52.2 umblu 488-512,518,520,521,524,526,528,530,535-574,575-629,633,634

53.3 ȳumblu 525,527,529,631

53.*searǎ*

53.1 sarȳ[u] 488-565,567,575-579,584,594,614-634

53.2 seȳarȳ 566,568-574,580-583,585-593, 595-613

50a.*soare* 2b.sȳori 571,572,586-589,625-628,630

c. sȳorele 488,489

d.sȳorili 490-492,497-512,515-570,573-585,590-607

e.sȳorile 493-496, 513,514,607-615,618,622,629,631-634

54b. *noapte* 1a). nȳopt'e 506-508,514,515,519,536,537

2a) nȳopte[i] 488-505,509-512,516,517,520,521,526,527,529-535,538,542-570,573-585,598-624,629,631-634

b)nȳopti 571,572,586,625-628,630

3. nȳoptse 513

4.a)nȳoptee 518,522-525,528,539-541

5. nȳopke 529

55.*vînt* vȳunt 488-634

56.*vînd*

56.2 sȳo vȳundȳ[u] 492-500,502-558,565,583-585,594,615-634

56.3 sȳo vȳunȳo 488-491,501,559-564,566-582,586-593,595-614

57.*stea*

57.1a)stȳea,488-495,499-504,551,556-558,561,564,566,567-578,580-583,585-606,608-614

d) st'ȳea –pl.st'ȳel'e 513

57.4a)stȳee,496-498,505,509-512,514-518,520,521,523-527,530-535,538,542-550, 552-555, 559, 560, 562,563,565,579,584,607,515-534

e) st'ȳee 519,522,528,529,539-541

57.9 st'ȳe 506,507,536,537

58. *șea*

- 58.1a) ša-pl. š[e]le, 488, 489, 491, 499-504, 560, 562, 563, 573, 585, 586, 589, 595, 597
 b) ša-pl. š[ə] 606, 612
 c) š[ə]-pl. š[ə]li 490, 492, 493, 495, 523, 527
 d) ša-pl. š[ə]li 550, 551, 555-558, 565-572, 574-578, 582, 583, 596, 601-605, 607, 610, 611, 613, 614
 e) ša-pl. š[ə]le 561, 580, 581, 587, 588, 590-593, 598, 599, 600, 608, 609, 611, 612
- 58.2 a) š[ə]-pl. š[ə] 522, 524-526, 528, 532, 533
 c) š[ə]-pl. š[ə][ə] 494, 496-498, 505, 509-513, 515-521, 529-531, 534, 535, 538-549, 552-554, 559, 564, 579, 584, 594, 615-634
- 58.4 c) s[ə]-pl. s[ə]li 506, 507, 536; s[ə]-pl. s[ə]li 508, 537
59. *viṭel*
- 59.3a) yits[ə] 488, 489, 509, 516, 518, 519, 522, 523, 524, 527, 536, 561, 629
 b) yits[ə] 490, 491, 521 ; yitsel 568-571, 573, 598
- 59.4 c) žits[ə] 511-515, 517, 520, 526, 528, 529, 532-535, 537, 539-542, 579, 584, 594, 630-634
- 59.5 a) ġits[ə] 492-508, 510, 525, 530, 531, 538, 543-560, 562-567, 575-578, 614-628
 c) ġitsel 572, 574, 580-583, 585-593, 595-597, 599-613
60. *viṭel*
- 60.3 c) yit[ə] 488-491, 509, 519, 523, 561, 568-571, 573-598
 d) yits[ə] 536
 e) yits[ə] 516, 518, 522, 524, 526, 527, 529, 629
- 60.4 c) žits[ə] 511-515, 517, 520, 521, 534, 535, 537
 f) žits[ə] 528, 532, 533, 539-542, 630-634
- 60.5 c) ġits[ə] 492-494, 499-507, 551, 556-560, 562-565, 567, 575-578, 614
 d) ġits[ə] 498, 508, 566, 572, 574, 580-583, 585-593, 595-597, 599-613
 e) ġits[ə] 495-497, 510, 525, 530, 531, 538, 544-550, 552, 554, 555, 579, 615-622
 f) ġits[ə] 543, 553, 584, 594, 623-628
- 60.b *vulpe* 1. *vulpe* 586-592, 597-608
 2. a) 'ulpe[i] 488-578, 584, 594, 596, 609-634
 b) ulpi 579-583, 585, 593, 595
- 60c. *lup* 3. *lup-pl. lupk* 488-512, 514-518, 520, 521, 523, 525-527, 529-592, 594, 599, 609-634
 4. *lup-pl. lupt'* 519, 522, 524, 528
 5. *lup-pl. lupts* 513
 6. *lup-pl. luk* 593, 595-598, 600-608
61. *bārbat*

60.1 b̄orbat 489-493,495,499-502,505,507-509,513-515,517,522,526,542,543,549-559,
561-563,565-624,627-632

60.2b) barbat 488, 494,496-498,503,504,506,510-512,516,518-521,523-525,527-541,
544-548,560,564,625,626,633,634

62. *nevastă*

62.2 b) nevast̄o[u] –pl.neve[̄ē]ste 488-505,509,517,538,550-552,556-558,560-634

f) nivast̄o-pl.nive[̄e]sti 510-512, 516,520,521,526,527,530-535,542-549,553-555,559

d) nevast̄u-pl.neve[̄e]st'i[t̄e] 513-515,518,519,522-525,528,529,539-541

62.4 nivast̄o-pl.nive[̄e]st'i 506-508,536,537

63. *bătrîn*

63.1 b̄otr̄un sau chiar și batr̄un 488-628,630-631

63.5 b̄otr̄on 629,632-634

64. *june*

64.3 žune 488-492,572,596,597,600-608

65.a *tînăr* 5a) t̄un̄or 488-495, 498-503,508-523,525,526,528-531,533,535,536-548,553-
569,572-583,585-594,600-624

c) t̄on̄or 496,497,504-507,524-527,532,534,550-552,570,571,584,595-599,
625-634

65.b *slab* 488-634

66. *rîd*

66.1 a) r̄ud pres.II r̄udz 496-498,507-549,552,553,555,556,615-634

c)r̄ud pers.II r̄uz 492-495,499,500,502-505,550,551,554,557,558,565,583,584,594

66.3 a).r̄uz 488-491,501,506,559-564,566-582,585-593,595-614

67a. zic 1.dz̄uk 496,507,508,510-519,522-549,552,553,555,584,594,615-634

2.z̄uk,488,493-495,497-505,509-520,521,550,551,554,556-565,567,575-579,
614

3.zik 489-492,506,566,568-574,580-583,585-593,595-613

67b.*văd* 1a) v̄od pers II. vez 492-495,499,500502-505,550,551,554, 557,558, 565,583,
584,594

b) v̄od pers. II vedz 496-498, 507-549,552,553,555,556,615-634

2.v̄oz 488-491,501,506,559-564,566-582,585-593,595-614

68a.*dumnezeu* 1a) dum̄nedz̄ou 513,522

b) dum̄nedz̄ou 496,497,507,508,514-519, 523,524,527-537,540-549,
552, 553,594,615,618,620-634

2a) *dumnezou* 493-495,498-505,509-512,520,521,525,526,538, 539, 550,551,554, 556-565,567-570,575-579,584,614,616,617,619

b) *dumnezou* 492,506

5. *dumnizeu* 490,491,566,571-574,580-583,585-593,595-613

68b. *jur* 1.žur 488-492,500, 501,504,561,566,568-574,579-583,585-593,595-613

2b). *džur* 493-499, 502,516, *džur* 506

5. žur 503,505,507-515,517-560,562-565,567,575-578,584,594,614-634

69. *štui*

69.3 *štui* 506-508,536,537

69.5 *štui* 488-505,509-535,538-634

70. *pešte*

70.2 a) *pešt'e* 513-515, 519,522,528

b) *pešt'e* 518, 523-525,539-541

70.3 *peške* 529

70.4 a) *pešte* 552,553,570-573,578-593,595-613

b) *pešte[i]* 488-505,509-512,516,517,520,521,526,527,530-535,538,542-551,554-569,574-577,594,614-634

70.6 *pešti* 536,537; *pešt'e* 506-508

71. *aud*

71.1 *aúd* 488-491,501,559-564,566-582,585-593,595-614

71.3 *aúz* 492-500, 502-558, 565,583,584,594,614-634

72. *caut*

72.1a) *kaüt* 488, 489, 492-502,504-513,517, 518,520,521,523,525-529,594-629,631-634

72.6 *kat* 490,491,503,514-516,519,522,524,593,630

73. *lunĭ* *luń* *luń[i]* 488-634

74. *marĭ*, *marts[i]* 488-634

75.3 a) *mĕrkuř* 514,515,528

75.4 *ĕrkuř* 488-513,516-527,529-634

76. *joi*

76.1 *žoj* 503,505,507-515,517-560,562-565,567,575-578,584,594,614-634

76.2 *žoj* 488-492,500,501,504,561,566,568-574,579-583,585-593,595-613

76.3 *džoj* 493-499,502,516; *džoj* 506

77. *vineri*

77.2 *vinerĭ* 488-634

78. *sîmbătă*

78.1 sũmbõto[ũ]

78.3 sõmbõto[ũ] 525,527, 530, 562,566,574,577,580-583,610, 626,630-634

79. *duminică*

79.1 dumiñiku 513

79.2 dumini[e]ko[ũ] 488-512,514-524,526-561.563-634

79.3 domeniku 525,562

80. *un*

80.1 un , ũ , 488, 489,497-502,505-619,621-628,630,633,634

80.2 un 490-496,503,504

on respectiv õ 620,629,631,632

81. *doi* a) doĭ f. doũo 514,515,525,527

c) do[õõ]ũo 496,497,510,512,513,516-519,522-524,526,528-551,553, 556, 559, 564,568,626-634

e)f. doũo 488-495,498-509,511,520,521,552,554,555,557,558,560-563,565, 566, 567,569-625

82. *trei*

82.1 treĭ 488-494,501,505,511,517,561,566-574,580-583,585-592,595-613

82.2 triĭ 495-500,502-504,506-510,512-516,518-560,562-565,575-579,584, 593,594, 614-634

83. *patru* 488-634

84. *cinci*

84.1 a) śinś 498,503-505,507-550,552-560,575-578,584,594,614-634

84.3 tšintš 488-497,499-502,551,561,566-574,579-583,585-593 595-613

85. *șase*

85.1 șaso[ũ] 492-495,499,502-504,561,567,575,579

85.2 a) șase[i] 488-491,501,566.568-574,580-583,585-593,595-613

85.3 sasõ 506; soșõ 507,508,536,537

85.6șõșõ, saușũõsũ 496-498,500,505,509-535,538-560,562-565,576-578,584,594,614-634

86. *șapte*

86.1d) șapte 488-495,499,502,504,561,566-575,579-583,585-593,595-613

86.2 b) șõ[õ]pt'e 513-515,519

c)șapke 529

e)șõ[õ]ptõe 518,522-525,528,539-541

d)šo[ǰ, ǰ]pti, 496-498, 500, 501, 503, 505, 509, 510-512, 516, 517, 520, 521, 526, 527, 530-535, 538, 542-560, 562-565, 576-578, 584, 594, 614-634

86.4sapt'i 506; sopt'l 507, 508; sept'i 536, 537

87. *opt* 488-634

88. *nouă*

88.1 nouo 507, 508, 510-512, 514, 515, 522, 525-527, 531, 543, 546-548

88.3nouo, 489, 494-498, 501-506, 509, 513, 516-521, 523, 524, 528-530, 532-542, 544, 545, 549-551, 553-560, 562-564, 567, 577, 579, 580, 581, 612, 614-634

88.5 nouo 488, 490-493, 499, 500, 552, 561, 565, 566, 568-576, 578, 582-611, 613

89. *zece*

89.1c) dzetš 496, 497

d)dzoš[i] , dzoęsi 507, 508, 510-519, 521-549, 552, 555, 584, 615-634

89.2 b) zeš[i] 498, 503-505, 520, 550, 558, 562-564, 575

d 1. zę[e]tš[i] 488-490, 493-495, 499-502, 506, 567, 571-574, 579, 580, 581, 591, 596-599, 608-610

d.2 zetše 491, 492, 561, 566, 568-570, 582, 583, 585-590, 592, 593, 595, 600-607, 611-613

89.3 a) zoš[i] 509, 551, 554, 556-560, 565, 576-578, 594, 614

90. *unsprozetše* unspretše resp. unsprodzós , unspreš dar și un[sptše

91. *doisprozetše* etc

92. *treisprozetše* etc

93. *pašprozetše* , paj[sptše

94. *šinspreš*

95.2 *šajspretše*, [spreš] 488-492, 499-502, 551, 561, 565-575, 579-583, 585-593, 595-613

95.3 *šojspretše*[spreš] 493-498, 503-505, 509-535, 538-550, 552-560, 563, 564, 576, 584, 594, 614-634

96. *šaptespretše* etc. šoptispretše etc.

97. *optuspretše* etc. opspretše etc

98. *nouospretše* etc

99. *doužeci*

99.1a) douozoš 498, 503-505, 509-512, 519-521, 523-525, 538, 539, 550, 554-560, 562-565, 575-578, 584, 594, 614-617, 619

c) douozotš 493-495, 499, 501, 502, 551, 553

e) douzetš 506

99.3 b) doudz[oę]š 507, 508, 513-518, 522, 526-537, 540-549, 552, 555, 618, 620-634

- c) d̥oꝛdzotš 496,497
- 99.4 a) douzetš 488-492,500,561,566-574,579-583,585-593,595-613
100. *de*
- 100.1 dži 513
- 100.2 d̥o 490, 491,561,586-592,599-608
- 100.3 di, (de) 488,489,492-512,514-521,523-527,530-560,562-585,593-598,609-634
- 100.5 d'i 522,528,529
101. *din*
- 101.1 džin 513
- 101.2 a) d̥uꝛ 486-488,492, 499
- b) d̥oꝛ 490, 491,561,589-591,600-608
- 101.3 din 488, 489, 492-512,514-521,523-527,530-560,562-585, 593-598,609-634
- 101.5 d'in 522,528,529
102. *pe* 1.pi(pe) 492-560,562-565,567, 575-579,584,594,614-634
- 102.3 p̥o 488-491,561,566,568-574,580-583,585-593,595-613
103. *pentru*
- 103.1 pintru 489, 491,492,494,498-501,503,505-513,520,521,523-526,528,530-533, 535-539,541-545,547,548,550-553,555-560,562-565,567,572-574,577-579,584-586, 594,611,612,614-626,628-634
- 103.2a) p̥oꝛtru 488, 490,493,496,497,502,504,516,517,527,529, 534,540,554,566, 568, 569,580-583,585,590-593,595-605,613,627
- b) p̥uꝛtru 495,514,515,519,522,546,549,561,570,571,575,576,587-589,610
- 103.6 pontru 518
104. *și*
- 104.1 ši 488-491,598-608
- 104.2 š̥u 492-505, 509-535,538-582,587-595,609-634
- 104.3 si 506 s̥u 507,508,536,537
105. *chiamă*
- 105.1 k̥amoꝛ[u] 488-512,514-518,520,521,523,525-527,529-634
- 105.2 t'am̥o 519,522,524,528
- 105.3 t̥samoꝛ 513
106. *șarpe*
- 106.1 șarpe 488-492,500,501,561,566,568-574,580-583,585-593,595-613 pl.șork
- 106.2 ș̥erpe 511-515; serpe 506

106.3 šorpi, šoerpi 493-499,502-505,507-510,516-560,562-565,575-579,584,594,614-634;pl ce mai adesea šork

107.*ceapă*

107.1a)tšapo,488,489,492-495,497,499-502,551,573,575,579,580-583,586-593,595-598, 601-603,608,610

b)šapu 498,503-550,552-560,562-565,575-578,584,594,614-634; tšapo 506

107.2 tšepo 490,491,496,561,566-572,599,600,60607,609,611-613

108. *albină*

108.3 albġino 514,515

108.4 a)alġino [u] 490-512,516-518,520,521,523,525-527,529-634

b)arġino 488,489

108.5 a)ald'ino 519,522,524,528

b)aldžino 513

109.*copil*

109.3 kopkil 488-512,514-518,520,521,523,525,526,527,529-589,591,592,594-599, 601-634

109.4 kokiil 590,593,600

109.5a)kopt'il 519,522,524,528

b)koptsil 513

110.*deal*

110.1deł(frecvent deł) 488-505,509-512,514-518,520,521,523,525,526,527,529-634

110.2a)d'eł 507,508,519,522,524,528

b)džeł 513

110.3 ġeł 506,529

111.*ovăș*

111.1 ovos 492-543,557-569,576-579,584,594,630-634

111.2 ovoz 488-491,570-575,580-583,585-593,595-613

111.3ovosk 544-556,614-629

112.*carpăn*

112.1karpou[u]n 492-565,567,575-579,584,594,614-634

112.2 karpn 488-491,566,568-574,580-583,585-593,595-613

113.*salcie*

113.1a)saltšie 488,489,566-574,579-583,585-593,595

b)saltšio 490-502,596-613; saltšio 506

113.2 salşij 503-505,507-526,528-532,534-545,547-550,552,556-565,575-578, 584, 594,614-634

113.3 salko 546,551,553,554,555

113.4 saltso 527,533

114.*anin*

114.1 anin 572,599,600,611

114.2 a) arin 490-571,574-589,616,623-634

b) arine 488,489

Aşa arătau rezultatele anchetei din Moldova și Dobrogea, sistematizate și aplicate cuvintelor care formau chestionarul lui Weigand. Studiindu-i rezultatele cu atenție mi-am dat ușor seama, făcând câteva investigații locale dar și datorită faptului că locuiesc în Moldova, de faptul că lingvistul nu s-a abătut deloc de la realitatea din teren având și o ureche acută și un simț al datoriei și al răspunderii care l-a însuflețit să nu facă abateri sau compromisuri.

Weigand a observat foarte bine cum stăteau lucrurile în teren, de exemplu surprinde faptul că spre exemplu că în Moldova, și într-o parte din Muntenia seria labialelor a fost înlocuită în vorbire de cea a palatalelor. Mai mult, anchetatorul observa foarte bine că sunetele *n,m* înainte de *t,l* se dizolvă în procesul de nazalizare a vocalei precedente, când sunetele stau la finalul cuvintelor pe care cade accentul în propoziție, de ex. în *război* > *ŭ-război*. Despre dispariția în timpul pronunțării a lui *d* așezat după *n* Weigand a observat că acesta nu apare numai în formarea participiului prezent, ci și în cuvintele *când*, *unde* fenomen foarte obișnuit: *kun=cînd*, *uni=unde*. Punctul de plecare al căderii consoanelor așezate la finalul cuvintelor, îl constituie pronunțarea, care are loc în interiorul propoziției, la contactul cu alte consoane.

Un alt fenomen pe care Weigand l-a surprins în timpul anchetelor sale din această regiune, a fost acela de sincopare, care apărea la cuvinte care se terminau sau începeau cu aceleași silabe, fenomen pe care l-a remarcat că ar avea tendința să se impună chiar și în limba literară, spre exemplu se folosea: *uite* pentru *uită-te*, iar *lasă să moară* se auzea *lasă moară*. Mai corect, cred că ar fi trebuit ca lingvistul să scrie "lasămoară" legat, deoarece sincopa dă senzația de fluiditate, de curgere a vorbirii, cuvintele sunt pronunțate pe perioada unei expirări lente a unei singure cantități de aer, sau o altă modalitate de marcare a sincopei identificate de Weigand, ar fi trebuit să fie "*lassămoară*" cu doi de "s" deoarece sincopa lungește această consoană pentru a recompensa lipsa celei dispărute. Prin cei doi de "s" nu aş marca doar sincopa vocalei

”ă”, ci faptul că acest fenomen lingvistic produce în momentul apariției un alt fenomen și anume lungirea unui sunet, de data aceasta a lui”s”.

Weigand amintește că a întâlnit și fenomenul de armonie vocalică, ca de exemplu în *glodoros* pentru *gloduros*, *dukundo-mo* pentru *ducându-mă* etc, iar la vocalele șoptite, anchetatorul a observat că ele pot fi purtătoare de accent de exemplu: *așá* se auzea în pronunție *aș[á* sau *aș[ó*, *aș[øø*.¹³⁰

11. Dialectele românești din Peninsula Balcanică

Principalul obiectiv al lui Weigand în momentul în care a venit pe teritoriul unde se vorbea limba română a fost să realizeze o împărțire pe dialecte a acestei limbi ținând cont de trăsăturile fonetice zonale. Ca să poată identifica aceste trăsături, Weigand a trebuit să afle mai întâi unde erau răspândiți geografic românii. Așa se face că după ce s-a informat foarte bine, aria lui de studiu s-a extins și în Peninsula Balcanică, deoarece acolo trăiau pe lângă multe alte naționalități și români care erau răspândiți din diferite motive, cele mai multe politico-administrative.

Weigand a întâlnit români și în Bulgaria și Serbia, iar despre caracteristicile dialectului vorbit de aceștia s-a ocupat atunci când a descris dialectul din Oltenia, apoi români și aromâni a întâlnit și în Bosnia, iar în Albania doar aromâni.

Nu trebuie omis faptul că Weigand este cel care a introdus în cultura română termenul și noțiunea de aromân, nume dat românilor vorbitori de valahă și care trăiau la sud-vestul Peninsulei Balcanice, și care erau reprezentați de macedo-valahi, românii de la sud, valachii din regiunea Pindus, valahii de peste Dunăre, cuțo-vlahii și de țintari. Altfel spus, Weigand a numit aromâni, pe toți daco-românii care trăiau la sud de Dunăre.¹³¹ Acești aromâni au fost vizitați de Weigand în perioada dintre 30 aprilie 1889 și 24 mai 1890 fiind răpândiți în Macedonia, Albania, Grecia și regiunea Epirus. Anchetatorul a urmărit condițiile sociale, culturale și politice în care trăiau acești aromâni, apoi s-a oprit la detalii care țin de modul lor de viață, de gândire dar mai ales cu ce anume se confruntau și care erau neajunsurile lor. Așadar acestea erau regiuni din Peninsula Balcanică unde se vorbeau dialectele limbii române și unde trăiau români.

¹³⁰ Vezi, G. Weigand, *Neunter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1902, p.138-183

¹³¹ Vezi G. Weigand, *Die Aromunen, ethnographisch-philologisch-historische Untersuchungen über das Volk der sogenannten Makedo-romanen oder Zinzaren*, Leipzig, 1895 p. VII

11.1 Călătoria lui Weigand la românii și aromânii din Bulgaria

Weigand a trecut pentru prima dată în partea de est a Bulgariei în 1897, apoi în 1898 a ajuns din nou în această țară, în județul Widdin ocazie care în loc să-l liniștească i-a stârnit mai mult curiozitatea, și astfel revine pentru a-și lămuri problemele în 1908. Fiind atras de limba bulgară, a vrut să cunoască mai de aproape această limbă, țara și oamenii, dar să studieze și românii așezați de-a lungul Dunării, dar și pe aromânii așezați prin țară și la granițele turcești și mai mult și-a propus să descopere urmele vechilor așezări ale românilor. Despre relațiile care se stabilesc la nivel fonetic în limba vorbită în această zonă, Weigand și-a propus să publice câteva amănunte doar, pentru început preocupându-l celelalte detalii.

Însoțit de elevul său din Bulgaria pe nume D.Michov din Tirnovo, Weigand pleacă din Leipzig în această călătorie, pe 1 august ca după două zile să ajungă întâi în munții Tatra din Debrezin, unde a mai făcut câteva completări la studiul său dialectal început aici, după care a luat trenul, mergând și pe jos prin regiunea Crișului Negru, spre Brad de lângă Crișului Alb, apoi spre Deva de la Mureș, a urmat traseul până în Petroșani, la granița românească, unde a fost primit și omenit frumos de români. Ajunși la Calafat, au trecut canalul la Widdin pe 15 august întâlnind pe străzi bulgari, turci, români, țigani și albanezi. Însoțiți de prefect, au fost duși în satul Gărci unde a studiat dialectele bulgărești dar și pe cele românești. Pe Weigand nu-l interesa la localnici, numai limba, portul, modul de a se îmbrăca sau de a-și construi casele ci și viața, modul cum erau priviți, și mai ales poziția socială și politică a românilor din zonă. Ceea ce găsește este impresionant: românii trăiau în Bulgaria mai bine ca la ei în țară: pământurile erau bune iar ei aveau destul de oferit, casele arătau bine în exterior dar și în interior, fiecare țăran era propriul său patron, având printre altele aceleași drepturi ca și bulgarii, ba chiar aveau școlile lor cu predare în limba română, unde învățau cu plăcere și limba bulgară. Însă acolo unde românii trăiau amestecați printre bulgari se observa o regresie a limbii române în favoarea bulgareii. Weigand a observat un fenomen care se desfășura fiind inevitabil și anume, între țăranii români și cei bulgari existau asemănări de caracter; mediul social identic era responsabil de crearea acelorași caractere. Românii împrumutau de la bulgari modul de a se îmbrăca, portul, modul de a cultiva terenurile și multe alte lucruri. Traiul la un loc a determinat aplanarea diferențelor înfățișării fizice între români și bulgari, fiind dificil de identificat cine ce naționalitate avea. Aromânii nu se puteau recunoaște cu ușurință. În Kutova, Weigand a întâlnit primul aromân, care a fost foarte încântat că a avut posibilitatea să poată vorbi

în dialectul său natal. Din Kutova au plecat spre Inova și Smărdan, iar deoarece zona a fost cercetată în călătoriile anterioare s-a îndreptat spre orașelul de munte Belogradžik, de unde după ce și-au încheiat studiile dialectale, au urcat prin munți până au ajuns în Tessalia, de unde s-au îndreptat spre est spre satele Dolni-Lom, apoi traversând Prevala, de unde după ce au urcat Valea Ogost, au fost îngroziți de priveliștea ofilită pe care au întâlnit-o, produsă de lipsa ploii pe o perioadă de trei luni; totul era uscat, culturile compromise, atât în Ungaria cât și în România. Acest peisaj era în antiteză cu câmpurile verzi și roditoare de la Debrețin unde folosind un sistem de irigații, oamenii și-au menținut culturile în formă bună. Grădinile de legume de care se ocupau turcii erau foarte frumoase tot datorită irigațiilor, deși încă foarte primitive, acestea și-au dovedit utilitatea.

Au înnoptat în Mitrofcı de unde au plecat spre a poposi din nou în Cerofci unde au făcut și anchetă dialectală. Pe 20 septembrie, au ajuns în Živofci, deși erau extrem de obosiți, au reușit, ajutați de un vehicol, care i-a scăpat de mersul pe jos, să ajungă spre seară la Berkóvica, un orașel de la poalele munților Balcani, unde trăiau bulgari, turci, armeni, iudei, spanioli dar și 5 familii de aromâni.

Trecând peste Balcani, au ajuns la Wärschetz, un loc balnearic foarte cunoscut din Bulgaria, cu izvoare de apă termală bune pentru reumatism, loc unde au găsit foarte greu locație pentru ca să înnopteze, zona fiind invadată de turiști bolnavi, veniți la tratament. Cu tot renumele, stațiunea era puțin amenajată, oamenii fiind destul de săraci, ceea ce nu putea fi comparat cu o stațiune românească ca Slănicul din Moldova, așezată în munți, unde luxul era foarte mare. Dimineața devreme, au plecat în compania unui iudeu către Vratza, apoi spre Mezdra, iar cândva în timpul acelei nopți, însoțitorul lui a luat trenul îndreptându-se spre Tirnovo, locul lui natal, pentru a se deconecta de călătoria stresantă care durase trei săptămâni. Weigand a mai rămas o zi în Mezdra, în casa unui aromân pe nume Handschi Arghir Dubo din Gopeș, de la care a obținut informații despre aromâni și români, dar unde a făcut și studii dialectale asupra limbii române și aromâne, apoi a plecat cu trenul spre Sofia, unde a rămas până pe 30 august, ocupându-se de studiile dialectale și de studii de etnografie.

11.1.1 Vizita făcută de Weigand aromânilor din Rilodagh

Reîntâlnindu-se cu prietenul lui de drum Michof, cei doi s-au îndreptat cu forțe proaspete spre sud la Radomir, apoi cu o căruță spre Kústendil. Pe drum, la Klisura au studiat dialectul din satul Izvor, unde a primit informații de la un aromân venit în zonă,

despre aromânii din regiune, plecând mai apoi spre Dupnica. Însoțit de un lucrător de la bancă ajunge în casa unui aromân din Bešbunar.

Pe 1 septembrie, și-au închiriat cai și au plecat prin munți cu poteci abrupte, până au ajuns în Kolibi, zonă recunoscută pentru brânza delicioasă pe care o făcea. Aromânii învățaseră această meserie de la o firmă din Constantinopol, care a trimis câțiva iudei pentru a-i învăța această meserie. Pe 2 septembrie s-a ocupat de realizarea anchetelor sale dialectale, ajungând și în satul Rilo, care era foarte aranjat semănând a oraș, unde mâncarea și băutura erau foarte bune iar prețurile mici.

După o călătorie de 4 ore, au trecut printr-o vale sălbatică cu un peisaj romantic ajungând la mănăstirea foarte cunoscută Rilo, care era înconjurată de o pădure deasă. Această mănăstire impunătoare ascundea și o bibliotecă pe care Weigand a vizitat-o și în care nu a descoperit lucrări valoroase. Ajunși în satul Govedarci, au decis să facă aici anchetă și să se odihnească, de unde a doua zi au mers pe jos până în Pasarel un sat bulgăresc, cu nume românesc.

Weigand a întâlnit în valea superioară a Isker-ului o populație care se diferenția vizibil de ceilalți bulgari dar cel mai tare se diferențiau de cei din județul Sofia. Cei doi tovarăși de drum apreciau înălțimea și suplețea oamenilor din Govedaci și Madzare, și acest tip de construcție corporală se întâlnea până la Pasarel și Lozen, mai exact până unde începea câmpia din Sofia. Acest tipar era diferit de celălalt care aducea mai aproape de un eschimos, mic cu nasul cârn. În Pasarel, Weigand nu a găsit urme de români, dar a reușit să-și închirieze doi cai și un băiat care să îi însoțească o bucată, continuându-și drumul paral cu granița turcească, prin păduri, trecând prin sate din ce în ce mai sărace ajungând în Lăžen, din nou zonă cu izvoare de apă fierbinte pe care le-au probat cu plăcere pentru a se relaxa. Continuându-și drumul au întâlnit o familie de aromâni formată din bărbat, femeie și copiii care se întorceau de la o nuntă, îmbrăcați frumos în haine de sărbătoare. Apoi au mers trecând prin Tšepinsko peste Rakitova, unde a avut ocazia să controleze într-un han, dialectul pe care a făcut anchetă dialectală profesorul Miletič. Ajuns în Baták au făcut cunoștință cu băile turcești de sânge pe care le-au inventat barbarii. După ce au luat prânzul, s-au îndreptat spre est trecând prin păduri ajungând spre seară în satul unde trăiau aromâni, Pizdița fiind găzduiți într-o familie foarte săracă, în care a discutat cu un aromân din Lăzene de lângă Pirdop, care i-a oferit informații utile despre aromânii din Bulgaria. Însoțiți de un localnic ajunge urcând un munte foarte abrupt în orașelul Peștera, care făcea impresie bună, întâlnind multe femei aromânce vorbitoare de limba greacă.

Pe un drum bun, au ajuns în Pazardžik, de unde au înaintat ajungând la Radovo, unde au făcut anchetă dialectală, apoi cu ajutorul trenului ajung în Pazardžik , apoi în orașul Philippopel.

11.1.2 Traseul urmat de Weigand între Philippopel și Silistria

După ce și-au trimis o parte din bagaj în Tirnovo, s-au hotărât să-și continue drumul pe jos pentru a păstra contactul direct cu populația de pe teritoriul acela. Pe 17 septembrie, după ce au fost duși de o căruță până la granița de nord, s-au îndreptat spre nord de munții Balcani, către zona de câmpie, care era numită în acea perioadă de bulgarii de la nord de Balcani, România.

Primul popas unde au înnoptat a fost la hanul Dolni Mahala. Satele așezate în câmpie, care au avut cândva o populație turcească, erau în timpul când Weigand a făcut ancheta, în mare parte populate de bulgari, care erau veniți din toate părțile, de aceea, o anchetă dialectală nu s-ar fi meritat, abandonând ideea imediat, s-au îndreptat spre Čukurli, apoi în Kalofer, unde se afla zona industriei de prelucrare a uleiurilor de trandafir. În această regiune, toate piste de munți erau acoperite de plantații de trandafiri, iar în partea de est de la Kalofer până la Schipka și Kazanlăk și mai departe, în Valea Tundzei se întindea așa numita câmpie „Rosental“, pe lângă care se aflau o serie de sate turcești și tătărești. Cu o trăsură care i-a ajuns pe drum au intrat în Schipka, după care în Gabrovo, unde au dat de un oraș industrial bulgăresc, singurul în Bulgaria, unde existau peste 20 de fabrici. După ce au fost bine primiți în casa unei rude a celui cu care Weigand se însoțea la drum, au pornit spre Tirnovo, înnoptând într-un han în Tsareva Livada. A doua zi au trecut prin Dreanovo, un oraș liniștit , apoi prin satul Manoja unde au făcut ancheta dialectală. În Resen, Weigand a dat de un dialect foarte interesant, iar urmându-și traseul, pe 25 septembrie au ajuns cu trenul trecând prin Plevna la Somovid, pentru a vizita ultimii români care erau așezați de-a lungul Dunării. Au înnoptat la Somovid unde erau sate românești, și a făcut anchete dialectale, apoi au plecat până în satul Gigen, loc în care Weigand a fost atras de faptul că portul românilor și al bulgarilor era asemănător, asemănându-se cu cel din Widdin, iar deși în zonă mai existau bordeie, anchetatorul a observat că oamenii le mergea bine. Au stationat în satul românesc Bešli , unde au existat multe colonii române, după care s-au îndreptat spre Vadin, apoi la Ostrof, apoi la Galovo un sat cu populație makedobulgărească, apoi în Selanofci, cu o populație bulgărească. Ajunși în Rahovo pe totală întunecime, au înnoptat la un hotel a unui aromân fiind foarte bine primiți, și

deoarece a doua zi acolo era târg, Weigand a făcut anchetă pe românii veniți din mai multe localități, pe care dacă nu-i întâlnea cu această ocazie ar fi trebuit să-i viziteze la ei în sat. Pentru a-și realiza aceste studii, Weigand a avut nevoie de cooperarea cetățenilor locali, ceea ce s-a și întâmplat, de aceea anchetatorul le-a fost foarte recunoscător, lucru care reiese din spusele lui. Pe lângă cetățeni, Weigand a fost sprijinit și de autoritățile locale. Ajungând în județul Vratza a descoperit că acolo erau mai multe colonii de nemți, care nu erau trecute în registrul, era vorba de șvabii care erau veniți din Banat, și care se simțeau aici acum foarte bine. În Bărdarski-Geran, județul Bela-Slatina trăiau pe lângă 1042 bulgari, și 301 nemți, celor din urmă mergându-le așa de bine încât își permiteau să plătească din banii lor un preot nemțesc și o școală nemțească, deși nu aveau decât 25 de ani de când erau în zonă. În Gostile(județul Rahova) erau numai 39 de nemți, în Selanofci 120 printre 3276 de bulgari, în Asenovo, erau 52 de nemți printre 686 bulgari, iar în orașele de lângă Dunăre locuiau peste tot negustori nemți, meseriași și hangii. În Turtukaia au avut parte de o primire oficială, în care foarte mulți copiii cu făclii au făcut un drum prin care au trecut cei doi cercetători, lucru pe care Weigand l-a considerat destul de penibil, apoi subprefectul, un român la origine, l-a invitat ca și oaspete în casa sa. Pe plan local și-a făcut și anchetele dialectale, apoi cu ajutorul unei bărci au fost trecuți în localitatea Vetrin, unde au fost preluați de învățătorul din sat, care i-a condus într-o trăsură până la Tatarica, o localitate unde locuiau lipoveni ruși, loc unde au fost așteptați de o delegație oficială din Silistria, condusă de primarul însuși . Apoi traseul a continuat pe străzi bune până în Vaidomir, singurul sat situat între Turtukania și Silistria care avea populație românească (320 familii de bulgari și 160 de români), apoi la Silistria ,după care înapoi în Călărași, pe pământ românesc .Drumul lui Weigand a mai dat prin București pentru o noapte pentru a se odihni, după care fără oprire, s-a îndreptat spre locul natal.

Pe tot parcursul călătoriei sale pe pământ bulgăresc, Weigand a urmărit cu atenție și a notat toate localitățile unde a întâlnit daco-români , precizând și numărul lor. Aceste informații le-a publicat în anuarul nr.13 din 1908, p.29-39.Weigand a analizat și numele de localități de pe teritoriul Bulgariei, care aveau origine românească ceea ce i-a întărit mai mult ideea că acolo exista populație românească.

11.1.3 Despre aromânii din Bulgaria

O altă latură de care s-a ocupat de aproape Weigand pe teritoriul bulgăresc au fost aromânii, mai exact zona lor de răspândire și numărul lor. Weigand a întâlnit destul de puțini aromâni pe teritoriul bulgăresc în comparație cu cel al românilor, dar cei pe care i-a întâlnit erau bine situați material și social. Weigand a găsit aromâni răspândiți aproape în fiecare sat din vestul Bulgariei, în timp ce în est, nu existau deloc. Cei din orașul Sofia proveneau din Gopeș și din Malovișta. Până aproape de Dunăre, Weigand a întâlnit aromâni care erau proprietari de hanuri cum ar fi cei din satele Beschli, Vadin, Gingen etc. Aceștia dețineau pe lângă han câte un magazin, unde vindeau multe mărunțișuri. Bulgarii nu-i iubeau pe aromâni deoarece aceștia din urmă ridicau prețurile, erau foarte economi, deosebit de harnici și doritori de a aduna averi cu care deschideau afaceri prin care-și împrumutau banii, ei numindu-se „țințari“, ceea ce nu însemna numai aromân ci mai mult, o persoană care era foarte zgârcită. Chiar în Sofia existau unii aromâni care pornind de la a avea crame simple au adunat avere, devenind oameni de afaceri prosperi și patroni de fabrici, la fel ca cei care locuiau în Kústendil, Dupnica, Samokof, Plevna, Rahova care erau foarte înstăriți, și care se numeau simplu „Gopeșeni“.

Numărul aromânilor proveniți din Krușevo (nume care însemna înmulțire), a fost deranjat de turcii care s-au instalat în zonă.

Un alt fel de aromâni erau cei de la nord de Pindus, în special cei așezați în zona muntoasă numită Grammos, fiind la origine păstori migratori, care și-au dat singuri numele de „grămușteani“, și care au fost numiți de bulgari „karakačani“ sau „sarakačani“. Weigand crede că acest nume dat aromânilor, nu este corect deoarece acesta ar desemna atât păstori aromâni dar și greci. Un alt nume pe care l-a auzit Weigand dat aromânilor era acela de „vlasi“, care după părerea lui nu e corect deoarece și acesta desemna pe lângă păstori aromâni și pe cei greci din regiunea „Vratza“.

Grecii din Kústendil, de lângă Samokof, „sarakačanii“ au fost numiți de bulgari „vlasi“ care însemna păstori migratori sau „júrúken“. Alte nume populare date aromânilor erau: *zinzar*= *zidar*(*sârbește*)=*zgârciob* (*bulgărește*)=*pietrar* (*bulgărește*).=*rumân* =*țăran* etc.

Aromânii numeau pe păstorii greci cu cuvântul „Sarakačani“, iar portul acestora din urmă semăna mult cu a grămuștenilor, însă se puteau găsi câteva deosebiri.

Aromânii din Bulgaria îi considerau pe Sarakačani ca fiind oameni încrezuți, care se țineau că ar fi mai deosebiți.

Deoarece Weigand a identificat aromâni în Bulgaria, care erau păstori migratori, a făcut o trecere a lor în revistă în funcție de zona sau muntele pe care se aflau cu tumele, începând din partea de vest a Bulgariei. Aceste date au fost publicate în cel de-al treisprezecelea anuar p.52-56.

Pe pământuri bulgărești în Rilodagh și Rodope, anchetatorul a descoperit 10 sate de vară "Sommerdörfer"(Kolibi) cu aproximativ 3000 de locuitori aromâni, în timp ce pe pământurile turcești, în Rodope, Perin și Maleš se găseau 12 sate, mai mult la vest, pe Osogan și în împrejurimi existau 19 sate cu aproximativ 9100 de locuitori, asta însemna că în zona de graniță turco-bulgară locuiau aproximativ 12000 de aromâni, care proveneau în cea mai mare parte din Gramosti sau din zona muntoasă Gramos.

Weigand a descoperit în timpul anchetelor sale că cei care și-au păstrat cel mai bine limba și naționalitatea au fost aromânii care locuiau pe munți, care deși trăiau iarna în strânsă legătură cu bulgarii, foarte aproape de ei, împrumutau multe din vocabularul lor, pe care le uitau o dată cu venirea verii când trăiau la un loc între ei și vorbeau doar aromână. De aceea această categorie a avut șansa să rămână neasimilată multă vreme. Situația stătea total altfel cu aromânii care trăiau în orașe, ca de exemplu cei din Kratovo, Kočani, Bala Džumaja, Egri Palanka, Kumanovo, Štip dintre care au fost mulți bulgarizați jucând roluri importante, chiar de conducere în special în partidele grecești și sârbești, ceea ce a determinat schimbarea limbii în care se exprimau.

Cei mai mulți aromâni locuiau însă în capitală, în Sofia, dar numărul lor nu se știa cu exactitate deoarece mulți se declarau bulgari. Weigand presupunea că ar exista totuși 2000, care vorbeau și limba aromână dar doar în interiorul familiei. La recensământul din 1900, 739 s-au declarat aromâni, dintre care 161 au fost născuți în Bulgaria, ceilalți în Turcia. Totuși numărul aromânilor declarați, care trăiau în Sofia nu era așa de mare, școala românească și biserica din regiune nu puteau schimba prea mult acest fenomen, el ar putea să prelungească doar procesul, dar nu să-l îndepărteze, deoarece impactul social și comercial era mult prea mare, în plus căsătoriile jucau un rol important. Mai expuși procesului de asimilare erau aromânii care erau comercianți în vestul Bulgariei.

Numărul total al aromânilor care trăiau răspândiți în Bulgaria fără păstori ar fi fost după estimarea dată de Weigand 4000 de persoane, care înțelegeau limba și vroiau să o vorbească, la care s-ar mai adăuga 3000 de păstori migratori, care ar fi

venit probabil între 10000 și 15000 în Bulgaria, pe vremea lui Ali Paschas. Ali Paschas era vinovat de faptul că aromânii din zona Pindus au fost împrăștiați nu numai în Turcia, ci mai mult prin Bulgaria, Grecia, Austria, Ungaria, Italia, Egipt, el fiind vinovat de fapt de distrugerea poporului aromân.

11.1.4 Descrierea caracteristicilor dialectului aromân din Gopeșeni și Grămusteani

Pentru a putea face o comparație cu dialectul daco-român, Weigand a utilizat cuvintele de pe chestionar în forma lor literară, după care a redat forma fonetică a celei mai utilizate forme din aromână, apoi a trecut forma din Gopeș cum a fost pronunțată de cetățeanul Cotta N.Chrisin din Sofia sau formele din Malovișta care cel mai adesea erau identice cu cele din Gopeș, și pentru care a fost ales ca și subiect Alexu T.Țovar din Sofia. Așa arătau rezultatele chestionarului întocmit de Weigand pe vorbitorii de aromână:

- 1.cîne:kone; Gop. kōni. Gra. kōni.Mal. kōne.
- 2.făino:fōriņo; Gop. frinō
- 3.grîu:gron, gōrnu;Gop.Gra.gōrnu
- 4.orz:ordz;Gop.orzu
- 5.secară:sikarō; Gop.Gra. sikarō
- 6.manînc: mōkŭ
- 7.pasere: pul' ũ
- 8.zboară: azboară; Gra. azboiřo
- 9.rîndunică: lōnduro; Gop.lōnduritși. Per.alunduro
- 10.vrabie: tșonō; (Gop. tsōrnu pul') Gra.Per. vrōbēts
- 11.aripă:arēpitō; Gop. arpō. Per.arēpitŭ
- 12.pană: peņo
13. ușă:ușō; Gop. Gra.uși
- 14.chee: kl'ēaiē ; Gop. Kl'ēi. Gra. Kl'ēi Per. Kl'ēiō
- 15.fier: hēr
- 16.cuîŭ :kuŭŭ
- 17.scaun:skamnu
- 18.masă: meșo
- 19.bisercă: bōșeriķo; Gop. biseriķo Per. biseriķo
- 20.piatră: katro; (Gr.Pl. ketsōri)

21. casă: kaso pl. kase (Gra.pl. kasi și kosoř)
- 22a.păept: képtu
- 22b.păepten: kaptine; Gop. Kaptini.Gra.kapteni
- 23a.sîn:sin
- 23b.inimă: inimo
- 24.dinte: dinte; Gop.Gra.dinti pl. dintso
- 25.deget: dzędzit ; Gop. dzejt Gra. dzędit
- 26.geană: dzeņo
27. sprinceană: sufrunțsaųo; Gop. sfrunțsaųo. Gra. sufrunțseăųo
- 28.a vînă:vino
- 28b unghie: uņgl'ie; Gop.Gra. uņgl'i
- 29.picior: tșitșor
- 30.călcăi :kolkonũ; Gop. Gra.kolkonũ
- 31.a genunchiũ: dzinunkl'u
- 31.b junincă:Gop.žuniko
- 32.grădină: gřodino Per.gřodino
- 33.lemn: lemnu pl. lemne; Gop. lemni
- 34.măr:mer
- 35 pară:pęro
- 36.roș: aroșũ
- 37.alb:albu
- 38.galben:galbin
39. verde:verde; Gop. vęrdi. Gra. vęrdi
40. vînăt:vinitũ; Gra.vinetũ(ńirlu albastru deschis)
- 41.cireașă:tșireșo; Gra.tșireși
42. stejar :kupațș
43. frasen:frapsin
44. teiũ: til'u(Gop. Gra. lipo)
- 45a pin:ńin
- 45b vin: yin;Gop.ńin(la fel ńermu=vierme, ńaspi=viespe). Gra.yin, yermu, yaspi
- 45c mîerlă: ńirlo; (Gop. gřovel'). Per. ńerlo
- 45d corb: korbu
- 46.jneapăn:džunępin[e; Gop. žunępini.Gra. džunępin
47. cămeașă: komeșo; Gop. komeși Mal. komeșo Gra. komeși
- 48.cuțit: kutsut; Gop. Gra. kotsut

49. țin:tșon; Gra. tsun
50. cer. tser
51. nor:nor, nour; Gop.Gra. n ȓor(Băchiță nur)
52. umblu:imnu
53. seară: seřo
- 54a soare:sore; Gop.Gra. sori
- 54b noapte:nopte; Gop.Gra. nopti
55. vînt: vimtu; Gop. Vintu
- 56.vînd: vindu
- 57.stea: steauo ; Gop.steaø
- 58.șă: șeauo;Gop.șoă pl. šli
- 59.vițel: yitsol; Gop. ġitsol Gra. yitsol
- 60a vițea: yitsauo; Gop. ġitsóă
- 60b.vulpe: vulpe; Gra.Gop. vulpi
- 60c lup: lupű; Gra. Łupű
61. bărbat: bořbatű
- 62.nevastă: nivestø; Gop. Gra. nvestø Per. nvestø
63. bătrîn: bitornu. Per.biturn
64. june:džone.Per. džone
- 65.a tînăr :tinir; Gop.Gra.tinir
- 65b.slab:slabű
66. rîd:rud; Gop. rođ. Gra. arudű
- 67azic: dzukű; Gop.zukű Per. dzokű
- 67b văd:vedű; Gop. Vedű
- 68a dumnezeu: dumnidzo[ũ; Gop. dumnizoũ Gr. Art. dumnidzolu care însemna și cer
- 69.știu: štiu
- 70.pește: pesku; Gra. Pesku pl. peštso
71. aud:advu
- 72.caut:kaftu
73. lună:luń
- 74.marțî: martsĩ; Gra.Per. martsø
75. mercurî: ńerkurĩ
76. joî : džoi; Gop. Mal. žoi
77. vinerî: vinirĩ
78. sîmbătă: șomboto Per. șumboto

- 79.duminică: duminiko; Gop. Mal. Per.Gra. dumóniko
- 80.un: un f. uno
- 81.doî: doj f. dao; Gop. doă. Gra. doauo
- 82.trei: trei
83. patru
- 84.cinci: tsintsi; Gop. tsints
85. șase: șase; Gra.Gop. șesi
- 86.șapte: șapte;Gra.Gop.șepti
- 87.opt: optu; optŭ
- 88.nouă: nao; Gra.noauo
- 89.zece: dzatse; Gop.zatsi.Gra. dzatsi
- 90.Gop.unsprōtsi.Gra.Per. unspro
91. Gop.doîsprōtsi Gra. daospro
- 92.Gop. treîsprōtsi Gra. treîspro
93. Gop.pasprōtsi Gra. paspro
- 94.Gop. tsisprōtsi Gra.tispro
- 95.Gop.șasprōtsi Gra.șespro
- 96.Gop.șapsprōtsi Gra. șeptispro
- 97.Gop.optsprōtsi Gra. optuspro
- 98.Gop. naosprōtsi Gra.nouspro
- 99.Gop.điňgits Gra. yiňgits Per. Yinyits
- 100.di:di
- 101.din:din
- 102.pe:pi; Gop. Gra. Pi
103. pentru:tri, ti; Gop. tri.Gra. ti
- 104.și: ši, șo, șu; Gop. Gra.și
105. chĭamă:kl'amo
106. șarpe:șarpe;Gop. Gra. Šarpi pl. šerkĭ
107. ceapă:tșeșo
108. albină:alșino
109. copil:kópil=bastard
- 110.deal
- 11.ovăs:ovés: Gr.uvés
- 112.carpin: Gra. Karpin(Gop. Gaber)
- 113 salcie:sáltsie;Gop.Gra.saltsij Per.saltso

114.anin:

115.pestre: pisti¹³²

11.1.5 Răspândirea românilor și a aromânilor în Bosnia

Weigand a intrat în 1905 în contact cu o publicație apărută în analele Academiei Române, a cărei autor era Isidor Leșan, cu titlu *Românii în Bosnia și Herțegovina în trecut și în prezent*, articol care susținea că pe acele teritorii se aflau *nu numai urme mari de existență de odinioară a Românilor*, dar că mai mult în multe locuri din aceste țări ar fi existat *mase compacte*. Această părere a fost intens criticată și până la urmă negată nu numai de Weigand dar și de mulți contemporani, lucrarea apărând dintr-un prea mare patriotism al autorului.

Pe lângă această lucrare, Weigand a intrat în posesia unei alte lucrări cu aceeași temă a lui Teodor Filipescu : *Coloniile românești din Bosnia*, care conținea 20 de fotografii și hărți etnografice, apărută în București, în 1906. Weigand e de părere ca și această lucrare nu are nimic de a face cu filologia, deși el s-a ocupat în mod special cu întrebările etimologice. Problema lui era că asemena fiecare tip brunet cu un român. Cu toate acestea, lucrarea sa are o oarecare valoare, deoarece autorul ei lucrând în administrația funciară a călătorit prin toată țara și a avut astfel ocazia să adune material statistic. Autorul a găsit români în localitățile Gunusari și Karavlasii, dar materialul despre aceștia nu a fost complet. Greșeala lui Filipescu și a lui Leșan a fost că autorii au creat printre români o mare dezamăgire, ei crezând că în Bosnia și în Herțegovina existau numeroase comunități de români și chiar mai mult că în trecut, țările ar fi fost pline de români care între timp au devenit slavi.

Weigand a vrut să vadă dacă aceste afirmații erau corecte iar atunci când a mers în teren, rezultatul a fost de așa natură că nu a găsit nici măcar un sat românesc sau un sătuc în Bosnia sau Herțegovina . Ceea ce a găsit, au fost doar niște urme de așezări aromâne care au existat în aceste țări în mai multe locuri, și pe care probabil domnul Filipescu le-a indentificat . Anchetatorul nostru a scris câteva lucruri despre românii numiți "Karavlasii" apoi despre aromâni numiți "Gunusarii" identificați în aceste

¹³² Vezi G.Weigand, *Dreizehnter Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache(Rumänische Seminar)zu Leipzig*, Leipzig, 1908, p. 1-69

regiuni, deoarece a găsit câteva urme care atestau existența lor în secolele trecute, lucru care se putea remarca și prin numele de locuri românești care au rămas în zonă.

11.1.5.1 Românii numiți și Karavlasii

Cu acest nume, îi numeau sârbii pe românii din Valahia pe timpul Principatelor Dunării, în timp ce în Bosnia cuvântul "Karavlah" desemna *pe țiganii vorbitori de limbă română*, deoarece existau și țigani mahomedani, catolici sau ortodoxi care nu vorbeau limba română. Weigand a identificat în nord-estul Bosniei, câteva sate în care s-au așezat țigani vorbitori de limbă română, fapt pe care l-a remarcat și Filipescu. Ceea ce a greșit Filipescu în prezentarea materialului său, a fost modul său de exprimare, el a asociat prea ușor noțiunea de *comune românești* cu cea de *așezări de români*. Românii se găseau în aceste regiuni răspândiți din loc în loc, nu formând sate compacte, lucru care l-a clarificat Weigand. Dacă se priveau cu atenție fotografiile făcute bărbaților și femeilor din Purković și publicate de Filipescu, s-ar fi observat cu ușurință că acestea redau tipul țiganului adus în discuție. Același autor a dat explicație despre ocupația acestor țigani, notând că ei nu erau agricultori ci se ocupau în principal cu fabricarea produselor de uz casnic din lemn cum ar fi : linguri, castronele, coșarci, etc. Ceea ce evidențiază și mai tare faptul că acești români erau de fapt, țiganii numiți *lingurari*. Printre ei se găseau foarte mulți muzicieni veniți din Serbia. În satul Batković existau dresori de urși, care deși umblau prin întreaga lume erau vorbitori de limbă română în familiile lor. Aceste meserii de dresori de urși, de muzicanți și de lingurari, trădează oarecum faptul că acești oameni erau țigani. Totuși ocupația de lingurari se întâlnea și la români, cum ar fi la moți, dar se referea cu precădere la țigani, respectiv la *rudari*. Între timp țiganii au învățat meseria de agricultori, ocupându-se chiar cu ea, este vorba mai ales de țigani care s-au stabilit în România și care au format comunități ca cea din Budești în Ilfov. În acest mod, lucrarea domnului Filipescu a dat o explicație asupra românilor din zonă.

Pentru a verifica veridicitatea informațiilor lui Filipescu, Weigand merge la o piață din Dolnja Tuzla și acolo a avut ocazia să ancheteze "Karavlasii" din Kamenica și Purković care erau țigani muzicanți, și a constatat cu uimire după ce a vorbit ore în șir cu unul dintre ei, că acesta avea în vorbire caracteristicile dialectului românesc din zona ardealului. Anchetatorul a dat de o curiozitate atunci când a mers la autorități pentru a afla despre caracterul Karavlașilor, descoperind din spusele lor că aceștia sunt numai

țigani(nu și români). În timp ce domnii Filipescu și Leșan vedeau în aceștia români, ceea ce era și o modalitate de batjocoră adresată conașionalilor săi din Sarajewo.

11.1.5.2 Românii numiți și gunusari

Câmpia mânoasă care se întindea pe o distanță de 2-3 km., de la Dolni și până la Gorni Vakuf avea ca loc principal orașelul Bugojno, cu o populație fie musulmană, fie catolică, care cuprindea și împrejurimile orașului, cu o singură excepție, satul Čipulić, care era situat la o jumătate de oră distanță de Bugojno și care avea o populație ortodoxă, care își construiseră o biserică încă de pe timpul turcilor. Dar acești ortodoxi se deosebeau de vecinii lor nu numai prin religie, ci și prin înfățișarea lor. Printre bărbați se puteau distinge caracteristicile tipice ale aromânilor, iar cineva avizat care avea deja ochiul format își putea da seama că aceștia se deosebeau izbitor de populația sârbească blondă, care era dominantă în cadrul populației musulmane sârbești pe care a avut ocazia să o compare foarte ușor în piețe cu populația catolică sârbească, care era brunetă, însă preponderent părul și tenul de culoare închisă erau dominante ale ortodocșilor. Confesiunea religioasă putea uneori fi depistată din modul de îmbrăcăminte al oamenilor. În piețe, anchetatorul a constatat că atunci când este vorba de femei, dominantă sârbească se întâlnea cel mai frecvent, la sate existând unele așezăminte de familii sârbești.

Îndrumat de unele autorități locale, Weigand a intrat în posesia listelor cu numele familiilor care locuiau în satele pe care anchetatorul le viza, iar plecând de la acestea a constatat că nu existau nici un nume de familie care putea fi explicat ca având origine românească, la fel cum s-a întâmplat cu numele inscripționate pe morminte. Nu ar fi normal ca nume precum Dučić și Prendić să fie explicate ca având origine română. Toate numele pe care le-a găsit Weigand pe liste aveau origine slavă cu prescurtarea formei la vocativ: Pero(Petru), Mijat(Mihai), Pane(Pantelimon),etc. Din aceste nume nu ne putem da seama totuși cu exactitate de originea locuitorilor. Satul avea în anul 1896, 110 case locuite, cu 450 de persoane. Ortodoxii erau 443, iar catolicii numai 7. Trei dintre ei erau proprietari de pământuri, 20 erau agricultori liberi, țărani, care au luat în arendă pământuri de la un turc pe nume Bej. Cu agricultura se ocupau 139 de persoane, ceilalți erau meseriași și "gunusari". Această denumire presupunea meseria de cositor, întâlnită în Serbia și Bulgaria și care indica originea aromână a locuitorilor din Cepulić, precum și tradiția o anunța, aceștia erau veniți din Urmelia, ceea ce însemna că erau "Rumili", cuvânt care făcea trimitere la mecedoni, care s-au instalat în teritoriu, iar limba

lor, aromâna a fost uitată de aceștia, în localitate neexistând nimeni cu care Weigand să poată să vorbească aromână. Regiunea a păstrat numai o serie de expresii din aromână învechite și uzate, care se foloseau în discuțiile dintre sârbi ca și o tehnică de codare a vorbirii. Weigand a încercat să găsească în vorbirea oamenilor din Cepulić și Bugojno urme care să ateste existența elementelor din aromână. Munca a dat rezultate foarte slabe însă anchetatorul a găsit în vorbirea femeilor sârboaice care s-au căsătorit, mai mult material dialectal, în timp ce la bărbați, acesta era în cantități foarte mici, ei renunțând treptat la limba maternă.

Dorința anchetatorului de a găsi dovezi că în zonă au existat aromâni a mers așa de departe încât a căutat urme în modul de așezare al satelor, în modul de construcție al caselor, în amenajările interioare, port, dar acestea nu se deosebeau cu nimic de ceea ce era în zonă. Singurele lucruri care susțineau aceste teorii erau caracteristicile portretului fizic, ocupația, dar și unele resturi lingvistice, care susțineau fără a ezita faptul că oamenii aveau rădăcini aromâne și nu daco-sau istroromâne, iar religia ortodoxă, întâlnită în zonă atragea atenția că a existat o perioadă de imigrare dar nu e o dovadă care să ateste originea aromână.

Pentru a-și întări idea conform căreia existau încă urme de elemente aromâne în limbă, Weigand a întocmit o listă cu cuvinte așezate în ordine alfabetică, care cuprindea și etimonul acestora, ele neavând intenția de a susține existența unei limbi vii care se vorbea ci mai degrabă sunt o amintire a timpurilor trecute, iar ele au fost pronunțate în diferite timpuri în diferite modalități. Redau câteva cuvinte care au fost culese de anchetator la fața locului și care aveau origine aromână.

alb-ar.albu

apa-ar.apo

farína-ar. fõrino¹³³ etc.

11.1.5.3 Aromânii din Balije- Herțegovina

În primăvara lui 1904, Weigand a primit un articol de foileton trimis din Berlin și semnat de H.Renner care era intitulat: *Ein alter Volksrest in der Herzegowina*, care i-a atras atenția în mod deosebit. Citind articolul, Weigand a descoperit că autorul susținea că în Herțegovina, în Balije ar fi existat o comunitate de oieri, care locuiau iarna în Herțegovina iar vara își pășteau oile pe munții de la sud-vest de Sarajevo și care ar fi

¹³³ Vezi G.Weigand, *Vierzehnter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache(Rumänische Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1908, p.171-191

urmașii unei populații romane, vorbitoare de limba română care avea asemănări foarte mari cu aromânii în modul de viață, modul de a-și administra afacerea și modul cum migrau dintr-un loc în altul. Aceste afirmații l-au determinat pe Weigand să facă o vizită în acele locuri dar nu a plecat singur ci însoțit de d-l Filipescu, deoarece și acesta era preocupat de problemă. Însoțiți de pădurarul șef pe nume Aleman, în Ilidsche, un român căruia îi aparținea acel ocol silvic și care cunoștea regiunea, la care s-a alăturat un membru al coloniilor administrative românești din Sarajewo, Weigand a plecat împreună cu Filipescu pentru a studia tipologia, obiceiurile și nevoile, modul cum își construiau casele, portul, limba etc, a celor din Balije pentru a constata dacă aceștia aveau origine aromână.

După ce le-a fost studiată în primul rând vorbirea localnicilor, apoi modul de trai, cum se organizau în gospodăriile lor, ce obiceiuri aveau, cum se îmbrăcau cu ce se ocupau etc., anchetatorul a ajuns la concluzia clară că nu erau nici aromâni dar nici români, nici bulgari, nici sârbi, ci după cum singuri spuneau aceștia erau proveniți din mahomedani sârbi. Înfrățirea dezvăluie o tipologie mongoleză din cauza formei ochilor și a feței, în timp ce alții păreau după fizionomie, să fie turci.

Faptul că nu aveau de a face cu aromâni sau cu adevărați turci era evidențiat și prin rolul jucat de femei în acele comunități, care pe lângă faptul că se ocupau de treburile gospodărești din interiorul casei, trebuiau să joace rolul și de ciobănițe, punându-se în situații de viață periculoase datorită acestei ocupații.

Numele de "Balija" nu spunea nimic de originea oamenilor, acesta fiind utilizat în Bosnia pentru a desemna pe femeile mahomedane de la țară, fiind însoțit de o notă disprețuitoare, peiorativă.

Așa se face că de la Gola Brda, drumul i-a condus pe anchetatori înapoi de unde au venit însă rezultatul a fost negativ, în zonă neexistând nici o urmă de români.¹³⁴

11.1.5.4 Existența aromânilor în Albania

Weigand a fost mereu interesat până unde se întindea granița românească, iar pentru că scopul anchetelor sale dialectale era de a cerceta istoria limbii române și implicit găsirea unei explicații referitoare la originea și formarea poporului român, a făcut apel la fapte, care se aflau în strânsă legătură cu proveniența albanezilor care nu putea fi tratată separat de problemele care țineau de români. Nu numai substratul iliric, ci cel tracic trebuia luat în considerare, după părerea lui Weigand, atunci când era vorba de

¹³⁴ Vezi ibidem p.191-197

albanezi dar și de români, substratul iliric jucând în acest caz un rol secundar. Acest fapt i-a atras atenția în mod deosebit anchetatorului, care nu se rezumă numai la cercetarea zonei dialectale românești, ci aria lui de cercetare se lărgeste și asupra limbii albaneze, ceea ce după cum lingvistul a constatat, era sarcină grea și pentru romaniștii consacrați.

Ultima călătorie pe care a realizat-o în scop dialectal și nu numai, a fost în Albania, unde pe lângă ancheta dialectală a determinat și apariția unei gramatici bazată pe dialectul vorbit în Elbassan. Weigand a vizitat aromânii din nordul Albaniei cu scopul de a face studii de limbă și etnografie, deoarece numai așa putea urmări unitatea limbii care era păstrată prin tradițiile și obiceiurile vechi. Această vizită a fost făcută doar în partea de nord a Albaniei, în regiunea situată la nord de Schkump, cu alte cuvinte numai în orașul așezat la graniță, Elbassan, unde exista o colonie de aromâni. Weigand auzise că nu ar fi existat aromâni la nord de Schkump, lucru de care s-a convins în momentul în care a călătorit în Albania, dar în schimb afirmația anchetatorului conform căreia în orașele Tirana, Kolonia și Durazzo ar exista aromâni, s-a confirmat.

11.1.5.4.1 Aromânii din Durazzo

Cetatea Durazzo, așezată pe coasta de est a Albaniei, era construită pe ruinele rămase din timpurile Greciei vechi, având mai apoi forme italiene și respectiv venețiene, avea ca ocupație principală comerțul deși zona era foarte sumar amenajată, accesul pe apă se făcea în condiții dificile deoarece dezinteresului politic, lăsa porturile neîmbunătățite. Cu toate neajunsurile, zona era una înfloritoare din punct de vedere comercial, iar elementul principal care era cunoscut atât în Albania cât și în Macedonia ca fiind o națiune conducătoare în domeniul comerțului, era reprezentată de aromâni. Populația majoritară era formată din mahomedani proveniți din mediul albanez, care cei mai mulți au imigrat din partea de nord a Albaniei mai exact din zona Tirana, Kroia și Kavaja. Acestora li se alătură o colonie puternică de țigani care au renunțat la limba maternă în favoarea albanezei, fiind mahomedani declarați. Ocupația principală a țiganilor era de hargăți în porturi, dar unii erau chiar meseriași, iar printre ei erau alții comercianți de succes și chiar proprietari de pământuri. Aceștia trebuiau să trăiască la un loc într-o anumită zonă a orașului, în timp ce toate autoritățile și cei din administrație erau mahomedani turci.

Weigand a descoperit la creștinii din zonă, că majoritatea era deținută de ortodoksi, care erau aproximativ 180 de familii dintre care 150 erau aromâni, proveniți din Berat, Tirana, Elbassan, iar de prin satele din apropierea Albaniei proveneau meseriașii. Localitatea deținea două pensiuni, a căror proprietari erau aromâni, fiind foarte curate iar bucătăria era una europeană.

Un studiu dialectal al limbii aromânilor din această zonă a fost greu de realizat, deoarece ei nu și-au păstrat dialectul dar nici nu au propria lor limbă, fiind constrânși de autorități să utilizeze limba albaneză, deși aceasta nu era încă introdusă în școli, organizarea era însă grecească, iar influența grecească era exercitată prin consulat, prin biserică și chiar prin școală.

Numărul ortodoxilor albanezi era foarte scăzut, nici catolicii nu erau foarte mulți, iar școala care era susținută financiar de austrieci, nu prea avea elevi, în timp ce școala italiană era destul de răspândită mai ales și datorită faptului că limba italiană era cunoscută printre comercianți.

11.1.5.4.2 Aromânii din Tirana

Weigand dorea cu tot dinadinsul să identifice dacă la est de insula Durazzo ar exista aromâni, de aceea a făcut o vizită de o zi în Tirana, oraș în centrul căruia se afla un bazar care era foarte animat în zilele de târg, aici venind nu numai locuitorii de la câmpie pentru a-și vinde marfa, ci și locuitorii mai îndepărtați din zonele muntoase, cu portul lor curios, la care femeile deși mahomedane veneau neacoperite, lucru care nu se întâmpla în orașe unde tendința era de a se acoperii inclusiv cele creștine.

Fanatismul locuitorilor era izbitor și se putea observa cu ochiul liber, cum propaganda albaneză intenționa să introducă studierea limbii albaneze scrisă cu litere latine, în școlile mahomedane. Catolicii dețineau în localitate doar o capelă nu o biserică adevărată, iar numărul credincioșilor se reducea la 50 de familii .

Masa principală a creștinilor era formată ca și în Durazzo de aromânii ortodoksi, care erau în statistici în număr de 190 de familii, la care s-au alăturat câteva familii de ortodocși albanezi, imigrați din sud. Țiganii erau mahomedani și vorbeau fluent limba albaneză ca și în Durazzo, și erau muzicieni și dansatori. Weigand a fost nevoit să intre o dată într-un magazine unde a avut norocul să dea de un vânzător aromân a cărui vorbire semăna mult cu limba din Codexul Dimonie. După ce discuția dintre cei doi s-a întezit, Weigand a ajuns la concluzia că în zonă se mai vorbea dialectul în care era scris Codexul. Mai mult, oamenii din Tirana proveneau în mare parte din

Lînga, apoi din Nitša și Gabrovo, astfel păstrându-se urmele familiei Dimonie. Dialectul pe care l-a auzit Weigand vorbindu-se în Tirana, era cel utilizat în redactarea Codexului Dimonie, caracteristicile dialectale întâlnindu-se atât la nivelul pronunției cât și la cel prin care se realizau formulările sintactice. Perioada de realizare a Codexului se poate situa aproximativ între anii 1800-1825, iar aromânii din Tirana trăiau izolat de ceilalți din alte regiuni, păstrându-și dialectul aproape neschimbat, bine conservat, în timp ce în locurile lor natale, în Lînga, limba a suferit modificări majore din cauza plecărilor și venirilor dese de populații diferite din zonă. Weigand a ajuns la concluzia, după ce a auzit vorbind aromânii din Tirana, că limba lor păstra caracteristicile dialectului din Codexul Dimonie, care se regăsea și în limba vorbită de cei din Lînga la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea.

11.1.5.4.3 Aromânii din Elbassan

Un drum de țară făcea legătura între Tirana și Elbassan trecând prin pasul Grabe, drum pe care Weigand l-a parcurs pentru a vedea care era situația aromânilor din zonă. Odată ajuns a fost invitat să locuiască în casa Papei Arhimandritul Gheorghe, unde a avut ocazia ca pe toată perioada șederii sale, să se ocupe de studierea limbii albaneze. A avut ocazia să întâlnească și aromâni însă situația limbii lor era exact ca cea din Durazzo, adică datorită faptului că populația se schimba permanent, aromânii nu și-au putut păstra limba. Dialectul pe care aceștia îl vorbeau, purta numele de dialectul "faršriotisch", care era puternic influențat de limba albaneză.

Primii aromâni veniți în zonă și care erau înregistrați în cărțile bisericești erau imigranți, dar printre ei au avut loc și emigrări chiar și din Grabova, Lînga, Șipiska mulți plecând din nou din regiune după o perioadă de timp. Numărul familiilor aromâne care se aflau în Elbassan era de 130. Regimul românesc a implementat în zonă o școală, care a fost o bună perioadă de timp foarte bine vizitată, exercitând o influență pozitivă asupra vorbirii tinerilor. Weigand a abordat un tânăr cu scopul de a întocmi o colecție de cântece, dar acest obiectiv a rămas neatins, deoarece tânărul a făcut un amestec în vorbirea lui, între dialectul dacoromân și cel aromân. Aromânii din Elbassan nu erau prea apreciați de albanezii din zonă iar de o căsătorie mixtă nici nu putea fi vorba. Deoarece se deschisese o școală albaneză ortodoxă, aromânii și-au trimis copiii la această școală, iar școala aromână inaugurată ulterior a rămas nepopulată.

Albanezii ortodoxi dar și mahomedanii din zonă își iubeau limba, iar la unul dintre congresele organizate de ei s-a decis ca unul dintre dialectele albaneze să

ajungă limbă oficială în care trebuiau să predea profesorii, mai mult simțeau nevoia apariției unui ziar care să fie scris folosindu-se această limbă.

Limba pe care o vorbeau aromânii din această zonă prezenta urme ușoare a ceea ce odată a fost reprezentat de acest dialect, iar apariția lor, a fost pusă pe seama existenței școlii, care deși nu a avut mare succes, a reușit să insufle apariții fonetice, care din păcate nu erau reprezentative.

11.1.5.4.4 Aromânii din Kavaja

După ce și-a încheiat munca depusă în Elbassan, Weigand s-a îndreptat spre nord la Kavaja, un orașel cu o circulație vie, unde se comercializa sarea, deoarece zona era plină de saline. Din cauza forfotei produsă în urma acestui tip de comerț, în regiune intrau și ieșeau numeroase caravane pline de astfel de produse, de aceea Weigand a profitat de această ocazie pentru a sta de vorbă cu mulți oameni proveniți din localități diferite.

Nimic nou nu i-a fost dat lui Weigand să audă, bărbații erau preocupați de durata în care vor mai fi nevoiți să-i suporte pe turci.

În Kavaja, printre mahomedani și albanezi creștini, trăiau și aproximativ 60 de familii de aromâni, care erau proprietari de pământuri și comercianți de succes, dar și meseriași buni, dar care nu și-au păstrat dialectul de aceea ancheta lui Weigand a rămas la stadiul inițial.

Colonii de aromâni ar fi existat, după cum Weigand a constatat și în Skutari, unde ar fi trăit între 60 și 100 de familii. Soarta aromânilor din nordul Albaniei era una destul de crudă ei fiind asimilați în totalitate, deoarece o școală nu ar fi putut schimba situația prea mult din cauză că zona era prea izolată și totodată prea bombardată de limba albaneză care era limba comercianților.¹³⁵

Acestea au fost rezultatele pe care Weigand le-a putut obține în Albania și care vizau aromânii. Aceștia deși mai existau în număr destul de mic, nu formau comunități în care să-și fi păstrat dialectul, decât foarte izolat, tendința generală fiind aceea de asimilare totală și rapidă a aromânilor de către albanezi. Ceea ce s-a materializat din toată munca lui Weigand a fost o culegere de texte în aromână, din Tirana povestite de Anastas G.Panu pe care anchetatorul a publicat-o în cel de-al șaisprezecelea anuar al său la paginile 203-206 .

¹³⁵ Vezi G.Weigand, *Sechszehnter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1910, p.193-203

12.Scopurile urmărite de Weigand o dată cu întocmirea atlasului

Toate călătoriile pe care Weigand le-a făcut au avut ca scop cercetarea dialectelor daco-române, de aceea anchetatorul a trebuit să cunoască și să viziteze locurile unde locuiau români, ba mai mult a trebuit să le studieze aspectul fonetic al limbii vorbite, iar materialul adunat s-a concretizat într-un atlas lingvistic, care poartă numele de *Linguistischer Atlas des Dacoromanischen Sprachgebietes*, Leipzig, 1909, operă care pentru vremea în care a apărut, a reprezentat un monument de cultură, fiind de atunci și până în zilele noastre un ghid pentru toți cei care fac studii dialectale, atlasul reprezentând începutul erei geografiei lingvistice.

Ca de fiecare dată, Weigand dă o explicație clară a scopurilor pe care le-a urmărit prin redactarea atlasului, aceste detalii fiind publicate de două ori în două locuri diferite și anume prima dată în anuarul numărul 15, la paginile 135-154, apoi în prefața atlasului, apărut în 1909, la paginile 13-19, formând capitolul al V-lea. Scopurile pe care și le-a propus Weigand erau foarte clare, realiste și realizabile și nu se abăteau de la realitatea istorico-politică întâlnită pe teren .

Găsesc de o importanță majoră, analizarea obiectivă a scopurilor pe care Weigand și le-a propus și care s-au și îndeplinit.

1.Primul scop pe care și l-a propus Weigand, era cunoașterea pronunțării românilor în timpul vorbirii orale, populare, care nu era influențată de limba literară .

Pentru explicarea acestei necesități impuse de studiile sale dialectale, Weigand a făcut o comparație între țări cultivate și destul de dezvoltate din toate punctele de vedere, cum ar fi Italia, Germania și Franța unde i-ar fi fost imposibil să găsească subiecți neatinși de influența pe care o exercită limba cultă, literară asupra pronunției oamenilor și țări mai puțin dezvoltate, unde limba literară nu păstrunsesse și nu modelase vorbirea tuturor oamenilor deoarece nu toți aveau acces la cultură care se făcea de obicei în școli. Așa se explică probabil de ce Weigand a făcut anchetă dialectală la nivel fonetic asupra dialetelor daco-române sau de ce Weigand a ales ca teritoriu de studiu pentru cercetările sale, zona delimitată de oamenii care vorbeau românește. Din cauza condițiilor socio-politice nefaste, acest popor trăia foarte greu, de aceea accesul la școală și la cultură era îngrădit, iar limba celor mai mulți era neatinsă de influențele limbii literare, căci de multe ori limba administrației pe teritoriul românesc nu era româna ci maghiara, germana etc. Mai mult, populația și-ar fi putut schimba

modul de pronunțare al cuvintelor dacă ar fi circulat foarte mult dintr-un loc în altul, ceea ce la români nu s-a putut întâmpla, deoarece nu exista o infrastructură prea bună, astăzi aş afirma că aceasta nu exista de loc, iar modalitatea de deplasare cea mai la îndemână era cu ajutorul cailor.

Weigand a găsit zone precum Basarabia (în întregime), Maramureşul, unele zone muntoase din apropierea Ardealului şi în Banat, unde ţăranii vorbeau încă o limbă populară pură, şi dacă urmărim transcrierile fonetice pe care anchetatorul le-a publicat, vom observa cum unele cuvinte, forme sau sunete, care erau dispărute demult din limba literară, s-au păstrat nechimbate în vorbirea acestora.

Tot materialul cules şi publicat integral de Weigand în anuarele sale, a fost doar parţial utilizat de anchetator în realizarea atlasului şi pe hărţi.

Weigand era preocupat de obiectivitatea materialului său lingvistic, pe care l-a cules şi publicat, deşi nu era convins că a ajuns să deţină această calitate. Dintre circumstanţele care acţionează asupra subiectului vorbitor şi care perturbă atingerea aceluiaşel (obiectivitatea transcrierilor fonetice), anchetatorul a amintit:

a).Pronunţarea unui cuvânt, de gura uneia şi aceleiaşi persoane era supusă unor anumite fluctuaţii create fie de starea de spirit a vorbitorului (se poate întâmpla ca vorbirea să fie nu numai mai sonoră ci eventual să fie şi mai rapidă şi culoarea vocii să fie diferită, deoarece articulaţia este executată mai energic), fie de partenerul de discuţie (persoanelor necunoscute li se va vorbi de către băştinaşi altfel deoarece aceştia vor să se facă înţeleşi, astfel recurgând deseori la încetinirea ritmului vorbirii care artrage după sine şi modificări involuntare şi necontrolate ale pronunţiei). Weigand a vrut să facă un experiment, de aceea a ales să adreseze aceiaşi întrebare aceluiaşi subiect, iar răspunsurile erau de fiecare dată diferite, de aceea Weigand a optat pentru notarea primei variante de răspuns, aceasta fiind cea mai aproape de adevăr, deoarece s-a produs automat.

b).Weigand a fost oarecum nemulţumit de sistemul de notare pe care l-a utilizat, crezându-l neputincios şi incapabil să redea toate nuanţele fine pe care urechea anchetatorului le distingea. Sistemul de notare a lui Weigand, deşi pentru el părea incomplet, a fost criticat de ceilalţi lingvişti care i-au urmat, deoarece a fost considerat foarte dificil, de aceea a fost şi abandonat. Personal, după ce am lucrat şi înţeles sistemul utilizat de Weigand, sunt de părere că acesta nu este complicat deloc, însă cei care l-au criticat trebuiau să găsească un motiv să o facă, sau pasiunea lor pentru această disciplină nu era suficient de mare.

c) Anchetatorului nu i-a fost suficient faptul că o literă era doar un simbol pentru o serie întreagă de sunete, care se diferențiază sonor destul de tare unul de altul cum ar fi spre exemplu între e și ɛ există o serie întreagă de multe alte sunete iar între e și ɛ era uneori greu de făcut o diferență, fapt care îi crea disconfort psihic profesorului care avea un simț al muncii responsabile extrem de dezvoltat. Din acest motiv, Weigand a pledat pentru alegerea anchetatorului format inițial și nu pentru trimiterea pe teren a unor nespecialiști. Așa se face că după ce i-a format, pe trei dintre elevii săi, i-a trimis în teren să facă câteva anchete, e vorba de Sextil Pușcariu localitățile 242-260, Dr. Bacmeister cele cu numerele între 150-177, și Dr. Byhan cu doar două localități 352,353. Prea puțin din imensa muncă pe care a făcut-o Weigand, a fost distribuită elevilor săi, dar chiar și pentru zonele în care acești oameni avizați au lucrat, Weigand nu a avut liniște până nu le-a revizitat, făcând scurte anchete pentru a vedea dacă rezultatele elevilor săi erau adevărate.

Weigand avea convingerea că dacă la ancheta dialectală ar lua parte mai multe persoane sau dacă aceste persoane ar fi total neinstruite din punct de vedere fonetic (cum s-a întâmplat în cazul anchetelor a căror inițiator a fost Gilliéron, în Franța), atunci rezultatele ar fi total nefolositoare pentru fonetică. Profesorul avea convingerea bazată pe experiența, conform căreia cel mai rău aud sunetele nativii școliți, care cunosc numai dialectul lor și sunetele lor se identifică cu imaginea scrisă, în timp ce țăranul, omul simplu, ce nu are habar de litere are un auz foarte liber. Diferențe de pronunție, ca *pjatrɔ* și *pɛatră* la care cei studiați nu sunt atenți, și pe care aproape nu le aud, decât atunci când li se atrage atenția, reprezintă pentru țăranii care le identifică imediat, un mijloc de batjocură. Acest chef de batjocură al țăranilor, a fost utilizat de Weigand ca o strategie de realizare a anchetelor sale dialectale, nu numai pentru a descoperi cuvintele specifice locului, ci mai mult a fost întrebuințată ca mijloc de orientare asupra particularităților vorbirii, care altfel i-ar fi scăpat anchetatorului.

2. Al doilea scop pe care l-a avut Weigand în timpul anchetelor sale dialectale a fost urmărit de teoria proprie, de altfel adevărată, conform căreia cunoașterea formelor dialectale și răspândirea lor, atrage după sine și cunoașterea la un grad foarte ridicat a modului cum a evoluat limba.

3. Mișcarea populației se oglindește foarte bine în dialecte, ceea ce a fost notat foarte bine de Weigand pe hărțile sale.

Această afirmație reiese foarte bine din toate hărțile întocmite de lingvist, dar dacă vrem un exemplu să ne oprim la secțiunea SV(9-16), unde este trecută pe hartă, populația românească din Serbia, care este delimitată printr-o graniță despărțitoare,

printr-o linie trasată pe harta, ceea ce vrea să arate că acolo exista o populație provenită din Oltenia, iar alta din Banat, concluzie trasă de Weigand în urma trăsăturilor fonetice auzite în vorbirea oamenilor din zonă. Uneori se puteau preciza și satele de unde proveneau oamenii, așa de puternice erau dominantele fonetice din vorbirea subiecților, de exemplu cei din Florentin, din zona Măglăvită aveau o formă de a vorbi mai specială, care era ușor de recunoscut. Aceste caracteristici se identificau în vorbirea celor de pe întreg malul Dunării, și la cei care l-au traversat, așezându-se pe partea dreaptă a malului dar și la cei situați pe partea stângă. În Banat s-au identificat foarte clar trei categorii de populație, care se diferențiau după variantele fonetice utilizate în vorbire, cu toate că există o serie de caracteristici fonetice care se regăsesc la toți locuitorii Banatului (palatalizarea dentalelor, spre exemplu). Dacă studiem atlasul putem observa foarte clar că "Bufanii" din Oltenia, mai exact cei din Mehedinți și Gorj erau imigranți, și cele patru "s Gemeinde" identificate în Banat, proveneau din învecinata "s Gemeinde" din Mehedinți.

Tot așa comunitățile de olteni din Moldova și Basarabia, și invers comunitățile moldovenești din Dobrogea erau evidențiate foarte clar pe hărți. Exemplele date de Weigand continuă, modul cum surprinde acest detaliu este foarte important. Fără a cunoaște caracteristicile generale și particulare ale unei regiuni nu se putea face o clasificare atât de exactă a populațiilor care se mutau dintr-un loc în altul, din diferite motive.

4.Elementele populare străine au fost recunoscute în dialecte, fie că provin din emigrări fie că erau de la populații vechi de sine stătătoare, pe care românii mai târziu i-au romanizat.

Weigand era adeptul teoriei conform căreia înainte ca un popor să-și piardă limba, trebuia să existe o perioadă în care era bilingv; el își va părăsi treptat propria limbă și va începe să utilizeze din ce în ce mai des limba nou învățată. Urmele limbii vechi vor dispărea treptat din limba nou învățată, mai întâi din vocabular, apoi va dispărea accentul. Odată ce s-au realizat aceste etape, se poate vorbi de asimilarea noii limbi. Totuși cuvintele limbii vechi rămân undeva întipărite, la ele putându-se apela ca la niște împrumuturi, și dacă se întâmplă ca sistemul fonetic al noii limbi să fie foarte diferit de cel al limbii vechi și atunci anumite sunete să nu apară în registrul sonor al vorbitorului, se va recurge la înlocuirea sunetelor necunoscute prin unele asemănătoare, ceea ce determină recunoașterea elementului național și chiar reconstrucția lui parțială, și după înlocuirea totală a limbii vechi .

5. Nu în ultimul rând, Weigand a spus că scopul atlasul său era și de a prezenta o explicație clară a noțiunii de lingvistică .

Cu această ocazie, Weigand a amintit faptul că o mulțime din experiențele culese pe tot parcursul anchetelor sale, au rămas neevidențiate în atlasul său, din diferite motive. Totuși s-au evidențiat destule rezultate de tot felul unele chiar cu caracter general, care au fost trecute pe hartă sau publicate în anuare, și pe care anchetatorul a încercat să le explice în propoziții concise. Dacă vrem să răspundem întrebărilor legate de schimbările produse la nivelul limbii, la cele legate de formarea dialectelor, sau la cele care se referă la granițele dialectale sau amestecurile dialectale, ar trebui să ne eliberăm de contemplarea limbii literare, deoarece formarea limbii literare este o problemă care se leagă de particularitățile fiecărei regiuni în parte, existând anumite împrejurări dominante care impun selectarea ei. O tehnică greșită de lucru ar fi dacă am formula întrebări despre imposibilitatea existenței excepțiilor la nivelul legilor fonetice, care au fost preluate ca material literar din cadrul gramaticii istorice, deoarece nu se știe nicidecum cu exactitate când și unde s-au creat formele, cât de mare era zona lor de răspândire, cercetătorii nefiind în măsură să dea date exacte referitoare la formarea alfabetului fonetic utilizat în vorbirea orală. De acest domeniu trebuia să se ocupe cineva, de aceea au apărut lingvistica și fonetica, ca și domenii noi de cercetare.

Weigand e de părere că lingviștii care s-au preocupat de gramatică istorică, ar trebui să se îndeletnicească și cu studii dialectale realizate în teren, chiar și în regiuni mai mici, dacă vor să înțeleagă principiile despre geografia lingvistică pe care autorul studiilor în discuție le-a formulat.

Anchetatorul, prin publicarea rezultatelor studiilor sale dialectale crede că a făcut lumină asupra următoarelor puncte:

- 1) Fiecare cuvânt are propria lui istorie
- 2) Modificările fonetice încep de la cuvintele izolate
- 3) Modificările fonetice încep de la fiecare individ în parte
- 4) Modificările fonetice capătă un caracter general numai atunci când ele se află în direcția dată de o mișcare articulatorie
- 5) Ceea ce nu este determinat de mișcările articulatorii, se limitează la acțiunea în interiorul unei singure regiuni și dispare apoi; același lucru se întâmplă și cu noutățile, care fac ca un cuvânt să devină de nerecunoscut sau care stârnesc batjocora vecinilor.

- 6) Schimbările fonetice care se bazează pe schimbări de articulare, se realizează pe nesimțite, la fel ca cele la care acestea sunt percepute ca adevărate¹³⁶.

12.1 Componenta atlasului lingvistic realizat de Weigand

Atlasul lui Weigand are o structură foarte logică, fiind format din 67 de hărți, dintre care cele cuprinse între 1-48, prezintă o parte din materialul cules și publicat în cadrul anuarelor sale, prezentând doar pronunția acelor localități unde a avut loc ancheta. Numele satelor sunt precizate precum și numărul pe care îl purta satul în care a avut loc ancheta dialectală. Fiecare hartă cuprinde doar 4 cuvinte între care există o legătură fonetică reciprocă; aceste hărți trebuie să evidențieze spre exemplu, tratarea sunetelor dentale sau a labialelor. Acest lucru a fost realizat cu ajutorul unui pătrat, împărțit în patru triunghiuri, de culori diferite care sunt explicate pe marginea fiecărei hărți luate în discuție. Pe marginea fiecărei hărți se află pe primul loc cuvântul care a fost analizat în timpul anchetei, a cărei forme trebuie scoase în evidență; acest cuvânt este însoțit de un număr care era același cu numărul pe care anchetatorul l-a dat acestuia pe parcursul anchetelor sale dialectale. Apoi lângă cuvânt apare triunghiul colorant însoțit de explicația semnificației lui în transcrierea fonetică. Pentru a înțelege mai bine sistemul, e bine de văzut o hartă, spre exemplu cea cu numărul 2, care la cuvintele : *pară, pană, galben*, evidențiază modul cum labialele influențează sunetul e care este așezat după ele. Este necesară doar o singură privire pe hartă pentru a recunoaște unde sunetele au evoluat în mod paralel, deoarece în acele locuri culorile sunt toate la fel, deci fie toate sunt verzi, deoarece ele corespund pronunției *peară, peană, galben, pe* sau toate sunt violet deoarece se asociază pronunției *pară, pană, galbăn, pă*. Acolo unde apare o altă culoare în pătrat, aceasta marchează întreruperea tratării uniforme, fapt care se întâmplă în multe dintre cazuri așa cum reiese de pe hărțile 10,18,26,34,42. Astfel se ușurează studierea granițelor dialectale și de asemenea se ușurează considerabil găsirea răspunsului la principalele întrebări legate de modificările lingvistice. Prezentarea întregii regiuni cu ajutorul acestei metode pe o singură hartă nu a fost posibilă, deoarece formatul ar fi devenit mult prea mare sau la dimensiuni prea mici locurile ar fi reprezentate mult prea aproape unul de altul iar

¹³⁶ Vezi G.Weigand, *Fünfzehnter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache(Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1909,p.135-154

pătratele ar fi prea mici. De aceea, Weigand a împărțit regiunea pe care a vizitat-o în șase secțiuni:

1. Secțiunea de nord-vest- hărțile nr. 1-8
2. Secțiunea de sud-vest- hărțile nr.9-16
3. Secțiunea de sud- hărțile nr.17-24
4. Secțiunea de nord- hărțile nr.25-32
5. Secțiunea de nord-est- hărțile nr.33-40
6. Secțiunea de sud-est- hărțile nr.41-48

Numărul în curs este așezat la dreapta sus, în afară de acesta pe hartă apare și numărul fiecărei secțiuni scris în partea stângă sus, de la 1 la 8, ceea ce are ca scop găsirea imediată a hărții, deoarece toate hărțile cu numărul unu, a fiecărei secțiuni cuprind aceleași cuvinte, la fel se va întâmpla cu toate cele cu numărul 2 sau 3 etc. Cu ajutorul numărului, se pot identifica ușor cuvintele și așezarea lor pe hărți, spre exemplu dacă se adună cifra 8, de harta cu numărul trei vor apărea 11, 19, 27, 35, 43, altfel spus, cuvintele care se găsesc pe harta numărul 3, se vor găsi și pe 11, 19, 27, 35, 43.

După acest set de hărți numite de Weigand "Sektionskarten", urmează "Übersichtskarten" numerotate de la 49-64, care nu se ocupă cu tratarea cuvintelor, ci cu aspectele fonetice ale acestora. Pe aceste hărți apar bucăți întregi colorate cu o singură culoare, urmate de alte porțiuni de altă culoare; acest schimb de culori vrea să evidențieze modul de a pronunța diferit care a fost identificat în timpul anchetelor de la o regiune la alta. Liniile care apar trasate pe hărți, au rolul de a preciza granițele pronunțării fonetice, care de multe ori nu sunt foarte exact delimitate, după cum însuși anchetatorul remarca dar despre care afirma că nu avea o altă opțiune. Weigand a menționat că pentru a obține exactitate mai mare ar fi trebuit să viziteze toate satele, ceea ce de unu singur era imposibil. Tot Weigand a evitat zonele unde diversitatea formelor fonetice prezente în actul vorbirii era foarte mare. Anchetatorul a trecut pe hărți 752 de localități, iar pe un eșantion de patru până la cinci sute de localități, a făcut doar probe aliorii, care nu au fost trecute în atlas.

Fiecare hartă de studiu, poartă un titlu care redă conținutul ei. Explicația culorilor utilizate și a liniilor de graniță se deduce din legenda așezată de cele mai multe ori la stânga sus.

Harta cu numărul 65, este harta dialectală în care Weigand a structurat arta orală, în trei grupe dialectale mari, ținând cont de caracteristicile fonetice.

Harta cu numărul 66 redă drumurile pe care Weigand le-a făcut cu scopul realizării anchetelor sale.

Harta cu numărul 67 a fost realizată cu un scop bine determinat și anume, pe ea Weigand a trecut populația care trăia în zona unde se vorbea limba română.

Nimic mai clar, mai complet și mai concis nu putem cere de la un singur om care și-a dedicat o parte mare din viața sa, studierii aspectului vorbit al limbii române. Cei care au îndrăznit să critice în vreun fel această muncă ori nu au habar ce presupune ea, ori și-au făcut niște idealuri imposibil de atins într-o singură viață de om. Spunând acestea, mă gândeam la Al. Philippide care a fost un veșnic critic al operei lui Weigand, dar care după o viață privată plină de frustrări, și-a propus de unu singur, să răstoarne legile firești ale cursului vieții prin însuși ideea nerealistă de a întocmi singur *Dicționarul limbii române*.

În prefața atlasului, Weigand dă în capitolul al doilea o explicație a alfabetului fonetic utilizat de el, precum și a semnificației tuturor semnelor pe care le-a utilizat pentru marcarea nuanțelor sonore ale diferitelor trepte de pronunțare a vocalelor. Acest lucru, oferă cheia spre înțelegerea întregii evoluții a limbii, dar și a gramaticii acesteia.

12.2 Conținutul hărților atlasului

În prefața atlasului său, Weigand a dat o explicație a ceea ce a urmărit să evidențieze prin conținutul înscris pe hărțile sale.

I. Secțiunea formată de hărțile 1-48

Hărțile cu numărul 1, 9, 17, 25, 33, 41 evidențiază modul cum se pronunță sunetul *î* provenit din:

- 1.an :granum>grîu, în poziție dură și canem > cîne, în poziție moale
2. ri: rideo > rîd
- 3.tsi: teneo >țin

Pentru cuvântu **grîu 3**, existau următoarele forme: *gruū, grou, greū, griū, griu*. Dacă se urmărește redarea istoriei cuvântului, atunci trebuie notate și formele din aromână *gronlŭ, grun, grān, gornu, gorf, ger* dar și pe cele din meglenă: *gron*; toate acestea provin dintr-o formă din româna străveche: *gronu*, care s-a dezvoltat pornind de la forma latină *granu>grānu>grōnu* cu **o** pronunțat nazal, care a trecut ca și **õ** din bulgara veche spre **o**, care în limba bulgară a evoluat la litera **o** într-un final.

cîne 1 lat. canis apare cu următoarele forme: *kune, kujne, keņe, kine* plus schimbarea sunetelor finale: *-ne>-neē, -ne(-neē, -ni, -ni, -ni)*

rîd 66, lar.ridero, apare astfel: *rud, rîd, rid*, în plus apare pentru sunetul final următoarele forme : *rud, rudz, ruz*

țin 49, lat. tēneo, este deosebit de interesant, atât din cauza sunetelor interioare cât și după modul cum evoluează sunetele finale; s-au întâlnit forme precum :*tsun*, *tsɔn*, *tsin*, pe când forma literară *tsin* nu apare deloc; apar forme precum *tsiu*, *tsju*, *tsuɥu*, *tsu* la care *n* a dispărut.

Hărțile cu numărul 2, 10, 18, 26, 34, 42 descriu modul cum acționează labialele asupra lui *e* respectiv *ea* așezate după ele. Pe lângă forma literară **pară 35**, lat. *pēra*, apar și forme mai vechi precum *pɛaro*, *pɛro* pe suprafețe dialectale mari; la fel **pană 12**, lat. *penna* apare astfel: *pɛano*, *pɛno*, *pano(pɛno)*; **galben 38** apare cu următoarele forme: *galbon*, *galbun*, *galben*, *galbin*. Forma literară **pe 102**, (lat. *per*), apare în Moldova împreună cu forma *pi*, în timp ce în Țara Românească, marea masă prefera forma literară, dar tot aici apare și forma *po* mai des utilizată decât forma literară; în Banat se aude forma veche *pri* (*pro*, *prɛ*) pe lângă care apare și *pa*.

Hărțile cu numărul 3,11,19, 27, 35, 43 scot în evidență două fenomene: mai întâi comportamentul lui *n* intervocalic în cuvintele *inimă* și *făină* (*n* vechi și secundar), și sunetele inițiale *z(dz)* și *j(dž)* în *zic* și *joi*.

făină 2, lat. *farina*, a dat prima dată 1.foiño, foino; 2.foino, foino; 3.fonino, fanino, fonino;4.foino răspândită în NE pe scară largă; 5.cu mutarea accentului apar formele fáino, fóino.

inimă 23 b, lat. *anima*, apare cu următoarele forme fonetice:1.ínimo, enimo, 2.ínimo, éximo, 3.írimo(irmo, ɛmo), aceste forme nu au aceeași răspândire ca și foino.

joi 76, lat.*jovi* apare ca: žoi, žoi, zoi; 2.džoi, džoi, dzoj. Mai apare și forma zoi dar numai în două localități

zic 67a, lat. *dico*, apare pe zone întinse cu forma veche *dzuk*, dar mai răspândite sunt formele *zyk* și *zik*, dar forma *dzik* nu mai există. Dacă se compară formele *dzuj* cu *džoi(dž, dž)*, se observă că ultima formă este mai puțin răspândită decât prima.

Hărțile cu numărul 4,12,20,28,36,44 prezintă comportamentul dentalelor înaintea sunetelor moi în cuvântul **dinte** la care se constată în secțiunile SV, NV,N că silaba accentuată este “*din-*” și cea neaccentuată este “*-te*”. În celelalte regiuni sunetele dentale rămân neschimbate, de aceea s-a luat în discuție și cuvântul *secară*, pentru a arăta, unde silaba “*se-*” a rămas neschimbată. Pe lângă aceste cuvinte sunt reprezentate și cuvintele *teǔ* și *chee*.

dinte 24, lat. *dente*, prezintă formele *dinte*, *dinteɛ*, *dint'e*, *d'int'e*, *džintse*, *gint'e*, *gintse*, *gińke*. După cum se observă, evoluția este foarte confuză, în special când se urmărește răspândirea geografică a formelor.

teǐ ũ 44, lat. tiliu=tilia, are următoarele forme: teǐ[ũ , teǐũ, t'ej, tseǐ[ũ, t'sij, keǐ. Și de data aceasta, compararea acestei forme cu formele de la *dinte* este extrem de importantă; aceasta ne arată cât de puțin suntem în stare să legăm formele cunoscute ale unui cuvânt, de un alt cuvânt.

secară 5, lat. secale apare cu formele: sekaro, sekaro, șakaro, sakaro, șokaro[u], ultima formă fiind cea mai răspândită.

chee 14, lat. clave, apare cu multe forme fonetice:

1. keǐe, keǐi, keǐo, kío

2. keǐe, keǐi

3. keǐe[o], keǐi

4. t'ejie , t'ejie[o], t'ejii

5. théǐo

6. tseǐe, tseǐe[e, o, i]. Pe hartă s-au tratat în special sunetele inițiale, căci dacă s-ar fi marcat toate, atunci ar fi fost necesar un număr prea mare de culori.

Hărțile cu numărul 5,13,21,29,37,45 servesc și ele la prezentarea dentalelor.

tînăr 65a, lat. teneru apare astfel:

1. tuṅor, toṅor, teṅor

2. tinor, tiner

3. t'inor

4. tsinor

5. kínor

din 101, lat. de+in , apare astfel:

1. dṅn, doṅn

2. din(această formă nu este una din Muntenia, cu toate astea a reușit să pătrundă în limba scrisă, în timp ce forma *tuṅor* a câștigat în favoarea lui *tiner*).

3. d'in

4. dżin

5. ğin

Acestea sunt formele cele mai răspândite dar ele nu apar în aceleași regiuni cu tînăr .

pește 70, lat. pisce, apare astfel:

1. pește, pești, pești, pește

2. peștee , peștee, piștee

3. pe[e]șt'e

4. pe[e]ștse

5.pę[e]ške

Interesantă este forma nouă *pōsc* în 150, care corespunde formei din aromână *pesku*.

verde 39, din lat. *vīrīde*, vlt. *verde* :

1. vę[e,ę]rde[i], vīerde

2. vęrdęe

3. verd'e

4. verdze

5. veręe

Hărțile cu numărul 6, 14, 22,30, 38, 46 descriu comportamentul palatalelor explosive așezate în poziții diferite.

cer 50, din lat. *caelu*: 1. tșer[r̥], 2. tșer, tșer[r̥], 3. șer[r], 4. tșor

geană 26, din lat. *gena*: 1. džano, džęano, 2. dž[ž]ano, džęano, 3. žano, žano, zęno, žano, zono

sprinceană 27, cu următoarele forme : 1. spri[u]ntșano, sprūtșano, spri[u]ntșęano, 2. spru[i]ntșano, spruntșano, 3. spru[i]nsano, sprūsá[ę]no, sprunșano .Forma *sprinķęano* apare o singură dată în 127, pe când *spruntșano* a fost notat în 15 locuri.

genunchiū 31, din lat. *geniculum* , lat. vulg. *genuclu*. Weigand a identificat pentru acest cuvânt nu mai *pužin* de 36 de forme, pe care nu a reușit să le treacă pe toate pe hartă ci numai pe cele care evidențiau comportamentul sunetelor inițiale. 1. dženuńk[e, džeruńk[t']ę, dženuńk[e, 2. dženuńk[ts]e, dženunt'ŭ, 3. ženuńk[t']ę, žeruńķę, žerunt'e, žeruńk, 4. ženuńk[e, ženunt'e, 5. zęenuńķę, zęenuńķŭ ,6. ĵenuńk[e, ĵenunt'e, 7. ĝenuńk[e, -t'e, -tše, ĝenuk, ĝeruńķe, -t'e, 8. d'erunt' ę, d'enunt'.

Hărțile cu numărul 7, 15, 23, 31, 39, 47 prezintă evoluția labialelor în diferite poziții .

peatră 20, din lat. *pētra* : 1. pęatro, 2. pīatro, 3. pķatro, katro, 4. pt'atro, ptsatro, t'atro, tsatro

piept 22, din lat. *pēctus*: 1. pĵept 2. pept 3. pķept, ķept, 4. pt'ept, ptsept, t'ept(tept, thępt), tsept

cămașă 47, din lat. *camīsia* apare astfel: 1. komașo,- še (ka[a]mașo, kamașo) 2. komeșo,- ši, - šy, ke[ǎ]me[ę] șo 3. kimeșo, kimeșo 4. kemeșo, kemeșo, kemeșe[i] – (ke- se pronunță postpalatal).

În secțiunea NV, Weigand a anchetat prima dată cuvântul *vrabie*, dar constatând câte forme flexionare avea (45 notate), acesta a fost înlocuit prin *cămașă* deși cuvântul nu era cunoscut peste tot.

picior 29, din lat. *petiole* ; și la acest cuvânt nu a putut fi trecut pe hartă decât evoluția sunetelor inițiale. 1. pitș[tš, tš, ś]or, piitșor 2. pkitș[ś]or 3. pt'itș[ś]or, ptitșor 4. ptśis[tš]or, ptșitșor 5. kíșor, kíts[tš,tš]or, kíșor. 6. t'íșor 7. tśișor, tśitșor, tșitșor 8. ptșor 9. kșor .

Hărțile cu numărul 8, 16, 24, 32, 40, 48, prezintă evoluția labialelor mai exact a sunetului *v* (înainte de *i* accentuat: vin; înainte de *i* neaccentuat: vițel), *mj*:mjercurī), *fj* : fier

vin 45b, din lat. *vinum* :

1a) vin b) vyin

2a) yin b) in c) 'in

3a) žin b) žin c) žin d) zin

4a) ġin b) d'in c) džin

vițel 59, din lat. *vītēllus, vitellu* < *vita*

1a) vitsel b) vitsol c) vyitș[ɔ][t]

2a) yitsel, yitsol b) itsol c) 'itsol

3a) žitsol b) ž-, žitsol c) zitsol, zutsol

4a) ġitsel , ġitsol b) d'itsol

miercuri 75, din lat. *mērcurii* (dies): 1. mjerkurī[rī], 2. merku[rī], 3. mnerku[rī], mnerkurī, 4. nherku[rī]

fier 15, din lat. *fērrum*

1a) fier b) fer

2a) fhier b) her

3a) šer b) šer c) šer d) sjer e) ser

4a) ft'er, fter b) fker

5. sker 6. ker 7. tsjer

Precizând forma latină din care proveneau cuvintele cuprinse pe listele de anchetă și pe hărți, Weigand a contribuit la întărirea ideii latinității limbii române, și implicit a poporului roman .

II. Secțiunea care cuprinde hărțile de studiu

După primul set de hărți, urmează ca de la 46-64, să fie prezentate pe de o parte hărțile anterioare cu material fonetic, în exemplu clar evidențiat prin spații colorate sau linii despărțitoare colorate, iar pe de altă parte descoperiri noi din fonetică, forme nominale, apariții ale lui "îuă=lat.ubi" toate acestea au fost marcate pe hărți .

Pe harta **nr. 49** au fost marcate următoarele lucruri:

1. Pronunția lui *î* din *an* în cuvintele grîu, bătrîn, deși pronunțarea obișnuită grūu a rămas nemarcată.

2.Tratarea lui -se- neaccentuat din cuvintele pasere, secară, care după cum s-a observat s-a păstrat aproape neschimbat peste tot în Muntenia, în timp ce în rest, se pronunța *pasăre, săcară* .

3.Forma literară “seară” era răspândită aproape peste tot unde apăreau și formele prezentate anterior, ceea ce nu se întâmpla cu forma “sară” .

Pe harta **nr.50**, este arătată tratarea lui e accentuat înaintea unui e următor, în cuvintele: cheie, deget, lemne, zece, piepten.Totuși a fost imposibil ca pentru fiecare reflex a lui e să se delimiteze clar o regiune, de aceea Weigand a utilizat 5 cuvinte pentru realizarea acestei hărți, ca să se poată decide asupra pronunției preponderente. Se găsește în ea, (e), ee, e, e, e, deci *leamne, leemne, lemne, lemne*, pentru forma literară *lemne* .În plus, a fost marcată granița lui *peană* vis-à-vis de forma literară *pană* .

Pe harta **nr. 51**, vrea să evidențieze răspândirea lui *șaso* (care a rămas nenotat), *șase*(acesta este lit. șase), vis-à-vis de evoluția continuă a formei mai vechi *șese*, care se va reflecta în : *șeaso, șușu, șoșu, șeso*. Pentru urechile neexersate sunetele *oș, eș* vor fi percepute ca *eș* de aici scrierea frecventă *șese*. În afară de asta, a fost evidențiată pe această hartă și zona de răspândire a lui *cămașe[o]*, care se întinde mult, trecând chiar și în zona lui *peană(=pană)*.

Pe harta **nr.52**, apare reprezentarea lui *din, pe, tînăr*. Suprafețele albastre corespund zonelor lui *dun, don* (lit. din), iar suprafețele violete arată pronunțarea lui *po* (lit.pe), la care zona lui *pre, pro*, a fost îngrădită în negru. Linia roșie delimitează zona lui *tiner* (lit. tînăr).

Pe harta **nr.53**, apare descrisă trecerea lui *n* intervocalic la *r* înaintea de o nazală în “înimă, genunchi”, de aici apare forma *fărină* din *fănină* pentru forma literară făină. Weigand ar fi putut lua pe hartă în loc de “fărină “ forma “sărin” pentru ”senin” deoarece au aproape aceiași răspândire. Etimologia cuvântului *rândunică* pe care Weigand a realizat-o, s-a dovedit una corectă, fapt care reiese și din inscripția de pe hartă. Pe lângă toate acestea, au mai fost trecute formele întâlnite în Banat *skamn*(lit.scaun) și *kuń*(lit. cui), marcate printr-un cerc negru.

Hărțile **54, 55, 56** prezintă acțiunea lui *j* asupra labialelor precedente și anume: **nr.54** *pj* (din piept, peatră, piepten) și *mj* (din miercuri); **nr.55** *fj* (din fier) ; **nr.56** *vj* (din vin, vjîn) .

Harta nr. 57 tratează evoluția sunetelor ce de la începutul cuvintelor (cer din caelum) și apariția cuvântului dispărut *juo* (rom.veche iuă, iuo=ubi), și **harta 58** evidențiază evoluția sunetelor aflate la începutul cuvintelor “ge”

Harta 59 descrie 1. Zonele unde forma veche *dz* se pronunță *dj* după *dzuk*, și zona lui *zic*, în timp ce *zyk* rămâne nemarcat; 2. zonele unde apar *dž*, *dž* ca pronunțări pentru *j* după modelul *džoi* (*joi* rămâne nemarcat)

Harta nr.60 prezintă tratamentul sunetelor inițiale *te* din *teiu*.

Harta nr.61 evidențiază comportamentul sunetului inițial *ć* din *cheie* și mai mult răspândirea lui *ovoz* (*z* e mut ca în *Lenis*) și din *ovosk* pentru forma literară *ovăs*, cum este pronunțat în cele mai multe dialecte.

Harta nr.62 evidențiază multitudinea de forme pentru literarul *țin* și anume: 1. *tsun*, *tsõn*, *tsjn*, cu culoarea roșu; 2. *tsuu*, *tsou*, *tsju*, cu albastru; 3. *tsuj* din forma veche *tsuñu*, cu galben; 4. *tsiu* din forma veche *tsiñu*, cu verde.

Harta nr.63 evidențiază: 1. răspândirea lui *steauă* (lit. *stea*) 2. răspândirea lui *rîz* (lit. *rîd*) 3. Zona "s-Gemeinde" din Moldova, Muntenia și Banat, acolo unde se folosește în loc de „ș”, „s”, spre exemplu "sapte" pentru "șapte", "usa" pentru "ușă" etc.

Harta nr.64 arată răspândirea formelor *ulpe*, *ulpe* în loc de *vulpe*, și modificarea lui *s* înainte de *l* în cuvântul *slab*, forma obișnuită în care se pronunță, formă pe lângă care mai apar și "zlab", și "sklab".¹³⁷

12.3 Importanța hărții nr.65 - zonele dialectale

Studiile dialectale pe care le-a condus și făcut Weigand, l-au determinat să facă o împărțire a teritoriului dacoromânesc în dialecte, ceea ce are înaintea de toate o valoare practică, generând o privire de ansamblu asupra tuturor variantelor fonetice teritoriale apărute la nivelul limbii vorbite.

Weigand susținea existența la nivelul limbii române a patru dialecte mari: dacoromân, aromân, meglenoromân și istoromân. Aceste patru dialecte formează la nivel lingvistic o limbă unitară, și anume limba română. Din studiile făcute de Weigand în teren, se confirmă faptul că între aceste dialecte există multe deosebiri fonetice care conduc la o etapă unitară mai veche, numită limba română veche, care s-a format în sec.7-9, limbă care provenea din latina vulgară, și care diferă de celelalte limbi romanice, ceea ce l-a condus pe anchetator să fie adeptul teoriei conform căreia limba română este o limbă romanică de sine stătătoare și nicidecum nu e un dialect italian.

¹³⁷ Vezi G.Weigand, *Lingvistischer Atlas des Dacoromänischen Sprachgebiets*, Leipzig, 1909, p.5-7

Weigand credea că deși limba română are multe asemănări cu limba italiană, mai ales cu dialectele din sudul Italiei, are și multe particularități vis-à-vis de celelalte limbi romanice, fiind și singura limbă romanică care se deosebește foarte tare de celelalte limbi romanice înrudite între ele, prin tot felul de caracteristici. Lingvistul a încercat să dea o explicație a modului cum a ajuns el să vorbească de aceste dialecte, și nu de limbi diferite de sine stătătoare, precizând că atâta timp cât în cadrul dialectelor care au aceeași origine, există doar diferențe la nivel fonetic și lexical, nu se va vorbi de limbi de sine stătătoare, dar dacă la nivel flexionar apar modificări majore, dialectul va lua caracterul unei limbi de sine stătătoare. Călătorind pe întreg teritoriul dacoromân, Weigand a constatat că există în interiorul aceleiași regiuni diferențe considerabile la nivel fonetic și lexical, la care se mai adaugă și faptul că limba comună care circula în interiorul regiunii dacoromânești nu a suferit modificări considerabile, ceea ce a presupus dezvoltarea în anumite regiuni a unor expresii, modalități de adresare sau stiluri de exprimare care în alte zone nu erau cunoscute deloc sau dacă apăreau puteau fi interpretate greșit. Weigand a observat și că stilul de vorbire al celor cu studii era influențat foarte mult de zona unde aceștia trăiau, în funcție de națiunile cu care conviețuiau, fapt care îngreuna crearea unei limbi literare ideale unitare, datorită perturbărilor politice cu care se confrunta poporul român, supus unor influențe lingvistice masive din partea limbilor: rusă(în Basarabia), germane(în Bucovina), ungurească (în zona ungurească). În România, se observa că exista și o influență puternică exercitată de limba franceză, total necunoscută limbajului popular.

Ceea ce l-a impresionat pe Weigand cu adevărat a fost vorbirea țăranilor neșcoliți, care au conservat caracteristicile dialectale, învățând limba doar după auz și de aceea păstrau în auz toate nuanțele fine ale vorbirii locale, putând identifica imediat după vorbire un alt țăran, dintr-un alt sat apropiat sau mai îndepărtat, ceea ce nu prea putea să facă o persoană studiată. Vorbind des cu oamenii datorită muncii sale, Weigand a notat mărturia unui țăran din Valea Krasnei, din Ungaria, care pleca pe perioada recoltei în Oltenia, el zicea că localnicii stau aproape unii de alții, deoarece nu înțeleg vorbirea țăranilor olteni.

Weigand a crezut că va putea delimita pe hartă aparițiile fonetice cu ajutorul unei linii, ceea ce nu a fost o idee atât de bună deoarece liniile fiind prea multe au trecut unele peste altele, de aceea nu s-a putut vorbi de zone dialectale delimitabile, existând situații când aceste zone s-au intersectat. Anchetatorul vorbește de prezența în interiorul unui dialect al unor caracteristici fonetice dominante cu caracter repetitiv, care trebuiesc considerate ca fiind definitorii, deși cu siguranță în aceiași regiune pot apărea

și alte caracteristici dar nu în număr mare, care apar și sunt definatorii pentru celelalte dialecte. Totuși, după părerea lui Weigand s-ar putea spune că fiecare sat are propriul lui dialect, teză care după părerea mea este mult prea îndrăzneată cel puțin pentru perioada în care și-a făcut el anchetele dialectale și când încă, se putea vorbi de zone dialectale. Între timp, astăzi, situația s-a schimbat. Totuși Weigand afirma că a întâlnit și regiuni mai mari, care au o serie de caracteristici fonetice comune, iar cu cât sunt mai multe, cu atât mai pronunțat va fi caracterul aceluia dialect. Ținând cont de aceste lucruri, Weigand vorbește de trei dialecte: bănățean (cu centru în Caran-Sebeș), muntean (în Țara Românească, cu centru la București) și moldovean (cu centru la Iași), la care se alătură și Basarabia. Caracteristicile cele mai pronunțate le-ar avea dialectul bănățean, iar zona care-l delimita era formată de Mureș în partea de nord și la est de Valea Hațegului și de Carpați. Partea de vest a Serbiei, aparținea după Weigand tot de Banat, cea de est de *dialectele oltenești*. Zona dialectală muntenească era despărțită de râurile Putna, Siret și Milcov, iar Carpații din Sibiu formau o graniță nu foarte importantă, deoarece după părerea lui Weigand de dialectul muntenesc ar ține și Brașovul, partea de sud a ținutului Secuiesc și chiar zona Făgărașului, deși în ultimile regiuni amintite ar exista destule excepții de la caracteristicile dialectale muntenești. Granița dialectului muntenesc ar fi trasată la vest de Olt.

Zona unde se vorbea dialectul moldovenesc, cuprindea Moldova, Basarabia, Bucovina fără partea de nord, dar trecea prin particularitățile sale, către Maramureș și nordul Sibiului, dar la vest granița lingvistică era delimitată de Carpați.

Despre Dobrogea Weigand a notat, că avea preponderant caracteristicile dialectului muntenesc, deși avea populație și moldovenească dar și ardelenescă, de aceea nu a fost luată în considerare. Dar munteni se aflau și în Basarabia și în Moldova.

Dialectul moldovenesc ar fi fost mai puțin unitar, după concluziile trase de Weigand în urma anchetelor sale dialectale, totuși ar exista suficiente caracteristici comune care să-l definească .

12.4 Prezentarea caracteristicilor dialectelor identificate de Weigand

12.4.1. Caracteristicile dialectului bănăţean

1. dentalele *t, d* înainte de *e*, devin africcate palatale: *tseï(teiŭ)*, *fratse* (frate), *verdze* (verde) iar *l, n, r* înainte de *e* sunt sunete palatale: *val'e*(vale), *viŃe*(vine), *mafe*(mare)
În Muntenia și în Moldova, dentalele rămân neschimbate. (hartă nr. 60)
2. Legătura veche *mn* s-a păstrat în Banat, în timp ce în rest ea s-a transformat în *un*: *scamn*(scaun)
3. *n* moale s-a păstrat numai în Banat : *cuŃu*(cuŭ)
4. toată seria labialelor (*p, b, v, f, m*) s-a păstrat total intactă, în timp ce în Moldova a trecut parțial la palatale, iar în Muntenia a trecut total. Linia de graniță unde se produce acest fenomen trece și în Oltenia (vezi hartă 54-56).
5. formele *pre, pră* folosite pentru *pe* se întâlnesc doar în Banat (vezi hartă 52)
6. numai în Banat diftongul *ea* înainte de *e* s-a păstrat: *leamne*(lemne) , în timp ce în Muntenia apare *e*, la fel și în Moldova (vezi hartă 50)
7. *tsun* (țin) care a apărut și în Moldova, dar nu în Muntenia, și într-o parte a Sibiului
8. la fel s-a întâmplat cu *dzyk* (zic) dar și cu *ser* (cer).

12.4.2 Caracteristicile dialectului muntenesc

Weigand a observat că acesta formează baza pentru limba scrisă, și prezenta puține abateri de la aceasta, dar anchetatorul sublinia că cele două, adică dialectul muntenesc și limba literară nu sunt unul și același lucru .

Caracteristica cea mai proeminentă a Munteniei este după Weigand, păstrarea sunetelor *e, i* după dentalele sibilante : *seară, secară, șase, zic, zeŭ, șes, și, țes, țiu(țin)*. Tot specific acestui dialect este pronunțarea mai slabă a lui *s* provenit din *z* surd ca în exemplul "ovăs" în loc de "ovăz". Formele *rîz*(rîd), *vînz*(vînd), *văz*(văd) sunt tot muntenesci doar că ele trec granița dialectală ajungând și în sudul Transilvaniei. Pronunțarea lui *ce, ge* era mai mult palatală decât dentală (vezi hartă 57, 58), frecventă era și pronunțarea cu o nuanță palatală a lui *ș* (*șase*), pe care nu a trecut-o pe hartă dar care se deosebește foarte tare de cea moldovenească în care apare un *ș* deschis : *șoșu*

12.4.3 Caracteristicile dialectului moldovenesc

1. O caracteristică specială pentru Moldova, este pronunțarea joasă a sunetului *ă* care corespunde total sau parțial sunetului *ʌ*, deci *apʌ* în loc de *apɔ*. Începând cu zona de lângă Mizil spre NE, se întâlnește o pronunție mai clară și mai închisă ajungând până la *ɔ* în *apɔ* care în alte regiuni a fost înlocuit ușor prin sunetul *e* din cuvântul nemțesc "Liebe".

2. *ș* se pronunță dur, cu un caracter pur dental, care a cauzat schimbarea sunetelor *e*, *i* care sunt așezate după el în *ɔ*, *ʌ* : *șos*= *șes*, *șunʌ*=*șină*

3. *v* înainte de *u(o)* se pronunță cu un timbru vocal expirat: '*ulpe*=*vulpe* , o apariție întâlnită și în Transilvania.

Alte caracteristici asociate cu dialectul moldovenesc, ar fi după Weigand următoarele: *ce*>*še* (*șine*=*cine*), *ge*>*že*, *j*>*ž* (*žoi*=*joși*, *žer*=*ger*), și păstrarea lui *dz* (*dzʏk*=*zic*) care apărea și în Banat, nefiind neapărat specifică dialectului moldovenesc. Trecerea sunetelor labiale în cele palatale corespunzătoare, a fost întâlnită în vorbirea a două treimi dintre moldoveni care pronunțau: *képt*, *gíne*, *hér*, *šer*, *yín*, *zín* pentru *piept*, *bine*, *fier*, *vin*, *mierlă*, dar și în vorbirea muntenilor, în timp ce în dialectul bănățean nu apar aceste caracteristici.

Weigand susținea ideea conform căreia, în afară de cele trei dialecte numite, și anume cel bănățean, cel muntean și cel moldovean, nu există altul care să aibă caracteristici particulare care să-l definească, de aceea aduce în discuție un nou concept, anume acela de dialecte de tranziție, care se găseau în zonele dintre dialecte, și care se puteau alătura în funcție de particularitățile lingvistice, fie laturii de est sau pot să se alăture unui dialect din vest (sau nord).

Mai mult Weigand a vorbit de dialectele mozaicate, un concept nou care se va impune în domeniul lingvisticii. Acesta era format din limba vorbită de diferite grupe de emigranți, care provin din zone diferite și timpuri diferite, și care s-au așezat într-o anumită zonă, nereușind din diferite motive să fie asimilați. Un astfel de dialect ar fi după părerea lingvistului, dialectul bucovinean, care se alătură total dialectului moldovean. În Bucovina existau trenuri care se îndreptau spre Muntenia sau spre Banat ducând oameni la muncă acolo. Despre apariția, în aceste cazuri a unui dialect amestecat nu putea fi vorba, deoarece nu apare un dialect nou care ar fi luat naștere prin amestecarea mai multor alte dialecte, ci după părerea lui Weigand, vorbim de o grupă bine definită de dialecte particulare, care au fost reprezentate pe hartă printr-un

mozaic. O zonă unde apărea un dialect mozaicat ar fi fost, după părerea anchetatorului în munții Apuseni, mai exact zona unde trăiau moții, formată din câteva sate, în care s-ar fi vorbit cea mai mare paletă dialetală. O imagine asemănătoare a găsit Weigand și în sudul Olteniei, pe pământurile saxone, situate între Olt și Târnava Mare, în Dobrogea, partea sudică a Basarabiei și în alte zone mai mici.

Reîntorcându-se la dialectele de tranziție, ele au fost localizate în regiunea mare românească din Ardeal, de unde plecau trenuri care duceau spre case muncitori moldoveni, în special pe cei din nord împreună cu cei munteni, în special pe cei din sud. Weigand susținea că nu putea să se vorbească de un dialect ardelenesc particular, deși în Ardeal, existau zone unde se vorbeau mai multe dialecte. Ghidându-se după ritmicitatea vorbirii, după accent, după intonație, Weigand susținea că se putea depista dacă o persoană era din Ardeal, chiar dacă respectiva persoană credea că și-a însușit dialectul muntenesc printr-o ședere de mai mulți ani în Muntenia. Despre Oltenia, Weigand credea că aceasta avea particularități dialectale atât bănățene cât și muntene, prezentând unele legături cu zona Hațegului și a Sibiului.

Dialecte de tranziție s-ar afla și în Bihor, care se alătură dialectului bănățean, dar care prezenta unele particularități specifice cum ar fi: trecerea lui $t > k$ (frate>frake, tei>kei, dinte>ginte etc); etapa anterioară acestei evoluții a fost reprezentată de forma *frat'e*, care forma baza formei din banat "fratse". Acesta ar fi motivul pentru care Weigand susținea ideea că nu trebuia să se vorbească de un dialect special. Zona de NV, a fost prezentată ca fiind cea în care n înainte de o nazală devine r , ceea ce era o rămășiță dintr-o perioadă mai veche de evoluție, fenomen care se afla pe cale de dispariție. Weigand credea că nu a existat cu adevărat nici o zonă și nici o perioadă de timp în care fenomenul de rotacizare să fi pătruns în mod consecvent, ci acesta a apărut în limba română o dată cu o populație străină, care a intrat pe teritoriul românesc. Dacă s-ar lua în considerare toate particularitățile dialectale minore care au fost identificate de-a lungul timpului în diferite regiuni, atunci Weigand ar fi menționat, că ar trebui să se vorbească de dialectele pădurenilor, oltenilor, oșenilor, lăpușnenilor etc., ceea ce nu se cuvine, ci mai degrabă se introduc toate aceste zone dialectale unor dialecte cu caracteristici bine definite. Referindu-se la zona Maramureșului, Weigand afirma că s-ar putea ca vorbirea oamenilor din această zonă, să formeze un dialect mai mic, deoarece aici existau particularități specifice, care nu apăreau în alte regiuni cum ar fi: folosirea lui s în loc de f șier=fîer, z pentru v zin=vin, $t\check{s}$ se pronunța numai în această regiune ca un sunet dental pur, ca în exemplu *cer*> *tșor*, *cinci*>*tșuntș*, se pronunța *dž* în loc de *j džoj* = joi.

Ca o concluzie, Weigand a precizat că dacă la împărțirea dialectelor se ține seama de tratarea explozivelor latinești *p, b*, aflate înainte de *i* și *t, d* înainte de *e*, dar și pe cele care au în vedere palatalele *c, g*, avem urătoarea clasificare:

	p _i	b _i	te	de	ce	ge
Muntenia	p, k	b, g	t	d	tś	dź
Moldova	k	g	t	d	ś	ź
Banat	p	b	tś	dź	ś	ź

12.5 Harta nr. 66

Cu ajutorul hărții nr.66 Weigand a vrut să pună în lumină drumurile pe care le-a străbătut în timpul anchetelor sale dialectale. Aceasta dă posibilitatea localizării imediate pe hartă a locului unde era amplasat un sat sau o comună în care Weigand a făcut ancheta.

Weigand își începea și sfârșea ancheta în aceeași localitate, iar cele 8 călătorii sunt marcate pe hartă prin culori diferite, de aceea sunt ușor de urmărit chiar și de un nespecialist. Spre exemplu, călătoria din Banat, care a început și s-a sfârșit în Timișoara este îngrădită pe hartă cu ajutorul culorii roșii, pe când cea din Moldova și Dobrogea, prin albastru deschis.

Pentru a da din nou dovadă de consecvența cu care ne-a obișnuit, anchetatorul face o descriere detaliată a kilometrilor pe care i-a parcurs în toate călătoriile sale, astfel aflăm că: în prima, avea parcurși 800km, în a doua 1000 km, în a treia 1000 km., în a patra 1500 km, în a cincina 2400 km, în a șasea 2300 km, în a șaptea 2900, și în a opta 1850 de km, la care se mai adaugă și drumurile făcute la Leipzig, dus-întors, aproximativ 18000 km, în total peste 30000 de km .

12.6 Harta nr. 67

Cu ajutorul acestei hărți, Weigand a scos în evidență locurile pe unde se afla răspândită populație românească, acest lucru fiind foarte important din punct de vedere lingvistic, deoarece este foarte bine să știm sub ce alte influențe lingvistice străine se afla limba română, astfel putându-se ușura explicarea anumitor particularități de la nivel fonetic, lexical sau semantic din limba română .

Pe hartă au fost notate nu numai infiltrarea elementelor străine în țară, ci și răspândirea acestora pe teritoriul românesc, fără detalii semnificative, deoarece acest

lucru nu a fost posibil. Populația greacă care era destul de numeroasă în Sulina, în Galați și în Calafat, a rămas nemarcată pe hartă iar țigani, care erau împrăștiați prin toată țara, ocupând teritorii mai mari sau mai mici, tot nu au putut fi trecuți pe hartă, deoarece nu se găseau trecuți în nici un document statistic.

Populațiile turcești, tătarii și găgăuții, dintre care ultimii intrau în categoria basarabenilor, au fost cuprinși la un loc, la fel ca și rușii din Moldova, care au venit în Bucovina ca și colonii, și ca coloniile de cehi din Banat, marcați pe hartă cu ajutorul culorii violet.

Regiunile care aveau o populație complet amestecată, ca de exemplu nemții și românii din Ardeal, sau turcii, bulgarii și românii din partea de est a Bulgariei și Dobrogea, a fost redată pe hartă prin dungi.

Probleme a creat și Banatul, deoarece acolo trăiau multe populații amestecate care erau greu de redat în culori pe hartă.

Pentru românii care trăiau la granița de NV, Weigand s-a folosit de datele înscrise pe schițe existente în posesia bisericilor pe care le-a consultat aflând informații referitoare la numărul și naționalitatea locuitorilor din zonă, ceea ce i-a ușurat profesorului foarte mult munca. Weigand a avut acces și la statisticile ungurești și bulgărești, în timp ce în România aceasta lipsea cu desăvârșire, chiar și o hartă geografică completă ar fi fost necesară. Weigand crede că la un recesământ al populației ar fi util, ca să se treacă nu numai cetățenia fiecăruia ci și limba maternă, ceea ce după părerea cercetătorului, ar duce la rezultate interesante. La sate, în Oltenia și în Muntenia, rolul cel mai important era jucat de comunitatea de bulgari, care se găsea în număr mare și în orașele București, Ploiești, Tecuci și Tîrgoviște. Weigand a afirmat că pe vremea anchetelor sale numărul bulgarilor care trăiau în România era cam același cu numărul românilor care trăiau în Bulgaria.

În Moldova și Basarabia populația care ieșea în evidență în multe orașe și comune erau iudeii, dar în Siret și pe Valea Trotușului existau și secui și ceangăi, iar între Moldova și Vaslui existau o serie de colonii rusești.

Zonele nepopulate sau slab populate, din jurul Carpaților, de pe lângă Delta Dunării, au rămas nemarcate pe hartă. Inovația adusă de Weigand pe harta sa, față de celelalte hărți etnografice, era legată de trecerea așezărilor bulgărești, rusești și ungurești (secuii și ceangăii), dar și a populației iudaice, din Regatul României, precum și răspândirea exactă a așezărilor românești din Bulgaria, dar și coloniile de nemți din Rahova, Bulgaria. Harta mai evidențiază și granița de est a zonei lingvistice românești de dincolo de Nistru, în timp ce în vest granițele se întind până la Tisa, depășind spațiul

hărții; același lucru s-a întâmplat și cu comunitatea de români așezată până în apropierea Iekaterinoslav-ului, de la sudul Rusiei .¹³⁸

12.7 Noutatea cercetărilor lui Weigand

Weigand a reușit să facă pe lângă anchetele sale și o împărțire a limbii române pe dialecte, ținând cont de particularitățile fonetice specifice fiecărei regiuni . Aduce în discuție problema clasificării dialectelor precizînd că în limba română ar exista patru mari dialecte și anume: dacoromân, aromân(nume dat dialectului de însuși Weigand), meglenoromân(tot Weigand a fost cel care a impus numele de meglen) și istroromân. După această clasificare, Weigand a vorbit despre existența în interiorul limbii române, a trei “dialecte”, urmărind caracteristicile fonetice întâlnite la nivelul vorbirii orale, populare, și anume: dialectul bănățean, dialectul muntenesc și cel moldovenesc. Aici a apărut o suprapunere de termeni, deoarece Weigand nu a găsit o noțiune nouă, care să definească cele trei subclase dialectale, care ulterior au fost numite subdialecte sau graiuri. Aici e domeniul de care s-au legat cei care l-au criticat pe Weigand și care ulterior au introdus în uz noțiunea de subdialect. Ceea ce a făcut Weigand de fapt după identificarea celor patru dialecte ale limbii române care sunt recunoscute și astăzi ca adevărat-valabile, a fost începerea unei clasificări a subdialectelor limbii române. Pe lângă cele trei mari amintite, bănățean, muntean și moldovean, Weigand intuiește că ar mai exista și altele dar nu are curajul să le numească, el simțind că în partea de est a Banatului, ar mai putea exista niște “dialecte olteneși” despre care spune că s-ar alătura dialectului bănățean, dar amintește și de posibilitatea existenței unui dialect ardelenesc particular , iar în zona Maramureșului, zice că s-ar putea să existe “un dialect mai mic”, deoarece acolo ar fi existat particularități specifice care nu apăreau în alte regiuni. Intuiția lui Weigand a fost ulterior concretizată de alți cercetători care au dus studierea dialectelor și subdialectelor limbii române mai departe și au ajuns la concluzia că limba română are mai multe subdialecte, la cele 3 identificate de Weigand s-ar mai adăuga altele, cei mai mulți cercetători fiind de părere că există în total 5 subdialecte la cele amintite adăugându-se cel crișan, dar și cel intuit de Weigand și anume cel maramureșean. La un moment dat, Weigand vorbește și de existența unui așa zis “dialect bucovinean”, care avea caracter mozaicat, iar din cauză că conținea trăsături fonetice specifice “dialectului moldovenesc”, anchetatorul preferă să zică că se identifică cu acest “dialect” nu formează un “dialect”aparte.

¹³⁸ Vezi Ibidem, p.8-14

Vorbind de cele trei subdialecte pe care le-a numit necorespunzător "dialecte", Weigand preciza că nu exista altul care să aibă caracteristici particulare suficiente care să-l definească, de aceea a adus în discuție un nou concept, care s-a împământat în domeniul lingvisticii, fiind preluat în totalitate și anume dialectul de tranziție, care ar fi acel "dialect" care se afla în zonele dintre dialecte și care se puteau alătura în funcție de particularitățile lingvistice fie laturii de est, fie celei de vest sau celei de nord.

Un alt concept introdus de Weigand în disciplina aflată pe atunci la început de drum era cel de dialect mozaicat, care a apărut datorită venirii într-o anumită zonă, a numeroase persoane din regiuni diferite vorbitoare de graiuri diferite, care locuiau pentru un timp mai lung sau mai scurt împreună. Un exemplu bun de astfel de dialect ar fi "dialectul bucovinean", care datorită trăsăturilor lui dominante se alătură de dialectul moldovean. Pe acest dialect mozaicat Weigand nu l-a numit dialect amestecat, deoarece după părerea lui nu avem de a face cu un dialect nou, care a luat naștere prin amestecarea mai multor dialecte, ci dialectul mozaicat era alcătuit dintr-o grupă bine definită de dialecte particulare care se întâlnesc în aceeași zonă.

13. Weigand și geografia lingvistică

Ca și cercetător al limbilor vii, ca și dialectolog, cu cercetări făcute în mod sistematic, pe tot cuprinsul teritoriului românesc, Weigand a fost un deschizător de drumuri.¹³⁹

Weigand s-a numărat printre primii promotori ai geografiei lingvistice, ai dialectologiei și ai cercetărilor comparative a dialectelor vorbite, fiind considerat *cel mai harnic și mai integral colindător al pământului românesc*¹⁴⁰, meritul lui principal fiind acela că *a creat dialectologia românească[...]* El, cel dintâi, care pornește la muncă metodic, folosindu-se de singurul mijloc eficace în acest domeniu, și adică de ancheta personală la fața locului¹⁴¹.

Astfel se face că începuturile dialectologiei românești sunt strâns legate de Gustav Weigand, profesor și director al *Intitutului de limba română* din Leipzig, care a înființat cu ajutorul statului român cel mai cunoscut centru de cercetare al limbii române de peste hotare. Chiar începând cu ultimile decenii ale secolului al XIX-lea, s-au ocupat o serie de cercetători cu studierea dialectelor românești, dar munca acestora lăsa de dorit, în special începând de la metodele adoptate în culegerea materialului, în

¹³⁹ Sextil Pușcariu, *Călare pe două veacuri*, București, 1968, p.25

¹⁴⁰ Leca Morariu, *Gustav Weigand*, în: *Arhiva*, XXXVII, Nr.3-4, S.230

¹⁴¹ Iorgu Iordan, *Gustav Weigand*, în: *Arhiva*, XXXVII, 1930, Nr.3-4, p.230

transcrierea fonetică, dar și atunci când încercau să dea o explicație științifică datelor culese. Despre acest aspect nu voi da însă mai multe detalii.

Weigand poate să primească titlul de *dialectolog prin excelență*, deoarece a adus în această ramură de studiu multe explicații concludente. A lăsat în urma lui numeroase studii dialectale, glosare, transcrieri fonetice, numeroase hărți lingvistice concretizate mai apoi într-un atlas lingvistic cunoscut în întreaga lume. Pornind de la toate aceste materiale adunate pe pământ românesc, se poate da o interpretare și istoriei limbii române.

Numirea lui Weigand cu titlul de *dialectolog prin excelență*, nu este una gratuită deoarece Weigand , a fost pe vremea anchetelor sale un dialectolog care a mers în teren , în toate zonele locuite de români făcând anchete în condiții destul de grele.

Munca lui în domeniul geografiei lingvistice a fost pecetluită și demonstrată în momentul apariției atlasului său , care cuprindea hărți fonetice, cu material adunat din teren și transcris fonetic fără a fi prelucrat, hărți care nu cuprindeau tot materialul adunat ci numai acea parte prin care se evidenția istoria unor sunete. Prin modalitatea cum Weigand a reușit să redea fenomenele lingvistice cu ajutorul semnelor, a fost inițiatorul acestei metode de lucru, prin exemplu personal, în domeniul dialectologiei. Trebuie neapărat să amintesc faptul că atlasul lingvistic al lui Weigand este prima operă de acest gen din domeniul geografiei lingvistice din întreaga lume. Pentru dialectologia românească această lucrare a reprezentat prima fază în evoluția metodei de cercetare geografică, care a influențat evoluția științifică în acest domeniu, fiind un model.

A doua fază a evoluției dialectologiei românești a avut loc între cele două războaie mondiale și a durat până în jurul anului 1950, fiind legată de o nouă lucrare de geografie lingvistică, cu numele *Atlasul lingvistic român(ALR)* a lui Sextil Pușcariu, fost elev al lui Weigand, de la seminarul din Leipzig, care a învățat *cum se face* de la profesorul său, la orele de curs, iar practica și-a făcut-o atunci când a fost trimis să facă anchetă pe valea superioară a Oltului. La moartea dascălului său, Sextil Pușcariu a scris un articol în care nota printre altele că: *cu moartea lui Weigand filologia română pierde pe unul dintre cercetătorii ei cei mai fecunzi și pe un mare animator[...]ceea ce va rămâne cel mai mult din scrierile sale este sămânța sădită în sufletele elevilor săi.*¹⁴² Se pare că într-adevăr această sămânță sădită a dat roade în viața de cercetare a elevilor săi, care plecând de la cele adunate împreună cu dascălul lor, au decis să corecteze, să completeze și să aprofundeze domeniul de cercetare încercând să-l ducă la desăvârșire. Atlasul lui Pușcariu, care apare în primul număr în 1940 (prima parte a

¹⁴² Sextil Pușcariu, *Gustav Weigand*, în: Dacoromania, VI, 1930, p.646

ALR), a fost foarte bine structurat fiind considerat unul dintre cele mai bune atlase lingvistice de până atunci. De mare ajutor la realizarea ALR-ului au fost colaboratorii lui Pușcariu , mai exact Sever Pop (ca autor al ALR I) și Emil Petrovici (ALR II), care au participat și la anchetele dialectale când a fost cazul. Pop și Petrovici au fost și autorii ALRM, care ,ca și atlasul lui Weigand dar în dimensiuni mai mari, a redat pe hărți, materialul lingvistic cu ajutorul simbolurilor colorate.

A treia etapă a dezvoltării geografiei lingvistice românești, a fost reprezentată prin *Noul Atlas Lingvistic pe Regiuni-NALR*, din care au apărut doar cinci numere, și la care au lucrat dialectologi din București, Cluj, Iași și Timișoara dar și dialectologi din Chișinău și Cernăuți (*Atlasul lingvistic Moldovean-ALM*). Mai mult astăzi există cinci numere ale atlasului din Oltenia, două din Maramureș, unu din Banat, Moldova și Bucovina, dar și Transilvania, care nu pot fi publicate, din cauze financiare, deși cercetările sunt încheiate și materialul este finalizat.

Etapă a patra este reprezentată de munca dialectologilor români ,cărora li s-au adăugat unii care au studiat limba minorităților ungurești, a sașilor din Transilvania, și a slavilor, la finalizarea *Atlas linguarum Europae(ALE)*. Acestui proiect i s-au alăturat dialectologi din Chișinău.

Capodopera lui Weigand rămâne, deși era prima de acest gen, o operă importantă atât pentru lingviști cât și pentru etnografi, folcloriști, istorici și chiar pentru politicieni . Weigand s-a făcut cunoscut ca fiind primul autor al primei teorii despre răspândirea dialectelor dacoromânești, ținând cont de criteriile fonetice, astfel rezultând teoria lui asupra împărțirii dialectale.

Ultima hartă pe care Weigand a inclus-o în atlasul său are pe lângă valoarea ei științifică o însemnătate istorică și politică. Unele părți se aseamănă cu cele ale învățatului grec Dimitrie Daniel Philippide, care și-a publicat lucrarea *Γεωγραφικόν τῆς Ῥομουνίας* , tot în Leipzig. Acest mare filolog grec, predecesorul lui Alexandru Philippide din Iași , a călătorit, ca și Weigand mai târziu, în toate ținuturile locuite de români de la nordul Dunării, publicând pe lângă lucrarea numită anterior, încă una, în 1816 cu titlul *Ἱστορία τῆς Ῥομουνίας* , și care a apărut tot în Leipzig. În aceasă lucrare a fost utilizat pentru prima dată numele de *Ῥομουνίας* pentru a desemna cele trei provincii românești și anume Muntenia, Moldova și Transilvania, care au fost marcate pe o hartă.

Aproape o sută de ani mai târziu, în 1909, Weigand a publicat o hartă asemănătoare, care se baza pe informații numeroase și exacte, pe care a realizat-o în urma interogării și discuțiilor purtate cu numeroase persoane civile dar și cu fețe bisericești. Această hartă a servit, în anul 1919 în Trianon în cadrul *Conferinței pentru*

Pace, fiind baza după care s-a trasat granița de vest a României. Granița trece astăzi exact peste liniile albastre-verzi, pe care le-a trasat Weigand pe harta sa. Astfel putem concluziona că cercetările dialectale ale lui Weigand au jucat un rol foarte important și la îndeplinirea idealurilor naționale românești.

14. Weigand și părerile colegilor de specialitate

Munca lui Weigand deși în cea mai mare parte apreciată, ca fiind un exemplu asupra modului cum se lucrează și o capodoperă de o mare însemnătate pentru multe domenii de cercetare, a fost la un moment dat și “criticată”, multe dintre acuze fiind nefondate.

Unul dintre cei care a urmărit în deaproape opera lui Weigand, găsindu-i și puncte slabe a fost Sever Pop, care a criticat faptul că între perioada când Weigand și-a făcut ultima anchetă în teren (1901) și apariția atlasului său în 1909, a trecut mult prea mult timp fizic¹⁴³. Pop nu are dreptate, deoarece Weigand nu și-a tipărit atlasul în perioada 1901-1909¹⁴⁴, ci atlasul său a fost compus din cele 9 fascicule apărute între 1898 și 1909. Weigand obișnuia ca în momentul în care își termina o zonă să-și redacteze harta și să o publice, astfel atlasul nu a fost publicat dintr-o dată la încheierea tuturor anchetelor din teren, ci treptat, hartă după hartă.

O altă acuzație pe care Sever Pop i-a adus-o lui Weigand, s-a referit la faptul că atlasul lui a avut ca scop numai notarea formelor fonetice, și nu s-a ocupat de cercetări din domeniul morfosintactic și lexical. În concepția lui Pop o operă completă le-ar fi luat în discuție și celelate domenii nu numai pe cel fonetic. Totuși, făcând cercetări serioase asupra notațiilor fonetice pe care Weigand le-a realizat, Sever Pop a ajuns la concluzia că ele erau corecte, fapt pe care îl și recunoaște public. Însăși Weigand și-a făcut gânduri asupra faptului că atlasul său s-a ocupat doar de latura fonetică. Dacă s-ar compara însă cele aproximativ 130 de cuvinte înscrise pe chestionarul lui Weigand cu 1000 de întrebări cuprinse în ALF-ul (*Atlas Linguistique de la France, 1902*) lui Gilliéron, cu toate că acesta nu cuprinde ca în cazul lui Weigand toate fonetismele esențiale ale limbii române, observăm imediat că meritul atlasului lui Weigand, este altul decât cel al lui Gilliéron, Weigand aprofundând domeniul fonetic.

Sever Pop a pus la îndoială și rapiditatea cu care Weigand și-a realizat transcrierile fonetice din timpul anchetelor, cele 4 ore alocate unei anchete fiind după

¹⁴³ Vezi Sever Pop, *La dialectologie Romane*, vol. 1, Paris, 1950, p. 698-708

¹⁴⁴ Vezi titlul ziarului : *Lieferung 1, 1898*; mai mult articolul lui Otto Winkelmann în : *Rumänistik in der Diskussion*, a.a. O., p. 180

părerea lui, uneori suficiente alte ori insuficiente. Graba lui l-ar fi împiedicat să repete o întrebare atunci când un lucru nu-i era clar, dar l-ar fi împiedicat să-și corecteze și greșelile. Pop a considerat notițele lui Weigand ca fiind în linii mari *bons et correspondent à la réalité*¹⁴⁵ dar avea îndoieli asupra modului cum acesta a fost realizată doar de un singur anchetator.

O afirmație mai puțin pertinentă și care, după părerea mea nu are ce căuta într-o dispută care trebuie să se refere la munca de cercetare a lui Weigand și nu la modul lui de a interacționa cu oamenii mai clar cu elevii săi , a fost redată prin următoarele cuvinte adresate de Pop:(Weigand) *ait eu une curieuse attitude envers le peuple roumain et ses anciens élèves-*¹⁴⁶cuvinte prin care se observă nu un conflict lingvistic ci unul omenesc .

Sever Pop a criticat și modul în care Weigand și-a ales localitățile unde și-a făcut anchetele, faptul că a mers numai acolo unde a avut acces cu ajutorul trăsurii sale sau a trenului, nu reprezenta pentru critic un exemplu prea bun, mai ales că locul propriu-zis al desfășurării anchetelor sale s-a făcut în piețe, unde a aplicat chestionarul mai multor țărani din împrejurimi. Cu toate acuzele pe care Pop le-a adus lui Weigand, nu putem să nu observăm că a trecut în revistă 762 de puncte anchetate distribuite pe 64 de hărți fonetice de pe teritoriul dacoromân. Dacă-l comparăm pe Weigand cu Gilliéron, vom constata că acesta din urmă a avut făcută ancheta doar în 639 de puncte, printre care se numărau și unele sate din Belgia și Suedia, unde se vorbeau dialectele galoromane. Despre Gilliéron, Iorgu Iordan mărturisea că această limitare era normală, în caz contrar ancheta ar fi durat mult prea mult.¹⁴⁷ Despre modul cum și-a ales Edmond Edmont drumurile pe care să le urmeze, nu știm multe detalii. După părerea mea, Weigand nu s-a lăsat purtat doar pe drumurile unde se putea circula, ci el și-a ales o strategie mult mai avansată de lucru, care se baza pe simțul lui practic dezvoltat în teren; astfel înclin să spun că Pop nu are nici o bază pe care se întemeiază acuzația sa; mai mult nu de puține ori, aflăm din jurnalul de călătorie completat de Weigand și publicat o dată cu rezultatele anchetelor sale în *Jahresberichte*, că Weigand a mers distanțe lungi de drum pe jos, renunțând la căruță și la cai pentru a sta de vorbă cu oamenii, astfel intrând în contact direct cu limba. Acest curaj de a merge pe jos a fost nu de puține ori hulit, deoarece Weigand a fost asemănat cu un vagabond. Simțindu-se

¹⁴⁵ Sever Pop, *La dialectologie Romane*, vol. 1, Paris, 1950, p.700

¹⁴⁶ Vezi ibidem ,p.702

¹⁴⁷ Vezi Iorgu Iordan, *Lingvistica romanică.Evoluție.Curente.Metode*.București 1962, p.177

în pericol, revenea din când în când la trăsură, gând cu care nu se împăca prea bine căci crezul lui științific se baza pe contactul direct cu poporul vorbitor de limbă română.

Weigand a fost apreciat destul de mult de către Iordan, care dădea o importanță mare răspândirii geografice a dialectelor, în special datorită întrebărilor directe¹⁴⁸ pe care Weigand le-a practicat, pe care Iordan, în momentul în care le-a comparat cu tehnica de lucru abordată pentru realizarea atlasului german, realizat de Wenker, le considera ca o dovadă a superiorității calității muncii de cercetare. Tot Iordan referindu-se la chestionarul lui Weigand preciza că prin intermediul lui anchetatorul a făcut o mutare inteligentă, mai ales că acesta a fost întocmit înainte de începerea anchetei iar Weigand l-a păstrat în aceeași formă (cu mici completări) pe toată perioada anchetei. Iordan a pus la îndoială însă competențele lingvistice pe care Weigand le deținea. Totuși despre cât de bine cunoștea Weigand limba română, ar fi putut să precizeze Pușcariu care îl cunoștea foarte bine în calitate de fost elev, dar și din perspectiva unui străin (macedoromân) cunoscător foarte bun al limbii române. Iorgu Iordan a încercat să aducă în discuție cunoștințele de limbă ale lui Weigand, însă precizează că datorită calificării sale lingvistice, dar mai ales a faptului că Weigand a recurs la întrebarea directă ca și străin, a ajuns la rezultatele cele mai apropiate de adevăr; Iordan credea că nu tot aceleași ar fi fost rezultatele anchetei, dacă Weigand ar fi recurs la o metodă indirectă de anchetă.

Oprindu-se asupra atlasului lui Weigand, K.Sandfeld-Jensen, fondatorul filologiei balcanice afirma că din acesta se poate învăța multe lucruri, din domenii diferite, chiar și nespecialiștii pot să-și formeze o părere despre situația vieții lingvistice.¹⁴⁹ Cu această părere sunt total de acord, mai ales că lucrând pe marginea atlasului lui Weigand, l-am prezentat nu de puține ori prietenilor mei nespecialiști care, după o privire mai atentă asupra lui, au ajuns să înțeleagă în mare, tehnica adoptată de autor la redactarea lui, dar au cules și alte informații legate de dialecte, de împărțirea teritorială a limbii române și implicit a românilor dar și alte detalii semnificative.

Pe de altă parte, C.Lancea, a fost critic atunci când atlasul lui Weigand, a fost intitulat cu termenul de "lingvistic" termen care, după părerea lui nu se potrivește cu ceea ce este prezentat în interiorul lui și anume, evidențierea particularităților fonetice în special.¹⁵⁰ Romanistul Adolf Zauner, a precizat că în momentul în care opera a fost publicată, nu trebuie urmărită numai latura fonetică ca fiind caracteristică pentru

¹⁴⁸ Vezi ibidem ,p. 174

¹⁴⁹ Vezi, K.Sandfeld-Jensen, în :*Revue de dialectologie Romane* 2, 1910, p. 408

¹⁵⁰ Vezi , C.Lancea, în:*Die Karpathen* 3, Heft 2, 1910, p.647-648

dialectele unei limbi , ci și istoria cuivintelor care nu ar fi fost prezentată de Weigand. Zauner a criticat și “insuficiența” materialului.¹⁵¹

Ca o concluzie, putem prezenta părerea lui K.Bochmann atunci când vorbea despre importanța lui Weigand adusă romanisticii precizând că “*Gustav Weigand are o importanță decisivă asupra evoluției studiului sistematic al limbii române, pe baza unor metode moderne de cercetare. El a fost primul lingvist german, care deși s-a dedicat studierii lingvisticii romane, într-un final s-a concentrat asupra studierii limbii române*”¹⁵².

Dar de o importanță deosebită este remarca făcută de M.Friedwagner, după ce a intrat în contact cu opera științifică a lui Weigand, acesta afirma că “*cercetătorul neobosit, a adus lumină cu cărțile sale asupra unei regiuni până acum aproape necunoscută și anume asupra zonei lingvistice românești*”.¹⁵³

14.1 Weigand în presa vremii

Fiind o personalitate care și-a făcut un renume o dată cu venirea sa în țară, călătoria lui era anunțată nu numai prin viu grai, dar de multe ori după ce părăsea un ținut, presa locală tipărea imediat un articol prin care era comentată activitatea sau activitățile la care participa sau pe care le organiza *profesorul de la Lipsca*, că așa i se spunea marelui savant. Simpla lui prezență într-un loc sau modul cum își desfășura anchetele sau chiar vestea că în cutare sau cutare zi va fi într-un anumit loc, reprezenta un eveniment care se prezenta pe prima pagină a ziarelor.

Pentru a exemplifica impactul emoțional dar și cultural pe care l-a avut Weigand în perioada în care își desfășura anchetele pe pământ românesc, am găsit de cuviință, să redau câteva din articolele în care profesorul era subiectul principal.

Foaia diecesană, X (1895),

nr. 27 2/14 Iulie, p. 6

Călătorie științifică. D-l profesor Dr. *Gustav Weigand*, directorul seminariului român dela universitatea din Lipsca, a plecat în călătorie științifică prin părțile române din *Bănat*. Scopul urmărit de eminentul profesor german este, de a studia elementul daco-român în limba românească. Călătoria va ține aproape trei luni de zile și după

¹⁵¹ Vezi Adolf Zauner, în :*Literaturblatt für germanische und romanische Philologie* 1910, Nr.8-9, p. 291-294

¹⁵² K.Bochmann:*Zur Geschichte der Romanistik* in Leipzig, în:*Linguistische Arbeitsberichte* 15, Leipzig 1976, p.47

¹⁵³ M.Friedwagner , în :*Deutsche Literaturzeitung*,din 6 iulie 1907, Nr.27, p.1701

terminarea ei, D-I Weigand va merge pentru câteva zile la București. Foarte ne vom bucura, dacă vom avea onoarea a saluta pre distinsul etnolog în Caransebeș pe la finea lui August, pre când se vor esecuta aici festivitățile proiectate.

Foaia-diecesană, X(1895), nr.30

23Iulie/4 August, p. 30

„*Die Aromunen*, ethnographisch-philologisch-historischen Untersuchungen über das Volk der sogenannten Makedo-Romanen oder Zinzaren" este titlul unui op de mare importanță al eruditului profesor *Gustav Weigand* dela universitatea din Lipsca. Volumul prim „Land und Leute", are 334 pagine conține 8 ilustrațiuni frumoase pe carton și o cartă etnografică a părților sud-vestice ale peninsulei balcanice.

Dreptatea, II (1895), nr. 164

Marți în 25 iulie (6 August), p. 1

Celebrul profesor al universității din Lipsca a sosit în mijlocul nostru. El a venit, ca să-și înceapă studiile sale importante asupra limbei poporului român.

Numele acestui vestit profesor este cunoscut deja înaintea românilor. Operele sale despre românii din Balcani l'au făcut cunoscut nu numai înaintea românilor, ci în toată lumea filologilor, și a acelor cari se interesează de popoare.

Frunzărind ultimul său op »*Die Aromunen*« trebuie să remâi uimit de zelul și însuflețirea cu care acest bărbat s'a dedicat studiului limbei românești. El ne spune însuși toate pățaniile sale de prin imperiul turcesc. Cetind cartea dînsului țî-se pare, că însuși l'ai însoțit în obositoarea călătorie. Îmbrăcat, ca și un turist, cu mare bagaj de aparate, călare pe un cal de munte, încungiurat de gardiști turcești, prin ploaie sau la arșița soarelui, el trece din sat în sat, din munte în munte și cercetează pe o formă pe cei săraci, ca și pe cei bogați, ca să schimbe cu ei o vorbă, să le vadă casa, portul, să le cunoască obiceiurile, și mai ales să le audă limba.

Totul, ce face vieața spirituală, nota caracteristică a unui popor, totul îl interesează, și toate le înseamnă, ca să ne dea o icoană fidelă despre el.

Ori-care ar fi obiectul studiului lui, ori-care ar fi poporul de care se ocupă savantul profesor cu atâta zel și abnegațiune, noi și toți oamenii de bine ar' trebui să-l admirăm și să-i dăm tributul recunoștinței noastre. Dar' când știm, că poporul, pre care acest zelos bărbat și-l'a ales de predilect obiect al studiilor sale, este poporul român,

poporul nostru, atunci admirațiunea noastră crește și mai mult și se preface în omagiu și recunoștință.

Admirăm pe savantul, care se ocupă de știință, dar' ne închinăm înaintea aceluia, care studiază vieața și limba poporului românesc.

Sentimentul nostru de admirațiune în cazul acesta se asociază iubirei, și cu bucurie îl îmbrățișăm și salutăm în mijlocul nostru.

De aceea în momentul acesta fideli interpreți ai sentimentului general al Românilor preste tot, și al bănățenilor în special, salutăm cu căldură pe profesorul Dr. Weigand, reprezentantul vrednic al științei, și îi dăcem din inimă un românesc:

— *Bine ai venit!*

Ear' celebrei universități din Lipsca, care a luat sub patronagiul său pe eruditul bărbat și i-a dat spriginul său pentru îndeplinirea mărețului op, îi exprimăm de aici din depărtare recunoștința noastră sinceră.

Fie, ca lucrarea, pentru care profesorul Weigand astăzi începe pregătirile, să reușască bine spre folosul științei și spre binele nostru al tuturor.

Prof. Dr. Weigand în Timișoara.

Profesorul Dr. *Weigand* a sosit în Timișoara a seară cu trenul de cătră Pesta, la 5 oare 49 minute. A sosit dimpreună cu preastimata sa soție, și a luat cuartir deocamdată la hotelul „Zum goldenen Hirsch”. Astăzi la 9 oare a cercetat redacțiunea noastră, unde s'a întreținut mai mult timp cu d. Dr. E. Dăianu.

Prof. *Weigand* are de gând să petreacă 3 luni în părțile bănățene pentru ca să facă studii amănunțite. Dînsul (!) are recomandarea celebrei universități din *Lipsca*, care i-a asigurat și spriginul material pentru acoperirea speselor călătoriei sale.

Deocamdată dînsul va luá locuință în Timișoara, unde are se rămână vr'o trei săptămâni și de unde și va face excursiunile înjur. Preocupațiunea studiilor sale este filologia, studii dialectice ale limbei române din Bănat.

Planul excursiunilor sale încă nu e stabilit, dar' îl vom face cunoscut. Suntem siguri, că inteligența română, ori unde s'ar presentá ilustrul profesor, îl va întimpiná cum se cuvine, și îi va stá întru ajutoriu.

Profesul Weigand este un bărbat foarte simpatic. Înalt de statură, rotunțiu, blondin, cu barbă, păr mărișor, frunte lată, este un adevărat tip germán. Dînsul vorbește de altcum cum se cade *românește*, se înțelege așa cum vorbește omul, care a învățat limba din carte.

Astă-çi, când a intrat în redacțiunea noastră ne-a întâmpinat românește. Vorbește de altcum multe alte limbi, dar' ungurește nu. Ni-a declarat însă, că vrea să învețe și ungurește, ca să vadă, dacă a avut limba maghiară vr'o înriurire asupra celei românești.

**Foaia diecesană, X (1895), nr. 32 ,
6/18 August, p. 7**

Prof. Dr. Weigand în Timișoara. Cetim în Dreptatea din 6 August, Profesorul Dr. *Weigand* a sosit în Timișoara asară cu trenul de cătră Pesta, la 5 oare 49 minute. A sosit dimpreună cu prea stimata sa soție, și a luat cuartir deocamdată la hotelul „Zum goldenen Hirsch."

Prof. *Weigand* are de gând să petreacă 3 luni în părțile bănățene, pentru ca să facă studii amănunțite. Dênsul are recomandarea celebrei universități din *Lipsca*, care i-a asigurat și sprijinul material pentru acoperirea speselor călătoriei sale.

Deocamdată dênsul va lua locuință în Timișoara, unde are să remână vr'o trei săptămâni și de unde și va face excursiunile înjur. Preocupațiunea studiilor sale este filologia, studii dialectice ale limbei române din Bănat.

Planul excursiunilor sale încă nu e stabilit, dar' îl vom face cunoscut. Suntem siguri, că inteligența română ori unde s'ar presenta ilustrul profesor, îl va întâmpina (!) cum să cuvine, și îi va sta întru ajutoriu.

Profesorul Weigand este un bărbat foarte simpatic. Înalt de statură, rotunziu, blondin, cu barbă, păr mărișor, frunte lată, este un adevărat tip german. Dînsul (!) vorbesce de altcum cum să cade românesce, să înțelege așa cum vorbesce omul, care a învățat limba din carte.

Știre preluată aproape integral din „Dreptatea"
nr. 164, p. 1 (partea a doua)

**Dreptatea, II (1895), nr. 177
Joi în 10 (22) August, p. 3**

Prof. Dr. Weigand la Liget.
(Raport special.) Timișoara, 20 August n.

Ȋua de 11 August a fost o ȓi pe cȃt de bogatȃ în plăceri, pe atȃt de însemnatȃ pentru bravii lizezeni și pentru toȓi oaspeȓii, cari au lat parte la drȃgȃlașa petrecere. Fȃuritorii veseliei încȃntȃtoare, în primul rȃnd a fost numȃroasa tinerime în frunte cu simpaticul ȓi neobositul preot DI Corneliu Teaha; însemnȃtatea ȓilei înse a potențat'o presenta ilustrului profesor Dr. Weigand și a gentilei sale soȓie.

Sunt atȃt de multe impresiunile ce mi-le-au lȃsat petrecerea din Liget, și fiind acelea tot impresiuni înveselitoare, ba care de care mai ademenitoare, toate se nȃspustesc asupra mea și toate strigȃ în gura mare pe bietul condeiu se le punȃ pe hȃrtie, ca apoi se poatȃ ȃle sburȃ în lumea mare se spunȃ pe 'ntrecutele ce a fost și cum a fost de frumos și de încȃntȃtoriu la petrecerea din Liget.

Mult îmi place se-mi fie inima încȃrcatȃ de impresiuni de veselie, dar' îmi vine așaa de „nuș ciu cum” cȃnd trebue se le pun și pe hȃrtie, de-oarce-ce mult me tem, cȃ nu voiu putȃ fi fidel inimei mele... Dar' în sfȃrșit voiu încercȃ, și ca se nu fac o nefȃcutȃ, voiu cam trece peste impresiunile mele și mai mult voiu espune numai șirul celor întȃmplate, ca apoi fie-care se simȓiascȃ ce-i dicteazȃ inima.

(*Pȃnȃ* la Liget.) Duminicȃ la 11 oare și jumetate din ȓi trenul plecȃ din Timișoara cȃtrȃ Liget ducȃnd cu sine mulȓime de tineri timișoreni, cari par'cȃ erau mai fȃloși de cȃt totdeauna, cȃci aveau în mijlocul lor pe cel mai distins oaspe, nu numai al Lizezenilor, dar' al întregului Banat, pe profesorul Dr. Weigand și gingașaa-i soȓie.

Abia ne-a fost cuprins înse fȃloșia și încȃ nu ne putusem dȃ seama bine despre bucuria noastrȃ, cȃnd trenul se oprȃ la gara Șagh și noi treburȃm se ne dȃm jos se apucȃm apoi drumul cȃtrȃ Liget pe trȃsuri. -

Pe peronul gȃrei ne întimpinaserȃ mai mulȓi membri ai comitetului, cari ne conduserȃ pȃnȃ la trȃsurile ce ne așteptau. Frumos gȃtite erau toate trȃsurile - 7 la numer - tot cu covoare împodobite cu cusȃturi romȃnești, cu deosebire cea destinatȃ pentru profesorul Weigand, la care erau prinși 4 cai ageri ai unui brav țeran din Liget.

Șirul de trȃsuri, în frunte cu cea care duceȃ pe Dr. Weigand și st. Soȓie, pe nesimȓite percurse drumul de la Șag pȃnȃ la Liget.

(În Liget *pȃnȃ* la petrecere.) Ajunși la ospitala casȃ a vrednicului preot di Corneliu Teaha, dupȃ primirea cȃlduroasȃ, o conversaȓiune intimȃ s'a început între cei sosiȓi și între cei de a casȃ. Nu știai de ce se te înveselești mai mult: de afabilitatea domnului preot și gingȃșia stimatei sale soȓie, sau de bucuria și îndestulirea ce se

vedea pe fața tuturor. În sfârșit cu toții ne așezară la prânz, care fu cât se poate de bogat, veselia creștea din ce în ce. Profesorul Weigand rosti câteva cuvinte în limba română, prin cari mulțumi pentru buna primire. La aceste răspunsuri dl preot Teaha și apoi vorbi dl Dr. George Candrea redactorul „Dreptății”, care areta cu deosebire marea însemnătate ce are pentru noi românii venirea profesorului Dr. Weigand în mijlocul poporului nostru.

După prânz ne-a surprins un frumos număr de gingașe copilite inteligente. În timpul cât frumoasa societate adunată își mai petrecu, valorosul profesor Weigand se rugă se-i aducă un țeran cu care apoi se duse și făcu, timp de vre-o 1 oră, studii, căci ne țise, că nu se simte bine, dacă nu studiază bare-mi o oră la țe.

Timpul cât ni-a mai rămas până în seară l'am petrecut apoi la ospitala casă a dlui Nicolaevici și apoi la a bravului econom Secoșianu. Ospitalitatea și aranjamentul din casă atât de curat și atât de românesc, surprinse pe toți.

(Joc.) Pe la 8 oare jocul începuse în școala românească. Deasupra intrării școlii cu litere din frunze verde era scris: „bine ați venit”. Sala jur în jur era împodobită cu covoare care de care mai frumos lucrate, cari îi dădeau un aspect încântătoriu. Tinerime multă și public numeros era adunat. Cătră 9 oare deodată se face o mișcare și din toate părțile se auția țicându-se: „vin, vin, - sunt aci”. Puternice și nesfârșite strigări de „să trăească” întrerupse șoaptele: Ilustrul profesor Dr. Weigand și stimata-i soție, urmați de vrednicul preot din loc și românii timișoreni, intrară în sală.

Bucuria era la culme. Jocul s'a continuat tot mai însuflețit. Inteligența și economii se întreceau în jocurile românești.

Profesorul Weigand și st. Soție încă se amestecară printră părechile dansatoare.

Plăcută surprindere ni-a făcut tinerimea din Liget în frunte cu dl preot Teaha, care atât întră jocuri cât și în paușă ne-a delectat cu cantece românești bine alese și și mai bine esecutate. Nu mai puțin plăcute au fost apoi declamările bine succese ale bravei tinerimi.

(Pausa.) Cătră 12 oare s'a făcut paușă, în decursul căreia o masă lungă s'a întins afară în curtea școlii și în jurul ei se aședă publicul voios. Deodată ne surprinse atât de plăcut o deputațiune de copilite, care prin drăgălașele domnișoare Alexandrina Cereguț și Columbina Buibaș predete doamnei Weigand un frumos costum național, rugându-o să'l primiască drept semn al stimei și considerațiunei ce-i păstrează.

Surprinderea, admirația și bucuria se întreceau în inimile fiecărui oaspe. Adânc emoționat, ilustrul profesor Dr. Weigand mulțumește în limba română și dă expresiune bucuriei și surprinderii plăcute ce i-a făcut neașteptata primire din partea românilor.

După aceasta se ridică Dl Dr. George Candrea și adresându-se poporului român ce-l încungiurá, prin cuvinte bine simțite arată marea însemnătate a ȃilei în care putem salutá în mijlocul nostru pe un ilustru savant al apusului.

Însuflețirea erá foarte mare, veselia la culme.

(*Publicul.*) Petrecerea a fost curat româneascá. Numai vorbá româneascá și earáși româneascá se puteá auđí preste tot. Veselia și satisfacțiunea se reoglíndá pe fața fie-cáruia. Ligezenii cu dreptul erau cei mai plini de veselie cáci o astfel de petrecere nu s'a mai veđut prin Liget.

Publicul a fost foarte numeros.

Cununa de dame și domnișoare deasemenea a fost frumoasá.

Me voiu încercá se o aret cu numele, nu pot înse se garantez cá ar fi completá:

Domnișoare: Elisabeta Secoșianu (Toracul mare), Columbina Buibaș (Iezvin), Alexandrina și Valeria Cereguț, Iuliana Luchici, Mărioara Lenger, Terezia Brădescu, Ida Stura, Catița Ghiba, Ida Voinovici, Lucreția Bolboacă.

Doamne: Măria Teaha, Aurelia Bolboacă, Micluța, Mateiu, Milencovici, Gonteanu, Nicolaevici, Barbu, Țeran, Constanțiu, Lenger.

Dintre domni pe lângá toată inteligența din Liget însemn pe Domnii: Nicolae Bolboacă, protopop în Petromani, Dr. Maier, medic în Jebeliu, Micluța, preot în Parța, Iorgovici, preot în Jebeliu, Dr. George Candrea, redactorul „Dreptății”, Adrian P. Desean și Vasile C. Osvadă, membrii în redacțiunea „Dreptății”, Șepețianu, teolog, Arcadie Oprean, funcționariu de bancá, Jivoinovici, practicant de bancá și alții mulți.

(*Un incident.*) Drăguța de administrație de stat nici de astădatá n'a voit se remână mai pe jos, și drept dovadă de abilitatea ei a oprit concertul ce erá proiectat se premeargá petrecerei, și apoi, ca se nu se primejduiască statul, dacă își vor petrece românii, a trimis pe bireul Szabó înarmat cu 6 gendarmi, se străjuiască pentru-ca nu cumva se se facá revoluție.

Foaia diecesană, X (1895), nr. 33

13/25 August, p. 6

Prof. Dr. Weigand la Liget. Sub acest titlu „Dreptatea” de joi publicá un interesant raport despre petrecerea poporală ținută în 11. August n. în Liget, la care petrecere a luat parte și vestitul filoroman Dr. Weigand cu soția. Ligezenii au primit foarte bine pe rarii oaspeți, ear doamnei Weigand i-au făcut dar un costum național. Acuma petrec în Logoj, ear săptemâna viitoare vor fi în Caransebeș.

Dreptatea, II (1895), nr. 182

Joi în 17 (29) August, p. 3

Profesorul Weigand la Caransebeș. Țilnic primim scrisori prin cari învățătorii și preoții noștri ne roagă se le spunem când va se-i cerceteze domnul dr. Weigand. Înainte de toate ne pare bine de marele interes pe care inteligența noastră o manifestează față de acest savant al apusului. Ceea-ce privește cercetările diferitelor localități românești, domnul Weigand are un plan ficsat; de la Lugoș dsa a plecat în 28 August la Caransebeș unde va fi oaspele dlui profesor dr. Barbu, de aci va trece la Mehadia, din Mehadia credem, că va veni la Vêrșeș. Toți aceia cari ar dorî să știe mai de aproape despre planul călătoriilor dlui Weigand, vor face bine să se adreseze dlui dr. Barbu la Caransebeș.

Dreptatea, II (1895), nr. 184

Sâmbătă în 19 (31) August, p. 3

Corespondență.

Lugoș, 29 August n.

{Profesorul Weigand în Lugoș}

Prof. Weigand a fost 8 zile în Lugoș cu st. sa Doamnă. Studenții noștri nu l-au baș căutat, - poate-că sunt acri de studiul de preste an, - cu atât mai mult l'am veđut în societatea bărbaților și a damelor din societatea românească, și pe aceștia - ca totdeauna -dispuși și gata a face petrecerea Dlui prof. si a sociei sale cât mai plăcută. Despre studiul Dsale ne va lumina opul său care-l va edá.

Coresp.

Notă. Despre ruga din Lugoș se relatează doar în trei rânduri; s-a ținut, probabil, în 15 august, înainte de venirea lui Gustav Weigand.

Foaia diecesană, X (1895), nr. 34

20 August/1 Septembre, p. 6

Prof. Dr. Weigand a sosit Joi cu trenul de amez. Joi d.a. a fost la Glimboca cu trăsura, Vineri a plecat de dimineață pe jos la Rugi, de aici la Poiana. - Sâmbătă, pe jos la Jupa-Zăgujeni, de aci cu trenul de amez la Sacul. Sara s-a rentors la Caransebeș.

Dreptatea, II (1895), nr. 187

Miercuri în 23 August (4 Septembre), p. 2-3

Correspondență.

Caransebeșiu, 3 Septembre n. ,

Profesorul Weigand - șpionat!

S'a luat notiță în coloanele acestei foi și s'a adus la cunoștință cetitorilor ei, că ilustrul profesor de la universitatea din *Lipsca*, filo-românul Dr. Gustav *Weigand* se află de presinte în *Caransebeșiu*, capitala fostului confiniu militar *românesc* și a fostului comitat și mai românesc al *Severinului*. Vin acum a vestí publicului cetitoriu, că ilustrul bărbat al științei își petrece timpul făcând excursiuni în toate ȕilele prin satele din apropiere, unde stă de vorbă cu țerani și țerance, mai ales însă cu copii mai înaintați în etate; urmărește cu o deosebită atenție modul esprimării diferitelor cuvinte, adună toate cuvintele necunoscute încă, în deosebi pe acelea de origine slavică, - culege doine și povești populare, - cu un cuvânt, face studii curat limbistice, filologice-române; face adecă — *știință*.

Nu-i vorbă, profesorul *Weigand* e bine primit pretutindeni. Lumea românească, chiar și țărăimea îl cunoaște foarte bine din renumele cel bun pe care l are. O frumoasă primire i-s'a făcut Dumineca trecută în comuna *Borlova*, unde își făcuse excursiunea însoțit de mai mulți membri de ambele secse ai inteligenței din Caransebeșiu, și unde a fost ȕiua întreagă oaspele ospitalului preot din Borlova, a părintelui Mihail *Drăgălina*. Mica societate românească, care a petrecut niște momente foarte fericite în acest cuib de raiu, éra compusă din următoarele persoane: domnul și doamna *Weigand*, dl și doamna *Patriciu Drăgalina*, dl și doamna *Enea Hodoș*, apoi domnii *Andrieu Ghidiu*, protopop, *Ioan Ionașiu*, ases. consist., *Iosif Bălan*, profesor, *Băcila*, căpitan ces. reg., *Efta Biju*, proprietariu, și alții. Cu toate că savantul învățat al apusului nu face alta de cât numai știință, slujbașii înaltei stăpâniri ungurești au aflat cu

cale a pune și pe acest pionir al culturii, sub patronajul și sub scutul lor, și a' recomandá atențiunei - *gendarmeriei*.

Am adică date positive la mână, că protopretorul cercului Caransebeș, *George Rudeu*, (o uscătură din pădurea românească) omul cel vestit și până acum din isprăvile ce le pusese la cale cu câțiva ani mai în urmă (cu norocul, fără nici un succes) în contra comunității de avere din *Caransebeș*, pre cum și din alte năsd[r]ăvenii, parte de *dragoste*, manifestate cu un foc prea din cale afară, față de jumătățile cele mai frumoase ale unor preinși amici ai săi, și parte de *corteșire*, încoronate de bun success-paterial, cu ocasiunea ultimei alegeri de deputat dietal în Caransebeș, când acest mare stâlp al *tuturor* guvernelor, o lună zile nu a fost de vorbit în oficiu, fiind-că umblá în continuu prin comune, ca să împartă printră alegători banii lui *Iuda*, ear' în ziua de alegere erá atât de răgușit, în cât nici cu cele mai teribile opintiri nu erá în stare să scoată din gură acel obligat „ *éljen* ”, în care culminat totdeauna patriotismul, că acest om dară, mic la corp și la suflet, a aflat cu cale a se face ridicol până la nemurire cu următoarea ordonanță, trimisă inediat după sosirea profesorului *Weigand* la Caransebeș, tuturor notarilor cercuali din al său pašalic - o ordonanță, în care se află reoglindată întreaga cumiñeniă a acestui trunchiu de om

Eată ordonanța, în traducere românească:

„Am primit știre despre aceea, că un anumit Weigand profesor din Germania, are intențiunea să viziteze regiunile țerii, locuite de români, pentru a studiá relațiunile români pentru a intrá în legătură cu agitatorii estremi. Te provoc *dară* că dacă numitul profesor s'ar ivi pe teritoriul cercului Dtale; să-mi trimiți inediat și prin călăreț raport despre aceai ear' când se va ivi acolo, să-i urmăriți cu atenție încordată activitatea.”

(Originalul maghiar sună astfel:

„Arról értesültem, hogy bizonyos Weigand nevű, Németszági tanár, a román viszonyok tanulmányozása végett, az ország románok által lakott vidékeit beutazni szándékozik, hogy a *tulzó agitátorokkal* érintkezésbe lépjen. Felhivom ennél fogva, hogy ha nevezett tanár körlete területén megjelenik, hozzám rögtön küldönczcyel jelentést tegyen, és midőn ott megjelenik, működését éber figyelemmel kísértesse.”)

Am căutat a mă informá în mod autentic, nu cumva a dat ocârmuirea *comitatului* îndrumare pretorilor, ca se pună sub pază polițială pe ilustrul nostru oaspe, și sunt în pozițiunea de a declará în chipul cel mai hotărît, că din partea comitatului nu numai că s'a dat nici o îndrumare de asemenea natură, ci din contră, li-s'a trimis vorbă tuturor

acelora, pe cari îi privește, că *să nu molesteze cu nimica* pe savantul profesor, fiind-că nu e om de politică, ci de știință.

Ei bine, atunci de ce acest hiperzel patriotic din partea protopretorului *Rudeu*? Voiește d-sa doară cu ori-ce preț să ne dovediască, că nu e pentru postul pe care din grația românilor îl ocupă? Păcat de ori-ce trudă; pentru-că aceasta convingere noi toți de mult o avem deja, - și nu mai avem lipsă de nouă dovezi.

Caransebeșenii însă se-și noteze bine aceasta mai proaspătă nesdrăveniă a protopretorului *Rudeu*, care, cum se vorbește, ar aspiră la postul de *primariu* al orașului Caransebeș.

Halal de o așa acuziție!

Eu.

Cronică.

Timișoara, 4 Septembrie n.

Dr. Weigand prin Banat. Ni-se scrie din Caransebeșiu cu datul 2 Septembrie: Profesorul din Lipsea, Dr. Gustav *Weigand* petrece de mult timp la noi, de unde face dese excursiuni în giur în scopul studiilor sale. Astfeliu la 29 August a mers însoțit de profesorul Dr. Petru Barbu la Glîmboaca, unde a petrecut o zi; la 30 August a mers pe jos, însoțit de domnii Bîju și Bălan la *Ruji*, de unde a trecut la *Poiana*, unde asemenea a făcut și a fost surprins de dialectul local, aflându-l foarte interesant. În 31 August a călătorit tot pe jos la *Zăgoieni*, însoțit earăși de Dr. Barbu. De acolo s'a dus cu trenul la *Sacul*. În prima Septembrie a mers însoțit de o mare societate (în 4 trăsuri) la *Bîrlova*, unde s'a ocupat cu oameni din loc și cu de cei din *Bolvașnițu*, făcend ștudii. În ziua aceea s'a făcut o petrecere formală, cu jocuri și cântări, de la care profesorul *Weigand* s'a reîntors foarte îndestulit a casă, la Caransebeșiu. Această excursiune a fost arangiată de dl Patriciu *Drăgălină*, care are în Bîrlova un frate, preot, care a primit cu ospitalitate românească pe profesorul german .

Foiadiecesană, X(1895), nr. 35

27 August/8 Septembrie, p. 7

Prof. Dr. Weigand a mai vizitat azi săptămâna Borlova, Luni a stat în Caransebeș, Marți a fost la Zlagna și Prisian, Miercuri însoțit de mai mulți Caransebeșeni a fost în Rusca și Teregova, de unde a plecat apoi la Mehadia.

Dreptatea, II (1895), nr. 192

Miercuri în 30 August (11 Septembre), p. 3

Cronică.

Timișoara, 11 Septembre n.

Dr. Weigand în Mehadia și giur. (Raport special.)

lablanița, 29 Aug. st. v. Savantul profesor Dr. Gustav Weigand și-a făcut studiile sale Vineri și Sâmbătă în Mehadia, Valeabolvașnița și Plugova, ear' Duminecă a mers în Corniareva, Bogoltin și Globurëu.

Luni dimineața a sosit cu trenul micst la lablanița, împreună cu amabila sa Doamnă, fiind însoțiți de dl Rădneanțu din Timișoara și preotul Gaspar din Criciova. De ací a mers ilustrul profesor însoțit de preotul George Tatucu la Meedica, unde a (!) fost primiți cu afabilitate mare de preotul George Mârșavela, care pre lângă notițele luate de marele filolog i-a mai făcut foarte mare ajutoriu dându-i o cărticică cu numirile populare din plantologiă, scrisă de dînsul alfabetice și cu mare diligență în limba română, latină și germană. Deosebită bucurie i-a făcut însă înaltului oaspe 2 cărți ce i-a donat preotul, adecă o *psaltire* bine-conservată *din anul 1651* și o cazanie tipărită la Belgrad *în anul 1699*, pe care se află scris „Costa Ursu și a soției mele [...] ria din Logoj” ear' deasupra aceste [...] adaos preotul de atunci „în [...] robilor lui Dumnețeu a reposaților [...], George, Alesandru, Iana și Giula și Măria 1860 în 2 Iulie spre pomenire lui Pavel Mârșavela parohul Mehadichii cinstită de la Costa Ursu” etc. cele de sus. Atât aceste daruri, dar' mai vĕrtos dialectul deosebit de celelalte din Banat, l-au satisfăcut pe ilustrul profesor și a plecat încântat cătră lablanița, unde a luat prânțul și după un studiu amĕnunțit au plecat seara cu toții earăși la Meedica de unde-și [v]a continuă călĕtoria mai departe.

Notă. Adnotarea de pe *cazanie*, cu pasaje neclare din cauza hârtiei rupte, se găsește întreagă în *Foaia diecesană*, nr. 36/1895, 13/ 15 septembrie, p. 6, care a publicat (preluat?) același text, cu mici modificări: *botanică* în loc de *plantologiă*, *donuri* pentru daruri, *germână*, nu *germană* (și alte câteva diferențe ortografice).

Foaia diecesană, X (1895), nr. 36

3/15 Septembre, p. 6

Dr. Weigand în Mehadia și giur. I-se scrie Dreptății: *lablanița*, 29 August st. v. Savantul profesor Dr. Gustav Weigand și-a făcut studiile sale Vineri și Sâmbătă în Mehadia, Valeabolvașnița și Plugova, ear Duminecă a mers în Corniareva, Bogoltin și Globurëu, făcându-și și de aici notițele sale trebuincioase. Luni dimineața a sosit cu trenul micst la lablanița, împreună cu amabila sa Doamnă, fiind însoțiți de D-l Rădneanțu din Timișoara și preotul Gașpar din Criciova. De aici a mers ilustrul profesor însoțit de preotul George Tătucu la Meedica unde a (!) fost primiți cu afabilitate mare de preotul George Mârșavela, care pre lângă notițele luate de marele filolog i-a mai făcut foarte mare ajutoriu dându-i o cărticică cu numirile populare din botanică, scrisă de densul alfabetice și cu mare diligență în limba română, latină și germână. Deosebită bucurie i-a făcut însă înaltului oaspe 2 cărți, ce i-a donat preotul, adică o *psaltire* bineconservată *din anul 1651 și o cazanie* tipărită la *Belgrad în anul 1699*, pe care se află scris „Costa Ursu și a soției mele Măria din Lugoj;” ear deasupra acestor cuvinte a mai adaos preotul de atunci „Intru pomenirea robilor lui Dumnezeu a reposaților Ștefan, George, Alesandru, Iana, Giula și Măria 1860 în 2 Iulie spre pomenire lui Pavel Mârșavela parohul Mehadichii, cinstită dela Costa Ursu” etc. cele de sus. Atât aceste donuri, dar' mai vîrtos dialectul deosebit de celelalte din Banat, l'au satisfăcut pe ilustrul profesor și a plecat încântat cătră lablanița, unde a luat prânzul și după un studiu amănunțit au plecat seara cu toții earăș la Meedica [Mehadia - n.n.] de unde-'și va continua călătoria mai departe.

Dreptatea, II (1895), nr. 194

Vineri în 1 (13) Septembre, p. 3

Călătoria profesorului Weigand. Ni-se scrie din Mehadia: în 8 Septembre n. profesorul Weigand a făcut o escursiune și la *Cornereva*, în scop de a face și aici studii filologice cu privire la limba română. Si ce să veți! de și preoții au fost avisați, credeți că l'a primit cineva, ori găzduit. Pecat că în comuna aceasta puternică de 4500 suflete, așa proți pr... avem. Ce-și va fi închipuit dr. Weigand, despre acești preoți, nu știu, dar' știu sigur că numai bună părere n'a putut să-și facă despre dînșii. Oare nu e timpul suprem,

ca consistoriul se îngrijescă, ca se vină alt preot harnic în această comună? Cel mai bătrân nu mai poate funcționa, e neputincios, și zădărnicește și ceea-ce ar fi de făcut, și el, se înțelege, nu se mișcă. Și se mai închină ambii regulat ȕilnic și sfântului spirit. Ve mai spun și aceea, că aici în zadar cauți „Dreptatea” ori „Tribuna”, de și comuna e puternică, și oamenii în stare bunișoară, se înțelege că nici preoții nu le au, afară de foaia poporală. Neprimit și negăzduit i-au mai stat și jandarmii pe la spatele profesorului Weigand, ca veți bine, se nu se periclitizeze patria prin studiile filologice. Mai știu și aceea, că notarii toți au căpătat îndrumări, ca se-i controleze activitatea, că ar fi mare socialist și mai câte toate. Eri profesorul Weigand a plecat de aici la Orșova și cred, că va fi mult mai bine primit de cât pe aici, afară de comuna Iablanița, unde e harnicul preot Tatucu. *Unul de lângă Mehadia.*

***Dreptatea*, II (1895), nr. 196**

Luni în 4 (16) Septembre, p. 3

Călătoria profesorului Weigand. În ȕilele din urmă Dr. *Weigand* a cercetat jurul Orșovei. La 13 Septembre n. pre-cum ni-se scrie, a fost în *Ogradina*, însoțit de Dr. Ioan *Popovici*, Vasile *Segărcian* și învățătorul *Hențu*. Seara a fost oaspetele părintelui Vichentie *Pirtea*, la care a petrecut de la 6-9. În timpul acesta casa părintelui *Pirtea* a fost străjuită de doi gendarmi că, veți Doamne, se nu i-se întempe profesorului german ceva. În zadar, în țeara ungurească nici studii filologice nu poți face fără gendarmi.

***Dreptatea*, II (1895), nr. 205**

Sâmbătă în 16 (28) Septembre, p. 2-3

Călătoria Drului Weigand.

Orșova, 18 Septembre n.

Eruditul profesor german de la universitatea din Lipsca, dl Dr Weigand, a petrecut câteva ȕile în mijlocul nostru și a nume sosind el cu trenul de la Mehadia Mercuri în 11 I.c. la gara Orșovei, a fost întâmpinat de cătră Dr Ioan *Popovici*, avocat și Traian *Hențu* învățătoriu. De la gară a mers, dimpreună cu stimabila-i soție, cu trenul (!) de la Orșova, unde a descălecat la locuința prim-forestrierului (!) dl. Vasile Segărcian.

După amiaș, tot în ziua sosirii, a mers dl Weigand însoțit de susnumiții domni la satul cel mai de aproape *Jupanec*, și acolo, la locuința preotului local, a făcut studii limbistice, scrutând mai vârtos dialectul nostru bănățenesc. În ziua următoare, adică Joi, trecând cu luntrea la Techia, un sat românesc preste Dunăre, în Serbia, și prezentându-i-se acolo dlui Weigand o româncă de preste 90 ani, s'a întreținut cu aceasta mai mult timp spre a scruta dialectul românilor, cari locuiesc în *Moesia* de odinioară și cari se estind pe întreg malul sârbesc al Dunării. Cu această ocaziune s'a alăturat la societatea dlui Weigand și dl protopop al Orșovei Michail Popovici, cercetând ilustrul oaspe și insula turcească, numită Ada-Kaleh.

Vineri, în 13 Septembrie, profesorul Weigand cu plăcuta-i soție, dimpreună cu Dr Ioan Popovici, Vasile Segărciam și Traian Hențu, a făcut o excursiune cu trăsurile *pană* la Plavișevița, cătră amiași însă ne-am întors la strâmtoarea numită „Cazan”, unde postându-ne în preajma căii divului Traian, sub conducerea dlui Segărcian ni-s'a pregătit sub ceriu liber, pe earbă verde, o mâncare românească. Dl Weigand nu a putut din destul admiră regiunea romantică din apropierea st[r]îmtoarei (!) „Cazan” și a fost încântat de frumseța ei. Seara am întors la harnicul preot din Ogradina-vechiă, dl Vichentie *Pirtea*, unde ne așteptă o masă întinsă. Doamna preoteasă, cu afabilitatea-i cunoscută, pre cum și alți dni, ne-au distras (!) în decursul cinei cu câteva cântări populare, cum se cântă la noi în Banat, unele dintră ele le-a luat dl profesor în scris, ȃicându-i-le avocatul Popovici. Fiind noi la masă, - după cum sunt informat, - doi gendarmi trimiși din partea stăpânirii au păzit pe la ferești, bagseama se temeau că facem vr'o conspirațiune, periclitând ideia de stat maghiar, ba încă se vorbește, că acei gendarmi ar fi făcut arătare oficioasă la pretură. Din ce motiv, aceasta numai ei o știu.

Sâmbătă a cercetat ilustrul profesor casina română din loc, donând bibliotecii noastre un exemplar din opul său, scris despre români, ear' Duminecă, după ce a scrutat cărțile vechi ce se află în biserica noastră, a plecat spre *București*, de unde în curênd, probabil Sâmbăta viitoare, se va re'ntoarce spre a-și continuă calea la Moldova-nouă, ear' de acolo preste Sasca la Bozovici.

Dl profesor Weigand fiind un bărbat foarte învățat și simpatic, a lăsat cele mai plăcute suveniruri la românii de aici și mărturisim sincer, că ni-a cășut tare greu, când ne-am despărțit de el. *Tufărințul*.

Moldova-nouă, 26 Septembrie n.

În 20 Septembrie l.c. a părăsit savantul oaspe al bănăţenilor împreună cu stimabila-i soţie comuna Orşova şi au sosit în comuna *Berzasca*, unde au petrecut acolo o zi şi o noapte în casa preotului de acolo A. *Golumba*. De aici însoţiţi de D *Golumba* şi soţia au ajuns în 22 c. seara în comuna *Moldova-nouă* (Boşneag) unde i-au întâmpinat dnii: preotul Tr. *Oprea*, Drd A. *Gava* şi învăţătorul S. *Gava*. Aici au petrecut două nopţi şi o zi în casa părintelui *Oprea*. În comuna noastră a avut Dl profesor ocaziune a studia un nou dialect bănăţenesc al așa numiţilor „bufeni”, cari sunt colonişti din România, şi se deosebesc [atât ca - fila e deteriorată, n. n.] port cât şi prin dialect şi obiceiuri [de ceil]alţi bănăţeni numiţi „frătuţi”. De aici şi-a [con]tinuat calea însoţit de Dnii Tr. *Oprea* şi A. *Gava până* în comuna *Sasca*.

Vroiesc acum să Vă dau după informaţiunile câştigate o scurtă schiţă despre calea ce are se urmeze, promiţându-vă a vă descrie cu procsima ocaziune mai detaiat despre petrecerea Dlui Profesor la *Moldova-nouă*.

De la *Sasca* va călători la *Dîlboceţi*, *Bozoviciu*, unde va stă mai mult timp, spre studiarea dialectului special al „*almăjenilor*”. De la *Bozovici prin Anina* la *Oraviţa* şi jur; de aci la *Vêrşet* şi în satele învecinate, posibil chiar până şi la *Alibunari*, *Satul-nou*. De la *Vêrşet* spre *Bocşa*, *Reşiţa* şi jur; de unde apoi se va întoarce a casă la *Lipsca*.

Acestea serviască spre orientare fraţilor Români din părţile numite.

A.G.

***Dreptatea*, II (1895), nr. 210**

Vineri în 22 Septembrie (4 Octobree), p. 3

Cronică

Timișoara, 4 Octobree n.

Prinsonerul valachilor. Sub acest senzațional titlu se ocupă din nou aproape întreaga presă maghiară cu profesorul *Gustav Weigand*. O întâmpinare cordială a domnului *Weigand* din partea bravilor Orăviţeni a dat *ânsă*, ca zelosul savant al apusului se figureze din nou în coloanele gazetelor maghiare. Inzadar (!) a declarat domnul *Weigand*, că misiunea sa este pur literară şi că dînsul nu are a face nimic cu politica, totuşi gazetarii maghiari nu se sfiesc de a'l presenta ca pe un emis al ţării sale pentru a face agitaţie întră noi. Apoi las' că informaţiunile ce presa maghiară le dă

asupra persoanei și activității dnului Weigand sunt mincinoase, dar' sunt și proaste de tot. Astfeliu într'o foaie locală aflăm înregistrată știrea, că: „Fiica (?) drului Weigand a fost *surprinsă* cu un frumos buchet de flori, ear' profesorul întimpinat cu să trăiească"... De sigur, că dnul Weigand va fi *surprins de esactele informațiuni* ale respectivei foi, de oare-ce până acum nici chiar dînsul nu e *informat* se aibă vre-o fiică. „*Magyar Hirlap* ” apoi dă un și mai nostim exemplu de bună informațiune despre petrecerea drului Weigand prin Banat. Eată ce scrie în numărul său *de la 3 Octobree*: „Nu de mult am scris, că mai mulți savanți din străinătate se pregătesc a veni în Ungaria, ca să studieze starea românilor noștri «apăsați». Unul dintră acești savanți, *Wajland*, (sic!) profesor al universității din *Lipsca*, și-a împlinit promisiunea și a și *sosit în zilele aceste* ”. Poftim informați [une: *zilele aceste* ”, *până* când doctorul Weiga[nd...]de zile se află în mijlocul nostru. [... Ap]oi acești domni sunt supărați foc, [...] și dascălii (români) îi vor da [...] mult material pentru opul său [...] scris cu multă obiectivitate." Măi [...] Li-e frică, ce să le faci? Dar...

Notă. Parantezele drepte arată cuvintele/ pasajele unde pagina ziarului este deteriorată.

Dreptatea, II (1895), nr. 212

Luni în 25 Septembrie (7 Octobree.), p. 2-3

Călătoria profesorului Weigand.

În Moldova-nouă.

- Ce rău e situat Bosneagul nostru, - țiceam totdeauna cătră popa 'l nost', de câteori ceteam în „Dreptatea” despre călătoria Dlui Weigand.

- La marginea țerei, ascuns întră munți, încungiurat de comune străine, imposibil, ca savantul profesor să se abată și pe la noi; - și ne exprimam reciproc părerea de rău, că o să părăsiască cât de curênd Banatul, fără ca noi să avem fericirea de a'l cunoaște.

Și pare-că dorul acesta a produs o putere magnetică, care l'a atras pe DI Weigand, sau poate că noi în temerea că nu va veni, ne-am făcut o idee mai nefavorabilă despre situațiunea orășelului nostru - nu știu, destul însă, că pe neașteptate, neavisat, ne surprinse cu prezența sa. Cu atât mai plăcut am fost atinși.

Se'nțelege că ne-avend noi cunoștință despre sosirea DSale, nici nu l'am putut întâmpina, ci a descălecat la hotel, unde nici nu se aședase bine, pană ce îl și încungiurá o ceată de străini.

„Părince" țișe nea Ghiță, care tocmai întrase la părintele Traian Oprea. „Să fași binie și să mergi pană la bert, că ce pofceșce un priot străin, și mo trimies pă minie, ca să ce chiem".

Plecarăm amêndoi.

În sală la o masă o societate neobicinuit de mare: maghiaro[mâni?] noștri din loc, și întră ei, ce minune?! popa Golumba de la Bêrzasca cu soția sa; în fruntea mesei un simpatic bărbat străin, la dreapta lui o drăgálașă damă, căreia nu îndrăznești a-i *ține* „cocoană" din simplul motiv, că prea arată a „coconită": DI Weigand și soția. La stânga lui un bărbățel cu niște trăsuri nesuferibile, 'și bâteá gura ne 'necat, așa în cât se putea observa pe fața profesorului semnele de disgust, să vi-l recomand: DI ingineriu Hantos... Salutândul noi cu mare bucurie pe savantul profesor, ne aședarăm la masă și începurăm a discuta cu DI Weigand. Ei, dar' creți că poți ajunge la vorbă de rēul jidanului. De unde! Ca să aibă onorații cetitori o ideiă despre obraznica lui ignoranță, amintesc, că îndrăznise a afirmá, că dēnsul a stat mai mult de 2 ani în Lugoșiu, și nu stie să fi auđit o vorbă românească. In Lugoșiu! ! auđi! l-a reflectat însă părintele Oprea, în cât îți era milă de bietul jidan, eram cu considerare față de distinsa societate - astfel îi dădeam eu dovedi „pipăibile" despre aceea, că în Moldova nouă sunt Români, și cel puțin aceasta să o țină minte.

- Dta Dle profesor; de sigur călătorești din însărcinarea Ligei, în cauza minciunilor acestea românești? - întreabă jidanul.

- Te provoc să-ți moderezi espresionile, când vorbești despre cestiunea română, - esclamă păr. Traian, indignat,

- Greșești Dle foarte, când te exprimi astfeliu. - lua cuvêntul DI Weigand, și silit de împregiurări începu a-și exprimá părerile despre „minciunile" românești, în cât îți saltá inima de bucuriă.

Dar' pre lângă toate acestea, îmi reservasem dreptul de a'l capacítá pe stimabilul cu alta ocașiune. El continuă sans gêne:

- Dar' cum, poate și la Lipsca se intere[se]jază de limba română?
- Ce creți, Dle! - reflectă profesorul - nu numai în Lipsca, ci în toate orașele mai de frunte germane, și preste tot, în toate țerile culte se studiează limba aceasta, și încă cu o predilecție, deoarece este una dintră cele mai interesante limbi.

- Sigur, că ți-e cunoscută și limba maghiară?

- Nu, ise DI Weigand, cunosc peste o duzină de limbi, însă cea maghiară nu, n'are nici o valoare, nu tiu pentru ce ai studiá-o.

Vėdėnd părintele Oprea pe DI profesor astfeliu molestat, îl nvit a merge i a prenopt la dnsul, ceea ce a i primit.

Pe cale ne spuse, că i în Bėrzava l'a fericit un atare individ, amplotat de pe vapor; într'altelē îl rugase, că la cas de va da ceva publicitii despre clėtoria sa prin Ungaria, sė nu-i descrie rėu pe maghiari! „Hm, cu musca pe căciulă!”

- Nu sunt iarist Dle, ci filolog, nsė dacă mė voiu decide sė public ceva, apoi te asigur, că la tot casul numai „adevėrul i dreptatea mė va conduce” rėspunse DI profesor.

*

DI profesor face minuni! Când intrarăm în casa părintelui Oprea ce mare-mi fu mirarea! Pe doamna preoteasă Silvia o lăsaserăm bolnav a casă, i acum ce sė veți! Boala ca 'n palmă. Simplu tirea despre sosirea oaspeilor distini a făcut'o sė-i uite de morb, ba a nsnėtoat'o, i cu nascuta-i afabilitate i dėduse toată silina, că timpul ct va petrece în locaul ei, sė le fie ct mai plăcut, a dat curată dovadă despre cunoscuta ospitalitate a românului.

Mnei apoi a cercetat DI profesor coala română din loc, apoi biserica unde, a scrutat printrė actele i cărțile vechi bisericești, de unde ntorcėnd apoi la casa parochială a conferat lung timp cu feciori ėrani anume veniți, fcėndu-i însemnările asupra dialectului bnenesc. i pe cnd cestia i [e]jsplcau cuvėntul -mi se pare: „pismiet (pegmez, truc) - eac se ivete a treia-oară un diurnist al „fisolgbirėului”, sub pretecestul unor afaceri oficioase, ear' pe „fileberul” gendarmilor l'a trecut apte ape plimbndu-e pe lng casa parochială.

n cancelaria fibirėului conferen - se dau signalele - se împart poruncile necesare la delăturarea marelui periclu ce amenina patria.

Că e i periculos DI Weigand! - Cum sė nu! Vorbește toate limbile romanice - va sė ic este - „panroman” - egal cu dacoromân - adică - iridentist - gravitează spre România! Alarm! pazii[-l] bine!

Mult m'am r (!) de zăpăceala dumniilor, mė gndeam:

- Sėrmane Jankovics solgbirėu.

Ce necaz pe capul tėu!

Ei, dar' la urmă, foarte bine proced suljbaii noștri, căci ei ca stpnitorii erei, voesc sė'l informeze *fidel* despre stările politice din ear, tiind că Românii numai despre „limba” lor: l informează:

Ei vreau să-i dovedească, că statul acesta este un curat "Polizeistaat" și nu un stat cu constituția și libertate, după cui lățesc unii prin străinătate. Foarte corect! Noi nu putem avea nimic contra.

- Li vai să dai, iaca o vine un învățat niemțesc, ca să studieze limba noastră și domniile nu mai știu să dea capul lor, și or să-ți dai dacă ar vine *Lucaciu* încoace? (dăse unul dintră nație, adunată la locul obicinuit și conferând.

- Și or să-ți dai? ar trimice o dipeșă la Biserica albă după un regăment ge cătanie
- reflecta altul.

- Mă, tăt am audzit, și acum ved că-i istină, că tot neamtu dje la noi arie în fundul dulapului un rënd dje țoalie (haine) românești, dje frică că o vine alcie vremuri, și să poată apoi trec dje Român.

- O fi! că înainte vremuri iar așa or făcut iei -dăse treilea, și începu „taina” (discuția) despre „vremurile trecute” pe când trăia lancu, etc.

- Nu mai zăuit, și m'o povestit tata, djespre pătai diputației la Viena - dăse unul dintră ei.

- Ce au pățit întrăbăiu eu.

- Apoi să Vă spun, după și se făcu eară pașie în țară, dusă o diputație dje nemți dje la noi (numise și persoanele) la împăratul să ciară ajutor pentru zidirea caselor arse și derimate, ajungând acolo, întrebă împăratul, cum și șinie li-o făcut pagii aceia, iei respunseră că:

- Die wallachischen und rasischen Räuberbanda's.

- Das waren keine Räuberbande, sondern kaiserliche Truppen - lie răspunse împăratu, și s'or întors proscii cu buzele umflacie: Rîserăm cu toții.

*

După amiași am făcut o escursiune la „cataract” sau cum îl numesc aicia „burău”. Regiunea romantică și cataractul însuși care este de o rară frumusețe - a făcut adâncă impresiune asupra distinșilor noștri oaspeți. - Apa, curată ca cristalul, cade de la o nalțime de 28 metri, aușindu-se din departe murmurul ce-l causează căderea.

După cum sunt informat strajameșterul jandarmilor ne-a urmărit cu un telescop pe când treceam prin comună, temându-se, că nu cumva să împărțim „ruble rusești” eventual „bombe” printră nație. Ce să-i faci!

Seara apoi am petrecut'o mai lung timp și mai mulți inși la olaltă, bucurându-ne de buna dispoziție a Dnului profesor, prin ceia ce a dovedit, că bine s'a simțit întră noi, și prin urmare ni-am ajuns scopul.

Mînești a plecat apoi din comuna noastră, lăsând în urmă-i cele mai bune impresiuni.

A.G.

***Dreptatea*, II (1895), nr. 213**

Maiți în 26 Septembre (8 Octobre.), p. 2

Călătoria profesorului Weigand.

În Valea-Almăjului.

- -, 30 Septembre n.

După-ce a plecat de la Ogradina cu trăsura de-alungul Dunării pe la Bêrsasca, Moldova (Boșneag) și Sasca, - Mercuri în 25 Septembre a ajuns în Șopotu-nou (Buceava) unde, durere, nici de mâncare n'a căpătat la birt. Câteva notițe filologice totuși și-a luat. - In de seară ajungînd în Dalboșeți s'a întreținut cîtva timp numai cu deșteptul locuitoriu *Popistași*, de la care a cules multe la hotelul Ienea... Popistași i-a povestit și altele „cu ochii scâlțați în lacrimi”. - La 9 oare seara a ajuns cu drăgălașa-i soția în Bozoviciu la casina română, unde ca de comun era o parte din inteligența Bozoviciului. Fiind din partea acestora salutați au fost invitați și conduși de DI Mileticiu, ai cărui oaspeți au fost cele 4 țile petrecute în Almăj. - Joi după amiazi însoțiți de afabila Doamnă Mileticiu au mers la Șopotul-vechiu, fiind nedeiă, - savantul profesor a scrutat matriculele în casa preotului Chimbir, ai cărui oaspeți au fost, după aceea s'au dus la joc conversând cu mai mulți flăcăi; ear' stimabila Doamnă însoțită de Doamnele Mileticiu și Calinescu au asistat la Vecernie. După apusul s[o]arelui a sosit și părintele D. *Bogoeviciu* din *Lăpușnic*, spre întimpinarea oaspeților, despre a căror sosire primise știre expresă, și după o convorbire cu acesta au plecat ear' la Bozoviciu.

Vineri la 8 oare a. m. a plecat la Prigor/Borloveni-vechiu, Pătași și Prilipeți, însoțit de părintele Bogoeviciu după conțelegerea avută în Șopotul-vechiu. Avisat n'a putut fi nimeni afară de părintele Blidariu din Prilipeți, cu care doria să vorbiască, ca unchiu cunoscut al energicului român Dr. *Popoviciu*, avocat în Orșova, în Prigor a fost condus la părintele Iosif *Câmpianu*, unde a cules unele cântece populare și alte notițe de dialect de la două neveste.

La 1 oară a ajuns la Borloveniu-vechiu, unde cu învățătorul Boldea și încă un moșneag a conversat și și-a luat notițele necesare în casa ospătariului Brancoveanu, unde a și prânzit.

Plecat de aci prin Pătași, nefiind preotul a casă, la 4 oare au ajuns la părintele Blidariu în Prilipeți, pe care găsim-l singur și după o conversare de câteva minute, însoțit de acesta și de tovarășul de călătorie D. Bogoeviciu, au mers la onorabila familie Osiecky, unde de la un moșneag și-a luat notițe, și după-ce cu amabila Doamnă Osiecky au conversat mult în limba grecească, bulgară și franceza, la o cafea turcească; - la 7 oare au ajuns în Bozoviciu.

La cină a fost la familia Brânzeiu, împreună cu st. Doamnă, Dimitrie Mileticiu și preotul Bogoeviciu. Din limbajul original al bătrânului preot a cules multe.

Pe mâneși, Sâmbătă, a mers la *Rudăria* și *Bănia*. Preotul Bogoeviciu, care-a fost „mâna dreaptă” n'avea să lipsiască. Ajungând la 10 oare în Rudăria la preotul Iacob Sîrbu, au cercetat matriculele bisericești, luându-și notiță despre numele familiei „Haramuz” etc.

Ajunși la 1 oară d. a. în Bănia au mers mai întâiu în spațioasa biserică, plătându-i mult atât pardoseala cât și zugrăvirea la carea tocmai lucrează pictorul român Hașca. De aci la vechia familie preoțească Bo[go]eviciu și onorabila familia Ienchi, unde au fost așteptați cu prânzul. La dispozițiune i-s'a pus Petru Ciuta (mosor), de la care încă a luat notițe din dialectul bănienilor. În privința acestui dialect, ceva excepțional de celelalte dialecte, prea interesante i-a fost cele primite de la părintele Bogoeviciu despre verbele caută =captă, laudă=labdă, și substantivele laptă=laută, lăptași=lăutași etc, usitate numai în Bănia.

De la acesta a primit și un Molitfelnic vechiu slovean, dar' ros de „hîrți”*)

La 7 oare seara a ajuns la Bozoviciu, unde în casina română și-a luat multe notițe și chiar explicațiuni cu deosebire de la DI Máhr, jude regesc, preoții Brânzeiu, Bogoeviciu, teologul absolut Isidor Saberca și Mileticiu.

Duminecă dimineața i-s'a pus la dispozițiune bătrânul Efta Oprea (năsdravănu) și tineri de la cari a cules multe poezii și notițe de dialect.

Octogenariul sau nonogenariul moș a dat în onoarea noilor oaspeți un prânz, în cafana Străin.

Luni dimineața la 7 oare plecând spre Oravița și-a luat rămas bun mulțămînd pentru buna primire.

Dr. Weigand în cele politice, despre cari se vede că e foarte orientat și le știe, nu numai nu se amestecă, dar' nici nu se demite.

E om afabil în toate privințele - și filoromân.

*) șoareci

x

În Alibunar.

Savantul profesor Dr. Weigand cu amabila sa soție în 4 Octobree cu trenul de seara a sosit fără veste în Alibunar însoțit de dl avocat Dr. Olteanu din Vêrșeț. A fost primit cu multă bucurie la locuința binemeritatului preot Nicolae Popoviciu unde luând cina s'a întreținut asupra mai multor cestiuni limbistice. Preste noapte s'a retras cu amabila sa soție la învățătorul Teodor Petrișor, care li-a pus la dispozițiune odaia sa de dormit arangiată în stil antic-german. Dimineață a luat dejunul la învățătorul, apoi și-a făcut studiul predilect cu octogenariul Damian Roșul din loc. Sub durata studiului doamna a scris o epistolă lungă mamei sale. După aceea a cercetat o casă țărănească, apoi la 10 oare a plecat cu trenul la Petrovoselo, de unde se va reîntoarce la Vêrșeț.

Corespondentul.

Dreptatea, II (1895), nr. 215

Joi în 28 Septembrie (10 Octobree.), p. 2-3

Călătoria profesorului Weigand. În Oravița.

Lunia trecută, 18 (30) Septembrie a.c. a sosit întemeietori Seminarului român din Lipsca dl Dr. G. Weigand în Oravița cu trenul de cătră Anina. Spre întâmpinare la gară în frunte cu protopopii de ambele confesiuni a fost o parte mare a inteligenții de unde a fost însoțit pană la cuartirul special pentru dînsul arangiat în hotelul „La coroană”. S'-a ales acest loc pentru comoditate,ca întru lucrarea lui să nu aibă nici o conturbare. Toată după amiașia s'a ocupat cu cercetări limbistice la poporul de aici numit „bufeni” ear' seara a fost o convenire românească în onoarea ilustrului profesor, la care convenire a participat toată inteligența locală și mulți Români din apropierea

Oraviței. Au fost în tot circa 70 persoane. - Însă nici această convenire nu a decurs fără incidente neplăcute. Nu Românii prezenți le-au cauzat, ci slugile ideii Comitetul arangiator a stabilit pentru muzică programul pieselor ce erau să se execute în decursul petrecerii. Întră acestea se află și „Doina lui Lucaciu”. Această piesă a scos din fire pe nemernicii „ideii”, în cât demandând unui polițist, acesta a avut curajul de a o șterge din program. Numai prin întervenirea unui distins membru a fost posibil, ca prezenții să audă această doină melodioasă și frumoasă.

Marți, spre continuarea studiilor, însoțit de dl protopop tractual și alți Oravițeni a cercetat frumoasa comună „Ciclova-montană” locuită asemenea de „bufeni”.

Primirea a fost deamănă de renumele „Ciclovei”. Conducătorii însoțiți de corul vocal au eșit într-o întâmpinare până în marginea hotarului, unde preotul local prin o cuvântare scurtă însă foarte potrivită l'a întâmpinat în numele locuitorilor, ear' după acestea a întonat corul o cântare ocazională.

De aici urmat de Cicloveni a intrat în comună, unde a scrutat limba românească, până la 11 oare, când a binevoit a primi invitarea Ciclovenilor la un dineu provizat în localitățile berăriei din loc. Observ, că și aici antistea comunală a fost reprezentată prin capul ei, însă nu ca să spioneze, ci ca să măriască festivitatea. În decursul dineului corul a întonat mai multe piese naționale populare, cari piese au făcut ilustrului oaspe deosebită plăcere, ne mai auzindu-le până aici. A eselat și preotul gr. or. din Ciclova rom. prin doinele dsale. Șirul toastelor l'a deschis dl profesor pentru prosperarea limbei române, urmat fiind din partea Ciclovenilor pentru dl profesor, stimata lui doamnă, națiunea română etc.

De 12:30 oare a părăsit Ciclova însoțit fiind de mulți bufeni, până afară de sat. A mai cercetat în ziua aceea Oravița-română, ear' seara a fost convenire socială la „Coroană” însă acum fără asistența polițială.

Ciclovenii au mai donat pentru universitatea din Lipsea o evanghelia din secolul al XVII-lea. Mai observ, că șovinistii au raportat la unele foi maghiare despre petrecerea Dlui Dr. Weigand pe la noi. - Rapoartele acestea le caracterizează ura, pisma și invidia față de români și față de stimabilul Domn profesor, pe care îl țin de un agent al Ligei. - Să le fie de bine.

Călătoriul.

În Cacova.

După petrecere de două zile în Oravița, savantul profesor DI Dr. Weigand cu gentila sa D-nă pleacă Mercuri în 2 Octombrie la 8 oare dimineața, însoțit de Dnii Alesandru Popovici protopresbiter gr. or. rom. și Dr. Petru Cornean avocat, cu doamnele soții spre Cacova. - Aici luând știre inteligența română, în frunte cu preoții și învățători grăbi a le eși spre întâmpinare aproape de comuna Greovaț, unde fură binevenți prin cuvinte alese și pline de căldură de către învățătorul Traian Lintia, la care savantul Domn profesor mulțumi adânc mișcat. După aceasta punându-se convoiul de trăsuri în mișcare, oaspeții iubiți fură conduși în ospitala locuință a Doamnei Ofelia *Achimescu*, carea i primi cu îndatinata-i afabilitate. Inmediat după aceasta savantul Dn profesor merse împreună cu DI protopresbiter Alesandru Popovici și inteligența locală și din jur la școala gr. or. rom. din loc, unde întră frenetice strigări de „să trăiască” abia putea străbate prin mulțimea adunată la târgul de săptămână. - Aici i-se puseră la dispozițiune numai de cât câte 2-3 bărbați din Cacova, Ticvaniul-mare, Varadia, Cherneca, și Comoriște, cu cari se întrețină savantul profesor două oare și jumătate, luând notițe despre tot ce a aflat de interes relativ la dialectul limbei române din această împrejurime.

După amiazi la espresă invitare cerceta comunele Goruia și Ticvaniul-mare, însoțit tot de dl protopresbiter Al[e]sandru Popovici. În comuna Goruia se lățește vestea despre sosirea savantului profesor Weigand cu iuțeala fulgerului și se începe o mișcare neîndatinată, ear' notăreșelul unealtă, plin de invidia pentru această ovațiune, vedând pe Dnii T. Popovici preot, A. Popovici, învățătoriu, și G. Stan comerciant pregătiți de a eși întră întâmpinare, la dice: „Ce faceți atâta paradă, că doară nu vine vreun fôispan” și căuta cum de cum să pună bețe 'n roată acestor manifestațiuni. Aceștia însă nu se lăsară ademeniți de notariul, ci eșiră spre întâmpinare tocmai până în comuna vecină Giurgiova. -Savantul profesor fu apoi însoțit și condus întră urări de „să trăiască” în locuința Dlui comerciant G. Stan, unde a fost binevenat de către învățătorul Aureliu Popoviciu. Curând după aceasta, notariul-gendarm, îngrijit de soartea patriei, vine într'un suflet și se prezentează ca atare; astfel savantul Domn profesor numai sub strașnică controlă putu cercetă unele cărți și scripte vechi ce se aflau în archiva bisericească, ducând cu sine o colecțiune de numeri din prima foaia română „Foaia de Duminecă” din anii 1830 și 1837.

La reîntoarcere către seară fû întâmpinat de către o imensă mulțime de popor în Ticvaniul-mare și binevenat de către învățătoriu G. Caiman apoi condus în locuința domnului bărbat Nicolae Braia, unde i-se făcu din partea corului vocal din loc și

o frumoasă serenadă, pentru care savantul profesor mulțumi tuturor în termeni foarte calzi prin graiu dulce românesc.

Sosit la Cacova savantul Dn profesor fù invitat dimpreună cu gentila Doamnă consoartă la cina comună dată în onoarea D-lor, la care au participat la 30 persoane din loc și jur și pre lângă aceștia o imensă mulțime din poporul din loc ca ascultători. Înălțătoare de inimi au fost aceste momente, vădând pe acești oaspeți de înaltă pozițiune cum se pogoară până la straturile cele mai de jos ale poporului de rând, unde prin farmecul adevăratei culturi cuceriră inimile tuturor celor prezenți. S'au rostit cu mare însuflețire mai multe toast, dintră cari mai remarcabil al Dlui protopresbiter Alesandru Popovici și al Dlui avocat Dr. Ion Nedelcu, în care cel dintâiu ca șeful tractului, ear' al doilea ca fiul comunei Cacova, mulțămesc savantului profesor pentru însemnatele servicii făcute națiunei române prin stăruințele obositoare întru scrutarea limbei române.

Însuflețirea ajunge la culme când sosește corul vocal din loc și întră aplause nesfârșite esecută în cor bărbătesc și micst piese dintră cele mai alese, ear' la fine la espresa dorință a oaspeților sărbătoriți unele melodii populare, la auđul căroră rămaseră cu totul răpiți de frumseța doinelor populare. După aceasta se ridică savantul profesor și într'o vorbire dintră cele mai dulci cu introducerea: „Românilor! de și sunt neamț, inima mea este română”, mulțumește adânc emoționat dlui protopresbiter A. Popovici pentru bunăvoința arătată, însoțindu-l în întreg tractul său, apoi corului vocal, întregii societăți de masă și mulțimei adunate, pentru iubirea arătată și momentele de plăcere ce i-s'au oferit din incidentul petrecerei sale în aceasta comună, apoi la oarele 12 din noapte se retrage spre odihnă. Astfeliu a fost sărbătorit bărbatul, ce arată mare interes și multă simpatie față de poporul și limba română. N'a scăpat însă nici aici de controla polițienească totuși slugile stăpânirii s'au arătat mai tolerante, căci îi puseră la spate un detectiv secret. Oare tot astfeliu să fie petrecut și savanții maghiari Ováry și Pázmándy în străinătate?

Mult au contribuit la splendida primire - carea după exprimarea savantului DI profesor, are să rămână pentru totdeauna o plăcută suvenire de la Cacova - afabila Doamnă Ofelia Achimescu și DI comerciante Toma Stanca.

Joi în 3. Octobre cătră 9 oare dimineața, oaspeții mult iubiți plecară cătră Vêrșeț însoțiți de Dnii Traian Lintia învățătorul și Toma Stanca comerciant.

Raportorul.

În Bocșa-montană.

—, 8 Octobre n.

Eri firul telegrafic aduse domnilor avocați Ioan Budințian și Ioan Oprea, pre cum și învățătorului Ioan Marcu, din partea dlui avocat Spataru din Vêrșeț știrea, că renumitul profesor Weigand sosește cu trenul de la 6 oare seara la Bocșa-montană.

Numai de cât s'au făcut pregătirile de lipsă pentru întâmpinarea și încortelarea savantului profesor și a soției sale.

Ioan Marcu cu soția sa s'a văduț îndemnat a eși întru întâmpinarea distinșilor oaspeți la granița cercului *Bocșa*, la gara din Jidovini, însoțindu-i înderăpt până la Bocșa, ear' soția învățătorului Marcu a prezentat Doamnei Weigand un frumos buchet de flori.

La gara din Bocșa oaspeții doriți au fost întâmpinați de inteligența română.

Dl architect *A. Diacon* i-a bineventat în limba *germană*, ear' dl protopop Mihail *Jian* în limba *română*. De față eră și pretorul și protopretorul cercual, veți bine „ex offo”.

De la gară distinșii oaspeți, însoțiți pe carete de toți câți li-au eșit spre întâmpinare, fură petrecuți la casa dlui protopop Maxim Popoviciu, unde i-s'a oferit cuartir.

Ací s'a dat o cina splendidă.

Vorbirile, se înțelege, au fost foarte animate. Ilustrul dl profesor ne-a suprins prin fluivitatea limbei române.

Astăzi, Marți dimineață timpul frumos, ceriul senin. S'a întreprins o excursiune pedestră peste munți pană la comuna montanistică Ocna de fer. Aici au fost bine primiți de filoromânul și simpaticul ingineriu-conduc. al minelor de fer Dl Moritz *Przyborski*, posesor al decorațiunei „Bene-merenti”, de învățătorul Mitter și alți fruntași și poporeni.

În decurs de 2 oare Dl Weigand a făcut studii limbistice adunând bogat material.

După un dejun ala „Furchets” eacă deodată ne pomenirăm cu un șir de trăsuri de la Bocșa-română, cari au eșit înaintea noastră conduse de harnicul învățătoriu Dimitrie Pruneș, Nicolae Spinean, Ion Popoviciu preot, Gruiescu învățătoriu, Const. Murariu și alți fruntași.

În Bocșa-română ne-a așteptat Dl protopop cu Dna protopopeasă, Dna Pruneș și mulți poporeni. La dl protopop s'a dat un prânț, boeresc.

Dl Weigand a făcut studii cu școlarii și a visitat școalele. Re'ntors la Bocșa-montană, mâne va face excursiune peste „Tâlva Iriani”, Bărbosu, Ramma, Valeapai, apoi Furlug, și apoi la Reșița.

Călătoria profesorului Weigand.

În Ramna.

Savantul profesor Weigand a plecat în 9 Octobree n. pe picioare din Bocșa mont., însoțit de dd. Diaconovich și Jivoinovici, la circa 7:30 oare a. m., preste codru la Bărbos și acolo ajungând și-a făcut studiile până la 12 ³/₄, apoi a plecat cu o trăsură trimisă din Ramna, însoțit de învățătorul Rămnii Romul Ancușa, ear' la „Grind” a fost întâmpinat mai cu o calesă și încă alte 3 trăsuri pre cum și de vr'o 35 persoane mai vîrtos din popor, cari de și puțini la număr dar' erau *însuflețiți*.

Aici l-a salutat dl preot Popescu cu o cuvîntare românească, ear' dl comerciant Babeț nemțește. Dl Weigand rîspunse în limbile în cari a fost salutat apoi trecînd în calesă (care, fiind drumul rîu pre unele locuri, n'a putut sî-l aducă din Bărbos) între urări de „sî trăiească” merse [în comună?] unde îl salută prea frumos veteranul și vrednicul preot Ioan Velcelean, în a cărui ospitală casă au luat oaspeții prîndul, care a suprins și îndestulat pre oaspeți preste toată așteptarea. - (Dl Velcelean l-a salutat românește.) - A făcut o impresiune prea plăcută, că dna Weigand a sosit, însoțită de dna și dl protopop Popovici din Bocșa mont., de odată cu dl Weigand din Bărbos.

La sosire în comună însuflețirea și-a ajuns culmea, poporul nu voiá sî se despartă de dînsul.

După prînd, poporul de nou l'a împresurat.

La 4 oare d. a. a început studiul scriindu-și balada „Novăceștilor”, dictîndu-i-o bătrînul om isteț (necărturariu) Iosif Pêrvu (Vocși), care l'a frapat pre dl Weigand; tot așa și vrednicul econom Ioan Bârna cu agera-i minte i-a plăcut dlui Weigand. A scris până a obosit. A cercat numele familiare în matricula parochială.

La vr'o 6 oare pm. cu calese au plecat oaspeții la Bocșa-montană, aclamați de cei prezenți.

Dl Weigand cu finele lui maniere în o clipită atrage poporul și-l însuflețește până la culme.

Trăiească doamna și domnul Weigand!

Călătoria profesorului Weigand.

În Reșița.

12 Octobrie n.

După-ce și-a terminat scrutările în unele din comunele cercului Bocșa, eri Vineri a plecat savantul profesor la Reșița, însoțit de arhitectul A. Diacon, învățătorul Ioan. Marcu și tinărul Simeon Jivoinoviciu, fiind petrecut la gara Bocșei de inteligența română și distins cu două buchete de flori, cu unul din partea drăgălașei Domnișoare Iuliana Costean și altul din partea d. arhitect, din grădina sa proprie.

La gara din Reșița-montană inteligența română din ambele Reșițe, cu vrednicii lor preoți David Têrfăloagă și Ioachim Frenț, cu învățătorii lor și încă alți preoți din comunele învecinate au întâmpinat pe d. profesor în un mod demn de laudă și l'au însoțit toți până la locuința d. paroch David Têrfăloagă, unde este încortelat pe tot timpul, cât petrece în giurul Reșiței.

Prânțul s'a ținut în casa d. paroch Têrfăloagă, la care au fost invitați și frații Bocșeni, cari l'au însoțit.

După ameași condus de doi ingineri șefi ai societății calei ferate, a cercetat dimpreună cu suita sa o parte din renumitele fabrici industriale din Reșița-montană, ear' seara a fost o cină comună, la care au luat parte la vre-o 30 de persoane și la care simpaticul și bravul preot David Têrfăloagă cu învățătoriu Ștefan Albu au escelat cu toaste potrivite pentru d. profesor, stimabila-i soție și pentru arhitectul A. Diacon.

Ași e luată 'n program cercetarea comunelor Têrnova și Cerova. (în această din urmă sonul ș, poporul nostru numai cu s îl pronunță.)

DI profesor Weigand la plecarea sa din Bocșa a primit cu bucurie de la învățătorul Ioan Marcu două tomuri din poveștile Bănatului, culese din gura poporului bănățean și publicate de activul învățătoriu George *Cătană* din Valeadianei, ear' de la învățătorul Damaschin Gruescu din Bocșa-română a primit descrisă povestea ce i-a povestit-o Nicolae *Pițu*, cojocariu în acea comună, la dorința expresă a d. profesor Weigand.

Din părțile Reșiței pleacă Mercuri dimineață spre Ciacova, Petroman, și de acolo la Timișoara, apoi spre patria dsale, unde dorim să ajungă în pace întreg și sănătos.

Ca de încheiere în interesul adevărului și a celor interesați, se rectifică înpregiurarea cu „prânzul boieresc”, care s'a ținut, nu la protopopol, după cum din eroare s'a ținut în nr. 215, ci la învățătorul Pruneș, care încă poate fi satisfăcut prin această rectificare.

***Dreptatea*, II (1895), nr. 222**

Vineri în 6 (18) Octobree, p. 3

Dr. Weigand în Timișoara. În 16 c. seara a sosit aici cunoscutul filoromân, profesorul Weigand dimpreună cu preastimata-i soție. Dl Weigand a și plecat eri dimineața de aici cătră casă. O îndelungată experiență a făcut dl Weigand în ținuturile acestea. A făcut mai cu seamă studii de limbă în dialect. În cercetările sale a fost foarte cu mare atențiune la dialectul adevărat poporal și diferitele sale nuanse bănățene.

Știre preluată integral în Foaia de *duminecă*, II (1895), nr. 36,15/27 Octobree, p.6.

***Dreptatea*, II (1895), nr. 240**

Luni în 30 Octobree (11 Novembre), p. 3

Cronică.

Timișoara, 11 Novembre n.

Seminariul român din Lipsca. Mercuri în 30 Octobree s'a deschis earăș seminariul pentru semestrul de eamnă 1895/1896, și adecă cu o prelegere despre căletoriile directorului prin Bănat. Dl Profesor Dr. Weigand accentua caracterul conservativ antic, prin care acest dialect se distingea față de celelalte, aducea apoi și esemple, cum s'a dezvoltat acest dialect, și mai departe de cât celelalte, și cum a fost influințat cu deosebire de limba germ. și în bogăția cuvintelor sale. În fine vorbia și despre referințele etnografice, despre înmulțirea diferitelor naționalități, ceea-ce pentru români în genere e nefavorabilă.

Prelegerei interesante i-a urmat o animată convenire, unde cel mei (!) tiner Doctor Dl. Schladebach, deja al 5-lea eșit din seminariul român, a fost după cuviință serbătorit. Foarte îmbucurătoare e împregiurarea, că seminariul în semestrul acesta s'a sporit cu 4 români (2 din Transilvania, 1 din Moldova) și cu 2 danezi. Ar fi de dorit, ca în semestrul de vară se fie acest curs și de Bănățeni și de Munteni cercetat.

Dreptatea,II,(1895),nr.243

Joi în 2 (14) Novembre, p. 2

Profesorul Gustav Weigand.

Savantul profesor universitar din *Lipsca*, filoromânul Gustav Weigand ne trimite spre publicare o mulțămîță publică, concipiată românește, pe care o publicăm cu deosebită plăcere.

Mulțămîță publică.

În călătoriile mele prin Bănat, am aflat atîta ospitalitate și atîta ajutoriu din partea orășenilor și sătenilor, în cât mă simt datoriu de a aduce în public recunoștința mea și a nevestei mele. Ori-unde am fost, bănățenii ne-au primit cu iubire, chiar cunșuflețire, și nici odată vom „zăuita” vremea ce o am petrecut în Bănat. Sunt foarte mulțămîț și în altă privință, că am aflat multe rezultate neașteptate, interesante și importante nu numai pentru filologia, ci și pentru etnografia; cele dintîiu le voi publica în al treilea „Jahresbericht” al seminariului român din Lipsea, cele din urmă atuncia când voi fi văduț toate părțile Ungariei, unde locuiesc români.

În multe locuri mi-s'a făgăduit, că mi-se va trimite vre-o carte sau o notiță, sau o listă, sau cîntări sau altceva, și nădăjduiesc, că toți vor împlini făgăduielile lor, ca să pot numera între alte multe calități ale bănățenilor și „die Zuverlässigkeit”, pentru care mi-se pare, nu este un cuvânt, dar' bănățenii să probeze că esistă într'adever.

Cu multe salutări

Dr. Gustav Weigand

Foaia diecesană, XI (1896), nr. 35

25 August c.v., p. 5

Profesorul Weigand în Făget. Duminică în 11 August prof. Weigand a sosit în Făget fiind tocmai tîrg de țară, descălecând la D-I protopop S. Olariu, a conversat cu mai mulți oameni din mai multe comune din jur, a doua zi a plecat spre Ardeal, în cotro a fost însoțit de P.O.D. Protopresbiter S. Olariu, Toma Haneș comptabil, Traian Unipan învățătoriu și Antoniu Angel preot în Coșava, pană în Dobra. După prînz în ospitabila casă a Dlui Leșnican magistru poștal iarăș a continuat studiul D-Sale. Onoare inteliginței rom. din Dobra cu deosebire harnicului Domn administrator protopopesc,

carele în timpul cel mai scurt a aranjat o cină comună în sala ospătării mari împodobită cu un număr frumos de inteligență din loc și jur precum și o mulțime de preoți și învățători. Înainte de servirea cinei, corul vocal a executat mai multe cântări în onoarea oaspei. În decursul cinei a fost mai multe toast, între care și D-l Weigand și-a exprimat mulțămirea pentru buna primire, cu carea este întâmpinat (!) în tot locul de Români.

Dreptatea, III (1896), nr. 210, p. 3

Cronică.

Timișoara, 5 Oct. n.

DI. profesor Dr. G. Weigand ne onorează cu o epistolă scrisă în limba germană de următorul cuprins: „Onoratei Redacțiuni «Dreptatea». Reîntors în patria mea aflu al treilea raport anual al seminarului român... (punctele de suspensie aparțin textului din ziar - n.n.). Deodată am lăsat a se tipări separat opul meu despre dialectul bănățesc și ași (!) dori a face un serviciu causei române prin aceea, că ve rog să primiți din partea mea 100 de exemplare, ca să le vindeți cu prețul de câte 1 fl. Cred că pentru poporațiunea numeroasă... asta nu va fi un lucru foarte greu. Pentru prețul acestor exemplare vă rog ca să trimiteți «Foaia de Duminecă» gratuit unor plugari din astfelu de ținuturi unde se citește puțin, d.e. în Corniareva, croitorului Ion Loitin (?), în Dalbosești (!) în Almăj «țeranului» Nicolae Popistaș și altor personalități acomodată, a căror adrese le veți afla cu ajutorul preoțimeii, ceea ce eu las cu totul în grija Dvoastră..."

Precum se vede, distinsul bărbat de litere voește în cel mai gingaș mod a-și descoperi sentimentele sale intime pentru dragostea cu care poporul român l-a întâmpinat în călătoria făcută în anul trecut printru poporul român bănățan. Nu-i putem din destul mulțami în numele poporului român ca și în al nostru. Ne supunem cu plăcere dorinței savantului literat și după sosirea exemplarelor opului, ne vom adresa în părțile anumite pentru adrese de plugari cari știu ceti românește. Si până atunci, - tausend Dank.

Dare de seamă

DI profesor de la universitatea din Lipsca (Leipzig) Dr. G. Weigand în toamna trecută ni-a trimis 50 (cincizeci) de exemplare din opul Dsale „despre dialectul bănăţean”, cu scopul d'a le vinde cu câte un fl. și în schimb pentru acest preț să trimitem gratuit va să zică ca don din partea Dsale „Foaia de Dumineca” la oameni cărturari dar *săraci* din părțile Almajului, comitatul Caraș-Severin. DI profesor nu ni-a numit de cât două adrese: Ioan Laitin în Cornereva și plugariul Nicolae Popistaș din Dalboseți, iară d-aci încolo ni-a lăsat în voia noastră ca să știricim celelalte adrese.

După ce noi am vândut cele 50 de exemplare ale opului, primind 50 de fl., după ce am știricit (!) adrese, împlinim acu dorința mărinimosului donator și avisăm că vom trimite „Foaia de Dumineca” și anume gratuit:

1. Dlui Ioan Laitin, croitor în Cornereva.
2. Dlui Nicolae Talpeș, econom în Cornereva.
3. Dlui Nicolae Popistaș, econom în Dalboseți.
4. Dlui Ștefan Cionca, econom în Bogoltin (p. Mehadia)
8. Dlui Trăilă Domilescu, econom în Valea-bolvașnița (p. Mehadia).
9. Dlui Ilie Bugiancă, econom în Pecetnesca (Herculesbad).
10. Dlui Ioan Stancovici, econom în Topleț.
11. Dlui George Breburian, econom în Berza (Topleț).
12. Dlui Nicolae Popescu, econom în Jupaneș (Orșova).
13. Dlui Ilie Nicolaescu, econom în Tufier (Orșova).
14. Dlui Ilie Ciurcel, econom în Koramnik (Orșova).
15. Dlui Nicolae Ciorba, econom în Ogradena (Orșova).
16. Dlui Ilie Dancea, econom în Dubova (Orșova).
17. Dlui Petru Costescu, econom în Plavicevița (Orșova).
18. Dlui Iacob Drăgulescu, econom în Tisovicza (Orșova).
19. Dlui Simeon Cristescu, econom în Kuptoare (Kornea).
20. Dlui Petru Celeagă, econom în Krusovecz (Kornea).
21. Dlui Nicolae Dragan, econom în Kornea.
22. Dlui Nicolae Bengia, econom în Domasna (Kornea).
23. Dlui Petru Șandru, econom în Mehadica (Kornea).
24. Dlui George Velescu, econom în Verendin (Kornea).

25. D-lui Meila Vasile, econom în Teregova.
26. D-lui Vasile Banda, econom în Rusca (Teregova).
27. D-lui Meilă Paica, econom în Fenes (Teregova).
28. D-lui George Hurdurou, econom în Örményes (Teregova).
29. D-lui Ilie Banda, econom în Tem-Szlatina (Teregova).
30. D-lui Iancu Tatucu, Nr. 20, econom în Iablanița.
31. D-lui Ioan Campan, econom în Petnic (Iablanița).
32. D-lui Nicolae Fișteag, econom în Globu-Craiova (Iablanița).
33. D-lui Pavel Constantinovici, econom în Lapușnicel (Iablanița).
34. D-lui Spiridon Țunea, econom în Pervova (Prigor).
35. D-lui Iosif Pistol, econom în O. Borloveni (Prigor).
36. D-lui Lazăr Serafim, econom în Pateș (Prigor).
37. Petru Pislea, econom în Bozovici.
38. D-lui Pavel Zarva, econom în Prilipet (Bozovici).
39. D-lui Vasile Nedici, econom în Lapusnik (Bozovici)
41. D-lui Vichente Bolonta, econom în Bănia (Dalboșeț).
42. D-lui Iacob Șuta, econom în Rudaria (Dalboșeț).

Mai așteptăm câteva adrese de pe țărmurii spre Baziaș. Când acestea ni vor sosi, vom espedia încă 8 esemplare, toate pe câte 1/2 de an. Mulțumim respectiv marinimosului donator filo-român.

Red. „Dreptății”¹⁵⁴

¹⁵⁴ Vezi, Marcu Mihai Deleanu, *Gustav Weigand și bănățenii*, Reșița, 2005, p.132-174

14.2. Trasura în care își realiza Weigand deplasările pentru anchetă

14.3 Români și aromâni după port și datini

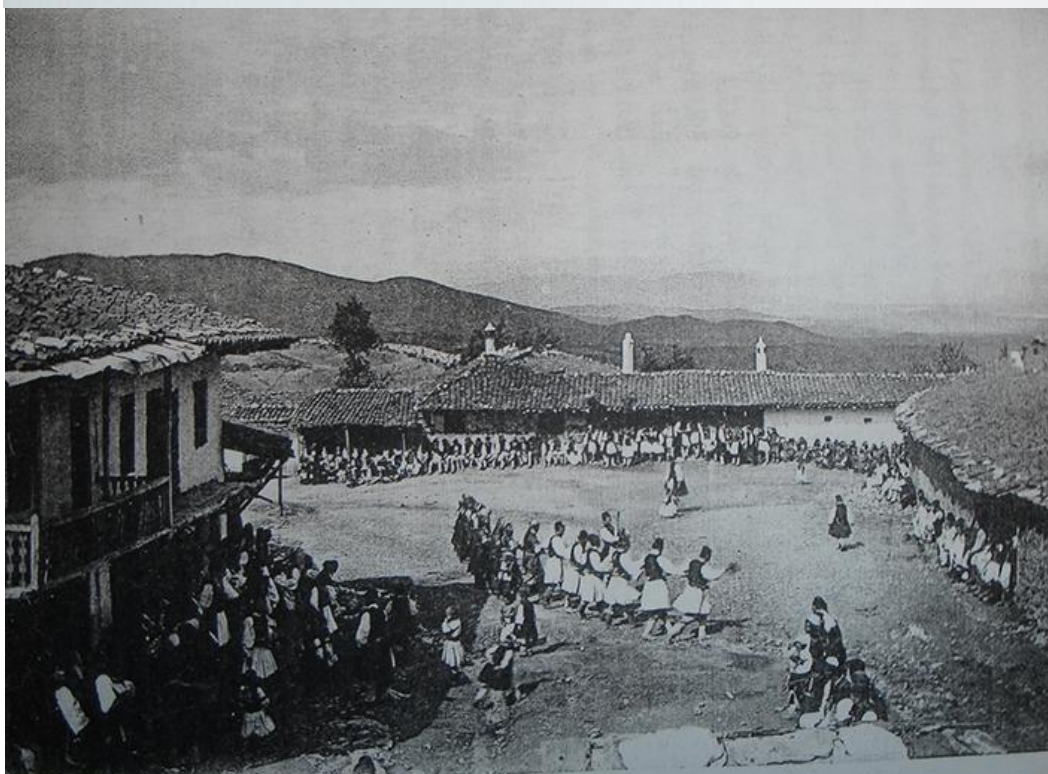
I. Aromunen aus Biela.

II. Aromune und Serbe aus Čipulić.

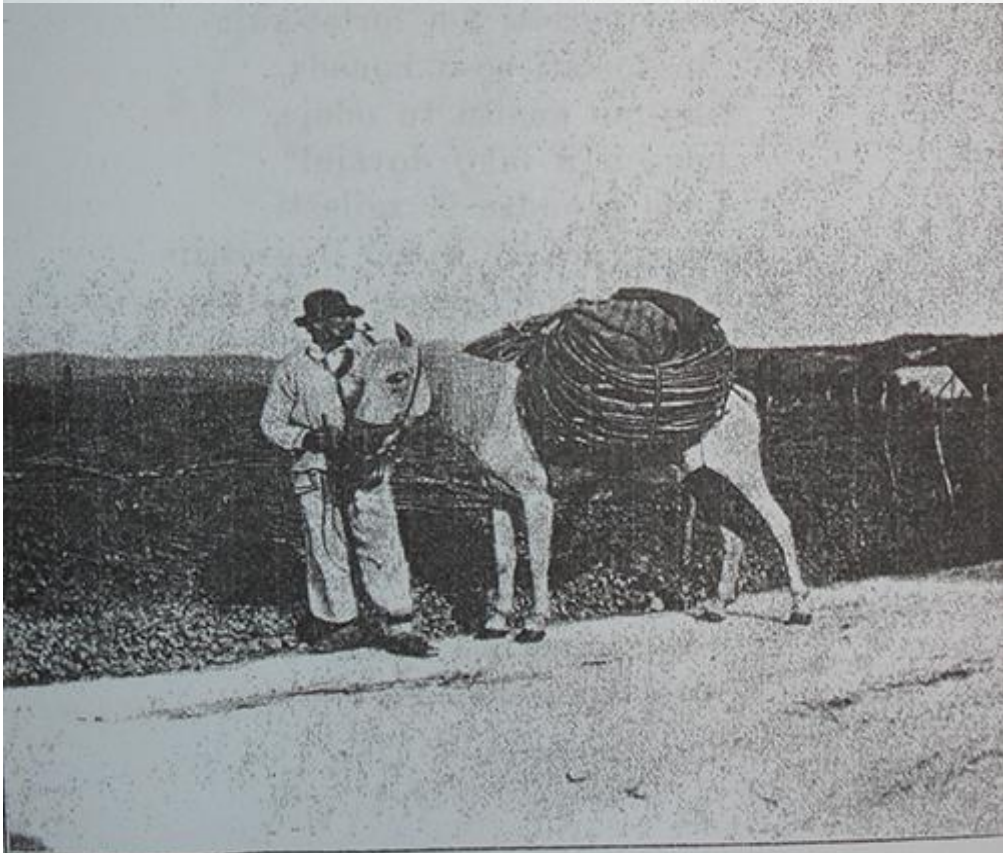
XVI. Pădureni, Hunyader Gegend.

Tanz auf dem Marktplatz in Ljumnitsa.

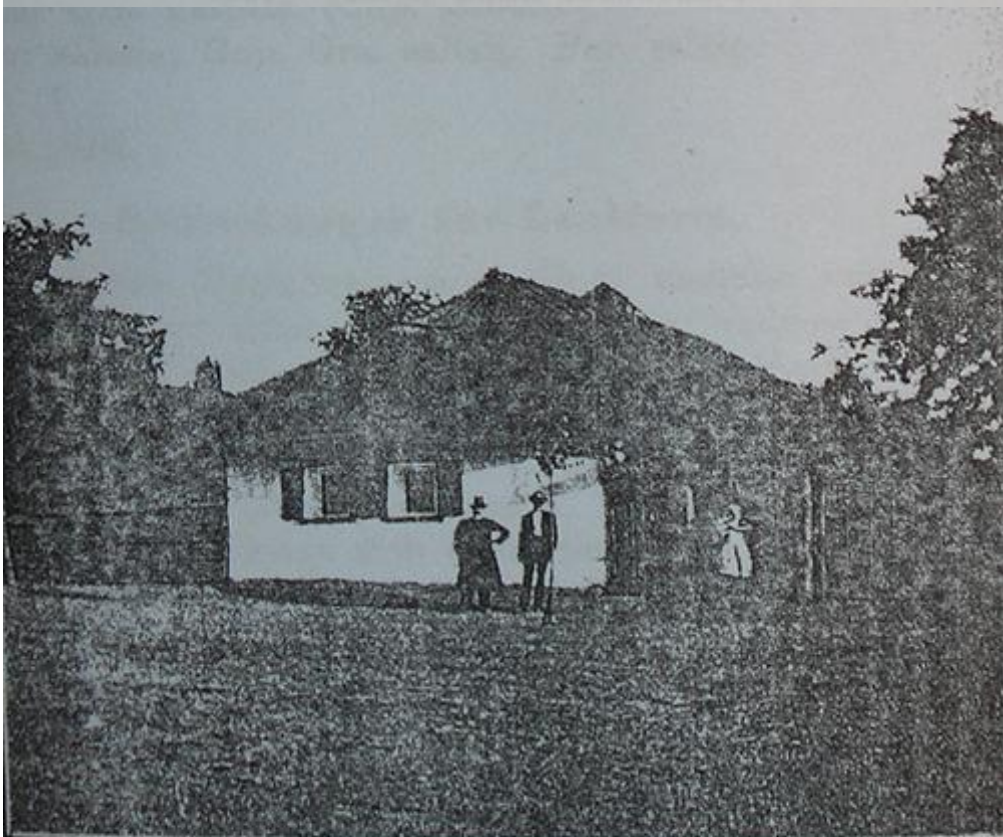
XV. Rumänin aus Grădiște (Hatzeger Land)

XIV. Motze.

XIII. Rumänen von der Schwarzen Körösch.

XII. Rum. Haus in Ér-Diószeg.

XI. Rumänen in Ér-Diószeg.

X. Sarakatschan vom Rilodagh.

IX. Arom: Keradschi (Gramostean) u. Reisender
auf dem Wege nach Batak.

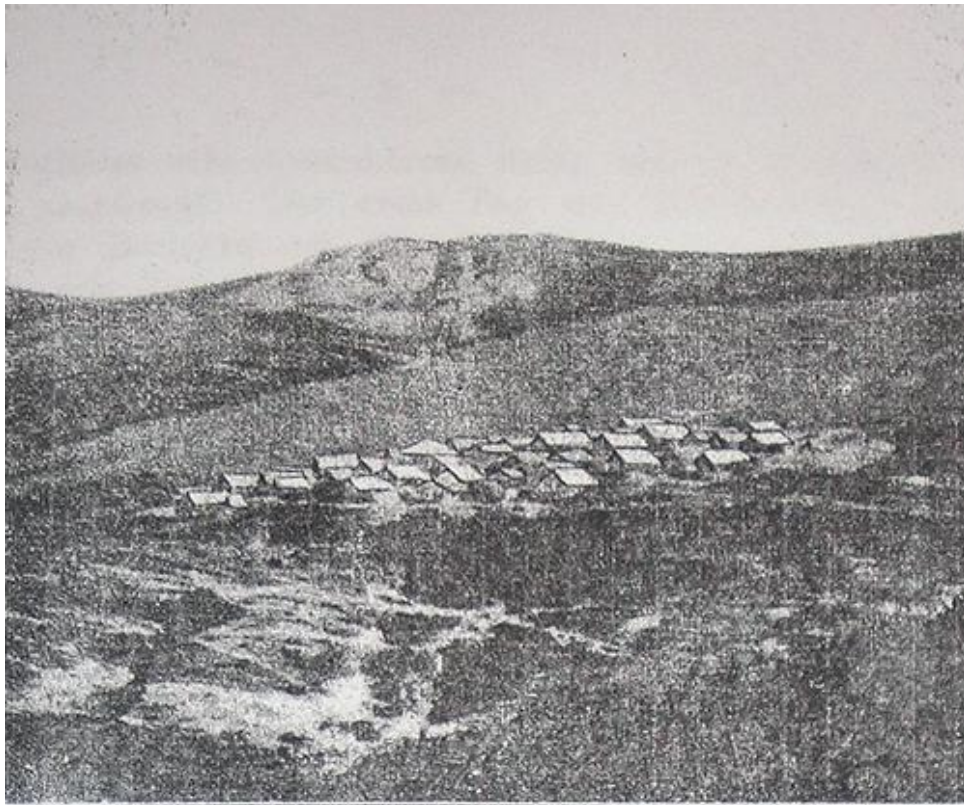
VI. Aromunische junge Frau in Bakitsa.

V. Aromune, Gramostean in Pizditsa.

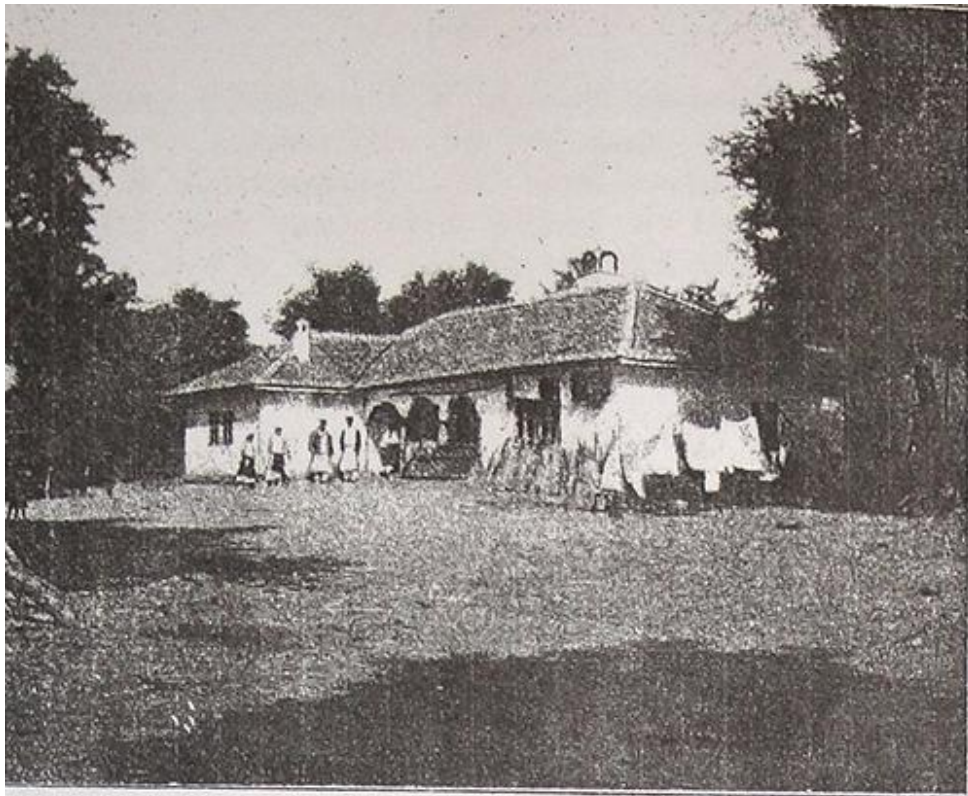
IV. Aromuninnen aus Beschbunar.

III. Beschbunar, arom. Kolibi auf dem Rilodagh.

II. Rumänische Familie in Kutova bei Widdin.

I. Rum. Bauernhaus in Gärtsi bei Widdin.

VI. Balijs in Krošnje.

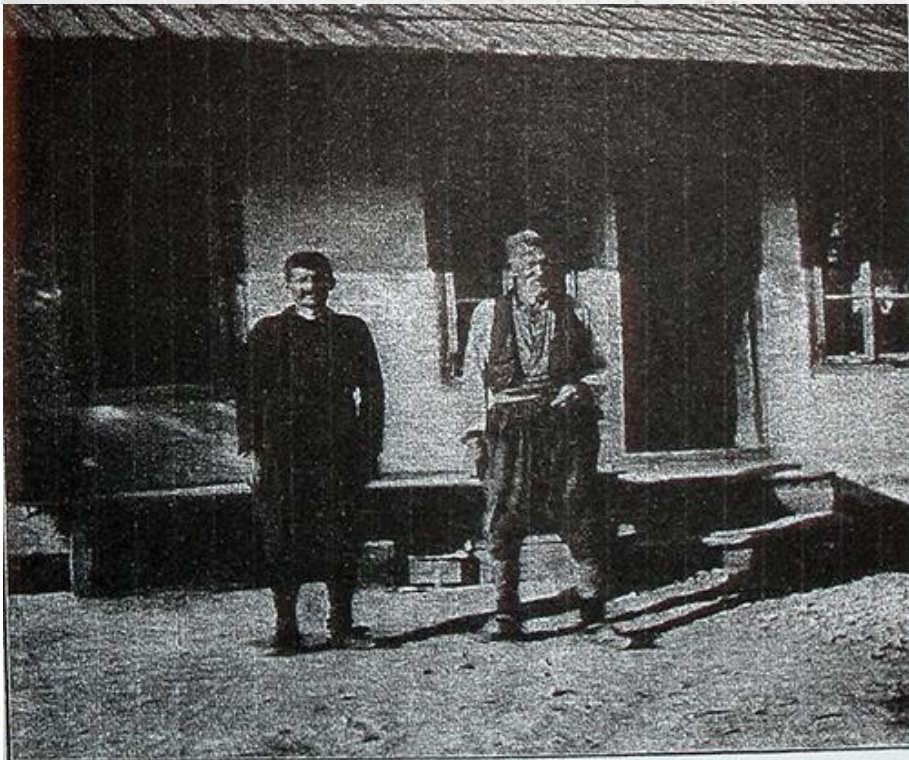
V. Baliže in Krošnje.

IV. Baliže in Gola-Brda.

III. Hütte der Balijs in Gola-Brda.

II. Aromune und Serbe aus Čipulić.

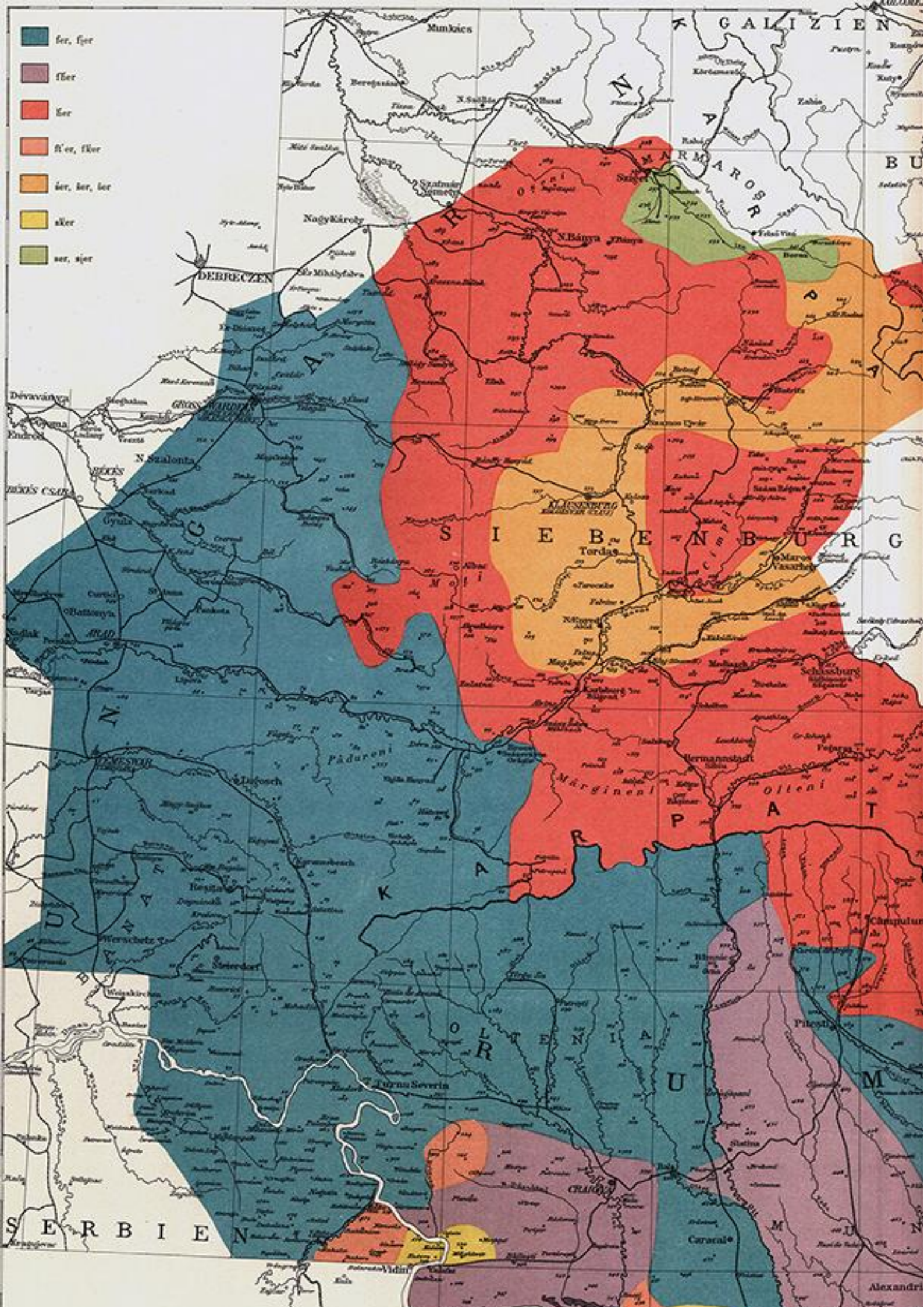

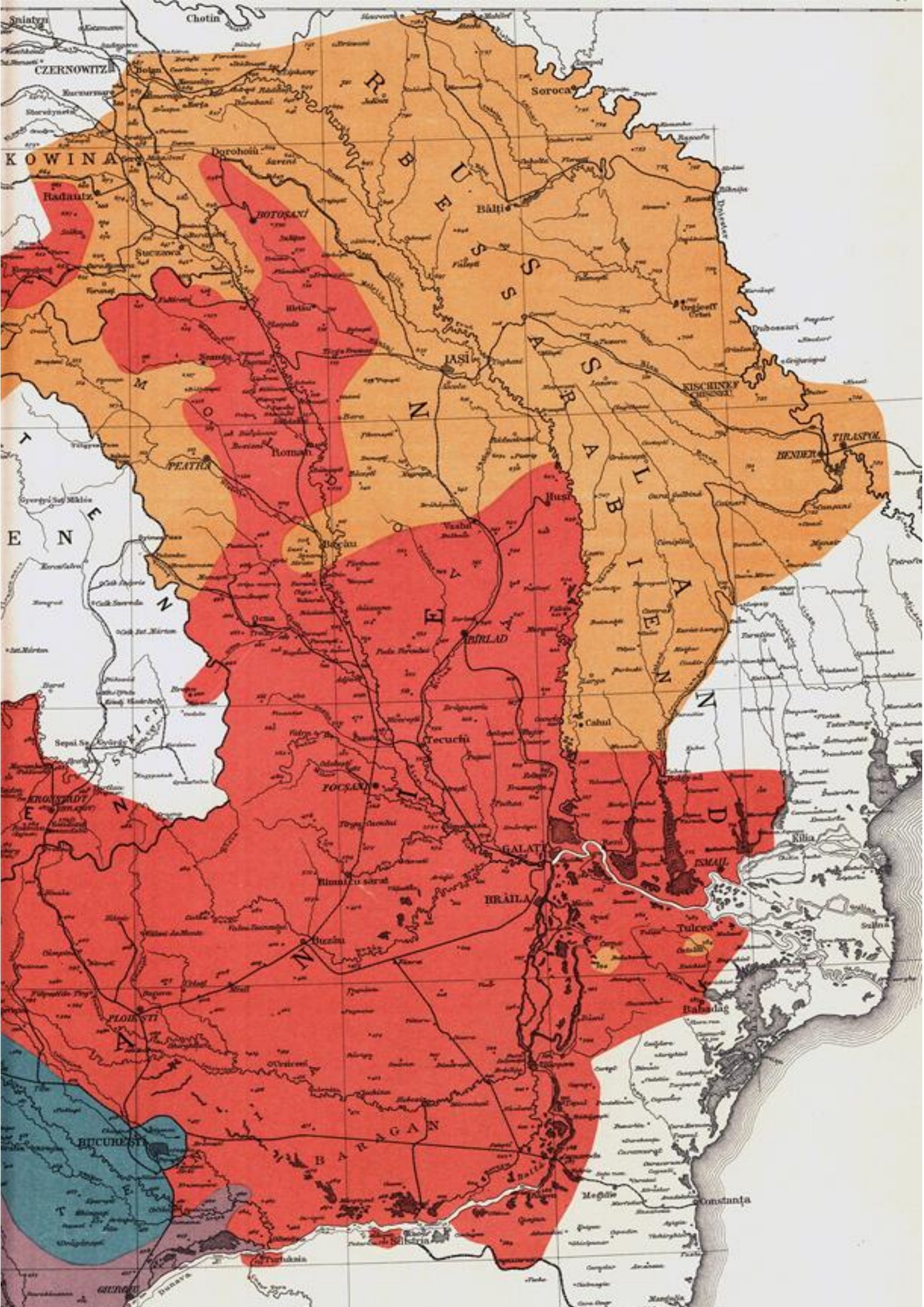
I. Aromunen aus Biela.

Kette tanzender Mädchen in Ljumnitsa.

14.4 Din reprezentarea cartografică a lui Gustav Weigand

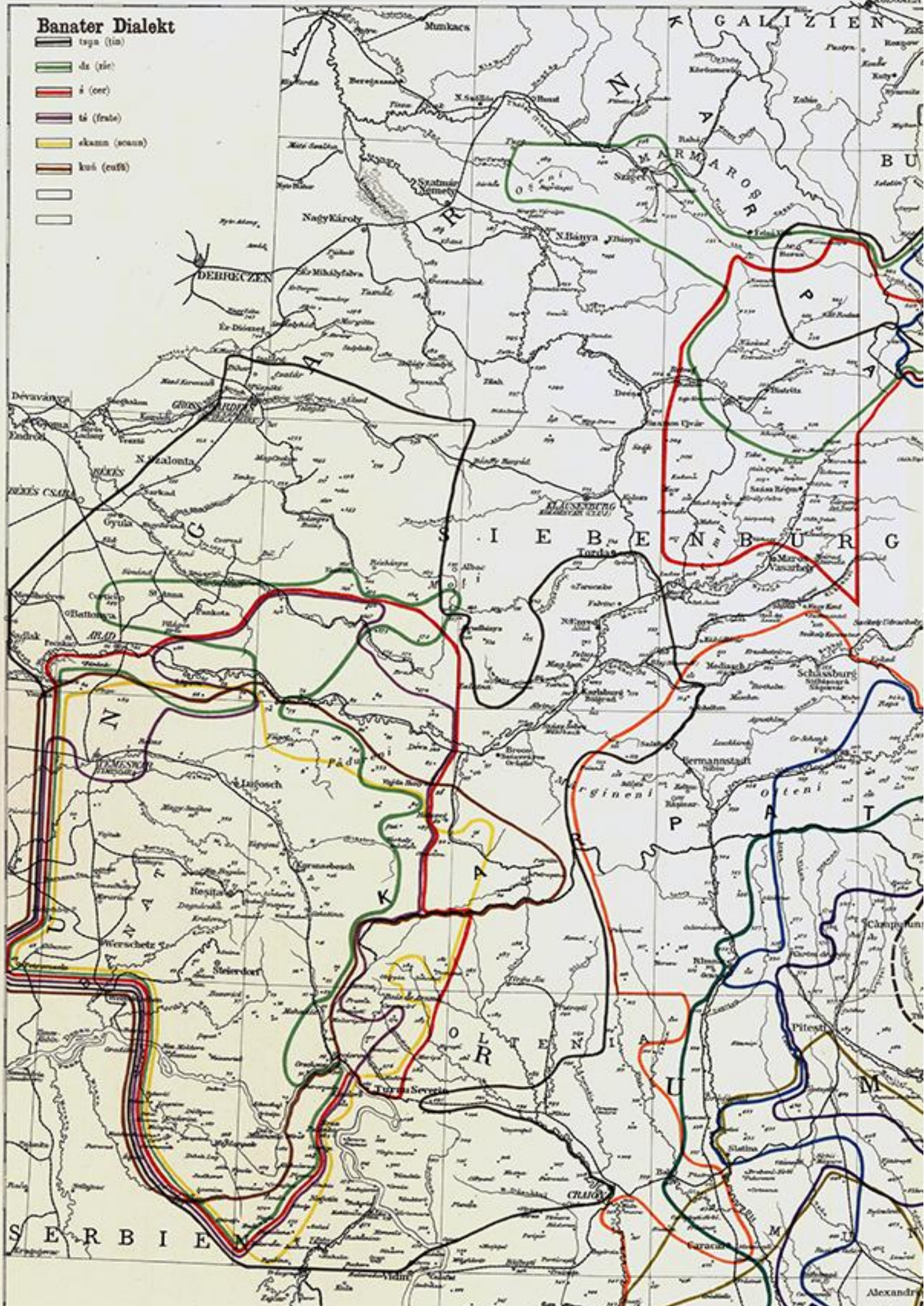

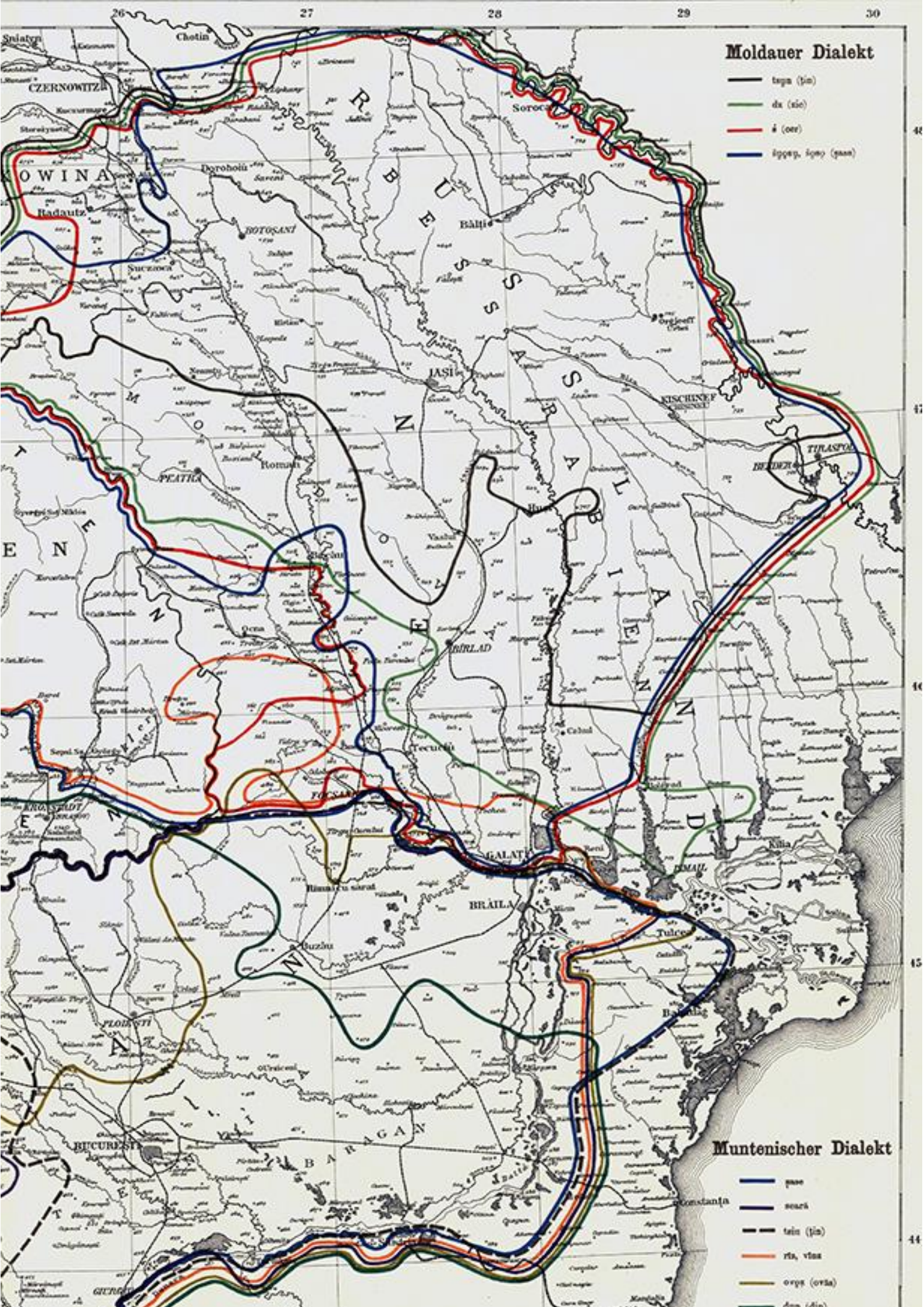
Banater Dialekt

- tsja (tin)
- da (nie)
- i (oe)
- tá (frate)
- skann (sonn)
- kus (cuff)
-
-

48
47
46
45
44

GALIZIEN
MARMAROS
SIEBENBURG
PATERIT
OLTEANIA
SERBIE
KOLARICA

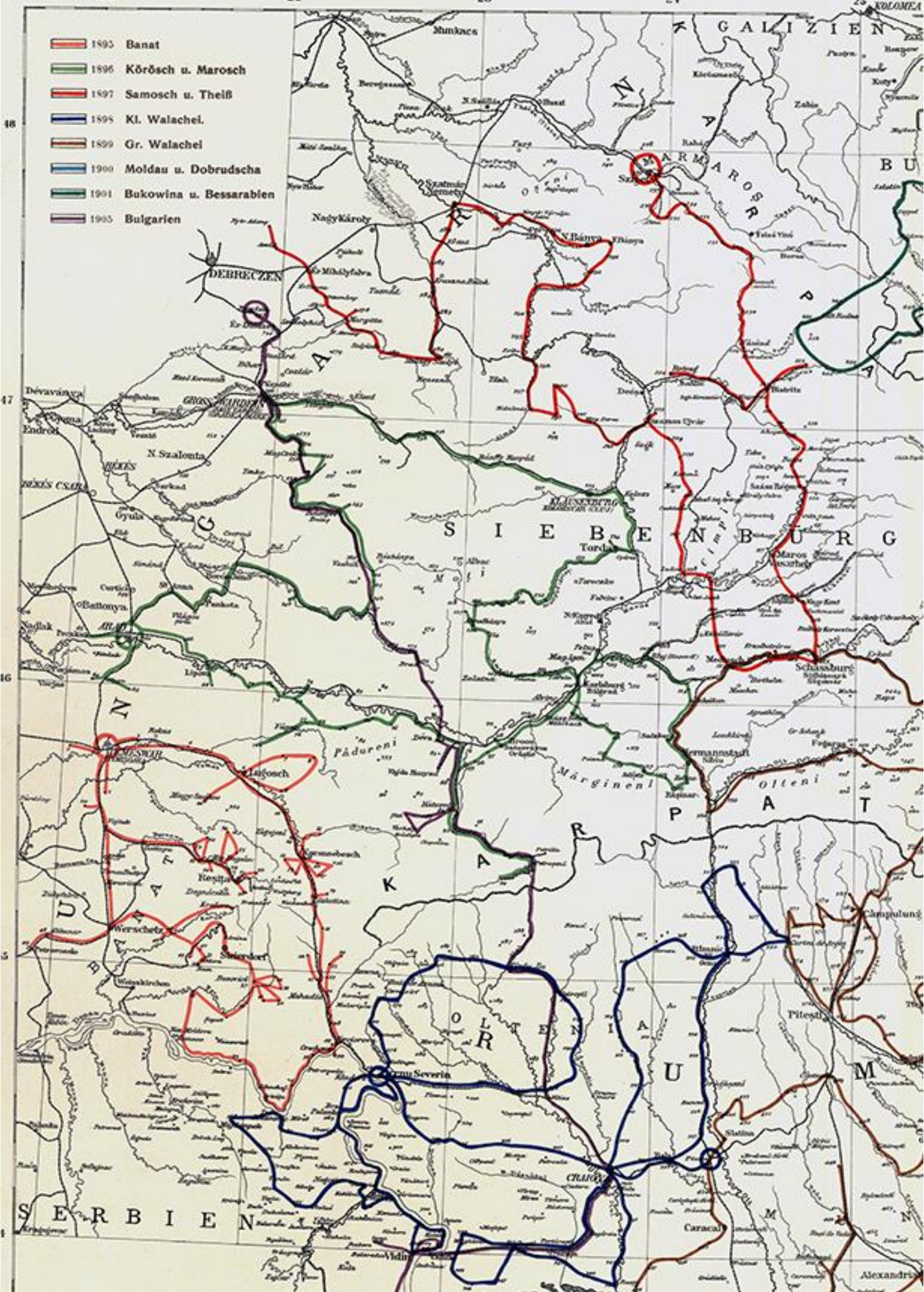
Moldauer Dialekt

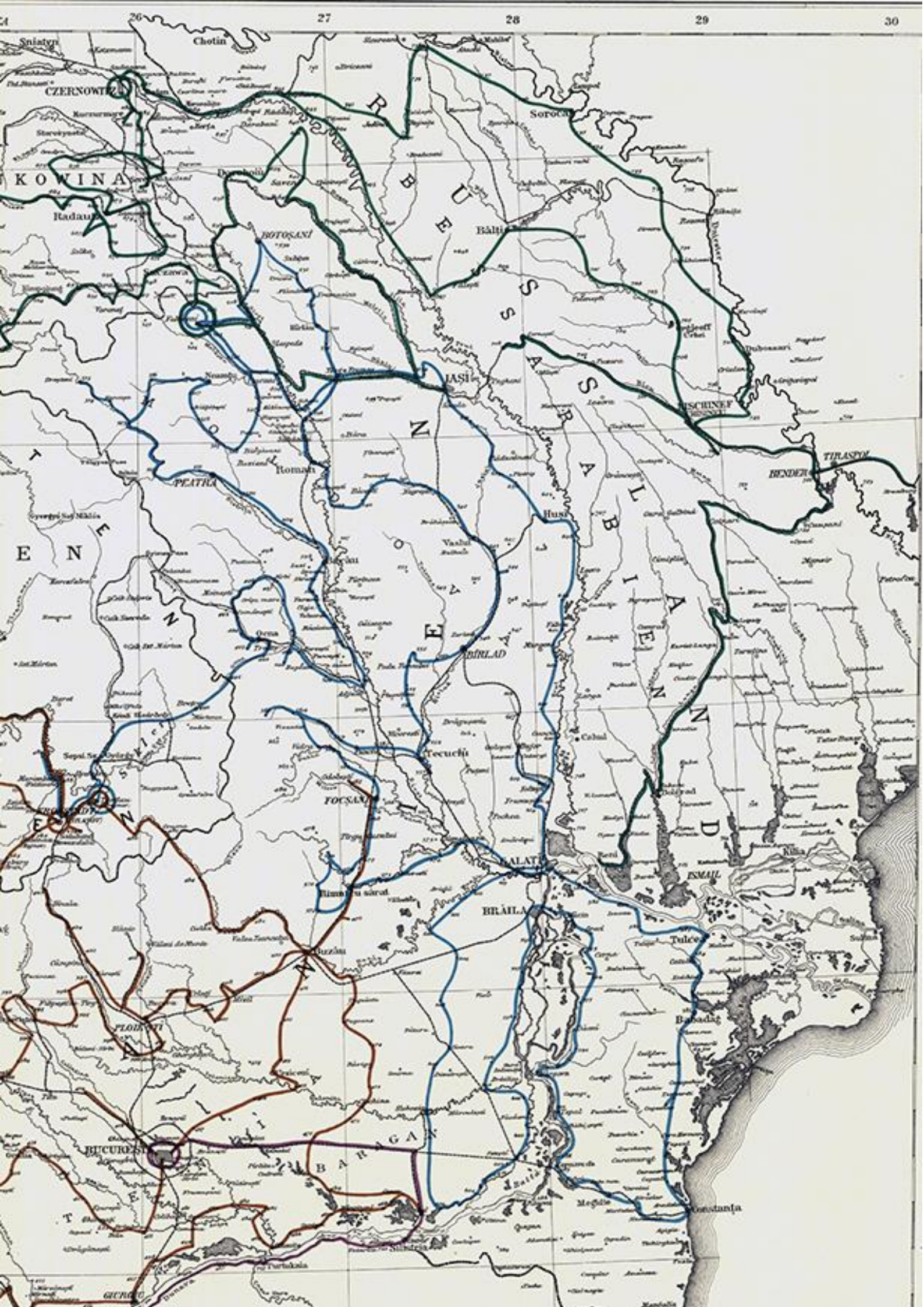
- tapa (tin)
- da (sic)
- i (oer)
- iggey, iggy (paan)

Muntenischer Dialekt

- paan
- seara
- tain (tin)
- ra, vta
- orys (orta)
- da (sic)

42
43
44
45
46

CHERNOWITZ
KOWINA
BOTOSANI
IASI
PEATRA
ENF
FOCȘANI
GALATI
BRAILA
BANGA
BUCUREȘTI

Other cities and locations include: Chotin, Soroca, BAHU, HUSI, BENDU, TIRASPOL, ENAIL, Tulcea, Brădăraș, Meștea, Giurgiu, and Constantința.

Geographical features include the Danube River, Pruth River, and various smaller rivers and lakes.

15.Dezvoltarea lingvisticii românești în timpul și după Weigand

În această perioadă studiile de lingvistică au cunoscut o evoluție nemaicunoscută până atunci. Pentru lingvistica românească ceea ce se va întâmpla acum datorită bogăției și diversității preocupărilor, seriozității cu care se fac cercetările, rezultatele la care se va ajunge în această perioadă sunt superioare timpurilor anterioare. Acest lucru nu ar fi fost posibil dacă nu ar fi existat înainte personalități precum Weigand, care au pregătit terenul, dezțelenindu-l, cultivând sămânța științei, creând școli unde s-au format personalități puternice, cu forțe proaspete și idei noi care merg în continuarea celorlalte dar fiind să-și depășească condiția de formator, lucru care de cele mai multe ori chiar se va întâmpla.

Superioritatea calitativă și cantitativă a științei din această perioadă se datorează condițiilor create de războiul dintre 1914-1918, cu toate consecințele sale socio-politice, iar înfrângerea Puterilor Centrale contra cărora a luptat România, a determinat Unirea de la 1 decembrie 1918, care a dus la mărirea suprafeței țării și a numărului populației. Activitatea literară nouă care s-a dezvoltat, a pus în fața lingviștilor și a filologilor probleme la care nici nu s-au așteptat că ar exista. Deveniți cetățeni ai României noi, românii de peste munți, atinseseră un grad de dezvoltare necunoscut în Ardeal de aceea au început să se implice în activități culturale din ce în ce mai diversificate și mai interesante.

Pe teritoriul românesc au existat trei centre puternice care s-au dezvoltat în domeniul studiilor de lingvistică, e vorba de Cluj, Iași și București, conduse de nume care până în prezent sunt de neînfrânt .

1.La Iași, activitatea lingvistică a fost condusă în principal de Alexandru Philippide (1859-1933), care a fost un continuator al drumului deschis de B.P.Hașdeu , având o contribuție remarcabilă în domeniul istoriei limbii române, domeniu căruia i-a consacrat numeroase lucrări, printre care în 1888 a publicat *Introducere în istoria limbii și literaturii române*, lucrare în care au fost descrise evoluția limbii și literaturii române până la începutul secolului al XIX-lea.

Fiind preocupat de cauzele care au dus la modificările produse în limbă, a publicat în 1894 lucrarea *Principii de istoria limbii*, în care a evidențiat câteva cauze și reguli care au contribuit la acest proces, autorul insistând pe influența factorului psihic în dezvoltarea limbii. Această lucrare avea meritul de a fi una dintre primele lucrări din țara noastră unde s-au lansat teorii lingvistice, Philippide luând în considerare îndeosebi elementele fonetice, pe care autorul le considera partea cea mai însemnată și mai

conservatoare a limbii. Alăturându-se neogramaticilor, din categoria cărora făcea parte și Weigand, și aprofundând cunoștințele de fonetică, Philippide a adunat și a studiat un bogat material de fapte, iar prin stabilirea particularităților și a legilor fonetice ale diferitelor limbi a contribuit la reconstruirea istoriei limbilor și a etimologiei cuvintelor, evidențiind totodată legătura strânsă care există între limbă și istoria poporului care o vorbește, afirmând că: *În principiile de schimbare ale unei limbi se oglindește totul din care poporul respectiv face parte și totodată stilul poporului aceluia* .¹⁵⁵

Lucrarea lui Philippide, *Principii de istoria limbii*, tratează probleme importante ale evoluției limbii române cum ar fi fenomenele fonetice dezbătute în capitolul *Alunecarea sunetului* sau explicarea modificării înțelesului unor cuvinte va fi prezentată în *Alunecarea înțelesului*, în timp ce capitolul *Analogie* va discuta despre fenomene de flexiune. În *Izolare* se va ocupa de tratarea problemelor legate de mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului prin compunere și derivare. Această lucrare a fost foarte apreciată de lingviștii străini, încă de la apariția ei. Printre ei W.Meyer-Lübke, preciza că lucrarea ar fi o *“excelentă introducere în studiul limbilor”* și *“ chiar lectorul străin care ar cunoaște îndeajuns principiile istoriei limbilor încă va urmări cu plăcere și cu profit expunerea autorului”*.¹⁵⁶

Experiența lingvistică și bogata cunoaștere a particularităților limbii române îl vor susține în publicarea în 1897 a lucrării intitulate *Gramatica elementară a limbii române*, în care se va ocupa în special de problema categoriilor morfologice ale limbii române.

Cea mai mare sarcină pe care a trebuit să o îndeplinească Philippide a fost întocmirea *Dicționarului limbii române*, sarcină primită de la Academia Română în 1897. Dicționarul a fost început de Hașdeu și preluat de Philippide care și-a luat ajutoare formând o echipă împreună cu I.Botez, C.Botez și G.Ibrăileanu. Faptul că Philippide lucra tot așa de amplu ca și Hașdeu va duce la dezicia Academiei de a încredința sarcina elaborării și finalizării acestei lucrări lui Sextil Pușcariu, care nici el nu a reușit să termine dicționarul. Lucrarea lui Philippide, rămasă în manuscris, a rămas nepublicată păstrându-se la institutele de lingvistică din București și Cluj, care ulterior, folosind aceste material au publicat *Dicționarul limbii române literare contemporane* .

În perioada 1900-1923, Philippide își va pregăti opera de bază intitulată *Originea românilor* (vol.I, 1923; vol.II, 1927), lucrare care tratează una dintre problemele principale de care s-au ocupat toți lingviștii și istoricii români și anume, locul și timpul de

¹⁵⁵ A.Philippide, *Principii de istoria limbii*, Iași, 1894, p.274

¹⁵⁶ W.Meyer-Lübke, în *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie*, anul XIV, p.170

formare al poporului și limbii române. Astfel Philippide susținea că poporul și limba română s-ar fi format numai la sud de Dunăre iar mutarea spre nord se va face începând cu secolul al VI-lea. Referitor la substratul etnic al poporului român, autorul scria că *“poporul român este format dintr-un substrat foarte amestecat, unde însă tonul unitar a fost dat de neamurile trace”*.¹⁵⁷ Mai târziu, în volumul al II-lea, al lucrării *Originea Românilor*, din 1927, în capitolul *Ce spun limbile română și albaneză*, autorul se va ocupa de tratarea problemelor principale ale istoriei limbii noastre, analizând în mod special evoluția ei fonetică. Această lucrare este cea mai complexă prezentare a foneticii istorice a limbii noastre, urmărind evoluția sunetelor limbii române din toate dialectele și graiurile ei de la nord și de la sud de Dunăre. Firul de cercetare urmat de Philippide este unul minuțios, elegant, urmărind să stabilească fenomenele fonetice comune dialectelor și graiurilor românești, cele comune numai unora dintre acestea și cele specifice fiecărui dialect și grai în parte, lucru ce i-a permis realizarea unei cronologii precise. Munca lingvistului nu s-a limitat aici, el a dedicat partea a doua a acestui volum, clasificării particularităților fonetice, morfologice, sintactice și lexicale pe care limba română le are în comun cu limba albaneză. Această muncă se datorează nevoii de elucidare a locului de formare a poporului și chiar al limbii române.

Philippide concluziona susținând și el că limba română și limba albaneză au multe elemente în comun, fapt pe care l-a pus pe seama vecinătății geografice din trecut, din Peninsula Balcanică, a celor două popoare. După părerea autorului, deoarece dialectele de la sud de Dunăre-aromân, meglenoromân și istroromân- au mai puține asemănări cu albaneza decât dialectul dacoromân, Philippide afirma că din punct de vedere geografic strămoșii dacoromânilor s-ar fi aflat mai aproape de albanezi decât strămoșii grupelor românești de la sud de Dunăre, iar în acea vreme albanezii erau stabiliți mai la nord-estul Peninsulei Balcanice comparativ cu acea perioadă. Această teorie a lui Philippide a fost astăzi infirmată de descoperiri arheologice importante recente, care dovedesc continuitatea poporului român în nordul Dunării.

Spre deosebire de colegii săi Hașeu, Densușeanu, Pușcariu, la care stilul de prezentare al faptelor de limbă era unul simplu, adresat maselor, stilul lui Philippide era unul greoi, complex cu fraze interminabile, astfel că lucrările lui nu se citesc ci se consultă, ele conținând un material inepuizabil, adresat unui cerc restrâns de specialiști.

Fiind un erudit inegalabil, Philippide își va dovedi calitatea didactică înființând la Iași o școală lingvistică, care i-a format pe cei mai de seamă cercetători ai limbii noastre. Dintre ei, un nume de răsunet internațional a fost și va rămâne Iorgu

¹⁵⁷ Al.Philippide, *Originea Românilor*, vol.I, Iași, 1923, p.658

Iordan, care a înființat în Iași în 1934 în memoria dascălului său “*Institutul de filologie română Alexandru Philippide*”.

2. Contemporan cu Al. Philippide și G. Weigand, Ovid Densusșeanu, a fost între lingviștii secolului al XX-lea personalitatea cea mai complexă, fiind reprezentantul școlii lingvistice de la București.

Datorită activității sale bogate în lingvistică, acest domeniu a luat o întorsătură hotărâtoare. Pregătirea de specialitate și-a făcut-o la Berlin dar și în Franța sub îndrumarea marelui romanist al epocii-Gaston Paris, pentru care Densusșeanu nutrește o admirație adâncă.

În momentul în care B.P. Hașdeu se afla la sfârșitul carierei sale punând bazele lingvisticii noastre moderne prin editarea de texte vechi și prin inițierea studiilor de slavistică și de lexicografie, se simțea nevoia apariției unei istorii a limbii române la nivelul impus de știința vremii. Această misiune a fost îndeplinită cu succes de Ovid Densusșeanu atunci când a publicat grandioasa sa operă *Histoire de la langue roumaine (tome I, Paris, 1901)*, publicată în limba franceză cu scopul de a da o explicație controverselor care se creaseră în lingvistica străină vis-à-vis de limba noastră .

În această lucrare complexă, Densusșeanu a studiat procesul de formare al limbii și al poporului nostru și vine cu o explicație a factorului geografic care a dus la împărțirea limbii române în patru dialecte, acțiune care ar fi avut loc în secolul al XIII-lea și ar fi datorat așezării la sud de Dunăre a slavilor și pătrunderii maghiarilor în Transilvania. Tot în această lucrare Densusșeanu a stabilit ce influență au avut limbile autohtone asupra limbii române , și a făcut o analiză minuțioasă a particularităților dialectelor de la sudul Dunării, pe care le-a explicat istoric, le-a stabilit granițele geografice și le-a analizat particularitățile lingvistice. Această lucrare a fost foarte bine realizată, de aceea toate studiile ulterioare din țara noastră și de peste hotare s-au raportat la ea. Cel de-al doilea volum tipărit în 1936, deși terminat în manuscris în 1916, a prezentat analiza limbii române din secolul al XVI-lea, Densusșeanu studiind limba acestui secol sub toate aspectele ei: lexical, morfologic, sintactic și fonetic. Neajunsul acestui studiu consta în faptul că Densusșeanu a reușit să analizeze doar limba secolului al XVI-lea. Se va ocupa și de limba secolului al XVII-lea însă numai în cursurile sale universitare, care din păcate au rămas nedidactate.

Ajutat de I.A. Candrea, Densusșeanu a început încă alte două lucrări dedicate studierii limbii române și anume: prima, apărută în 1908, la București sub numele de

*Dicționarul etimologic al limbii române, elementele latine*¹⁵⁸, care a fost lucrată până la cuvântul “a pute” și va prezenta pentru fiecare cuvânt transformările fonetice și pe cele semantice pe care acestea le-a suferit de la latina de bază, la cea actuală, făcând totodată o genealogie a formelor pe care cuvântul luat în discuție l-a avut în celelalte limbi romanice.

O altă lucrare foarte valoroasă a lui Densușeanu este *Dicționarul general al limbii române din trecut și de astăzi*¹⁵⁹, care reda forme literare ale cuvintelor cu citate din autori vechi și contemporani, cuvinte care au dispărut din limbă, precizându-se izvoarele din secolele al XVI-XVIII-lea, formele populare ale cuvintelor de pe tot teritoriul dacoromân cu precizarea zonelor unde se utiliza. Pe lângă acestea, cuvintele sunt însoțite de etimologii și chiar sunt redată prin imagini.

În lucrările sale, Densușeanu a urmărit să teoretizeze lingvistica încercând să demonstreze că aceasta, datorită faptului că permite stabilirea de raporturi constante între fenomenele de limbă, este superioară istoriei, și astfel a susținut faptul că istoria nu se poate lipsi de ajutorul lingvisticii.¹⁶⁰ Cel mai important rol pe care Densușeanu îl atribuie lingvisticii este acela normativ, în dezvoltarea literaturii unui popor și al limbii în care aceasta este scrisă.

Primele noțiuni de stilistică și estetică lingvistică au fost formulate la noi de Densușeanu, la cursul pe care-l predă la universitate și care era intitulat *Evoluția estetică a limbii române*. Despre curs G.Călinescu preciza că *reprezintă întâia organizare documentară și cu criterii strict estetice de istorie literară modernă*¹⁶¹.

Crezul său despre interpretarea fenomenelor de limbă și le-a prezentat în studiul *Orientări nouă în cercetările filologice*, apărut în revista *Grai și suflet* (1923). Acestui articol i-a adus numeroase adăugiri în cursul său *Directive actuale în romanistică și lingvistica generală*, pe care l-a predat la facultate între 1932-1933, curs rămas nepublicat.

Pentru Densușeanu cercetările dialectale au un rol foarte important în scrierea istoriei unei limbi, de aceea l-a criticat pe Gilliéron care neagă că ar exista granițe dialectale și nu va fi de acord cu metoda acestuia de lucru care urmărește evoluția cuvintelor în afara contextului de limbă vie. Nu a fost de acord cu Gilliéron nici când acesta a susținut rolul omonimei și al scurtimii cuvintelor, în procesul de modificare al

¹⁵⁸ I.A.Candrea, Ovid Densușeanu, *Dicționarul etimologic al limbii române, elementele latine*, București, 1908

¹⁵⁹ Ovid Densușeanu, *Dicționarul general al limbii române din trecut și de astăzi*, București, 1909

¹⁶⁰ Vezi D.Macrea, *Lingviști și filologi români*, București, 1959, p.185

¹⁶¹ G.Călinescu, *Istoria literaturii române*, București, 1940, p.605

limbii, Densușeanu împărtășind ideea că acest proces se petrece în realitate sub influența mai multor factori mult mai complecși .

Vorbind despre investigațiile lingvistice, Densușeanu sublinia faptul că fonetica experimentală are doar rol auxiliar, neputându-se izola de fonetica istorică . Pentru a studia limba și literatura română, Densușeanu a apelat la folclor afirmând cu tărie că *“la ajutorul lui trebuie să recurgem, când urmărim unele probleme de istoria limbii și literaturii, și cu deosebire în studiile de dialectologie se vede bine legătura între un gen și celălalt de cercetare”*¹⁶².

Densușeanu a fost preocupat și cu cercetarea păstoritului la noi dar și la popoarele romanice și astfel concluziona că această îndeletnicire veche întâlnită la români, i-a împrăștiat pe aceștia până în Pelopones, Moravia și Istria; și a determinat așezarea lor la nord și la sud de Dunăre. Pe seama păstoritului și a transhumanței, a pus Densușeanu omogenitatea dialectelor limbii române, în contrast cu celelalte limbi romanice, în care pe zone destul de mici, s-au constatat numeroase contraste dialectale. Păstoritul ca ocupație de bază a românilor nu a avut numai rolul de a răspândi fenomene de limbă, ci o dată cu el s-au răspândit și datinile și tradițiile populare. Pentru a evidenția rolul mare pe care l-a avut această ocupație în viața popoarelor romanice, Densușeanu a analizat în diverse lucrări terminologia păstorească a acestor popoare și anume: *Aspecte lingvistice ale păstoritului, Terminologia păstorească în provensală, Cuvinte latine cu semantism păstoresc* etc.

Ocupându-se și de terminologia limbii române, Densușeanu a pledat pentru necesitatea renunțării la “â” și introducerea peste tot a lui “î”, precum și susținerea lui “u” final din formele :ochiu, puiu, vechiu etc .

2. Alături de Al. Philippide și Ovid Densușeanu, începutul secolului al XX-lea a fost marcat și de activitatea lingvistică a lui Sextil Pușcariu (1877-1948), fost elev al lui G. Weigand, nume care și-a impus notorietatea atât în țară cât și peste hotare realizând pe tot parcursul vieții sale o colaborare intensă cu publicații și savanți străini de renume. Regretabil este faptul că cei trei lingviști au lucrat în paralel, fără să colaboreze, deși au fost contemporani și s-au năcut în aceeași țară.

Sextil Pușcariu, conducătorul școlii de lingvistică de la Cluj, a făcut cercetări importante împreună cu elevii săi în domeniul foneticii experimentale, fonologiei și geografiei lingvistice, ajutându-i să se specializeze în aceste ramuri lingvistice. Spre dezamăgirea lui proprie, nu a terminat lucrările pe care le-a considerat cele mai importante și anume *Dicționarul Academiei, Atlasul lingvistic român și Limba română*.

¹⁶² Ov. Densușeanu , *Folclorul: cum trebuie înțeles*, București, 1901, p.5

S-a format ca și lingvist la Leipzig, avându-l ca profesor pe G.Weigand , cu care mai târziu a avut o colaborare fructuoasă- după înființarea în 1893 a *Institutului de limbă română*, de pe lângă Universitatea din Leipzig- fiind colaboratorul cel mai important al lui Weigand în procesul de colecționare a materialului didactic românesc. În cel de-al cincilea număr al anuarului institutului din Leipzig, din 1898 Pușcariu a publicat rezultatele anchetelor sale din teren cu titlul: *Der Dialekt des oberen Oltthales*,¹⁶³ (Dialectul de pe valea superioară a Oltului) iar materialul adunat a fost trecut mai târziu pe hărțile atlasului lui Weigand.

S.Pușcariu și-a obținut docența în 1904 la Viena cu teza *Ti și Ki în limbile română, italiană și sardă*. Prin această lucrare a stabilit caracteristicile comune celor trei limbi și a abordat o problema importantă pe care a reluat-o și dezvoltat-o mai târziu în lucrările sale și anume locul pe care limba noastră l-a ocupat printre celelalte limbi romanice, datorită dezvoltării ei izolate față de romanitatea apuseană.

Noutatea pe care a adus-o Pușcariu și a prezentat-o ca un factor care a determinat evoluția și îmbogățirea limbii este rolul creator al individului vorbitor și prin aceasta contribuția lui la îmbogățirea limbii, el afirmând că *“nu există subiect vorbitor, orcât de umil ar fi el, care să nu adauge la expresia uzuală o notă individuală”*¹⁶⁴. Cu toate că a făcut această remarcă valoroasă, Pușcariu nu a adâncit problema modului cum unele clase sociale influențează limba și nu a făcut o analiză a elementelor de jargon.

La fel ca și predecesorii săi, Pușcariu s-a ocupat de problema formării limbii și a poporului român, de împărțirea limbii române în cele patru dialecte . Într-un discurs ținut la Academia Română ¹⁶⁵Pușcariu a vorbit pentru întâia oară despre locul limbii române printre celelalte limbi romanice, afirmând că deoarece s-a dezvoltat izolat de restul romanității și fiind neinfluențată de-a lungul vremii de latina clasică, limba română ar fi după părerea lui Pușcariu, cea mai veche și mai sigură cale de reconstituire a formelor latinei populare¹⁶⁶. Modul cum a abordat această problemă, a fost foarte apreciat, el a recurs la analiza criteriilor de stabilire a înrudirii limbilor, înrudire care se realizează după părerea lui *“nu printr-o sumă de fapte izolate asemănătoare, ci prin același sistem fonetic, morfologic, lexical și sintactic”*.¹⁶⁷

¹⁶³ Sextil Pușcariu, *Der Dialekt des oberen Oltthales*, în G.Weigand *“Fünfter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache*, Leipzig, 1898, p. 158-191

¹⁶⁴ Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol.I., *Privire generală*, București, 1940, p.3

¹⁶⁵ Vezi Sextil Pușcariu, *Locul limbii române între limbile romanice*, București, 1921

¹⁶⁶ Vezi D.Macrea, *Lingviști și filologi români*, București, 1959, p.207

¹⁶⁷ Vezi Dacoromania, vol.VI, p. 485

Lucrarea apărută în 1910, *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen*, a creat discuții contradictorii deoarece Pușcariu a probat pentru întâia dată reconstrucția formelor fonetice, lexicale și gramaticale caracteristice limbii române din momentul în care ea s-a format și până la despărțirea în cele patru dialecte, lucru întâmplat, după părerea lingvistului prin secolul al X-lea. Pușcariu a demonstrat că limba română din acea vreme avea o unitate relativă și că la nivelul dialectelor au existat multe contradicții, fapt care nu se poate contesta nici astăzi. Această lucrare a lui Pușcariu, oferă informații utile despre cunoașterea limbii și a poporului român din evul mediu iar folosindu-se de dovezi lingvistice a făcut o clasificare a românilor din această epocă în trei grupe: pe cei care locuiau între Dunăre și Balcani i-a numit “români răsăriteni”, din care s-ar fi tras aromânii și meglenoromânii, pe cei din nordul și estul Iugoslaviei i-a numit “români apuseni” din care au rezultat istroromânii și “dacoromânii”, cei situați la nordul Dunării.¹⁶⁸

Pușcariu a fost preocupat să evidențieze în permanență influențele istorice care s-au exersat asupra limbii române, în mod deosebit cea slavă. Lingvistul a subliniat și faptul că între poporul român și popoarele slave și cele balcanice de-a lungul timpului au existat colaborări apropiate.

Încă de pe vremea când Pușcariu și-a realizat teza de doctorat intitulată *Sufixele diminutive în limba română*¹⁶⁹, susținută în 1899 la Leipzig, el și-a arătat dorința de a analiza formarea cuvintelor în limba română, prin derivare, ocupându-se de originea sufixelor și prefixelor, și de sensul nou pe care cuvintele îl capătă în momentul când are loc un astfel de proces. Mai târziu, a aprofundat această problemă în studiile intitulate *Derivarea cu sufixe de la tulpina pluralică*(1925)¹⁷⁰, și *Despre diminutivele românești*(1929).¹⁷¹

Preocupat în permanență de stabilirea originii și evoluției cuvintelor din limba noastră, a publicat în 1905 “*Etimologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*¹⁷²”, care este un dicționar etimologic, în care sunt incluse 1947 de etimologii. Pușcariu a urmărit etimologiile cuvintelor care au fost moștenite de limba română din limba latină, urmărind evoluția lor la nivelul tuturor dialectelor limbii române dar și în celelalte limbi romanice. Acest dicționar a fost apreciat de lingviști de talie internațională precum

¹⁶⁸ Vezi Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol.I., *Privire generală*, București, 1940, p244-256

¹⁶⁹ Sextil Pușcariu, *Sufixele diminutive în limba română*, Leipzig, 1899

¹⁷⁰ Sextil Pușcariu, *Derivarea cu sufixe de la tulpina pluralică*, București, 1925

¹⁷¹ Sextil Pușcariu, *Despre diminutivele românești*, București, 1929.

¹⁷² Sextil Pușcariu, *Etimologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*, București, 1905

H.Schuchardt, W.Meyer-Lübke, G.Weigand și alții și reprezintă și astăzi o sursă de inspirație în domeniu etimologic.

Lucrarea care l-a consacrat pe Pușcariu în domeniu etimologic este reprezentată de cele trei volume din Dicționarul limbii române (literele A-C și F-L) pe care l-a realizat între 1906 și 1940 din însărcinarea Academiei Române. Pentru realizarea dicționarului, Pușcariu a dus o muncă enormă, adunând milioane de fișe bine structurate, din care la realizarea dicționarului a utilizat aproximativ o treime, restul a format baza documentară a altor două dicționare apărute mai târziu, e vorba de *Dicționarul limbii române literare contemporane* și de *Dicționarul limbii române moderne*.

O altă operă monumentală a lui Pușcariu este *Atlasul lingvistic român*, conceput în zece volume, care a avut un mare prestigiu în întreaga lume și care prezintă perioada dintre cele două războaie mondiale, când limba română începuse să se unifice datorită administrației și limbii literare. Materialul adunat în întregime în decurs de 9 ani între 1929-1938, a fost publicat în timpul vieții lui Pușcariu numai 3 volume, restul a fost publicat de Emil Petrovici, elev a lui Pușcariu, care a participat împreună cu dascălul său la anchetele realizate pentru atlas.

Cea mai complex monografie dialectală din lingvistica noastră, intitulată *Studii istroromâne*, apărută în trei volume, 1906-1929, a fost realizată de Sextil Pușcariu în colaborare cu lingvistul Italian M.Bartoli, cu cel german A.Byhan și cu învățatul istroromân, care i-a fost și elev lui Pușcariu, pe nume A.Belulovici .

Activitatea lui Pușcariu, nu s-a limitat doar la întocmirea de dicționare și materiale lingvistice. Acesta a întemeiat și condus în 1920 *Muzeul limbii române*, de lângă Universitatea din Cluj care a avut câteva obiective bine definite puse în slujba cercetărilor lingvistice și anume: institutul s-a ocupat de adunarea și prelucrarea științifică a materialului lingvistic românesc din toate perioadele și din toate regiunile unde locuiau români; s-a ocupat și de întocmirea de studii care să ajute la unificarea limbii literare; și a lucrat la trezirea interesului pentru studierea și cultivarea limbii române, ocupându-se de pregătirea filologilor români, care să lucreze la publicarea de monografii, dicționare lingvistice și etimologice, hărți și glosare lexicale ¹⁷³etc.

Institutul a avut și un buletin informativ, intitulat "Dacoromania", în care Pușcariu a publicat articole de specialitate.

¹⁷³ Vezi Sextil Pușcariu, în *Dacoromania*, vol.I, p.3-4

15.1 Alte atlase lingvistice românești actuale

Urmând drumul clar trasat de Weigand și de urmașii lui, lingvistica românească a continuat să se dezvolte din ce în ce mai mult, lucru evidențiat prin numeroasele atlase lingvistice care s-au publicat de-a lungul vremii. Activitatea lingvistică românească s-a extins, fiind foarte variată la nivelul problemelor pe care le-a luat în discuție, care au fost tratate ținând cont de domeniile de activitate, și folosindu-se metode de lucru dintre cele mai moderne. Noutatea vine la nivelul dezvoltării disciplinelor care nu existau în etapa precedentă, apar domenii noi de cercetare, lărgindu-se problematica, se extinde metodologia de lucru, cercetarea abordând domenii noi sau lărgindu-le pe cele vechi, folosindu-se teorii moderne, încercându-se soluționarea problemelor care au apărut o dată cu lingvistica românească. Dintre aceste atlase lingvistice amintim:

1. ALBI = Flora, Radu, *Atlasul lingvistic al graiurilor românești din Banatul iugoslav*, lucrare în manuscris
2. ALM = *Atlasul lingvistic moldovenesc*, redactat de R.Udler și V.Coarnițchi cu participarea lui V.Melnic și V.Pavel, vol.I,1, 2; vol.II, 1,2, Chișinău, 1968-1973
3. ALR I = *Atlasul lingvistic român*, Partea I, de Sever Pop, vol.I, *Părțile corpului omenesc și boalele lui*, Cluj, 1938; vol.al II-lea, *Familia, nașterea, botezul, copilăria, nunta, moartea*, Sibiu, Leipzig, 1942
4. ALR II = *Atlasul lingvistic român*, Partea a II-a, de Emil Petrovici, vol.I, *A. Corpul omenesc, boale (și termenii înrudiți)*. B. *Familia, nașterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, Sibiu-Leipzig, 1940.
5. ALR, II, s.n. = *Atlasul lingvistic român [II]*, seria nouă, vol.I-VII, București, 1956-1972
6. ALRM I = *Micul atlas lingvistic român*, Partea I, Sever Pop, vol.I, *Părțile corpului omenesc....*, Cluj, 1938, vol.II, *Familia, nașterea....*, Sibiu-Leipzig, 1942
7. ALRM II = *Micul atlas lingvistic român*, Partea a II-a, de Emil Petrovici, vol.I, *A. Corpul omenesc ...*, Sibiu-Leipzig, 1940
8. ALRM II, s.n. = *Micul atlas lingvistic român [II]*, seria nouă, București, vol.I, 1956; vol.al II-lea, 1967; vol. al III-lea, 1967, vol.al IV-lea, 1981.
9. ALRR. *Maramureș* = *Atlasul lingvistic român pe regiuni .Maramureș*, de Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, vol. I-III, București, 1969-1973, vol.al IV –lea, 1998
10. ALRR. *Transilvania* = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*, de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți, București, vol.I, 1992, vol. al II-LEA, 1998.

11. ALRR. *Transilvania. Date= Atlasul lingvitic român pe regiuni. Transilvania. Date despre localități și informatori*, de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți, București, 1992
12. ALiA = *Aromunischer Sprachatlas*, coordonatori Johannes Kramer, Wolfgang Schlösser, vol.I, publicat de Klaus- Jürgen Fiacre, Rainer Schlösser, Beate Wild, în „Balkan-Archiv.Neue Folge“ : Beiheft.Band 4, 1985 ; vol.II , în *ibidem*, Band 10, 1992
13. MALGI = Flora, Radu, *Micul atlas al graiurilor istroromâne*, lucrare în manuscris
14. NALR. *Banat = Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Banat*, sub conducerea lui Petru Neiescu , de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, București, vol.I, 1980; vol. II , 1998.
15. NALR. *Banat. Date. = Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Banat. Date despre localități și informatori*, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, București, 1980.
16. NALR. *Crișana = Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Crișana*, vol.I, București, 1996.
17. NALR. *Crișana. Date = Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Crișana. Date despre localități și informatori*, București, 1996
18. NALR. *Moldova și Bucovina = Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina*, de Vasile Arvinte, Stelian Dumitrăscel, Ion A.Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, București, vol.I, 1987, vol. II , 1997
19. NALR. *Moldova și Bucovina. Date = Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina. Date despre localități și informatori*, de Vasile Arvinte, Stelian Dumitrăscel, Ion A.Florea, Ion Nuțu, Adrian Turculeț, București, 1987
20. NALR. *Oltenia = Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Oltenia*, de Teofil Teaha, Ion Ionică, Valeriu Rusu, București, vol. I, 1967, vol. II, 1970, vol. III, 1974, vol. IV, 1980
21. Neiescu, Petru, *Mic atlas al dialectului aromân din Albania și din fosta Republică Iugoslavă Macedonia*, București, Editura Academiei Române, 1997
22. Wild, Beate, *Meglenorumänischer Sprachatlas*, în „Balkan-Archiv. Neue Folge“: Beiheft.Band 2, Editura Helmut Buske, Hamburg, 1983.¹⁷⁴

¹⁷⁴ Vezi Ion-Horia Bîrleanu, Gheorghe Jernovei, *Dialectologia limbii române*, Cernăuți, 2005, Partea I , p. 226-228

15.2 Noțiunea de dialect și repartițiile dialectale dacoromânești

După multe cercetări de specialitate s-a ajuns la concluzia că în cadrul limbilor romanice, dialectul dacoromân este cel mai unitar model de sistem lingvistic. La această concluzie s-a ajuns după ce dialectul dacoromân a fost comparat cu limbile franceză și italiană dar și cu celelalte limbi romanice. Prin unitatea limbii române se înțelege capacitatea tuturor locuitorilor din România de a se înțelege între ei fără vreo dificultate, cu toate că la nivelul acestui tip de comunicare există elemente particulare întâlnite în vorbirea oamenilor care au determinat încadrarea lor la o arie lingvistică teritorială aparte. Totuși, toți vorbitorii dialectului dacoromân sunt purtătorii unei deosebiri lingvistice apărute de-a lungul timpului, și care s-au concretizat în limbă încă de la faza substratului autohton, apoi s-au transmis mai departe latinei populare, de unde au fost preluate de dacoromână, de unde au continuat să intre în româna comună, abia apoi în dacoromână. Aceste deosebiri de vorbire, numite ulterior dialecte, au intrat în atenția cercetătorilor reprezentând domeniul lor de studiu, încă de la începuturile culturii noastre scrise.

Aceste modificări fonetice apărute la nivelul limbii vorbite au determinat nașterea repartiției dialectale dar și configurația dialectală a dacoromâniei care a atras după sine delimitarea teritorială a tuturor graiurilor existente dar și prezentarea detaliată a particularităților fonetice, morfologice, sintactice și lexicale care au dat unicitate graiurilor, diferențându-le și clasificându-le între ele.

Doriința de identificare a particularităților fiecărui grai în parte, din punct de vedere dialectal, a fost posibilă în momentul apariției lingvisticii ca știință a limbii. Datorită unității graiurilor dacoromânești, cercetătorii secolului al XIX-lea au avut păreri diferite dar totuși asemănătoare datorită conceptului apărut recent care susținea ideea de unitate prin diversitate, în momentul în care și-au exprimat opinia referitoare la numărul subdiviziunilor dialectului dacoromân, având chiar modalități diferite de a-l denumii.

Așa se face că Weigand folosește tot termenul de "dialect", de aici numeroasele controverse iscate, Emil Petrovici vine și introduce termenul de "subdialect" iar Caragiu Marioțanu le numește "graiuri". Faptul că Weigand a numit prin același termen "dialect" și dialectele limbii române dar și subclasele acestuia, creează confuzie lexicală deoarece două lucruri diferite au fost numite prin două noțiuni identice, totuși lumina a apărut o dată cu explicarea în context a particularităților lingvistice definitorii. Noțiunile de "grai" și "subdialect" au venit ca o completare a limbajului de specialitate, care

lipseau din vocabularul cercetătorului aflat la început de drum. Au existat și unii cercetători ca Emanuel Vasiliu sau Ion Gheție, care au analizat varietatea dialectală a dacoromânei din perspectivă istorică sau fonologică, astfel ajungându-se la depistarea unor "tipuri" sau "grupuri" dialectale.

Dacă citim *Tratatul de dialectologie românească*¹⁷⁵, ajungem la concluzia că termenul de "subdialect" este cel mai indicat pentru numirea variantelor adialectale ale dacoromânei. Astfel se admite că dacoromâna este un dialect al limbii române, creându-se posibilitatea de realizare a unei clasificări, dialectul fiind format din mai multe subdialecte.

Cercetătorii nu au fost totdeauna de acord cu împărțirea pe dialecte și subdialecte iscându-se neînțelegeri mai ales din cauza substratului graiurilor din Transilvania sau a celor din Banat sau controversate legate de criteriile utilizate pentru delimitarea acestora. Alte păreri controversate s-au iscat datorită teoriilor apărute conform cărora aceste particularități ale subdialectelor s-ar fi format după unii încă din latina populară, după alții din perioada diferențierilor produse în substratul autohton sau mai nou legate de cele produse pe teritoriul limbii române de la nord de Dunăre.

De-a lungul timpului au existat diferite criterii după care au fost repartizate dialectele limbii române, astfel:

1. Dacă ținem cont de criteriul politico-administrativ, împărțirea pe dialecte se realizează plecând de la granițele provinciilor istorice ale țării: Banat, Muntenia, Transilvania și Moldova. După părerea lui Weigand pe teritoriu dacoromânesc ar exista trei astfel de "dialecte" și anume: bănățean, moldovean și muntean. Această clasificare este bună dacă ținem cont de situația politico-administrativă a României din perioada când își realiza el anchetele. Haimann Tiktin, a făcut o clasificare a limbii române în 4 unități lingvistice care se deosebesc între ele prin particularități fonetice și lexicale: walachisch (subdialectul muntean), moldawisch (subdialectul moldovenesc), banatisch (subdialectul bănățean) și siebenbürgisch (subdialectul transilvănean). Cercetătorul a făcut precizarea că subdialectul / graiul muntenesc are cele mai puține variații fonetice în interiorul lui, fiind mai apropiat de limba literară, spre deosebire de graiul bănățean care are o paletă largă de particularități proprii. Printre puținii cercetători care au acceptat ideea existenței unui grai transilvănean s-a numărat și H. Tiktin.¹⁷⁶

¹⁷⁵ *Tratatul de dialectologie românească*, Craiova, 1984, editura Srisul Românesc

¹⁷⁶ Vezi, Haimann Tiktin, *Die rumänische Sprache*, în *Grundriss der romanischen Philologie*, vol. I, Strassburg, 1888, p.348-349

Un alt lingvist, Mozes Gaster, a făcut o altă clasificare interesantă vorbind de un grup al dialectelor de nord sau din Moldova, un grup al dialectelor din sud sau din Muntenia și un grup al dialectelor din Transilvania, care ar face legătura între primele două categorii.¹⁷⁷ Deoarece împărțirea făcută de Mozes Gaster nu s-a bazat pe o analiză lingvistică temeinică, această clasificare a rămas doar la stadiu de presupuziție.

Cercetările realizate ulterior pe terenul țării noastre, de către lingviștii români sau străini au negat existența unui subdialect separat pe teritoriul dintre vechile frontiere ale transilvaniei, demonstrându-se începând cu primele anchete dialectale că granițele ardelenesti se alătură celorlalte graiuri învecinate din celelalte provincii românești .

2. Un alt criteriu de delimitare este cel areal, apărut o dată cu geografia lingvistică, care are în vedere repartitia teritorială a particularităților fonetice, morfologice și sintactice reprezentată pe hărți lingvistice, iar particularitățile care se repetă în interiorul aceleiași zone, duc la împărțirea dialectelor în subdialecte. Dar acest mod de abordare a scos la lumină, existența unor zone mai răspândite sau mai restrânse, numite de tranziție, de la un grai la altul, de la o zonă la alta. Un bun exemplu de lingvist care a alocat mult timp și spațiu pentru delimitarea dialectelor după criteriul areal a fost G. Weigand , fiind primul lingvist care a delimitat în cadrul dacoromânei trei dialecte, cu ajutorul anchetelor dialectale realizate personal în teren, fiind și primul autor al unui atlas lingvistic român. Ceea ce impresionează la Weigand este faptul că în general trăsăturile pe care le-a identificat ca fiind definatorii pentru cele trei subdialecte ale dialectului dacoromănesc au rămas valabile și astăzi regăsindu-se în toate anchetele ulterioare. Tot Weigand a fost primul care a identificat un număr însemnat de arii pe care le-a numit fie "dialecte de tranziție", fie "dialecte mixte", fie "dialecte mozaic" termeni și noțiuni care au fost preluate de lingvistică ca și domeniu de cercetare. Ideea dialectelor de tranziție se întâlnește și la Ion Gheție, care se manifestă sub forma unor trăsături atipice, comune la două sau mai multe subunități dialectale învecinate.

Weigand vorbește în cadrul dialectului moldovean, de existența unei zone , anume a Maramureșului o regiune mai puțin întinsă, dar care prezintă unele trăsături proprii, ce nu se întâlneau în celelalte regiuni, dintre care a menționat : palatalizarea labiodentalelor, rostirea "dentală" a africatelor *č*, *ǰ*, notarea *tš*, *dž* și prezența lui *ǰ* notat de Weigand *dž*, considerat că se pronunță în Maramureș diferit de Moldova. Aceste caracteristici pe care Weigand le-a identificat însoțite de alte studii și cercetări mai aprofundate la fața locului, i-au determinat pe lingviștii de mai târziu, să ajungă la concluzia existenței a încă două subdialecte dacoromânești și anume maramureșean și

¹⁷⁷ Vezi Mozes Gaster, *Introducere la Crestomație română*, vol. I, Leipzig-București, 1891, p.XC - CVIII

crișan, cu alte cuvinte dialectul dacoromânesc a fost împărțit ulterior în cinci subdialecte astfel: moldovean, muntean, bănățean, crișan și maramureșan. Studiile ulterioare lui Weigand , realizate de alți lingviști care au căzut de acord și au identificat cinci subdialecte vin ca o completare a ideilor și studiilor lui Weigand, nu contrazic ceea ce a definit el. Astfel numirea lui Weigand cu titlul de "dialectolog complet"¹⁷⁸ nu este de loc un lux, deoarece acesta a realizat toate tipurile de lucrări pe care această disciplină le cerea: monografiile dialectale, glosare dialectale, înregistrări de texte populare transcrise fonetic sau înregistrate pe fonograf, hărți lingvistice incluse în atlasul său.

După primul război mondial dialectologia românească s-a dezvoltat foarte tare plecând de la bazele puse de cercetările lui G. Weigand, care au fost duse mai departe de *Muzeul limbii române din Cluj*, înființat de S.Pușcariu, fost elev a lui Weigand și continuând și astăzi să se dezvolte în marile centre universitare din București, Iași, Cluj, Timișoara și chiar Chișinău. Repartiția dialectală făcută de Weigand a rămas valabilă și astăzi, iar Pușcariu a susținut ideea dascălului său demonstrând că Transilvania nu formează un dialect aparte, lucru realizat cu ajutorul unei hărți care cuprindea cuvântul "zăpadă" cu cele două sinonime ale lui "nea, omăt", inclusă în *Atlasul lingvistic Român(ALR)*. Pușcariu susținea că datorită trăsăturilor sale, partea de sud a Transilvaniei se alătură subdialectului muntenesc, partea de nord și de nord-est se integrează în subdialectul moldovenesc iar partea de vest se grupează cu Banatul și Crișana.¹⁷⁹ Având baza de cercetare pusă de Weigand și confirmată de Sextil Pușcariu, lingvistul Emil Petrovici, autorul *Atlasului lingvistic român II*, a spus că în cadrul dialectului dacoromânesc mai există un subdialect și anume cel crișan. Această afirmație a venit în urma anchetelor pe care lingvistul le-a realizat pe teren iar rezultatele acestora au fost publicate în revista Transilvania. Cercetătorul a evidențiat și alte fenomene lingvistice care să justifice identificarea unui nou subdialect de sine stătător și anume subdialectul crișan precizând că lângă cele patru subdialecte ar mai exista un subdialect, cel maramureșean.

Atunci când face împărțirea dialectului dacoromânesc în subdialecte, E.Petrovici aduce în discuție particularitățile lor lexicale, dar în special pe cele fonetice afirmând că "pentru stabilirea granițelor dialectale sunt încă mult mai indicate ariile fonetice, deoarece o particularitate fonetică oarecare se repetă în sute sau poate mii de cuvinte, pe când un element lexical reprezintă un fenomen unic, care nu se repetă"¹⁸⁰.

¹⁷⁸ Vasile Arvinte, *Contribuția lui G.Weigand la dezvoltarea dialectologiei românești*, în *An.A.Lingvistică*, tom XXXII; Iași, 1992-1993, p.30

¹⁷⁹ Vezi Sextil Pușcariu, *Limba Română*, vol. I, p. 215-217

¹⁸⁰ E.Petrovici, *Studii de dialectologie*, București, 1970, p.41

Mai târziu Sever Pop, a împărțit teritoriul dacoromânesc în 5 subdialecte¹⁸¹ fapt datorat anchetelor conduse și realizate de acesta care au fost ulterior publicate în cadrul *Atlasului lingvistic român I*. Cu o carieră universitară de succes, desfășurată după emigrarea în Belgia, Sever Pop a publicat culegerea de studii dialectale "Buts et methodes des enquêtes dialectales", Paris, 1927, care a fost foarte bine primită de publicul de specialitate, deoarece trata problema anchetelor dialectale realizate prin corespondență și a celor de la fața locului, urmărind toate fazele pregătitoare care duc la o anchetă bine realizată cu rezultate semnificative și definatorii pentru lingvistică. Deoarece acest studiu s-a bucurat de aprecierea colegilor de catedră, S.Pop a publicat încă o monografie lingvistică *La dialectologie. Apercu historique méthodes d'enquêtes linguistique. Première partie: Dialectologie romane. Seconde partie: Dialectologie non romane*, Lauvain, 1950. Această monografie, dezvoltă primul studiu dar cu informații mult mai complexe și mai detaliate, la baza redactării lor aflându-se convingerea conform căreia "un progres al teoriilor lingvistice nu este realizabil decât printr-un examen mai amănunțit al faptelor dialectale și printr-o metodă mai rafinată în anchetele lingvistice".¹⁸² Sever Pop a realizat și o împărțire a dialectului dacoromânesc de la nord de Dunăre menționând că acesta "se subdivide într-un anumit număr de graiuri (parlers) regionale având particularități lingvistice specifice care le disting de limba comună și de limba română literară".¹⁸³

Subdialectele identificate de Sever Pop, nu se înscriu în granițele vechi sau cele noi ale României, fiind răspândite astfel:

- a) subdialectul muntenesc care se vorbește în Muntenia, în Dobrogea, în Oltenia orientală, în sudul Moldovei și în partea de sud a Transilvaniei de est (orientale)
- b) subdialectul moldovenesc, vorbit în Moldova, în Basarabia, în Bucovina și în partea de nord a Transilvaniei
- c) subdialectul bănățean, vorbit în provincia Banat, în Oltenia de est (occidentală) și în Transilvania în regiunea departamentelor Hunedoara și Arad
- d) subdialectul crișan, vorbit în regiunile celor trei Crișuri, toate afluențe ale Tisei: Crișul Alb, Crișul Negru, Crișul Repede.
- e) subdialectul maramureșean, vorbit în departamentul Maramureșului, situat în partea cea mai nordică a Transilvaniei de vest. Acest subdialect ar avea unele legături cu graiurile din Oaș și Năsăud.

¹⁸¹ S.Pop, Romulus Todoran, *Contribuții la dialectologia română*, (ed. Stiintifică și enciclopedică), București, 1984, p.182

¹⁸² Sever Pop, *La dialectologie, I*, 1950, p. XI

¹⁸³ Ibidem, p. 667

Această împărțire pe subdialecte formulată de Sever Pop, nu se bazează pe un studiu destul de aprofundat, după părerea unor lingviști, cu toate acestea trebuie luat în considerare deoarece autorul a făcut anchete pe teren în mai mult de 300 de puncte, doar pentru realizarea *ALR I*, și în 85 de localități în cazul *ALR II*, care-l are ca autor pe Emil Petrovici. Emil Petrovici a susținut și el existența a cinci subdialecte (celor patru susținute de Sever Pop li se adaugă și subdialectul maramureșean) teorie care a fost aprofundată de Romulus Todoran, care a susținut existența subdialectului maramureșean venind cu câteva particularități specifice din cadrul acestuia cum ar fi:

- 1).africatele *č, ģ* se rostesc dur
- 2).vocalele palatale *e, i > ă, î* se velarizează
- 3).fricativele labiodentale *f, v* se palatalizează în stadiile *s, z* ca în exemplu : *sjerbe*(=fierbe), *să sjeë*= *să fie* etc.
- 4).apocopa silabelor posttonice: *s-or fá* (*s-or face*)

Cercetările lui Romulus Todoran au fost extinse, el încercând să stabilească trăsăturile comune subdialectelor moldovean, crișan și maramureșean, ajunând la concluzia că din toate caracteristicile subdialectului moldovean, doar două (*omăt + țințirim*) se întâlnesc și în dialectul maramureșan, iar din toate trăsăturile definitorii ale subdialectului crișan, doar aproximativ 7 se regăsesc și în cel maramureșean. Totuși raportându-se la subdialectele în discuție, Romulus Todoran a descoperit că în subdialectul crișan apăreau unele particularități care nu se regăsesc în cel maramureșean, ca de exemplu:

- 1).prezența rostirii: *sínje* (*sînge*) cu fricativizarea africateri *ĝ* (*> j*);
- 2).*crúče*(cruce) cu păstrarea africateri *č*
- 3). *uărb*(orb) cu diftongarea lui *o*-> *uă-*;
- 4).*sclab*(slab) cu epenteza lui *c* în grupul consonantic *sl*
- 5).*călkîj* (*călcii*) cu palatalizarea ocluzivei velare *c*
- 6).*lúmeș* (*lumea*) cu monoftongarea diftongului - *ea*>- *e*

Tot Romulus Todoran a identificat o serie de caracteristici existente în subdialectul moldovenesc care nu existau în subdialectul crișan ca de exemplu:

- 1).pronunțarea *cásî* (*casă*) cu închiderea vocalei finale -*ă* >-*î*
- 2).pronunțarea *fétili*(fetele) cu închiderea vocalelor neaccentuate -*e*- și -*e* >-*i*- și respectiv -*i*;
- 3)prezența pronunțării *crúși* (cruce) cu fricativizarea africateri surde *č*(> *š*)¹⁸⁴etc.

¹⁸⁴ Pentru mai multe detalii, vezi Romulus Todoran , *Noi particularități ale subdialectelor dacoromâne*, în CL, VI, 1961, nr.1, p. 43-76 și *Cu privire la repartitia graiurilor dacoromâne*, în LR, V, 1956, nr.2, p. 38-50

Până astăzi se acceptă ideea că dialectul dacoromânesc este format din 5 subdialecte (moldovenesc, muntenesc, maramureșean, crișean și bănațean). Există încă cercetători preocupați de cercetarea graiurilor limbii române de la nord de Dunăre.

Cu toate că la noi în țară lingvistica s-a dezvoltat destul de mult, astăzi existând un număr însemnat de atlase, și alte lucrări specifice disciplinei Emil Petrovici, Romulus Todoran dar și alți cercetători care s-au ocupat de acest domeniu de cercetare, nu au făcut decât să susțină împărțirea dialectală făcută de Weigand identificând încă unul sau două subdialecte pe care Weigand le presupusese, fără însă să-și dorească o perfecționare a metodelor lor de lucru.

3. Un alt criteriu după care au fost împărțite graiurile dacoromânești este așa numitul criteriu genetic și/sau structural. Potrivit acestuia, graiurile dacoromânești se grupează numai în două mari unități diferite, numite tipuri *dialectale* sau *subdialecte*: *subdialectul de tip nordic* sau *moldovenesc*, care cuprinde cel mai mare areal lingvistic și *subdialectul de tip sudic* sau *muntenesc*.

Alexandru Philippide a fost cel dintâi lingvist care a sprijinit ideea existenței a două tipuri de bază în cadrul graiurilor dacoromânești, vorbind de existența a două ramuri dialectale și anume *ramura banato-transcarpatică* și *ramura muntenească*. Această concluzie a fost trasă de Philippide plecând de la analiza istorică a formării poporului și a limbii române, acesta susținând teoria formării poporului și limbii române la sud de Dunăre, de unde începând cu secolul al VI-lea "masa românească" a început "să se reverse în valuri."¹⁸⁵ Ținând cont de răspândirea populației pe teritoriul dacoromânesc, Philippide face o distribuie a ramurilor descoperite, precizând că în plan dialectal, cele două ramuri au determinat dezvoltarea a două subdialecte: unul, reprezentat de *subdialectul de tip nordic sau moldovenesc*, format din *graiurile bănațene, de cele transilvănene și graiurile moldovenești*, iar celălalt reprezentat de *subdialectul de tip sudic sau muntenesc*, care cuprinde *graiurile transcarpatice și graiurile muntenești*. Totuși lingvistul în discuție vorbește de existența unui *grai de tranziție* și anume cel *oltenesc*, deoarece în această zonă s-au revărsat succesiv ambele valuri. Ideea lui Philippide a fost susținută de Iorgu Iordan dar și de Al. Rosetti. Mai mult aceasta a fost confirmată și de o *analiză tipologică modernă*, făcută de lingvistul Emanuel Vasiliu, în lucrarea *Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne*, București, 1968. Vasiliu vine cu o idee inovatoare bazată pe unele particularități fonetico-fonologice fiind susținătorul ideii că "în trecerea de la româna comună la actualele dialecte (de fapt subdialecte s.n.) dacoromâne, nu a existat o perioadă de

¹⁸⁵ A. Philippide, *Originea românilor*, II, p. 405

comunitate a dialectelor dacoromâne, o așa numită dacoromână comună. De la faza română comună se trece direct la cele două grupuri dialectale existente în prezent: grupul moldovenesc și grupul muntenesc. Se poate vorbi deci de o "munteană comună" și o "moldoveană comună" din care derivă dialectele de astăzi. În felul acesta se ajunge, prin considerarea unor elemente de evoluție strict internă, la confirmarea ideii formulate de Philippide a existenței a două ramuri dialectale dacoromâne"¹⁸⁶.

Ion Gheție a fost un alt cercetător care a fost adeptul existenței a două tipuri de graiuri dacoromânești, teorie pe care o susține după cercetările realizate pe textele românești vechi, urmărind particularitățile fonetice, morfologice și lexicale ale acestora. Astfel, Gheție a susținut despre graiurile românești din secolele al XIII-lea – al XVI-lea, bazându-se pe un număr de 13 particularități fonetice identificate în textele românești vechi că "există o serie de indicii care ne permit să presupunem cu oarecare temei că înaintea secolului al XVI –lea teritoriul dacoromân cunoștea două mari subdiviziuni , căroră le putem spune subdialecte: unul de tip nordic (înglobând o parte a Olteniei, Banatul, Transilvania și Moldova) și altul de tip sudic (redus la Muntenia propriu-zisă și la o parte a Olteniei)". Despre apariția acestor subdialecte diferențiate, autorul era de părere că ele existau astfel încă din secolul al XIV-lea "dacă nu mai devreme"¹⁸⁷. Autorul, după ce a studiat intens textele românești vechi a publicat un număr de 29 de caracteristici fonetice particulare care diferențiau dialectul de tip nordic de cel de tip sudic, dar a găsit și o serie de 6 trăsături comunene Moldovei, Transilvaniei de nord și graiurilor din sud, 5 trăsături comune Transilvaniei de nord, zonei Banat-Hunedoara și subdialectului sudic dar și două trăsături comune graiurilor din Moldova, din zona Banat-Hunedoara și din sud. Concluzia la care a ajuns autorul este că *graiurile vorbite în Banat, Transilvania de nord și Moldova continuă să posedă un număr mare de trăsături care le apropie unul de altul, în ciuda particularităților distinctive în temeiul căroră fiecare dintre ele a dobândit o individualitate aparte. Faptul că Banatul se deosebește în unele privințe de Transilvania de nord și de Moldova, în fonetică, morfologie și lexic, nu infirmă acest punct de vedere. Într-adevăr, în majoritatea zdrobitoare a cazurilor, depărtându-se de celelalte două graiuri de tip nordic, Banatul merge cu Muntenia. Or, este în afara oricărei îndoieli că în ansamblu, Banatul se deosebește în mai multe privințe de graiurile sudice decât se apropie de ele* ¹⁸⁸.

¹⁸⁶ Emanuel Vasiliu, *Fonologia limbii române*, București, 1965 p. 194

¹⁸⁷ Ion Gheție, *Introducere în dialectologia istorică românească*, București, 1994, p. 147

¹⁸⁸ Ibidem, p. 167

Astfel Ion Gheție susținea *pe baza materialului de limbă examinat, că segmentarea Dacoromâniei în două mari arii (nordică și sudică) continuă să se păstreze și astăzi. Până ce se va întreprinde o cercetare temeinică, bazată pe criterii metodologice riguroase, asupra repartiției graiurilor dacoromâne în secolul al XX-lea, ne socotim îndreptățiți să dam credit opiniei lui A.Philippide, împărtășită și de Iorgu Iordan, conform căreia dialectul dacoromân cunoaște în momentul de față două mari subdiviziuni dialectale.*¹⁸⁹

Dacă Emanuel Vasiliu a identificat în cele două grupuri dialectale 25 de subdiviziuni dialectale diferențiate ca întindere și ca individualitate lingvistică¹⁹⁰, G.Ivănescu a propus ca teritoriul dacoromânesc să se împartă provizoriu în 20 de subdialecte sau graiuri, dintre care unele ar mai putea avea alte două-trei subdiviziuni¹⁹¹ iar Vasile Târă, propune următoarea împărțire a graiurilor de la nord de Dunăre:

I.două dialecte principale: unul de tip nordic și altul de tip sudic

II.cinci tipuri de subdialecte reprezentate astfel:

1).trei în structura dialectală de tip nordic:

a)subdialecte de tip moldovean: moldovean de sud sau propriu-zis, moldovean de nord-și-bucovinean;

b)subdialecte de tip transilvănean: crișan, maramureșan, oșean, transilvănean de nord-est și transilvănean de centru și de sud;

c)subdialecte de tip bănățean: bănățean de nord, cu prelungire în Transilvania de sud-vest și bănățean de sud

2).două tipuri de subdialecte în structura dialectului de tip sudic:

a)subdialecte de tip muntean: muntean de centru și de est, cu o prelungire în sud-estul Transilvaniei, muntean de vest și dobrogean .

b)subdialecte de tip oltenesc: oltean de sud și de vest și oltean de nord și de est.¹⁹²

Toți cercetătorii de după Weigand au încercat să facă o împărțire a teritoriilor dacoromânești în dialecte și subdialecte, având ca bază caracteristicile definatorii descoperite de inițiatorul acestor studii. Dacă ne-am putea permite compararea lingvisticii ca știință cu o casă, iar cercetările realizate în teren de Weigand cu temelie ei, putem să ne închipuim studiile dialectale de orice tip, dar mai ales încercările de

¹⁸⁹ Ibidem, p. 167

¹⁹⁰ Vezi Emanuel Vasiliu, *Fonologia istorică a dialectelor dacoromânești*, București, 1968, p.143-193

¹⁹¹ G.Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, 1980, p.45

¹⁹² Vezi Vasile Târă, *Despre structura dialectală a dacoromâniei*, în *Materiale și cercetăridialectale*, vol.II, 1983, p. 354-365

împărțiri pe dialecte realizate ulterior lui Weigand, ca fiind etajele acestei case "științifice". Aceste nivele s-au clădit una peste alta având forme din cele mai variate, astfel "casa" adusă în discuție se ridică din ce în ce mai mult, scoțând în evidență o clădire solidă a cărei număr de "etaje" nu se poate încă estima, și la care sunt invitați să pună umărul toți cei care se lasă conduși în viață de dorința arzătoare de a contribui la perfecționarea lingvisticii. Nu știu până când va dura munca care să permită finisarea acestei "case" sau dacă acoperișul ei va fi pus vreodată. Oricum nu am nici o frică că se va prăbuși deoarece temelia a rezistat și este de nezdruccinat, după cum reiese din toate publicațiile și studiile ulterioare.

16.Un alt fel de anchete

16.1 Studiile de geografie lingvistică realizate de Gilliéron în Franța

După ce m-am ocupat cu descrierea metodei de lucru a lui Weigand și a modului cum și-a structurat și publicat anchetele realizate servindu-se de un chestionar bine stabilit, mergând din loc în loc și făcându-și munca de cercetare, în continuare voi face o prezentare sumară, comparativă, a metodei de lucru aplicată de Gilliéron pe pământ francez, lingvist care a întocmit *Atlasul lingvistic al Franței*, operă monumentală de mare importanță în cadrul geografiei lingvistice. Gilliéron datorită publicării atlasului său, între 1902-1910, a marcat începutul geografiei lingvistice în Franța .

Atlasele lingvistice reprezintă laboratoare unde se prelucrează, punându-se sub lupă, limba vie, limbajul omenesc. Acestea depozitează rezultatele unei experiențe lingvistice, care stârnesc interesul specialiștilor. Studiind felul în care ariile mai multor fenomene lingvistice se suprapun, avem posibilitatea de reconstrucție a etapelor de limbă anterioare, care pot merge pe firul evenimentelor până la limba de bază. Acesta ar fi domeniu de lucru al geografiei lingvistice, adică urmărirea pe verticală, în lungime, în lățime și în adâncime a faptelor de limbă, cu alte cuvinte cercetarea cu ajutorul hărților a condițiilor în care anumite fenomene lingvistice migrează, se răspândesc pe teren.

Gilliéron era persoana cea mai indicată pentru a se ocupa de geografia lingvistică în Franța pentru că posedea o calitate excepțională anume avea intuiția clară a elementului viu din limbă, simțea fazele pe care le traversa un cuvânt în evoluția lui. Nu trebuie omis din vedere faptul că Gilliéron cunoștea în chip desăvârșit limba

franceză, cu dialectele ei, spre deosebire de Weigand care era neamț venit pe pământ românesc și care a trebuit să-și însușească limba română, lucru care s-a și întâmplat.

Materialul adunat, care a format baza pe care s-a clădit *ALF*, a fost cules după propriile-i indicații, de aceea studiile sale au avut o putere de convingere pe care nu o întâlnim la alții. Despre Gilliéron s-a afirmat că *îmbină intuiția unui Vossler cu documentarea pozitivistă a unui Meyer-Lübke. Viziunile lui lingvistice se bazau totdeauna pe fapte, care prezentau și avantajul de a fi noi și neașteptate.*¹⁹³

16.1.1 Scurt istoric al lui Gilliéron și despre *ALF*

Născut pe 21 decembrie în 1854 în satul Neuveville, ca fiu al unui geolog elvețian, Jules Gilliéron a intrat de pe vremea copilăriei în contact cu viața dar și cu vorbirea țăranilor, fapt care împreună cu metoda de lucru geologică a tatălui său, au constituit motorul care a declanșat în el dorința de cercetare a vorbirii țărănești. După absolvirea liceului din Basel, Gilliéron a început acolo studiul romanisticii la Jules Cornu, care îl va trimite în 1876 în Paris la Gaston Paris. Chiar pe perioada studiilor sale, Gilliéron a călătorit prin Franța, realizând numeroase studii de geografie lingvistică. De atunci a apărut studiul său *Patois de la commune de Visonnaz* din 1880 și *Petit Atlas phonétique du Valais roman* din 1881. Între 1883 până în 1926 Gilliéron a fost profesor de dialectologie franceză la École Pratique des Hautes Études. Aici a înființat împreună cu Abbé Rousselot *Revue des patois galloromans*, dedicată cercetărilor dialectale.¹⁹⁴

Opera principală a lui Gilliéron rămâne fără îndoială *ALF*. Gauger, Österreicher und Windisch au considerat că, cauza care a determinat munca pentru realizarea acestui atlas a fost frica că dialectele franceze vor fi supuse dispariției, morții, din cauza influenței pe care o exercita limba franceză comună (français commun) care se răspândea din Paris. Mai mult, la sfârșitul secolului al XIX-lea nu existau decât câteva studii dialectale realizate în câteva locuri din Franța, care erau prea sumare și prea puține.¹⁹⁵ Astfel Gilliéron a început în 1902 să publice *ALF*-ul și a continuat în final cu numeroase explicații care să ajute la interpretarea atlasului său.

Hans Goebel a spus despre acest atlas, referindu-se la cantitatea de muncă care stătea la baza lui și ținând cont de cantitatea enorma de date din interiorul lui, că era opera a doi entuziaști. Gilliéron și exploratorul său Edmont Edmond au fost

¹⁹³ Iorgu Iordan, *Lingvistica romanică*, București, 1962, p.161

¹⁹⁴ Vezi, Ibidem p. 176

¹⁹⁵ Vezi, Hans-Martin Gauger, / Oesterreicher, Wulf / Windisch, Rudolf : *Einführung in die Romanische Sprachwissenschaft*. Darmstadt, 1981, p.118

superangajați în munca pe care au depus-o, au luat în calcul și au dus la bun sfârșit un asemenea proiect. Cu toate că satisfacția financiară nu a fost pe măsura muncii depuse, *ALR* a avut meritul de a fi pentru mulți cercetători un exemplu.¹⁹⁶

Pentru a-și atinge scopul Gilliéron s-a decis să prezinte sub formă cartografiată rezultatele culese din toată regiunea galoromană. Această regiune cuprindea după părerea lui Tagliavini, Franța, Valonia, partea franceză a Elveției, Valea Aosta și alte văi de pe partea italiană a Alpilor, unde se vorbea francoprovensala și provensala.¹⁹⁷ Provoacă să constate că într-o perioadă cât mai scurtă de timp, să se realizeze ancheta în zona propusă, cu ajutorul unei singure persoane. Numărul localităților unde s-a realizat ancheta a fost de 639, iar chestionarul cuprindea 1920 de întrebări pe care Gauber, Oesterreicher și Windisch le-a împărțit în trei categorii astfel:

1. cuvinte grupate după nevoile zilnice ale populației de la țară;
2. cuvinte izolate-care după cum Gilliéron le estima - erau limitate la o regiune
3. aproximativ 100 de propoziții simple din punct de vedere sintactic, care scot în evidență pronunțarea anumitor cuvinte în contextul lor fonetic creat în interiorul propoziției, dar și particularitățile morfo-sintactice semnificative ale diferitelor dialecte.¹⁹⁸

16.1.2 Principiile esențiale ale doctrinei lui Gilliéron

Gilliéron, fiind preocupat de schimbările produse în limbă, le-a pus pe seama tendinței de a se exprima clar a vorbitorilor și de a evita confuziile. În cadrul acestora un rol decisiv îl jucau omonimiile și etimologia populară.

Modificările de tot felul la care sunt supuse cuvintele în timpul vorbirii, exercită asupra acestora o influență distrugătoare, ducând la distrugerea lor, lucru evident în special la cuvinte formate din puține silabe. Cel mai evident exemplu ar fi cuvântul lat. *apis* care a devenit în dialectele franzezești *ep, ef, es, e* etc. La fel se întâmpla după părerea lui Gilliéron și cu cuvintele monosilabice *mai, mars, août* etc, despre care autorul a scris în *L'Abeille*, p. 153 că sunt "*predestinate mutilării și în consecință, omonimie*".¹⁹⁹ Pe lângă faptul că aceste cuvinte sunt predestinate dispariției din limbă

¹⁹⁶ Vezi Hans Goebel, *Datensammlung, Datenarchivierung und Datenverarbeitung im Rahmen der romanischen Sprachgeographie am Ende des 20. Jahrhunderts: Kritik, Bilanz und Perspektiven*, 1993 in: Winkelmann, Otto (ed.): *Stand und Perspektiven der romanischen Sprachgeographie*. Wilhelmsfeld: Egert 307-318.

¹⁹⁷ Vezi Carlo Tagliavini, *Einführung in die romanische Philologie*, Tübingen, 1998, p.20

¹⁹⁸ Vezi Hans Martin Gauger, Wulf Oesterreicher, Rudolf Windisch *Einführung in die Romanische Sprachwissenschaft*, Darmstadt, 1981, p.121

¹⁹⁹ "...prédestinés à la mutilation et, par conséquent, à l'homonymie".

ele sunt amenințate de omonimie, putând declanșa confuzii în mintea omului supusă procesului vorbirii. Aceste minusuri, caută să-și găsească o rezolvare într-un anumit fel și astfel pentru a se opri dispariția unui cuvânt cu sunete puține, se face apel la multiplicarea acestora, lipindu-se unul sau mai multe sunete la început sau la sfârșit în funcție de împrejurări. Aceste noi adaosuri se fac de la cuvintele dinaintea sau de după, cu care cuvântul defavorizat formează, în timpul actului vorbirii, o unitate sintactică²⁰⁰. Cele două cuvinte amintite sus, *ep* și *ef* au devenit *nep* și *nef*, primind un *n* de la articolul nedefinit (*une ef* pronunțat *ūnef* și despărțit apoi în *ū* și *nef*). Gilliéron credea că astfel de remedii nu pot vindeca cuvântul, fiind doar remedii de moment. Aceste cazuri determină limba să creeze expresii noi în locul celor deteriorate.

Această alunecare a sunetului provoacă și omonimia sau omofonia care în sistemul lui Gilliéron joacă un rol foarte important. Omonimia poate avea loc între cuvinte de orice fel, indiferent dacă ele sunt sau nu apropiate din punct de vedere semantic. Totuși este posibil ca în momentul în care diferențele de înțeles sunt mai mari, omonimia produce efecte mai sensibile, de aceea confuzia creată de identitatea fonetică dintre două cuvinte cu sensuri diferite este mai deranjantă din cauza depărtării semantice. Astfel se explică de ce limba încearcă în astfel de situații să elimine omonimia sau confuzia, mai mult, efectele ei dăunătoare în asemenea situații deranjante. Astfel se poate explica de ce se pronunță *l'héroïne*, *l'héroïsme* etc. cu *h* mut și cu elidarea lui *e* al articolului, însă *le héros*, plural *les* sau *des héros*, cu *h* aspirat, deci fără elidarea lui *-e* precedent și fără "*liaison*" între articol și substantiv, deși toate aceste cuvinte aparțin aceleiași familii: dacă *les* sau *des héros* s-ar pronunța cu "*liaison*", ascultătorul s-ar putea gândi la *les* sau *des zéros*, ceea ce ar produce efecte comice, atât de opuse intențiilor vorbitorului, tocmai din cauza prăpastiei care desparte un "erou" de o "nulitate".²⁰¹

Gilliéron a precizat că graiurile populare, mai libere în evoluția lor, sunt mult mai expuse primejdiei omonimiei. Dacă ne oprim la anumite regiuni ale Franței, putem observa cum substantivele corespunzătoare literarelor *sable*, *savon*, *séve* și *sel* au ajuns să se audă la fel, deși din punct de vedere semantic, deosebirea dintre ele este cât se poate de mare. Posibilitatea de a se crea omonimie, sporește foarte tare și datorită faptului că elementele care formează vorbirea nu apar izolat, ci sub formă de

²⁰⁰ Aici intră în joc așa numita **fonetică sintactică**, adică modificările de sunete pe care le suferă un cuvânt din cauza cuvintelor cu care este strâns legat în frază. Nevoia de a avea cuvinte mai pline, adică nu prea reduse ca schelet fonetic, tocmai pentru că ele sunt mai rezistente chiar din punct de vedere semantic (dată fiind legătura indestructibilă dintre materia sonoră și înțelesul cuvântului), se constată, în grade diferite, în tot felul de limbi. Cf., pentru latină, E. Löfstedt, *Syntactica II*, Lund 1933, p. 35 și urm.

²⁰¹ Vezi Iorgu Iordan, *Lingvistica romanică*, 1962, p. 163

propoziții și fraze: cuvintele, care folosite singure nu se pot confunda cu altele, sunt lovite de omonimie, imediat ce devin membre ale unei construcții sintactice, unde se leagă strâns de cuvintele învecinate. De aceea, un rol important în viața limbii îl are fonetica sintactică, deoarece oamenii se exprimă în mod normal cu ajutorul propozițiilor și frazelor, nu prin cuvinte izolate.

După părerea lui Gilliéron nu toate omonimiile sunt primejdioase pentru păstrarea clarității vorbirii. Există anumite condiții de ordin material sau formal, care pot înlătura confuzia sau o pot face inevitabilă. Din această cauză, Gilliéron vorbește de omonimii suportabile pe care limba le îngăduie fiindcă nu dau numaidecât loc de neînțelegere, și omonimii insuportabile, care trebuie evitate cu orice preț. La fel vorbește și de cuvintele care din diferite motive au ajuns să aibă numeroase sensuri, fiind vorba și de această dată tot de omonimii, pentru că sub raportul confuziei, care se poate produce în mintea ascultătorului efectul este același.

Gilliéron afirma că pentru a evita omonimiile insuportabile limba are diferite posibilități, printre care deosebirea de gen sau de număr între cuvintele amenințate să se confunde. Astfel *livre* "carte" și *livre* "livră" (măsură de greutate) se mențin unul lângă altul deoarece primul e masculin, iar al doilea e feminin, iar ambele apar des însoțite de articol.

Dar în general Gilliéron afirma că toate cuvintele sunt amenințate de omonimie, deoarece cauza acestui fenomen, care este acțiunea distrugătoare a schimbărilor fonetice, lucrează concomitent asupra tuturor; mai mult teoretic vorbind nu există în nici o limbă vreun element lexical, despre care să se poată afirma că nu este influențat de modificări fonetice, acest fenomen exercitându-se chiar la nivelul neologismelor pe care graiurile populare le împrumută.

Pe lângă omonimie, Gilliéron mai evidențiază o cauză care provoacă "îmbolnăvirea" cuvintelor, și deci dispariția lor: este vorba de așa numita hipertrofie sau pletoză semantică (polisemie). Așa se întâmplă că un cuvânt poate aduna în timp un număr mare de sensuri, din cauza asociațiilor pe care le provoacă observarea realității înconjurătoare și modul cum aceasta se reflectă în mintea vorbitorilor. Astfel cuvintele se pot uza pierzându-și treptat puterea de expresie. Dar numărul mare de înțelesuri atribuite unuia și aceluiași cuvânt, deseori destul de diferite unul de altul, produc concurență, ceea ce provoacă incertitudini în mintea ascultătorului, deoarece acesta nu știe totdeauna imediat la care dintre înțelesurile cuvântului în discuție se gândește vorbitorul. Pentru a se proteja, limba caută soluții și de aceea uneori limba renunță la astfel de cuvinte, înlocuindu-le prin altele, mai expresive mai pline de viață. Deci soluția

finală ar fi cea discutată la omonime, când în momentul apariției a două cuvinte care se pronunță identic, unul se pierde cu vremea, dacă avem a face cu omonimii insuportabile.

De un mare ajutor în cazul graiurilor populare, în situația creării omonimiilor sau a polisemantismului, pentru evitarea sau eliminarea acestora se recurge la ajutorul altui grai popular sau la limba literară. În perioada în care aceasta din urmă nu era destul de puternică, iar vechile dialecte continuau să existe, așa numitele "paitos"²⁰² stăteau sub influența "centrului regional" sau a "ariei dialectale".

Gilliéron a mai remarcat că dorind să rămână în ordine și în claritate, graiurile populare recurg la crearea numeroaselor formații proprii, cu un istoric și fonetism extrem de complicat, așa încât fonetica nu le poate explica în nici un fel: legile fonetice neputând clarifica situații atât de încurcate. Astfel s-a născut la Gilliéron conceptul de *falimentul etimologiei fonetice*²⁰³. Dar Gilliéron vorbește și de o altă cauză care determină schimbarea limbii cum ar fi psihicul individului vorbitor, care exercită asupra limbajului omenesc o acțiune binefăcătoare, chiar creatoare. Această cauză ar fi contaminația și etimologia populară.

Un rol important în viața limbii și mai ales a graiurilor locale, îl are etimologia populară, fenomen care este foarte des amintit în lucrarea lui Gilliéron, *L'Abeille*. În comparație cu alți lingviști, creatorul geografiei lingvistice, credea că etimologia populară nu atingea numai cuvintele rare, tehnice sau străine, care din cauză că n-au în mintea vorbitorului puncte de sprijin, sunt supuse la modificări de tot soiul. Gilliéron nu vede în etimologia populară o apariție patologică ca spre exemplu Ferdinand de Saussure. Această concepție falsă e pusă pe seama "fonetiștilor", care *nu văd de obicei în structura limbii decât elementul mecanic și nu s-au preocupat îndeajuns de celălalt element, de elementul psihologic*.²⁰⁴

Referindu-se la simțul etimologic, Gilliéron afirmă că acesta lucrează cu atâta putere în mintea vorbitorilor, încât este suficient să se schimbe, sub impulsul etimologiei populare, într-o direcție anumită, pentru ca să atragă după ele pe altele care se găsesc în condiții asemănătoare. E interesant de văzut cum Gilliéron a caracterizat etimologia populară și modul cum aceasta a acționat asupra limbajului omenesc: *etimologia populară pândește cuvintele, le cercetează atent; viza ei este necesară pentru ca un*

²⁰² Iată cum definea Gilliéron "paitos-urile": "nu sunt decât rămășițe ale dialectelor, organe decăzute din drepturi în urma defecțiunii claselor intelectuale": "Les paitos ne sont que les débris des dialectes, organes tombés en déchéance par la défection des classes intellectuelles".

²⁰³ J. Gilliéron, *Pathologie et thérapeutique verbales III*, p. 19

²⁰⁴ J. Gilliéron, *L'Abeille*, p. 224

*cuvânt să ajungă până la noi, și adesea ea îi schimbă destinația.*²⁰⁵ Ceea ce spune Gilliéron despre dialecte susține și despre limba literară, iar diferențele care se formează între vorbirea populară și limba literară nu au la bază realitatea, la fel cum deosebirea între cuvintele populare și cele culte sau savante nu are sens. La momentul pătrunderii unui cuvânt în vocabularul limbii, el suferă toate modificările ca oricare alt cuvânt, indiferent de vechimea acestuia. Îndemnul lui Gilliéron era să nu mai considerăm limba literară ca fiind de o esență superioară și scutită de acțiunea legii comune tuturor graiurilor populare.²⁰⁶ Astfel Gilliéron susține că limba literară primește de la dialecte orice element care-i poate folosi în tendința ei de a fi cât mai înțeleasă, indiferent dacă cuvintele populare vin sau nu împreună cu obiceiurile respective.

Acestea au fost principiile geografiei lingvistice de care a ținut Gilliéron cont atunci când și-a ales metoda pe care a întrebunțat-o în interpretarea atlasului său.

16.1.3 Studii pregătitoare ALF-ului

Prima realizare în domeniul lingvistic care a satisfăcut cele mai multe dacă nu chiar toate cerințele științei a fost *Atlas linguistique de la France* par J. Gilliéron et E. Edmond, Paris 1902-1919, de aceea a fost luat ca model de către specialiști. Autorul principal, Gilliéron, a purces la lucrare după o pregătire îndelungată. Simțul pentru limbă și în special pentru dialect, l-a dobândit din Elveția, locul lui natal. Din cauza condițiilor lingvistice din această țară, acest om, era parcă născut să trăiască printre țărani și ar fi trebuit parcă să le studieze graiul. Astfel între 1880-1881, Gilliéron a publicat două lucrări²⁰⁷, care departe de a corespunde nevoilor lingvisticii contemporane, au însemnat în timpurile acelea faptul că autorul lor avea o înclinație aparte pentru înțelegerea deosebită a vorbirii populare. Materialul prelucrat în cele două lucrări a fost cules la fața locului de însuși Gilliéron.

Numit profesor de dialectologie franceză în 1883 la *École Pratique des Hautes-Études* din Paris, unde a lucrat până a decedat, a întemeiat împreună cu abatele Rousselot revista *Revue des patois gallo-romans*, care era menită cercetărilor dialectale. Fiind așa de bine dotat, Gilliéron era mai mult decât pregătit, era chiar persoana cea

²⁰⁵ Ibidem p.230

²⁰⁶ J. Gilliéron, *Pathologie et thérapeutique verbales II*, p.16

²⁰⁷ *Patois de la commune de Vionnaz(Bas-Valais) și Petit Atlas phonétique du Valais roman(sud du Rhône)*. Îndemnul de a realiza acest atlas regional i-a venit lui Gilliéron de la Paul Meyer(din articolul acestuia din Romania IV[1878], spune R.Hotzenköchlerle, *Die schweizerischen Wörterbücher, Sprach- und Volkskunde-Atlanten*, Zürich 1947, p. 9. În această lucrare se găsesc (la aceeași pagină) unele detalii cu privire la cele mai vechi încercări în domeniul geografiei lingvistice.

mai potrivită pentru a începe cercetarea lingvistică a graiurilor populare din Franța. De aceea nu credem că a fost doar hazardul în joc atunci când Gilliéron a aplecat urechea la spusele lui Gaston Paris, care preciza în 1888 că: *ar trebui ca fiecare comună, pe de o parte, și fiecare cuvânt, pe de alta, să-și aibă monografia sa, pur descriptivă, alcătuită pe baza unor izvoare directe și a unei observații tot atât de riguroase ca și aceea care se cere în științele naturale.*²⁰⁸ De aceea toți muncitorii de bună credință să se pună pe muncă; fiecare să-și facă o datorie și o onoare de a aduce la grânarul comun (...) mănunchiul pe care l-a produs micul său câmp²⁰⁹. Dar nevoia de a se cerceta dialectele și vorbirea populară a apărut și datorită că vorbirea țăranilor era influențată din ce în ce mai mult de influența francezei comune, care îi pune în pericol puritatea și chiar existența. Există doar un mijloc de salvare, cineva trebuia să se apuce să culeagă într-un timp cât mai scurt, materialul lingvistic pe care mai apoi să îl adune într-un atlas. Acestei provocări i-a răspuns Gilliéron.

De la data când G.Paris a lansat provocarea, s-au scurs 11 ani până la începutul anchetei la fața locului de către Edmont Edmond (1897), pe care Gilliéron l-a găsit în timpul în care el făcea peregrinări dialectologice în nordul Franței, în Normandia și în Bretania, pe unde a avut norocul să-l găsească la Saint-Pol-sur-Ternoise (Pas-de-Calais) pe negustorul E.Edmont înzestrat de o puternică inteligență naturală și de o excelentă aptitudine de a sesiza nuanțele fonetice ale sunetelor și de a le transcrie cu o exactitate surprinzătoare.

O dată găsit E.Edmond, o problemă destul de importantă a fost rezolvată. De aceea, planul atlasului începea să se contureze încetul cu încetul. Studiind dicționarele dialectale care existau, se putea constata imediat faptul că acestea ofereau materiale puțin sigure, fără indicarea locului lor de origine și al valorii lor semantice exacte, transcriind deseori o pronunțare falsificată. De aceea nu exista nici o posibilitate să-ți faci vreo idee precisă asupra evoluției limbajului pornind doar de la aceste dicționare, foarte puțin comparabile între ele, unde, cuvintele sunt grupate unele lângă altele fără să se știe, dacă sunt moarte, pe cale să moară sau dacă mai trăiesc încă, fără să fie atinse de o oarecare boală. De aceea era nevoie de o orientare către realitate, către ceea ce se petrece de fapt cu limba.

Pentru ca acest plan să se realizeze a fost nevoie de ajutorul cuiva. Sprijinul a venit din partea lui G.Paris însuși, care s-a folosit de toată autoritatea pe care o deținea vorbind la guvernul Franței, de unde Gilliéron a primit tot ceea ce ceruse. Astfel cu

²⁰⁸ G.Paris, *Les Parlers de France*, publicat în *RPG II*, 1888, p.161 și urm.

²⁰⁹ G.Paris, *Les parlers de France*, publicat în *Revue des pat.gallo-romane*, t.II, 1888, p.161-175

ajutorul Ministerului Educației Publice, Gilliéron a reușit să îl trimită pe E.Edmont în 1897, să întreprindă anchetele la fața locului. Merită de menționat faptul că Gilliéron nu a cerut nimic pentru el iar cheltuielile lui Edmont se limitau la strictul necesar.

16.1.3.1 Întocmirea chestionarului

Chestionarul a fost compus de Gilliéron cu ajutorul cuvintelor izolate, mai precis zis "sintactic izolate".²¹⁰ Acesta nu a fost publicat dar se poate reconstitui cu ajutorul anchetelor cuprinse în hărțile atlasului, scrise pentru fiecare chestionar .

Acest chestionar reprezenta instrumentul cu care Gilliéron obținea răspunsurile de la persoanele interogate. Numărul întrebărilor trecea de 1900, o cifra foarte mare în comparație cu predecesorii săi, care au fost interesați doar de fonetică atunci când s-au ocupat de anchete sau studii dialectale. Gilliéron vine cu o noutate deoarece și-a dat seama că se impunea să se studieze împreună cu sunetele, toate celelate particularități ale dialectelor. Acesta este motivul pentru care a întocmit chestionarul astfel încât răspunsurile să-l informeze asupra morfologiei, sintaxei și lexicului. Ținând cont de registrul din urmă, Gilliéron a înscris în chestionar alături de termeni populari și suficiente cuvinte "culte" ca să vadă cum sunt primite acestea de dialecte și în ce mod s-au răspândit, dacă s-a luat în considerare ca punct de plecare Parisul, care era capitala politică și culturală a țării. Atunci când a ales cuvintele populare, a preferat să extragă din terminologia care desemna lucruri sau ființe obișnuite. În acest mod, ancheta a căpătat din bogăția și varietatea lexicului dialectal, deoarece era normal ca un obiect de folosință frecventă să aibă numiri mai multe și mai diferite decât un obiect rar. Gilliéron însuși a precizat ceea ce l-a ghidat în alegerea cuvintelor : *ne interesa, deci să punem în lumină modul în care dialectele populare se comportau vis-a-vis de grupurile de cuvinte importate, în ce măsură le asimilează fondul lor vechi, în ce grad sunt în comuniune cu limbajul din Paris și accesibile oricărei invazii. Acestea sunt mărturii interesante ale stării lor vitale.*²¹¹

²¹⁰ Sever Pop, *La Dialectologie Romane*, Löwen, Paris, 1950, p.117

²¹¹ "Il nous importait, en effect, de mettre en lumière la façon don't les parlers populaires se comportent vis-à-vis de cette phalange de mots importés, dans quelle mesure ils les assimilent à leur fonds ancien, à quel degré ils sont en communion avec le langage de Paris et accessibles à toute invasion. Ce sont des témoignages intéressants de leur état vital", Edmond Edmont și J. Gilliéron, *Notice sur l'Atlas linguistique de la France*, Champion, 1903, p.4-5

Cuvintele alese din repertoriul popular au fost grupate *după similitudini de sens*, ținându-se cont mai ales de scopul urmărit acela de a *stabili legile fonetice ale dialectelor*.²¹²

Gilliéron urmărea să capteze varietatea vocabularului galo-roman, de aceea chestionarul cuprindea un anumit număr de cuvinte izolate, despre care autorul știa că varia în "multiple arii".²¹³

Chestionarul nu a rămas același pe toată durata anchetei, lui i s-au modificat numărul de cuvinte, adăugându-se cuvinte noi, pentru a completa golurile remarcate în teren dar și pentru a pune într-un *raport mai echitabil și mai conform proiectului nostru primitiv, pe de o parte timpul necesar interogării, (timpul nedepășind previziunile noastre), și pe de altă parte timpul consacrat cercetării unui loc și unui subiect favorabil*.²¹⁴

Pe lângă cuvinte izolate, chestionarul cuprindea și aproximativ o sută de fraze foarte puțin complicate și cu un aer rustic, care ne permit să avem o privire de ansamblu foarte completă asupra formelor regulate ale verbului .

De un interes capital este studierea cuvintelor în frază, Gilliéron afirmând pe bună dreptate că *o frază este creuzetul de unde iese cuvântul izolat și că cuvintele ies din acest creuzet cu urmele de uzură sau de încrustare*²¹⁵. Este adevărat că sensul fiecărui cuvânt nu poate fi cunoscut în totalitate decât în interiorul unei fraze . Gilliéron amintea de faptul că există cuvinte care au mai multe sensuri și dacă nu cerem decât "echivalentul modelului francez", riscăm să "nu obținem decât un aproximativ insuficient din punct de vedere semantic".²¹⁶ Concluzia pe care suntem îndreptățiți să o tragem de aici este aceea că un chestionar ar trebui să se compună doar din fraze " care imobilizează un cuvânt în unul din sensurile sale".²¹⁷ Din punct de vedere teoretic, un astfel de chestionar ar putea da rezultate satisfăcătoare, dar în practică, ne-ar putea oferi destule surprize, căci aplicând acest sistem-spune Gilliéron-*am fi fost păcăliți, cu atât mai mult că asta nu a avut loc , de arbitrarul de moment al subiecților interogați, am fi prezentat cititorului discordanțe ale modelului francez, pe care le-ar fi atribuit, exclusiv la alte forme ale dialectului, în timp ce ele nu ar fi fost decât fapta unei instantaneități cât și a unei individualități*.²¹⁸

²¹² Ibidem, p.4

²¹³ Ibidem, p.5

²¹⁴ Ibidem, p.6

²¹⁵ Ibidem, p. 5

²¹⁶ Ibidem, p. 5

²¹⁷ Ibidem, p.6

²¹⁸ Ibidem, p. 5

Gilliéron le-a dat o replică celor care au afirmat că *Atlasul lingvistic francez*, nu ne oferă o foarte bogată floră semantică, afirmând că trebuie să ne amintim că *dacă în cercetarea cuvintelor izolate, adevărul semantic a suferit un pic, este în marele profit al concordanței formale între franceză și dialect; și că pe de altă parte, acest mod de anchetă aducea cu mult mai ușor și natural sinonimele sau antonimele cuvintelor cerute.*²¹⁹

Atunci când aduna și interoga numele plantelor, E.Edmond a utilizat un "ierbar".²²⁰ Dacă simtea nevoia, Edmond adăuga cu voce tare indicații suplimentare, când considera că este necesar, cunoscând foarte bine *moravurile din provinciei, cât și animalele și plantele.*²²¹ Este posibil ca E.Edmond să fi remarcat imediat că un țăran dar și un intelectual erau stânjeniți când erau întrebați numele unei plante pe care o vedeau de obicei într-o grădină sau pe un câmp, iar nu presată și fixată pe cartonul unui ierbar. Este de asemenea sigur că Edmond trebuie să fi adăugat de nenumărate ori explicații suplimentare pentru a putea obține un răspuns exact . Este regretabil că toate aceste detalii ale interogatorului au scăpat cunoașterii noastre și nu ne oferă posibilitatea să judecăm cu mai multă precizie rezultatele, adică răspunsurile adunate.²²²

Noutatea anchetei lui Gilliéron a fost dată de dorința autorului de a pune la îndemâna lingvistului *materiale pure și lipsite de orice retuș, adevărate instantanee ale limbajului.*²²³

Întrebările cuprinse în chestionar ca și chestionarul însăși, au fost redactate în franceză și nu folosind vorbirea populară . Gilliéron considera necesar să utilizeze limba franceză deoarece el era de părere că numai ea posedă *imensul avantaj de a fi accesibilă tuturor.*²²⁴ Totuși un lucru e sigur și anume faptul că subiectul chestionat era influențat de vorbirea anchetatorului, astfel se risca ca să obțină refluzul limbii literare în mintea și pe buzele țaranului și nicidecum dialectul căutat. De aceea era necesar ca să se folosească întrebări indirecte care să fie în măsură să trezească în conștiința subiectului interogat, unul din termenii prin care el desemnează obiectul sau ideea al cărei nume am dori să îl notăm.

E.Edmond a fost foarte atent la instrucțiunile pe care Gilliéron i le-a dat, și le-a urmat întocmai, având grijă ca nu cumva să modifice în vreun fel răspunsurile auzite și a fost atent să repete o întrebare pe care subiectul interogat nu a înțeles-o de prima

²¹⁹ Ibidem, p. 6

²²⁰ Ibidem, p. 4, nota 1

²²¹ Ibidem, p.4

²²² Vezi Sever Pop, *La Dialectologie Romane*, Löwen, Paris, 1950, p.119

²²³ Edmond Edmont și J. Gilliéron, *Notice sur l'Atlas linguistique de la France*, Champion, 1903, p.7

²²⁴ Ibidem, p. 6

dată. Răspunsul era înregistrat așa cum era el, iar Gilliéron afirma că *răspunsurile pe care le reproducem în hărțile noastre, reprezintă mereu inspirația, prima expresie a celui interogat, o traducere a primei reacții. Vom vedea ulterior că am avut grijă să distingem printr-un semn particular formele strânse ca răspuns la o a doua întrebare pusă cu scopul de a obține o echivalență directă sau mai directă.*²²⁵

O dată ce materialul era cules de E.Edmond, orice revizuire, orice completare erau în mod sever excluse. Dialectul dintr-o localitate era adunat într-un caiet special pe coperta căruia se dădeau indicații geografice și era consemnat și numărul localității. La terminarea interogatoriului, caietul era trimis lui Gilliéron pentru a fi analizat cu atenție. Condiția esențială pe care Gilliéron și-o dorea să se respecte pe perioada anchetelor era sinceritatea și exactitatea răspunsurilor.²²⁶

16.1.3.2 Alegerea localităților și durata anchetelor

După ce chestionarul a fost întocmit, s-a realizat un plan al călătoriei. Din cele 37000 de localități pe care le avea Franța dinaintea primului război mondial s-au ales doar 639, foarte puține, care formau o rețea a cărei ochiuri sunt aproape egale, printre ele numărându-se și sate din Belgia, Elveția etc, unde se vorbeau graiurile galo-romanice. Dacă numărul localităților ar fi fost mai mare, timpul necesar realizării anchetelor ar fi fost tot mai mare, deoarece avem de a face cu un singur om care face munca propriu-zisă în teren (E.Edmond) și unul care a realizat transcrierea rezultatelor pe hărți dialectale (Gilliéron). Alegerea localităților a fost făcută astfel încât toate dialectele franceze, provenșale și francoprovenșale, împreună cu subdiviziunile lor principale, să fie reprezentate în viitorul atlas lingvistic. Au fost evitate regiunile din Bretagne unde se vorbea bretona, dar și cele unde se vorbea flamanda din partea de nord-est a Franței dar și regiunile basce din sud-vest, astfel accentuându-se dorința lui Gilliéron de a explora doar graiurile galo-romanice, excluzându-le pe cele străine. Totuși ancheta a depășit din aceeași cauză, granițele politice ale statului francez, cuprinzând jumătatea sudică a Belgiei, unde se vorbeau dialecte franțuzești (volane), asupra vestului Elveției (în Elveția romandă), unde locuitorii utilizau în mod obișnuit graiurile francoprovenșale. Mai mult ancheta s-a desfășurat și în Piemont (Italia), unde existau câteva insule francoprovenșale (la nord) și provenșale (la sud). Nu s-a făcut anchetă în localitățile romane din departamentul Moselle, Val d'Aran, nici în coloniile galo-romane

²²⁵ Ibidem, p. 7

²²⁶ Vezi ibidem, p. 7

din Italia Meridională, din România (în Banat), din Africa de Nord și din America de nord.

Totuși alegerea localităților nu s-a realizat după un plan riguros întocmit. Gilliéron declara că s-a urmărit ca chestionarul să treacă printr-un anumit număr de locuri situate la distanțe egale unele de celelalte, evitându-le pe cele care ar atrage atenția cercetătorului datorită particularităților sale. De aceea în fiecare departament s-au realizat anchete în medie cam în cinci localități. Gilliéron nu și-a realizat anchetele în orașe, deoarece credea că în majoritatea cazurilor ele au abandonat vorbirea dialectală. K.Jaberg afirma că Gilliéron ar fi putut să se mulțumească cu franceza provincială, câteodată dialectală, care se vorbește în păturile inferioare ale populației citadine.²²⁷

Traseul pe care l-a urmat Edmond, a fost publicat în *Notice* la paginile 25-28, și face posibil controlul materialelor și a notației anchetatorului. Aici au mai fost consemnate dificultățile pe care anchetatorul a trebuit să le depășească pe perioada deplasărilor sale, deoarece itinerariul și-l realiza în zigzag, pentru a evita influența sunetelor întâlnite într-un dialect asupra celor aparținând unui alt mod de a vorbi. Nici Gilliéron nici colaboratorul său, nu s-au speriat de nici o problemă pe care au întâlnit-o, scopul lor era să strângă materiale cu care să câștige încrederea totală a lingviștilor.

E.Edmond a parcurs cele 639 de localități în patru ani din 1897 până în 1901 inclusiv, înregistrând mai mult de un milion de răspunsuri. Ancheta propriu-zisă a început în august 1897, și în aproximativ 150 de zile, E. Edmond anchetase 67 de localități, cu toate dificultățile de transport pe care le-a întâmpinat în epoca aceea. Timpul alocat studierii modului de a vorbi dintr-o localitate era aproximativ două zile, aici intra și timpul alocat deplasării. Acest *tempo* a fost păstrat aproape la fel până în anul 1899, când timpul alocat unei anchete se mărea puțin, din cauză că chestionarul s-a mărit. Astfel făcând un rezumat al numărului de localități anchetate, repartizate pe ani, constatăm că Edmond a anchetat în anul 1898, un total de 182 de localități, în 1899, 156 de localități, în 1900 doar 136 de localități, în 1901 restul de 96.²²⁸ Dacă luăm în considerare munca grea depusă de Edmond pe terenul dialectologiei, putem să-l considerăm ca fiind printre persoanele care au adus cele mai de seamă contribuții studierii limbii franceze dar și lingvisticii române.

²²⁷ Karl Jaberg, *Aspects géographiques du langage, Conférences faites au Collège de France*, Décembre 1933, Paris 1936, p.23

²²⁸ Edmond Edmond și J. Gilliéron, *Notice sur l'Atlas linguistique de la France*, Champion, 1903, p.25-28

16.1.3.3 Contribuția adusă de E.Edmond la realizarea ALF-ului

E.Edmond a fost cel care a făcut ancheta propriu-zisă în teren, detaliu care a stârnit fel de fel de discuții. Gilliéron a fost deseori acuzat deoarece l-a lăsat pe Edmond să lucreze singur, dar pentru acest gest autorul atlasului a avut o replică interesantă susținând că *atlasul nu trebuia să fie opera unui lingvist, dacă ar fi opera unui lingvist sau a noastră, el nu ar prezenta aceleași garanții de dezinteres și ar fi un bloc deja cioplit cu scopul unei opere încă indefinite.*²²⁹

Astfel ALF este așa cum își dorea autorul o *culegere de materiale înregistrate de un om care nu era nici filolog, nici lingvist, și a cărei ureche ne dădea toate garanțiile dorite.*²³⁰ Detaliile acestea erau pentru Gilliéron esențiale, ajungând să afirme că preferă un auz defectuos decât o ureche fină. Se știe din spusele lui Gilliéron că Edmond avea un auz deosebit de fin, deținând o calitate deosebit de apreciată în ochii dascălului său aceea de a fi nespecialist și lipsit de cultură filologică propriu-zisă, ceea ce îl împiedica să aibă teorii și idei preconcepute, care formează o barieră în calea lingviștilor de aceea ei nu pot să sesizeze realitatea lingvistică, pură așa cum se găsește ea în gurile indivizilor vorbitori. Este de la sine înțeles că Edmond a fost instruit de Gilliéron, pentru ca să poată utiliza în mod desăvârșit atât alfabetul fonetic, special utilizat pentru transcrierea răspunsurilor obținute, cât și celelalte elemente tehnice necesare anchetei.

În timp ce își realiza anchetele E.Edmond nu a fost impresionat de nimic nu a distins nici *neplauzibilul de plauzibil, nici imposibilul de posibil*.²³¹ Gilliéron considera că instantaneitatea era o condiție esențială *la ceea ce noi ținem, mai exact, cel mai mult, ceea ce distinge cel mai bine Atlasul de toate materialele utilizate până aici, ceea ce este o garanție pentru noi cei care îl utilizăm.*²³² Cea mai mare dovadă pentru noi că Gilliéron acorda o încredere mare materialelor lui Edmond este cuprinsă în declarația : *tocmai acestei garanții de sinceritate din partea noastră, am sacrificat numeroasele materiale pe care le-am cules altădată în tot nordul Franței, în Normandia, în Bretania, în Elveția, în Savonia, în Dauphine. Nimic din acestea nu a fost publicat- sau aproape nimic- și nu va fi nimic publicat pentru că materialele nu ne inspiră decât o încredere foarte relativă.*²³³

²²⁹ J. Gilliéron, *Généalogie des mots designant l'abeille d'après l'Atlas linguistique de la France*, Paris, Champion, 1918, p.3

²³⁰ Ibidem, p. 5

²³¹ J.Gilliéron, *Généalogie des mots qui ont désigné l'abeille d'après l'Atlas linguistique de la France*, Paris 1918, p.3, note 1

²³² Ibidem, p. 4

²³³ J. Gilliéron, *Pathologie et thérapeutique verbales*, Paris 1921, p.45

Valoarea materialului lingvistic publicat în *ALF* are la bază respectarea principiilor de anchetă stabilite de Gilliéron și exactitatea notării răspunsurilor din partea lui E.Edmond. Mulți cercetători francezi și străini au recunoscut că auzul lui E.Edmond era foarte bun .

Cu toate că a fost așa de lăudat din cauza auzului pe care îl deținea, Edmond a fost și criticat deoarece după părerea unora, printre notațiile lui ar exista anumite erori de transcriere sau de interpretare a diferitelor sunete întâlnite în cursul anchetelor.²³⁴ Alții mai realiști, pun erorile din transcrierea lui Edmond mai ales pe seama subiecților interogați care nu erau întotdeauna băștinași, deși așa declaraseră.²³⁵ Aceste critici nu sunt pertinente dacă ținem seama de indicațiile de lucru primite de Edmond de la Gilliéron. Se poate ca anchetatorul să nu-și fi dat seama de la început de nuanțele fonetice, ci treptat în cursul anchetei, iar cum retușurile îi erau interzise iar localnicii nu erau sinceri în privința provenienței lor, mici erori erau posibile. Dar nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că numai cine nu muncește nu greșește, iar a critica e foarte simplu. Este interesant de notat și de știut remarca făcută de Karl Jaberg pe care o vom reproduce în întregime, deoarece mi se pare foarte interesantă și realistă. El afirma următoarele : "Am făcut la punctul 969 din *ALF* (L'Etivaz) o notă dialectologică după un chestionar în parte identic cu cel al domnului Gilliéron. Comparând notările domnului Edmond și ale mele pentru un anumit număr de cuvinte care conțineau diftongul **ai**, am constatat diferențe destul de mari; notarea mea este mult mai regulată, am notat mereu **ài** în interiorul cuvântului , **àé** la sfârșit; domnul Edmond a notat de mai multe ori **àé** în interior ; monoftongul **è** figurează foarte rar în materialele mele, câteodată l-am notat la început pentru a-l corecta, apoi după un al doilea răspuns, el este foarte frecvent la final în notările lui Edmond. Cine are dreptate, domnul Edmond sau eu? După ce am separat tot ceea ce este arbitrar în toate notările fonetice, de ceea ce se datorează insuficienței urechii noastre sau autosugestiei(care fără îndoială a fost mai puternică la mine decât la Edmond), eu cred că pot afirma că avem dreptate amândoi: ceea ce oferă Edmond este pronunțarea accidentală a "cuvântului", un pic exagerată poate, în timp ce notarea mea, datorită unui sejur mai îndelungat în regiune și datorită retușurilor subiecților pe care i-am provocat, se apropie de idealul fonetic al limbii. Cred că pot afirma că o persoană care vorbește în dialect, invitată să își transcrie dialectul nu ar ezita un moment să redea peste tot sunetul în chestiune prin același semn (**ai** probabil) în

²³⁴ Vezi, Georges Millardet, *Linguistique et dialectologie romanes. Problèmes et méthodes*, Paris 1923, p.36

²³⁵ Vezi Albert Dauzat, *La géographie linguistique*, Paris, 1922, p.10

cuvintele în care eu l-am notat prin **ai** sau prin **àé**, nedându-și seama de diferența notată de mine și că **ea** ar renega energic **è**-urile domnului Edmond, a căror autenticitate nu o contest.”²³⁶

Gilliéron s-a declarat contra specialiștilor în anchetele lingvistice deoarece ” conștient sau inconștient, ei prevăd, retușează, rectifică, ajustează, într-un cuvânt creierul lor muncește chiar dacă ei își impun liniștea, în timp ce singură urechea trebuie să fie în joc”.²³⁷

16.1.3.4 Criterii după care E.Edmond și-a ales subiecții

Când ajungea într-un sat E.Edmond era preocupat prima dată să-și aleagă subiecții, oamenii pe care să-i interogheze. El îi prefera pe locuitorii băștinași, cunoscători ai graiului respectiv cu toate caracteristicile lui, și fără prea multă școală, altfel spus cu atâta știință de carte încât, conversația să se desfășoare cu oarecare ușurință și să-și poată atinge scopul propus. Tendința era libertatea deplină a subiecților anchetați. Dacă discuția decurgea greoi și nu se ajungea la nici un rezultat pozitiv, atunci Edmond venea cu întrebări ajutătoare. Răspunsurile trebuiau să fie spontane și nu ”extorcate” astfel să contureze graiul popular așa cum era el în realitate, nu modelat de amestecul anchetatorului, care folosind în vorbire franceza comună, putea influența subiectul astfel ajungându-se la falsificarea lingvistică a răspunsurilor. Mai mult, dacă s-ar fi insitat pe lângă subiecți să răspundă numai de cât la întrebările adresate de anchetator, ar fi existat pericolul ca să se producă în gândirea lor sugestii, care puteau să-i determine să folosească material lingvistic inexistent în mod obișnuit în vorbirea lor.

Din anchetele realizate mai târziu în Franța s-a putut stabili că anumiți subiecți nu erau originali din localitatea studiată și că nu stăpâneau bine dialectul despre care vorbeau. Se presupune că câteodată persoana interogată nu era la curent cu termenii tehnici din diverse meserii sau dacă îi cunoștea era în mod eronat. Din introducerea atașată atlasului, reiese că E.Edmond a avut mari probleme în găsirea de informatori. Sever Pop credea că anchetatorul pentru a-și aduce cu bine sarcina la îndeplinire, a fost nevoit să recurgă și la persoane care, nu cunoșteau bine dialectul local. Această afirmație a fost făcută de Sever Pop în urma examinării ocupațiilor subiecților înscriși în anchetă.²³⁸

²³⁶ Karl Jaberg, în *Romania*, L, 1924, p. 282

²³⁷ J. Gilliéron, *Pathologie et thérapeutique verbales*, Paris, 1921, p.45

²³⁸ Vezi Sever Pop, *La dialectologie romane*, Paris, 1950, p.125

Edmont Edmond a folosit în majoritatea localităților explorate doar o singură persoană care dăduse toate răspunsurile. Dar în mai mult de 70 de localități, Edmond interogase două persoane care erau de obicei soț și soție sau doi membri ai aceleiași familii. Dacă era vorba de un bătrân ca prim martor, a doua persoană era întotdeauna una tânără. Dar pe hărțile lui Gilliéron nu putem depista care erau răspunsurile date de o persoană tânără și care erau de la una bătrână. Există totuși și unele localități a căror dialect a fost interogat cu ajutorul a trei subiecți interogați, e vorba de punctele 10, 146, 199, 318, 368 și 685. Pentru alte puncte Edmond a folosit patru persoane pe care le-a interogat, în 179 și 404, în timp ce pentru punctele 177, 247, 263 și 282, anchetatorul nu indică informatorii. Cât privește gradul de educație al informatorilor, știm foarte puține lucruri. Edmond a menționat doar trei bărbați analfabeți (în punctele 7, 104 și 467) și două femei(258 și 355). Se pare deci că numărul persoanelor educate ar fi destul de mare, judecând după ocupația martorilor care era aproape întotdeauna indicată.

Referindu-se la ocupația informatorilor Sever Pop, a grupat martorii atlasului, ținând cont de acest punct de vedere, în două categorii: persoane a căror ocupație necesită o educație suplimentară și persoane a căror ocupație putea să indice doar o educație elementară. Despre prima categorie Sever Pop scria că pentru aproximativ două sute de localități (aproape un sfert din totalul lor) aceștia erau persoane care ar fi trebuit să aibă o bună educație, fiind vorba de intelectualii localităților, considerați de anchetatorii contemporani ca răi informatori. Se pare că Edmond a trebuit să-i accepte pe aceștia pentru că celelalte persoane erau foarte ocupate. Dintre subiecții primei categorii făceau parte reprezentanții ai primăriei, în 77 de localități, ca :primarul, viceprimarul, secretarul comunei sau al primăriei, angajați ai primăriei ; apoi reprezentanți ai școlilor generale(care erau în activitate sau erau pensionari) pentru 58 de localități, ca :învățători, socrul învățătorului, asistentul profesorului, directorul școlii comunale și fostul inspector școlar. Alte funcții din sat, ocupate de subiecții anchetați ai primei categorii erau: grefieri ai judecătoriei, notari, mici proprietari, agenți de poliție, avocat, bibliotecar, sef de gară, dirijor, comerciant, corespondent de presă, elev al școlii normale, student, seminarist, angajat de birou, angajat al căilor ferate, angajat în comerț, fermier, topograf, jandarm pensionat, hotelier, fost proprietar de hotel, pedagog pensionar etc.

Din cea de a doua categorie de subiecți clasată de Sever Pop se numără persoane care nu aveau o educație superioară, aici fiind incluse 341 de persoane, excluzând femeile. Din această categorie au fost selectați subiecți care aveau următoarele meserii: cultivatori, agent de pază al provinciei, muncitor, muncitor agricol,

muncitor brutar, muncitor la carieră, mecanic, minier, croitor, vopsitor, muncitor tipograf etc. Au existat și persoane interogate care practicau următoarele meserii: apicultor, brutar, tăietor de lemne, pălărier, rotar, dulgher, vizitiu, frizer, curier, casnic, grăjdar, valet de cameră, fabricant de saboți, ajutor de morar, cosar etc.²³⁹

La anchetă au participat dintr-un număr total de 700 de persoane numai 60 erau femei, iar dintre acestea 30 au colaborat la anchetă în calitate de al doilea martor (primul fiind un bărbat). Sever Pop a clasificat și femeile participante la anchetă în două categorii. Din prima categorie făceau parte 26 de femei a căror ocupați ne facem să presupunem că aveau o educație superioară celei ale poporului de jos. Ele erau trecute ca : soția învățătorului/profesorului, ruda învățătorului, soția preotului/a pastorului, soția unui angajat al cazinoului etc. Din a doua categorie făceau parte femei care nu aveau mai mult decât o educație limitată la Școala elementară (nu trebuie să uităm că suntem la sfârșitul secolului al XIX-lea). Printre aceste femei erau și croitorese, agricultoare, soție de muncitor la mină, lăptăreasă, menajeră, servitoare etc.²⁴⁰ Au existat cazuri în care Edmond a făcut precizări de genul o tânără fată (294) și o femeie bătrână (178, 289), cazuri în care ocupația sau pregătirea rămân total nedeterminate.

Despre 683 informatori știm exact ce vârstă aveau aceștia, astfel : 28 de persoane aveau între 15 și 20 de ani, 34 între 21-25, 78 între 26-30, 72 între 31 și 35; 129 între 36 și 40; 75 între 41 și 45; 91 între 46 și 50 ani; 36 între 51 și 55 ani; 69 între 56 și 60 ani; 24 între 61 și 65 ani; 30 între 66 și 70 ani; 8 între 71 și 75 ani; 5 între 76 și 80 ani și 4 între 81 și 85 ani. A existat un loc, punctul 294, unde răspunsul a fost dat de o tânără de 13 ani, foarte inteligentă și de către mama sa²⁴¹, iar în punctul 368 au răspuns ” trei băieți cam de 12 ani, foarte inteligenți, aleși de învățător”²⁴² iar pentru punctul 404 au fost antrenați ” 4 băiețandri de vreo 12 ani, originali din două sau trei colțuri situate la o distanță de aproximativ 1 km de comună, și un asistent de profesor cam de 25 de ani, original din regiune”.²⁴³ Privind hărțile cu atenție se poate întocmi ușor și o listă cu punctele în care martorii nu erau originali din localitățile explorate, dar care s-au născut acolo, sau o alta care să cuprindă informatorii care nu mai locuiau în localitatea explorată dar care s-au născut acolo.

Anchetatorul a transcris propria sa pronunțare pentru dialectul din Saint-Pol-sur-Ternoise (oraș și suburbii), punct care este plasat pe locul primelor două localități

²³⁹ Vezi Sever Pop, *La dialectologie Romane*, Paris, 1950, p.126-127

²⁴⁰ Vezi ibidem, p.128-129

²⁴¹ Edmond Edmont și J. Gilliéron, *Notice sur l'Atlas linguistique de la France*, Champion, 1903, p. 38

²⁴² Vezi ibidem p. 40

²⁴³ Vezi ibidem, p. 41.

ale Atlasului.²⁴⁴ Se poate ca uneori Edmond să nu fi vizitat toate localitățile explorate, el mulțumindu-se probabil să facă ancheta pe persoane care afirmau că erau originale dintr-o anumită localitate. Această concluzie se poate trage dacă luăm în calcul că Edmond trebuia să se miște destul de repede iar modalitatea de deplasare era foarte rudimentară. Cu toate acestea, nu putem să nu apreciem munca depusă de Edmond.

Sistemul de transcriere utilizat de E.Edmond este adoptat din sistemul de transcriere folosit de *Revue des patois gallo-romans* (a se vedea p.43-44).Transcrierea rezultatelor nu a fost foarte riguroasă de la început, deoarece inițial s-a neglijat accentul tonic²⁴⁵, greșeală care s-a corectat începând cu numărul 159 când s-a început notarea lui peste tot unde era întâlnit. De remarcat ar fi și faptul că anchetatorul se perfecționa pe parcursul și pe măsură ce anchetele progresau.

Au existat mulți care au studiat transcrierea realizată de Edmond, unul dintre ei fiind și O.Bloch care a mers pe urmele lui Edmond realizând anchete în regiunea Vosges pe care trimisul lui Gilliéron o anchetase și el. Concluzia la care a ajuns Bloch după ce a comparat rezultatele culese de el cu cele publicate de Edmond a fost următoarea:” diferențele dintre grafiile noastre sunt fără îndoială destul de numeroase, privind mai ales vocalele. Dar sunt multe...care pot fi atribuite unei insuficiențe ale sistemului grafic: dar...eroarea poate să fie la fel de bine din partea mea cât și din partea domnului Edmond ; rămâne din partea domnului Edmond o insuficiență în auzirea vocalelor nazale scurte din Ramonchamp, un număr însă foarte redus de erori asupra consoanelor, și mai important asupra timbrului vocalelor în cuvinte luate în grup. Pe scurt, informațiile Atlasului lingvistic merită în ansamblul lor, toată încrederea noastră”.²⁴⁶ Interesantă afirmația domnului Bloch și demnă de luat în considerare.

16.1.3.5 Redactarea ALF-ului, publicarea materialului.

După ce toate caietele au fost completate, s-a pornit la întocmirea atlasului. Pentru a putea lucra cu tot devotamentul J.Gilliéron a recurs la un act de curaj și dăruire până la sacrificiu când și-a dat demisia de la colegiul Chaptal, unde a fost profesor, începând cu 1897, data când a început ancheta. Funcția de profesor abia dacă îi asigura resursele necesare vieții, timpul nu mai era proprietatea lui, mai mult redactarea

²⁴⁴ Vezi ibidem, p.38

²⁴⁵ Edmond Edmont și J. Gilliéron, *Notice sur l'Atlas linguistique de la France*, Champion, 1903, p. 16

²⁴⁶ Oscar Bloch, *Atlase lingvistique de Vosges méridionales*, Paris, 1917, p.XIV- XVIII

Atlasului îi cerea sacrificiul propriei persoane, deoarece Edmond îi trimtea caietul cu rezultatele anchetei după fiecare localitate încheiată, el adunând în jurul lui nu mai puțin de 639 de caiete.

Pentru fiecare noțiune s-a confecționat o hartă, în care localitățile cercetate sunt însemnate printr-un număr de ordine, același în toate hărțile: sus, la stânga, stă numele din franceza comună al noțiunii respective, iar pe hartă în dreptul fiecărui număr, cuvântul dialectal corespunzător. Dacă într-o localitate oarecare nu exista un termen pentru obiectul respectiv, se recurgea la alegerea unui cuvânt înrudit sau se lăsa locul gol. Pentru frazele întregi au fost necesare mai multe hărți, fiecare prezentând doar o singură parte a teritoriului anchetat, fiindcă în cazul de față reproducerea răspunsurilor avea nevoie de un spațiu mult mai mare decât în cazul notării unui singur cuvânt. Datorită acestor factori, atlasul a ajuns să conțină mai mult de 1920 de hărți. Aproximativ un sfert din totalul hărților (de la numărul 1422 mai departe) înfățișează numai jumătatea sudică a Franței, deoarece dialectele vorbite acolo difereau foarte tare de celelalte (ca o limbă de alta), de aceea au stârnit un interes mai mare. Atlasul era destul de greu de folosit, de aceea autorii ei au scris o broșură explicativă, totodată au alcătuit un indice alfabetic al tuturor cuvintelor franțuzești literare și dialectale luate în discuție.²⁴⁷

La apariția sa *Atlasul lingvistic al Franței* a avut un răsunet mare, mulți lingviști văzând în această operă o adevărată revoluție în domeniul lingvisticii. Totuși această operă monumentală a fost privită cu neîncredere de unii specialiști francezi stăpâniți de spiritul tradițional, în schimb în Elveția și în Germania a fost primit cu foarte mare entuziasm. Dar oricât de nouă a fost metoda de strângere și de prezentare a materialului dialectal, dusă până la capăt de Gillieron, materialul trebuia să fie interpretat pentru ca specialiștii să aibă acces la ea. Mulțimea aceea neobișnuită de cuvinte și de forme dialectale avea nevoie de interpretare, pentru ca lingvistica să aibă foloase din ea: hărțile trebuiau citite și lămurite, viața limbii prezentată în ele oarecum static, trebuia urmărită moment cu moment în fazele ei anterioare, pentru a înțelege cum și din ce cauză s-a ajuns la actuala stare de lucruri.

La publicarea Atlasului s-au adus contribuția Honoré Champion și frații Protat, Jules și Georges :” primul avusese curajul să editeze opera pentru că era vorba de lucruri care țineau de Franța, ceilalți pentru dragostea față de trecutul francez, față de

²⁴⁷ E.Edmont, J.Gillieron, *Atlas linguistique de la France. Notice servant à l'intelligence des cartes*. Paris 1902; *Table de l'Atlas linguistique de la France*, Paris 1912; apoi *Atlas linguistique de la France. Suppléments*, tome premier, Paris 1920, în care figurează material cules ”pe lângă și în afară de chestionar”.(A.Dauzat, *La géographie linguistique*, Paris 1922, p.8, nota 2).

locul provincial, și de asemenea pentru dificultățile meseriei, crează pentru Atlas un întreg atelier special”.²⁴⁸

Elaborarea hărților a atras după sine ”o adevărată obsesie”²⁴⁹, deoarece existau două obstacole greu de depășit și anume: 1. părțile care formau un cuvânt compus trebuiau să rămână izolate și 2. cuvintelor trebuia să li se atribuie, într-un mod rațional și sistematic, sunetele pe care contactele lor sintactice le generau.” Toate tentativele noastre de a găsi un sistem satisfăcător au eșuat, și am rămas din acest punct de vedere, într-un stadiu pe care îl preferam unei ordini noi așezate. Nu fără un oarecare sentiment de confuzie prezentăm cititorului hărți în care forma **où est-ce** (unde este asta) este scrisă într-un cuvânt, în care **à l’abri** (la adăpost) este scris **à labri**”²⁵⁰.

Dacă ne oprim să studiem sistemul de punctuație utilizat în atlas, observăm că hărțile au în epigraf ” la N.O. formele franceze a căror echivalente dialectale s-au cerut”.²⁵¹ Când formele , în caractere îngroșate figurează singure, ele au fost cerute izolat, adică în afara oricărei asocieri sintactice. Când dimpotrivă, ele au fost extrase dintr-o frază sau locuțiune a chestionarului, s-a avut mereu grijă să se indice fraza întreagă, fragmentul de frază sau locuțiunea din care ea a fost detașată”.²⁵²

J.Gilliéron a publicat *Atlasul lingvistic al Franței* din 1902 până în 1910, în 35 de fascicule: fascicolul 1-3 în 1902; fascicolul 4-9, în 1903; fascicolul 10-16, în 1904; fascicolul 17-22 în 1905; fascicolul 23-26 în 1906; fascicolul 27-30 în 1907; fascicolul 31-32 în 1908; fascicolul 33-34 în 1909; fascicolul 35 în 1910.²⁵³

Hărțile sunt redactate pe o scară de 1: 175.000. Formele dialectale sunt notate pe fiecare hartă într-un loc exact, reprezentat de un număr. Pentru a-și da seama de răspândirea mai mult sau mai puțin mare a unui cuvânt, s-a scris, într-un mod abreviat, pe fiecare hartă, numele departamentelor (a se vedea planșa nr.XI, p. 133, din atlas). Hărțile sunt publicate urmând ordinea alfabetică a cuvintelor continuate în chestionar.

Toate cele 1920 de hărți pot fi împărțite în trei serii:

1. *prima serie* conține hărțile de la 1 la 1421 și conțin cuvinte grupate în ordine alfabetică, culese din toate părțile Franței, cuprinzând termenii de la *abeille*(albină) la *vrille*(spin).

2. *a doua serie*, de 326 hărți, privește doar Franța meridională (hărți simple sau duble în lățime), în sudul unei linii care merge de la Vendée la Jura, dând, în ordine alfabetică

²⁴⁸ Mario Roques, *Bibliographie des travaux de Gaston Paris*, 1904, p.10

²⁴⁹ Edmond Edmont și J. Gilliéron, *Notice sur l’Atlas linguistique de la France*, Champion, 1903,p.13-14

²⁵⁰ Ibidem, p.14

²⁵¹ Ibidem, p.17-18

²⁵² Ibidem, p.10

²⁵³ Vezi Mario Roques, *Bibliographie des travaux de Gaston Paris*, 1904,p.10

cuvinte de la *s'abriter* (a se adăposti) *la vous autres* (voi ceilalți). Aceste jumătăți de hărți sunt numerotate în continuarea hărților primei serii (*Atlasul general*) de la 1422 la 1747. Cuvintele sau formele culese la nord de această regiune sunt prezentate în epigraf. Pentru a le distinge de hărțile întregi, numărul lor de ordine a fost prefațat de indicele B.

3.A *treia serie* conține 173 de hărți, numerotate de la 1748 la 1920, conținând cuvinte grupate în ordine alfabetică, de la *abricot*(caisă) la *voler*(a fura).Trebuie notat că de obicei aceste hărți au indicele C pus în fața cifrei. Ele vizează sudul Franței, dar pentru un teritoriu mai restrâns la estul unei linii mergând de la Cher la Ariège, cu forme culese în epigraf, din alte părți ale Franței. ²⁵⁴

Materialele culese de E.Edmond în afară chestionarului Atlasului au fost publicate sub titlul: J.Gillieron și E.Edmond, *Atlas linguistique de la France, Supplément*, tome I, Paris, Champoin, 1920.

Ultima publicație în relație directă cu Atlasul este *Table de l'Atlas linguistique de la France*, a lui J.Gilliéron și E.Edmond, Paris, Champion, 1912.

Gilliéron nu își face nici o iluzie asupra perfecțiunii hărților din atlas afirmând despre acestea următoarele: "hărțile noastre pot să conțină greșeli, numeroase poate, dar ele nu conțin nici o greșeală care să fie insuportabilă unei revizuirii critice a materialelor: și tocmai acolo este o garanție pe care noi vrem și trebuie să o dăm categoriei de cititori care ne ambiționează în special". ²⁵⁵

Atlasul lingvistic a fost primit cu mari elogii dar și cu o anumită rezervă din partea personalităților care ocupau un loc important în timpurile acelea în Franța, deoarece acestora "le scăpa sensul și domeniul de aplicare al operei".²⁵⁶Dar "Gilliéron resimte din aceste judecăți sumare o amărăciune ascuțită, apoi se revoltă. În străfundul revoltelor lui Gilliéron, al durităților de formă, al muștrărilor sale cele mai tranșante, exista în special modestie: nu am reușit niciodată să îl fac să admită, ne spune Mario Roques, că oamenii pe care el îi consideră mai savanți, mai instruiți decât el, ar fi putut să nu înțeleagă cu claritate ceea ce el însuși observase cu certitudine.Trebuie să ne amintim de această stare de spirit a lui Gilliéron și de amărăciunile începuturilor Atlasului, pentru a înțelege partea polemică a operei sale și tonul unora dintre articolele sale din 1904 sau ultimilor ani din viața sa".²⁵⁷

²⁵⁴ Sever Pop, *La dialectologie Romane*, Paris, 1950, p.134

²⁵⁵ Edmont Edmond și J. Gilliéron, *Notice sur l'Atlas linguistique de la France*, Champion, 1903,p.9

²⁵⁶ M.Roques , *Bibliographie des travaux de Gaston Paris*, 1904, p.10-11

²⁵⁷ *Ibidem*, p.11

La aceste acuze grave și jignitoare, Gilliéron a răspuns în repetate rânduri , folosind un limbaj adecvat situației atunci când afirma că consideră criticile nimic mai mult decât niște ”glume sau cugetări pe jumătate serioase, împotriva cărora ar fi fost de prost gust să pornească în război”.²⁵⁸

Astăzi Atlasul lingvistic al Franței , realizat de J.Gilliéron și E.Edmond se bucură de aprecierile lingviștilor din întreaga lume fiind considerat o operă monumentală care stă la baza geografiei lingvistice dar e și un model, o sursă de inspirație și de informare pentru toți cei care lucrează în domeniu dar și pentru cei noi care vor să pătrundă în tainele geografiei lingvistice.

17.Începutul geografiei lingvistice în Germania-

Georg Wenker

17.1 Cercetările prin corespondență ale lui Wenker

Acest tip de cercetări au reprezentat de fapt primele sondaje realizate în câmpurile fertile ale dialectelor, al căror scop era fixat dinainte iar ceea ce interesa într-adevăr era cantitatea materialelor și nu calitatea lor.

Prima încercare de atlas lingvistic se atribuie muncii germanului Georg Wenker, care era adeptul ideilor neogramaticilor. Acest savant a început cercetarea cu dorința arzătoare de a dovedi existența granițelor dialectale, și implicit a dialectelor. Din acest motiv a alocat mult timp cercetării aspectului fonetic al limbii, a dialectelor populare din provincia Renania, alcătuindu-și chestionarul, care era format dintr-o listă de 300 de cuvinte, grupate în 40 de propoziții scurte, redactate în limba literară și dedicate acestui scop. Dacă ținem cont de diferitele domenii din care au fost extrase aceste cuvinte, observăm imediat că nu există nici un raport semantic între aceste fraze. Pentru a exemplifica lipsa raporturilor semantice, amintim câteva fraze extrase de I.Kaufmann din chestionarul lui Wenker :” *Iarna, frunzele uscate zboară prin aer.-Va înceta să ningă și vremea va fi mai bună.-Este vreme urâtă.-Focul este prea puternic, iată prăjiturile arse pe dedesubt.- Munții noștri sunt mai înalți decât ai voștrii.- Eu am plecat cu acești oameni la lanurile de grâu trecând peste pajiști* ”²⁵⁹.

²⁵⁸ M.Thomas, *Despre Atlas linguistique de la France*, Paris, Champion, 1904, p.4

²⁵⁹Cele 40 de propoziții au fost reproduse de F.Wrede în articolul: *Berichte über Wenkers Atlas des deutschen Reiches dans l'Anzeiger für deutsches Altertum und deutsche Literatur*; vol. 18, 1892, p. 305-306

Ne putem astfel face o idee după aceste propoziții (bineînțelese redactate în germană) despre preocupările lui Wenker. După cum se vede, aceste fraze nu puteau sugera răspunsul. Datorită informațiilor lui Kauffmann, știm ce metode a folosit Wenker pentru imprimarea acestui chestionar: "Pe o pagină erau trase linii, deasupra cărora, la intervale depinzând de lungimea frazelor, erau marcate numerele frazelor, în așa fel încât, pe toate foile, fiecare frază trebuia să se găsească în același loc. Pe cealaltă pagină erau frazele pentru tradus (patruzeci), toate numerotate".²⁶⁰ Pe verso se cereau corespondenților, numeroase explicații despre locul unde se folosește cuvântul semnalat.

Chestionarul a fost trimis prin poștă învățătorilor și altor oameni instruiți de la țară, care urmau să transcrie propozițiile în graiul lor local cerându-li-se să precizeze numele localității, a județului, a satului de unde ei își trimiteau răspunsurile, numele și prenumele lor, și nu în ultimul rând locul lor de naștere. Se insista în special pe comunicarea locului de naștere. Astăzi există probe incontestabile care evidențiază faptul că aproape toate inexactitățile semnalate ulterior în răspunsurile învățătorilor sunt datorate acestei circumstanțe, adică faptului că locul redactării nu era același cu locul nașterii. Wenker a acordat o importanță mare mărturiilor pe care adesea răspunsurile învățătorilor s-au sprijinit, căci pentru a răspunde și a completa chestionarul aceștia au recurs de foarte multe ori la cunoștințele unui elev sau al unui localnic. Wenker a fost foarte interesat de modul cum elementele germane pătrundeau în limba popoarelor străine. De aceea exista o întrebare în chestionar prin care elevii erau întrebați dacă vorbeau sau nu limba germană, iar dacă printre elevi se găseau care nu știau germana, ei erau solicitați să traducă fraza în limba lor.

Wenker a fost preocupat în egală măsură, pe parcursul cercetărilor sale, de probleme etnografice. Astfel institutorii erau rugați să dea detalii mai ample asupra costumului local al regiunii în care locuiau și să facă precizare specială, în cazul în care vechiul costum nu se păstrase. Această dorință a lui Wenker s-a trezit în urma constatării că un obiect nou deschide întotdeauna poarta unui cuvânt nou, și asta îi interesează de altfel pe lingviști ca și pe etnografi.

Interesantă este dorința lui Wenker ca învățătorul să precizeze numele pe care locuitorii îl dădeau comunei dar și numele oficial, deoarece se știa că în multe cazuri administrația impunea o denumire care era alta decât cea care a fost transmisă de generații și pe care o păstrează instinctiv populația unui orașel sau a unui sat. Partea

²⁶⁰ J.Kauffmann, Atlas linguistique de l'empire allemand, publicat în Revue des patois gallo-romans, 1887, p.153

din chestionar în care se cereau informații personale și cele referitoare la localități, nu trebuia completată de către institutor decât dacă el era nativ al comunei sau posedea cunoștințe temeinice asupra dialectului satului unde se stabiliseră.

Wenker era mai puțin exigent în ceea ce privește scrierea (grafia), el fiind fidel principiului său conform căruia cea mai frumoasă scriere este cea mai puțin convențională. Cei care erau însărcinați cu completarea chestionarului și-au făcut treaba cu devotament și responsabilitate. Interesantă este remarca lui Kauffmann care preciza că "trebuie spus în onoarea institutorilor germani că, în ciuda exigențelor meseriei lor, ei au ținut să îndeplinească conștiincios, cu dragoste și cu o mare precizie, această muncă care le-a luat multe ore".²⁶¹

Această culegere de scrisori conținând răspunsurile dascălilor a reprezentat pentru Wenker baza materială pentru realizările lui cartografice de mai târziu.²⁶² Manuscrisul a format *Atlasul lingvistic al provinciei renane*, trimis pentru aprobare la Universitatea din Marbourg, unde inițiatorul acestor cercetări fusese deopotrivă invitat, de acolo acest document a intrat în posesia Academiei Regale de Științe de la Berlin, la care Wenker prezintă un raport prin care aduce la cunoștință dorința lui de a confecționa un *Atlas lingvistic al tuturor dialectelor germane*.

Ideea a fost sprijinită de profesorul Müllenhoff, fiind apreciată ca interesantă de aceea statul german l-a finanțat pe Wenker pentru a-și putea începe cercetarea vastă care se va declanșa în provincia renană (Renania), și va cuprinde curând Germania centrală și nordică și apoi Germania meridională cu sprijinul filologilor germani. Cuvintele izolate nu i-au scăpat din dicționarul său, Wenker acorzându-le o atenție deosebită.

Chestionarul a ajuns în posesia dascălilor cu ajutorul inspectorilor școlari. Din momentul în care se știa exact câte școli existau într-un județ, Wenker trimitea inspectorului un număr de chestionare cu rugămintea atașată ca acestea să ajungă în mâinile institutorilor dar și cu aceea ca răspunsurile să-i fie returnate imediat ce chestionarul va fi completat. Sistemul acesta a avut cel mai mare succes. Wenker a adunat 44.251 răspunsuri, adică traducerea a 40 de fraze trimise în 40.736 comune. Kaufmann a precizat că aproape fără nici o excepție, chestionarele s-au întors la Wenker, care a colecționat singur materialele, și deși nu avea nici o experiență

²⁶¹ Ibidem, p.154

²⁶² Rezultatele acestei munci au fost publicate în broșura "Das rheinische Platt", Düsseldorf, 1887, ap.Kauffmann, op.cit., p. 153, reeditată pentru Deutsche Dialektgeographie (*Berichte und Studien über G.Wenkers Sprachatlas des deutschen Reichs*, publicată de Ferdinand Wrede, Heft VIII, Marbourg, 1915, p.1-16.

anterioară, s-a pus imediat la curent cu tehnica cartografică și a conturat hărțile cu o precizie uimitoare.

Wenker a fost foarte sceptic atunci când a citit rezultatele primite o dată cu chestionarele deoarece completarea lor a fost făcută în felul următor: 19% a fost completat de către institutori și autohtoni, 54% de către băștinași, și 27% de persoane străine de regiunile cercetate despre care a aflat din foile individuale.²⁶³

Pe baza răspunsurilor primite prin scrisori, Wenker a început să întocmească hărțile. Un procedeu mult mai puțin solicitant dacă ținem cont de munca greoaie a anchetatorului care merge în teren pentru a realiza singur ancheta, notarea răspunsurilor, găsirea subiecților etc. Au existat fel de fel de piedici care au împiedicat publicarea atlasului așa cum fusese el gândit de Wenker. A apărut doar o singură fasciculă, în 1881, sub titlul *Sprachatlas von Nord-und Mitteldeutschland, auf grund von systematisch mit Hilfe der Volksschullehrer gesammeltem Material aus circa 30.000 Orten, bearbeitet entworfen und gezeichnet von Dr.G.Wenker. Abteilung I, Lieferung I, 23 Seite, in 8°.Text 6 Karten gr. Folio, Strassburg 1881.*²⁶⁴ Începând cu anul 1887, au existat guvernanți, care finanțându-l i-au ajutat pe Wenker să redacteze atlasul, astfel a putut fi susținut în munca sa de” doi tineri savanți”.²⁶⁵

O descriere a modului cum cuvintele au fost distribuite pe hartă a fost făcută de Kauffmann, de la care aflăm :” fiecare cuvânt, de exemplu, **ich**, are harta sa specială, în care locurile care au aceiași formă sunt desenate printr-o singură și aceiași culoare și perfect delimitată”.²⁶⁶

²⁶³Vezi, Sever Pop, *Buts et Méthodes des enquêtes dialectales*, Paris, 1927, p.26-33

²⁶⁴ Recenzată de O.Behaghel, în Litbl II (1881), col.434. Materialul adunat și în parte prelucrat de Wenker nu s-a pierdut, ci a fost depus la Academia de Științe din Berlin, pentru ca, îmbogățit prin anchete noi (tot cu ajutorul corespondenților), să fie utilizat mai târziu de Ferdinand Wrede, fost profesor la Universitatea din Marburg a.L., unde s-a înființat un adevărat institut de geografie lingvistică. În 1926 a început să se tipărească *Deutscher Sprachatlas auf Grund des von Georg Wenker begründeten Sprachatlas des Deutschen Reiches und mit Einschluss von Luxemburg in vereinfachter Form bearbeitet bei der Zentralstelle für den Sprachatlas des Deutschen Reiches und deutscher Mundartenforschung unter Leitung von Ferdinand Wrede, Marburg.* (Până în 1939 apăruseră 10 fascicule). Prima fasciculă a fost recenzată de același O.Behaghel, în Litbl. XLVIII (1927), col.401 și urm., apoi de A.Hübner, în DL XLIX (1928), col.565 și urm. (darea de seamă a acestuia din urmă are o importanță principală deosebită). La localitățile anchetate de Wenker, al căror număr era de aproximativ 30.000, s-au adăugat ulterior încă vreo 14.000. Cu privire la acest atlas să se compare, între altele, articolele și dările de seamă ale lui Ferd.Wrede, *Der Sprachatlas des Deutschen Reiches und die elsässische Dialektforschung*, în *ASnSpr CXI* (1903) p. 29 și urm.; F.Maurer, *Der deutsche Sprachatlas. Eine kritische Würdigung zum Erscheinen der ersten Lieferung*, în *ZD XLI* (1927), Heft 9; B.Martin, ap.J.Schrijnen, *Essai de bibliographie de géographie linguistique générale*, Nimègue 1933, p.19 și urm.; A.Bach, *Deutsche Mundartforschung. Ihre Wege, Ergebnisse und Aufgaben. Eine Einführung*, Heidelberg 1934, p. 14 și urm. După moartea lui Wrede munca la această operă a fost continuată de Walter Mitzka, în calitate de ” *director al Atlasului lingvistic german* ”, și de Bernhard Martin.

²⁶⁵ J.Kauffmann, *Atlas linguistique de l'empire allemand*, publicat în *Revue des patois gallo-romans*, 1887, p.154

²⁶⁶ Ibidem, p.154

Cercetările lui Wenker în momentul de față, formează o bază solidă pentru numeroase studii realizate recent. Cel care a fost însărcinat cu continuarea studiilor începute de Wenker, și a Atlasului lingvistic al Germaniei, a fost F.Wrede, colaboratorul lui Wenker și profesor la universitatea din Marbourg.

În urma cercetărilor sale Wenker a ajuns la rezultate total opuse celor pe care le urmărea, mai exact spus, el a constatat și concluzionat că granițe dialectale și dialecte în sensul strict al cuvântului nu există. Mai exact, Wenker a constatat că liniile care, pe baza particularităților de ordin fonetic aveau să delimiteze extinderea teritorială a diverselor graiuri, mergeau foarte neregulat și curios, erau nestabile, în multe cazuri însă nu exista nicio șansă să se tragă linii propriu-zise, fiindcă aproape fiecare cuvânt avea o situație specială, diferită de a celorlalte, cu care se credea că trebuie să meargă împreună.²⁶⁷ În special Wenker a observat, că așa numita mutație consonantică (germ. Lautverschiebung) prezintă deosebiri mari de la un caz la altul, ceea ce probează că în viața dialectelor amestecul vorbirii joacă un rol capital.²⁶⁸

Metoda de lucru a lui Wenker a fost apreciată de mulți filologi, printre care s-a numărat și M.L.Gauchat, care provocat de interesul pentru această culegere imensă a lui Wenker, a făcut o călătorie la Marbourg doar cu scopul de a observa procedeele folosite la redactarea acestei "opere colosale". Este foarte interesantă afirmația lui referitoare la metoda de lucru și la subiecții folosiți de Wenker: "Dacă metoda de sinteză adoptată este foarte ingenioasă, materialele furnizate de către corespondenți sunt, în schimb puțin sigure".²⁶⁹

18. Concluzii

Cei trei lingviști aduși în discuție au pus bazele geografiei lingvistice, prin studiile cartografice ale graiurilor populare realizate de aceștia prin diferite metode. Principalul obiect de studiu al acestei discipline este reprezentat de dialecte (în sens larg) și nu de limba comună, de aceea unii cercetători au denumit această ramură a

²⁶⁷ Părerii asemănătoare cu privire la granițele dintre dialecte, subdialecte și graiurile aceleiași limbi au exprimat, cam tot pe atunci, între alții, B.P.Hașdeu (vezi Th.Capidan, *Limbă și cultură*, București, 1943, p.341) și Gaston Paris; acesta din urmă spunea: "*în realitate nu există dialecte*" ("il n'y a réellement pas de dialectes"), cf.U. Leo, *ASnSpr* CLXII (1932), p. 180-181

²⁶⁸ E vorba de a doua mutație consonantică (sau germană), care a avut loc prin secolele VI-VII, și a atins mai ales ocluzivele surde *p, k, t*, prefăcându-le în africcate sau fricative.

²⁶⁹ M.L.Gauchat, *Glossaire des patois de la Suisse romande. Rapport annuel*, 1902, p.2.

științei cu termenul de *geografie dialectală*.²⁷⁰ Cercetătorii germani au întrebuințat ambii termeni *Sprachgeographie* și *Dialektgeographie*, dar primul termen este utilizat mai des de cei care lucrează în domeniu, pe când cel de-al doilea termen este folosit de cei care nu lucrează propriu-zis în branșă. Francezii au adoptat termenul de *géographie linguistique*, la fel și italienii și spaniolii, deci în general nelatinii. Din dorința de a rămâne în grupul limbilor romanice, limba română a adoptat și ea terminologia franceză.

Punctul central al celor care s-au ocupat să facă geografie lingvistică a fost să cerceteze dialectele, graiurile vii, pentru că numai așa se putea înțelege mai bine limbajul omenesc, astfel conturându-se o concepție nouă asupra limbii.

Sevindu-se de prezentarea, cu ajutorul hărților lingvistice, a particularităților dialectale ale limbajului popular, atlasele lingvistice, formează adevărate tablouri sinoptice ale faptelor de limbă dintr-o anumită regiune.

²⁷⁰ Cf., de pildă, H. Sköld, *DL LI* (1930), col. 1454 și urm., care recenzează pe A. Terracher, *L'histoire des langues et la géographie linguistique*. Și H. Güntert, *Zum heutigen Stand der Sprachforschung*, în *WS XII* (1920), p. 386 și urm., o numește regulat *Dialektgeographie*.

Bibliografie

I. Bibliografie principală

- Gilliéron, Jules și Edmont, Edmond, *Atlas linguistique de la France*, 10 Bde., Paris 1902-1914
- Weigand, Gustav, *Linguistischer Atlas des Dacorumänischen Sprachgebiets*, Leipzig, 1909
- Weigand, Gustav, *Erster Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1894
- Weigand, Gustav, *Zweiter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1895
- Weigand, Gustav, *Dritter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1896
- Weigand, Gustav, *Vierter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1897
- Weigand, Gustav, *Fünfter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1898
- Weigand, Gustav, *Sechster Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1899
- Weigand, Gustav, *Siebenter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1900
- Weigand, Gustav, *Achter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1901
- Weigand, Gustav, *Neunter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1902
- Weigand, Gustav, *Zehnter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1903
- Weigand, Gustav, *Elfter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1904
- Weigand, Gustav, *Zwölfter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1905

- Weigand, Gustav, *Dreizehnter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1906
- Weigand, Gustav, *Vierzehnter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1908
- Weigand, Gustav, *Fünfzehnter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1909
- Weigand, Gustav, *Sechszehnter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1910
- Weigand, Gustav, *Siebzehnter und Achtzehnter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1911
- Weigand, Gustav, *Neunzehnter und Zwanzigster Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1913
- Weigand, Gustav, *21-ster bis 25-ster Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1920
- Weigand, Gustav, *XXVI-XXIX Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1921
- Weigand, Gustav, *Die Aromunen, ethnographisch-philologisch-historische Untersuchung*, Leipzig, Johann Ambrosius Barth, 1895
- Weigand, Gustav, *Die Sprache der Olympos-Walachen nebst einer Einleitung über Land und Leute*, Leipzig, Johann Ambrosius Barth, 1888
- Weigand, Gustav, *Vlacho-Meglen, Eine ethnographisch-philologisch-historische Untersuchung*, Leipzig, Johann Ambrosius Barth, 1892
- Wenker, Georg, *Sprach-Atlas von Nord- und Mitteleuropa. Auf Grund von systematisch mit Hilfe der Volksschullehrer gesammeltem Material aus circa 30000 Orten. Abtheilung I, Lieferung 1. (6 Karten und Textheft). Straßburg/London 1881.*

II. BIBLIOGRAFIE SECUNDARĂ

1. Despre studiile de lingvistică de dinainte de Weigand

- Bîrsănescu, Ștefan, *Pagini nescrise din istoria culturii românești (sec. X-XV)*, București, 1971
- Bogdan, Ioan, *Istoriografia română și problemele ei actuale*, Academia Română; *Discursuri de recepție*, XVI, București, 1905
- Bogdan, Ioan, *Însemnătatea studiilor slave pentru români*, București, 1894

- Bulgăr,Vasile, *Problema limbii literare*, București, Editura didactică și pedagogică, 1966
- Cantemir, Dimitrie, *Descriptio Moldaviae*, editura Academiei, Berlin, 1714
- Cipariu, Timotei, *Elemente de limbă română după dialecte și monumente vechi*, Blaj, 1854
- Cipariu, Timotei, *Crestomația sau Analele literare*, Blaj, 1858
- Cipariu, Timotei, *Principii de limbă și scriptură*, Blaj, 1866
- Cipariu, Timotei, *Gramatica limbii române, partea, I, Analitica*, București, 1869
- Ziarul, *Columna lui Traian*, I ,1870, nr.7
- Dăianu, Elie, *Dr. Gustav Weigand*, în: *Transilvania*, XXVII, 1896, Nr. 1-2
- Densușeanu, Ovid, *Histoire de la langue roumaine*, tome premier: *Les origins*; Paris, Leroux, 1901, tome second *Le seizième siècle*, 1938
- Gaster, Moses, *Zur Rumänische Lautgeschichte, I.Die guturale Tenuis*, Inaugural-Dissertation, Halle, 1878
- Gaster, Moses, *Originea alfabetului și ortografia română*, București, 1885
- Gaster, Moses, Franz Miklosich, *Rumänische Untersuchungen, vol. I ,Istro- und Mazedorumänische Sprachdenkmäler*, în "Revista pentru istorie, arheologie și filologie ", București, 1883
- Gaster, Moses, *Crestomație română.Texte tipărite și manuscrise(sec.XVI-XIX) dialecte populare cu o introducere în gramatică și glosar româno-francez*, vol. I-II, Leipzig-București, 1891
- Gheție, Ion, *Începuturile scrisului în limba română.Contribuții filologice și lingvistice*, București, 1974
- Ghiosu, Ștefan, *Dimitrie Cantemir.Studiu lingvistic*, în *An L.A. Lingvistică*, tom.XXXX, 1986-1987
- Hașdeu,Bogdan, Petriceicu, *Obiceiuri juridice ale poporului român*, București, 1882
- Hașdeu,Bogdan, Petriceicu, *Principii de lingvistică*, în *Cuvente den bătrâni*, tom. III, 1881, Anexe
- Hașdeu,Bogdan, Petriceicu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, t.I, București, Socec, 1886
- Iordan, Iorgu, *Istoria lingvisticii românești*,Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978
- Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române din secolul al XVIII-lea*, vol. II, București, 1901

- Macrea, Dimitrie, *Lingviști și filologi români*, București, 1959
- Maior, Petru, *Dialog pentru începutul limbii române între nepot și unchi*, Buda, 1825
- Maior, Petru, *Disertație pentru începutul limbii românești*, în *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, Buda, 1812
- Micu, Samuel, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, Vindobonae Vienne, 1780
- Mihăilă, G., *Sintagma(Pravila) lui Matei Vlastaris și începuturile lexicografiei românești(sec. XV –XVII)*, în *St.*,SI I, 1969
- Petrovici, Emanuel, *Note slavo-române*, în "Dacoromânia" X, partea I, ibidem partea a II-a, ibidem ,XI, ibidem *Daco-slava*, în " Dacoromânia ", X, partea a II-a, ibidem *Adjective posesive slave ca toponime pe teritoriul R.P.R.*,în *Studii și cercetări lingvistice* , tom IV(1953); ibidem *Etimologia toponimelor Doftana, Doftana, Doftăneț, Doftăniță și a cuvântului dohot*, în *Studii și cercetări lingvistice*, tom.V (1954)
- Philippide, Alexandru, *Principii de istoria limbii*, Iași, 1894
- Philippide, Alexandru, *Originea românilor*, vol.I ,Iași, 1923
- Pușcariu, Sextil, *Itinerar în Istria și vocabular istroromân*, în *Studii istroromâne*, t.III , București, Cultura națională, 1929
- Pușcariu, Sextil, *Limba Română*, vol.I ,*Privire generală*, București, 1940
- Rosetti,Alexandru, *Istoria limbii române*, vol. I-IV, București,1938-1946
- Schuler, Franz, *Geschichte des Transalpinischen Daciens*, Wien, 1871 (2 volume)
- Strungaru, D., *Gramatica lui Smotrițki și prima gramatică românească*, în *RS* IV, 1960
- Sztripszky ,H., și Alexics, G., *Szegedi Gergely énekeskönyve XVI századbeli román fordításban*, Budapesta, 1911
- Șincai, Gheorghe, *Hronicul românilor și a mai multor neamuri*, vol. I, 1904
- Ștefan, Simion, *Noul Testament de la Bălgrad, Predoslovie*, Alba Iulia, 1648
- Thunmann, J., *Untersuchungen zur Geschichte des östlichen europäischen Völker*, Leipzig, 1774
- Weigand, Gustav, *Hașdeu ca filolog*, în "Convorbiri literare", 1907
- Wolf, Andrea, *Beiträge zu einer statistisch- historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau*, Hermanstadt, 1805
- Quinet, Edgar, *Les Roumains*, 1856. Vezi *Analele Societății Academice Române*, tom. III

2.Despre tema centrată pe Gustav Weigand

- Bochmann, Klaus, *Zur geschichte der Romanistik in Leipzig*, în *Linguistische Arbeitsberichte* 15, Leipzig, 1976
- Constantin, Rada, *Cornel Diaconovici- un om, un destin, o vocație*, Oradea, Anotimp, 1999
- Deleanu, Mihai, Marcu, *Gustav Weigand și bănățenii*, Tim Reșița, 2005
- Friedwagner, F.,în *Deutsche Literaturzeitung*, din 6 iulie, 1907, Nr.27
- Iordan, Iorgu, *Lingvistica romanică,.Evoluție.Curente.Metode*, București 1962
- Iordan, Iorgu, *Gustav Weigand*, în *Arhiva*, XXXVII, 1930,Nr. 3-4
- Jensen, K.Sandfeld, în *Revue de dialectologie Romane* 2, 1910
- Morariu; Leca , *Gustav Weigand*, în *Arhiva*, XXXVII, Nr. 3-4
- Paap, Jon, *Beiträge zum Studium des Altrumänisch*, in *Dritter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache(Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1896
- Pop, Sever, *La dialectologie Romane*, Vol. I., Paris 1950
- Pușcariu, Sextil, *Călare pe două veacuri, Amintiri din tinere*, București, 1968
- Pușcariu, Sextil, articolul din *Fünfter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache(Rumänisches Seminar), zu Leipzig*, Leipzig, 1898
- Pușcariu, Sextil, *Gustav Weigand*, în *Dacoromania*,VI, 1930
- Roques, Mario, *Despre Gustav Weigan*, XXVIII, 1899
- Todoran, Romulus, *Schiță a istoriei dialectologiei române*, în tratatul de *Dialectologie română*, redactat de Matilda Caragiu-Marioțeanu, Stefan Ghiosu, Liliana Ionescu Ruxăndroiu și Romulus Todoran, Editura didactică și pedagogică, București, 1977
- Schaller,Helmut, Wilhelm, *Sein Beitrag zur Balkanphilologie und zur Bulgaristik*, Südosteuropa-Schriften band, 12, Hieronymus,München, 1992
- Stinghe, St., *Die Anwendung von pre als Akkusativzeichen*, în *Dritter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache(Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1896
- Neumann, Victor, *Vasile Maniu- corespondență inedită*, în *Mitropolia Banatului*, nr.4-6 , 1980
- Lancea, C.,în *Die Karpathen* 3, Heft 2, 1910
- Zauner, Adolf, în *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie* 1910, Nr. 8-9

●Weigand, Gustav, *Welchen Zwecken dient der linguistischer Atlas des dacorumänische Sprachgebietes*, în *Fünftehnter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache(Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1909

●Weigand, Gustav, *Routenkarten*, în *Linguistischer Atlas des dacorumänische Sprachgebiets*, Leipzig, 1909

●Weigand, Gustav, *Methode beim Sammeln*, în *Linguistischer Atlas des dacorumänische Sprachgebiets*, Leipzig,1909

●Weigand, Gustav, în *Zeitschrift für romanische Philologie*, 1892, XVI Band, 1-2 Heft

●Winkelmann, Otto,Lieferung 1, în *Rumänistik in der Diskussion*,a.a. O.,1898

3.Despre evoluția atlaselor lingvistice românești și încercările de împărțire dialectală după Weigand

●Arvinte, Vasile,*Contribuția lui G.Weigand la dezvoltarea dialectologiei românești*, în *An.A.Lingvistică*, tom XXXII, Iași, 1992-1993

●Bîrleanu,Ion-Horia, Gheorghe Jernovei, *Dialectologia limbii române*, Cernăuți, 2005, Partea I

●Candrea, I.A., Ovid Densușeanu, *Dicționarul etimologic al limbii române, elementele latine*, Bucureși, 1908

●Călinescu, George, *Istoria literaturii române*, București, 1940

●Densușeanu, Ovid, *Dicționarul general al limbii române din trecut și de astăzi*, București, 1909

●Densușeanu, Ovid, *Folclorul, cum trebuie înțeles*, București, 1901

●Gaster, Mozes, *Introducere la Crestomație română*, vol. I., Leipzig-București, 1891

●Gheție, Ion, *Introducere în dialectologia istorică românească*, București, 1994

●Ivănescu, George, *Istoria limbii române*, Iași, 1980

●Lübke, W.Meyer, în *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie*, anul XIV ,1878

●Macrea, Dimitrie, *Lingviști și filologi români*, București, 1959

●Petrovici, Emil,*Studii de dialectologie*, București, 1970

●Philippide, Alexandru, *Principii de istoria limbii*, Iași, 1894

●Philippide, Alexandru, *Originea românilor*, vol.I.,Iași, 1923

●Philippide, Alexandru, *Originea românilor*, vol.II.,Iași, 1928

- Pop, Sever, Romulus Todoran, *Contribuții la dialectologia română*, editura Științifică și Pedagogică, București, 1984
- Pop, Sever, *La Dialectologie Romane*, Paris, 1950
- Pușcariu, Sextil, *Der Dialekt des oberen Olthales*, în G.Weigand, *Fünfter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, Leipzig, 1898
- Pușcariu, Sextil, *Limba română*, vol.I., *Privire generală*, București, 1940
- Pușcariu, Sextil, *Locul limbii române între limbile romanice*, București, 1921
- Pușcariu, Sextil, *Sufixele diminutive în limba română*, Leipzig, 1899
- Pușcariu, Sextil, *Derivarea cu sufixe de la tulpina pluralică*, Bucureș1925
- Pușcariu, Sextil, *Despre diminutivele românești*, București, 1929
- Pușcariu, Sextil, *Etimologische Wörterbuch der rumänischen Sprache*, București, 1905
- Tratat de dialectologie românească*, editura Scrisul Românesc, Craiova 1984
- Tiktin, Haimann, *Die rumänische Sprache*, în *Grundriss der romanischen Philologie*, vol.I, Strassburg, 1888
- Todoran, Romulus, *Noi particularități ale subdialectelor dacoromâne*, în *CL*, V, 1961, nr.1 și *Cu privire la repartiția graiurilor dacoromâne*, în *LR*, V, 1956, nr.2
- Vasiliu, Emanuel, *Fonologia limbii române*, București, 1965
- Vasiliu, Emanuel, *Fonologia istorică a dialectelor dacoromânești*, București, 1968

4. Despre redactarea Atlasului lingvistic al Franței

- Bloch, Oscar, *Atlase linvistique de la Vosges méridionales*, Paris, 1917
- Dauzat, Albert, *La géographie lingvistique*, Paris, 1922
- Edmond Edmont și J.Gilliéron, *Atlas linguistique de la France. Notice servant à l'intelligence des cartes*, Paris, 1902; *Table de l'Atlas linguistique de la France*, Paris, 1912; *Atlas linguistique de la France. Suppléments, tome premier*, Paris, 1920
- Gauger, Hans-Martin, Österreicher, Wulf, Windisch, Rudolf, *Einführung in die Romanische Sprachwissenschaft*, Darmstadt, 1981
- Göbel, Hans, *Datensammlung, Datenarchivierung und Datenverarbeitung im Rahmen der romanischen Sprachgeographie am Ende des 20. Jahrhunderts: Kritik, Bilanz und Perspektiven*, 1993, în Winkelmann, Otto : *Stand und Perspektiven der romanischen Sprachgeographie*, Wilhelmsfeld, Egert, 1993
- Gilliéron, Jules, *Patologie et thérapeutique verbales II, III*, Paris, E.Champion, 1921-1922

- Gilliéron, Jules, *L'Abeille(Généalogie des mots qui désignent l'abeille)*, Paris, E.Champion, 1918
- Gilliéron, Jules, *Patois de la commune de Vionnaz(Bas-Valais) și Atlas phonétique du Valais roman (sud du Rhône)*, E.Champion, Paris, 1890.
- Iordan, Iorgu, *Lingvistica romanică.Evoluție. Curente. Metode.*, București,Editura Academiei 1962
- Jaberg,Karl, *Aspects géographiques du langage*, Conférences faites au Collège de France, Décembre 1933, Paris, 1936
- Jaberg,Karl, în *Romania*, L, 1924
- Löfstedt, E., *Syntactica II*, Lund 1933
- Millardet, Georges, *Linguistique et dialectologie romanes. Problèmes et méthodes*, Paris, 1923
- Paris, Gaston, *Les parlers de France*, publicat în *Revue des pat. Gallo-romane*,t. II, 1888
- Pop, Sever, *La Dialectologie Romane*,Löwen, Paris, 1950
- Roques, Mario, *Bibliographie des travaux de Gaston Paris*, Paris, 1904
- Tagliavini, Carlo, *Einführung in die romanische Philologie*, Tübingen, 1998
- Thomas, M., über *Atlas linguistique de la France*, Paris, Champion, 1904
- Târă, Vasile, *Despre structura dialectală a dacoromâniei*, în *Materiale și cercetări dialectale*, vol.II, 1983

5.Despre atlasul lingvistic a lui Wenker din Germania

- Capidan,Theodor, *Limbă și cultură*, București, 1943
- Gauchat, M.L., *Glossaire des patois de la Suisse romande*.Rapport annuel, 1902
- Güntert, H., *Zum heutigen Stand der Sprachforschung*, în *WS XII* (1920)
- Kauffmann, J., *Atlas linguistique de l'empire allemand*, în *Revue des patois gallo-romans*, 1887
- Kauffmann, J., *Das rheinische Platt*, Düsseldorf, 1887
- Paris, Gaston și Hașeu, Bogdan, Petriceicu, *Despre inexistența dialectelor*, în cf.U.Leo, *ASnSpr CLXII*,1932
- Pop, Sever, *Buts et Méthodes des enquêtes dialectales*,J.Gamber, Paris, 1927
- Sköld, H.,*L'histoire des langues et la géographie linguistique*, în *DL LI* , 1930

●Wrede, Ferdinand, *Berichte und Studien über G.Wenkers Sprachatlas des deutschen Reichs*, Heft, VIII, Marbourg, 1915

●Wrede, Ferdinand, *Berichte und Studien über Wenkers Atlas des deutschen Reiches dans l'Anzeiger für deutsches Altertum und deutsche Literatur*, vol. 18, 1892

Zusammenfassung der Dissertation mit dem Titel *Gustav Weigand und die Sprachwissenschaftsgeographie*

Die vorliegende Arbeit soll die wichtige Rolle hervorheben, die Gustav Weigand bei der Schaffung der rumänischen Dialektologie hatte sowie seinen Beitrag zum Studium der romanischen Sprachen darstellen.

Im Zeitraum, in dem Weigand die rumänische Sprache untersuchte, um ihre Dialekte zu entdecken, gab es weitere Länder, die einen Vorteil von derartigen Studien gehabt haben, darunter Deutschland durch Georg Wenker vertreten und Frankreich durch J. Gilliéron. Alle drei genannten Sprachwissenschaftler hatten dasselbe Ziel: Jeder wollte einen linguistischen Atlas schaffen. Der Unterschied zwischen diesen drei Forschern war ihre Arbeitsmethode.

Das Hauptthema meiner Arbeit stellt G. Weigands Forschungsmethode dar, ein Forscher, der als Pionier in seinem Bereich, den ersten linguistischen Atlas erschaffen hat.

Der größte Teil meiner Arbeit stellt systematisch seine Arbeitsmethode, die Ergebnisse und die Struktur seines Atlases dar.

1. Das erste Kapitel trägt den Titel: „**G. Weigand – Ausbildung und professioneller Anfang**“. Dieses Kapitel stellt die Lage der rumänischen Linguistik vor, bevor Weigand nach Rumänien kam, mit einer Darstellung seiner gesamten Ausbildung und seiner ersten Reise, in der er Kontakt mit den Orten und der Sprache, an denen er später seine Forschungen durchgeführt hat, aufnahm.

Nachdem er 1889 seinen Dokortitel mit der Arbeit „*Die Sprache der Olympo- Walachen*“ erhielt, folgte 1891 seine Habilitation mit dem Titel „*Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch- philologische Untersuchung*“.

Dann wurde er 1892 korrespondierendes Mitglied der Rumänischen Akademie. Bei dieser Gelegenheit, lernte Weigand den damaligen Präsidenten der Rumänischen Akademie kennen, den Wissenschaftler und Schriftsteller B.P. Haşdeu, der ihm eine jährliche Finanzierung von 6000 Lei ermöglichen konnte, die 1895 auf 10.000 Lei erhöht wurde. Unter Verwendung dieses Geldes gründete Weigand 1893 in Leipzig ein *Institut für rumänische Sprache*, dessen Direktor er war, ein Privat-Institut, das erste dieser Art außerhalb von Rumänien.

Neben diesem Institut gründete Weigand ein weiteres für bulgarische Sprache. Er erklärte, dass das Ziel dieser Institute nicht nur das Studium der rumänischen, bulgarischen und albanischen Sprache war, sondern sie hatten von Anfang an die Erforschung aller Balkansprachen als Ziel.

Auf Vorschlag von Leskien wurde Weigand 1896 zum außerordentlichen Professor für romanische Sprachwissenschaft, balkanische Sprachwissenschaft und Ethnographie ernannt. Diese Aufgabe hat er bis 1926 ausgeübt, um danach als „*Professor emeritus*“ zu fungieren.

Die erste Reise von Weigand auf der Balkanhalbinsel fand 1888 statt, als er noch junger Gymnasiallehrer war, nachdem er mit Hilfe eines Schülers eine neue romanische Sprache entdeckte, die damals in einer Region Griechenlands gesprochen wurde: die Sprache der Aromunen.

Nach dieser Reise folgten zahlreiche Studien und Facharbeiten, die veröffentlicht wurden, wie zum Beispiel: „*Die Sprache der Olympos-Walachen*“-1888, „*Wlacho-Meglen*“-1892 und andere.

Zwischen 1894-1895 veröffentlichte Weigand die Arbeit in zwei Bänden „*Die Aromunen*“, woraufhin 1907 „*Rumänen und Aromunen in Bulgarien*“ und 1908 „*Rumänen und Aromunen in Bosnien*“ erschienen. Diese Werke waren ausschlaggebend für die Beschreibung der drei rumänischen Dialekte.

Seit der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts wird in Rumänien im Bereich der Sprachwissenschaft aktiv geforscht.

Die ersten, die nach dem Ursprung der Sprache und dem rumänischen Volk fragten, waren „*Die drei Chronisten*“, diejenigen, die die Grundlage für die Linguistik als Fach gebildet hatten. Sie waren Mitglieder der Siebenbürgischen Schule. Sie begannen mit der Etymologie der Wörter und wollten den lateinischen Ursprung der rumänischen Sprache demonstrieren.

Bevor Weigand in Rumänien seine Forschung durchführte, gab es eine andere Forschungsart, die an Hand von Briefverkehr durchgeführt wurde. B.P. Hașdeu forschte anhand dieser Methode: Mit Hilfe eines Fragenbogens, der in alle Gebiete verschickt wurde, erfuhr er die Form und die Bedeutung von Wörtern von verschiedenen rumänischen Gebieten.

B.P. Hașdeu war eine kultivierte Persönlichkeit Rumäniens, welcher mehrere Fremdsprachen beherrschte, darunter klassische, romanische und slawische Sprachen sowie Deutsch, Englisch, Arabisch und Sanskrit. Diese Sprachen erleichterten ihm die Dialektforschung.

Er verwendete alle Werke über Slawistik seiner Zeitgenossen, vor allem die Werke, die von Milosich und Kopitar geschrieben worden waren.

In dem Zeitraum, in dem Hașdeu als Philologe und Linguist anfang, setzte sich die Linguistik erstmals unter anderen Sozialwissenschaften durch.

Europa war von der indoeuropäischen und neogrammatistischen Bewegung beherrscht, während in Rumänien Latinismus vorherrschte.

Hașdeu schrieb ein komplexes Werk: „*Etymologicum Magnum Romaniae*“ welches als ein etymologisches Wörterbuch gedacht war.

In diesem gab er nicht nur die Erklärung der Worte an, sondern erklärte ihre Geschichte aus der populären und aus der literarischen Sprache heraus. Die Grundlage seines Wörterbuches war die Auswertung der Fragenbögen. Sein

kompletter Fragenbogen wurde im Archiv des Institutes für Sprachwissenschaft in Cluj aufbewahrt.

Der Fragenbogen wurde später von Sextil Pușcariu verwendet, um die Erstellung des „Rumänischen Wörterbuches“ zu ermöglichen.

Mit Hilfe seines Fragenbogens entdeckte Hașdeu nicht nur die Bedeutung der Wörter, sondern auch die Kultur, die Sitten und Gebräuche seines Volkes. Dieses Wörterbuch wurde nicht von Hașdeu zu Ende gebracht, da sich die Erklärung der Worte als zu umfangreich herausstellte.

Ein weiteres Thema, mit dem sich Hașdeu beschäftigte, war die Beziehung zwischen Schriftsprache und gesprochener Sprache. Er entdeckte die Existenz mehrere Dialekte in der rumänischen Sprache, die verschiedene geographische Merkmale hatten.

Sein Fragebogen hatte 206 Fragen und wurde vollständig in dem Vorwort seines ersten Bandes von „*Etymologicum Magnum Romaniae*“ veröffentlicht. Die ersten 50 Fragen bezogen sich auf den Bereich der Phonetik. Im Anschluss folgten Fragen über die Morphologie und Syntax der rumänischen Sprache.

Die Forschung wurde in allen Gebieten, in der Rumänen lebten, durchgeführt, auch da, wo die Rumänen unter fremder Regierung wohnten. Der Fragenbogen wurde durch Schulbeamte und Priester an die Lehrer mit dem Titel „*Spende. Carol I. Fragebogen für Sammlung der Daten über rumänische Sprache*“ verschickt.

Da das Hașdeus- Projekt zu umfangreich war und deswegen zu lange dauerte, entschied sich die Rumänische Akademie, die Arbeit an Sextil Pușcariu zu delegieren.

Nach Sextil Pușcariu arbeitete seit 1946 Iorgu Iordan an diesem Projekt.

Durch seine wissenschaftliche Arbeit gelangt es Hașdeu, das Interesse seiner zeitgenössischen Wissenschaftler aus dem Ausland, bezüglich der Probleme der rumänischen Sprache zu erwecken.

Die Problematik des slawischen Elementes in der rumänischen Sprache wurde von Ioan Bogdan zur Debatte gestellt und verdeutlicht. Er entdeckte, übersetzte, veröffentlichte und kommentierte eine Reihe von slawischen Texten und Dokumenten, die über die Vergangenheit der Rumänen berichteten. Dieses Element spielte eine wichtige Rolle in der Geschichte der rumänischen Sprache.

Neben diesen Forschern, gibt es weitere Wissenschaftler, die ich in meiner Dissertation erwähne, welche einen wichtigen Beitrag zur Entstehung der rumänischen Sprachwissenschaft leisteten.

2. Das zweite Kapitel mit dem Titel „*Gustav Weigand in Rumänien*“ stellt Weigands Forschungsmethoden und Forschungsergebnisse dar, die als Basis für sein Hauptwerk „*Linguistischer Atlas des dakorumänischen Sprachgebiets*“ genommen wurde.

Auf diesen Atlaskarten wurden die phonetischen Merkmale der rumänischen Dialekte vorgestellt. Anhand der Beobachtung seiner Arbeitsweise konnte man feststellen, ob seine Methode effizient war oder nicht.

Während meiner Forschung habe ich herausgefunden, dass die Forschungsergebnisse von Weigand von allen Linguisten, die Weigand folgten, anerkannt wurden.

Alle Linguisten, die Dialektforschungen nach Weigands Forschung durchführten, kamen zu gleichen Ergebnissen. Selbstverständlich hatten sie auch Neuheiten, die als Zusätze veröffentlicht wurden und nicht als Widersprüche.

Bevor Weigand seine Feldforschung anfang, gründete er ein Institut für rumänische Sprache, ein Ort, wo er ein Team gebildet hat, das ihn später in allen Tätigkeiten unterstützen konnte.

Die gesamte Aktivität des Institutes wurde in dem „*Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (rumänisches Seminar)*“ veröffentlicht.

Der Jahresbericht erschien zweimal jährlich im Sommer- und Wintersemester von 1894 bis 1921. Er hatte 29 Erscheinungen und wurde in Leipzig bei dem Johann Ambrosius- Barth- Verlag veröffentlicht. Finanziert wurde der Bericht vom rumänischen Kulturministerium. Ein großer Teil der rumänischen Philologen gingen unter seiner Leitung mit ihrer Ausbildung an, wie zum Beispiel: Sextil Pușcariu, Theodor Capidan, C.Lancea u.s.w.

Im Jahresbericht wurden die Forschungsarbeiten der Mitglieder des Institutes und Weigands Forschungstätigkeit publiziert sowie Studien, die eine wichtige Rolle bei der Entwicklung der Dialektologie in der rumänischen Sprache spielten.

G. Weigand wollte dass Studenten, unabhängig ihrer Nationalitäten, in die rumänische Sprache eingeführt werden konnten. Danach wurden sie in die rumänischen Gebiete geschickt, um alleine verschiedene Aufgaben zu erfüllen. Die Zahl der Studenten war von Jahr zu Jahr unterschiedlich. Unter ihnen befanden sich Russen, Deutsche, Rumänen, Aromunen, Griechen u.s.w.

Weigand erkundete das gesamte Land mit einem einzigen Ziel: die Erforschung der rumänischen Mundarten.

Bevor er seine Studenten zur Forschung auf das rumänische Gebiet schickte, organisierte Weigand rumänische Sprachkurse für seine Studenten.

Weigands Studenten erhielten für ihre Arbeit eine Bezahlung und ihre Tätigkeit wurde als Dissertation akzeptiert. Das Seminar trug die anfallenden Kosten.

Weigand reichte seine Beschäftigung in der Forschung und Bildung nicht aus. Er wollte stets seine Forschungsgebiete erweitern und gründete aus dem Grund eine Bibliothek.

Für die Bibliothek begann er selber mit der Sammlung von wertvollen und seltenen Büchern, die als Grundlage für das Studium der rumänischen Sprache gegolten haben.

Die wichtigste Rolle des Jahresberichts war, dass Weigands ganze Forschungsergebnisse veröffentlicht wurden, die im Anschluss als Basis für das Hauptwerk „*Linguistischer Atlas*“ verwendet wurden.

Das Prinzip, nach dem Weigand seine „*Normalwörter*“ wählte, hat auch heute noch Gültigkeit. Für den Linguist war die Aussprache der Laute, beziehungsweise einer Gruppe von Lauten, die wichtigste.

Weigand wählte 114 Wörter, die von allen Rumänen verstanden wurden, wobei die Position der Vokale unterschiedlich war.

Die Kennzeichnung der Wörter wurde in einem Fragebuch niedergeschrieben, nachdem der Forscher ein freies Gespräch mit einer ausgewählten Person durchgeführt hatte.

Die Wortreihenfolge ist nicht zufällig, sie wurde von Weigand so gedacht, dass es zwischen ihnen eine logische Verbindung gab, auf der der Forscher ein freies Gespräch führen konnte, welche die ausgewählte Person zu einer freien Antwort gelangen lies.

Der ausgewählten Person war sowohl Zeitpunkt als auch Inhalt der Erhebung nicht bekannt, so dass sie unvoreingenommen reagieren konnte. Weigand verwendete deshalb öfter indirekte Fragen und die Antworten waren manchmal andere als der Forscher es erwartete: (zum Beispiel siehe *pită* statt *pâine*).

Eine Schwäche in Weigands Forschungen war, dass er nicht immer die Pluralform von Substantiven oder Verben erhielt.

Weigand war sehr effizient bei der Durchführung der Befragung, so dass er seine Befragungszeit von vier auf zwei Stunden reduzierte und oft zwei Ortschaften an einem Tag besuchte.

Zur Orientierung im Land dienten dem Forscher Flüsse und Bahnlinien.

Der größte Teil der Forschung wurde von Weigand selbst durchgeführt, weil er glaubte, dass er als einzelner Forscher mehr erreichen konnte als im Team, das zu verschiedenen Ergebnissen käme.

Trotzdem gab es 47 Gemeinden, in denen die Forschung durch drei Helfer, Weigands Studenten, durchgeführt wurde: Ernst Bacmeister, Sextil Pușcariu und Arthur Byhan.

Um sein Ziel zu erreichen, hat Weigand acht Reisen zwischen 1895-1905 gemacht, und reiste insgesamt ca. 30.000 km. Diese Reisen wurden auf der Atlaskarte 66 gekennzeichnet.

Man vermutete, dass Weigand in jeder Gemeinde nur eine ausgewählte Person hatte, die von ihm willkürlich auf den damaligen Märkten, im Ort, bzw. in der Stadt, ausgewählt wurde.

Es war auch möglich, dass ihm von einem Priester oder Rechtsanwalt eine Person vorgeschlagen wurde, die aus der Gegend stammte und Weigand helfen wollte.

Ich habe im Laufe meiner Forschung entdeckt, dass Weigand am meisten die Analphabeten angesprochen hat oder Menschen, die immer ansässig in demselben Dorf waren. Erstere wurden eventuell von Weigand gewählt, da sie keine Schulausbildung genossen und zweitere, da sie die jeweiligen Mundarten ihrer Ortschaften besser bewahrten.

Das Alter der ausgewählten Personen, die an der Forschung teilnahmen, war unterschiedlich und lag zwischen 15 und 80 Jahren.

Die Tatsache, dass zwischen den ausgewählten Personen auch Kinder von zwölf, zehn und auch neun Jahren befragt wurden, stellte sich als eine Überraschung dar. Eine Erklärung für diese Auswahl sei, dass Weigand die Aussprache der Kinder hören wollte.

Leider wurde die Aussprache der Kinder aus einem Gebiet mit der Aussprache der älteren Leute aus demselben Ort nicht verglichen. Dies ist als negativer Aspekt in Weigands Forschung anzumerken.

Ein weiterer Nachteil von Weigands Forschung ist, dass er nicht immer das Alter und die Namen seiner ausgewählten Person notierte.

Für seine Niederschreibung benutzte Weigand eine sehr komplizierte Methode mit vielen Zeichen für denselben Vokal. Er wollte die ganz feinen Nuancen markieren. Für den Vokal „e“ hatte er 3 verschiedene Aussprachen gehört und gleichzeitig unterschiedlich gekennzeichnet: „ė ë ẻ“.

Da sein phonetisches System zu kompliziert war, wurde es von seinen Nachfolgern nicht angenommen.

Ein Problem, das Weigand bewusst wurde, wenn eine ausgewählte Person zweimal gefragt wurde und die Aussprache der Laute unterschiedlich war. Dies stellte Weigand vor erhöhte Schwierigkeiten.

Weigand startete seine Dialektforschung 1895 im Banat, ein Gebiet in Rumänien, welches sich im Süd-Westen von Siebenbürgen befindet. Zu damaligen Zeiten war das Banat im ökonomisch-sozialen Bereich mehr entwickelt als andere Gebiete.

Weigands Ankunft im Banat wurde durch die lokalen Zeitungen als Ereignis angesehen und mit großer Ehre empfunden.

3. Das dritte Kapitel mit dem Titel „*Der Banater Dialekt*“ beschreibt wie Weigand seine Forschung begann. Er kam 1894 in das Banat und begann sofort mit der Feldarbeit. Seine Ergebnisse auf diesem Gebiet wurden in dem dritten Jahresbericht veröffentlicht. In diesem Gebiet erfuhr Weigand von allen Dialektstudien, die von seinen vorherigen Kollegen gemacht wurden.

Hervorzuheben ist außerdem, dass, bevor Weigand seine Ergebnisse in dem Jahresbericht veröffentlichte, von ihm eine detaillierte Beschreibung der geographischen Lage vom Banat erstellt wurde. Seine Erforschungen über die Bevölkerung des Banats, ihre Ortschaften, die Flüsse, aber auch die Schwierigkeiten, auf die er traf, hielt er schriftlich fest.

Weigand bemerkte, dass wenn man verstehen will wie ein Volk spricht, dann sei es von enormer Wichtigkeit die Faktoren zu verstehen, die die Entwicklung dieser Aussprache beeinflussten.

In der Zeit, als Weigand seine Forschung begann, war die Benennung der Bevölkerung, die zusammen mit den Rumänen im Banat lebten, für ihn ein Aspekt von besonderer Bedeutung.

Überraschend ist auch die Tatsache, dass in jeder Region der Ausgangs- und der Endpunkt seiner Forschungsreise immer gleich waren.

Weigand war bei der Erforschung der rumänischen Ethnographie und Folklore von großem Eifer geprägt, sodass er in jeder Region, in der er Dialektforschungen durchführte, rumänische Geschichte und Volkslieder sammelte, die in seinen Jahresberichten veröffentlicht wurden.

Mit diesen Liedern wollte Weigand manche phonetische Erscheinungen mit seinem Fragenbogen vergleichen, um diese als Kontrollmethode seiner Forschungsergebnisse wiederzuerkennen. Er folgte damit der Entwicklung mancher Vokale, die sich neben bestimmten Gruppen von Konsonanten befinden.

Auch in diesem Kapitel stellte ich vor, nach welcher Methode Weigand seine unterschiedlichen Laute klassifizierte und eingestufte, abhängig von ihren Varianten. Eine wichtige Aufmerksamkeit besitzt dabei Weigands Klassifizierung der Vokale und der Konsonanten.

Es ist sehr interessant, dass Weigand seine Entscheidung begründete. Seine phonetische Umschrift wurde von ihm für seine ganze Dialektforschung erhalten.

Weigands Aufmerksamkeit richtete sich auch an den musikalischen Aspekt der Mundarten. Er merkte, dass der Banater Dialekt musikalischer ist als der Walachische Dialekt. Die Argumente von Weigand, die ihn zu dieser Aussage führten, werden detailliert in meiner Arbeit vorgestellt.

Die Ergebnisse der Untersuchungen aus dem Banat, so wie sie auf dem Fragenbogen niedergeschrieben wurden, waren danach vollständig in dem dritten Jahresbericht veröffentlicht.

Leider ist sein Original-Fragebogen durch den zweiten Weltkrieg verloren gegangen.

Auf seinem Weg durch das Banat identifizierte Weigand in einigen Untersuchungspunkten manche Merkmale der Mundarten, die keinem Dialekt zugehörten. Deswegen wählte er für diese Gebiete zwei Namen:

„s-Gemeinde“ und „o-Gemeinde“.

Der Forscher meinte mit „s-Gemeinde“ eine kleine Gemeinde, die zwischen Caransebeș und Reschitza lag, ein Gebiet, in dem er manche herrschende phonetische Merkmale entdeckte, wie zum Beispiel: die Laute š, ž. Diese wurden in der Sprache durch s, z ersetzt. Mit der Entdeckung dieser Gemeinde kam Weigand in Konflikt mit Hodoș, einem Schriftsteller, der manche

populärliteratur sammelte, die danach von Weigand veröffentlicht wurde. Diese Werke enthielten phonetischen Erscheinungen, die in diesen zwei Gemeinden identifiziert wurden, welche es auch eventuell in anderen Gemeinden wie Slagna, Prisian und Visag gäbe.

Weigand lehnte diese Informationen ab, weil er in diesen genannten Gebieten, nach diesen Hauptmerkmalen forschte, sie jedoch nicht verzeichnen konnte.

Weigand versuchte, mehrere Erklärungen für diese Ausnahme zu finden. Eine ist, das die Menschen sich von einem Ort zum anderen bewegen.

In demselben Stil beschrieb Weigand auch die „o- Gemeinde“. Hier wurde *jedes betonte a als offenes o gesprochen, wie a auf Magyarisch.*

Die Gemeinden, in denen Weigand auf diese Merkmale traf, waren: Mehadika, Krania und Bania. Hier hörte man folgende Aussprache: *opa = apă, koşo=casă, u.s.w.*

Andere Merkmale, die in den beiden Gemeinden angetroffen wurden, waren folgenden: Jedes unbetonte *o* egal ob es aus *a* oder aus *e* stammt, hörte man als *volles a in der Aussprache*, zum Beispiel: *barbo = bărbat , batut = băţut.* Auch für diese phonetischen Erscheinungen versuchte Weigand eine Erklärung zu schaffen.

Beobachtete man die Beschreibung der beiden Gemeinden „o und s- Gemeinden“, merkte man sofort die Qualität des Forschers, der auf Details eine besondere Aufmerksamkeit legte.

4. In dem vierten Kapitel mit dem Titel „**Die Dialekte von Körösch und Marosch Flussaufwärts**“ befinden sich die Ergebnisse von der zweiten Forschungsreise Weigands im Sommer 1896, die in dem vierten Jahresbericht veröffentlicht wurden.

Der Forscher gab dieser Reise jenen Namen, da es diese beiden Flüsse in dieser Region gibt.

Im Vorwort des vierten Jahresberichtes nannte er erneut die Ortschaften, in denen er seine Forschungen durchführte, aber er präsentierte auch, wie er auf den Märkten sein ausgewählten Personen suchte, oder wie er diese mit Hilfe der örtlichen Regierung fand, die ihm helfen wollte, seine Arbeit zu erleichtern.

Es war für mich hoch interessant zu entdecken, dass Weigand Herrn Bacmeister nach Siebenbürgen geschickt hatte, um die Forschungsarbeit zu erledigen.

Weigand glaubte, dass er erst einmal Herrn Bacmeister ausbilden sollte, bevor er ihn zur Forschung nach Siebenbürgen schicken sollte. Mit Hilfe von Bacmeisters Ergebnissen konnte Weigand seine Forschungsarbeit bewerten, vergleichen und kontrollieren.

Nachdem er die Ergebnisse seines Studenten veröffentlichte, ging er in dasselbe Gebiet, in dem sein Schüler geforscht hatte und machte einige Stichproben. Weigand konnte feststellen, dass die Ergebnisse von beiden übereinstimmten. Diese Arbeitsmethode erwähne ich ausführlich in meiner Arbeit.

Um die Qualität der Ergebnisse der phonetischen Niederschreibung zweier Forscher zu erhalten, ist selbstverständlich eine der besten Kontrollmethoden, die Forscher in das gleiche Gebiet zu schicken, um anschließend ihre Resultate zu vergleichen und zu bewerten.

Weigand fing erstmals mit dem Banater Dialekt an. Die Ergebnisse seiner Forschungsarbeit wurden wieder in einem Jahresbericht veröffentlicht. Er hat das Banat als Anhaltspunkt für alle Vergleiche angenommen, sodass er jedes Ergebnis aus jedem anderen Gebiet immer mit dem Ergebnisse aus dem Banat verglich.

Weigand sagte zum Beispiel, dass im Banat die Laute *ś ź* (die aus *c, g* stammen) werden wie *ŝ, ž* ausgesprochen. Er betonte, dass in dem Gebiet der Körösch und Marosch die Laute *ŝ, ž* - die typisch für das Banat sind - dort jedoch nicht zu hören waren, sondern sie erschienen als *ś, ź*. Auf diese Weise arbeitete er mit allen Merkmalen für jedes neue Gebiet: Er verglich die neuen Ergebnisse gegen die bereits vorhandenen aus dem Banat, welche dort zu einem früheren Zeitpunkt entdeckt worden waren.

Um erklären zu können wie manche Lautgruppen sich in der Sprache mancher Menschen aus einem bestimmten Gebiet verhalten, fügte Weigand auf seinem Fragenbogen Hilfwörter ein, zum Beispiel: An der Stelle 23 in seinem Fragenbogen befindet sich das Wort „*sîn*“, um zu erkennen, wie „*n*“ in der Sprache neben anderen Vokalen klingt. Auch in dieser Stellung fügte Weigand ebenso ein Wort ein mit „*n*“ zwischen zwei Vokalen, die in diesem Gebiet als „*r*“ zu hören waren.

Er brachte auch für andere Konsonanten zwei Beispiele, um seine Ungewissheit zu negativieren.

Es gab mehrere Wörter, in denen der Forscher eine große Mehrzahl der phonetischen Laute entdeckte, die er mit Hilfe der Unterteilung „*a, b, c, d*“ niederschrieb.

Ich bemerkte bei meinen Forschungen, dass Weigand alle Fachschriften von jedem Gebiet, in denen er forschte, bekannt waren. Er arbeitete mit dem Buch „*Die Rumänen aus dem Siebenbürgen*“ (Bukarest, 1888), von Teofil Fâncu und George Candrea, wo der Lebensstil, die Tracht, Bräuche und Sitten der Motzen und Mokbanen beschrieben wurden.

Auf einer Forschungsreise traf er diese beiden Gruppen. Er las dieses Buch, um in die Gegend, wo diese Gruppen lebten, zu gehen und um zu erkennen, welche Beschäftigungen sie hatten und was für eine Sprache sie sprachen. Die Informationen, die Weigand über diese beiden Gruppen sammelte, wurden später von Historikern bestätigt.

Weigand hat ihre Sprache nicht vollständig untersucht, aber ihm war wichtig, dass die Sprache der Motzen und Mokbanen erforscht werden musste.

5. In dem fünften Kapitel mit dem Titel: „**Die Wichtigkeit des fünften Jahresberichts**“ hebe ich die Entwicklung der Forschungsarbeit von Weigand hervor.

Eine äußerst wichtige Information, die in diesem Jahresbericht veröffentlicht wurde, erklärte Weigands Ziel.

An dieser Stelle sprach er über seinen „Linguistischen Atlas“, der die Karten mit seinen Arbeitsergebnissen präsentierte.

Da Weigand seinen Atlas „*Linguistischer Atlas*“ nannte und nicht „*phonetischer Atlas*“ wurde er später von seinen Nachfolgern kritisiert.

In dem Vorwort dieses Atlas schrieb Weigand, dass die Druckkosten für ihn von der *Rumänischen Akademie* aus Bukarest übernommen wurden und seine Dialektstudien auf Karten erhalten sein werden, die an wissenschaftlichem Wert zunehmen da auf ihnen die dialektalen Merkmale enthalten sein werden.

Weigand versuchte ein Studium über *Meglens* Aussprache durchzuführen, die er sehr interessant fand. Deswegen machte er auch eine Sammlung von Texten, die als Grundlage für seine Studien in diesem Fach galten.

6. In dem sechsten Kapitel mit dem Titel „**Einführung in den Dialekt des oberen Olthales**“, werden die Ergebnisse der Dialektforschung aus diesem Gebietes vorgestellt.

Die Ergebnisse sind hochinteressant, da wir wissen, dass in diesem Gebiet die Forschungsarbeit von Sextil Pușcariu, einem Studenten Weigands, vorgenommen wurde.

Seine Ergebnisse werden später im Atlas auf den Karten eingetragen, nachdem Pușcariu seine Forschung im Sommer 1896 in dem oberen Olthale durchführte, wo er am häufigsten Rumänen traf, aber auch manche Sachsen und Magyaren .

Neben seiner Forschung war es Pușcariu sehr wichtig, die Religion dieser Menschen kennen zu lernen. Dieses Detail interessierte Weigand hingegen nicht. In diesem Gebiet entdeckte Pușcariu bei den Rumänen zwei verschiedene Religionen: Eine griechisch-katholische und eine griechisch-orientalische.

Pușcarius Ansicht nach hat die Religion die Aussprache der Menschen aus diesem Gebiet zum Teil beeinflusst.

In diesem Gebiet wurde Pușcariu von Herrn Bacmeister begleitet. Die beiden haben einen Fragebogen zu derselben Zeit während der Reise ausgefüllt, da sie am Ende die Ergebnisse vergleichen wollten.

Manchmal waren die Ergebnisse nicht gleich, weshalb Pușcariu entschied, dass er seine Ergebnisse zur Veröffentlichung geben wollte, weil es sein Forschungsfeld war.

Die Unterschiede der Niederschriften der beiden waren unbedeutend und unbemerkbar. Das zeigte, dass beiden von derselben Person ausgebildet worden waren. Pușcariu führte eine Neuigkeit in seine phonetische Niederschrift ein. Er kam mit einem neuen Zeichen „ć“, welches aus dem Kroatischen entlehnt wurde. Es musste einen Laut zwischen *t´* und *k´* wiedergeben.

Von seinem untersuchten Dialekt bemerkte Pușcariu, dass er mit der Art der dakorumänischen Mundarten vergleichbar ist, aber auch mit der Schriftsprache. Der Unterschied lag nur in der Art der Aussprache, von dem geschlossenen „e“ in der Art, wie die Labialen behandelt wurden und auch in der Erhaltung des „-u“ am Ende der Wörter als geflüsterter Vokal.

7. In dem siebenten Kapitel mit dem Titel „*Der Dialekt von Somesch und Tissa*“ werden die Forschungsergebnisse aus diesem Gebiet präsentiert. Dieses Mal wurde die Forschung von Weigand geleitet, der seine dritte Reise am 2 August 1897 gestartet hatte. Bis zu diesem Datum beendete er seine Forschung auf der Süd- und Südwest-Seite, während in Süd-Ost die Arbeit von Sextil Pușcariu gemacht wurde, so dass für Weigand nur die Arbeit im Norden und im Zentrum unerledigt blieb - das Gebiet, der Flüsse Somesch und Tissa, aber auch der obere Teil des Muresch.

Der Ausgangspunkt von Weigands Reise war das magyarische Dorf Megyazó in der Nähe von Miskolcz, welches auch der Endpunkt der Reise war. Auf dieser Reise studierte Weigand ebenfalls die magyarische Typologie, die mit der rumänischen verglichen wurde.

Unter Berücksichtigung von Weigands Arbeitsmethode merkte man, dass er gründliche rumänische historische Kenntnisse hatte, weil er wusste, wo in den Gebieten Rumänen verteilt waren. Weigand trug neben seiner großen Forschungsarbeit auch zur Schreibung der rumänischen Geschichte bei: Mit Hilfe seiner Forschung wurden die rumänischen Grenzen aufgezeichnet.

In diesem Gebiet stellte Weigand eine merkwürdige Tatsache fest: Obwohl der Ortsname seines Ausgangspunktes einen ungarischen Namen trug, wohnte dort eine Bevölkerung mit rumänischer Herkunft, die auf Grund der sozialen und politischen Bedingungen der Zeit ungarische Namen trugen, die ungarisch sprachen, weil sie von der herrschenden Klasse nicht unterdrückt werden wollten.

Weigand entdeckte, dass unter einem ungarischen Namen des öfteren eine rumänische Identität lag. Deswegen wählte er als Ausgangspunkt dieser Forschungsreise eine Ortschaft mit ungarischem Namen, um zu studieren, wie und warum sich die rumänischen Elemente unter der ungarischen Bevölkerung verstärkten.

Außerdem beeindruckte Weigand, wie die ungarische Sprache, die rumänische Sprache und den Wortschatz der Rumänen beeinflussten, die sich unter einer magyarischen Herkunft versteckten.

Weil Weigand von einer neutralen Region kam, setzte er sich für die unterdrückten Rumänen mittels dreier Wege ein:

1.– Er war der Erste, der die gesprochene rumänische Sprache in drei Dialekte verteilte, mit der Systematisierung der phonetischen Merkmale jeder Mundarten;

2.- Er identifizierte die Rumänen, die sich unter verschiedenen Nationalitäten versteckten. Weigand kämpfte für diese Unterdrückten.

3.- Er identifizierte die rumänischen Gebiete, die unter fremder Regierung lagen und veröffentlichte die Ergebnisse seiner Untersuchungen.

Neben diesen drei großen Verdiensten befaß Weigand weitere, die ich in meiner Arbeit gründlich detailliere. Ich stellte fest, was für eine entscheidende Rolle Weigand für die rumänische Dialektologie und die Geschichte der Sprache hatte.

Während dieser Reise erfuhr Weigand eine schlechte Erfahrung. Er wurde verhaftet, da er keinen Pass für das ungarische Gebiet besaß. Dies wurde als Grund genommen, ihn zu verhaften, da er als Spion betrachtet wurde, was jedoch nicht der Wahrheit entsprach. Die Verhaftung wurde von der Regierung durchgeführt, um Weigands Reise zu unterbrechen.

Weigand fühlte sich schon lange verfolgt, denn die Regierung merkte, dass er neben seiner Forschungsarbeit, sich für die Rechte der unterdrückten rumänischen Bevölkerung einsetzte.

Nach einer Nacht im Gefängnis wurde Weigand wieder frei gelassen.

Nebenbei beschäftigte sich Weigand auch mit der Demographie, wobei er die Zahlen der rumänischen Einwohner meistens von den Priestern erhielt.

Während er flussaufwärts auf der Somesch und Tissa voranschritt, traf er auf eine gemischte Bevölkerung, die unter Rumänen lebte, wie zum Beispiel: Magyaren, Sachsen, aber auch Juden.

Er war erstaunt, mit wie viel Gewalt man die Rumänen behandelte als tolerierte Nation in ihrem eigenen Land.

Auf seinem Weg zu Satu Mare zwischen Somesch und Tissa traf Weigand auf eine isolierte Gemeinschaft, bestehend aus 14 Gemeinden, die „Țara Oaşului“ genannt wurde. Er wusste nicht, zu welchem Dialekt diese Gemeinschaft zuzuordnen war. In diesem Gebiet führte er keine Dialektforschung durch, aber er interessierte sich für manche Details, wie zum Beispiel: Der Name des Ortes, die Tätigkeiten der Bewohner, ihre Nahrungsquelle, ihr Aussehen. Eine besondere Aufmerksamkeit widmete er Studien ihrer Bekleidung.

8. Das achten Kapitel mit dem Titel „**Der rumänische Dialekt von der kleinen Walachei, Serbien und Bulgarien**“, stellte Weigands Forschungsmethode von diesem Gebiet vor sowie, ihre Ergebnisse und Probleme, die ihm auf seiner langen Reise begegneten. Während seiner ganzen

Forschungsreise in dem rumänischen Gebiet wurde Weigand von seiner Frau begleitet, die in diesem Jahr ihr einziges Kind auf die Welt brachte.

Auf der Reise nach Serbien und Bulgarien wurde Weigand dieses Mal von Herrn Byhan begleitet. In diesem Gebiet traf Weigand Rumänen, aber er entdeckte auch Aromunen, die zunehmend ihre Sprache verlieren, weil sie fast voll und ganz von Rumänen assimiliert wurden.

Weigand beschrieb mit großer Hingabe eine Erscheinung, die ihn überraschend traf. Er merkte, dass die Rumänen als toleriertes Volk in ihrem eigenen Land lebten und die beherrschenden Nationen sie assimilieren wollten.

Dennoch geschah das Gegenteil, da alle Nationen, die in dem rumänischen Gebiet angesiedelt waren von Rumänen assimiliert worden waren. Weigand notierte keine Ausnahme von dieser Regel.

Die Natur und die Sehenswürdigkeiten zogen Weigands Aufmerksamkeit auf sich und er erwähnte jene Eigenschaften stets in seinen Berichten.

Der Forscher war von der rumänischen Gastfreundschaft und kulinarischen Besonderheiten sehr beeindruckt.

Weigand teilte ebenso jedes Mal die angetroffene Bevölkerung nach ihren Sprachen nach auf. Er begrenzte das Gebiet, seiner Forschung auf jenes, wo es eine rumänisch sprechende Bevölkerung gab, weil das sein Fachgebiet war und nur wenn er genau wusste, wo Rumänen wohnten und lebten, konnte seine Arbeit als vollständig angesehen werden.

Nur so konnte die linguistische rumänische Grenze gekennzeichnet werden, nachdem er in Serbien und Bulgarien feststellte, wo Rumänen lebten und wohnten, und er im Nachhinein genau wusste, wie viele Rumänen dort wohnten.

Der Linguist besuchte auch die gesamten Gebiete, aus denen Rumänen einwanderten. Er stellte fest, dass sie aus dem Banat kamen, welches er an ihrer Aussprache bemerkte.

In der kleinen Walachei verließ Herr Byhan Weigand, und so blieb er wieder allein. In diesem Gebiet traf Weigand auf ein neues phonetisches Problem und um es zu erfassen, fügte er auf dem Fragenbogen noch ein Substantiv „șarpe“ ein, das er mit „șapte“ verglich. Er fragte bei diesem Substantiv ebenso nach der Pluralform.

9. In dem neunten Kapitel mit dem Titel **„Der Dialekt aus der Großen Walachei“** werden die Ergebnisse von der fünften Reise präsentiert, die Weigand allein machte mit dem Ziel, die dakorumänischen Dialekte weiter zu entdecken. Diese Reise begann am 29 Juli 1899. Der Ausgangspunkt und der Endpunkt dieser Reise war Kronstadt.

Auch während dieser Reise entdeckte er eine Reihe bulgarischer Dörfer, die neben der rumänischen Hauptstadt ansässig waren. Er entdeckte, die Hauptmerkmale der Aussprache dieser Bevölkerung aus Bulgarien, die schon in diesem Gebiet verwurzelt waren.

Die Bulgaren in Rumänien waren sehr zahlreich. Sie behielten ihre Sprache und sprachen zudem auch sehr gut rumänisch. Diese Phase dauerte nicht so lange, da die Bulgaren von den Rumänen assimiliert wurden.

Weigand beschäftigte sich mit der Begrenzung der Gebiete, in denen bulgarisch gesprochen wurde, aus zwei Gründen:

- 1.- Er wollte das Verschwinden der bulgarischen Sprache durch ihre Assimilation durch die rumänische Sprache erforschen.
- 2.- Er wollte zudem wissen, ob die bulgarische Sprache eine Beeinflussung auf die rumänische Sprache ausgeübt hat. Wenn es zu dieser Beeinflussung stattfand, wollte er erkennen, auf welchem Niveau der Sprache sich dieser Prozess ereignetet.

10. In dem zehnten Kapitel mit dem Titel **„Die Dialekte aus Moldavien und Dobrudscha“** bin ich auf Weigands Spuren in dieser Region gegangen.

Weigand notierte auch hier die Zusammenstellung der Bevölkerung, die zusammen mit den Rumänen wohnten, weil er wissen wollte, wie sie sich gegenseitig auf phonetischen und lexikalischen Ebenen beeinflussten.

Er war nicht überrascht, als er in Moldavien Juden, Russen und Bulgaren traf. Die Reise durch diese Gegend machte er 1901 mit Herrn Byhans.

Ich verfolgte Weigands Ergebnisse in diesem Gebiet mit sehr viel Aufmerksamkeit, da ich aus dieser Region stamme und meine Ohren in der Aussprache dieses Dialektes ausgebildet sind. Ich besuchte einige von Weigand erforschten Orte, um zu verfolgen, wie er seine Niederschreibung gemacht hatte, und ich war beeindruckt, zu erkennen, dass viele von seinen damaligen phonetischen Entdeckungen noch heutzutage in der örtlichen Aussprache erhalten wurden. Hieraus ließe sich schließen dass die rumänische Aussprache sehr konservativ ist.

Als eine Besonderheit der Aussprache der Menschen in Moldavien bemerkte Weigand, dass Synkopen, die an den Wörtern, die mit derselben Silbe endeten und anfangen auftraten.

Diese Erscheinung wollte sich auch in der literarischen Sprache durchsetzen. Über diese von Weigand erkannte Tendenz der Synkopenbildung spreche ich ausführlich in meiner Arbeit.

11. In dem elften Kapitel mit dem Titel **„Die rumänischen Dialekten von der Balkanhalbinsel“** werden die Ergebnisse vorgestellt, die Weigand bei Rumänen und Aromunen in Bulgarien traf.

In diesem Kapitel werden die Dialektmerkmale, die Weigand in dem aromunischen Dialekt aus Gopešeni und Grămușteni festgestellt hatte, präsentiert. Wenn wir an das Ziel denken, welches sich Weigand vorgenommen hatte,

verstehen wir, warum sich Weigand für die geographische Verteilung der Rumänen interessierte, denn er wollte die dakorumänischen Dialekte erforschen.

Aus diesem Grund musste er zum Anfang die rumänischen Gebiete entdecken und eingrenzen. Nachdem er sich sehr gut informierte, erweiterte er sein Forschungsfeld auch auf der Balkanhalbinsel, da neben vielen anderen Nationalitäten, dort auch Rumänen lebten, die aus verschiedenen Gründen in diesem Gebiet wohnten, am meisten jedoch aus politischen und administrativen Gründen .

Weigand ist sehr bedeutend für die rumänische Kultur, weil er den Begriff von „aromun“ eingeführt hat, ein Name für die Rumänen, die walachisch sprachen, die Walachen aus der Region Pindus, die Walachen gegenüber der Donau, Kutzowalachen und die Zinzaren.

Mit anderen Worten nannte Weigand Aromunen, alle Dakorumänen, die südlich von der Donau lebten. Diese Aromunen besuchte Weigand zwischen dem 30 April 1889 und dem 24 Mai 1890. Sie waren in Mazedonien, Albanien, Griechenland und Epirus verteilt.

Der Forscher wurde auch dort mit den Merkmalen der Sprachen beschäftigt, aber er vergaß nicht, die soziale Lage in der die Aromunen lebten, zu untersuchen.

Danach richtete Weigand seine Aufmerksamkeit auf Einzelheiten, die zu der Lebensweise und Denkweise dieser Bevölkerungsgruppen gehörten, aber am meisten wollte er ihre Probleme kennenlernen.

Weigand traf Aromunen auch in anderen Gebieten wie zum Beispiel in Bosnien, Balije – Herzegowina, Albanien bei Durazzo, Tirana, Elbassan und Kavaja.

Die Aromunen von Albanien wurden in sehr kleiner Anzahl gefunden und sie haben nur ganz selten Gemeinde gegründet, wo sie ihren Dialekt erhielten.

Aus diesem Gebiet kehrte Weigand mit einer Sammlung von Texten zurück, die der Forscher in dem 16. Jahresbericht veröffentlichte.

12. In dem zwölften Kapitel mit dem Titel „*Welchen Zweck hatte Weigand mit der Herstellung des Atlas*“ kennzeichne ich, wie Weigands Arbeit sich verwirklicht hat. Er schaffte ein beeindruckendes Werk mit dem Titel „*Linguistischer Atlas des dakorumänischen Sprachgebiets*“, Leipzig, 1908.

Dieses Werk gilt als Leitfaden für jeden, der Dialaktforschungen betreibt oder Dialektologie studieren will, da es den Beginn des Zeitraumes der Sprachwissenschaftsgeographie markiert.

Als Weigand mit seiner Forschungsarbeit anfang, hat er sich mehrere Ziele vorgenommen:

1. Das erste Ziel war das Wissen über die Mundarten der Rumänen, die nicht von der literarischen Sprache beeinflusst wurden. Seine Dialektforschung hat dieses Bestreben ermöglicht.

Weigand entschied, dass er allein die Forschungsarbeit machen wollte, da er glaubte, dass das Endprodukt ein besseres sei, wenn dieses von einem einzigen Forscher durchgeführt würde. Er meinte, wenn an der Arbeit mehrere Personen teilnehmen und wenn diese Personen nicht ausreichend gebildet seien, wären die Ergebnisse unbrauchbar für die Phonetik.

Der Professor war der Meinung, dass die ausgebildeten Einheimischen am schlechtesten die Laute hören würden, da sie nur ihrer Dialekt kennen. Ihre Laute identifizierten sich mit dem geschriebenen Bild, während die Bauern, die einfachen Menschen, die nicht in der Schule waren und nicht lesen konnten, ein freieres Gehör besaßen.

Weigand merkte, dass der Unterschied in der Aussprache zwischen *pjatrø* und *pəatră*, von den ausgebildeten Leuten nicht bemerkt wurde und sie diesen Unterschied nicht hören konnten. Das Erkennen dieses Ausspracheunterschiedes war für die Bauern ein Grund zum Spotten.

2. Das zweite Ziel Weigands, das er durch seine Dialektforschung verfolgte, ist seine Theorie, dass das Wissen der Dialektalformen und ihre Verteilung auf dem rumänischen Gebiet auf ein großes Wissen der Modalität der Sprachentwicklung schließen lässt.

3. Die Bevölkerungsbewegung kann sehr gut bei den Dialekten, die klar auf Weigands Karten gekennzeichnet wurden, erkannt werden.

4. Volksfremde Elemente wurden in den Dialekten erkannt, entweder stammen sie durch die Auswanderung oder sie stammen von der alten und ansässigen Bevölkerung, die die Rumänen später rumänisiert haben.

5. Weigand sagte, dass das Ziel seines Atlas eine Erklärung für den Begriff „*Linguistik*“ geben würde. Neben diesen genannten, hatte Weigand noch weitere Objektiv.

Einer der Schwerpunkte meiner Forschung war die Art und Weise, wie Weigand seinen Atlas strukturiert hatte. Er war klar und logisch gegliedert und in 67 Karten aufgeteilt.

In den ersten 48 Karten präsentierte er die Ergebnisse aus seiner Feldforschung, die er bereits in seinen Jahresberichten veröffentlicht hatte. In diesen Atlaskarten wurde nur die Aussprache aus den Gemeinden erfasst, in denen er seine Forschung durchführt hatte.

Auf den Karten wurden die Namen der Orte mit einer zugeordneten Nummer, wo die Forschung stattgefunden hatte, gekennzeichnet. Jeder Karte enthielt nur vier Wörter, zwischen denen eine gegenseitige phonetische Verbindung bestand.

Sie sollten die Behandlung der „*Dental- oder Labial-Reihe*“ aufzeigen. Dieser Aspekt wurde mit Hilfe eines Quadrates dargestellt, welches in vier Dreiecke aufgeteilt und mit unterschiedlichen Farben gekennzeichnet wurde.

Jedes Dreieck mit seiner Bedeutung in phonetischer Umschrift wurde in der Ecke jeder Karte erklärt.

Am Rand jeder Karte stand das Wort, das während der Forschungsarbeit analysiert wurde und dessen Form hervorgehoben werden sollte. Diesem Wort wurde eine Nummer zugeordnet, die der Nummer aus seinen Dialektforschungen entsprach. Neben diesem Wort steht ein gefärbtes Dreieck, begleitet von der Erklärung seiner Bedeutung bezüglich seiner phonetischen Transkription.

Um sein System der Transkription besser verstehen zu können, ist es sinnvoll, sich eine seiner Karten näher anzuschauen.

Es ist hilfreich, einen Blick auf die Karten zu werfen, um zu erkennen, wo sich die Laute parallel entwickelt haben, da in diesen Orten alle Farben gleich dargestellt wurden, woraus zu schließen ist, dass dort die gleiche Aussprache gefunden wurde.

An der Stelle, bei der in dem Quadrat eine andere Farbe erscheint, bedeutete dies, dass eine andere Aussprache vorkam. Dieses Phänomen konnte oft festgestellt werden, so wie es auf den Karten 10, 18, 26, 34, 42 dargestellt wurde.

Mit Hilfe dieser Darstellung konnte Weigand das Studium der Dialektgrenzen vereinfachen, um auf diese Weise, Antworten auf die Grundfragen bezüglich der linguistischen Veränderungen zu bekommen.

Die anschauliche Präsentation aller Gebiete auf einer einzigen Karte war aus Platzgründen nicht möglich. Deswegen stellte er seine Forschungsergebnisse auf 48 Karten dar. So konnte er die Hauptmerkmale jedes entdeckten Dialektes in der beschriebenen Form verfassen.

Die Gesamtheit aller Karten umfasste damit das „*Dakorumänischen Gebiet*“, welches in sechs Sektionen eingeteilt wurde:

1. Sektion Nordwest - Karte Nr. 1 – 8
2. Sektion Südwest - Karte Nr. 9 – 16
3. Sektion Süd - Karte Nr. 17-24
4. Sektion Nord - Karte Nr. 25 – 32
5. Sektion Nord –Ost - Karte Nr. 33 -40
6. Sektion Süd -Ost - Karte Nr. 41 – 48

Rechts oben auf den Karten sind die durchlaufenden Nummern angebracht, außerdem ist jede Sektion noch einmal links oben von 1-8 nummeriert. Dies hat den Zweck, das Auffinden der entsprechenden Karten zu erleichtern.

Alle Nummern 1 einer Sektion enthalten dieselben Wörter, ebenso alle Nummern 2, alle Nummern 3 u.s.w.

Nach diesen Karten folgten 18 **Übersichtskarten** von Nummer 49 – 64, die nicht die einzelnen Wörter, sondern die lautlichen Erscheinungen behandeln und auf den vorausgehenden Sektionskarten beruhen.

Weigand hat nicht alle Dörfer untersucht, da dies von ihm als zu umfangreich betrachtet wurde. Insgesamt wurden 752 Orte auf den Karten eingetragen und bei vier- bis fünfhundert hat Weigand nur Stichproben gemacht, deren Eintragung lediglich in den Dialektstudien und auf den Karten hinterlassen wurde, da sie nichts Neues boten.

Auf den Übersichtskarten hat Weigand oft nur die Nummern der Dörfer angegeben. Es gibt im Vorwort seines „*Linguistischen Atlas*“ eine Liste mit den Namen dieser Dörfer, die von Weigand präsentiert wurden. Zudem werden die Namen der Dörfer, ihre Lage und der Jahresbericht, in dem sie veröffentlicht wurden gezeigt, so dass eine schnelle Durchsichtung möglich ist.

Weigand gab jeder Übersichtskarte eine Überschrift, die den Inhalt der Karte angibt. Die Erklärung der Farben und Grenzlinien erschien meist links oben in einer Legende.

Die Karte 65 ist die **Dialektkarte**, in der Weigand eine Verteilung der Mundarten zu den drei größten Dialektgruppen vorgenommen hat.

Karte 66, die **Routenkarte** genannt wurde, zeigt die von Weigand auf den verschiedenen Reisen zurückgelegten Wege und auf Karte 67 hat er innerhalb und außerhalb des rumänischen Sprachgebiets die verschiedenen Völker dargestellt.

In dem Vorwort des Atlas hat Weigand eine Erklärung des phonetischen Alphabetes gegeben, welches von ihm verwendet wurde und auch eine eingehende Darstellung des Lautstandes, der den Schlüssel zum Verständnis der ganzen Entwicklung der Sprache bot.

Seine Dialektstudien führten ihn zu einer Aufteilung des Dakorumänischen Sprachgebiets in vier große Dialekte, unter Berücksichtigung der phonetischen Merkmale jeder Region. Die vier entdeckten Dialekte waren folgende: Dakorumänische, Aromunisch, Megleno-rumänisch und Istrorumänisch.

Während seiner Feldforschungen bemerkte Weigand, dass es zwischen den Dialekten viele phonetische Unterschiede gab, die zu einer früheren Phase führen, die altrumänisch genannt wurde. Diese bildete sich im siebten bis zum neunten Jahrhundert.

Die altrumänische Sprache stammt aus dem Vulgärlatein und unterscheidet sich von den anderen romanischen Sprachen.

Diese These führte Weigand als Verfechter dieser Theorie an, da er glaubte, dass die rumänische Sprache eine unabhängige romanische Sprache und nicht ein italienischer Dialekt sei, so wie manche Forscher glaubten.

Neben den vier identifizierten Dialekten beschäftigte sich Weigand mit der Verteilung des **Dakorumänischen Dialektes** in vier Unterdialekte, die er nicht

korrekt „Dialekt“ genannt hatte.

Weigand hat die Hauptmerkmale jeder (Unter)Dialekte identifiziert und strukturiert. In diesem Sinne sprach er von drei Dialekten des Dakorumänischen Dialekts geredet:

1. **Der Banater Dialekt** mit dem Zentrum in Karansebesch
2. **Der Muntenische Dialekt**, in der Großen Walachei, Zentrum Bukarest
3. **Der Moldauische**, mit dem Zentrum in Iași, wozu er auch Bessarabien gerechnet hat.

In meiner Arbeit prüfe ich die Hauptmerkmale, die von Weigand während seiner Feldforschung identifiziert wurden.

Was sehr interessant und bemerkenswert an Weigands Präsentation ist, dass er als Erster über die **Übergangsdialekte**, **Mosaikdialekte** und **Mischdialekte** sprach und führte diese drei neuen Begriffe in der Sprachwissenschaft ein.

Weigand definierte die **Mosaikdialekte** als Dialekte die aus gruppenweiser Einwanderung aus verschiedenen Gegenden und zu verschiedenen Zeiten entstanden, die sich noch nicht assimiliert hatten. Er nannte als ein derartiges typisches Bild die Dialekte der Bukowina, die sich dem Moldauischen am Ende anschließen.

Weigand nannte **Mischdialekte**, die Dialekte die durch Mischung verschiedener anderer entstanden sind. Einer dieser Dialekte fand Weigand in „Munții Apuseni“ und identifizierte diesen mit dem „*Dialekt der Motzen*“.

Als **Übergangsdialekt** wurde von Weigand ein Dialekte bezeichnet, der zwischen zwei verschiedenen Dialekten existiert.

Mit Hilfe der 67. Karte hat Weigand hervorgehoben, wo Sprachkontakt der Rumänen mit anderssprachigen Völkern stattfanden.

Er entschloss sich eine Karte beizufügen, auf der nicht nur die Sprachgrenzen nach außen hin, sondern auch die fremden Elementen auf dem Lande und in den Städten angegeben wurden, soweit das ohne zu große Detaillierung möglich war.

Neben diesen drei (Unter)Dialekten vermutete Weigand, dass es an der Ostseite des Banats weitere Dialekte vorhanden seien, die von der Kleinen Walachei ihren Namen erhalten haben. Weigand meinte, dass sich diese Dialekte dem Banater Dialekt anschließen müssten.

Weigand vermutete, dass es in Maramuresch einen Dialekt mit einer kleinen Sprachgemeinschaft gäbe, mit Merkmalen, die nur in diesem Gebiet anzutreffen seien.

Weigands Intuition wurde später von anderen Forschern bestätigt, die zu dem Schluss kamen, dass es (Unter)Dialekte des „dakorumenischen Dialekts“ gäbe.

Neben diesen drei identifizierte (Unter)Dialekte wurden später auch der so genannte „**Krischan Dialekt**“ und „**der Maramuresch – Dialekt**“ erfunden.

13. In dem dreizehnten Kapitel mit dem Titel „**Weigand und die Sprachwissenschaft**“ habe ich Weigands große Rolle dargestellt, die er für die Begründung der Sprachwissenschaft, aber auch der Dialektologie besaß.

Sein großer Verdienst war, dass er „*die rumänische Dialektologie gegründet hat(...).Er war der erste , der sich methodisch an die Arbeit machte, mit Hilfe eines einzigen effizienten Mittels in dieser Domäne, nämlich die Erforschung auf dem Forschungsfeld.*“²⁷¹

Weigand könnte somit auch *Dialektologe par excellence* genannt werden, da die Anfänge der rumänischen Dialektologie mit Weigands Dialektforschung sehr verbunden sind.

Er gab dieser Domäne der– „Sprachwissenschaft“ viele konkrete Erklärungen und Anregungen.

Nach seinem Tod hinterließ er viele Dialektstudien, Glossaren, phonetische Transkriptionen sowie zahlreiche linguistische Karten, die später Teil einer der bekanntesten Atlasse aus der ganzen Welt wurden.

Die zweite Evolutionsphase der rumänischen Dialektologie fand zwischen den beiden Weltkriegen statt und dauerte bis ca. 1950. Sie wurde von Sextil Pușcariu durch das „*Rumänischer linguistischer Atlas*“, auch als *ALR* bekannt.

Sextil Pușcariu war Weigands Student und er lernte in Leipzig von seinem Professor, wie man die Forschung betrieb. Sehr interessant ist der publizierte Artikel, der von Pușcariu nach Weigands Tod geschrieben wurde: „*mit Weigands Tod verlor die rumänische Philologie einen von seinen besten Forschern, die sie gehabt haben, und auch einen großen Animateur. (...) Was am meisten von seinen Schriften bleibt, ist der Samen, der von ihm in den Geist seiner Schüler gepflanzt wurde.*“²⁷²

Die dritte Evolutionsphase der rumänischen Dialektologie wurde durch das Werk „*Neuer linguistischer Atlas nach Regionen*“ – *NALR* repräsentiert, von denen nur drei Ausgaben veröffentlicht worden sind.

Um dieses Werk zu verwirklichen, haben mehrere Forscher aus verschiedenen Regionen daran gearbeitet: Aus Bukarest, Cluj, Iași und Timișwara, aber auch Dialektologen aus Chișinău und Cernăuți.

Die vierte Evolutionsphase wurde durch die Erscheinung des „*Atlas linguarum Europae*“ – *ALE* gekennzeichnet, an der neben der Arbeit der

²⁷¹ Iorgu Iordan, *Gustav Weigand*, în *Arhiva*, XXXVII, 1930, Nr. 3-4, p.230

²⁷² Sextil Pușcariu, *Gustav Weigand*, în *Dacoromania*, VI, 1930, p.646

rumänischen Dialektologen auch einige Forscher teilgenommen haben, welche die Sprache der ungarischen Minderheit studiert hatten, aber auch Sachsen aus Siebenbürger und Slawen.

Das Hauptwerk von Weigand bleibt ein wichtiges Werk für alle Linguisten, Ethnographen, Folkloristen, Historiker und auch Politiker.

Weigands letzte Karte, die er in seinem Atlas eingeführt hat, wurde 1919 in Trianon in der „*Konferenz für Frieden*“ verwendet und war die Basis, nach der die Westgrenze von Rumänien gezogen wurde. Diese heutige Grenze stimmt genau mit der blau – grünen Linie, die von Weigand gekennzeichnet wurde, überein.

14. In dem vierzehnten Kapitel mit dem Titel: „***Weigand und die Meinung seiner Fachkollegen***“, präsentiere ich die Weise, wie Weigand von seinen Nachfolgern wahrgenommen wurde. Außerdem habe ich dargestellt, wie Weigands Forschungsarbeit von der Presse seiner Zeit verfolgt wurde.

Allein seine bloße Anwesenheit in einem Gebiet oder die Ankündigung einer seiner Dialektforschung, ließ ihn auf die erste Seite der Zeitung erscheinen. Mit viel Achtung und Respekt verfolgten die Printmedien die Arbeit des Wissenschaftlers aus „*Lipsca*“ (Leipzig).

15. In dem fünfzehnten Kapitel mit dem Titel: „***Die Entwicklung der rumänischen Sprachwissenschaft zu Weigands Zeiten und danach***“, stellte die Art und Weise vor, wie sich die Linguistik-Studien entwickelten, nachdem Weigand seine Forschung abgeschlossen hatte.

Ich erwähne alle drei Linguistik – Forschungszentren, die sich nach Weigand in Rumänien entwickelt haben und die Iași, Cluj und Bukarest anwesend sind.

Danach präsentiere ich alle linguistischen Atlasse von Weigand bis heute mit Angabe ihrer Titelnamen und ihrer Verfasser.

Nachdem viele Fachforschungen durchgeführt worden waren, zog man die Schlussfolgerung, dass zwischen den romanischen Sprachen der dakorumänische Dialekt ein einheitliches Beispiel für ein linguistisches System sei.

Diese Schlussfolgerung wurde formuliert, nachdem der dakorumänische Dialekt mit der französischen und italienischen Sprache, aber auch mit allen anderen romanischen Sprachen verglichen wurde.

Am Ende meiner Forschung ist mein das Resultat von großer Bedeutung.

Alle Linguisten, die nach Weigand Dialektforschung durchgeführt haben, leugneten Weigands Endergebnisse über die Verteilung der Dialekte auf dem dakorumänischen Sprachgebiet nicht. Alle Linguisten, die Weigand nachfolgten, kamen lediglich mit Ergänzungen. Manche glaubten, dass es neben diesen drei von Weigand entdeckten (Unter)Dialekten noch zwei weitere gäbe:

„ Der Krischaner Dialekt “ und „ Der Dialekt aus Maramuresch “ .

Auch von Weigand wurden diese beiden schon vermutet, aber er hatte nicht genügend phonetische Merkmale dieser Dialekte gesammelt, weshalb er sie nicht als reale Dialekte verstand.

Als Neuheit galten die Kriterien, nach denen seine Nachfolger die Dialekte klassifizierten. Nachdem die Dialekte des dakorumänischen Sprachgebietes aufgeteilt wurden, gab es vermehrte Kriterien, um die Dialekte zu klassifizieren.

16. In dem sechzehnten Kapitel mit dem Titel : „ **Eine andere Art der Feldforschung** “, wird eine Parallele zwischen der Arbeitsmethode, die Weigand in Rumänien verwendete, und die von J.Gilliéron in Frankreich benutzt wurde, gezogen.

Mein Ziel war erkennen zu können, welche von den beiden Methoden effizienter war. Man bemerkte, dass jede Forschungsmethode ihren Wert hat und es kann nicht gesagt werden, dass die eine gut und die andere schlecht war. Beide genannten Forscher erreichten als Endprodukt ihrer Forschungsarbeit die Veröffentlichung eines renommierten Atlas.

J.Gilliéron wurde zu dem geschätzten Forscher, um eine Dialektforschung in Frankreich durchzuführen, da er die klare Intuition des lebendigen Elementes der Sprache hatte.

Es darf nicht vergessen werden, dass Gilliéron die französische Sprache und ihre Dialekte sehr gut kannte, im Gegensatz zu Weigand, der Deutscher war, nach Rumänien kam und die Sprache lernte und erst im Anschluss diese erforschte.

Im Laufe dieses Kapitels wird Gilliérons Ausbildung vorgestellt, sowie seine Motivation, die ihn zur Dialektforschung führte, um seinen **ALF** zu verwirklichen.

Beeindruckend ist unterschiedliche Herangehensweise dieses Gelehrten im Bezug zu Weigands Methodik. Wie schon erwähnt, war Weigand der Meinung, dass man für die Forschungsarbeit ausgebildete Leute brauchte.

Gilliéron entschied sich hingegen, dass er in der Feldforschung nur einen ungebildeten Forscher schicken müsse, der jedoch ein besonderes gutes Gehör haben sollte.

Dieser Spezialist, der statt Gilliéron auf die Feldforschung ging, um die Dialektforschung von Gilliéron zu erledigen, war Edmont Edmond.

Der Fragebogen wurde von J. Gilliéron selbst entworfen und mit Hilfe der isolierten Wörter erstellt, genauer gesagt „ *Syntaktik isolierte* “, und kann rekonstruiert werden mit den Ergebnissen, die auf den Atlaskarten zusammengefasst waren.

Im Gegensatz zu Weigand, der seinen kompletten Fragebogen in den Jahresberichten publizierte, könnte Gilliérons Fragenbogen lediglich rekonstruiert werden, da diese nicht veröffentlicht wurden.

Die Anzahl der Fragen auf den Fragebögen überschritt die 1900, und sie wurden so konzipiert, dass er anhand der Antworten Auskunft über die Morphologie, Syntax und den Wortschatz der Dialekte bekam. Aus diesem Grund hatte er auf seinen Fragebögen neben Volkstermini auch genug andere Wörter eingefügt, um zu verfolgen, wie sie von den Dialekten assimiliert wurden und wie sie in verschiedenen Regionen verteilt waren.

Gilliéron bevorzugte für seine Fragebögen die Wörter, die gewöhnlich Dinge oder Lebewesen benannten.

So bald das Forschungsmaterial von E. Edmond gesammelt worden war, war jede Änderung oder Ergänzung verboten.

Die Ergebnisse der Dialektforschung jeder Region wurden in einem besonderen Heft gesammelt, dessen Einleitung geographische Informationen enthielt. Jeder untersuchten Gemeinde wurde ebenso eine Zahl zugeordnet.

Nach der Erstellung des Fragebogens wurde der Routenplan festgestellt. Er enthielt 639 Ortschaften, so dass alle französischen, provençalischen und francoprovençalischen Dialekte zusammen mit ihren Unterteilungen auf den Atlaskarten dargestellt werden konnten.

Als E. Edmond seine ausgewählte Person suchte, bevorzugte er die Einheimischen, die den Dialekt ihrer Gegend mit allen Merkmalen kannten.

Hinzukommend mussten sie auch die Hauptmerkmale ihres Dialektes kennen, um ein freies, entspanntes Gespräch führen zu können.

E. Edmond befragte in fast jedem Ort eine ausgewählte Person, dennoch gab es auch 70 Gemeinden, wo er zwei Personen, meistens ein Ehepaar, für seine Dialektforschung einsetzte.

17. In dem siebzehnten Kapitel mit dem Titel „ ***Der Anfang der Sprachwissenschaft in Deutschland*** “ werden die Anfänge der Dialektforschung in Deutschland vorgestellt.

In Deutschland war Georg Wenker der erste Forscher, der an einer Erstellung eines Atlas arbeitete.

Dieser Wissenschaftler wollte die Existenz von Dialekten und Dialektgrenzen beweisen. Er dachte sich einen Fragebogen aus, der 300 Wörter enthielt, um 40 kurze Sätze zu bilden.

Die Sätze wurden in der literarischen Sprache geschrieben und durch die Post an Lehrer und an ausgebildete Leute aus den Dörfern versendet.

Diese mussten die Sätze in ihrem Dialekte erfassen. Außerdem wollte Wenker die Namen, den Dorfnamen, und den Geburtsort der ausgewählten Personen wissen.

Die Briefe, die zu Wenker zurückkamen, bildeten die Grundlage für seinen Atlas.

Alle drei Linguisten, die in der vorliegenden Arbeit dargestellt werden, haben durch ihre verschiedenen Forschungsmethoden die Basis für die Sprachwissenschaftsgeographie geschaffen.

Die Hauptaufgabe dieser Disziplin ist durch *die Dialektforschung* (im Allgemeinen) und nicht durch die *gemeinsamer Sprache* vertreten. Auf diesem Grund haben einige Forscher diese Forschungszweige als **Sprachgeographie** oder **Dialektgeographie** bezeichnet.

Die Verdienste derjenigen, die diese Fachrichtung begründet haben, sind sehr groß, da sie die historischen, folklorischen, politischen, geographischen und ethnographischen Seiten eines Volkes einbezogen.

Weigands Forschung kann hierbei sicherlich als ein Stützpfiler der Dialektologie vorgestellt werden.

Curriculum Vitae

Coroliuc Alina Loredana

Persönliche Angaben

Geburtsdatum 21.02.1979
Naționalität Rumänien
Familienstand verheiratet, keine Kinder

Ausbildung

1989 – 1993 Sekundarschule
1993 – 1997 Gymnasium, Abiturabschluss
1997 – 2001 Universität Bukarest
Fakultät für Baptistische Theologie- Philologie
(Rumänische Sprache und Literatur)
2001 Lizenz in Theologie – Philologie (Rumänische Sprache)
Titel der Diplomarbeit: *”Sorin Titel zwischen
Traditionalismus und die Erfahrung neues Romans”*
Universität Bukarest
2005 Bestätigungsprüfung im Unterricht für das Fach
rumänische Sprache
2007 Bestätigungsprüfung im Unterrichtswesen :
Gymnasium, zweiten Didaktisches Grades, für das Fach
rumänische Sprache
15.02.2010 Doktorandin bei Herr Prof.Dr.em: Harald Thun ,
Christian-Albrechts-Universität zu Kiel
Arbeitsthema der Dissertation : *” Gustav Weigand als
Sprachgeograph ”*
14.10.2013 Disputation mit dem Titel : *”Semiotik der rumänischen
Tracht”*

Tätigkeit bis zur Antragstellung der Promotion- Praktika

2001-2002 Lehrerin in der Schule Nr. 1, Burla, Rumänien
2002-2005 Lehrerin in der Schule Nr. 3, Rădăuți, Rumänien
2005-2007 Lehrerin an Gymnasium Filadelfia, Suceava, Rumänien
2007-2010 Lehrerin an Gymnasium Industrial, Rădăuți, Rumänien

Sprachkenntnisse

1. Rumänisch	Muttersprache
2. Deutsch	Gut
3. Französisch	befriedigend